שטר מכירה.

(נדפס בהמליץ № 284 שנת 1899)

מאת אלמנת הסופר המנוח פרץ בן משה סמאלענסקי שהיה מוציא לאור מ"ע „השחר".

הנני מודיע בשער בת רבים בשמי ובשם בָּנַי וּבְנֹתַי (המה יורשי הסופר פרץ סמאלענסקי) אשר אנכי הנני האפוטרופסית עליהם, כי מכרתי לצמיתות להמוכר ספרים מרדכי קאצענעלענבויגען בווילנא את זכות הדפסת והוצאת לאור את כל החבורים והמאמרים והמכתבים אשר יצאו מעט בעלי הסופר הנ"ל בלשון עברי הן אלה אשר נדפסו במ"ע „השחר" והן אלה שיצאו לאור בספרים וכרכים מיוחדים ונדפסו בכל מקום שיהיה, לכן מהיום הזה והלאה, אין ברשות עצמי וברשות בני ובתי, לא ע"י עצמנו ולא ע"י ב"כ להדפיס את הספרים הנ"ל מלבד מר' מרדכי קאצענעלענבויגען הנ"ל, ולראיה באתי על החתום.

ווילנא יום 18/30 נאוועמבער 1899.

לעאנארע סמאלענסקי.

באתי למלאות אחרי דבר המודעה הנאמרה למעלה, בשמי ובשם אגודת חובבי שפת עבר, אשר התעסקה עד הנה בהוצאת ספרי רפ"ס הנ"ל לטובת האלמנה שלו, ואודיע בקהל כי מהיום הזה לא תתעסק עוד האגודה הנ"ל בהדפסת הספרים האלה, יען כי זכות הדפסתם נמסרה מעתה לה' מרדכי קאצענעלענבויגען בווילנא לבדו, וגם ספרי „הירושה" אשר נדפסו בשנה העברה ע"י האגודה הנ"ל ועוד נמצאו במכירה, מעתה ימכרו רק ע"י ה' קאצענעלענבויגען הנ"ל, וכל החפץ בהספרים האלה יפנה רק אליו לבדו בווילנא.

ס"ט פעטערבורג יום ב' 20 דעצעמבער 1899.

טוביה ב"ר אהרן ז"ל מרגלין.

בתי מכל משמר לבל תקבל ספרים ומכתבים כאלה, אך כל אלה היו ללא היעיל. כי היא היסיפה לקום באמה ולהתקוטט בה ולהכעיסנה תמרורים, גם את הבן המקשיב, את שלום שלחה בה, והיא מאהבתו הרבה לאחותו הצדיקנה וידבר גם הוא כפיה, וגם היא בקש לשנות פני תבל. ובעבור ירח ימים ברחה מלכה מביתו, וכל עמל שלמה לבקשנה עלה בתהו, וכאשר נודע לו איפו היא אז היתה השמועה הזאת חץ מות לו ולאשתי, בעלי העתים קרא כי זה האיש נפתלי מבוקיון אשר גנב את הכסף הרב מאוצר המדינה ויברח, עם אהובתו מלכה בת שלמה לב־טוב נמצאו יחד בעיר כרית, וגם מכתבי קשר רבים נמצאו אתם ויצא המשפט על שניהם להשלח לארץ גזרה לעבוד עבודת פרך חמש שנים.

פנינה נפלה כרגע למשכב וקדחת נוראה כאש הפת קדחה בעצמותיה, כי על כן לא ידעה ולא הבינה עוד מהאסון אשר נכון היה לבא עליהם ביום ההוא, כי ביום ההוא בערב בבא שלום אל חדרו לנוח ירה כדור מות אל לבו והאב בפרצו אל חדר בנו כן נשאר על עמדו כעמוד אבן, ומני אז לא ידבר עם איש דבר, כי אם ישב לפעמים כיום תמים ויביט נכחו, ולפעמים יתמלטו מפתחי פיו דברים כאשר שמעה, היא לא ידע עד מה ולא יכיר את איש וגם במות פנינה, והוא ראה את קבורתה, על פי עצת הרופא, לא שם לבו ויבט נכחו כדרכו. וכל הלילה יעמוד בפתח ויבט לפניו עדי יפיל תחתיו, ועתה באנו הנה לדרוש ברופאים אולי יש תקוה.

— רעל מסכת בכוס חיי בדבריך אלה! — קראתי — אוי לדור תהפוכות זה, אשר יגדל אויבי איש באנשי ביתו, חדל לך מבקש עזרה לו ברופאים, אשרהו כי הסתתרה בינתו, כי גם כל רואה ושמע כאלה אם אך לב אדם לו יאמר: מי יתן והסתתרה בינת כלנו מאשר תלפת בארחות עקלקלות כאלה.

– הנה כי כן! – קראה מלכה בקצף – זה הוא מדברת תמיד, על כל תאמר להיפך, ואת אשר ייטב בעיני כל הארץ לא יישר בעיניה! –

על מי תדברי? ומי היא אשר תאמר להפך? – שאל שלמה ברגזה.

– הנה אתה אבי איש אתה ותדע לשפוט משרים, אבל לא כן אמי, כי היא לא תדע דרך הדור החדש ותאמר להתערב בכל, לוא היתה גם היא כמך, כי אז לא פרץ הריב בינינו –

– אהה! מי שם דברים כאלה בפיך? – קרא שלמה ברגזה – האם הכית בשגעון, או פרצת כל חקי המוסר. אהה מה זה תשמענה אזני! – הדברים האלה הביאו אך רגע את פנינה במבוכה, כי אחרי רגעים אחרים התעוררה ותאמר: עתה אחזה כי אין לי דרך אחרת בלתי אם לגלות את אזנך בפעם אחת מכל אשר אתי. דע כי גמרתי אמר ולא אשוב ממנו. ובעוד ירח ימים אסע מזה כי אחפוץ להיות מ י ל ד ת! –

– אל אלהים ה'! – קרא שלמה – הרים נפלו עלי, בתו תדבר כזאת?! בתי אשר טפחתיה ורביתיה ולא אצלתי ממנה כל חפצה! ואיזה הדרך עבר עליך רוח אלה הבוערים, או הפרוצים מבטלי-היש האומרים אין אלהים ואין חק לא בשמים ולא בארץ? –

– ואלה הבוערים או הפרוצים טובים המה הרבה יתר מהרבה אשר יאמינו בנפשם כי לא בוערים ולא פרוצים המה – ענתה מלכה בעגות. – ומה אוסיף לדבר לך עוד? הדבר הזה פקח את עיני שלמה לראות כי לא שלום במעונו כאשר קוה, וכאשר חפש בחדר בתו מצא ספרים אסורים מטעם המכלכה ומכתבים רבים מאנשים ונשים אשר גם שמם לא שמע, ומכתבים אחדים גם מנפתלי מבוקיון וירא כי הוא הוא היה אשר הביא את המבוכה אל ביתו ויוכח לדעת כי אשתו השכילה יותר ממנו לשפוט את האיש על פי דרכו, ותהי ראשית מלאכתו להעביר באש את כל הספרים והמכתבים ולשמר את

(עלי אחר)

דברה לא בסתר את בתה כי דרכיה לא נכונות בעיניה, והבת החרישה בתחלה ולא ענתה ואחרי כן החלה גם לענות, כי גם לה לב ודעת ולא לנצח תוכל להתהלך רק על פי מורים, וברבות הימים התגלע גם ריב בין האם והבת. מעיני האב נעלמו בתחלה כל אלה כי פנינה התאמצה בכל כחה להסתיר הדבר מעיניו בדעתה כי בזה תעכיר רוחו מאד. אבל פתאם לפתע נגלה לו הדבר ויפלח כבדו כחץ פתאם. בבקר אחד בשובו מבית התפלה שמע מריבה בין אשתו ובתו, ובתחלה לא האמין למשמע אזניו, אך כאשר הוסיף לשמוע מת לבו בקרבו ויהי לאבן, בפיק ברכים ובידים רועדות פתח את דלת החדר וירא את אשתו בוכיה ופני בתו אדמו ועיניה תפיצנה אש עברה. בראותן אותו נבוכו שתיהן, ופני האם העידו בה כי בקשה מזמה מה לענות לאישה לבל ידע שרש דבר, אך הבת התעוררה ותאמר: טוב הדבר! מאבי לא אכחד את אשר בלבי, ולמה זה אכחד ממנו? הן אדע כי הוא לא באלה הנבערים חלקו, אשר בחסרון דעתם יאמרו ליעץ לחכמים וטובים מהם –

– מה היה פה? – קרא שלמה ברעדה בשומו אל אשתו פניו – מי זה זרע זרע הריב בביתנו? ואני אמרתי כי בשורה טובה בפי ואשמח לבכן, והנה ערבה שמחתנו –

– שלום לנו, אל תירא, אין דבר – מהרה פנינה לענות – השמיענו נא את אשר בפיך ונשמח כלנו –

– אם כה תדברי ינוח רוחי. ועתה דעי כי הצליח בידי למצוא מקום נאמן למען נפתלי מבוקיון בבית האוצר אשר להממשלה –

– טוב מאד! דבר גדול עשית – קראה מלכה, אך פנינה לא ענתה דבר.

– מדוע תחשי את? – שאל שלמה את אשתו – האם לא תשישי על הדבר? –

– ששה הייתי גם אני – ענתה מלכה – לולא יראתי פן תנחם אחרי כן –

כמו חתונת תמיד חגגו בו וישר שירים וידבר נבלה וכלם שחקו לו, כי על כן היה כבן הבית. ומה גם אחרי אשר מפניו חלו כל יודעיו כמשכילים כחסידים, כי אם היא התעבר באיש אז השליך עליו שקוצים וינבל את שמו בכל נבלה, וגם בנשים צנועות ונערות תמימות שלח לשון אפעה עד כי היו לדראון, ובעבור זאת בקשו כלם קרבתו, ואף כי שלמה אשר בקש קרבת כלם ואת האיש הזה משך חסד למען שפת עבר אשר בה יצא להאיש הזה שם, והוא דבר תמיד את הנערה על אודות שפת עבר וספריה וסופריה. ויהי היום ויבא האיש איש צעיר לימים עמו ויעד עליו כי דעתו רבה מאד בשפת עבר מלבד יתר המדעים אשר בהן אין ערוך לדעתו, ויקבל שלמה את האורח החדש באהבה ורצון כדרכו, מבלי דעת כי את המלאך המשחית, אשר ישלח ידו בביתו ובחמודיו ויהפכם לבלהות, הביא היום אל ביתו.

הגר החדש לקח עד מהרה לב מלכה ולב שלום והוא נשא תמיד באזניהם מדברותיו הרמות על גוים וארצות והוא הפיח לקץ, כי תהפוכות רבות תעבורנה בהארצות והיה כל נשא לשפל והשפל ירום, ולאט לאט הצליח בידו להסיר את לב הנערה והנער מאחרי יתר באי בית אביהם, כי נבזים המה, אנשים בלי בינה והשכל. ואם כי לא נעים היה לשלמה לפעמים בראותו כי בתו תסתתר בראותה את האנשים הבאים לביתו, אשר בתחלה דברה אתם ותקרבם במו פיה ועתה תלבש גאות, אך הוא הצדיקנה, כי אמנם לא יאתה לנערה לשבת את גברים זרים, ומה גם אחרי כי רבים בהם לא ידעו דרך הארץ וידברו דברים אשר לא יסכון לדברם באזני עלמה. ושלום הנער הטוב אשר לא ידע מעודו להקשית עורף עשה כאשר צותו אחותו, וכאשר אמר לו אביו או אמו כי יבא הביתה, אז בא ולא מרה גם את פיהם. ושלמה לא שת לבו לכל אלה, לא כן פנינה אשתו, אשר אהבה מאד לקרב את כל איש ואשר אמרה תמיד כי נעים להיות שפלה כל ימיה בעיני בני האדם מהיות לובשת גאות רגע אחד ולשפוך בזה דם, היא

מנחי, הבה ואספר לך, אף כי בחין שנון יפלח כליותי מדי דברי בו, בכל זאת אספרנו לך, כי אותך אראה אדם ישר לפני לא כהמון אלה אשר יקראו לנפשם משכילים וכל כבודם הוא, כי להם לב אין, לא ינודו לשבר ורחמים לא ידעו, וזאת היא עטרת גאותם, ולא כן אתה לכן לפניך אשפוך שיחי —

— ומי אתה כי כה נשברת לשברו? —

— אני הוא דודו אחי אמו, ההולך ערירי והוא היה כבן לי ואני גדלתיו ורוממתיו — קרא האיש ועפעפיו נזלו מים זמן רב ואחרי כן פתח פיו ויאמר: בעשרנו נפחד מעוני, בשלותנו ממהומה ונבקש מעוז לנו, אך מאין תפתח הרעה לוא ידענו מראש, כי אז אולי מצאה ידנו להסתר ביום זעם, אך אנחנו נעמוד על המצפה ועינינו נשואות אל דרום ומצפון תפתח הרעה, נסגור את כספנו על מסגר ונפתח פתח להומס נפשנו, ועל הרב גם אם יבא נביא ומוכיח ויזהירנו בטרם באה הרעה גם אז לא נאבה ולא נשמע לו. כאשר באמת כן היה גם את האמלל באמללים הזה.

מלכה ושלום היו לחמדת כל עין ולשעשועי כל לב, והאב בקש להוסיף להם חן בהרבותו להם חכמה ודעת ובפזרו כסף כאפר למורים שונים. ולא די היה לו כי לא אצל מהם כל המדעים כי אם גם שפת עבר ואהבתה בקש להביא בלב שניהם. והנערה אשר יתרון הכשר היה לה בלמודים, לא כהנער אשר רק בעמלו הרב הצליח לו לקחת בינה. היא למדה את הכל במעוף עין ואחרי כי גם היא לא אהבה לשבת בחבוק ידים כי אם הוסיפה למוד, לכן הלא תבין כי עליה השתוממו כל יודעיה, ואם ידעת את הבית אשר היה פתוח לכל בא גם אז, הנה עתה רבו היושבים והאוכלים בו על אחת שבע, כי גם בטן המשכילים החדשים תחסר כמו בטן החסידים, ואחד מהמשכילים אשר יאמר על נפשו כי הוא מן המשכילים הראשנים והוא הרבה להעמיד אפיקורסים בישראל (בזאת יתפאר) היה מבאי הבית יום יום ובגבורתו בשתי נחל כבוד גם מאת כל החסידים, והוא היה כמו הבדחן בבית הזה אשר

בעפעפיו – ואולי אמצא גם עזר בך, אך כעת נחדל מדבר כי לרגעים יבקיע קו אור בינה ערפלי חשכת חושיו ויבין את אשר לפניו ואז נורא הוא לראות מצוקותיו. אך חסד אל חופף עליו כי בסה בערפל את אור דעתו –

– ומתי אשמע דבר ברור? השמיעני נא למתי תיעדני? –

– אם תחפוץ לבא לבית המלון בערב אז אשמיעך כחפצך –

– אם אחפוץ? העת תאריך לי מאד ובכליון עינים אצפה לערב – עניתיו. וכמעט נסו צללי ערב כבר הייתי בבית המלון.

– אולי מטה ידו הגד אל תכחד ואדעה – היתה ראשית דברי אל האיש.

– ידו תמצא כביר הרבה יתר מאז, כי גם הון חותנו נספח על הונו, ולמי יהיו כל אלה? –

– ובתו הנחמדה, המשגעת הקטנה כאשר קראתי לה, יען כי אהבה שאון, ילדה נחמדה מאין כמה, איפוה היא, והבן הפלוסוף הקטן, אשר ישב תמיד במנוחה כזקן וידבר גבה ומאן התערב בשעשועי הילדים אנה הלך? –

– המה הלכו באשר הלכו, ואל לכל אב לדעת את הדרך אשר בו הלכו הילדים הנאהבים והנעימים –

– המה מתו באביב ימי עלומם! הפרחים הנעימים האלה נקטפו בלא יומם! עתה אדע מכאוביך אב אומלל, כהלם פעם יהלם לבי לשמועה, כפטיש פוצצה ראשי השמועה הנוראה, ואני אך מעט ראיתי אותם בחיים, ועשר שנים עברו מני אז. הה! אמלל באמללים מי ינחמך? אבל אשתו החמודה תפארת נשים ועטרתו אשר בה התפאר, היא מה? האם גם עליה עברה כוס תרעלה כמו עליו? –

– לא! עליה חמל היוצר ויסתירה בסתר כנפיו ויסתר עמל מעיניה, כי אין קצה לשבר, ומי יודע אם היתה כזאת לאדם מני שים עלי ארץ, אבל אתה הן לא תדע אף שמץ

עמי ומתבונן בו בכל אשר יעשה – הזה היא שלמה – השמח וטוב לב? וזקנה קפצה עליו! –

– הס! – קרא האיש בקול דממה ויתן אצבע על מצחו כמו חפין לאמר: ברוחו אין נכונה – אך אני לא יכולתי להבליג ואשאל עוד: ואיה אשתו ובתו, הן היא כבר היתה נערה, ואולי גם כבר היתה לאיש? ובנו מה הוא ואיפוה הוא? –

– אמנם כן! אמת הדבר -- נשמע קול שלמה כמו מעפר ישח אמרתו – צדק בני וגם בתי, אמנם כן! אמת הדבר! פה הוא חוץ לארץ ואוכל להגיד, אמנם כן אמת הדבר צדק בני וגם בתי צדקה פה הוא חוץ לארץ. וחוץ לארץ לא ארצנו היא ולא תהיה ארצנו וארצנו לא חוץ לארץ. אמנם כן אמת הדבר, צדק בני וגם בתי צדקה – לוא גם לא העירני האיש גם אז נוכחתי כרגע כי אין נכונה ברוחו, כי קולו ועיניו המביטות נכחן גם בדברו ולא תתבוננה באיש, וכל תנועותיו העידו כלן כי בינתו נסתרה.

– הנה כי כן – קראתי בלב נשבר – לא יועיל גם העושר לבעליו, גם מאיש שלום תסתתר בינתו והשלוה לא תהי עליו סתרה, ועתה יאמרו נא בני האדם כי רק בידי הצרות לדכא רוח איש. איש אשר לא ראה עמל כמהו לא ראיתי עוד בחיים ובכל זאת עליו עברה כוס! –

– הנה כאשר אחוה לי עברו שנים רבות מעת אשר ראית איתו ומני אז לא שמעת אודותו מאומה – '

זה עשר שנים עברו מני אז, ובכל העת הזאת לא שכחתי איתו ואת ביתו כי כסמל השלום והשלוה היה בעיני –

– ואמנם כן היה עוד שבע שנים אחרי כן, עדי היה לחרדת אלהים –

– ומה זה קרה אותו? השמיעני אולי אוכל הועיל לו. בנפשי כי אעשה כל אשר בכחי וגם יתר מכחי, כי אם לאיש כזה לא נושיע בצר לו אז חרפה היא לשם אדם כי יקרא עלינו! –

– הנך איש ישר לב -- קרא האיש ברגש ודמעות נראו

לא נתן אותי כי יגבה רוחי בכבוד הזה, כי כאשר עשה לי כן עשה לכל משכיל ולכל חסיד ומתנגד, ולא נכר לפניו בן ליטא מבן בעססאראביע, רק כי ידע אשר לזה מיכלי מעליא ולזה משתי מעליא, כי על כן היה בביתו משתה ושמחה תמיד, ולא רק הגרים כי אם גם כל בני העיר אהבוהו, ואף עזמות הרופא אשר תכלית שנאה שנא את כל איש אשר לו היתה פרה יפה או סוס טוב ויצפה בכליון עינים ליום יפול בידו והפרה או הסוס תהיה כפרתו, גם הוא לא עוין את שלמה, כי הוא עמל בכל עת אשר הבאים אל ביתו ידרשו אחרי בן בעזמות, ואשתו עזרה אחריו. כי אף אם בת ישראל היתה ואבותיה בעשירי הארץ נמנו, בכל זאת אהבה הרבה יותר להראות כשרונה בבית המבשלות מאשר לפרוט על פי הנבל ועל כן שנאוה גם המבשלת, גם מורה הזמרה, אך האורחים כלם יחד אהבוה גם בנעוריה בית אביה וגם עתה בבית אישה אשר דרך בית אביה חמד לו. ומרוע זה לא יעשה כדבר הזה, איש אשר נחל מאבותיו הון ונחלה ואשתו האהובה לו הביאה גם עמה די והותר להחיות נפשה, וגם לא נטל עליו לחכות ליום אשר יקח חלק בנחלת אביה, אחרי כי כל הנחלה לאשתו היא, ומה יעשה איש אוהב שמחה כמהו אם לא משתה ושמחה בביתו בהיותו בעיר אשר היא סתרה על גריה לבל יפזרו הון, ועל כן לא הולידה בתי משחק ושיר ויתר תענוגי בני האדם יושבי הערים הנאורות הבולעים הון ומביאים שממון בלב, כי אם איש איש אשר ידו תמצא ונפשו תכסף יעשה בביתו בית משתה ושמחה ושחיק, ושלמה היה האיש, ואותו זכרתי זה עשר שנים מיום אשר ראיתי אותו ושתיתי מיינו הטוב אשר אין בכל הארץ כמהו. ומי זה יוכל לשער את רגשותי בראותי את האיש הזה פתאם בוויען, יושב באחד בתי המשתה אל השלחן, עיניו תבטנה נכחן, ראשו אשר שיבה זרקה בו בלא עת נטוי מעט הצדה וכמו יעמיק מחשבות כן יעביר ידו מרגע לרגע על מצחו יניע ראש ויעקם שפה ויקרא: אמנם כן! אמת הדבר! — הזה הוא האיש קראתי בשממון אל האיש היושב

אשה מעט הארץ לכלכלם ולגדלם ואני – אני הנני פה, ולא לארך ימים כאשר תראה. – זמן כביר ישבתי בנפש סוערה ולא מצאתי און בנפשי להוציא הגה מפי. ברגע ההוא עבר על פני כל בית אביה ושלותו ואשרו ורב טוב האמללה הזאת לפנים. כקוסם קסם הציג כל אלה כמי חיים לנגד עיני וישבר לבי מאד, אך מה השתוממתי לראות כי העניה הסוערה החולה הזאת תביט במנוחה אלי וכמו הוקל מעולה כן שאפה רוח בכלותה דבריה. אחרי אשר שבתי מעט למנוחתי קראתי מקרב לבי: ומה איכל לעשות למענך? כל אשר בידי אעשה – עיניה הפיצו אש שמחה ותאחז בידי ותקרא: הצל את בני –

– ואם יקום אביהם לשטן לי? –

– הנה כלי מלחמה נגדו, המכתב הזה יורידהו דומה אם יודע בקהל ואם אך תאמר לו כי המכתב בידך היא אז לא יקום לשטן לך –

– אעשה כדבריך, ולאביך מה אכתוב? – עתה שפלו ידיה, קולה שח, עיניה הימכו ובקול כמו מארץ הוציאה עוד אך מלה אחת ולא יספה.

– סליחה! – קראה ותדום לנצח.

אין מצבה ואין ציון על קברה, אך בקבורת אחיה נקברה כחפצה ובלי ספק גם חפצה האחרון יעשה לה, כי אבותיה בשמעם את ענות נפשה ומיסר האכזרי אשר נוסרה בו יענו ויאמרו: סלחתי!

על בן ובת.

מה זה תחזינה עיני! – קראתי בשממון בראותי את שלמה לב – טוב, אשר הכרתיו מאז לאיש שמח בחייו, וכשם משפחתו כן היה כי לב טוב היה תמיד. ועוד זכור אזכיר כי בהיותי בעירו מהר לאספני הביתה ולהאכילני ולהשקני, וגם

– האם בנדבת יד יתמכנו? – קראתי בלב נשבר – האם באנו עד כה? –

– לא בנדבת יד כי אם שלם ישלם –

– בעד מה? – שאלתי בחפזה ולבי הלם כמו נבא לי רעה.

– לי ישלם בעד אשר אצא מהבית ולך בעד אשר תמצאי חן בעיניו –

– נבל! – קראתי. בפעם הראשונה בימי חיי עבר דבר רע על שפתי ונפלתי אחור באין איל לקום. הוא לא נבהל ולא רגז ויאמר במנוחה: ראה אראה כי לשוא שהתי אמרי כי טרם תביני דעת החלוקה הנשגבה, אשר כל איש יחלק את רעהו את אשר נפל בחלקו, אבל לא אשוב לשחת דברי ואומר לך אשר אם תמאני שמוע בקולי אז מות תמותי יחד את הבנים ברעב.

– מות נמות ברעב – עניתי ולא היספתי להביט בפניו, והוא יצא ולא שב כעשרה ימים. ואני החלותי למכור על יד את אשר עוד היה בידי מכלים ובגדים. ביום העשירי בא וישב על מושבו ויאמר; שמעי נא, אין לך כל צדקה לקצוף עלי על החזיקי בתורתי כאשר אני לא אקצוף עליך על לכתך אחרי הבלי אבותיך, אולם עוד דרך אחרת להנצל מהרעה והיא כי תכתבי מכתב לאביך ותבקשי ממנו עזר –

– מאבי! – קראתי ודמי לבבי רתחו כסיר מצולה.

– מאביך, הן עוד רב בידו, כי לא לקחתי עמי אף החלק החמישי לנדה כאשר לקחתי אותך לי –

– וגם הכסף אשר פזרת כסף אבי היה! –

– עוד לו רב אמרתי לך ואם לא יתן בחפצו אז יש לאל ידך להפיל עליו בלהות, כי ידוע תדעי אשר באתי בברית אמונה חדשה והבאתי גם את הבנים עמי וגם את תלכי אחרי –

בפעם הזאת לא דבר רע אחד עבר על פתחי פי, אך כל אלה ללא הועיל היו, הוא נתן את שני הילדים על יד

אליו גדלה מיום ליום ומה גם מיום דעתי כי אך הוא מעוזי ומשגבי, אבל בא היום אשר גם התקוה האחרונה הזאת עברה כצל וכארמון נטש היה פתאם לבי. כתועה גלמוד במדבר, אין חי ואין צמח להרהיב עינו ופתאם ישיש על נפש אשר חיים בו אשר ראה מרחוק, ירוץ אליו וישלח ידיו לעמתו והנה הוא – נחש בריח, כן הייתי אז.

אמנם חטאתי והרביתי לפשע ואולי לא תמצאינה בין אלפי בנות שבובות נאלחה ונשחתה כמני, כי בגדתי באם רחמניה סמל הצדקה, האהבה והצנע לכת, מריתי באב אוהב אותי אהבה בלי מצרים, אשר גם חייו, גם כל אשר לו נתן בשמחה כפר ישרי ותמתי ואני השלכתים אחרי גוי!

אמנם כן כל אלה ידעתי, אבל גם המוסר אשר יסרני אל זועם לא יקטן מעוני, הה ליום!

קול מליה נחבא והשומרת הצעירה נגשה אליה ותיסרה לבל תוסף דבר עוד כי בנפשה הוא, אבל על שפתי החולה עבר צחוק קל באמרה: מה רב טוב לב האנשים האלה! הן לא ידעוני ולא יכירוני ובכל זאת דואגים המה לחיי, אף כי לא שמעתי מפיהם אף דבר אחד כי יחפצו להצליח את כל בני האדם ולחלק בכל את כל רעיהם, אבל גם חיי גם מלי לא יארכו עוד ואחתום דברי: נעים ונדים היינו יחד בארצות שונות, אני ראיתי כי לפעמים הייתי עליו למשא, אך בכל זאת לא השליכני בחרפה אחרי גוו, ולא יען כי אלצתי אותו עד כי בא עמי בברית ואהי לו לאשה כדת וגם שמו נקרא על שני בני, לא זה החבל אשר התק אותנו, כי אם חפץ אחר היה לו לקו. בלונדון ופאריז וברלין הרבה להתרועע את אנשים אשר כפיו ידברו, אך פתאם עבר עליו הרוח ללכת לווין, ופה צר לנו מאד, גם הלחם אזל מכלינו והוא לא בא לפעמים יום ויומים, בבאו פעם אחת בלילה ובשאלי אותו: ומה נעשה? — ענני במנוחה: אני כבר חשבתי מחשבות לרפא שבר ביתנו ובעוד חצי שעה יבא איש הנה אשר בידו והושיענו —

וטוביה, אף כי משל ברוחי וידע נאמנה כי לא אעיז למרות פיו בכל זאת דבר אך אהבה בשפתים דולקות, ובשבתנו יחד לבדנו לא כתורת פיו אשר השמיע בקהל חברתנו עברה על שפתיו, כי אהבה בכל תענוגיה ידע להתאר לפני ובשבועי שבועות נשבע כי נכון הנהו לצאת גם להרג למעני ויקר בעיניו מבט אחד מעיני מכל חמודותיו ואולי גם מדעותיו – כל הדברים האלה לא הסכינה אזני לשמוע מעודי, ולא לפלא יהיה אם הרתיחו מורשי לבבי כסיר נפוח, ומה גם אם הדברים האלה יצאו מפי איש מרום ונשא בעיני, אשר על דעתי נולד אך למשול בארץ. ובכן נפתיתי לדבר באזני אבי כי יפריד ביני ובין בעלי, וגם בעיני אבי לא רע הדבר, כי נלאה נשוא ריבות שפתיו, ולא אחר אבי ויבא קרבן גדול מאד, מחצית כסף הנדה נתן לו ויתן לי ספר כריתות. ומני אז החל טוביה להראות פנים בבית כמו הוא כבר יורש הבית. ויחל לשנות סדרי הבית אשר ראו עיניו, והצדקה אשר חלקו ביום השני והחמישי לא ישרה בעיניו, וכאשר שאלתיו: הן חלוקת העשר היא ראשית דבריך, ענני כי לא לעניים העצלים כי אם לפועלים נרבה על שכרם, וכאלה. את נפש אבי הלא ידעת כי לא נסה לבא בריב ועל כן החריש בתחלה. אך לאחרונה לא משל עוד ברוחו ויוכיחנו על פניו על תתו לבו כאדון הבית ובפה מלא אמר לו כי אם לא יעזוב דרכו אז לא יכירנו מקומו. אבל לא איש כמהו יחרד מדברים כאלה. כי אם להפך עשן עלה באפו ועיניו הפיצו זיקי אש כעיני נמר בקומו ובשפכו על אבי בוז מרבה להכיל. אז בא הקץ לכל, לשלותי, לכבודי וגם לישר לבי, אם כי כרצח בעצמותי היה דבר טוביה אל אבי, אך בנפשי ידעתי כי עלי ללכת אחריו באשר ילך ואם אין אהיה לבוז. ובלילה ההוא ברחתי עמו מבית אבי לחוץ לארץ. אני לקחתי רק את עדיי וביד טוביה היה כסף למכביר, והוא אמר לי כי הביא עמו כסף רב אך הסתתר לבל יחשדוהו בבקשו משרה בבית אבי. ומה אוסיף לדבר לך עוד? טוביה פזר כסף כשוע מבטן ואהבתו אלי לא השגתה חיל, ואהבתי

(עלי תמר)

החלוקה תהיה לא רק בכסף כי אם בכל אשר לאיש יחלק את רעיו. ואחרי כי בדברים האלה יסית להפר כל חקי המוסר והצניעות, לכן לא ישר בעיני, אך נזהרתי בלשוני מהשמיע הגיון לבי מיראה פן אהיה לבוז בעיני רעי ורעותי, אשר על כפים נשאוני וכמלכה הייתי בעיניהם ואני אהבתי את הכבוד הרבה יתר מכל דברי חפץ. ובכל זאת מי יודע אם לא אמצתי כחי להשמיע מעלות רוחי לולא קם נגדי השטן מביתי.

לבעלי חרה מאד על הדבר וירב בי גם באבותי על כי יתנוני לאסוף אספת בחורים ובתולות וכן לא יעשה בישראל, אבל אבותי ענוהו כי הוא כעת דרך העולם, כי כן הגדתי להם, ואחרי אשר נסיתי פעם ושתים לשוא להביאו אל חברתנו וגם כל בני חברתנו נלאו ולא הצליחו לפתותו כי יתן ידו לנו, לכן זעמוהו כלם וראש המדברים הרבה להשליך עליו שקוצים ולבזותו בלי חשך לעיני. בתחלה קצפתי עליו ואמרתי ליסרו על הדבר, אך הוא שחק לעג לי בבוז וישמיעני בשפה ברורה כי עוד רחוק רחוק לבי מחכמה, וכי עוד ימים ושנים יעברו בטרם יפתח לבי להבין שמץ מדבריו ודעותיו הנשגבות, והוא אמנם קרא הרבה וידע שפות שונות ולמרות חפצי נאלצתי להודות בלבי כי דעתי מאין ואפס היא נגדו, ובקסם על שפתיו השכיל לקחת לבי מיום ליום עד כי נפקחו עיניו לראות כי נפלתי בחרמו ואז החל למשול ברוחי ולצות עלי במפגיע ואני כיונת אלם הייתי ולא פתחתי פי וגם אם נקוטתי לפעמים בפני על כי הייתי כשפחה, אני אשר לא נשאתי בעול מעודי ולא חשבתי אנוש, אבל כל אלה היו בעת אשר היא לא היה לנגדי, כי אך הביט בי וסרו כל צללי המחשבות אשר חשב לבי ואהי אך מקשבת לקולו. ולמען תמצא ידי לדבר עמי בכל עת התחננתי ובקשתי את אבי ולא הרפיתי ממנו עד אשר אסף את טוביה (הוא ראש המדברים) הביתה ויתן על שכמו משרת רואה חשבון, ובעלי היה נרגן ויתרגז ויתקצף וירגיז את הבית על יושביו וגם זאת הועילה להסיר לבי מאחריו.

ומאז השמעת אודותו דבר? הגד אל תכחד –
– אף לא מלה אחת –
– אם כן עלי לספר לך את כל; כאשר מלאו לי שש עשרה שנה בחר אבי חתן למעני את ירחמיאל בן יהודה הגביר בעיר, אשר בעשרו גבר גם מאבי, ושתי שנים הייתי לו לאשה עד כי החלותי לשקצהו. בעת ההיא עלה רעיון חדש על לב בני הנעורים, להצליח את כל בני האדם, לקרוא לעובדים כל היום דרור ולתת להם מעדנים תחת עבודה, וספרים המדברים כאלה ברוח בער הובאו מחוץ לארץ ויהיו בעינינו כאוצרות חשך, ויתאספו אל בית אבינו – אחרי כי הוא לא מרה את פי ולא מנע מחפצי וכל אשר עשיתי היה טוב וישר בעיניו, באהבתו הרבה – הצעירים אשר בשם משכילים קראו לנפשם, ובהם גם בחור גם בתולה מעשירי העיר, כי הרבים חשבו זאת לכבוד להם כי נתנו לבניהם בביתנו מהלכים ואנחנו ישבנו והמתקנו סוד, איך להצליח ארץ ויושביה, ואיש גר אחד אשר היה ראש המדברים באספותינו הראנו לדעת כי חרפה וכלימה היא לבני האדם לחיות על פי המשפטים, כי אך חפש ודרור תפארת המה להאדם והאמונה והממשלה וחקי הארץ אך חבלים ישימו בכפנו וישדדו ממנו תפארת האדם, גם לאסוף ולכנוס כסף חטא, ואשמה היא, ועל כל אשר יאמר האדם כי לו הוא יחטא, כי אין אדם שליט בדבר, וכל בני האדם יחד נשתוו בכל אשר ימצא בתבל ויתר הצעירים ענו אחריו אמן, והנערות הרימו ראשן בגאון ותדמינה כי אך להן נגלה סוד הבינה והדעת, כי על כן רצו כלם יחד אל האספה כאל מקור מים חיים, ומפתח הבאר היה ראש המדברים אשר בידו מלא את אשר דבר בפיו, לחלק את הכסף חלק כחלק, ואחרי כי כלנו בני עשירים היינו עשינו זאת בחפץ לב לחלק עמו בכספנו, ודבר אמת לא אכחד, כי מה לי לכזב כעת? כי בתחלה לא מצא האיש ושיחו חן בעיני ותהי להפך כי בתחלה היה עלי למשא בדבריו ומה גם כאשר אמר לי בשפה ברורה כי לפי דעתו.

(עלי חמד)

תמימה כיונה, נעימה כפרח ועל שפתיה שיר נעים בשפת הארץ, אשר כמו קסם היה בו להעמידני על עמדי ולמשכני בכח אל הגן ואל הבית ההוא ולהודע אל אדוניו.

– הלא הכרתני – קראה בקול אשר כמעט לא נשמע – ואני לא פללתי זאת כי תכירני –

– אבל האמת אגיד כי לא אאמין למראה עיני האת! בת נדיבים ושלוי עולם באת עד כה? האם רששו אביתיך, או מה היא הצרה אשר באה על בית אביך ותדכאהו? הנני שונה בדברי כי לא אאמין למראה עיני –

– בבית אבי שלום ועשר ואני היא הצרה האחת אשר באה אליהם. אבל עוד מעט יבא יום פדות להם מכל צרותם –

– סלחי לי אם אילו אהיה עליך למשא בדברי ובשאלותי, אך התאפק לא אוכל בשמעי דברים אשר קצרה בינתי מהבינם, הן תפארת היית להוריך, שעשועים וכל חלקם בחיים, יאביך הן לא במקנאים חלקו כי יתאכזר לך אם גם שטית מעט מדרכו – –

– מ ע ט – קראה החולה בקול אשר הרגיז כל עצמותי – אמנם שטיתי מעט – שנתה בדבריה ותשך את שפתה.

– לא כהן מעביר עון הנני כי אעירך להתודות לפני – אמרתי בראותי כי הכאבתי לה מאד בדברי – וצר לי מאד כי העליתי על דל שפתי דבר אשר לא לרצון הוא לך –

אמנם כן, אני אמרתי אתי ימות סודי ואזן איש לא תקשיבנו, אבל ככל חפצי וככל מחשבותי כן יהיה גם בחפץ הזה, ואחרי כי באת הנה אגלנו לך אולי אשיב בזה לעוללי האמללים – עתה נפתחו פתאם ארבות עיניה ואגלי דמעות ירדו כנחל על לחייה הרזות.

– כמה שנים עברו מעת אשר ראית את אבי? – שאלה אותי פתאם.

– שתים עשרה שנה – עניתי.

– היא ישנה וצר לי להקיצה – ענתה אחרת צעירה לימים.

כמו רוח חדש בא בלב הבריאה כן התעוררה ותשאף רוח ותקרא: אם כה תדברי, יונתי, לא תצלחי למשמרתך ואני כבר הכרתי בך כי לא תצלחי למשמרתך, רק לא חפצתי להשמיע להאדון הרופא את דעתו ואת הלא תדעי כי האדון הרופא ישמע לכל אשר אני דוברת באזניו, אבל חסתי עליך ולא השמעתיו עצתי, ועתה אראה כי לא תצלחי למשמרתך, לא תצלחי, כי תעברי על פקודת הרופא אשר צוה לתת לה הרפואה בכל שעה –

– אבל בכל זאת אדמה כי תיטב לה השנה מהרפואה כי לא ישנה כל הלילה.

– אם כה תדברי לא תשמעי בקול הרופא ותהרסי סדרי הבית. הנך מורדת! – קראה הבריאה בקול גדול כאשר אך יכלה ופניה אדמו עוד יותר ועיניה כמו נסתרו בחוריהן וקול מליה נחבא כי על כן לא הוסיפה עוד דבר ואף בידיה הוסיפה להניע ולהראות כי היום שמעה דבר אשר לא שמעה כמהו מעודה, דבר אשר יהרוס תבל ומלואה ויניע ממקומה גם את גויתה אשר אולי גם רעש ארץ לא עצר כח לעשות כזאת. לקול הבריאה פקחה החולה לאט את עיניה וכמו רעד בא בכל יצוריה בשמעה המלה מ ו ר ד ת ותסתר פניה בכפות ידיה רגעים אחדים וכאשר פתחה אותם שנית בתת לה השומרת את הרפואה ראתה אותי ופתאם נהפכו פניה לארגמן וכרגע לירקון ותכלת וכל הצבעים עברו עליהם חליפות ומקוצר רוח לא יכלה לבלוע את הרפואה וכמעט לא נותר רוח באפה, אבל עתה האיר אלי כמו ברק באשון ליל רעיון כי אכיר אותה ואדע מי היא אף כי לא יכולתי החליט הדבר עוד זמן כביר עבר בטרם אשר שבה המנוחה להחולה ובטרם אשר יכלה לפתוח פיה ובעת הזאת, אורו זכרונותי לאט לאט ויתיצבו לפני כמו חיים ואזכור את הבית הגדול עם הגן הנחמד, אשר בו הלכה לשוח נערה בת שלש עשרה שנה, יפה כלבנה.

ומשתהו כל היום, אך גם אלה בלי כסף לא ינתנו ולוא מצאה ידו לשלם דמי הנסיעה כי אז כבר למרחוק ברח לגור, השלישי הוא סיחר אשר פשט את הרגל ובכפו לא דבק מאום, והרביעי בקש להיות סוחר וכספו עלה בתהו והחמישי יחפוץ ללמוד מלאכה והששי חכמה, ובשביעי יש שמץ מהרביעי והשביעי גם יחד ועוד ועוד עד עשרה ושנים עשר ויותר אשר יבאו יום יום, ואם גם חצי תקותם לא תנתן להם, בכל זאת הן עת זמה חמסים, כי על כן לא לפלא הוא אם לא נמהר כחץ מקשת למצאת מחוץ לבית כמו הלוית המת ובקור חולים. אולם לפעמים יגע דבר עד לבנו וירעש מיתריו ויניע כל חושיו ולא נדע מדוע, כן נהפך לבי בבא הירושלמי המתרפא מבית החולים ויאמר כי אשה צעירה לימים גועת בבית החולים ופעם ושתים בקשה ממנו בתחנונים כי ישלחני אותי אליה לבקרה. ואם לא אשגה – הוסיף האיש לדבר – הנה היא לא בסתר המדרגה נולדה, וכפי אשר אחשוב הנה היא יודעת אותך לא רק מפי השמועה.

מבלי אשר הרביתי מחשבות, כי דברים כאלה אשמע יום יום ומבלי אשר ידעתי מדוע, עזבתי את עבודתי ואלך אל בית החולים ובלי כל עמל מצאתי את המטה אשר הקוראת אותי שוכבת עליה, היא שכבה ושמורות עיניה סגורות, לכן יכולתי להביט בפניה, אך אף אחרי אשר התבוננתי בה כביר לא זכרתי כי ראיתי אותה מעודי. בלחיים החורות והרזות מאד והשפתים אשר חמרמרו נראה זעיר שם זעיר שם אודם כמו עקבות נשיקה שנשק אותה המות בהודעו לה זה עתה, רק המצח המשתרע עד למרום כחצי הירח והגבות, השחורות הפיקו הוד וכמצבה חיה היו ליופי ונעם אשר אכלו גבלו בלא עת,

– תני לה הרפאה כי באה העת – קראה שומרת החולות, בריאת הבשר מאד, פניה עגולים ואדומים כמו מעשה מרחשת בלול מדם ישמן ופיה צר עד כי כמשא יכבד להוציא ממנה קול דברים.

בקור חולים.

ט.

אם יחפ׳ץ איש להיות בעל צדקה יעזוב את ביתו בכל מקום שהוא ויבא לוויען, לא בשכולה ומאפליה ואחיותיהן, אף לא בירושלים וצפת אשר רבו ענייהן ולא בכל הערים ובארצות אשר שם נוכל לראות בעינינו אם יאה עניותא לישראל או אין, יוכל איש להיות בעל צדקה בגופו בעתו ובממונו כמו בוויען. אמת הדבר כי רבים העניים בכל ערי ישראל ורבים מהם המה המבקשים עזרה והפורשים כפם והדופקים על הדלתות והמקללים את אבירי הלב, אבל בכל הערים האלה רק הממון חביב הוא והגוף כאין נגדו והעת במה נחשבה היא, וכל איש יתן לך חמש שעות חנם ולא אגורה אחת, וכל איש יעיד כי רק כסף יחסר לבני ערי ישראל אבל העת לא חסרה עוד ולא תחסר, אבל בעיר כוויען אשר בעונותינו הרבים יאלצו גם היהודים להוקיר את העת ככל עמי הארץ, ולא כהשרים והמעולים שבהם חלילה, כי אם כהפשוטים אשר יעבדו כל היום בזעת אפם. ואם יצא פתגם מאת הבריטאנים כי „העת ככסף תחשב" הנה הוציאו אלה הגוים אשר גופם חביב עליהם מממונם פתגם לאמר „העת היא חיינו וארך ימינו" ואם אותה נאבד בידים, אז לא יהיה לני לחם לאכול ובגד ללבוש, לכן עלינו לשמר עליה למען גופנו. וכמעשה הגוים הנה גם בני ישראל עושים פה, כי הסכינו לגור בדירות נקיות כגוים ולאכל על שלחן טהור ומכסה טהיר כגוים, ועל כן גם העת יקרה בעיניהם כגוים, ואם כן להם פתח פתוח לעשות צדקה לא רק בכספם כי אם גם בעתם, למשל אני הכותב הנני יושב אל השלחן, ועיני משוטטות על הניר, ולמולי יושב איש ירושלים אשר בא להתרפא מחליו לוויען כי רופאיה נודעים בשער ועתה אך דמי נסיעה דרושים לו לשוב הביתה, השני מצפה אך לחם צר ומים לחץ מאבלו

– כמה תחפוץ מחיר כל הסידות ומחיר מורה השעות למען לי יהיה ואוכל לעשות בו כחפצי? –

– מאה כסף – קרא בצלאל – ואז אעשה לי אחר תחתיו –

– אמלל – קרא הבריטאני במנוד ראש.

– חמשים פעמים כמכסת הכסף אשר תבקש אתן לך יאתה תמכרנו לי ותכתוב על ספר המקנה – בפעם הזאת נראה הבריטאני בעיני בצלאל כמשגע, אבל עוד ביום ההוא היה הבריטאני בבית בצלאל וירא את המכונה, אשר היא היתה ראשית אסינו ומפי מרים לקח שרש דבר. ועל פי עצתה הלל את המכונה בפניו ויאמר כי טובה היא מאד, אבל עד היום המאשר ההיא אשר בו יראה את הרבבות יחפיץ לקחת אותי אתו כי יהיה לפקיד נגיד על בית מלאכת מורי שעות אשר לו. ועוד ביום ההוא לקחם כלם אתו ויסעו.

* * *

בבית אסף חרושת המעשה בלאנדאן ראו כלם את מורה השעות ועליו תמהו ולפועלו נתנו כבוד ושכר רב, וגם מלכת בריטאניא עטרה איתו כבוד ותכבדהו באות הכבוד בעד הכשרין, ומני אז תעשה מרים כעצת הרופא ותתן לבניה אך בשר ולא ממתקים, ולא תבוש גם לנסע בכרכרות, בצלאל שכח את מכונת התנועה התמידית ונוכח כי התנועה התמידית האחת אשר תביא שכר רב היא תנועת העבידה והמלאכה בחפין כפים, ומעת אשר נידע כי חרש אמן משכיל הוא בצלאל, מני אז נוכחו גם תלמידיו ואבותיהם כי מורה נפלא בשפת צרפת וזמרה היה מאין כמהו בעיר וכל המורים אשר קמו תחתיו אך את הכסף המה חומסים חנם.

(עלי חמד)

– אף אם ימיתני לא אמוש ממקומי, ואוי להאיש אשר יגע בי – קרא ויגף אגרופו.

– הנח לו – ענה המשרת – כי הוא לא יעשה רעה –

– התכירהו? – שאל הבריטאני.

– מי לא יכיר את „הממציא" ענה – המשרת ויניח אצבעו על מצחו לאמר כי אין ברוחו נכונה. עתה נח רוח הבריטאני ויאמר: ומה המצאת? –

– מורה השעות! – קרא בצלאל בעז ובנפש סוערה כים – מורה השעות אשר קנית היום בלא מחיר אותו ידי עשו עשר שנים תמימות ואתה לא תתנני לשים אף עיני עליו בטרם יפרד ממני – ובדברו כזאת התגלגלו דמעות מעיניו. אף אם נוכח הבריטאני כי בשגעון ידבר האיש אשר ילבש קרעים ויבכה כאשה מצרה ויאמר כי ידו עשתה מורה שעות, ובכל זאת אמר לו: איפו קניתי מורה השעות אשר ידך עשתה? –

– בבית המלוה, בשלשים שקל – עתה הביט הבריטאני בתמהון בפני הדובר בו, כי זכר אשר שם אמרו כי עושה מורה השעות השתגע וידבר אליו רכות: האמנם ידך עשו את הכלי הנפלא הזה? –

– הכלי הנפלא! – קרא בצלאל – אם כן תבין כי כלי נפלא הוא, ארחמך אשקך – ובקראו נשק את כנף האיש – הכלי הנפלא! אמותה הפעם, רב לי, מרים! השמעת? הכלי הנפלא! וגם את אמרת כי כלי נפלא הוא! –

– תן לי אות כי אתה הוא פועלו – הוסיף האיש ויאמר.

אות? תנהו על ידי וינוע כרגע ובלעדי תקצר כל יד מהשיב לו את תנועתו –. האיש הגיש לו את מורה השעות ויהי אך שם בצלאל את ידו עליו ותשוב אליו תנועתו וישתאה האיש כי לא האמין למראה עיניו ובצלאל קרא כמנצח: עוד סידות רבים צפונים בו וכאשר תשלם לי אגלה לך את כלם –

(עלי חמד)

וכמו ברק העיר פתאם רעיון בלב מרים ויאורו פניה ותקרא:
אות לטובה היא! אישי מחמדי, אות לטובה, איש נשא את מורה השעות ואם כן קנה אותו, והסוד איך לתת לו תנועה אך לך לבדך נידע ואין יודע עד מה, עתה תמצא ידך להשיג כסף מהאיש תמורת הסוד – בצלאל התבונן בה רגע כמכה בשממון כמו לא הבין כל מליה ואחר אמר: לא אוכל לראותו בידי זר, לא אוכל, יבא רקב בו ולא יגוע ויהי כבול עץ ואל אראהו בעיני! – עתה נפלו שנית פני מרים כי גם ברק התקיה הזאת גז וילך, אך לא ארכו הרגעים ועיניה אירו שנית בפתחה פיה ובאמרה: צדקת בדבריך אישי ואני כאשה חסרת לב דברתי, אבל הפעם עצה טובה בלבי אשר גם אתה תודה כי טובה היא, שמע נא, מי יודע אם לא איש תבונות הוא האיש אשר קנה את פעל ידך, היא בלי כל ספק איש תבונות אחרי כי קנה את פעל ידך, ועם איש כמהו הלא תוכל לבא בדברים ותמכור לו את המכונה אשר תעשה כעת – –

– למכור את המכונה אשר רבו רבבות נכונו לי בעבורה! – קרא בקול ויקפוץ ממקומו.

– לא למכור כלה רק חלק ממנה, חלק קטן, או ללות ממנו כסף וכאשר תשלים פעלך תשלם לו בנשך ותרבית –.
הדבר הזה מצא חן בעיני בצלאל ויאמר: טוב, אעשה כדבריך אבל איפה אבקשנו? –

– לך אל בית המלוה ושם אולי יודע לך – וכן עשה, וגם האיש וגם שכנו נודע לו שמה וכחץ מקשת רץ אל בית המלון וישאל לשם האיש מבריטאניא וכרגע פתח דלת חדרו בחזקה עד כי נבעת האיש ויקרא: מה לך פה? –

– אני הוא עושה המורה שעות –

– אין לי חפץ בעישה מורה שעות – ענהו האיש ברגז.

– אבל מורה השעות – הוסיף בצלאל לקריא ורוחו סער בקרבו ועיניו הפיצו זקים. האיש צלצל בפעמון ובבא המשרת אמר אליו: הוציא את המשגע או את הנוכל הזה מהבית –

מצוא שכר, והדבר הזה ישר בעיניו ויחל ללמד לתלמידים ותלמידות שפת צרפת ומלאכת הזמרה וימצאו די שבר רעבון ביתם, אך כפעם בפעם שכח את תלמידיו בעת אשר נתן ידו אל המכינה ולא ארכו הימים וישכחו ־ם תלמידיו אותו, ובני ביתו החלו לשכוח מאכול לחמם, כי לא נותר עוד אף כלי בבית. וימלך עליו לבו ללכת אל אנשים מבינים ולמכור את מורה השעות אשר ידו עשתה ואשר בלה במלאכתו זאת עשר שנים אך כלם שחקו לו ויקראו לו שם מני אז „הממציא המשגע" ויתן את מורה השעות בבית מלוה כסף בערבון בעד עשרה כסף והוא היה החפץ האחרון אשר במחירו עוד מצאה ידו למצוא מחיר מה, ועתה כלו כל התקוה. אבל גם בעת צרה הזאת עוד לא נפל לב מרים ועוד הוסיפה לחשוב מחשבות איך לפתות אותו כי ימכור את כלי מלאכתו. ולא רק אל הכסף אשר ימצא במחירם היו עיניה נשואות, כי אם התקוה אמצה את לבה, כי אז אחרי כי לא יהיו בידו עוד כלי מלאכה אז ישיב ויהי כאחד האדם וימצא שנית מחיה בדעתו ובהורותו להתלמידים. אבל בפעם הזאת נוחכה כי אך שוא יהי עמלה, כי את כליו לא יתן, ואם גם שב וידבר במורה ועוזב בבל זאת נוכחה לדעת, כי נפשו קשורה בהכלים ולא הוסיפה דבר. פתאם התחלחלה מאד וכמעט נפל הילד מחיקה ארצה כי בצלאל התנשא בסופה ממקומו וירץ בלי מכסה ראש החוצה וירדוף אחרי איש זר כמשגע, צרת לבבה גדלה מאד מאד בראותה כי את אשר יגירה בא לה, אישה הכה בשגעון מרב צרותיו, וכבר החל הנחם לשלוח חציו בכליותיה לאמר כי מידה לו כל אלה, כי למה זה דברה על דבר הכלים? אך היא לא הרבתה הגות נכאים והוא שב הביתה ויקרא בקול בוכים: מרים! מורה השעות! — וארבות עיניו נפקחו ויבך בדמעות שליש, ועל כל שאלותיה ודבריה ונחומיה התמלטו מפתחי פיו רק: מורה השעות, מורה השעות. ואך כעבור זמן רב הצליח בידה להוציא מפיו דבר, כי ראה איש נושא בידו את מורה השעות אשר עליו בלה עשרת שני עבודה

(עלי חמד)

לעולמים, מורה שעות אשר יסוב על צירו בלי מניע נראה מבית ומחוץ, ושכרו היה כי בת אדון הבית, אשר גר בו ואשר אתה דבר תמיד בשפת צרפת, אחרי אשר הראה לה את כל חכמתו ויתרון מורה השעות הזה על כל יתר חבריו, הכירה מעבדו ותהללהו מאד, ואז זכר את עצת שמשיה אשר יעצהו לפני עשר שנים, ותהי לו המכרת מעבדו לאשה למרות דבר אביה, אשר בוש כבשת גנב, כי בתו היתה לבעל מלאכה לאשה ויגרשם מעל פניו, ויבחרו בעיר אחרת גדולה למושב למו, כי רק בעיר גדולה יצליח אמן נפלא כמהו, כה גמרה מרים אמר, ובלי כל ספק צדקה במשפטה, לולא בקשו בעיר גדולה הנושים נשך הרבה ובעלי הבתים שכר מעון הרבה. ובראות בצלאל כי אזלת ידו מנהל את ביתו בלחם, ואשתו אהובת נפשו אשר מבית עשירים יצאה לשאת אתו בסבל החיים ראויה היא כי תסע בכרכרות ככל בנית האצילים ולמה זה לא יהיו גם לבניו אומנים ומחנכים, כי על כן גמר אמר להתעשר בפעם אחת, ודרך העשר הן פתוחה לפניו. ההיא אשר עשה מורה שעות חדש לא ידע למצוא סוד מכונת התניעה התמידית? ולאיש אשר ימצא את הסוד הלא נכונו רבבות אין מספר, זאת מידעת, ולמה זה לא ישלח ידו ולקח אותם לו לעולם? ובכן הקריב את כל עתו וכחו וגם יתר כספו על המכונה ההיא ויעש ויהרס ויוסף לעשות עד כי כ מ ע ט כלה את מעשהו, וזה כחמש שנים מעת אשר יכלה כ מ ע ט מעשהו יום יום, וגם כסף לקח מאת הנושים לשלם פי שלש כאשר ימצא הרבבות בעד פעולתו, ואחרי כי היום ההוא עוד רחק, לכן לקחו לאט לאט ממנו את כל אשר היה בידו ויציגוהו כבלי ריק. בתחלה נסתה מרים להסב לבו אחורנית מאחרי התאוה הזרה הזאת למצוא סוד המכונה, אבל דבריה היו כחצים שנונים ללבו, וכמשגע הביט לפניו מדי דברה כזה ובראותה זאת נשאה מכאובה בחיקה ותחרש. אולם צרותיהם לא נתנו דמי להם, ובכן אמצה מרים את לבבה לדבר עמו שנית ולמצוא פשר כי יקריב מחצית עתו להמכונה ומחציתה למען

אבותיו קנה לו את השם הזה כי אם בדעתו הרחבה בתלמוד, בכשרוני הנפלא ללמוד שפות ולפרוט על פי נבל, ומלבד אלה היה גם „אומן יד" כי ידע לפסיל בעץ ובעצם תמונות שונות ויעש בית למזוזה אשר עליו השתאו רבים, ואחרי אשר שבר והשחית מורה שעות אחדים מאשר הביא לו אביו למנחה היה גם לעושה מורה שעות, ואת חפצו זה השלים אביו וישלם ביד נדיבה להאומן אשר בעיר כי יבא ויורהו, וכעבור שתים שלש שנים אהב הנער באהבה עזה את המלאכה הזאת עד כי בלה שעות רבות ביום במלאכה הזאת, ולאט לאט היה לו בית מלא מורי שעות מאלה אשר תקן בצלאל, ויהי כאשר החל מסחר אביו ללכת אחורנית אחרי כי חלה ולא קם מחליו, ובמלאת לבצלאל עשרים שנה היה ליורש הון לא רב, כי אחרי מות אביו לקחו המשרתים והמשולחים וגבאי החברה קדישא והרב בעד החלוקה וכל איש אשר מצאה ידו כאשר מצאה ידו, ואת מותר הכסף לקח בידו וינוע אל עיר אהרת למען יוכל לעשות מלאכתו ולבל יפריעהו שמשיה בעל הטובה בעיר בעצתו כי יקח לו אשה. כי לא לחנם קראו לשמשיה בעל הטובה, כי הוא פקח עיניו מאד על טובת הכלל, וידו היתה בראשונה בלחי כל סר מני דרך, ובראותו שני ילדי התלמוד תורה מתאבקים עמד מנגד וירא עד כי הכריע אחד את רעהו ויפילו ואז נגש אל המנצח וייסרהו על עונו, וכאשר פרץ ריב בין שנים מנכבדי העדה אז התאמץ, גם מבלי תקות גמול, להביא עוד שלישי ביניהם, וכאשר קצף איש על אשתו אז היה הוא המורה איך להכניע גאון מורדים, ולאשה הוכיח כי אם יתן איש את גוו לדורכים אז יהיה למרמס. ובעל טובה הזה שם בפעם הזאת את עינו בבצלאל, אשר כבר מלאו לו עשרים שנה ועוד לא הביא צוארו בעל, ומפניו ברח אל עיר אחרת ויהי ל ב ע ל מ ל א כ ה, וכאשר עברו עשר שנים מיום אשר התישב בעיר ההיא הצליח בידו לאכול את כל הנותר מעזבון אביו, כי במלאכתו לא ראה שכר, אחרי כי בלה כל עתותיו להכין מורה שעות חדש אשר כמהו לא היה

את ראשו על השלחן. והיפלא איפו אם שחקה מרים לחכמת הילד אשר יבין מזמה? – האשגה, רופא חכם לב אם אימר כי שגית הפעם במשפטך, ושני הילד לא תקהינה בגלל הממתקים אשר תשביעהו אמי? –

בצלאל התעורר כמו מתרדמה ויאמר: איזה יום בחדש היום? –

– יום השלישי – ענתה מרים ותתאמץ להסתיר אנחה בקרבה, אך היא שגבה ממנה ותצא ממסגר.

– ומחר יום השלום בעד המעון! – קרא בצלאל. בפעם הזאת הודה בלי כל ספק גם כל שומע כי בינת האיש הזה הסתתרה, כי איך יכול לקרוא מעון לחור צר בחצר נתעב מאחרי אוצר הרפש על יד הארוה, ומי זה יבקש שלומים בעד שוחה משחתה כמה! הנשמע כזאת כי ישלם הגנב או השודד שלומים בעד החור בבית האסיר, והיא לא יעלה צחנה ולא יגדל כל רמש כמו מ ע ו ן בצלאל! אולם השמע והשופט כזאת אף הוא ישגה כמו הריפא, בחרצו משפט על הילד הן להגנב אי השודד אף להמו נתן, ועולליהם ישבעו לחם גם אם לא יעצמו הוריהם את עיניהם לישן ובטן בצלאל תחסר, כי שקר היה בפיו באמרו כי כבר האכיל בטנו לשבע כאשר כן בכזב סבבה אותו מרים באמרה כי לא תרעב, שקר היה בפי שניהם. ועתה יראו נא כל איהבי מוסר אם לא צדק מטיף מוסר אחד אשר אמר כי בבית אשר האיש יכזב להאשה ולהפך, שם אין ברכה! – – –

התכסף נפשך, קורא, לדעת מי הוא בצלאל, זאת לא אדע, אך כי תחפיץ לדעת מי היא מרים אדע נאמנה, אולם היא אף כי תכזב לאישה בכל זאת אעיד עליה כי היא צנועה מאד ותמאן להודע אל איש בלתי אם גם אישה עמה, כי על כן עלי להציג אותם יחד לפניך.

כי עלם נעלה היה בצלאל כל עוד עלם היה, זאת הודה כל איש, גם מלבד מוריו אשר לא חשכו שפתותיהם מהביע כזאת בלי הפוגה, ובאמת כן היה ולא רק בעשר

מקרב לב ידבר וכי נפשו תלהט להוציא דבר מפיו לפעולות ידים, אך תאוה עזה יוקדת בלבו, תאוה איומה ונוראה, אשר אכלה את שארו ולבבו ואת כספה ועדיה וכל כלי ביתם וכל אשר הביאה אתה בהיותה לו לאשה, ואשר גם עז בידה להכותו בשגעון, התאוה הזאת היא תסכסך חושיו ותתעהו מדרך ולא ידע בנפשו כי שאול צעדיו יתמוך, ומרים אשר תדע כל אלה, ואשר אהבתה לו גדולה יחזקה גם מעניה ומצוקותיה, היא רק תנוד לו אך לא תקצוף עליו, היא מאמצת חיל להביא אמץ בלבו לבל יאמר נואש כי אילי עוד ישוב ונחם מדרכו ויחד יראו באור חיים נעימים, כי על כן גם אם שחוק קל עבר על שפתיה בעת שמעה אמריו, בכל זאת הפיקו עיניה אהבה וחמלה רבה להאמלל אשר הניח ראשו על השלחן ויעצים עיניו כמו תרדמה נפלה עליו.

הילד אשר ישב בחיק מרים לטש עיניו הגדולות אל אמו בראותו את מעשה אביהו ויקרא: אמי, לחם! — למה זה שחקה מרים שנית? ולמה זה חבקה את הילד בכל עזוז אהבה בהוציאה פרור לחם מצלחתה ובתתה אותו אל הילד אשר בלי ספק לא ידע עוד להבדיל בין ממתקים ובין לחם יבש כי על כן היה כממתקים לחכו ויבלענו בעודו בכפי? — נפלא הוא לב האדם מאד ויש אשר לו לשמוח והיא ידכא ויש אשר לו להשבר והוא ירון ושמח, מרים שחקה על ערמת הילד! ואמנם מי יאמין כזאת כי בלב ילד בן שלש שנים תמצא ערמה משכנית, אבל מרים ראתה והוכח כי אמנם כן הוא: מעת אשר החלו הילדים לבקש לחם ומעת אשר לפעמים ספרה להם ספור או הראתה להם מעשה שחוק למען ישכחו רגע את שאלתם, מני אז חשבה לפעמים את הלחם לעת אשר ישכב אישה לנוח בבאו עיף הביתה לעת הצהרים ויאמר כי כבר אכל בבית אחד מרעיו, ואז לא אצלה מהילדים את שאלתם, לבל יפריעו מנוחת אביהם, והילד הקטן הזה התבונן כי עת רצין היא העת אשר יישן אביו, כי על כן מהר לבקש לחם ברגע אשר הניח בצלאל

מכאובך כי איש אין בארץ אשר יכיר את גדלך, את חכמתך הרבה וכשרונך הנעלה ידעתי כי כן הוא, אבל הלמען הפתאים האלה תעזוב דעתך ואמץ לבך? אף עוד זאת ידעתי, מחמד לבי, כי נפשך תכסוף מאד להלבישני מחלצות ולהושיבני בהיכלי ענג ולתת מרכבית ועבדים לחפצי, ידעתי כל אלה, ואחשב זאת לך לאהבה ואכיר לך טובה כמו לוא כבר כל אלה מידך באו לי, אך אל נא תדכא רוחך, כי גם אני תקוה כי יבא יום אשר בו יודע גדלך על פני כל הארץ ומטוב לב תשחק לאלה הבוערים אשר אתם התהלכת והמה לא ידעו כי נשר בקן תרנגולים אוה מושב לו, אולם כגדלך בדעת כן יהי אמץ לבך לשאת את התלאה במנוחה, אל נא תרגז כי אם אראה לב רגז בך אז אמאס בחיים –

– נפש טהורה, נפש נעלה! – קרא בצלאל וקולו הומך מאד, כמו לוא אחזו הדמעות דרך חדש ותלכנה לא דרך ארובות העינים כי אם אל הגרון מצאו מסלית ויצר המקום להקיל בעבורן – וכל אשר אוסיף ראות טהר נפשך כן תשוח עלי נפשי עד מאד ואקוט בפני על כל הרעה אשר הבאתי עליך. אמנם אני הכרעתי אותך ואת צאצאינו יחד, עתה אראה כי אך שטן המשחית קם בי להיליכני שולל, והיא נתן בי רוח גאה וגאון להתנשא בחזיונות הבל, היא הסית לבי לבלע הון ולסור מדרך כל האדם אני הייתי בעיכריכם, הה! אשמתי ממני לא נכחדה – לוא התבונן בצלאל מאד כי אז אילי ראה כמו שחוק קל מרחף רגע קטן בין שפתי מרים, ומי יודע אם לא קרא הגות לבה בראותו זאת כמו מעל ספר: כבר שמעתי כאלה רבית, – כי אמנם אם כזאת חשב לו מרים ברגע ההוא לא יקרנה כל עון, כי אמנם כבר שמעה כאלה מפי אישה לא אחת ולא שתים, ואחרי כי לא אחת ולא שתים שמעה כזאת, הלא אות נאמן הוא כי לא נאמנים כל דבריו, כי לולא זאת כבר שב מהדרך אשר דרך עון יקרא לו. אולם גם זאת לא נכחדה ממנה, כי

מהתנועע, וכמו אל המכונה הוסיף לדבר: האמנם אתן את כלי מלאכתי ואותך אשכיב למעצבה בפנת החדר, ואת תהי כנפל אשת, ובעת אשר אך אחת מעט והנך שלמה, וכמו רוח חיים יהיה באפך להגיעך בלי חשך, ואת תתנועעי בלי חשך ובלי הרף, וכל ראיך ישתאו וכלם יאמרו, כי אין כיוצרך אשר ברא חדשה בארץ, ובעד כל יתד בקרבך נכונו לי האלפים ובעד כל גלגל רבו רבבות, האלפים והרבבות והכבוד והגדולה, הכל נכונו לנו, ראי בעיניך, מרים – קרא פתאם בקול ויקפוץ ממקומו ויתיצב הכן ואז נראתה קומתו כי גבהה היא ופניו כי דלים ורזים המה מאד ושערות הזקן אשר לא עלה עליהן תער זה שנים שלשה ירחים נראו כסירים סבוכים, ועיניו הכהות והשקועות בחוריהן הופיצו זיק אור כשביב אש כהה מתחת האפר אשר בין רגע ידעך ואיננו, כן הביט אך רגע במרים אשר קרא בשמה ובשלשת הפרחים אשר עטרו עליה ואשר הוסיפו לה לוית חן וכמו יד נעלמה נגעה בו ותושיבהו על כסאו בחזקה. וידיו אשר החזיקו זה עתה בהמכונה בכל מאמצי כחו, כמעט לנפול בהאחזו במשענה, כסו את פניו והאנחה אשר פרצה מלבו היתה כברק לפני הרעם, כי עד מהרה בא אף הוא, כי בהכותו כף אל כף קרא בקול מוזר מעט: אמנם כן, הנני משגע! –

מרים התחלחלה מעט ותחבק בעז אחד משלשת פרחיה אשר לשנים מהם היה מראה ילדות ולאחד מהמה תאר ילד בן שלש שנים, אשר עיניו שחירות ולחייו מלאות אך לא אדומות, ואחר הרופאים אשר ראה את הילד בחוין האשים כרגע את אמו, כי תפנק את בשרו בממתקים ולא תשביע נפשו בבשר המרבה דם ויחרוץ משפט אשר לוא האכילה אותו אמו אך בשר ולא ממתקים כי אז היה הילד כסמל הבריאות, אך אחרי כל אלה דמות פרח נעים היה להילד, ובחבקה אותו אמו קראה מקרב לב: לא בצלאל! אל נא תדבר באלה, כי למה זה תדאיב לבי עד מאד, אמנם ידעתי

מאס בו, כי אם כי למך מצא מגרעת בשלמה כרמי ואויבי שלמה ומקניו יענו ויאמרו אמן, ואז יגדל עוד ערך למך – ועתה על תקשה עוד לבך ותן תודה כי צדקתי בתורתי אשר הוריתיך ועליך החובה לשלם לי שכר הלמיד –

– אם כן יין תחפוץ? שתה! – אמרתי לו.

– לא זאת כי אם אחרת אבקש –

– ומה? –

– עוץ עצה לאוריאל רעך המתעתד להיות למורה בבית מדרש המדעים ולצפירת תפארה לשאר עמו, כי יחזיק בדרכי למך בור סיד, או אם יוסיף להיות עניו יבחר לי בת אחד החייטים בלי כסף ועל פת להם יבש יחיו בנעימים –

– יסכר פיך, שדכן, שותפו של עמלק – קראתי אחריו והוא הסב עוד הפעם פניו אלי בשחקו כדרכו ויאמר: אל יקל בעיניך סוד הזווג אשר גליתי ואין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם, שים הדברים בלבך . . . ויפן ויצא בלי ספק לבקש שדוך חדש ללמך ביר־סיד. ואני מאהבתי לכל בני ישראל אמרתי לגלות ברבים את הסוד אשר לאחד יהיה כסם חיים ולהשני כסם מות, בלע השדכנים לנצח ומחה דמעה מעל כל פנים.

ז.

התנועה התמידית.

לא בקצף כי אם באמץ לב נשמע קול בצלאל בקראו: את הכל נתתי והכל אתן, אך את כלי מלאכתי לא אתן, אף אם יקחו נשמתי במחירם – ובקראו כה הוסיף לשים כל מעינו באברי מכונה קטנה אשר אחז בידו ויניע את גלגליה פעם בכה ובפעם בכה ויוסף להתבונן בתנועתם ויהפכנה מצד אל צד ואצבעו שלח להניע את הגלגלים כאשר חדלו

לשם החתן הנצחי, אבל אחרי כל אלה הלא תראה כי הצליח בדרכו, ואת אשר לא פללנו בא ויאתה כי שלמה כרמי נתן את בתו לו ובעוד חמשה עשר יום תהיה החתינה, ואתם כלכם שגיתם, אתם אשר אמרתם כי אין תבונה בו וגם ישתכר אל צרור נקוב, כי אמנם גם תורה, גם חכמה, גם כסף ויחש לו והאות הנאמן על כל אלה כי שלמה כרמי נתן את בתו לו, שים דברי אל לבך וחכם –. לא מצאתי מלים לענות אותו ואדום, אך איש אשר ישב אל השלחן הרחק מעט מאתנו וישם בכוס עינו ויהי כלא שומע את כל אשר דברנו הסב פתאם פניו אלינו ויאמר: לא תורה ולא חכמה ולא כסף לו ושלמה כרמי לא יתן את בתו לו כי כבר הופרה הברית אחרי אשר נודע לו כי רשתות פרשו השדכנים לו –. אחרי אשר התעוררתי מתמהוני למשמע אזני אמרתי להשדכן נפול תפול! עתה תראה כי פעלך אין ידים לו ותורתך מאפע, אך ריק הרבית אמרים ושוא היה כל עמלך כי נפל הטיח הטפל אשר טחת – –

– הוי עליכם קצרי עינים – ענה השדכן במניד ראש – עוד טחי עיניך מראות נכוחה כי צדקתי בכל דברי, אני הלא ראיתי ראשית לי, כי את כסף השדכנות כבר קבלתי והחתן יעבר שנית לסוחר, והכלה – אף היא מידינו לא תנצל –

– אבל החתן – קראתי בלעג – מה תועיל לו מהותו אם אתה תצבור כעפר כסף, הלא הוא אך בוז ינחל, או תאמר כי אף הוא להמחלקה השניה יחשב אשר ידע לצבור ולא לאצור? –

– לא זאת – ענה בבטחה – לעמלו יש שכר רב, כי עתה נמציא לו על נקלה שדוך טוב מאד, כי רבים יקפצו עליו, אחרי כי חתן היה לשלמה כרמי, אם שלמה כרמי טעה בו נוכל לטעות בו גם אנחנו – כזאת יענו רבים אשר להם כסף ויחש ובנות נחמדות למראה וטובות להשכל, ואם גם יקטן מעט ערך השדוך החדש מערך שלמה כרמי גם אז הלא גדולות מצא, ומה גם כי לא הוא ולא אנחנו נאמר כי שלמה

– האם גם אשה היתה לו! – קראתי בתמהון,

– אל תפריעני ושמע, כאשר מתה אשתו הראשונה אשר לקח אביו למענו מרומעניא ושני בנים נשארו אחריה – גם בנים לו! – קראתי מבלתי יכולת לכלוא רוחי, אבל המספר כמו לא שמע הוסיף לספר: אז אמר חיתנו כי הכסף אשר נתן נדה יהיה למורשה להבנים. ואחרי כי הכסף בידו היה, לכן הוציא על נקלה את חפצו ויעצור בעד הכסף למען היתומים ואיתו שלח מביתו, ואף ברומעניא לא נמצא איש אשר חפץ לתת את בתו לו, לכן אמר לעשות נקמות בחיתנו וישלח ידו במשלח ידו ויהי אף הוא לסרסור בין האדונים המבקשים כסף בין הנותנים כסף בנשך, אשר את כלם ידע פנים אל פנים בשבתי בבית חותנו על הלביבות יכוס היין, ובמשלח ידו זה מצא לו כסף, אך גם חיתנו לא נח ולא שקט ואף הוא שלח ידו – בלחי למך, וכאשר הרבה פציעיו בפעם הראשונה כן עשה לו אף בפעם השניה וכן הבטיח לעשות אם ירצה ה' גם בפעם השלישית כאשר תמצאהו ידו, ואז כאשר ראה למך כי ידו לא תושיענו ותישע רגלו לו וישב אל עיר אביתיו לבובה, ובדרך נודעתי אליו ונחמתיו ואמרתי לו כי עוד אמציא נחומים לאבליו, ולא רק בדבר שפתים כי אם גם בלבי חשבתי לעשות כזאת, כי הוא מצא חן בעיני מאד בדבריו אשר דבר על נפשי, כי כביר מצאה ידו כסף ולבו תבונה ובבל החכמות והשפות יד ושם לו, וכאלה רבות, אז אמרתי: הנה איש מאמין הוא והוא יהיה לכלי חפץ ובעצתי נהלתיו, ואף הוא נתן את כל כספו, אשר ראה שכר לעמלו בעיר מילדתו, אשר גם בה הוסיף לעשות כמעשהו ברומעניא ואיש לא שלח בו יד, לי ולשנים שלשה משותפי השדכנים ובכספו עשינו דרכנו ובכספו שלמנו בעד המלון והמאכל ונבקש לו שדוך טוב, והוא מאס בכל אשר אמרנו לו ויבקש גדולות, עד כי כמעט אין עוד נערה בכל ארץ רוסיא ופולין אשר לא דברו בו וכבר אמרנו כי באנו עד הקץ כי כרת ברית ואחרי כן הופרה, ועל כן הסבו שמו

להתחתן בו ונפשו געלה בו, ואם כן הלא אך לפלוני ופלוני הגדול מכלם אך לו יאות להתחתן בו, ואם כה יעשה איש אז יעשה חיל ואז יצלח, ועתה הלא תבין פשר החדה בדבר שקריאל ואוריאל? –

– אבין ולא אבין – עניתיו – אך אדמה כי הפרזת על המדה ואם גם טפת אמת תהיה בדבריך אך לכלם לא אאמין –

– הוא הדבר – ענני כמנצח – כי לא מאמין אתה, ועל כן לא תדע דרכי התבל, אבל מדברי לא אסור כי רק המאמינים המה מאשרים, ולא רק המאמינים בה' כי אם גם על דברת בני האדם; המאמין יאמין בדברי רעיו ויאמין כי יאמינו בדבריו, כי על כן ינסה לעשות ויצליח, והאיש אשר לא יאמין בדברי רעהו לא יאמין כי יאמינו גם בדבריו והוא גבר לא יצלח לכל, הן אתה בעיניך ראית את למך בור־סיד ואתה במו פיך לעגת לו ותכנהו בשם „החתן הנצחי", והלא שמעת כי עתה לקח אותו שלמה כרמי, איש אשר לו בת מהללה ביפיה וחכמתה, והוא בכבוד ביתו יתפאר ובארבעים אלף שקלים יצא למלחמה לשבות חתן לבתו ובמי בחר? האם באוריאל וטוביה וידעיה? לא! אך בלמך ביר־סיד בחר ומידי היתה זאת! –

– שקר הדבר! – קראתי – אף אם יעידו שמים וארץ על הדבר לא אאמין בו –

– לשמים וארץ לא תאמין כי לא מאמין אתה כאשר אמרתי אך למכתב אשר בידי תאמין – ענה השדכן ויוצא מכתב מחיקו ואחרי קראי בו שתים שלש דלתות האמנתי בכל דבריו כי המכתב מכתב שלמה כרמי שבו יודיע להשדכן כי ישלח לו אלף וחמש מאות כסף דמי שדכנות – רגעים אחדים לא היתה מלה בפי מרב תמהוני ואחרי אשר העירני השדכן ממבוכתי ואחרי אשר הוסיף לעג על אי־אמונתי אמר: עתה אוכל לספר לך את כל תולדות שדוכי למך מראש ועד סוף ותשמע ותבין: כאשר מתה אשת למך הראשונה – –

בשלוה ויהי לכביר אוצרות, כי בכלל נוכל לחלק את בני האדם לשלש מחלקות: אלה אשר לא ידעו לאסוף ולכנים והם הסופרים העברים ובעלי המוסר והמדות וכל אלה החפצים לברא עולם חדש אשר כמהו לא היה לעולמים; ואלה אשר ידעו לאסוף אך לא ידעו לאצור וישוב הכסף כאשר בא, והמה אוהבי החיים והתענוגות אשר יראו וישבעו ממנעמי החיים ככל אשר תמצא ידם; ואלה אשר יאספו ויכנסו ויאצרו לבניהם והם המה אילי הכסף ואדירי התבל, יתרפי נחשב להמחלקה השניה, אבל הן הוא יהיה לך לעד כי כל בני האדם מאמינים המה, מאמינים במראה עיניהם ומשמע אזנם ואם יאמר איש לכל כי עשיר הוא אז יתנו לו כסף, אם יתפאר איש בחכמתו יעטרוהו כבוד, יאמר כי בן אצילי ארץ הוא וישתחוו לפניו, ואם גם בתחלה אין שומע לו הנה הסכן יסכינו לאט לאט להאמין בדבריו כי ברבות הימים ישכחו אם מפיו או מפי אחר שמעו זאת, ועוד זאת כי בזה תלוי כל כבוד בני האדם, הן אם יתרועע איש כחרפי אלי ויספר באזני מפרשת גדולתו ואני אף כי לא אאמין בדבריו בכל זאת כאשר שאלני איש: מי הוא האיש אשר רעה לך? — ואף אני אענה ואומר: הוא איש אוצרות ונכבד, כי בכבודו גם לי כבוד אחרי כי אתו התהלכתי, ועתה הלא תבין כי סוד הזווג הוא סוד העולם: האיש אשר כסף דרוש לו יתהלל בעשרו וימאן לקחת כסף מהמלוים ויקרא כי אין חפץ לו בו ואז יסבוהו המלוים ויתחננו לפניו כי יקח מידם, האיש אשר יחפוץ בשדוך טוב ימאס בכל שדוך וכל אשר יאמרו לו השדכנים לא ירצה בעיניו, והיה בתחלה יתקצפו בו אחרי כן ישיבו אל לבם: מי יודע אם לא צדק בחפצו וינסו לדבר בו בגדולות מאלה והיה אם גם באלה ימאס אז יבקשו עוד גדולות מאלה, כי יצר להם לראות את עמלם עולה בתהו, והמה ייטיבו יהללו ויפארו את שמו עד כי ימצאו לפניו את אשר יבקשו, הן חתן טוב יהיה אחרי כי פלוני ופלוני אשר בת יפה לו בחר בו והוא מאן, ופלוני ופלוני בעל כסף ומשפחה בקש

הלב ולאוריאל המתעתד להיות מורה ראש בבית מדרש המדעים, איש אשר כל רז לא אנס לי ובקרב ימים בו יתברך כל קהל עדת ישראל לא תמצא עזר כנגדו, ועתה אתה התפאר כי שדכן אתה וכל תוכל -

– אמנם כן – עננִי בנחת – אבל שקריאל איש חי הוא רב פעלים ואוריאל גבר לא יצלח הנהו –

– יסכר פיך, שדכן משקר! – קראתי באפי.

– אל נא באפך אדוני – עננִי – חכה נא לי ואבינך בינה בדרכי העולם ואז תבין סוד הזווג. דע לך כי את הכל יקח האדם לנפשו בידיו, וכאשר כל דאלים גבר בכח הזרוע, כן כל דאלים גבר גם ברוח פה, או האמנם תדמה כי באמת יתנה כסף אך לעשירים וכבוד אך לאשר יאות לו, איש משפחות יאמרו לאשר אין דפי בדור אבותיו ובוז משפחות לאיש אשר כל משחת ומום רע במשפחתו! אם כה תדמה אנוד לך ולקהל הקוראים את דבריך וטוב לך ולישראל כי אך ספר לישראל היית ולולא זאת כי אז עליך שחקו צעירי סופרי העמים וכלם ענו ואמרו לך: עוד לא יצאת מד' אמות של הלכה ואין לך בעולם אלא רעיון רוח בלבד, אבל באמת העולם כמנהגו נוהג לא בדרך אשר תחפוץ אתה ועוד אחדים כמותך, הלא ראית זה ימים אחדים בעיניך עת אשר השיבו את חרפי מארץ אמעריקא, ששם ברח את הכסף הרב אשר שם בכליו. ומאין לו הכסף הרב ההוא? הן בלי אגורה בצלחתו בא הנה מארץ מולדתו, אך לזאת לא שם לבו ויבחר לו מעון בבית מלון אשר רק עשירי התבל יסורו אליו ומאכל שלחנו היה כאחד האבירים ובכן נודע לאילי הכסף ובימים לא כבירים שמי הסוחרים אמונתם בו ויתנו לו סחורה ככל אשר שאל ובמשך ששה ירחים היה לאיש כביר אוצרות –

– אבל זכור אחריתו – הן כבוגד ומעול הושב הנה ויאסר בעד פשעו –

– זאת אך חטאת נפשו היא – עננִי – כי לולא פזר הון בחסר דעה ולולא מהר לברח למרחוק כי אז נותר על מקומו

לא ידע קריא עברית, ואם הסופר ימאס בכבוד ותפארת יהיו לחלק לאלה אשר קצרה ידם מהיות ענוי לב, ואל כן יעטרו גאות בבלי־דעתם את שפת עבר, אולם עם כל ענותו ושפל רוחו הן לא יאמין איש כי ישפיל את כבודו להיות נמנה את שדכנים עד כי גם יבא בסודם, והשדכנים לא יגלו את סודם לאחר, זאת מודעת כאשר מודעת היא כי אין למלמד לחם ואין לראש קהל חנינה, כי לא למען החזנים נכתב בתורה לא תנאף ולא למען הגבאים לא תגנוב, לא למען רוב רבני אשכנז לא תשנא את אחיך (זה ישראל) בלבבך ולא למען רוב מטיפיהם כבד את אביך ואת אמך (המה מיסדי האמה והתורה, על פי הפשט והדרש והרמז והסוד). זאת מודעת היא, ואם כן השאלה במקומה עומדת: מי גלה רז זה לסיפר עברי? ואם תאמר כי מלבו בדא זאת? היתכן? הן אפילו אם אימר אמת אין שומעים לי, דבר בדוי על אחת כמה וכמה! אמנם כל השאלות האל ישא רוח כאשר אשמיע כי אמנם לא כל סופר עברי בין שלוי עולם ימנה ולא כל שדכן ישים דלתים ובריח לשפתיו, כאשר באמת מפי שדכן נודע בכל קצוי התבל והדרים עליה שמעתי כל אלה, מפי שדכן אשר אך אם הוא גזר אמר ויקם, מפי שדכן אשר מפיו ליחוס ושפלת משפחה, לעשיר ועני תיצאות, שדכן אשר כמו בטרם נצר בבטן כבר נקדש להיות שדכן לישראל, שדכן אשר בזקנו המגודל ובעיניו הנשואות תמיד למרום, בשם ה׳ היוצא תמיד מפיו ובמועל ידיו, בזעמו על דבר נבלה היוצא מפי איש עני והשש ושחק ומריע בתרועת השמחה עת כי יצא מפרש מפי עשיר או איש אשר לו מ ע מ ד, בכל אלה אומר לכל כי שדכן היא, ומפי שדכן כזה שמעתי את הסוד הזה ואותו אגלה ברבים כפי הברית הכרותה לעט סופר לגלות כל סתום.

– הבינני פשר דבר – אמרתי אל השדכן ההוא – הלא כמני כמך יודעים, כי אין לשקריאל בן שבריאל לא תורה ולא חכמה ולא יחס אבות, אף לא כסף ומשרה ובכל זאת נתת לו לרעיה עלמה יפה ומשכלת עם כסף וכל מחמדי

וליד רב העיר בא מכתב בלי שם ובו אלף כסף שבו ישמיע כותב המכתב כי האשה הנטבעת היא בת צדיקים ובעלי תורה ואביה היה הרב בעיר ב. ועל כן יקברוה בכבוד גדול בקברות ישראל, ואשה גדולה מעלפת שחורים בכהה בבית התפלה בקול קורע לב עד כי כל הנאספים הרבו לבכות, והמשוררת בעלת השם נעלמה מני אז ועקבותה לא נודעו, אך שנה בשנה בא מכתב עם אלף כסף להרב למען עניי העיר. ואשה מעלפת שחורים באה שנה בשנה ביום הכפורים לבית התפלה בעיר פראג ותרבה לבכית מכל הנשים הבוכות ואיש לא ידע מי היא וממחרת יום כפורים אחד משו מנהר המאלדוי אשה יפה כלבנה מעלפת שחורים ורבים אמרו כי היא היתה אהובת הנסיך ש.

ו.

סוד הזווג.

מי גלה רז זה לסופר עברי? סוד הנגלה רק להשדכנים המעולים, אשר ההצלחה תקראם לרגלם, והרבים גם בהם ימותו ולא בדעת סוד הסוד הכמוס הזה? הן סופר עברי אשר כסף תועפות לו במחיר כל שורה אשר פלטה קולמסו ביודעים ולא יודעים, ובעד כל עלה ועלה מספריו נכונו לו משרות כבודות בכל קהלות ישראל והכבוד והתפארת אך למשמרתו יסורו, והאות הנאמן על כל אלה כי הוא לא ישלח ידו לגעת בם, כי מי ענו כהאיש אשר לו הגדולה? ויד מי תמצא להיות שפל רוח אם לא יד האיש אשר כל יכול ועיני רבים אליו נשואות למען ישפיל ראשו להם? אשר על כן גם הסופר העברי ינער כפיו מקחת משרה כבודה לנפשו ברב ענותו, ובראות העלובה הזאת, הלא היא המשרה הכבידה, כי אין גואל לה בסופרים העברים, לכן תהפך לאחר לאיש אשר

ואז... או תשיב על עקביתיה ? ונדרה... שומר הפתח אשר התבונן בה רגעים אחדים נגש אליה ויאמר: פה לא ינתן לאיש לבקש נדבות, גשי הלאה! – כל דמי לבה צפו אל עיניה וכמעט חשבה לנפול אבל חגרה שארית כחה ותאמר בשפת עלגים, כי אך מלים אחדות למדה בשפות שונות כאשר שמעה תמיד את בתה מדברות בהן, לראות את המשוררת –

– בבית השיר כאשר תמצא ידך לשלם שכר המקום תראי אותה – ענה שומר הפתח בלעג, וכמו רוח עצה באה בלבה פתאם ותשם ידה בצלחתה ותוצא שקל זהב ותתנהו לשומר, אשר השתומם מאד ויהפכהו על כף ידו מצד אל צד לראות אם לא מנחושת קלל נעשה וכאשר נוכח כי אמנם זהב טהור הוא אז נפתח פיו ויבן פתאם לדבר גם אשכנזית והאשה אשר בתחלה מאן לתתה לבקש נדבות היתה לגבירה ונכבדה בעיניו וישאל לשמה למען יודיע להגבירה – עתה באה שנית במבוכה כי איך תקרא בשמה ואולי לא טוב הדבר בעיני בתה ואולי תקצף עליה על עשיתה זאת, ומי יודע אם לא תשיב בחרפה פניה ? – אך לא! כזאת לא תעשה בתה, היא יראת אלהים ובת נאמנה ואיהבת אותה כמאז, אך האם תוכל היא להראות לכל כי אמה לא בין עשירי עם הסכינה לבת ואף דבר נכוחה לא תדע – ואחרי אשר הרבתה מחשבות ענתה כי כל חפצה אך לראות את הגבירה ואם תוכל לראות אותה ממרחק מבלי אשר תראה היא אותה אז ייטב הדבר בעיניה מאד, ואחרי אשר הבטיחה לתת בלילה פי שנים מאשר נתנה כעת, הבטיח לה השומר להביאנה אל מסדרון אשר בו נוכל לשבת בטח ולהתבונן בהגבירה ככל אשר תאוה נפשה.

ובלילה ההוא ישבה שרה זמן כביר במסדרון ותהמה ולבבה קפץ ויתר ממקומו בלי הפוגות עד אשר ראתה את בתה, ואז – – – השמיע גם הרוח את יללתו. ולמחרת היום ההוא הוציאו אשה נטבעה בהבריכה אשר מאחורי הארמון,

מכתביה ללכת הליך וחסור, בתחלה באו כמעט יום יום ואחרי כן שבוע בשבוע ואחרי כן פעם בחדש, והאם נחמה את נפשה כי בתה לא תמצא עת לה לכתוב מעבודה קשה בלמידים, הן לא בלי עמל תהיה למשוררת נעלה על כל המשוררות אשר שמם יצא בארץ, אבל כאשר חדלו מכתביה וירחים רבים עברו וכל שמועה לא באה, אז לא יכלה עוד להבליג על מגנת לבה וכמעט למרות חפצה התפרצו מפיה המלים: אף לא מכתב אחד, לוא חפצה כי אז לקחה מועד! — הרעיון הזה המר לה מאד. כי בתה שכחה אותה ועוד הרבה יתר מרה עליה נפשה על כי חדלה מהבטיח אותה כי תחזיק בדתה, בצר לה כאשר נדדה שנתה מעיניה וחלומות רעים בעתוה, נחם ומכשול לב ענו והציקו לה, ואביה ואישה נחרו בה בחלום ובהקיץ, ובאין אוהב ורע ישבה גלמודה בנפש סוערה כל היום, בכתה רב בבכי תמיד, ומה גם ביום הכפורים בשבתה בבית התפלה ומקרי חייה עברו מול עיני לבה לאחד אחד, אז דמתה כי כל יצוריה וכל עצמותיה ושארה ודמה יכלו בדמעות וחלום נורא בא אחרי הסערה אשר סערה בנפש לא נחמה זאת ותרא את בתה נשבעה לאמונה אחרת וקול מסתר רעם ירעם: את עוגה תשאי! את הפרת ברית עמך! — והקול ההוא קול אישה ואביה הוא אשר יועידוה למשפט. ותדור נדר בחלום ללכת לבקש את בתה ולהפר את בריתה החדשה ולהשיבה אל עמה ומילדתה, וכן עשתה למחרת יום הכפורים, ותסע מעיר לעיר עד אשר מצאה עקבות בתה, גם הבית אשר בה חביון עזה נודע לה.

מה המו רגשותיה, מה פחד לבה ויהלום כהלום פעם בגשתה מרחוק אל הבית! מעודה לא חשה רגש כזה: מכאיב כמדקרות חרב ובכל זאת נעים הוא מאד, היא תחוש כי ברק חנית חדר ללבה ובכל זאת תמאן בעד כל כפר להוציאו משם, יכאיב ויתן נעימות, אבל בעמדה לפני הפתח שנו רגשותיה פתאם את פניהן, מבוכה באה בלבה ולא ידעה מה לעשות. האם תפרוץ אל הבית ומי יודע פן לא תכירנה בתה

כים נגריש ובגשת הנסיך אליה ובאמרו כי אם תמצא בו חפץ, כי אז תשלח אחריו לקרא לו, לא הודתה לו ותשנה בדבריה כי אין כל חפץ לה בעזרת איש, ובצאתו לא שאלה את בתה דבר כי אם אמרה לה: בתי, הכיני הכל לדרך כי מחר או ביום השלישי נשים לדרך פעמינו –

– ואנה פנינו מועדות? –

לפראג – ענתה האשה, והדבר מצא חן מאד בעיני בתה, ותמכור ביתה ונחלת אבותיה בעיר מילדתה ותשכור בית לה בפראג, אבל לא בתוך מושבית יתר היהודים, ואף כי לא נתן הרשיון אז ליהודי לגור מעל לגבול עיר יוסף בכל זאת לא כהו בה על הדבר, ויעל החלה לבקר את בית הספר לשיר וזמרה וכאשר מלאו לה שמנה עשרה שנה באה העת אשר תשמיע קולה בקהל הנאספים, רבות נלחמו הכת ורעיה ורעותיה את האם ויוכיחו לה כי כבוד מאד נעלה תעטר יעל את כל קהל עדת בני ישראל בצאת לה שם גדול על פני תבל וגם ידה תמצא להטיב לישראל ולעמוד לימינו נגד שוטניו וצורריו הרבים, ורבות נלחמה שרה עם נפשה אם לתת את בתה ללכת בדרך אשר התיצבה עליו או לאמר לה: עד פה תבאי, הן עת דודים הגיע לה ואיך תתן אותה לשטות מדרך כל בנות ישראל, אבל המלחמות האלה לא ימים רבים ארכו, כי עוזר ומליץ נאמן קם ליד יעל, המליץ הזה הוא אשר נחה איתה בדרך מאז, היא אהבת אם, והוא השביח בלב שרה כל מלחמה ושאון ויעל השמיע קולה בקהל ותמצא חן, ותתרועע עם מרים בני עם הארץ ותטב לאחיה ומדרכי הדת עוד לא סרה ימין ושמאול – כזאת העידה היא בעצמה עליה וכן הבטיחה לעשית בימים הבאים, והאם בטחה בה ותתגנה גם לנסוע לאיטאליא בלוית עלמה משרתת, ובכל מכתביה הוסיפה הבטחות כאלה, וגם כאשר שלחה לה מכרבי עת מאיטאליא שבהם יפארו וירוממו את שמה למעלה ראש וישימו כביד תהלתה, גם אז עוד הוסיפה לכתוב ולהבטיח, אבל כפי אשר הרבו מכתבי העתים להזכיר בשמה כן החלה

נדע, אך לה צר המקום לשבת בעיר אחרי אשר אזניה הקשיבו קול דבורה המגדת אשר בקול גדול אמרה בבית התפלה: אמנם צדקה מאד כי נשאה עיניה אל עיר הבירה, כי שם ימצאו משומדים די יהותיר, ובעירנו לא יתן אף המקבר את בנו לבתה, ואם לא תמהר ללכת אל עיר הבירה אז שיבה תזרק ביעל וגואל לא ימצא לה – וכל הנשים שרקו בשפתיתיהן ותניענה ראשיהן ודבורה היסיפה לדבר על הטיאטראות ועל השיר והמחולות ותרם רגליה ותאחז בשולי מעילה ותכוף ראשה אל שיקה כמו הכין פעמיה לצאת במחול וכל הנשים שחקו בקול ועל עפעפי שרה כסתה צלמות ותברח כמרדפת על צואר, וכחצים שנינים רדפו דברי המלעגת ושחוק הנשים אחריה, וכטובעת במצולות אחזה במלה אחת כמו בה תושע: לעיר הבירה, לעיר הבירה! – דובבו שפתיה וכמו עיפה נפשה לרודפים פרצה אל ביתה ובלהות צלמות אפפוה: בתה יושבת אל העוגב ואיש צעיר לימים חסון כארז ופניו יעידו בו כי ממרום עם הארץ הוא, ישב לא רחוק ממנה ויחדו ישיחו.

– אמי! – קראה יעל ברוצה לקראתה – הנה הנסיך ש. בן אדון העיר והארץ סביבה שמע כי קנאים יפגעו בנו ויבא הנה לנחמנו ולהבטיחנו כי לא יתן איתנו למוט, אבל מה לך כי נפלו פניך? – שאלה יעל בראותה כי הוד פני אמה נהפכו למשחית.

– אין דבר בתי, ובלי ספק השמעת בתי להאדון כי אין כל חפץ לנו בעזרה, כי איש לא ירע לנו ולא ירדפנו ובתוך עמנו אנחנו יושבות ולא תאונה אלינו כל רעה – הנסיך השתומם לשמוע כאלה ויאמר: אם כן שגיתי, או היהודי הנבזה אשר יבא לפעמים לביתי התל בי לאמר כי אתן המירותן דתכן ועל כן ירדפו אתכן כל בני העיר –

– שקר ענה בנו האיש! – קראה האשה במר נפשה – נבלה עשה, שלום לבנו עם עמנו ודתנו וכל צרה לא באתנו, ושוא בעיני תשועת איש –. הנסיך הביט בפני הנערה וגם הנערה הביטה בו, אך כל אלה לא ראתה שרה אשר לבה

דבר כזה לא נשמע מיום היסדה הארץ, ולא קטנה היתה הדאגה בלב פרנסי העיר, כי קצרה ידם מעשית שפטים את האשה, כי לשלוח בה יד לא נועזו ולוא גם הרבתה לפשוע, הן עוד זכרון אביה ואמה עוד חי בקרב העיר, ומי יודע אם לא יטה ההמון אחריה ויצא מזה קלקול לכל העדה ושם שמים יתחלל, ובימים ההם עוד חשו בני ישראל לחלול השם.

אבל קשה מכל מדת דין קשה ומשפטים אשר יעשו על ידי השופטים, היא דין ההמון בחרצו משפט איש לשבט, הפרנסים פחדו פן יקום ההמון נגדם ויעמוד לימין הנשפטה אם יאמרו להגיש את שרה למשפט, ובלי ספק לא שגו הפרנסים במשפטם, ובאמת כן היתה לוא שלחו המה את ידם בה, אבל אחרי כי לא הביאוה במשפט, התעורר ההמון לעשות משפטים בהחוטאת גם בהפרנסים ברוח פיהם ויאמרו לאמר בעיר, כי על עון כזה לא עת לחשות היא, ומי יודע אם לא תשא כל העדה את העון? מי יודע אם לא המתים בשנה הזאת אך בעקב העון הזה מתו, ומי ימנה מספר להמתים בשנה הבאה, ובנות ישראל תראינה גדר הצניעות דחויה ותפרצנה דרך ותעבורנה ביד רמה. כאלה וכאלה נדברו בעיר, ודרך ההמון הלא מודעת: הוא מלא רחמים לנשפט בעונו, יאם יראה נושא ענש יניד לו ויאשים את שופטיו ואת חטאיו לא יזכיר, ואם בעיניו יראה איש עושה דבר אשר לא כדת אז ישחית רחמיו וישפטנו גם במשפט מות מבלי השיב אל לב לחקור ולדרוש אם שרש דבר נמצא בו. הרבה ההמון לדבר בשרה ולתת בה ובבתה דפי מבלי אשר עלה על לבו לחשוב אולי נאלצה שרה לעשות כזאת; אולי הפצירה בה בתה ולא יכלה למרות פיה, אולי תבכה גם נפשה במסתרים ותנחם מכל אשר עשתה לבתה, כל אלה לא עלה על לב ההמון, אשר המה ויתגעש מיום ליום, וגם עד אזני שרה, אשר הסכינו לשמוע אך תהלה וברכה, הגיעו דברי חרפות ונאצות ויביטו אחריה בבאה לבית התפלה ויניעו ראש אחריה בצאתה, אם באמת כן היה או המון שרה הגדיל על הדבר זאת לא

בת עשר שנים היתה יעל וכבר יצא לה שם בעיר ובערים סביבותיה ביפיה, בחכמתה, בטוב לבה, גם בכשרונה ללמוד שפות, אף גם בזמרה ושיר, כי אם אמנם דבר כזה לא נשמע עוד בעיר ההיא, כי בת ישראל תלמוד זמרה ושיר, בכל זאת לא אצלה שרה את החפץ הזה מבתה, באמרה כי כל אלה יוסיפו לוית חן לנערה תמה וצנועה, ומי יודע אנה יובילוה רגליה אחרי אישה אם לא לפראג הבירה– ובני עירה אף כי לדבריה נפקחו עיניהם לראות כי נקלים בחורי העיר בעיניה ולא אחד בהם ישוה לה, כי על כן עיניה למרחוק תצפינה לערים גדולות וגם לעיר הבירה תראה ברוחה, ועל דבר כזה יסור ייסרו בני עיר ב. וג. וד. וכל יתר הערים הקטנות בשבט פיהם בלי חמלה, אבל על אשה כשרה אשר היא בת הרב הצדיק ואלמנת עלוי וצדיק והיא אף היא לא שטה ממעגלי התם והצניעות אף כאצבע, לא יעיז איש לדבר און, ובכן נשתקע הדבר ויעל למדה שפות ושיר וזמרה ותעשה חיל בלמודיה, ולרגלי הלמודים ארחה גם כפעם בפעם לחברה את נערות אשר לא מבני ישראל, כי גם המורים אשר מפיהם הקשיבה לקח לא מבני ישראל היו, וכה נתגלגל הדבר עד כי בא היום ותעש שרה מעשה אשר לא יעשה, דבר אשר לא נשמע כמהו בין בני ישראל בכל ארצות מושבותם, כי היא נתנה את בתה ללכת אל בתי תאטרותיהם, לשמוע בשירי דפי אשר ישירו שם ולהקשיב בדברי נבלה אשר פיהם מלא ולראות במחול משחקים אשר ראשיתו קלות ראש ותוכו נבלה ואחריתו זמה, ואל מקום כזה נתנה שרה את יעל בתה ללכת! נירא הדבר הזה! ובפעם הזאת לא הועילו לה אף זכות אבותיה ואישה ותהי להפך כי את הצדיקים האלה זכרו ויוסיפו לתת בה דפי, הן לוא עשתה כזאת בת סנדלר, או טבח, או בורסקי, כי אז החרשנו, או אולי לא החרשנו ונביא אותה במשפט, אבל כי בת הרב ואשת שאול העלוי, אשה צנועה וכשרה עד כה, תהפך פתאם למשטה את בתה מדרך הצניעות,

באלה? אבל הטוב לא יאריך ימים, חק היא בחיים, ואחרי כי הטוב לא פנה ערף לשאול לבן פני החיים לו ערף ותשאר שרה אלמנה ובתה יעל יתומה. ולא גבירים אדירים גם לא גדולי היחש, לא פרנסי הצבור אף לא רבנים יושבים על מדין אשר נשכלו מנשותיהם עצרו כח להסיר בגדי אלמנותה מעליה, היא גזרה אמר לנצח אשב גלמודה עד כי יחביאני האל בסתר כנפיו ויראני שנית באיר פני שאול עת אשר עטרתו על ראשו תבריק ופניו יאירו מזיו השכינה, לא האמינו כל מבקשי קרבתה, כי לא תסור מדבריה, כי מנו להאמין, גם התנחמו לאמר: עוד יבא יום אשר יבוא קץ לאנחותינו. כי אמנם לא רק בבתי מחול ומשחקים תשמע אנחת תוחלת נכזבה; אנחה כזאת תעלה לפעמים מאחרי התנור בבית המדרש ובעשן התנור תכלה, גלי הנהר ישאו אתם אנחה כזאת אחרי התשליך, ומי יודע אם בין דמעות המתודה בעל חטא לא תתבולל גם אנחה כזאת? רק כי כל האנחות כמו אלה תעלינה בתהו ועד אזני האשה אשר בשלה באו לא תגענה, ומי יודע אם חזק כה לב שרה הטוב והחפץ להטיב לכל ולשמח הכל לוא הגיעו עד אזניה אנחות כמו אלה? מי יודע אם לא נקטה בנפשה לאמר: למה זה ארע לאיש לא הרע לי? אבל אזניה לא הקשיבו אנחה ובכן הזק לבה מצר והאנחות ספו תמו על יד על יד, ובהתבוננה ליעל בתה אשר מלאו לה בעת ההיא שש שנים כי עלתה כפירחת, לחייה כשושנים ועיניה כשתי אבני חן נוצצות באש שחורה, שניה כפנינים ושפתיה כאלמוג, תם על פניה ויראת אלהים על לשונה, אז לא ידעה עוד שכול ואלמן, כי ידעה נאמנה כי עיני שאול אישה תצפינה מבעד חרכי שמים אליהם, ואם היא לא תעצור כח לראות אותו האם בעבור זאת תמרר חייה? הן בעודו בחיים חיתו הסתתרה היא בחביון היריעה ותבט שעות רבות כפניו ותאסוף אליה רוחה לבל תפריעהו רגע מהגיונו והוא לא ידע, לכן עתה כן יעשה גם לה, כי הוא אליה ישגיח, אליה יתבונן והיא לא תשורנו.

(עלי חמד)

ויען ויאמר לה: הלא אך יללת הרוח היא – וישב לחבקנה בזרועותיו, אולם נתבונן נא לראות מאין בא הרוח הזה אשר הביא קול קורע לב בכנפיו? –

לא האמינו כל היהודים יושבי ב. הקרובה לפראג כי שרה בת ת״ב דברה ותקם דבריה, ומי זה יאמין לה בראותו את עיניה המפיקות חן, עלומים, תם ושלום, כי היא תבחר למאס בכל תענוגי החיים, לשבת אלמנה שוממה בביתה באין איש, בלי שמחה וחמדת החיים? אמנם רבתה השמחה במעונה חמש שנים, אמנם לא רבים רוו נחת מכוס החיים בכל ימי חייהם כאשר רותה היא נחת וששון בראותה את אישה בחיר אביה ובחיר לבה, אחרי כי בחור מעם היה ורב גבורתו בתירה, עיר לעיר הביעה וגם מעל לגבול ארץ באֶהמען נזכר שמו לתהלה, וכבר זכה להשיב לשואליו דבר בדת ודין והוא עודנו בן שמונה עשרה שנה, וכבר כלו עיני רבים מיחל ליום אשר יבא השדכן וידבר על לבם להביא האוצר הנחמד הזה אל ביתם. וכבר הביטו עינים שחורות מבעד בבות שחורות תחת מצח לבן וזך אחריו בלכתו לבית התפלה, כי אמנם תורה מפוארה בכלי נחמד ונעים חזו בו כל רואיו, ומי מאשרה כהאשה אשר לה אמר לי את? והאשה המאשרה ההיא היתה שרה, בת האשה, אשר גם היא היתה מאשרה לפנים כמוה, כי גם באביה הרב חזו לפני ארבעים שנה את אשר יחזו עתה בשאול אישה, וכל הנשים עם הבתולות הודו בפה מלא כי אין מאשרה משרה, אך גם זאת הודו (ודבר גדול היא) כי אין מאשר כהאיש אשר לרגלו היתה שרה למאשרה, כי אמנם גם העינים אשר ירו חצי איבה ומשטמה וקנאה, גם חולדה אשר חשבה את כל מאשרה בתבל לחומסת אשרה, ובעיניה לא זך גם השלג ביום השלג וגם במלאך ממרומי שחקים מצאה מגרעות, גם היא הכירה וידעה גם השמיעה כי לא ככל יתר הבנות היא שרה, כי אם אמנם זכות אבותיה גדולה מאד, אך היא בעצמה נעלה מעל כל זכות. ואיך לא תרבה השמחה בבית אשר בו התאחדו שני עמודי השלום

בידו להבליג על מכאובו שלח אל בתו לאמר לה אשר אף כי חטאה ותעטה כלמת עולם על משפחה תמה מאז בלי כל דפי, בכל זאת יסלח לה אם תבקש מעתה להיטיב דרכה ולהנחם ממעשיה. אבל היא אמרה כי לשיטתה אך הוא עוה ופשע בתתו מכשול בדרכה והיא הלא השמיע את חפצה ומטרתה ומהם לא תסיר – וגם הקימה דבריה.

אין קצה היה להאבל והמספד אשר ספדו כל בני העיר עת אשר הובילו לקברות את שרה אשר נשמתה פרחה כרגע בבא אליה השמועה כי בן יולד לבתה, ויונתן – אותו הלא ראית, הוא יקבץ נדבות נדיבי לב ויקח רפואות לפצעי לבבו –

– נדבות! – קראתי בשממון – וכספו? –

– כל כספי נפל לנחלה לבתו אשר המירה דתה ותהי אשה לשר צבא, אחרי אשר בושה משכבה להיות אשה להיתום, כי לפי דברה כל ברית והתונה חרפה וכלימה לבני האדם, כי בזאת יראו כי עוד טרם יבינו תורת כים אחד לכל בני האדם.

ה.

יללת הרוח.

יללת הרוח יעורר תמיד עצב בלבנו, גם אם לא נרבה מחשבות לדעת אולי נשאת בכנפיו אנחה יוצאת מלב עני גוע בהביטו אל עולליו, או מלב אם עת כי יגזלו בנה יחידה מבין זרועותיה ויקריבוהו למלך אשר יאכל בשר בחירי העם וישתה דמם למען הכין ממשלתו בארץ, או נהמת כל רוח נאנחה מכבד הפגעים, ממשא משפטי בני האדם, מתורת הורים ומורים ומאהבת בני האדם איש לרעהו, כן גם הנסיך ש. כאשר התחלחלה אהובתו עת אשר הרבה לנשקנה ולחבקנה בכל כח, כי עלה פתאם קול קורע לב מבעד החלון, לא הרבה מחשבות

לו במלוא חפנים על הדבר הזה, כי הוא האחד בעיר כאבן חן באשפה, האחד בין כל היהודים אשר לב לו ועינים לו לראות ולהתבונן להשכלה ולרוח העת החיה, ובלי ספק למען תת לו אות נאמן אשר לשלוח איש ללמוד חכמת הרפואה ה״א מעשה צדקה אשר אין ערוך לו, השמיעה אותו כי גם חפצה ללכת אחרי היתום ואף היא תלמד כמהו להיות – מילדת, בפעם הראשונה בחייו הוכיח יונתן את בתו על כי נשאה על שפתיה מלה אשר לא נאוה לנערה להוציא מפיה, אבל הבת הוכיחה גם היא בפעם הראשונה כי אף אם איש חכם הוא ומבקש השכלה והולך לרוח הזמן, בכל זאת עוד רחוק רחוק ה״א מחכמה, וטרם יבין כי אין בין איש לאשה אלא שנוי הקול והבגדים, ואת אשר לא יבוש איש לשאת על שפתיו לא לחרפה היא גם לאשה, ולהפך כי חרפה היא לאשה לתת את נפשה כי יחשבו אותה כעצב נבזה, כשפחה חרופה אשר רק למשפט הגברים תעמוד וכאלה וכאלה דברי חכמה הביעו שפתיה אשר בפעם הזאת טפש לב האב כחלב ולא הבין אף שמץ מנהם, ועיני האם חשכו בשמעה וחורת מות כסתה פניה. אבל הבת בטחה בלבה כי די חכמה לה להורות את הזקנים הנבערים דעת, ותשנה ותשלש דבריה, ודמעות האם ומבוכת האב הראו אותה כפעם בפעם לדעת כי עוד טפש לבם מהבין חכמה. ויהי בראותה כי לשוא תשחית את דבריה, כי ככל המון בני ישראל המה גם אבותיה הולכי חשכים ואוטמי אזנים משמוע חכמה ומלכת לרוח הזמן ובדברים לא יוסרו, לכן גמרה אמר להראותם ב פ ע ל מה עמקו מחשבותיה ותקם בלילה ותברח, חשך וצרה היו לכל העיר בהשמע הדבר כמו להורים האמללים, האב רדף אחרי בתו וימצאנה בעיר היתום ומילדת תראה לה ב פ ע ל את חכמתה. אבל גם החרפה הנוראה הזאת אשר עטתה עליו, החרפה אשר לא נשמעה עוד כמה גם בין בנות דלים ושפלים בעירנו, כי תהר בת ישראל לזנונים, גם החרפה הנוראה הזאת עוד לא כבתה את אש האהבה בקרב לב האב האמלל ואחרי אשר הצליח כמעט חפצו

לכל עניי העיר, ואיך לא ישישו אלי גיל כל בני העיר ההיא
ביום אשר נפדתה בתם מרדת שחת? ואם כה גדלה אהבת
כל בני העיר לבתם מה תגדל אהבתם המה לה! והאהבה
הזאת היא סמכתם לשאת גם החזן הזה אשר פלח כליותם ולבם,
ואהבתם זאת היא שנתנה בלבם לתת לה את כל חפצה אשר
שאלה, ללמוד שפת צרפת ולפרוט על פי העגב ובאלה גם
לתת מהלכים בביתם לבחורי ישראל אשר כפריצים נחשבו בעיני
יתר בני העיר, הן לא אנשים כיונתן ושרה יכלימו פני איש
מבקש קרבתם, ולפי דברם אין איש בליעל בתבל בלתי אם
ירדפוהו וישנאוהו, לא כן כאשר יקרבו את איש באהבה אז גם
אם לב רע לו יהפך לטוב, כי על כן לא כהו בהבחורים אשר
באו אל ביתם לדבר את בתם צרפתית, אף כי המה לא
הבינו בשפה הזאת עד מה, ומה גם את אחד מהם, אשר
יתום עני היה וימשוך ידו את הבחורים אשר כלוצצים יחשבו
בעיני כל בני העיר, אותו קרב יונתן ברב אהבה, גם אמר
לתמוך ידו כאשר יבא לבית מדרש מדעים, ואם כי לא נסה
איש אחר בעיר לדבר כאלה כי אז רגמוהו אבן, בכל זאת
לא התחרו ביונתן להשיבו מדברו, וגם כאשר באו הרב וראשי
העיר לפקוח עיניו כי שיחה היא כורה לנפשו ולרבים מבני
העיר, והוא אם כי ענם רכות, בכל זאת עמד על דעתו,
גם אז לא גרעו מכבודו אף מה. וגם אחרי אשר עברו שלש או
ארבע שנים ורבים מבני העיר התאוננו כי מביתו יצא הרעה
לכל העיר, כי רבות בנות החלו להשמיע מדברותיהן על בטיל־
היש ותורת כים אחד לכל בני האדם, וכי על הנשים להציב
להן יד בתבל לבל תהיינה עוד כשפחות ועל העלמות לפרוץ
דרך לבל תשבנה כשבויות חרב כלואות בחדרן, כי לכל לב
יש חפץ וכל איש אדון לעצמו וכאלה רבות, אחרי כל אלה
עוד כבוד יונתן ואשתו חדש עמהם ובשלחו את היתום לעיר
רחוקה ללמוד חכמת הרפואה שמח שמחה גדולה וישמיע זאת
גלוי לכל, ואם גם לא הרבו תהלתו בעבור מעשה הצדקה
הזה לא שב לזאת לבו כי די היה לו בתהלת בתו אשר פזרה

מהחוץ כמי נוצרה בבטן למען תקח חלק בשלות בית כזה, אשר היה לברכה לרבים ובו התברכו כל יודעיו, ואף כי קנאה הזקנה בכלתה באמרה אשר היא תחכם ממנה לעשות צדקה וגם על ידה נפקחו עיניה לעת זקנתה לראות כי היא לא ידעה איך לאהוב את אישה, כי אמנם כלתה הראתה אותה לדעת איך תאהב אשה את אלוף נעוריה, בכל זאת לא הופר שלום הבית אף רגע ועיני הזקנה אורו תמיד כעיני עלמה עד אשר נסגרו ולא הוסיפו להפיק איר וששון חיים, וזאת היתה ביום אשר אסף הזקן את רוחו אליו, וביום אחד הובלו שניהם לקברות וגם יונתן ואשתו כמו נמשכו אחריהם לקבר וכל רואיהם דמו כי גם המה לא יאחרו מלכת אחריהם, כי חבל האהבה להוריהם יחזק מחבל החיים. ובעת אשר הרים יונתן קילו לאמר קדיש דמו כל בני העיר כי אבן מקיר תשוע אמן וקורות בית התפלה תרדנה דמע, ומי יודע אם לא צדקו בני העיר במשפטם לולא נקשרו יונתן ואשתו בחבל אהבה אחר אשר חזק היה גם מחבל האהבה ההיא, לבתם יחידתם לעכסה נקשרה נפשם. לבתם סמל החיים והאהבה, עלמה בת ארבע עשרה שנה אשר זה שלש עשרה שנה יהללו חכמתה ויפיה בכל העיר, ומן היא והלאה אהובה לכל היתה, בעד חייה, התפללו בחלותה וביום אשר נרפאה עשה כל איש משתה בביתו ואף להעני בשבתו אל השלחן לאכול פת לחם יבש בלי אור נר היתה אורה ושמחה, כי בת יונתן ושרה חיתה מחליה, בת יונתן ושרה אשר עני גוע בהם בטח ויעזוב אליהם עולליו, אשר בכתב רופא תרגגול לרפואה לאביון מתהפך בחליו על משכבו ידעו נאמנה כי בבית יונתן ושרה תמצא הרפואה, אשר לזכרם לא לבשה את המלמד חרדות בזכרו כי בתו בגרה, אשר כל אשר לא נגע או ריב אותם זכר ומנוחה שבה ללבו, יונתן ושרה, אשר גם גנבים פסחו על ביתם בשלחם ידם באסמי שכניהם, יונתן ושרה אשר בהתפרץ ההמון פעם אחת ויאמר לעשות כלה בהיהודים, הופיעו בתוך ההמון וינחו מזעפם, כי כבן ברית כאינו בן ברית כלם ידעו את יונתן ושרה ומה המה

קולם כנחש ילך לחבל ארץ. ה ה ש כ ל ה אשר בה יתפארו בני הדור הזה היא מולדת ארץ צרפת ויותר מחלי–רע ודבר וכל פגע ומלחמה הרבתה המגפה הזאת חלליה – פני האיש נפלו מעט בדברו ואני החרשתי כי להוסיף לעג מאנתי ולהוכח את בוזה השכלה בפה מלא הלא אך אולת היא, כי מי זה יואל להוכח את מכחש בשמש כי יהל וברוח כי ישיב נפש ?

– הרי אני כבן שבעים שנה – הוסיף האיש לדבר לנפשו בתתו ראשו בין כפית ידיו הנשענות אל השלחן – קפדה באה עלי, חיי היו לי למרורת פתנים ויד ההשכלה עשתה זאת, כן! ידה היתה בנו להמנו, כלנו חלליה –

–ובמה הרעה לך ? – שאלתיו בשמעי אנחותיו השוברות חצי גופו.

במה הרעה לי ? – קרא וכשחוק לעג עבר על שפתיו בהחליקי רגע את זקנו הארוך ואחרי כן לקחהו בידו ויאמר: ראה את הזקן אשר שבה זרקה בו, האמנם תדמה כי כבר מלאו ימי ? פרי בטני עשה לי אלה, פרי בטני קפד פתיל חיתי בין לילה! מאיש רב אונים, טוב לב ומטיב לרבים נהפכתי בין לילה לחדל כח, בלב מלא ראש פתנים ישנא את התבל ואשר בה –. מלבד היין – אמרתי אני בלבי אך כחדתי זאת תחת לשוני ואחפיץ להשיבו דבר אך הוא לא חכה לדברי וירק כוסו בפעם אחת ויקם בשאון ולא שלם ויצא החוצה, וכל היושבים ברכוהו בשלום בצאתו, אף כי הוא לא הסב פניו אליהם ויהי הדבר לפלא בעיני, עד אשר התעורר אחד מהיושבים ויאמר: ראה אראה כי חידה סתומה לך האיש, הבה ואספר לך וגם אתה תנוד לו כמנו כלנו.

בית–השלם נקרא בית אבותיו, אביו היה איש תורה ואמו אשת החיל, הוא לא התערב במשלח ידיה והיא לא התערבה בתורתו, רק במעשה הצדקה ובאהבת יונתן בנם (הוא האיש) בקש האב להעביר את האם והאם בקשה להגדיל מהאב, מיום חתונתם עברו שלשים ושש שנים ובכל העת ההיא לא קרה כל פגע בביתם, וגם הכלה אשר הביאו לבנם

פ׳ ולא כמנהג המדינה עשה, לשתות שכר שעורים בתחלה ויין גפן באחרונה, כי אם פער פיו לכל אשר אנה המשרת לידו, וכמי משרת מעולם אחר הובא או בריאה חדשה ניצרה למענו, כי בטרם נקרא והוא כבר נתן את הכוס על כפי והוא לא הרבה מחשבות רבות בהראותו כי לכל יש קץ, בלתי להתמורה לבדה אין קץ ואין תכלית, ובכל זאת לקח מועד גם להשמיע הגיוניו לחבריו היושבים אל השלחן, והמה הניעו לפעמים במו ראשם לדבריו והוא הוסיף לשתות ולדבר, ובתחלה לא שמתי אליו לבי, אבל בשמעי כי על היין ידבר גבהה גבהה ויתן אותותיו אותות כי אך הוא אוהב נאמן, רופא חולים ומחבש פצעים ומקים נופלים ואולי גם מחיה מתים, ולפי דברו אינם שווים אלה, אשר לא יבינו ערך היין או השכר וכל משקה משבח החיים, כי אוצר כל חמדה כזה נברא בעולמם.

– האיש אשר אין אמץ בלבו להקריב נפשו בעד העותיו הוא לא הגה בדעה מעודו – כן הורה אחד מחכמי הצרפתים – אמרתי בלעג בשומי אליו פני, ועתה ראיתי פתאם כי תאר והדר יפיקו הפנים האלה, ובהעינים האלה אשר אדמו ודלפו, עוד שארית לאור וחיים. וכמעט נחמתי על כי העליתי לעג על דל שפתי, כי מי יודע מה רבו פצעי לב האמלל הזה ומכאוביו אשר אלצוהו לבקש רפואה בכוס היין. והוא העמיד כוסו על השלחן במנוחה ויבט בי ויאמר: מה לך ולהצרפתים הלא חכמי התלמוד כבר השמיעו הדבר הזה במלים נמרצים: אין התורה מתקימת אלא במי שממית עצמו עליה, הנח להם להצרפתים, כי מהם לא יצא דבר טוב לעולם. האמין לי –. כמו רוח בליעל יצוק בקרבנו לפעמים לדבר רע בעת אשר לבנו יחפוץ בטוב, כן נח עלי שנית פתאם רוח לעג בשמעי מענה פיו ואומר: הלא ליין צרפת יצא כבר שם גדול בעולם. במנוחה כמו לא לו כיננתי חצי לעג ענה: גם יין צרפת לא ימצא חן בעיני, אבל את דעותיהם ישא רוח כי המה לא את עצמם ימיתו עליהן כי אם ימיתו אחרים ברוח פיהם,

פקודה בעיר. וביום אשר יצא ממאסרו הלך לפקד את נוהו וימצא רק את התאומים והילדה והבן הקטן איננו כי נגנב, ועל שלשת הילדים תשים עיניה אם אשתו הזקנה אשר בעמל רב מצאה לחמה לנפשה ועור הילדים צפד על עצמותם ועיניהם נמקו בחוריהן. מנשיקות פיו הרבה לנשוק את העצמות היבשות כיום תמים ולא יצא מהחדר ובלילה התעוררה הזקנה לקול צעקה נוראה: בסכין ממורט שחט האב את שלשת ילדיו ויניחנו גם על צוארו, אך לקול האשה מהרו השכנים והשכנות ויפריעו את מחשבתו, ומשפטו יצא למות בבמת המטבח, כי כל הרופאים אמרו כי דעתו מיושבת עליו, לבד מהמורה אשר גמר אמר כי דעתו נטרפה, ויהי כאשר מאנה השופטים לקבל דעתו נגש אליו ויקרא: הכלב! וכחין מקשת התפרץ הנשפט וינבח וישך על ימין ועל שמאל וברב עמל עלתה בידי השומרים לשים מוסרות על ידיו ולהביאהו לבית המשגעים, ומני אז ישב משמים כל היום ולא ידבר דבר, אך אם ישמע קול כלב נובח או כי תצא המלה כלב מפי איש אז יתגעש וירעש ויחפוץ לבלוע את כל הקרב אליו.

אוהבי הרופא כלה דברו וילך לדרכו ומנגד עיני לא סר המשגע כל היום ההוא וכל הלילה ובכל עת אשר יעבור על פני כלב ואות המס על צוארו זכור אזכרנו, וכמעט יצר לי על כי מריתי את פי מורי הראשון וקרבתי אל משגע אשר מקרי חייו העירו מחשבות שונות בלבי על דברת משפטי בני האדם.

ד.

מואס השבלה.

שנים המה אשר כלכל לא אוכל אותם: הולך בטל מרחיב פה להלל עבודה ומלאכה ישבור מתפלכף בסבאו. ובכל זאת התבוננתי כביר בהאיש אשר ישב בבית המשתה בעיר

הוסיפה ללדת, ובפעם הזאת לא רבתה השמחה, כי האם נתנה חייה כפר הילד, והאיש האמלל נורש מאד.בימי מחלת אשתו, כי הרופאים והרפואות אכלו רב, והוא לא יכול לצאת החוצה וישכיר את סוסו לאחר אבל השכר לא הספיק כמעט אף להשביע את הסוס ובכן נאלץ למכור את סוסו ועגלתו, וכאשר מתה אשתו נתן את כל אשר מצאה ידו בכסף ויקנה לו כלב ועגלה קטנה לשאת בה סבל, וכל היום משך בעגלתו על יד כלבו הנאמן למען האכיל נפש עולליו. ולולא אהב את אשתו בלב נאמן כי אז אולי שכח את צרותיו וימצא כן לו בשברו, אבל קפדה באה לו פתאם ממקום אחר —. כסף דרוש מאד למנהלי העיר, כסף רב למען פנות מסלות, ליפות את הרחובות ולבנות כמו רמים בתי תפארת למושב אצילי העיר ונכבדיה בקראם אספה וכאלה, והמסים אף כי לא מעטים המה בכל זאת עוד לא הספיקו לכל הדרוש וימתיקו סוד למצא עוד דבר אשר ממנו לא הורם מס עד עתה. ויהי את לבב אחדים ליעין כי ירימו מס מהסוסים, אחרי כי רבם אך לענג ושעשועים המה, ואחרי כי בעיר גדולה כזאת כסף רב מאד דרוש להוציא על הארוה והמספא והעבד, לכן לא יכבד המס על בעליו אם ירים עוד שקלים אחדים לשנה. אבל מסבה אשר לא אדע לא נפל הגורל על הסוסים כי אם על הכלבים ויגזרו מס ארבעת שקלים כסף שנה בשנה מכל כלב, ויד האיש הזה לא מצאה לתת ארבעה שקלים בלתי לוא אם מכר את הכלב ואותו לא יכול למכור כי ממנו חייו וחיי ביתו תוצאות, כי על כן נתפש הכלב במצודת צודה הכלבים, כי כן היה המשפט אשר אם ימצא כלב בלי אות על צוארו, כי הורם ממנו המס, יפול לחבל לצודה הכלבים. אולם אדון הכלב בשמעו את קול כלבו הקורע לב מהר לעזרתו ותפרץ מלחמה בינו ובין הצודה עד כי עלתה ידו על הצודה ויכריעהו ולולא חשו אנשי פקודות לעזרתו מי יודע אם עמד עוד חי. המה הצילו את הצודה ואותו הובילו אל בית האסורים עד אשר יצא משפטו להאסר ארבעה ירחים במשמר על כי קם בזרוע נטויה נגד בעל

כי שמח בנצחון דעתו נגד דעת יתר המורים חבריו אשר גזרו אמר כי לא משגע הוא האיש. אני הבטתי סביבי כמכה בתמהון כי לא הבינותי את כל אלה ואחד השומרים אץ לגשת אלי להבינני בינה מכל אשר נעשה פה. ואני אף כי ידעתי כי להשומרים האלה נכונים בכל עת ספורים, ומקרי כל המשגעים, ואשר עבר עליהם ידעו מראש ועד סוף אם אך יראו שכר להם, ולבם לא יכם אף אם יתנו מקרי האחד אל השני או אם יוסיפו כהנה וכהנה מלבם, אף כי כל אלה ידעתי בכל זאת כאשר נגש אלי השומר ווציא עלה מאחד מכתבי העתים ויאמר: הנה פה כתוב כל הקורות אותו הטיתי אזני לשמוע ושטר שקל כסף כבר היה נכון בידי, אך אוהבי הרופא אחזני בידי ויאמר בא: ואני אספר לך כל אלה כי גם אני הייתי בבית המשפט ביום המשפט ההוא, וכה היה דברו בלכתנו.

האיש הזה למד בנעוריו בבית הספר בעיר מולדתו, וכל המורים לא מצאו בו מגרעות, לבד ממורה–הדת, הוא נחר בו תמיד ויבדילו לרעה. הלא תדע את גורל המורים האלה שנואי נפש הנערים יחד וכל עולתה לא תבצר מהם לעשות להמורים האלה, כי על כן יבחרו להם תמיד קרבן להעלותו לעולה למען יראו יתר הנערים ויגורו מהם, ועל האיש הזה עלה הגורל וירדפהו המורה עד אשר גרשוהו מבית הספר, אז אמר אביו כי אין לו עוד חלק ונחלה בביתו כי אם יבקש לו את לחמו באשר ימצא. וינוע וידוד הנער מעיר לעיר עד אשר בא ווינה ויהי למשרת בבתי המשתה ואחרי כן למשרת בבית בעל עגלות, וכאשר כבדה עליו יד אדוניו וגם עיני השפחה שמו עליו עבותים, יצא לחפשי ויהי לנושא סבל, וברב עמל אסף על יד על יד כסף מעט, גם השפחה הותירה מהכסף אשר מצאה בשכרה ותהי לעזר כנגדו, ובכספם קנה לו סוס ועגלה לשאת משא וסבל ויראו ברכה וחיים נעימים, ושני הילדים אשר הולידה לו תאומים הגדילו עשרם, ולתקופת השנה נולדה בת אליהם ואף כי יחידה ולא תואמת היו, בכל זאת רבתה שמחתם כמו בפעם הראשונה, אבל בשנה השלישית

אמרו כי בינתו לא הסתתרה ורק אני נלחמתי בעדו והצלתיו מן המות, ומה תחזה בו אתה? –

– לא אחזה כל מאומה בלתי אם כי לרגעים יניע את שפתו התחתונה –

– הטבת לראות – מהר המורה ויענה מבלי תת אותי לכלות דברי, אך אני כליתי את דברי ואמרתי: והתנועה הזאת היא כתנועת הכלב –. עוד המלה בפי ושאון קם בחדר, המשרתים והשומרים יחפזון והמורה קפץ ממקומו ויתיצב לפני כצנה להגין עלי ובטרם ידעתי מה, ראיתי כי האיש אשר תנועת שפתו כתנועת הכלב קפץ ויתר ממקימו ויפער פיו ויראה את שניו ובכל כחו התאמץ להתנפל עלי, אך המשרתים אשר אחזוהו בעוצם ידם ויותר מהם עצרו בעדו מבטי הרופא אשר שלח בו בלטשו עיניו לו וכפסיל שיש נותר האמלל פתאם על עמדו בראותו את עיני הרופא ורק ככלב נבח רגעים אחדים ואחרי כן קרא פעמים אחדות: כלב! כלב! ויתן אל המשרתים את ידו, כבעל אולת ודברי הבל שחקתי לוא ספר לי איש כי ישנם אנשים אשר במבט עיניהם יפעלו גדולות כאלה, ידעתי כי יש ממבט עין הכח להכות את איש בשגעון, לשלחו אל דרך אשר לא ישוב ממנה, להכות גלים בדמי לבו ולהרעישנו כסוס שוטף, וכמה וכמה יספרו באבדון גבורת עינים יפית אשר מהן נגזרו, אך כי עיני איש יעצרו כח כזה להשיב מנוחה לנפש סוערה בהמון רגשותיה הבלולות אשר מקורן בחשך ואל תהום תוהו כוננו, זאת לא האמנתי לולא ראיתי זאת בעיני בפעם הזאת, עיני המורה אורו כעיני מנצח בתתו צו כי יובילו את האמלל אל חדר כלאו, ובתחלה לא הבינותי למה זה שש לבו, האם על כי הצליח לנצח את המשגע בעיניו? אבל בלי ספק דבר כזה לא בפעם הראשונה קרה אותו ותלמידיו אף המה הרבו לספר לי מהגדולות אשר יעשה בעיניו כי כצנה וסוחרה הנה לו לבל תאונה אליו רעה, וכל משגע המתנפל עליו בחמתו יסוג כרגע אחור בשלחו בו חצי מבטו, ויהי לפלא בעיני, עד כי נודעו לו מקרי האמלל ההוא והבינותי

(עלי חמד)

ותלמידיו לימינו ושמאלו ומאחריו ומלפניו יעמדו אחדים מאלה אשר יאמרו כי בינת כל בני האדם הסתתרה ורק המה בעלי דעה והשכל המה, והוא יוסיף עלימו מלתו ויראה לתלמידיו אותות אשר לא ינכרו כי דעתם נסרחה, ובדבריו הנעימים והמלאים רוח דעת יחד לקח את לבי עד כי שכחתי את תורת מורי הראשון וקרבתי יותר אל המורה והתלמידים והמשגעים, אוהבי הרופא הציגני לפני המורה ויקבלני ויוסף להביע אמרותיו על החולים ובדברו שם כפעם בפעם אלי פניו. עד כמה גדול כח ההרגשות לשים אות בפני בעליהן נראה פה אם נתבונן למראה פני האמללים, אשר חזות פני איש איש מבלי אשר ידבר או אף יניע באחד מיצוריו תשמיע כמו בשפה ברורה את הגיוני אשר פניו קלקל. על פני האחד ציה ושממה כפני הר מקיא איש וגפרית ופני השני כשדה נעזב ימים רבים מעובד וכסוהו חרולים וקמשונים, עיני זה תפיצנה איש קודחת כאש תפתה האוכלת סביבה, ועיני רעהו כמו הומכו. אורם נדעך והחיים אשר בהם עשו להם כנפים. תוחלת נכזבה, לב נשבר, בגד-באהבה, כבוד מחלל, תאוה נפרצה, עני ומחסור ויתר פגעי החיים כמו חוצן יצאו איש על יד רעהו, ירימו ראש להראות פניהם הנוראים וגדל כחם להשבית הרוח ולהשיב את הדעת עד דכא, אך לא נשתאה אם כל אלה נחזה בעיני האמללים האלה, כי זאת אמרנו לראות, ואם נסכן במראות האלה לא עוד נוסיף דאבה, כי אם כל הבית יהיה בעינינו כספר רפואות ואיש איש בו כפרק אחד ודברו ותנועתו כמלה אחת או אות אחד, אשר נמהר לעבור עליהם למען נוסיף למוד ולמען תספיק לנו העת ללמד הרבה, וכן היו כל אלה בעיני אחרי אשר התבוננתי בהם זמן כביר, לבד אחד בהם אשר ישב במנוחה וישמע לדברי המורה כמו גם הוא אך תלמיד מקשיב בקולו היה, הוא משך עיני אחריו והתבוננתי בו זמן כביר, ויהי בראות זאת המורה שם אלי פניו וישאל: ומה תחזה באיש ההוא? הן על פניו כמעט אף עקבות אותות השגעון לא נראו, כי על כן נלחמתי את רעי המורים אשר

שלג על כל הגוף על אחת כמה וכמה, כי על כן לא הכם לבם על כי עשו לו ככה, ומה גם אחרי אשר גם ה״א לא נקה איתם ויך וישוך על ימין ועל שמאל, ואת המכית אשר הכה את יקשן המלמד בין רגליו זכר לו ימים רבים, כי על ידי המכה ההיא זכה להיות פרוש ואשתו הוכתה במרה שחורה, אך רופאים גדולים מהשמש אשר לא בקל וחומר למדו את חכמתם כי אם משני מירים המכחישים זה את זה עד שיבא המורה השלישי ויכחיש את שניהם, גם המה ישגו לפעמים והשמש מה כי נלין עליו אם רפיאתו לא עלתה ביד המשגע. ויהי כאשר הקריבוהו אל ה ה ק ד ש (לבית החולים יקראו הקדש אולי מטעם אשר יקראו לכל הרוג קדוש) ולקול שאגו נעורה אשת המנהל משנתה ותקלל את כלם יחד בקללה נמרצת, אז הכיר הבחור כרגע כי קול לילית הוא הדובר אליהם וינתק את מוסרותיו ויברח לנפשו, ומני אז רב ריבו את אשתו באין מיחה, וגם חושים השדכן אשר שם גדול יצא לו כעושה שלום בין איש לאשתו ולא כיתר השדכנים אשר בבלותם השדוך ויקבלו את שכרם ימחו את פיהם ויאמרו לא פעלתי און, היה חושים, כי בכל השדוכים אשר ידו חבלתם לא עזב חסדו ויהיה לעושה שלום בין האיש לאשתו יום יום, גם חושים זה לא מהר לעשות שלום בין נפתלי ובין אשתו, בלי ספק יען כי לא הוא היה השדכן. והנערים השובבים החלו לכבדו וללותו הדרך אל כל אשר הלך. ומני אז ידעתי כי לא לי עוד לשים אליו לבי גם לדבר בו כי בחור ישר אויתי להיות. ומני אז נשרש בלבי הרעיון כי לשים לב אל משגעים הוא כמו למשוך יד את לוצצים אשר ישליך שקוצים על עושהו ויעיב את ישרו. ואם כי נשתנו הדעות בלבבי ונוכחתי כי רוב אלה אשר דבר היה לי עמהם משגעים היו אם לא במרעים היה חלקם, בכל זאת הורת העלומים עוד לא נמחתה כלה מעל לוח לבי, ועל כן כמעט בלי חמדה נאותי ללכת עם אוהבי הרופא לבקר את בית המשגעים בעיר וויען ולהתבונן אל מדבריהם ומעשיהם.

המורה הנודע בשם ליודע תהלוכות הנפש עמד על עמדי

(עלי חמד)

לבחור משגע. לפי דברי השמש נתפש בלילה בגן מאת השדים, ואחד הבחורים גלה לי דעתו בסוד, כי לא שד כי אם השמש בעצמו אשר גנב פרי הגן בלילה ההוא תפש אותו ויכהו מכה על ראשו בסבך עץ ועל כן נטרף מוחי, ולפי דברי נפתלי הציקה לו אשתו מאד מאד ולא נתנה לו מנוח. ואם כי עוד לא קרה מקרה אשר יתנו כמשגע את האיש הקורא בחזקה כי אשתו תציק לו, כי הלא כן דרך כל הפרושים להענות מפני ממשלת אשתם יושבת קרנית, ואף אלה אשר קיל אשתם לא נשמע מעודו יאהבו לספר נפלאות מהארורות אשר תציקנה לבעליהן בדברים, אם למען הראות לכל כי חביבין עליהם יסורים של אהבה, או יען כי יצפו לרבנות וכל רב בלי אשה ארורה ובלי חולי מעים היא כחזן בלי זקן מגודל, כבעל שם בלי קמיעות וכצועני בלי סוסים גנובים, כי על כן גם לא בגלל הדבר הזה כמשגע חשבו את נפתלי, כי אם יען כי התאונן על אשתו בעת אשר איש לא ראה ולא ידע כי בא בברית את אשה, רק מפיו שמעו כי נשא אשה בלי ישדכן ששמה לילית ובימים הראשונים ראה עמה חיי נחת ואחרי כן החלה להציק לו ולעניתו בחלום ובהקיץ ולא נתנה לו מניח ותשלח בו חיל מלאכי חבלה קטנים אשר הקיפו עליו יחד, ויאמרו לו אבינו אתה, לחיים קראת אותנו הנה ועתה תן לנו צדה ומקום מנוחה – ומרב צרת לבבו קרא בלי חשך: לילית סורי ממני! – וכל איש אשר נגש אליו היה שד משחת בעיניו, וכן קרא לראש הישיבה ולהגבאי ולהמשגיח עם כל הנערים, בני שחת! וכאשר הרבה לזעק ולקרוא בלי חשך בלילה אחד: לילית וכל כת דילה חוצה! ויער משנתם שומרי התורה בלילית התקצפו בו ויאמרו לאסרו בחבלים, ובמלחמה ההיא אשר לחם הוא לבדו עם עשרה בחורים ושני מלמדים והשמש, עשה נפלאות, כי אף אם צלחה להם לקשור ידיו ורגליו בחבלים ולסחבו בחוץ, על האבנים והשלג והכפיר, כי קור נורא היה בלילה ההוא כמעט ערום ויחף, אחרי כי השמש למד הלכות הרפואה בקל וחומר, ומה מעט שלג על הראש ירפא משוגעים,

נמשכו אחריו להקות להקית נערים ויתגרו בו והוא התגרה
בהם, המה קרעו שולי מעילו והוא קרע את בדל אזן אי חוטם
הנער אשר נפל בידו, אני לא רדפתי אחריו כי בקשתי להיות
נער ישר וגם בדל אזני וחיטמי לא נקלים היו בעיני, גם לא
נגשתי בקרבת האשה המשגעת אשר ארבעה משששת בניה
מתו במגפה ושנים נתנו לעבוד בעבודת הצבא, כי על כן
שרה מזמר לתודה לאל מושיעה בראש כל חצות ובעזרת
הנשים בבית התפלה, וכאשר התגנבה לבא אל בית מועד לכל
חי והשתטחה על קבר בעלה נחרה בו מאד על כי ישכב כפגר
מובס, כנבלה סרוחה, ככלב נתעב, כראש הק״ל וכהרופא
אשר כלם יחד לקחו את בניה לחתנים ואת בנותיהם לא נתנו
להם – ואף כי בקול השחוק אשר השמיעה אחרי התהילה
הזאת היה די כח להרגיז את העיר, עד כי גם המקבר
נבעת לפעמים, אבל אני לא נבעתי כי לא נגשתי אליה כחק
לנער ישר, ולא רק אל אלה כי אם גם אל חברי הבחור המשגע
לא שמתי לבי מעת אשר בשם הזה נקרא, הבחור המשגע
אשר מאז ידעתיו נקרא בשם נפתלי הנער–הטוב ואני אהבתיו,
לא יען כי נחל כבוד על דעתו בגמרא, כי לפי דעתי רבה
דעתי מדעתו אלף פעמים ואלה אשר קראוהו אותו בשם הנער
הטוב ולא אותי שגו כלם יחד או הצמידו חנף בזדון, כל
אלה ידעתי ואראה עין בעין את צדקת משפט בעלי התלמוד
אשר אמרו כי בינה יתרה נתנה, לנשים, כי על כן אמי
ודודתי ורחל האלמנה ואולי גם מרים בתה גזרו אמר כי לי נאה
כי לי יאה להקרא בשם הנער–הטוב ונער אחר אין בכל הארץ
אשר יזכה לכך, כי על כן לא בעבור דעתו אשר כאל נחשבה
בעיני אהבתיו, רק יען כי לב טוב היה לו, וכאשר גנב תפוחים
בגן אשר לפני בית התפלה חלקם אתי חלק כחלק, והוא
עשה זאת כפעם בפעם, אף כי גדול היה העון הזה בעיני
הגבאי מכל העונות, כי את פרי הגן אסף אל ביתו וביום
שמחת התורה כאשר הובילוהו בתופים ובמחולות אל ביתו
חלק מפרי הגן אל מלויו, והנה זה הנער הטוב היה פתאם

העיר נתנו ערבתם בעדו ועל כן יצא להפשי ויברח מעל לגבול. צדיק מצרה נחלץ ויבאו העורבים ערבה תחתיו. רק על רבי זנביה לבדו עברה כוס התרעלה, כי אשתו עזבתו ותקח עמה כל אשר מצאה ידה וגם את הבית מכרה לשפט העיר, ויהי לעגון אמלל ויבחר שבת בבית המדרש. ילפי דברי אחד הנוסעים ראה את אשתו ואת בנו בעיר ברלין והוא יקשיב לקח בבית הספר, אל אלהים ה׳ ישמרנו!

ג.

תורת הנער.

רק הנערים השובבים המבלים עתותיהם בהבל ישימו לבם למשוגעים, וכל נער ישר ישט מהם, כן הורני מורי בהתבוננו פעם אחת אל המשגע אשר רץ בחוצות וחבל נערים הקיפוהו ויקראו אחריו מלא ויעפרו בעפר לעמתו והוא הסב פניו כפעם בפעם ויחרוק שיניו ויקללם קללה נמרצת גם הדה אבן בהם, צדקת תורת מורי ראיתי והתנהגתי על פיה, ואף כי ידעתי בשם את חמשת המשגעים אשר היו בעיר בכל זאת לא שמתי עיני ולבי להם, גם לא נשאתי את שמותם על שפתי למען אהיה נער ישר ולמען תשמע רחל האלמנה אם מרים כי נער ישר אני, לא רדפתי אחרי דוב בן הדיין! אשר לפי דברת בני העיר יצא מדעתו יען כי הרבה הגות יומם וליל בתלמוד, ולפי דברי שמואל הרופא הרבה הגות בתלמוד יומם וליל יען כי יצא מדעתו. ומני אז רץ בכל חוצות העיר וימלל דברים בלי דעת וירב עם נפשו ויניע בידיו ובראשו וכתפיו כמו מתעבר הוא על ריב עם איש מלחמה במלחמתה של תורה ויריח בלי הפוגה באבק עלי מרורים, ומאכלו היה לחם יבש, כי לפי דברת אחיו, אשר לקחו הירושה, מאן להביא אל פיו מכל מאכל אשר יאכל, ובסובבו בעיר

ולמשכהי ולחצות בין ההמון הרב ולהמלט החוצה, לכל אלה אך רגע אחד היה דרוש להאשה ובטרם עוד סרה מבוכת האספה כבר נעלמי עקבות האשה ובנה, ואז גזרו גזר דינה לרעה, כי לא ימכרו לה בשר כשר וכי יפקד מקומה בבית התפלה וכי יסגרו לפניה שערי בית הטבילה וכאלה וכאלה דינים קשים. ועון הנער יכתב בפנקס הקהל עד אשר ישובו שניהם מעון וישובו וישחרו מחילה וסליחה וכפרה מאת ראשי העיר ומנהליה, וכל בני העיר יצומו יום תמים על כי חללו את הקדש בקרבם.

בני העיר קבלו עליהם הענש, אבל האשה דמתה כי עליה לבקש משפט ותלך אל שופט העיר ותספר ככל אשר קרה אותה, וכרגע יצא דברו להביא את השפטים לפניו אך מלאך בא ויגל את אזן הרב הגאון כי שומרים נשלחי להביאו וישא רגליו ללכת בגולה על קדושת ה', ומרוב פחדו ומבוכתו שכח לעזוב את המפתחות אשר למנעולי הארגז שבו היה צפון הכסף אשר נתן בידו למשמרת, כסף חתנים ואלמנות ויתומים ויתומות ובעלי הדין, וכאשר שברו את המנעול ראו כי הכסף בחר ללכת את הנודד בגולה כי על כן היסיפו שומרים על השימרים ובעונותנו ועונות אבותנו נלקח ארון האלהים ויתנו את רשעים שבתו, ורבי לקחיה זכה לשבת בעירו יחד את אלה אשר עד הנה נתן הוא להם מקום ללין בחמלתו עליהם, וגם יתר השופטים לא נקו. כל הנפלאות האלה נעשו בעיר עמק פתאים כפי דברי הנוסע לארץ ישראל, ישמעו הקוראים וידעו כי עוד לא תמו נפלאות ונוראות מהארץ.

אמנם לבל ירגז לבך הקורא על גורל רבי לקחיה וגורל הרב התפוש אשמיעך כי צרתם נגעה גם עד לבי ועל כן חקרתי ודרשתי לדעת מה היה להם, והנה לשמחת לבבנו לא עשו בהם כלה: רבי לקחיה יצא לחפשי אחרי שלשת ימים ובעד הרב הגאון קבצו כסף לפדיון שבוים, ושנים מנכבדי

(עלי המד)

הדבר – ענה לקחיה ויחזקאל נבוך מעט ויאמר: רביתי! בתחלה עלי להצטדק כי לא האיל אשם בזה, כי אם הנער השובב אשר השתעשע תמיד עמי ויאחז בקרניו וימשכהו, ואני לא ידעתי מראש כי רעה תבא עלינו לרגלי האיל והנער, וגם היום אחרי סעודת הבר מצוה יצא הנער לשחק את האיל ויתלה את התפילין של ראש בקרניו, והאיל התמים אשר מעודו לא קפץ ולא רקד, התנשא פתאם ויברח, מעשה שטן הוא והתפילין נמצאו בשדה בטיט –

– אויה אויה! – נשמע מכל עברים.

– עתה רבותי השמיעו דין ומשפט כדת מה לעשות לנער השובב – הביע לקחיה אמרו.

– אין חבין לאדם שלא בפניו, כי על כן למשפט יעמוד הנער אשר עתה הוא ברשותי וישא הוא את עונו – ענה הרב הגאון.

– אולם אמו הן תעמוד במרדה ותחביאנו –

– לכן ישלח שלשה שמשים ויבקשוהו ויביאוהו בחזקה, הן גם רבי זנביה יופיע על עצתנו – ושלשת השמשים נשלחו ויביאו את החוטא אשר עמד הכן ולא קם ולא זע מפני האספה הגדולה, בלי ספק יען כי גם אמו נלותה עמו לשמרו.

– מדוע מרית את פי ראשי העדה ולא באת הנה כאשר נקראת? – נתן לקחיה על האשה בקולו, האשה תיפה אשר חסנה כאלון ועיניה ככוכבים הרימה ראשה וכמו לעג עבר על שפתיה בפתחה פיה ותאמר: אתם הגברים הולכי בטל תוכלו לצאת ולבא כחפצכם, אבל אנחנו אשר עלינו לנהל את ביתנו בלחם לא נוכל לבלות עתנו בהבל, כי העת יקרה לנו – המענה הזה העלה אף השואל אך הסב פניו ממנה וישם אל הנער ויקרא: הגד שקץ! מה עשית? – קרא רבי לקחיה.

– לא שקץ אני ואם כזאת תדבר אלי לא אענך דבר – ענה הנער ופני אמו אורו ותבט אל בנה בגאון, אבל שמחתה לא ארכה כי ברגע ההוא התרומם רבי לקחיה וימרוט לחי הנער פעם ושתים –. להדוף את רבי לקחיה אחור ולאחוז בידי הנער

ה' עליו ויתן לו אשה חכמה ויפת תאר אשר לא היתה כמוה בעיר, נודעת לאשת חיל סוחרת סחרה ומנהלת ביתה בכבוד, ואחרי אשר זכה להיליד ולגדל ולחנך בן יקיר לו לתורה, ולשמוח ביום הזה אשר בו היה לבר מצוה, אחרי כל הנסיונות האלה ישב עתה בין יתר השופטים לשמוע משפט בנו ודינו על כי העוה את דרכו ויתן עון על כל העיר.

– ספר אתה זנביה איך היה הדבר? הלא טוב אתה לנו ממאה עדים – אמר אליו רבי לקחיה בשפתי חן.

– לא אדע אף אני כי לא ראיתי הדבר, אך שמעתי את הקולות והמהומות וירדתי מעליתי ושמעתי לפצעי את הנעשה, אך לא אוכל להגיד איכה היתה כזאת –

– ואיפה היא מלכה אשת רבי זנביה? – שאל הרב הגאון את השמש.

– היא תמאן לבא – ענה השמש.

– היא תמאן לבא אחרי כי נקראה! – קרא רבי לקחיה ויביטו איש בפני רעהו בתמהון – לך לאבדון כסיל! בלי ספק לא ידעת איך להשמיענה הדבר ולא אמרת לה כי גדולי העיר נאספים פה, הן היא אשת חבר ולא תמרה פי האספה –

– אבל אני אמרתי לה כל אלה ועוד הוספתי כהנה וכהנה והיא תמאן לבא –

–אויל! מדוע הוספת? כל המוסיף גורע ובלי ספק על כן מאנה לבא – וישלחו שנית את השמש להביא את האשה ובנה, אבל גם בפעם הזאת שב השמש בידים ריקות כי את הבן החביאה והיא מאנה לבא.

– יקומו העדים ויעידו. יחזקאל עמוד! – קרא הרב הגאון, ויקם יחזקאל הכהן מלמד דרדקי על רגליו ויקרא: רבותי כלם יודעים את האיל הזה, הבכור אשר נתן לי מאת שמואל הטבח, האיל הזה לא הרע לאיש, לא נגח בקרניו את הילדים ולא קפץ ולא רקד, כי על כן לא נעשה בו מום ולא יכולתי לשחטו ועל כן לא יקרהו עון –

– הן לא את האיל נביא במשפט, ספר איך נהיה

כבודו מפני כביד בוראו, ויתנסה בעשרה נסיונות בטרם אשר הוכיח לו ה׳ אשה. ויהי כאשר נקרא אל בית הכלה לחג המצות אל עיר קטלניה ויגש אל אחד הבתים ויעש על הקיר כאשר יעשו הכלבים ויסר אחרי כן אל אדוני הבית ההיא ויתן לו חמש אגורות.

– מה לי ולחמש האגורות? – שאלהו בעל הבית בתמהון.

– הנה שלומים כי שחתי את קיר ביתך – ענה זנביה.

– ז... כמוך יכול להביא מבול לעולם ובלי ספק השחת בקירות ביתי הרבה יתר – ענה בעל הבית אשר היה נודע לאיש אשר לא בוראו אלהים חלקו, ובהודע הדבר בעיר בושה הכלה מהיות אשה לו וישב בבשת פנים הביתה והוא עודנו יראת שדי לא יעזוב. ויהי היום ויבא שנית בברית התנאים, כי ראה אלהים ללבו וימלא חסרונו בעזרת השדכן, וישלח מכתב אל אבי הכלה וישכח לשלם דמי המשלות וכאשר זכר זאת הכהו לבו על כי יונה את משלחי המכתבים כי יביאו את מכתבו אל מחוז חפצו בלי מחיר וימהר ויתן עשר אגורות אל תוך ארגז המכתבים. וכאשר יחל אבי הכלה למכתב ולא בא (כי בארץ ההיא לא ישלחו את המכתבים אשר חפישה לא נתנה למו) ויתקצף וירב בו, והוא בצדקתו גלל העון על משלחי המכתבים, כי הן נתן עשר אגורות בארגז, יען כי ירא פן יעשו מלאכתם חנם, והמה קבלו השכר ומעלו בשליחותו, ואבי הכלה בלי ספק לא כביר כח לב היה להבין לשפוט את צדקתו ויבחר לביתו איש אחר תחתיו. וגם בפעם השלישית כאשר נקרא לחוג את אבות הכלה היעודה לו את חג החתונה אשר חגג אחיו אשר רק ארבע פעמים זכה בחייו לשמחה כזאת, ובתוך יתר המשמחים את החתן נגש אף זנביה ויאמר: יגל לבך החתן דומה למלך! הן כבר היו לך נשים ועוד תוסיף לקחת נשים, אך אשה כזאת לא היתה לך ולא תהיה לעולם! – וגם על זאת נוסר ותהפך הכלה לאחר. ובפעם בפעם ענתה בו צדקתו לרעה, רבי זנביה זה אחרי אשר חמל

לא יסוף ההמון ועוד ירוץ בכל כחו וכל אחד יתחרה להיות מהראשינים.

– כבר תפשוהו – נשמע קול וכל הרצים המבהלים והדחופים עמדו פתאם כמו נד ועל פני כלם נראו אותות תוחלת נכזבה כי לא הצליח בידם להיות התופשים.

– שקר בפיו – ענה קול אחר, וההמון שב להשתולל ולהתהולל כבתחלה זמן כביר, עד אשר נשמע קול הנודע לכל בני העיר הלא הוא קול גבריאל השמש אשר משכמו ומעלה גבוה היה מכל בני העיר, אשר קרא בחיל: שובו לבתיכם כי כבר נתפש והובא העירה מעבר השני – קול תלונה נשמע יוצא מפתחי פי כל האספה כמו בגדו בהם בגד.

– מקרניו לקחו אותם או כבר נפלו על הארץ? – שאל אחד הפרושים.

– לא! המה כבר נתגלגלו ונסחבו על הארץ והטבעו בבץ – ענה השמש.

– שלשה ימי צום יגזרו על בני העיר – קרא אחד בניגון.

– עם הארץ! הלא אך לספר תורה אם תפול יצומו שלשה ימים ולא לתפילין –

– בור דאורייתא! לספר תורה יצומו ארבעים יום ולתפילין שלשה.

– ומה יעשו את האיל? –

– אותו ישלחו לעבוד עבודת הצבא –

– לא! זכות אבותיו תעמוד לו ותצילנו אך ישא עונש –

– לאלה אשר אבות להם יש זכות וליתומים אין זכות –

קולות שונים כאלה נשמעו בין האספה עד אשר החלו לאט לאט לסגת אחור וקול קורא: נלכה אל בית הכנסת בלי ספק תהיה שם אספה – וכאיש אחד חברים שמעו בקול הקורא ואל בית הכנסת שמו פעמיהם.

ושם ישבו כבר כסאות למשפט שבעה טובי העיר, וגם רבי זנביה בתוכם, היא רבי זנביה הנודע בתמימותו ויראתו את אלהים מאין כמהו, הוא זנביה אשר מעודו לא חס על

(עלי חמד)

הדבר ולא נאמר בשים מכתב עתי, ורק בחמלת ה' עלינו שלח לני גואל ומשמיע אשר גלה לי את הדבר, ואני אודיענו לקרוב ולרחוק, הגיאל הזה הוא ניהו החסיד האמיתי רבי זנאי בן זנאי, אשר נלאה נשוא רבות אשתו אשר הציקה לו באמרי פיה זה שלשים שנה ויבחר למושב לו את ארץ הקדושה תוב"ב, אשר שם אסור לשבת בלא חלוקה ובלא אשה, ובלי ספק תמצא גם לו שמה נערה שנתפתתה להיות לעזר כנגדו למען– קידוש והבדלה. ויהי בחצי הדרך בעיר וויען ראה פתאום ארץ ישראל לפניו, כי פוומקאות לבנות על הרגלים ואזורי משי על הירכים ומכסות ראש עם זנבות ישועלים יורדות עד העינים ראה עין בעין וכל אלה הן יתנו צלם אלהים להולכי לשות ברחיב גריש-מלח ובחוצות העיגן הקטן והעוגן הגדול, ולא יתנו עליהם חומרי מקום שהלכו משם, והרשות נתינה גם לו להתלבש בצלם אלהים, וגם בתולות מתפתתות – לקדוש והבדלה ראה. והרי אין לך ארץ ישראל טיבה מעיר וויען, והוא לא ידע כי אך רוח הטומאה התלבש בלבוש קדוש וכיון שנתיישב בוויען הלך אף הוא בעצת רשעים וכיון שהלך עמד וכיון שעמד ישב אחרי כן בבית האסורים על אשר עבר על חדר"ג ויקח לו אשה על אשתו, וכיון שעבר על חדר"ג, ושנה נעשה לו כהיתר ויגלה גם סיד כמוס עמו את אשר קרה בעירו ועל דא וודאי יבכו בני עמק-פתאים על הנסים והנפלאות יילילו: איכה נהפך סודנו לאחר?!

התהוללו והתגעשו כל בני העיר מקטן ועד גדול, בחיר ובתולה וירוצו וידחקו איש את רעהו ואשה את רעיתה, הפרושים את העגונות, והמלמדים את הנכריות השואבות מים, הבחורים שלא טעמו טעם חמא בצד ובכתף הדפו את הבתולית אשר כל כבידן פנימה, והשקץ הגדיל המבוכה בקראי בקולית מוזרים ובמרטו בשר אחד בני הישיבה מאחיריו אי בתתו מכשול בין רגלי אחד המלמדים ויכשל ויפל ובנפלו נפלו עמו על ימין ועל שמאל ותרב הצעקה ותגדל המהומה. ועוד

זבחו ותבא תקות המקיים ליום אשר כים אחד יהיה לכל בני האדם, נפלאות! צר לי כי אין מלה אחרת בלשוני להביע את הדבר כמו: אשת זנביה בן הרב ברחה עם בנה; הרב הגאון ברח אף הוא ונעשה נס בתוך נס כי לא עמה ברח ובכן נתפש והיא נמלטה; לקחיה ראש העיר הובא אל בית הכלא ואתו נלוו עוד אחדים והעיר היתה לחרדת אלהים, כל אלה קרו ונעשו בעיר המפארה ההיא זה ימים לא כבירים, ונפלאות מעל נפלאות נעשו כי לא נודע הדבר באחד מכתה"ע העברים ואם אמנם זאת מדעת כבר כי לא נמצא בעיר אחד מהשועלים הקטנים המחבלים כרם ה׳ צבאות הממהרים להניע בזנבהם על כל צרה שלא תבא ומשמיעים קול לאחד מעלי העתים להרגיז אזן שומעת עד קצוי ארץ, ואם ישרף בית המרחץ באיישעשאק יראו יושבי צינצינאטי באמעריקא את השרפה, ואם יכה על הלחי משגיח הישיבה בוואלאזין את אחד מבני הישיבה על כי ענו בו כי ראה את השחר, ישמע הקול ההוא עד אלגיר ומאראקא, מדעת זאת אשר בעיר המהוללה ההיא לא נמצאו שועלים קטנים כאלה, כי רק שלשה מטיבי צעד בה הלא המה הרב הגאון אב"ד דמתא אשר שלח זיקוקין דנורא ליער הלבנון ולא איש כמהו יגלה סוד הנעשה בעיר ומה גם אם ידיו לנחשתים הוגשו. השני יקטן המלמד אשר אף הוא הניף ידו לפעמים לשלוח דברו על פני חוץ, אך רק לעשות נקמות במפירי תורה ולגלות קלון האפיקורסים ברבים הרים ידו, ולא הוא יגלה ערות העיר. והשלישי הכי נכבד הלא הוא הבחור הנעלה בר אבהן ובר אוריין פרחח בן לקחיה, אבל היא אך לתורת רבו הרב הגאון נתן תוצאות ויזרח אתה על פני כל מכתב עתי אשר מקום פנוי היה לו למען סחורה יקרה כזאת. ומי זה יערב לבו עוד אחרי שלשת האדירים האלה לגשת אל מו"ל עברי כי יקבל את דברו? הן בעלי מכתבי העתים יבקשו עדות על החדש מקרוב יבא מפי שלשת האדירים האלה, והמה חלילה להם מתת לזר לבא בגבולם, אשר על כן נשתתק

ב. על הנסים והנפלאת.

אם אמנם הכל יודעים שאין כל חפץ לר׳ לקחיה גבאי בית הכנסת בעיר המפארה עמק־פתאים הממנה על גמילות חסדים ותלמוד תורה והכנסת כלה והלוית המת; אשר אליו אבות ידרשו כי יבחן את המלמדים לבניהם בתורה ויראת שמים ואת בניהם בתורה וחופה ומעשים טובים; אשר עיני כל בני העיר וגם אחיותיה מסביב אך לעצתו דמו ויחלו, הכל יודעים כי אין לו חפץ בעדותי שאעיד עליו כי היא אמת ותורתו אמת ודברו נצב לעד לעולם כחומה בצורה וכבלע כבד וכיראתו את אלהים ואמונתו את בני האדם, בכל זאת אהיה כעד ממהר להעיד בו כי כשלמה בשעתו פתח פיו באמרו: „רק הפתאים אפיקורסים המה, וכל אפיקורים פתי הוא, יען כי לא ימצא חכם אשר יהיה אפיקורוס" – צדק מאד בדבריו, וכל האפיקורסים ומכחשי בנפלאות ישמעו ויבושו, כי נפלאות לאין חקר נעשו זה לא כביר בעיר עמק פתאים מקום מלדת רבי לקחיה, כי על כן המו ורעשו יושביה יכפרין מים פרצו ועברו בכל חוצות העיר, כי על כן קראו גם אספה בלילה, גם צום גזרו, וגם ענו בצום נפשם העניים בעיר אשר המה היו רב בנין ורוב מנין, ואם לא אך כסיל ובער יעיז פניו לכחש בנפלאות אחרי כי בימינו נעשו? ואמנם נפלאות ונוראות אשר לא קוו יושבי העיר כי בעיניהם יראו כמהן וכל איש לא יאמין כמעט למשמע אזניו כי נוראות ונפלאות כאלה תעשינה ומוסדות ארץ לא תרפינה ולא תתפוצץ לרסיסים והשלשלת אשר עליה תלוים השמש והירח וכל צבא המרום במרום לא תנתק כפתיל נעורת והמה ינועו ויתעו ומבלי מצא מנוח יעלו בתהו ויאבדו, ונפש רבי לקחיה המקבל מכם מהגרות יראת ישיש לבו, כי יאלצו בני עירו להעלות נר בצהרים, ולפיחת תהי תקוה לכתוב במכתבי העתים לבני ישראל כי בעיר פלונית אלמונית עלתה נר ההשכלה ואין חפץ להם עוד בכל נר, לא יאמין איש כי נפלאות כאלה תעשינה והארץ לא תשוב לתהו

הרב ויענה לה כי ידו קצרה מעשות דבר למעני כי לא בני עיר הזאת אנחנו, בתחלה נתנו לנו השכנית לאכול ואחרי כן חדלו גם הנה, ובאשר רעבתי הלכתי אל הרחוב ואושיט ידי ויתנו לי העוברים אגורה ושתים, ואחי מאן לעשות כזאת, כי בצאתו החוצה סבוהו הנערים ויקראו לו מרצח מרצח ובאשר נשך בקצפו באזן נער אחד אשר חרפהו, הכוהו מאד ויירא לצאת החוצה, ובאשר אומר אליו כי יעשה כזאת יתקצף מאד וילטיש בעיניו עד כי אירא מפניו, ובאשר החילותי לאסוף נדבות לקהתנו אשה זקנה ותקח הכסף מידי ותתן לנו לחם, וזה שלשה ימים החלה לשלוח אותי למכור מרכולת...

לא לענג נפש היה לי לשמוע עוד את דבריה אשר פיצציני ינתן כלנו יחד מתנת יד ונבטיחנה כי ניסיף לעשות זאת כפעם בפעם, אך רק כשנים או שלשה שבועות ראיתיה עוד ובימים האלה שנו פניה מאד, כמו שלש שנים עברו עליה בשלשת השבועות האלה, לא יגין ילא ילדות אף לא תם וחנינה נראו עוד על פניה, כי אם בהשקט ובטהה נגשה אל הקונים ותדבר לפעמים עזות ושם הרוכלת הקטנה כבר נודע בבית המשתה. ומני אז נעלמה ולא הוספתי לראות עוד פניה ימים רבים. אך זה לפני ימים אחדים בלכתי ברחוב נמשכו עיני על שוטר מבית המשפט אשר נהג בידו נערה אשר הוד פניה נהפכו למשחית, וכל הליכותיה ותנועותיה לא משכו אחריה לב ראיה, בקשתי להרחיב צעדי ולסור מפניה כי הכרתי בה את הרוכלת הקטנה, אולם היא הסבה פניה פתאם ותקרא אלי: עוד לא שמעת אחרית ספורי: אמי הכתה בשגעון בבית המשפט ואחי שבר עצמות נער אשר התל בו והנהו כעת בבית האסרים ואני... כלנו חללי הרב המשפט! השוטר אשר כחבה הלאה שחק בקול, אבל אני לא שחקתי ואדמה כי גם הקוראים לא ימלאו שחוק פיהם.

(גלי המד)

היפים ההם, לא כמו אז בעת אשר גר אדוני בחדר בביתנו! וכל רעותי קנאו בי, אך בבקר אחד הקיצותי ואראה שמה ושערוריה בבית, שפטים ושוטרים עם אנשים רבים שמו חותם על כל הכלים וארגז הכסף. ובלילה ההוא הקיצותי לקול רעם אשר הורה אבי כדור מות אל לבו וימת. ואחרי ימים אחדים בקשה אמי מעון צר בעיר, רק שני חדרים אחד גדול ואחד קטן לקחה ואת כל כלינו לא לקחה עמה ונשב יחד אמנו ואני ושני אחי במעון ההוא, ולא הוספנו עוד לאכול מעדנים וללבוש בגדים יקרים, כי אמי מכרה כל אלה וגם בגדיה, וכאשר בקשני פעם אחת מגדנות ממנה אמרה: תני בני תודה לה' כי עוד לא אזל הלחם מכלינו, המורים לא באו עוד אלי כבתחלה ואלך אל בית הספר. אשר להעם ואמי הלכה כפעם בפעם אל אשר הלכה ותעזב את אחי הקטן בן שלש שנים למשמרת בידי אחי הגדול כבן עשר שנים, כה עשתה יום יום ולא קרה כל רע, אך ביום אחד קרנו האסון, כי אחי הגדול בהשתעשעו את הקטן שם אותו בין שני החלונות אשר מבית ואשר מחוץ ויסגרהו ולא נתנהו צאת. הילד הכה בידיו ויצעק כי יפתח לו את החלון והנער שחק לו עד אשר אמץ הילד כל כחו ויהדוף את החלון אשר לחוץ ויפל עם החלון מעל היציע השלישי — — מקול בכיה נאלמה דם רגעים אחדים ואחרי כן הוסיפה: לוא ראה אדוני את הילד, יפה היה כלבנה וטוב לב מאד ואני אהבתיו בכל נפשי, מי יתן מותי אני תחתיו, כן, מי יתן ומתי אני והיא עודנו חי, ילד כמהו לא יהי עוד בארץ —. דבריה נגעו עד לב היושבים אל השלחן ואחד מהם שם אל הילדה פניו ויבקש לשאל אותה דבר, אך היא הסבה פניה ותאמר אלי: לך אדון אספר: ואחרי מות הילד הובלה אמי אל בית הסהר והשופטים חרצו משפטה להאסר ששה ירחים על אשר לא שמרה את הילד, ומושיע לא היה לנו אז, לוא זכרתי את אדוני כי אז הלכתי אליו, אך מה אדבר לוא גם זכרתי לא ידעתי איפה אבקשנו, אשה אחת הובילתני אל

בי . פלצות אחזתני אחרי אשר התבוננתי בה כי הכרתי את בת בעל הבית אשר בביתי גרתי לפני שנים אחדות גם הילדה הכירה אותי ופניה נהפכו ללהבים .

– אי זה הדרך באת הנה, מלכה, ומה מעשך פה? – שאלתי אותה, אף כי שאלה נבערה היתה, הן עיני ראו זאת, אך לא מצאתי מלים אחרות לדבר עמה.

– הלא יראה אדוני – ענתה ומניחה שבה ותפרש כפיה על פניה כרגע.

– אבל מה לך לשאת צרור על שכמך ? –

– האם ייטב לי לבקש נדבות כאשר עשיתי עד הנה למען החיות נפשי ונפש המרצח האמלל ? –

– מה תדברי ? – קראתי בשממון ורגע עלתה מחשבה על לבי פן משגעת היא .

– ומה אדבר לאדוני ? הן בלי ספק ידע אדוני כי עלי להחיות את נפשי, ונפש אחי בעמל כפי, ואבקש נדבות עד הנה ועתה כאשר מצאה ידי שלשה שקל כסף קניתי לי הצרור הזה וקויתי להטיב לי, אבל הסכלתי כי נקל למצוא נדבת יד ממכיר דבר – מה והאנשים ילעגו לי –

– ואביך מה הוא ? האם . . .

אבי מת זה שנה – קראה הנערה ועצמותיה רעדו מעט . ואני אם כי נעויתי משמע זאת בכל זאת התאמצתי ושאלתי עוד : ואמך ? – עתה נפתחו ארבות עיניה ותבך מבלי דבר דבר , לא אצתי בה לדבר , אך אחרי רגעים אחרים התעוררה ותאמר : זכור אזכור עוד כי אבי ואמי כבדו מאד את אדוני לבן אשפיך שיחי לפניו, כי אראה כי מעיני אדוני נצפנו כל הקורות את ביתינו , זמן לא רב אחרי אשר עזב אדוני את ביתנו מכר אבי את בית המסחור ויעש מסחר אחר אשר לא ידעתי אז מה היא ואחרי ירחים אחדים קנה בית גדול יפה מאד במגרש העיר לא רחוק מגן המלך ובו חדרים גדולים ויפים וכלי בית יקרים וכלי כסף וזהב ומלבושים יקרים ונהי כרוזנים. לוא ראה אדוני את כל הכלים והבגדים

אוצרות... בימים הטובים ההמה היה טוב לכלם, אך אחרי אשר בא השבר הגדול ונפלו ונשברו אדירי הכסף נוקשו ונלכדו הנמשכים אחריהם והנשענים עליהם והעובדים את עבודתם, ויבקשו מפלט להם אלה בגלי הנהר מתחת ואלה ממעל על האניה, אלה בידיהם, אשר שמו קץ לחייהם ואלה ברגליהם אשר נשאום מרחוק לגור, בעת ההיא עת אשר גם מחיר השטרות היותר טובים ירד למחצה לשליש ולרביע אז ירד גם פתגם ווינן משאתו ורק החצי נשאר לפלטה, רק להיות נשמע מני אז מכל עברים. ואחרי כי לשאת צרור מרכלת היא מלאכה שאינה הכמה ולא דרוש לה כסף רב, לכן שמו רבים את פניהם למקור מחיה זה ויפרשו כילק על כל בתי המאכל והמשתה וירבו המוכרים על הקונים עד כי היו למשא, והבאים שמה התמרמרו מאד על בעל בית המשתה על כי יתן להם לבא לביתו להפריע מנוחת הבאים. ומי יודע אם לא שמע בקולם לולא קמנו אחותי מרעי ואני להפריע עצתם. ומנגדינו לא אבו סלוח לנו על הדבר הזה ויקראו להשלחן אשר אלו ישבנו תמיד „מושב אנשי החסד"! ואחרי כי קצרה ידנו לעשות בהם נקמות ולקנות מכל רוכל לכן היה הדבר עלינו למשא כפלים, וכמעט יראנו מהביט אל שלחן אחר בגשת אליו רוכל או רוכלות, וגמרנו אמר להיות חומה רק על הילדים, הקטנים או על הזקנות.

– פני לבי לך אל שלחן אנשי החסד – שמעתי פעם אחת יוצא מפי המתלוצץ הנודע בבית המשתה.

– חכי עוד שתים שלש שנים ואז תמצאי שכר רב בלי עמל גדול כזה –

בשמעי הדברים האלה יוצאים מפי זנב–אריות הנודע למדבר נבלה, הבינותי כי אל נערה קטנה ידבר, על כן נשאתי עיני לראות מי היא אשר היתה מטרה לחצי נבלותו, וכרגע מהרה הרוכלת, נערה קטנה כבת שלש עשרה שנה יפה כלבנה בראיתה פני ותגש אלי והתבונן

ולהחיות" לא דחו בשתי ידים את הרוכל או הרוכלת (ומה גם אם היא צעירה ויפה) אם תגיש להם פוזמקאות או מסרק בעת אשר העלה המזלג נתח בשר, ולא חדלו מהתעסק באכילה בכל לבם למען קים מצות לחיות ויקנו מכל הבא בידם גם אם אין חפץ להם במקנת כספם רק למען קים מצות להחיות. כי אמנם מבלי כל שאלות ותשובות בשאלות החיים, מבלי כל ריב ונאצה, מבלי כל בעלי אסיפות אשר בהמין ישמע קולם ובחוץ ישתקשקו בקוראי מלחמה ועל פיהם כאש צרבת „שאלת הפועלים" „שאלת החיים" ועוד שאלות כאלה אשר במענה אחד נוכל להשיב עליהם „עבדים היינו ועבדים הננו ובעבדותנו נאבד, כי על כן נטה אזן לכל מרים קולו בשאון ונכוף ראשונו לכל אשר ידע לשים בעקבנו פח, ואם ישמיע איש במרום קולו ויקרא שאון, על העריצים מבני עמנו נמהר ונאמר: ישר אתה, צדיק אתה וחפשנו בידך נתן, לכה נהג אותנו!" והוא ינהג אותנו כצאן מרעיתו ואף הוא את חלבנו יאכל... ויראנו פלאות כי אין בין עריץ בן עריץ לעריץ בן עבד אלא יחש משפחית לבד, וביום שיתמנה איש פרנס על הצבור תהיה פתאום בטנו רחבה (ישימו נא הרופאים לבם לדבר הזה..) ובעיר וויען נפתרו השאלות האלה בטרם אשר נשאלו, בלי כל שאון ורעש, בלי כל קורא בחזקה: חפש! בלי כל מצליח את בני האדם בגרונו, כי אם טוב לב בני וויען (ואולי עוד הרבה יתר טיב הארץ והשבע אשר היה בה בימים ההמה) נתן בלבם החפץ ובפיהם הפתגם „לחיות ולהחיות" והיא הרים את העובדים האובדים מאשפות ויתן להם לחם ובשר ושכר וחלב לשבע וישבעו וירם לבם ויהיו כאדונים לאדוניהם וירכבו על ראש נותני לחמם ולא ידעו עוד שבעה בהרבותם במחיר עמלם ובהצעירם עת עבודתם על אחת שבע, ולא פחדו פן יחסר לחמם כאשר תקצר נפש אדונם בעמלו, כי בית מיעד לכל מבקש עשר היה בעיר ושמה בא ויטבל במי זהב ויצא ויהי לאיש

עֲלֵי הֶמֶד׃

משפטי בני האדם.

לפנים בוויען עת אשר יושביה היו חכמים כלם וידעו נאמנה כי כאשר מגרגירי חול ועפר יוסד הר תלול כן מאגירות אחדות – הון ועשר, אז בעת אשר בית הבאֶרזע היה קטן ומסחרו גדול וכקסם היה בו להפוך את באי שעריו מדלים ורקים לעשירים ופיחוים, מן הולכי יחף ומחבקי אשפתות לנוסעי בכרכרות בחבוק ידים, מן חסידים מאמינים מאריכים בעליונים ומקצרים בתחתונים למשכילים מאמינים בתחתונים ומכחשים בעליונים, כאלה וכאלה פלאים והפכים נולדו יום יום במקדש הכסף ההוא, בימים הטובים האלה יצא הכסף מדלתות בית הבאֶרזע ויהי כאבק פורח אל כל רחובות העיר ויבא בעיני אלה אשר לא ראוהו ויכו בעורון וישתגעו ויתהוללו, ויבא עד כל בתי משחק ושיר וזמר ומחילות, ויראה בכל הדרו בכל רחיבות קריה ויפרץ גם עד בתי המאכל והמשתה אשר על שעריהם כתיבים באותות גדולים וניראים, אותות מפיקים מורא ופחד ולפעמים גם געל נפש בעיני בני יעקב אשר בבית הבאֶרזע התהפכו, באיתות מרבעים שחור על גבי לבן או לבן על גבי שחור המלה האיומה כשר, גם שמה נתעה הכסף בימים ההמה, אף כי רב כהניו מרחיק ברחי מן הכשר והדומה לו, ולרגלי הכסף באו שמה גם אוהביו הנאמנים, מבקשי פניו הנהנים מזיו אורו, וימלאו הבתים האלה תמיד מפה לפה רוכלים ורוכלות אשר כילק פרשו על כל עבר ופנה למצוא קונים להם. ובני וויען טובי הלב אשר זה פתגמם מאז „לחיות

Дозволено Цензурою 12 Февраля 1905 Вильна.

СОЧИНЕНІЯ
П. М. Смоленскаго.

Повѣсти
и
Романы.

IX.

ERZÄHLUNGEN und FEUILLETON'S

Изданіе М. Каценеленбогена, Вильна.

ВАРШАВА,
Въ Типографіи „ГАЦЕФИРА“ Марьянская № 2.
1905.

P. Smolensky's

sämtliche Werke.

Novellen & Romane.

IX.

РАЗСКАЗЫ и ФЕЛЬЕТОНЫ.

Verlag von M. Katzenellenbogen, Wilna.

WARSCHAU,

Buchdruckerei von „HACEFIRA“ Marjańska № 2.

1905.

כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

ספורים ופילוטנים

הנדפסים במכתב עתי שלו המביט ובשם

עלי חמד.

בהוצאת בית מסחר הספרים

של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

וואַרשא

בדפוס „הצפירה", מאריאנסקא 2

תרס"ה

באשר אמצא, כי לא פה היא המנוחה לזרע יעקב אשר נגרים יתחשבו (בעיני הפולאנים), ואם נמצא ארץ אשר לא החמים משפטנו, ארץ אשר לא תקיא אותנו כעצב נבזה, קדושה תהיה לנו הארץ הזאת כירושלים משוש תפארתנו. ואם גם בזעת אפינו נמצא שם לחמנו, וכעבד נשאף צל, טוב לנו לשבת שם משבת בהיכלי עונג וללחום במנעמים במקום אשר שם „יהודי" יפיץ פלצות וזועה עד כי יתנו חתית בלבב הילדים „הנה היהודי בא" על כן בחר לך מרגעה בארץ טהורה תחת שמים טהורים וירוח לך.

– הנני למצותיך אבי יקירי... ענה העלם ולא הוסיף, כי לשונו לחכו דבקה מהרגשות הרבות רגשי תודה וכבוד אשר השתערו בחובו כשטף מים רבים, כי הוא הבין לשכל מלי אביו, אשר לא להוציאו מצרות אחיו רק להרחיקהו מהארץ, אשר תזכירהו עונו בכל עת, יעצהו כזאת.

ירחים אחדים אחרי נסיעת קארל בלוית אחותו, מת אביו הזקן הנכבד, הוא מת מות ישרים ואחריתו לחיי עד! אך לוא קם עתה מקברו כי אז ראה עין בעין את אשר ראו בעיני רוח: מלכנו הצדיק הרחיב גבולות ישראל ועוד ידו נטויה לעשות אתנו טובות לא נקוה, והמורדים אשר הובישו משברם, ישיתו שמות בארץ יגזלו יחמסו, גם ישלחו אש במשכנות מבטחים, ואין קצה להאש אשר ישלחו ברחובות היהודים, ועוד לא יבשו להאשים את הנשרפים כי המה במעל הזה. אך חרפתם אל חיקם תשוב וישראל יעשה חיל אם יזכה.

תם.

אשר תבוא חכמה בלבם, רק שרידים יחידים המה אשר יחזיקו בזאת ומהשגות לא יניחו ידיהם, ואחרי כל אלה איכה יבחרו בחכמה רועי אמונה? ומה גם אשר פה לא יראו שכר לעמלם אף אם יעמלו בחכמה כל ימיהם, ומאין שבר אמת אין ביד העברים לעשות מאומה, כי מאין יביאו לחם ביתם? ממס העבדים, או משדי תרומות אשר להם? וזה לך האות כי כנים דברי, כי לא על יהודי צרפת בריטאניה וכמוהם תאמר כי ימאסו בחכמה, רק על יהודי פולין אשר עוד לא ראו טובה, וגם על ארץ רוסיה עלה עתה השחר המלך הצדיק מושל פתח ידו להשביעם טובה, ולבי אומר לי כי לא יארכון הימים ויהודי רוסיה יעשו חיל, ועתה מה לך עוד? הנה תחריש כי נעתקו ממך מלין, האין זאת?

— סלה נא לי אבי היקר! — ענה הנער ואמר בעמדו מעל הכסא, ויבראהו בשתי ידי אביו הרועדות מזקן — כי עד הנה לא שמעתי עוד דברים כאלה יוצאים מפיך, ועל כן נתעיתי בספק, אך עתה אחרי הודעני אדע עתה, כי חטאתי לך ולעמי מאד, ואתה הסליחה יסלח לי בשם כל ישראל אשר בזיתי בלבי עד הנה, ואשר יקר לי עתה מכל חמודות התבל, כי מעתה אתפאר כי שם ישראל נקרא עלי! —

— מאד תעלוזנה כליותי לשמוע דברים כאלה יוצאים מפיך ולכן גם כלתי בדבריך, יאהד יסלחו לך גם המה אחרי אשר יראו אהבתך להם, ועיניך תראינה כי בוא יבואו דברי אשר יהודי רוסיה יקומו על, אך עת צרה היא עתה ליעקב בפולין, כי אם תעוז יד הפולאנים — אף כי לא אאמין בזה — כי איתני חרב, את היהודים עוזריהם ישמידו לבל יבואו על שכרם, וזאת אלה אשר עמדו מנגד, יעשו כלה על עמדם מנגד, וגם אם לא יצליחו, ירעו וישחיתו אותי כשודדי ליל, על כן המשכיל בעת הזאת יחיש מפלט לו אל ארץ אחרת, לכן איעצך גם אותך לסחר אל ארץ, כי בעתות מבוכה כאלה אפחד ולא אבטח כי עשרי שמור בידי, ולו לא זקנתי ישבתי כי אז בקשתי לי גם אני מנוח

כאלה קבל עם, גם לא ענו אותו כאולתי קוראי דבריי. ורבים המה לאין ספורות אשר הרבו הרע גם ממני, להבאיש ריח היהודים ללא דבר. והיהודים אשר השמיעו במרום קולם, וילחמו בעד כבודם כי גלה מהם, זרעו אל צחיח סלע, כי דבריהם לא הכו שרש בלבב שנאיהם אשר ישחקו על משבתם, וגם פעמים רבות החשו ולא ענו, אף כי באבם נעכר, לא על אשר לא מצאו מענה, כי אם מחסם הושם אל פיהם...

— דבריך נבונים בנבון היום אבי יקירי, אודה ולא אבוש כי הסכלתי מאד, בהטותי אזן אל דברי בלע אשר יצאו מפי המלשינים, אך השיבני נא כחסדך על דברי האחרונים, האם גם חטאתם אשר יחטאו להכמיהם תלבין כצמר? —

— זאת לא זאת! לא אוכל להפיך לבקר צלמות, לא אכחד כי ישנו משגת הסר לב המואס ברפואת הריפא אשר יאמר לגהות ממנו מזור, ובזה ירעו וישחיתו לנפשם, ועל בן החקה ישועה מהם, אך לא בהם לבדם העון, כי אם גם בהמשכילים אשר יאבו לצאת לקראתם ביד רמה, לחלל קדשיהם בגאון, לשפך בוז על מנהגיהם הקדושים מאד בעיניהם כי אין עם אשר שגב מאמונות הבלי שוא, ואף כי בן יעקב אשר רק אמונתו נחמתו בעניו, ולא באלה ישבו־שבי בלבות הפתאים אשר יגורו מפניהם פן יגורו את בגידם בחרמם (ומה גם כי רבים המה אשר יתפארו כי שם משכיל נקרא עליהם בטרם ידעו והבינו עד מה, והמה יתנו את המשכילים האמיתים לשמצה בקמיהם) ולו השכילו המשכילים להתהלך אתם במישרים, לדבר אתם באמרי נועם ותבונה בם ולהשקותם לאט לאט מפלגי התבונה בעודם רועים על שדה האמונה או אז הצליח חפצם בידם לפקוח עינים עורות, ולהורותם הטוב ויבחרו בו את הרע וימאסו בו, כי מדוע לא יבושו חכמי העמים באמונתם, ישיחו בה בשער, ורוממות התת לשונם תמיד, והיהודים בוז יבוזו לה אחרי

הגמול

– גם בזה לא צדקת, כי אף אמנם רבו צריהם אשר ישליכו עליהם שקוצים, אך רבים המה, גם הלוחמים מלחמתם, רק נקל להרודף לרדוף את הנרדף, מלעמוד על נפשו בעת צר, קול הרודפים ישמע עד קצוי ארץ, אף כי כזב והבל ידברו, כי ימצאו מסלות בלבב העם, אשר הסכינו באלה, וקול הנרדפים יחבא, מנדיהם לא יבשו לדבר בשער דברים אשר לא יאמנו, דברים אשר כבר השיבו עליהם היהודים והוציאו בנוגה צדקתם, כעלילות הדם ובהנה רבות, ישנו וישלשו בכל דור ודור, כי מה להם לדבר אמת, אם גם לשקר ימצאו אזנים קשובות? האם לא שחקת גם אתה על אלה ורוע לב סיפר אחד אשר כתב: „היהודים אוכלים תפילין ורצועות, וישתו כוס רוית ממזוה בלילי שבתות”. ובאזני שמעתי שני אנשים אשר לא מבני ישראל המה נדברים איש את רעהו, וישאל האחד את השני מה המה אלה התפילין ורצועות, ויען השני, „כן יקרא בשר והם הנוצרים בפי היהודים”. ואעידה לי עד עד נאמן – הזקן קם מכסאו וילך ויקח מהארון ספר אחד אשר שם לפני בנו ויאמר „קרא נא זה” העלם קרא בו רגעים אחדים וישחק ויאמר: הבל יפצה פיהו!

הנה כי כן – ענה הזקן – הראית מה המה עושים? הן זה האיש Voltaire אשר שמו גדול ומהלל בגוים, דרך לשונו קשתו לירות חצי רעל בלב היהודים, בעת אשר לא ידע חוקותיהם ודתם, ואף כי דרכיהם ומנהגיהם בבתיהם, הנך רואה כי הוא כותב אשר בארץ ספרד נשרפו שני יהודים על אשר מאנו להתגאל בחלב תרנגולת, ומזה תוכל לשפוט על כל דבריו בדבר היהודים, כי לא לבד אשר לא ידע כי חלב תרנגולת לא פגול הוא לישראל, כי אם גם לא ידע את אשר דבר, כי איפה אכלו היהודים את ארוחתם? אם בבית ישראל הלא לא יתן על פיהם את אשר לא יבוא אל פיהם, ובבית אינו ישראל לא ימעטו יהודים מאומה, זאת מידעת בכל הארץ, ובכל זאת לא ידע בושת לדבר

הלהשיב אהבה אל חיק עושקיהם כח? האם לא צדקו היהודים בחשבם אותם – לא לבהמות כדבריך, כי אם לחיתו טרף שואפי דם! והדעת? הה! הדעת היה ראשית חטאת לישראל, למען הדעת אכלו כקש יבש. זכר נא מי היו הרופאים מי היו היועצים? הלא היהודים! אך בדמי לבבם קנו חכמתם, כי כעוננים היו בעיני חסרי־הדעת, ואם נקרא יהודי רופא אל חולה מעם אחר אז אם קם החולה מחליו, שלמו לו בכסף, ואם אין היתה נפשו תחת נפש החולה, כי גואליו לא האמינו אשר מחלתו מאנה הרפא, רק גמרו אומר אשר נתן בשקויו רוש להצמיתו מהארץ, כי מי יאמין על דברת איש יהודי? ועל היועצים עלה חמת המקנאים אשר כרו בכל עת שוחה ללכדם, ומה היה להם לעשות, אם לא לשים אל המסחור פניהם, כי אז עת אשר כל העמים לא ידעו עוד ממני מאומה – לא אדע אם מגובה רוח או מחסר דעת – היה הוא לישראל נר לרגלם ואור לנתיבתם, לבוא פתחי נדיבים, גם לצבור כסף אשר רק ממנו להם אחרית ותקוה . . . ולאט לאט החלו לקצות בחכמה אשר הרבתה חלליהם, ולאהוב את המסחור תוצאות חייהם. אך בכל אלה אין עוד עון אשר חטא, גם לא בושת הפנים, ומה גם עתה אשר המסחור היה לראש פנה לכל מסבות התבל, וגם אצילי הארץ ורוזניה לא יבשו בו, לרגליו באו ויאתיו הכמות רבות, בכנפיו הביא את ההשכלה עד ארץ מרחקים, והדבר הגדול הזה אשר אליו גוי ואדם ידרשו, ממקור ישראל יצא, ותחת תת לו תודה על עמלו, יתגהו לגדופים; ועתה הגד אתה את מי הצדק?

– אתך הצדק, זאת לא אוכל כחד! – ענה העלם אחרי דומיה ממשכה – אך בכל זאת פליאה דעת ממני, אם כדבריך כן הוא, מדוע החרישו היהודים עד הנה מהשיב חרפה אל חיק מחרפיהם? מדוע לא נתנו עדיהם ויצדקו? הלא בכל דור ודור עומדים עליהם לעולל בעפר קרנם, והמה יחרישו וידמו הלא דבר הוא?! –

הזמיר

ומהם יפרדו רבים כל הימים באשמתם, כי המשכילים אשר ילאו נשוא חרפות האוילים יסוגו אחור ויהפכו לאכזר להם... לו הכמו השכילו לקרב בעבותות אהבה, גם את אלה אשר נזורו אחור מדתם, למען הרבות אוהביהם לוחמי מלחמתם בשער, והמה יגרשו גם אלה ההולכים אחרי צו דתם אם לא ישמרוהו לכל משפטיו וחקותיו, אי לזאת אסלח להם? החנם ינדוהו שונאיו, הלא הוא מכביד עליו עבטיט, ומתגאה בו?! לא לא! תקותם להתחשב כעם בין הגוים מפח נפש, עד עולמי עד יהיו נודדים בגוים!! —

— התמו דבריך? עתה הנני להשיב על ריבות שפתיך, ולהראותך כי רק רוח שונאי ישראל יצוק בך, ומלתו על לשונך; דע לך כי לא ישראל חטא ואשם בדבר השנאה הישנה, רק העמים שונאיהם, כי לפנים עת אשר ענני אולת כסו שמי תבל, וכל העמים הלכו לריח כהניהם הקאטולים אשר התעום בהבליהם, היה ישראל כקוץ נגד בעיניהם, מאשר כי היה נכון בכל עת לענות כחשם על פניהם בדברם כזב מכתבי הקודש הערוכים ושמורים רק בידי בני יעקב, ועל כן הערימו סוד לבקש עליו תאנות לגרשו מארצות מושבותיהם לבל יהיה להם למזכרת עון, ויוציאו עליו עלילות שקר ודבות שוא להבאיש ריחו בעיני המון העם אשר בין אמת לשקר לא יבקר, והקנאה גם היא נלותה להשנאה להגדיל המדורה כי היהודים גדלו והעשירו מכשרון מעשיהם, והשרים הפולאנים אשר הלכו בשרירות לבם לרעית זונות ולמשוך ביין את בשרם, בעת אשר ידם לא עשתה תושיה, דללו, ובראותם כי אזלת ידם למלאת הות נפשם, אחרי אשר אוצרותיהם ואוצרות עבדיהם הרבו, התגוללו גם המה על היהודים האומללים לגרשם מעל פניהם למען מצוא מוצא לכסף, ולמען הצטדק בעיני העם, החפיאו עליהם דברים אשר לא כן–לבשו אדרת קודש למען גזול, התאמרו לנוקמי נקמת משיחם, למקנאי קנאת עליון... כה גדלה השנאה ותשלח פארותיה עד למרחוק, ומה היה אז ליהודים לעשות

כי אם יבוא אלי נרדף לבקש עזרה בצר, עלי לחקר אחרי
שורש דבר נמצא בו, ואם חף היא מפשע אצדיקהו במשפטי,
לא כן אם אראה איבד ברשעתו, אז לא יכמרו נחומי עליו
כי מידו זאת לו —

— השמיעני נא חטאי עמך ואראך לדעת כי שקר
בימינך, והוה שקר התקף להשיב תועה על עם שוי־חמלה
ולא חרפה.

— שנאת כל העמים יחד להם, הלא תעיד כי משחתם
בם! מדוע רק אתם יתעב, רק מפניהם יקוצו כמפני פגר
מובס? ולמה זה ישנאו המה את כל העמים? ותאמרו כי
המה־עם קטן ודל־העם ברך ה', ורבבות אלפי בני הלוף
כבהמות נדמו, אשר לא עליהם רוח ה', ונשמת שדי לא
נפחה באפם? ומדוע ישימו רק אל המסחר אבי כל חטא
ותרמית פניהם, וימאסו במלאכת מחשבת וחרושת מעשה?
גם הדעת הנותנת חיים וחן למחזיקים בה לא זכה בעיניהם.
מדוע יחזיקו בהבלי מנהגיהם, ובכנפות בגדיהם הארוכים
אשר אין להם כל שרש וענף, לא באמונה ולא בהשכל
הישר, כבדבר קודש? מדוע כל הפצם וכל ישעם להבדל
מהעמים אשר בקרבם הם יושבים? ועוד יעמיקו ישחתו
לרדף עד דכא גם את אחיהם ההולכים לרוח הזמן, מגו
יגרשום כגנב, בעפר יעוללו קרן אלה המרימים לעמם קרן,
וירוממו תחת לשנוא את אלה אשר יתנים לשמצה בקמיהם.
הלא גם העמים ההולכים בחשך ידעו להוקיר חין ערך יודעי
בינה לעתים, כי נפשם יודעת מאד אשר המה בשפל ישבו,
וגבוה מעל גבוה עליהם המשכיל, לא כאלה חלק יעקב,
באולת שמן חלקו ובדעת יבוא רקב בעצמיו, רשע כסל תשב
על כסא מרומי קרת, ודעת ותבונה למעצבה תשכבנה. לוא
היה ישראל גוי איתן, עם רב וכביר כח, כי אז לא שמתי
אשם נפשם אף אם הרחיקו לאלפים את אלה אשר יטו
מדרכיהם כי מי יעציר ברוח עם? אך לא כן עתה אשר הוא
עני ודל מפזר ומפרד אל קצוי ארץ זעיר שם, זעיר שם,

יגול

– עמי ילא עמך ! – קרא הזקן ברוגז קולו – התבוש כי ממעי יהודה יצאת ? !

– חלילה לי מכחש ! לא אכחד אשר בשם „ישראל" לא אתפאר, בשם אשר יפיק בוז וקלסה על הנקרא בו בשם אשר עמד לשטן לי על הדך הצלחתי, כי בי לא מצאו שוטני עול רק חרפת עמי נשאתי.

– נפלאת היא בעיני – ענה הזקן בתמהון – איך יעלו עתה מחשבות כאלה על לבך להרשיע עמך, ולהצדיק שונאיהם אחרי אשר זה עתה פשעו בך, ובעיניך ראית זדון לבם ? ! הה ! אם מקרה כזה לא הביא חכמה בלבך לשפוט מישרים, אספוק מאד אם תשכיל להטיב דרכיך כל עוד בחיים חיתך, אך מדוע תקצוף על עמך ? חגור שארית חמות על היוצר אשר יצרך בבטן בת־חייבים, כי לוא נולדת על ברכי מלכי ארץ כי אז הצלחת גם למלוכה, הן עמך לא עשה לך רעה מעודך עד היום הזה, ועתה ישא הוא עון פשעך כי באילתך משכת אחריך רבים מבני הנעורים, ועוד תעיז פניך לטפול עליהם שקר, כי המה היו בעוכריך ! ומה עול מצאו במו הפולאנים, כי יזרום כמי דוה ? האם בגדו במו ? האם לא תמכו ידיהם במשען כסף ? הלא הקרבת אתה נפשך לשחת בעבורם ? ומה הגמול אשר גמלוך ? חזה מבשרך פשעי־עמך, או אז תדע ובחנת עם מי הצדק !

– לא אכחד כי הפולאנים עם שוכחי טובה הנמו, אך זאת אחשוב למשפט, אשר כפעלם ישלם לעמי, כי מאדמה לא יצמח עמל, ואם זך וישר פעלם כאשר תתן עדיהם ותצדיקם, מדוע באה עליהם הרעה הזאת ?

– אם זאת חשבת למשפט להרשיע את עמך, שים אשם גם נפש כל הנרדפים והעשוקים מידי עושקיהם כח, וממשפטיך אשר חרצת הראתי לדעת, אשר אם הצלית הפצך בידך להיות דורש משפט לאדם רב, כי אז היית מהיר צדק לכל הנאנחים והנאנקים מתגרת ידי עריצים –

– סלח נא לי אבי, אם אמר לך כי לא כן משפטיך.

זה לא כביר השתעשע עוד כילד שעשועים על ברכי־התקוה,
אשר שמה במרום קנו, ועתה הנהו כזקן העומד על ירכתי
ביר, אשר נלאה נשוא מרמות ותוך בני גילו, האהבה
והתקוה בגדו בו. התבל כמדבר ושאונה כילל תנים בעיניו — .

בבואו הביתה יצא אביו לקראתו בפני חן וחסד, כי
כשב ממעמקי תפתה לאור באור–החיים היה בעיניו; עונותיו
לא הזכירו לבל תהיינה לו למכשול לב, ואחרי אשר דברו
דברים הרבה אודות מצב הארץ והמחסור אמר אליו „בני
מחמד לבי, הנך רואה כי הדברים פה יגעים ובעתות מבוכה
באלה יחיש מפלט לו כל משכיל על דבר אל ארץ אחרת,
כי גם בעתותי שלום אין שלום לנו בארץ הזאת אשר יושביה
יגששו באפלות, ורק מאשר כי הנך עוד צעיר לימים חשבת
למשפט אשר בהרבם יירשו היהודים ארץ, ויקנו למו אהבת
יושבי בה, לא כן כאשר תעבור ארצות שם תראה ובחנת
אשר רק הדעת תשפות שלום לישראל, הלאומים אשר ילכו
לאורה לא בוז יבוזו ליהודי הבוחר בה, רק בארץ הזאת ארץ
חשך, ישקצונו בטמאת הנדה, פה שם ישראל מנאץ כל
היום, תחת אהבתו ישטנוהו כפלים רעה ישלם לו בעד
טובותיו, והוא ישא ויסבול את אשר נטל עליו קשה־יומו...
אך לעת ערב יהיה אור!... קרא הזקן פתאים אחרי אשר
החשה רגעים מעטים כמו רוח ממרום נערה עליו.

— אבִי יקירי! קרא קארל —

— מה לך בני?

— אם לא תקצוף על קולי, אשאלך שאלה אשר אולי
קטנה היא בעיניך אך גדולה אלי מאד —

— חלילה לי מקצוף עליך, שאל בני שאל!

— נפשי יודעת מאוד, אשר בכל עת הדברנה שפתיך
מישרים, והנני מאמין בכל דבריך כבדברי האורים... אך
בדבר עמך אספוק מאוד אם צדקת בדבריך, כי אהבתך לעמך
תעצם עיניך — על דעתי — מראות את עותתם —

הגמול

– זה לא כביר הייתי בבית כלאו, ובשרתיו את הבשורה הנעימה הזאת, וכשמעו דברי אחותי פלצות, גם על הפולאנים צאן אובדות, אשר מאשריו מתעים, נפשו ירעה לו, ובכל זאת בחר במות מלבגוד בם.

– צדק מאוד במשפטו, תבוא עליהם שואה ממרחק, אך עברי לא יבוא בסוד מגליסוד, יום יבוא על כל גאה וזד, ועל כל פושע ומורד אשר יפלו, ולא יקומו, וידי בני לא תהיה בם, וכאשר אשער בנפשי תצא לקארל תורה ומוסר מהמקרה הזה, ולא יוסיף למשוך ידו את זדים בראותו כי נוחל אבדה תקותו, ואני ידעתי זאת מראש, כי כאשר שמעתי מנדבות פי הפילאנים המפתים איתנו להיות עמם: כי כמו נגיד יקרבוני ואדיריהם ומושליהם גם מישרון יצאו. אמרתי להם: „עד אשר תקום התשועה הגדולה הזאת, תנו לנו את אשר כפיכם כן לבבכם, הסירו גבולות הגעטה, ותנו לנו אחוזה בתוככם, אז נדע כי מישרים תדברו" לדברי הפכו פניהם במנוד ראש כמו הבברתי מלים בלי דעת, ואז כאשר נוכחתי כי רמיה בפיהם, דברתי ודברתי על לב קארל כי ישיב מדרכו הרשעה, אך ערלה אזנו משמוע נכוחה, אז אמרתי באפי: אתה תראה היקרך דברי אם לא? ראה תראה כי מגו תגריש בבואך על שברך, כי על כל דלתות בתי משפט ופקידה כתוב בחרט אנוש „ע ב ר י ל א י ב ו א א ל ה ב י ת" אך עתה הרגיעי נא בתי ותני פוגת לבת עינך, כי לא יפול משערת אחיך ארצה, ועד מהרה שוב ישיב אלינו, רק מתקות וחזיונות, אך מלא מרוח דעת –

עוד ביום ההוא יצא קארל מבית כלאו אחרי אשר הטה למוסר בוראקאוו אזנו, לבלתי לכת אחרי המורדים.

בימים האחדים האלה נהפך קארל לאיש אחר כמו שבה זרקה בו, עיניו אשר לפני ימים אחדים הפיצו אש נעורים, יביטו עתה ניבהם במנוחה, רגליו לא קלות עוד כאילות, כי רב כה מקרים כאלה אשר יתהפכו מסבות בתהבלותם על ראש גבר לעשות את אשר לא יעשה הטבע בימים רבים.

– הן לא קצרה יד ה׳ מהושיעני אם ישר אני בעיניו, ואם אין–אני אשא עוני! ועמי למה ישא חרפתי? הטרם תדעי כי אם איש אחד מעדת ישראל יחטא יצא הקצף על כל העם, ואם יבואו דברי בעלי העתים כי אני בגדתי באנשי שלומי, אז ירימו קול כשופר – מבלי שום לב כי המה הגדילו עלי עקב – „כן דרך כל היהודים לבגוד באנשי שלומם" ובדי בזיון, לא אחותי! אמות מות ישרים ולא אחיה לחרפות ולדראון עולם! –

הערמינא החרישה ולא ענתה דבר, כי הראתה לדעת אשר צדקו דברי אחיה מדבריה, ותפן ותלך לה.

בבואה הביתה חרד אביה חרדה גדולה, בראותו פני בתו המלאים חן עלומים נהפכו לירקון מצרה ויגון – מה לך בתי כי כה נפלו פניך? – שאל איתה ברהמי־אב.

– הה אבי אבי! קראה הנערה בקול בוכים, וזרם דמעותיה פרצו כנחל שוטף על פניה – הזמן שלח את כל מגפותיו אל לבנו, כי אויבי אחי הורידוהו אל בית כלא, ואוהביו אשר בעבורם שם אשם נפשו, בגדו בו וישחקו על משבתו!

– הבליגי נא בתי החמודה רגע על יגונך, ובאר את דבריך, המה אלה אשר בגדו בו? –

– אלה אשר להם אמר בצלם אחיה, ואשר למענם פעל ועשה הרבה יתר מאשר עשו המה לנפשם – כרו שוחה ללכדהו, כי כבואי אל המורדים לבקש עזרה בצר לאחי, דברו אתי בחלקת לשון רמיה, בפיהם השמיעו נדבות ובלבם דמו להצמיתו בבור צלמות, למען לא יבוא על שכרו ביום ישועה, כי צרה עיניהם לשלם ליהודי כפרי מעלליו הטובים.

– כאשר דמיתי כן היתה – ענה הזקן בנחת – אבל אני הגדתי לו זאת מראש, ויסרתיו מלכת בדרך העם הזה, אך הוא אטם אזניו כפתן חרש ולא אבה שמוע בקולי, על כן באה אליו הרעה הזאת, ועתה בתי עליך המצוה להשמיעהו את כל אלה למען ישיב אל לבו ולא ישוב לכסלה –

היה לו לחרפה, והכסף אזל מכיסו, ישליכהו אדוני הבית חוצה כפגר מובס, והרואים גם הם עליו ימלאו שחוק פיהם, באין מנחם ומרחם.

– הה! זה חלקי מכל עמלי – דבר הנער האומלל אל לבו – ואת היא מנת מדתי על כי בצדק ובמישור התהלכתי אתם – כעס ומכאובים! אמנם הקימו את אשר דברו, כי יתנו לי יד בין הנוצרים, כי את פישעי הנוצרים הנני נמנה כיום, ועינם לא תחוס על כבודם! הה! אלוהי המשפט הפגיע בי את עוני! לא שמעתי בקול אבי, אהבת המלך היתה לי לזרא, על כן פלאים ירדתי, ה' ומלכי הצדיקים ואני הרבתי הרע...

כראות הערמינא כי כוס היגון אשר השקתה את אחיה תשיבהו עד דכא, נפלה על צוארו ותעתיר לו עתרת נשיקות, ובקול בוכים הביאה נחומיה לו: „אל תירא אחי, כי אלוה מרומים ישכון ועיני צופיה בכל, והוא יחלצך מן המצר, שים מבטחך באלהים אחרי כי אין ישועתה לך בבני תמותה האוצרים כזב ושוד בלבותיהם, אך גלה על עונם והיית מצק ולא תירא, כי פשעם תהיה להם לפח ולשלומים למוקש!

– לא, לא אחותי! אל תאיצו בי לגלה סוד אחר, יבגדו ,ומה ולא אני, אני עשיתי את הטוב והישר כפי אשר ראיתי לעינים, נתתי יד להפישעים למען תהי הרוחה לעמי, אהבתי את האשה אשר שיתי לנגדי, כי לבה טהור כטוהר פניה, עדי באתי עדיהם ואבהל לראות כי תחת אהבת אחים תשב שנאת-הדת לכסא, תחת גן עדן בצל האהבה – את להט החרב המתהפכת לשון רמיה המשברת גרם ורוח; המה דחפוני מגבעת ההצלחה אל ביר צרה כי משתתם בם, אך אני לא אישקר באמונתי לבל תהי להגראף הצדקה, ולי ולעמי בושת הפנים. –

– אך שים אל לבך אשר עתה נמפו אסורי האהבה והאחוה בינך וביניהם ועליך להציל את נפשך, ואם אין, מי יודע כמה יארכון ימי שבתך בזה?

ו.

אחרי הדלת והמזוזה ישבה הערמינא לנוח כי ברכיה בשלו; גם אמרה אחכה אולי תשוב אורעליא הנה ואזבירה שנית כי אחי בצרה גדולה ולא תחשה למענו; וישם הקשיבה רב קשב, כי קול הגראף אשר הפיל גורל על אחיה הדר חדרי לבבה – קצף, איבה, נקמה ומפח–נפש, התלקחו בלבה אשר לא ידע עוד רוע לב בן אדם כוזב, בשמעה את הגמול אשר הנה גומלים לאחיה היקר לה מהתבל ומנעמיה, אחיה אשר לפניה נגלו אמונתו להמורדים, ואהבתו לאורעליא אשר כמוה באין בעיניה... כמורדפת על צוארה פרצה אל אחיה היושב שומם תפיש בסרעפי–יגונו, ותספר לו בשפתים נעות ולב נגרש כים את בגד הבוגדים אשר בעבורם שם אישם נפשו, ופשע האשה הנצורת לב אשר בעבותות אהבה משבתהו אל בור, ואשר תכלית שנאה תשנאהו רק בעבור דתו, האשה אשר למענה אמר לעזוב אבותיו, משפחתו, כבודו ומאודו, היא תצודנו למדחפות!

– ברוק ברק מפיך אחי ותפיצם! גלה סודם וההימם כי עת נקם היא! נקים נקמת דמך, נקום חרפת עמך אשר חרפו אויביך אחי; – קראה הנערה בכל עז, אחרי אשר ספרה לו את המשפט אשר חרצו עליו אנשי בריתו, ועצמותיה רחפו מקצף.

כמכה חוזים עמד קארל תחתיו, ראשו הוריד לארץ, עיניו חשכו, פניו כסו בחורת מות; ארמנות מבטחים, גני עדנים משכנות האהבה אשר ברא בדמיונו – פור התפוררו כרגע ויהיו למעי מפלה, ולבו אשר הרה והגה במו גלחץ בין משאותיהם. איה אהבת האחים? איה אהבת האשה אשר אהב? איפה ההצלחה אשר ראה בהלך נפשו? הזמן הפך עליהם רגע וידכאו. כבודו כעוף התעופף, תקותו ברחה כצל, בנציב שיש הנשאר מחרבות ארמון נשגב ביום רעש, כן היה בעיניו, – אך בעיני אחותו היה כשבור אשר מבאו

דעת השכל הישר, ואם לא ביושר נעשה מעשינו יסלח לנו ה', ילך האחד לעזאזל, ולכל העדה יהיה שלום.

– ומה תאמרי את אורעלאי, הגם רחק נבון עם הגראף? שאל הבאראן.

– את אשר בלבבי לא אכחד, כי רק במיתתו לא חפצתי, אך לגרשו מהסתפח בחברתנו אובה בכל לבבי, כי בוא היה עלי למשא בחלומותיו הבל, ודברי אהבתו היו לי לזרא, ועתה אחרי אשר אין ישועתה לנו בו, כי כבר הגענו אל מחוז חפצנו, לא אוכל עוד כלכל עמו אהבה ולא רוחי כאשר בתחלה, ובהודע לו כי סבבתיו בכחש, ובמרמה קניתי לבו, יתגעש ויתקצף ויפרענו לשמצה בקמנו, על כן ישרה בעיני מאד עצת הגראף אשר הוא יועץ להניחו התהיו, ילשסעי בדברים טובים, ועלינו להחזיק טובה להשוטרים על כי הפרידוהו ממנו – ענתה אורעליא בלצון.

– אך זאת היא אשה חכמת לב! קרא הגראף בגאון שמחת לב בהביטו בפני הבאראן המפיקים תוגה – רק היא תבין דבר לאשרו, כי לא יאות לנו לשוב על קיאנו לקרוא ישיעה לבזה הנפש ממתעב גוי, אחרי הודע לנו כלמת אולתנו, כי עזרת היהודים לא לעזר ולהועיל כי אם לבושת ולחרפה היא לנו, כי מי הוא אשר יאבה להתרועע את היהודים בבתי המשתה, לשתות מי באר אחת ולהתהלך בארצות החיים תחת שבט משפט אחד?

– לא אחד בנו! קראו כלם בקול.

– זאת ידעתי מראש, כי מאז ומקדם היו היהודים עבדי מושלים, כלבים אלמים, מַכִּים ולא משיבים, אך לא מושלים ומצוים, יסחרו אל ארץ, יחזקו בתרמית, ירבו נשך כהעולה על רוחם, אך בין אצילי פולין לא יכירם מקומם, כי הם זרע נאץ ה', והאהבם נדבה יפחד מהרון אפו... קנאי למילים, קארל גאלדהיים יותר בבית האסירים, ואיש אל יעיז ליתן יד לחלצהו מן המצר או לדבר עליו טובות!

האין זאת אדוני ? – בחרצי עליו משפט מות שגיתי מאד – זאת לא אכחד, אך לצאת לישע היהודי תהי אולת לא נוכל כפרה, ואם סבלנו הרבה מאד בתחלה להביא אותו במסורת הברית, ולגלות לפניו מצפוננו, הנוסיף שנית קנות אותו מידי הרוסים, למען יהי לנו לפוקת לב, ולפחוד כל היום פן יטוהו ברב כופר לְמַגֵּן אותנו בידי צרינו ? כי למה נתן אמון באיש אשר לא בעד עמו וארצו ילחם, רק בעבור שכר אמת ! ואם גם ישמור לנו אמונים הבעבור זה נמשכהו חסד למען יבוא על שכרו ביום ישועה, ולחלוק אתנו כבוד ? הלא כמשטמה היא בחברתנו ! אחת היא על כן אמרתי ישבב למעצבה בבית האסורים, כי מידי השפטים זאת לו ואנחנו נקיים –

– ומה תעשו כי יפקיד עליכם על עמדכם מנגד ביום צר לו, ויגלה על עונכם למען יצא למרחב ? – שאל הבאראן.

– הוא לא יבגוד בנו אם לא בגד עד הנה; כי נוליכהו שולל להאמין כי נשגיא פעלו רק אולת ידנו מהושיע לו, מחר אכתוב על אודתו במכתב העתי אשר לנו, וארוממהו תחת לשוני בקהל רב : כי חרף נפשו בעד אהבת ארץ מולדתו, אורעליא תשלח לו קוצת שער מדלת ראשה לזכרון אהבה, נשי האצילים תשלחנה לו פרחים ושושנים להראות כי זכרונו עלה על לבן, ובדבר הזה נקה לב עלם יהיר כמוהו, אשר ישיש לקראת הכבוד הגדול הזה, ואז שלום יעשה לנו, וישים לפיו מחסום,

– אך היתכן דרכנו זה ? הצמד מרמה ודבר און בשפתים דולקים להפיל למשואות איש בר לבב אשר לא נשא פני אב, לא חמל על אחותו, ואת נפשו השליך מנגד למען הצלחתנו ? הוא צדיק על אמונתו ימות, ואנחנו נהפוך עליו לילה ונדכאהו ? ולמען מה ? למען לא יבוא על שכרו אשר קנה בדמי לבבו : בושה אמכם שוכחי טובה ! – ענה הבאראן ברוגז קולו –

– ידעתי מראש כי דברי לא יישרו בעיני האוהב אדם סלאוואטסקי – ענה הגראף בלעגי־שפה – אך כן יאלפנו

חגמול

התדעי נאמנה כי לא היה אחיך בבית הנציב? – שאל אותה שנית הבאראן.

– הלא הגדתי לך אדוני כי רק אבי היה שם, ואחי היה בזה לגלות אוניכם, אך דלתי הבית סגרו בעדו מבוא, וכשובו בפחי נפש הביתה, ראה את פני אבי השב מבית הנציב כי נהפכו לירקון, ועד ארגיעה פרצה התבערה בבית, וכבוא שר בית המשפט ויחפש בנרות לא מצא מאומה, כי האש בלעה את המכונה ולא נדע מקומה איה, ובכל זאת הוביל את אחי אל בית הפקודית, ועל כן מהרתי להודיעכם דבר למען תקומו לרוחתו לישועתו –

– רצח במשפט! – קרא הבאראן – ומעיניו הפיצו זיקי איבה וקצף על הגראף – הלא עוד מעט וידנו שפכו את דמי הנקי הזה, בפשע עדי שקר!! –

ובאמת במקום המשפט להמורדים שם היה הרשע, כי מבלי ראות ושמוע את דברי הנשפט אולי ישוב על תוכחתי, הוציאוהו אל הורג, כהמורדים בצרפת אשר שלחו ידם בשלומים, חללי אדם נפלו כעמיר אחרי הקוצר, משפט אחד היה לנוער כפיו מתמוך בידם, ולהולך רכיל מגלה סודם, כי קצרה ידם להביא כל מעשה במשפט ולשלם לאיש כמעשהו לעיני השמש, על כן באו בתוכחות משפט מות על כל עון כקטון כגדול, ותחנף הארץ בדמים. וקושרי פולין גם המה בדרכיהם הלכו, וכמעשיהם – לא כמעשיהם הטובים – כן עשו, על כן אכלו פרי מעלליהם ויהיו עדי איבד, וגם אלה אשר רוממום בראשונה תחת לשונם, נזרו מהם בראותם כי נזרו לבושת לטרוף זרוע אף קדקוד תחת העלות ארוכה, ויתנום לחרפה ולקללה.

הגראף אשר נלאה להביט בפני העלמה הנצבת עמו להוכיר עונו, ענה ואמר: „לכי לשלום בתי, ואנחנו נמתיק פה סוד על דבר אחיך, יהי לבך בטוח כי נעשה את אשר לנו לעשות... ואת אשר לנו לעשות – הוסיף הגראף לדבר אחרי אשר יצאה העלמה מהבית – הלא הוא להניחו תחתיו,

נקראה הנה באמת – והעלמה מהרה ותוציא מצלחתה מגלת קטנה, ותכתוב עליה בעט עופרת: „נחוץ הדבר במאד מאד" ותאמר: מהר והבא את המגלה אל גברתך, ואני אחכה פה להשיבתה" –

בהודיע השומר כי אחות קארל מחכה באולם הבית, השתוממו כל הקרואים אשר ישבו עודנה איש על מקומו, ובהראות להם אורעליא את המגלה ראו כן תמהו, כי איככה תרהיב בנפשה עוז אחות הבוגד לדרוך בארמון האשה אשר בגד בה – על כן החליטו כלם, כי תראה פנים את אורעליא בחדרה ותגיד לה את דבריה – גם הגראף נלוה עמם, באמרו: „אולי צדקו דרכי האחות מדרכי האח".

אורעליא יצאה מהחדר, וכל האספה חלקו לדעותיהם, זה אומר בכה וזה בכה, עד אשר נפתחה פתאום הדלת לפני אורעליא, ומה רבה מבוכתם בראותם כי היא באה שלובת זרוע את היהודיה: אדוני! – קראה בעלת הבית בקול רם – מעשים אשר לא יעשו, יעשו בתוכנו, מרגלי הגראף הוציאו דבת שקר על קארל, ויתנהו לפני בן בליעל, והוא חף מפשע, כי הוא הבעיר את מכונת הדפוס טרם ברזל באה נפשו, למען הצילנו משואת פתאום" – כל העדה כוננו עיניהם אל הגראף בתמהון.

– מרגלי העידו כי המה ראו את גאלדהיים בבית הנציב, ובצאתו דבר אתו שר בית הפקידות בידידות, והאיש אשר יכזבם וישים לאל מלתם, הוא יצמיד מרמה – נתן הגראף בקולו –

ההיה אחיך בבית הנציב? – שאל הבאראן סלאוואטסקי את פי העלמה –

– לא ארוני! אחי לא היה בבית הנציב, רק אבי, כי הוא שלח לקרוא לו – ענתה הנערה בתום לב, כי היא לא ידעה מכל הנעשה פה – כל העדה הביטו איש בפני רעהו ויספקו ביניהם, כי לא האמינו לדבריה.–

ו גמול

– במה הפלאתי לך חסדי ? הלא כעל תגמוליך גמלתיך, חיה שלום ידידי ! – אמר הפקיד – ובהפנות שכמו ללכת שלח אצבע אל קארל ויאמר : – „לך נא אחרי" – אנקת מות התפרצה מלבב הערמינא בשמעה את דבריו – וקארל בלם פיו ולא דבר מאומה, רק הביט בעינים חשכות על האיש אשר יאמר לגרשי מבית תעניגיו, אך כעבור רגעים אחדים ענה ואמר אל הפקיד :

– אנה תוליכני אדוני ?

– אל בית הפקודות ! –

– ומה עול מצאת בי ?

הפקיד הורה באצבעו על מקום התבערה ויאמר :

– עלילותיך לא נצפנו ממני, ועל כן אל תעמק שאלה פן יבולע לך. –

קארל אך הפין לשמוע בקול השר, ואחותו קפצה ממקומה ותפול על צואריו, כמו חפצה הצילו משודדי ליל – לא אתנך למוש מפה – קראה בכל עז – הה ! אבי, אבי ! חישה לעזרה ! החישה מפלט לבנך יחידך ! – הזקן בלוית אנשים אחדים נגשו אליהם – אבי ! – הוסיפה הנערה לקרוא בקול מר, ועיניה זרמי פלגי מים – המה אומרים לקחת את קארל בחזקה, אנא חוסה פדהו בכל הונך אם ייקר פדיון נפשו. –

– הרגעי בתי ! צדקת קארל תעלה כאור, וגם יצא לחפשי חנם, אך עתה חלילה לנו למרות פי מושל העיר. –

כצאת קארל את הפקיד, מהרה הערמינא אל אורעליא להשמיענה את כל התלאות אשר מצאו את אביה ואחיה, כי היא ידעה את אירעליא וגם מאורעליא לא נבחר עמלה להקישרים, על כן קותה כי בה בעזרו – כבואה שמה מגר השומר את הפתח בעדה באמרו : „הגברת איננה בבית", אך העלמה הכירה בפניו כי שקר כזב, על כן העזה פניה ותאמר לו : „אל תכזב בי ! כי מדוע זה שלחה לקרוא לי אם חפצה לצאת מזה ?" השומר לא ענה דבר, כי דמה אשר היא

מה נפלאים לי חסדיך היום כי הצלת נפשי ונפש ביתי בעמדנו על עברי פי פחת, וכל עוד בחיים חיתי תקצורנה ידי משלם לך כעל תגמוליך עלי, אך עוד לא הונח לי מעצבי, כי אף אמנם עברה הרעה, אך עוד אפחד לרגעים פן ישוב בני לכסלה, כי גם בתחלה אמר עם הקישרים קשר ולא רוחי, ומי זה עתה לידי יתקע אם לא יעשה עוד במחשך מעשהו? כי נערים כגילו לא ידעו ממוסר כליות טרם ברזל באה נפשם, ולא על נקלה ישיבו מדרכם כסל למו, על כן אבקשך ידידי: חיסה נא עלי והורד את בני אל בית הכלא, ואז אבטח ולא אפחד אשר ידו לא תכון עוד עם הקישרים אחרי הסגרו על מסגר: הגד! החפץ אתה להקל ממשא היגון אשר ידכא לארץ נפש זקן העומד על ירכתי בור! ואם חפץ אתה בי, אסוף את בני למשמר!

בוראַקאוו נסג אחור ברעדה, ובשממון הביט בפני האב האובד המבקש כחסד להסגיר את בנו יחידו במשמר — הה! נסרחה חכמת הזקן מרוב מצוקותיו — שער בורקאוו בנפשו.

— ידידי! מאהבתי וחמלתי לבני יחידי דברתי עד הנה — היסיף הזקן, אשר הבין לְרֶגַע השר, לדבר — אנכי תכנתי את רוחו, כי לא יבדל מעדת המורדים בעד כל הון, יאז או יספה במלחמה, או ימות בעונו קבל עם, או ישולח בעד פשעו קאמטשטאקה, ארץ לא אדם בו, ארץ אשר הטבע ירעם לה פנים, ולהשמש יֻצַּר לפלג תעלה לקרני אורו עליה, שם ייסרוהו כליותיו מוסר אכזרי מבלי הועיל, ועיני רואות וכלות, לא כן בשבתו פה בבית האסור ינצל מכל צרה ופגע. הגד אתה האם לא צדקתי באמרי פי?

— צדקת בדבריך — ענה הפקיד אחרי אשר חשב מחשבות רגעים אחדים — כותלי בית האסורים יהיו עליו סתרה לבל תאונה אליו רעה, אני אביאהו שמה, ואשימה עיני עליו עד אשר תשקט הארץ —

— אם כה תעשה לא אשכח חסדיך לעולם, וידע תדע כי גדול בעיני החסד האחרון מהראשון —

איש במקים הקודש, ועד ארגיעה אחוה הלהבה בארבע פנות הבית, נאות הקודש התאבכו בערפלי קיטור, גם הרשעה בעשן כלתה. הזקן התגנב ברעדה לצאת מהבית, הזקן הנכבד אשר מימיו לא חרפו לבבו, יתחבא עתה לבל תשורנו עין רואי אשר כפושע יחשבהו, וכן היה גם הוא בעיניו כי נבלה עשה לשלוח איש בקודש, בברכים כושלות ולב מלא חלחלה עלה על מעלות עליתו ויפול על הכסא נפעם ומשמים, אך כרגע התעורר לקול האש האוכלת בשאון על ימין ועל שמאל, ולקול ההמון הרב אשר הרעימו באזניו כקול מלאך דומה מזכיר עון. כל ידים מלאות עבודה לכבות את האש הנראה לעינים, אך מי ישקיע את האש לא נפח האוכלת צפוני הזקן? האם דמעותיו אשר תשטפנה כזרם מים על לחייו אשר קומטו מזוקן? לא! הדמעות משיבות נפש הנערים אשר תיגתם רגע, לא כן דמעות הזקן, הנה כשמן על אש תעלינה להבת שלהבת ליבש עצמות יבשות...

עוד העם לוחמים בחזקה את המכלה הנורא, והיא עודנו פוער פיו ומאריך לשון אש לבלוע את כל הקרב אליו – והנה בוראקאוו את אנשי חיל באו הביתה ויחפשו חפש מחופש בבורות במערות, גם במעבה האדמה חפרו אך לא מצאו מאומה. – קארל ואחותו עמדו בפנת החצר כעמודי שיש מבלי נוע. ראשם הורידו לארץ, ובלב סוער חשבו אחת אחת את המקרים אשר באו ויאתיו כתומם על בית אביהם: בראשונה נקרא אל הנסיך, ובשובו נפלה תבערה בבית באפס יד, ועתה באו חופשים לחפש עון, כל אלה עברו לפניהם כגלי מים זדונים אשר פרצו ועברו ויהיו לים דאגה. והערמינא הרכה והענוגה אשר לא נסתה לשאת מגן וצנה להסתר מפחד, כרעה תחת סבל מגורתה מבלתי יכולת מלט משא. הזקן עמד על יד החלון ראשו בין שתי ידיו הסמוכות על קרניתיו, צופה ומביט את האש האוכלת עד היסוד את בית תפלתו, ומחכה עד בוא השר, אשר נגש אליו אחרי אשר נתן צו אל אנשי החיל לעמוד על המשמר. ידידי! – אמר אליו הזקן בהחזיקו בשתי ידיו –

ישראל בצר, כי אזניו פקוחות בעת אשר אזני בני האדם ערלות משמוע, הביטו אל אהבת אמת אשר בינותם, ואף כי בקקום בוקקים, בכל זאת לא ימוט ברית שלומם, שימי על לב דרכיהם הטובים, אהבתם לעבודה, חסדם למוכי אלהים ותשתאו. פחותי המעלה מבני עמנו יבלו ימי חגיהם ועמלם בבתי המשתה, ששם ישירו שירי עגבים בעת אשר הנם הלומי יין, והיהודים האומללים יביאו מעט כספם הנשאר לפליטה משיגי המחסור לנות ביתם, והיא תעשה מטעמים ליום שבת ומועד, אז ישבו במנוחה סביב לשולחנם נשותיהם ופרי בטנם וישירו שירי תהלה לאל שדי העונה אותם בצרה, יאכלו לחמם טהור על שולחן טהור, ומהמעט הכסף עוד ימצאו תוצאות ללמד בניהם, כי מקטנם ועד גדולם ילמדו לדעת את ה׳, הכי לא נאוה תהלה לעם כזה? הורוני ואני אחריש! הגראף דרך לשונו קשתו להביא עלינו חטאת לא נוכל כפרה! אם איש אחד חטא ואשם, מדוע על כל העדה יצא הקצף? מות יומת הפושע והנקיים נקיים יהיו! האם נכה חרם את כל בני האדם על אשר מרצחיהם מהם יצאו? הלא רק הפושע ישא עונו, זאת תורת האדם!

– לא לשמוע תוכחות מוסר ותורת האדם נקבצו השרים הנה – ענה הגראף באיבה מסתרה – רק לחרוץ משפט הבוגד, ומשפטו יצא מפי כל השרים כי מות יומת, ועתה לא יועיל לו עוד אף כי תרבה כחול דברי מוסר –

– נקי אנכי מהדם הזה, כי אני עשיתי את אשר היה לי לעשות – ענה הבאראן במועל ידיו –

– גם נפשי לא תבוא בסודם – ענתה אורעליא. –

ה.

ישחוח תחת משא עצב ויגון, בא הזקן גאלדהיים הביתה; ובצעדו צעד בבית תפלתו נגלה לעיניו כרגע החטאת הרובץ תחת השלחן. בעינים דולפות דמע, ובידים רועדות הצית

הגמול

להגדיל השנאה, גם פני תושבים לא נשאו אם לא ממשפחת האצילים יצאו, והאצילים הגדילו עקב איש אל רעהו לאמר: אני אמלוך! על כן רחק לבבם, וגם ישועה רחקה מהם, כי העבד יצור את אדוניו, התושב יקנא את בן נדיבים, היהודי יירא מקנאת הנוצרי, ובני האצילים ימאסו בכלם, על כן לא הצליחו! לא דבר ריק הוא אהבת היהודים לנו, כי בידם הצלחת הארץ, בקשרם מעדנות השרים והעבדים, והנה הנם עמוד התוך אשר עליהם ישענו רומי המעלה ופחותי הערך, אחי! לא לעת הזאת ולקנאת הדת, חלפה עברה לה העת אשר מגודל לבב לא הפנו נוצרים ליהודים, רוח החופש עבר עתה על חוג שמי אירופה ויטהר את עננו הסכלות, עבר הישך כלה ליל, שמש ההשכלה רוכב בגאותו שחקים, ויעורר את כל היקום לאהבה לעבודה ולפועל ידים, מן השמים יקרא אלינו קול: „איש את רעהו יעזורו!" ועתה, אתה אומר להקדיר השמש בצהרים, בתמרות עשן השנאה אשר מפיך יצאו!

– כל עוד בחיים חיתי לא אתן ליהודים אף מדרך כף רגל בארצנו, מנו אגרשם כי כלם סרי סוררים! – ענה הגראף בקצף –.

– אני למדתי דעת לכבד את היהודים במסעי בפולין וגאליציען – הוסיף הבאראן לדבר מבלי שום לב על מענה הגראף – שמתי לבי לחקור רוחם ומצאתי כי רוח טהור להם, כי לא זאת הדעת את היהודים בראותכם יהודי רוכל אשר העוני והמחסור יציקוהו להתרפס לפני שרים בעד רצי כסף למען החיות נפש עולליו העטופים ברעב, ישמע גערת עשיר ולא יחת, בחרפה יכו לחייו ולא יענה, כי המחסור הכביד עליו אכפו. ומי כהעם הזה ידע לישא ולסבול מכת אויב ומוסר אכזרי – וגם זאת תחשב להם לצדקה – אמנם הביטו וראו דרכיהם בביתם, איך יאהבו רעיותיהם, ירחמו פרי בטניהם, ולמענם יחסרו נפשם מטובה, איך יעבדו אלהיהם ביראה, יציקו לפניו לחש עת מוסר למו, אל אלהיו יזעק

נא תהרוצו משפט מות לאיש טרם חקרתם היטב אם נכון הדבר. – שמעו ריבות שפתיו, אולי לא גדול עונו מנשוא. הלא במשפט – חסד תזכרו! –

– מה תרוני פה שירי חסד ומשפט? חסד לבוגד?! צדקה ליהודי?! חסד לבוגד ושמן לאיש לא יועילו רק להגדיל המדורה, – וליהודי אין כל צדקה, כל מוצאו יהרגנו מבלי תת לו הנינה, ועליו תבוא ברכת ה׳. כל היהודים סרי סוררים המה, ומהם צץ ופרח גם מטה הזדון אשר קם עלינו, על כן עלינו המצוה לבער אחריהם לבל ישאר להם שורש וענף על אדמת פולין. הה! יום תוכחה ונאצה היה לנו היום ההוא אשר בו באו בנים זעומי אלהים אלה בחברתנו! מה זה היה לנו לדבר אתם דברים טובים, דברים נחומים? הלמען בצע כסף, ולקחת מהם עזר בצר? הוי איך טחו עינינו מראות, כי כל אלה היה לאל ידינו לקחת מהם בחזקה מבלי המיר כבודנו בקלון להתהלך אתם כרעים כאחים, איך לא שמנו אל לבנו, אשר אם תעלה ידינו על צרינו יבקשו גם המה את חלקם כאזרחי הארץ, ואם תמעדנה רגלינו, יזכר גם שמם בתוכנו? ונפשי געלה בחברתם, גם ביום צרה, גם ביום ישועה.

אורעליא החרישה כי לא מצאה מענה, וכל הקרואים נתנו אות כי דבריו מצאו מסילות בלבבם – אז עמד מתוך העדה הבאראן סלאוואטסקי, איש אשר שאר רוח הדעת לו, ואשר החריש עד הנה, ולא דבר מרע עד טוב – ויהפוך פניו אל הגראף ויאמר: „אדוני! הנה תכה בחרפה לחיי הזמן אשר אנחנו חיים בו, תשליך שקוצים על העת הזאת אשר כנפיה נחפות בזהב הסבלנות ואברותיה בירקרק השלום, ואם כמחשבותיך מחשבות כל בני פולין לא להם הצדקה לבקש חופשה, – אדוני! השימו אל לבבם כי רוח המשטמה אשר חלק לב פולין היה להם ראשית חטאת, ובעבורו כשלו ונפלו, האדונים הקשו עולם על העבדים, אשר כבהמות שדי נחשבו בעיניהם, את היהודים רמסו ברגל גאוה, וישפכו עליהם בוז

הגמול

כאשר קמנו ונתעודד לפרוק עול הרוסים מעלינו שמנו כל מבטחנו בכח ידינו, מבלי השען על משענת הקנה הרצוץ, על היהודים, ועתה, עתה עבר עליכם בני הנעורים רוח עועים להתרועע את היהודים מתעב גוי, אשר בגדו בנו וגלו להממשלה על עוננו, העלמה אורעליא הנצבת עמכם בזה – הנני מוכיח דרכה על פניה – הביאה בסודנו איש צעיר לימים, שמו קארל גאלדהיים, ולשלומים בעד אהבתו, הרימה אותו בתור האדם המעלה, והוא כרה עלינו שוחה ללכדנו.

– אדוני! – ענתה הנערה בגאון – הנך מוציא עלי דבת שוא, כי אהבה אחרת מבלעדי אהבת ארץ מולדתי לא ידעתי, ורק למענה השפלתי כבודי, ונקלותי עוד לדבר ידידות את בן־בלי – שם, וגם חפצי הצליח בידי כי זה קארל הנער פעל ועשה רבות למעננו, ולא לריק יגעתי כי הוא הפליא תושיה.

– הוא הפליא תושיה למען יחשוף כל מצפוננו ויתננו בידי אויבנו, כי על פי עדי אמת נודע לי כי גאלדהיים היה לפני שעה בבית הנסיך, גם התלחש בצאתו, את פקיד בית המשפט אשר הביט בו באהבה, הלא דבר הוא?...

פני כל העדה שֻׁנו מקצף ורוגז, קללות ונאצות מפתחי פיהם התמלטו.

– אך אני סכלתי עצתי – הוסיף הזקן לדבר בגאון ועוז – כי פניתי הבית מכל דבר קשר – ועתה אף אם יחפשו השוטרים חפש מחופש לא ימצאו לנו עון אשר חטא... וזה הדבר אשר שלחתי לקרוא לכם מתי סודנו: לחרוץ משפט הבוגד, ועל פי משפטי אשר חרצתי־ימות יומת הבוגד! ועתה הוו דעתכם גם אתם –

– מות יומת הבוגד! – ענו כל הקרואים אל הגראף – מות יומת על המעל אשר מעל בנו ויאמר להסיר הצלחתנו ברוח פיו – מות יומת!" – ענו כלם אחריהם ברעם ורעש.

אל נא אדוני! – אמרה אורעליא בחנינה קולה – אל

לביא עד הנה ?" שאלהו הזקן אשר עזר על יד אורעליא —
— הנני פה כחצי שעה אדוני אך לא נועזתי לבוא הביתה בטרם נקראתי .
— טוב הדבר ! ההקרת את האנשים אם ערומים ומכסי סוד המה ?
— עשיתי כדבריך אדוני —
— הביאם הביתה .
שני אנשים נושאי מטת מת באו הביתה , והמשרת הזקן מהר ויצביר את הכתבים המפוזרים על רצפת הבית , ויטמנם בתוך המטה . ככלותו לעשות מעשהו נגש אליו השר ויאמר : „הא לך כסף לשלם להאנשים , אך שים עיניך עליהם עד בואם אל בית החולים , ומשם תארח לחברה אתם עד בואם לבית התפלה , וגם אני אחריך . —
האנשים יצאו מהבית והזקן אמר אל אורעליא :
— בעיד שעה יאספו הנה כל אנשי שלומנו , ואז נשב למשפט . . . — ובין כה וכה אלך לי לבקר בבית התפלה ואת שבי פה בטח , כי כל דבר מזכיר עון להתפש בערנו מהבית , ואין עוד מגור מאויב . ערכי השולחן ושימי לחם , אז אף אם יפרוץ צר אל הבית , נהיה בעיניו כקרואי משתה ולא יחשדנו ברב או במעט .
אחרי שעה נקבצו ובאו כל ראשי הקושרים , מרביתם עולי ימים מבני המעלה , המה ישבו סביב לשולחן גדול , הזקן ביעסאווסקי יושב ראש ולימינו אורעליא . דומיה שוררת בכל פנות הבית ; פתאום עמד הזקן ביעסאווסקי מתיך העדה ויאמר : „אדוני ! הידעתם מדוע אתם נקראתם הנה ?" כלם החרישו , והזקן הוסיף לדבר : — „לא על דבר עצה ותושיה למלחמה , גם לא למשתה ושמחה שלחתי לקרוא אליכם , רק להשמיעכם כי זה לפני שעה היה כפשע בינינו ובין האבדון , כי אחד מאנשי שלומינו אשר בטחנו בו בגד בנו . —
אל השמועה הזאת נתנו כלם קול פחדים .
— לפני שלשים שנה — הוסיף הזקן לדבר בחמתו —

בחפזון רצוא ושוב, ראשו סיבב הולך כגלגל, ברכיו כרעו, רגליו מעדו, כמו ראה את המות בחרבו הקשה יצעד לעומתו, התבל ומלואה נהפכה בעיניו לעמק נשיה, הבתים נדמו כמצבות קברים, והולכי רחובות כנפשות פורחות שטו על פניו, כה הלוך ילך ויד העצבון עליו חזקה.

– האם רחק לבה ממני? האם בגדה בי? או אולי שרמה בפיה כי לא אהבתני. הה! נורא הרעיון הזה! לא זאת! יכזבו שמים וארץ – ואורעליא לא תשקר באמונתה, ואף אם יקומו מלאכי מרים לענות כחשה בפניה לא אאמין לקולם, לא! משגה היא! אשוב ואדפוק על הדלת אולי לא שמעה בראשונה... אך אם גם עתה תקשיח לבה ממני, ואם בצדיה עשתה זאת למען אהיה לכלי יוצר בידיהם, הלא אז... לא! זאת לא זאת! כה רדפו עשתנותיו אחת את אחת, כמשברי ים איש את רעהו ירדוף ישיג יבלעהו ולא נודע כי בא אל קרבו, עד אשר שב אל הבית ובזרוע כח דפק על הדלת אחת ושתים אך אין קול ואין קשב, כמו תרדמת מות פרשה כנפיה על כל גרי הבית. במפח נפש שב עוד הפעם על עקב בשתו וכאבו נעכר. –

אורעליא שמעה, גם בעד החלון ראתה את קארל דופק על הדלת, אך לא שתה לבה אליו – ותהי כלא שומעת, כי ידיה היו מלאות עבודה, ועל ידה עזר איש בא בימים כבן ששים שנה, אשר לחייו קמטו מזוקן ועיניו מבריקות וחודרות קרב איש כחצים שנונים, יהד הריקו מארונות: מכתבים, כסף, מפות ארץ, וכלי יוצר, וישטחים שטוח על פני הרצפה. לרגעים עמדה ממושבה ותבט בעד החלון החוצה לראות אולי בא איש להשביתם מעבודתם, וכאשר ראתה את קארל, שבה אל הזקן ותאמר: הנה גאלדהיים בא! – הזקן הניף אגרופו, ועיניו מלאו דם, כעיני נמר אכזרי העורך קרב על מתקוממו, אך לא ענה דבר. – כאשר פנה קארל שכמו ללכת, צלצלה אורעליא בפעמון זהב, ולקולו חרד איש זקן הביתה, ויבוא ויעמוד לפניה. „מדוע אחרת

וגם חלילה לך מטפול עלי שקר, כי לך אני ולא לצריך. אך לבל יפלא בעיניך איך אכסה דבר כזה מהנסיך, הנני להגדך אמרי אמת כאשר בלבבי: מראשית אמרתי אחקור מלין ואביא עד תכונתך, למען אדע לכלכל דברי אתך במשפט, ואם גם ידך תכון עמהם־אדבר על לבך כאוהב נאמן לעזוב דרכך הרשעה ולהודות להנסיך על עינך למען הציל נפשך, ואם תאטום אזניך משמוע אמרי יושר – אז אטה ידי גם עליך מבלי תת לך חנינה ומבלתי הטות אוזן קשבת להמון מעי אשר ירחשי אלפי תודות לך ויסרוני משלם תחת טובה רעה, כי שלום המלך והמדינה יקר בעיני משלום אהובי נפשי. אך עתה כאשר הֻרְאֵתִי לדעת כי חף אתה מפשע, ורק בנך היה בעיכריך, והוא גם הוא לא מרוע לב – זאת ידעתי מאז – רק מקלות דעת השחית דרכו, וגם לא בא עוד בשנים כימי – גבר לישא עון, עתה לך אמר לבי, עלי המצוה להציל כבודך זקן נכבד, לבל תהי פרוע לשמצה בהודע הדבר בקהל. אך את כל החוטאים בנפשותם אגיר במכמרתי, כי זכרון כלם בא לפני איש לא נעדר, ובכן אהיה נקי גם ממלכי גם ממך אוהבי, ועתה התתן אמן בדברי?

– דברים היוצאים מהלב נכנסים ללב – ענה הזקן באנחה – ואתך הסליחה על כי הכלמתיך בלי דעת.

– סלחתי כדבריך! ואתה מהר ולך לדרכך, ודע את אשר לך לעשות. – הפקיד חלף הלך לו ככלותו לדבר, והזקן מהר ללכת הביתה בברכים כורעות ולב צולל בים דאגה. –

ד.

מבית אביו הליך הלך קארל בלב סוער כים מהחדשות אשר נעשו שמה; בית אורעליא יצעד, כי שם אוה את האהבה לנוחם לו, גם לגלות את אזנה כי נקרא אביו לבית הנסיך, אך בית אורעליא סגור ומסוגר מכל עבריו. ביגון הסב פניו לשיב הביתה ולבו נהפך בקרבו, דמי עורקיו ירוצוו

הגזול

לפי חסד, כי זה מעט נגלו לי צפוני מסתרים בביתך, אשר ימיטו עליך רעה, אך אתה פדית נפשי, על כן אמלטך היום.

– חידות לי דבריך! – ענה הזקן בפחד ושממון –

– מדוע תתכחש ידידי? הלא תראה כי נבעו לפני מצפוניך ולוא רציתי לגלות זאת להנסיך כי אז היתה משכרתי רבה מאת המלך, אך אני אכסה פשעיך – לא פשעי יתר החוטאים – במשאין, למען השיב לך כעל תגמוליך עלי.

– חלילה לי מהתכחש ודבר שקר, אך יהי כן אלקים עמדי כאשר לא אדע אף שמץ מדבריך –

– אם כן לא תדע כי בבית תפלתך הוכנה מכונה להדפיס פקודת הקישרים, ובנך עם בתך יעזרו על ידי העושים במלאכה?

הדברים האלה מחצו ראש הזקן כרעם ברקים, ואחרי דומית רגע קרא בתמהון,

– בביתי?! בני?! בתי?! –

– שים יד לפה אל תשמיע כה קולך, פן יבולע לך!

– לכה איעצך את אשר תעשה – הלא ידעת כי האיש יטהר כל טמא, לך והצת איש בביתך והרשעה כעשן תכלה, ולא תהיה לך עוד מזכרת עון להתפש,

– האמנו דבריך? שאל הזקן במבוכה גלויה על פניו.

– העוד תספוק בדברי, אחרי אשר רק לך לבדך גליתי סודי ויעצתיך לטובתך עצה לא שמעוה שאול ואבדון?!

– וזה הדבר אשר לא אוכל האמין בדבריך; כי היאומן אשר בעד הטובה אשר עשיתי עמך לפנים, תכסה עתה פשעי במשאון – בעת אשר תחשבני כקישר קשר – והחטא למלכך? אין זאת כי אם שונאי הסיתוך בי להדיחני אל רעה לא אוכל צאת ממנה.

– הוי אומלל! – ענה השר ברגשי חמלה – יגינך עוד עיניך עד כי לא תכיר בין אויב לאוהב וישיאך להפיא עלי דברים אשר לא כן, ולהתנני לפני בן בליעל שוכח טובה! אך חלילה לי מקציף עליך, כי תומת לבבך לא נכחד ממני,

יתחבאו, אך אז לא יועיל עוד כל כופר, כי המשפט יתן צַו ולא ישוב אחור, וכבר מזורה הרשת על החוטאים בנפשותם, ומדעתי כי איש נבון אתה ואוהב עמו באמת, על כן קדמתי לקרוא לך להוכיחך ולערוך לפניך את הרעה אשר נגד פניהם, והזהרתם מלכת בדרך הקושרים, כי לא אחפוץ לעשות עמכם רעה, מאשר כי מלכי חושב עליכם מחשבות טובות, והתהיה זאת תפארתי לרצין עם רצוץ? על כן לך ועשה את אשר בכחך כי בידך עתה עתותי עמך. —

כצאת הזקן מחדר הנשיא, כוננו אלה, אשר ידם תכון עם הקושרים חצי עיניהם עליו בזעם ורצח — כי לדעתם הכה אותם בלשון, וגלה על עונם — וישבעו בלבם לקחתו מאתו נקם. —

בהאולם אשר לפני הבית עמד שר בית הפקידות בבגדי כבודו, ויהי אך יצא הזקן מהבית נגש אליו השר ויטהי הצדה, הזקן הביט בפני השר אשר עני בו כי דבר לאט עמו, וישאלהו:

— מה חפצך אדוני? —

— האומנם לא הכרתני? — שאלהו השר בפנים שוחקית.

— לא! אדון נכבד — ענה הזקן.

— פה נודע לי כי אתה הוא, האיש גאלדהיים אשר גר לפנים בעיר ווילנא, וכי לך בן ובת, ומקים מושבך ברחוב, האין זאת?

— כדבריך אדוני!

— לך נא אחרי! התזכור עוד — הוסיף השר לדבר בצאתם מהחצר — את פקיד בית האוצר בעיר ווילנא אשר פזר הון בלי דעת, עד אשר שלח ידו באוצר המלך, וכפשע היה בינו ובין המות, ואתה בגודל חסדך פדיתו מרדת שחת בתמכך ידו המטה?

— זכור אזכרנו עוד, האיש ההוא היה האדון ביראקאיו.

— אני היא האיש! — ענה השר ברגש — ומה רב אשרי כי הקרה הזמן עתה לידי להראותך כי זרעת צדקה ותקצור

תואנות להרבות חללי היהודים, ואחרי כן גמרו אומר לגרשב כלה מארצם. —

— הן הגדתי לך אדוני מראש כי רחקו מחשבותי ממחשבות בני עמי, אך המה לא יגעו לריק לפי דעתם, ואם יבואו בחומר יחזיקו מלבן לבצר הבית, הלא תקוה נשקפה להם כי ישבו בו, כי אחד מנשיאי פולין הבטיחם על דברתו כי לא לריק יגיעם. —

— צר לי מאוד על אחיך אשר ישימו מבטחם ברהבים ושטי כזב. . . אך רב לי לדבר תועה על הפולאנים, לו יהי כדבריך אשר מעתה ילמדו הפולאנים דבר אמת — וכאחים ורעים יקרבו אחיך, לא יבושו להתהלך אתם שלובי זרוע לעיני השמש, אך איך נואל עמך להאמין כי ההצלחה נגד פניהם? על הפולאנים לא אתמה כי המה רועי רוח מאז, אך עמך אשר ידעו בכל עת להלוך לרוח המושל, איך טחו עתה עיניהם מראות כי המה רצים לבאר שחת? — כי היום ההוא אשר הפולאנים יבריחו את הנשר העומד לנס רוסיה, ולהקים תחתיו נס הנצחון, לא יקום ולא יהיה — דבר הנסיך באפו בעמדו על רגליו — באגרוף ברזל אמחיץ ואהלום ראשי הקושרים, שוק על ירך אכם מכה רבה ונפלו ולא יקומו, אטרוף זרוע אף קדקד המתהלכים באשמיהם להשבית שלום הארץ, חציהם אמולל ואוריד לארץ נצחם, ואז אביא במשפט גם על עוזרי רהב, כי כלה ונחרצה על כל אלה אשר אמרו קשר, בארץ גזרה במקום לא אדם בו, מקום אשר השמש לא יגיה אורו, והטבע יתאכזר לו, בין הרי קרח יכפור שם אשבית המית רוחם, וכשל עוזר ונפל עזור.

— זכור ואל תשכח אדוני — אמר הזקן, אשר פלצות בעתתהו לקול פחדים אשר נתן הנסיך — זכור כי לא הגיוני לבי, רק מחשבות בני הנערים אשר לא ידעו ולא האזינו עוד ממקרי התבל השמעתיך, וגם אני לא אשפוק כי תקותם מאפע וחזיונותיהם קורי עכביש —

— לקול הרעם הראשון מכלי הרובים, יחד בחורים

להטיב מצבם ? וזאת אדע נאמנה כי יש לאל ידך לעשות, ורוחך נכון למלכך, כאשר לא נכחד ממני אשר רוב היהודים ישישו לקראת המורדים שנאיהם בנפש, ויפנו עורף למלכם אשר פתח ידיו להשביעם טובה.

– הוד כבוד אדוני צוה עלי לבל ישמע שקר על פי, על כן רק אמרים אמת אשמ״ר לדבר: אף אם לא אכחד, כי רוחי למלכי ולבי לעמי, אך הנקלה זאת בעיני כבידו למשוך את היהודים בעבותות אהבה אחרי הרוסים, אשר סגרו בעדם רוב שערי ארצם אשר יצלחו למקנה וקנין תוצאות חיי היהודים, ואיך לא אבוש לדבר על לבם להשיב אהבה אל העם אשר מאס בו וישליכהו מעל פניו ככלי אין חפץ בו ?

– אף אמנם כי כן הוא אשר ברוב ערי רוסיה עוד לא תדרוך רגל יהודי, אך ההרעי להם מהפולאנים ? הלא בכל ערי רוסיה אשר נאחזו במו היהודים חקה אחת להם ולעם הארץ, לא כן הפילאנים המה יגרשים אף מרחובותיהם, וחוץ למושב הפולאנים מושבם כמצורעים, שר הנה על רחובות קריה אשר תהימנה מאדם, האם תטה בכל כופר לב הפולאנים כי יתנו לך אחוזת נחלה בתוכם ?

– משרים תדברנה שפתיך אדוני, וגם מחשבותי במחשבותיך, אך לדאבון נפשי אחי לא כן ידמו, כי המה יחשו עתידות למי אשר ישולם להם כפעלם אחרי אשר תרום ידם, כי איך יוכלו הפולאנים בשבתם על מרומי ההצלחה לראות את היהודים עוזריהם יחיו במצור ובמצוק ? –

– משפט מעוקל הוציאי אחיך! – ענה הנסיך בישבו על הכסא כמי הבין את נפשו להתיכח זמן רב – אי אלהי המשפט הכם בסנירים למען ירדו לבאר שחת. הלא באת בימים, ועיניך הלא ראו את אחרית המרד בשנת 1830 כי בגד בוגדים בגדו באחיך אלה האנשים אשר להם המה אומרים עתה: – „אתנו תחלקו נחלה" בראשונה פתום בהבליהם ובהבטחותיהם, ואחרי אשר ירשו למצער את הארץ בקשי

הגמ״ל

הקושרים חרקו שן וילאטו איש באזני רעהו: „אין זאת כי אם עד בליעל או מרגל חרש הנהו!" — אמר — האחד „גם בנו יבוא בסוד מגלי סוד" — ענה השני — „היפלא זאת בעיניכם?" — ענה השלישי — „הלא ממי יהודה יצאו כל היהודים מרגלים מלשינים — ושכחו טובת המה" — ענה הרביעי. כראות הזקן את פני הנציב אשר בהם ילין עז ובהביטו בעיניו החודרות קרב איש ולב עמוק, פג לבו כי לא ידע מה לו בבית הזה.

— האתה הוא הארון גאלדהיים? — שאלהו הנציב —

הזקן השתחוה ביראת הכבוד ולא ענה דבר, כי לבבו קפץ ויתר ממקומו ולא נתנו להוציא הגה מפיו —

— אני שמעתי עליך כי דרכיך טובים ונכוחים לאלהים ומלך. —

רוח הזקן אשר עזבו לפני רגע, שב אליו בשמעו כי לא את פושעים הוא נמנה —

— ואמונתך רבה על עדתך — הוסיף הנסיך לדבר — ובידך להדריכם בדרך ישרה, האין זאת? —

— האמת אגיד לאדוני, כי עד לא נסיתי את אחי במסה, ולא ראיתי את פעלי —.

— בכל לבי אבקשך כי תנסה עתה להטות מהדרך לא טוב את עמך אשר פוחזים התעים בהבליהם. ראה הנני נותן בידך הדבר הגדול הזה להשיב שיית נחת אל רבצן לבל תהיגה עדי אובד, דבר אשר יעטרך כבוד, וגם אני אודך אם תושיע ידך לך.

— בטח בי אדון נכבד...

— לא להרבות דברי רוח, והבטחות הבל קראתיך הלום, כי אלה ובאלה לא יתנו ולא יוסיפו מאומה, הגד אשר עם לבבך בלי חונף ומשוא פנים — כי נקל לי לשמוע גדופי אויב המדבר בשער, מלהג מחליק לשון בלי דעת — הגד! היש את לבבך לדבר על לב אחיך כי ישובו מאָון, וישובו אל אדוניהם ומלכם, אשר רק ממני להם אחרית ותקוה

בעקב גבר, ואך תראינה כי לבו בחכה העלה לא תתשנה אליו עוד לבן, לב אורעליא רחב מני ים, והוא מלא על כל גדותיו אהבה, ועת אשר נשב יחד, ידינו שלובות ולבותינו קשורים ואצלול בים האהבה, לא אזכור עוד תבל ומלואה, אסון מרחק לי, פגע יכוג אחור ממני, רגעים כאלה יעלוני על למעונות צחקים בין ככבי טוהר ששם תשב אמת לכסא, וזרועותיה מופזות בזהב אושר, אשר קרני נגהו ירדפו חשכת תוגה ונגעי בני אדם עד אדמת עפר, ששם ימצאו נתיבותיהם; לכן אחותי איעצך לבל תאריכי לשון לדבר דברי הבל, כי עד עולם אחריש באהבתי, ובה אאשר בארץ. — ועד מהרה — לבלתי שמוע תשובת אחותו — פתח הדלת וירץ החוצה, כמו חפץ להמלט מכליותיו ולבו אשר יסרוהו מוסר אכזרי, כהארי אשר חץ — מות חלפה רקתו, יאמר לברוח מבן קשת. אך לשוא...

ו.

באולם רחב ידים אשר לארמון הנציב גארטשאקאיו, אספו אספה המון אדם: שרי המדינה ופקידי העיר, בעלי המשמרות, גם נשים רבות לובשות בגדי אבל, עם צירי הקושרים, כלם יחלון בכליון עינים להראות פני הנסיך, אלה יתלחשון, ואלה יאנקו בדמי, השפה הבללה ומראה הערב־רב היה, הרך לב הזקן בצעדו צעד על מפתן הבית, ומה רבתה עוד מבוכתו כאשר כוננו כלם חצי עיניהם עליו, אז רפה רוחו, ראשו הוריד לארץ, ובברכים כושלות הלך לו אל אחת מפנות הבית להפיג מבוכתו. אך עד מהרה נגש אליו הפקיד ויאמר: — „ברגע הזה אציגך לפני הוד כבוד הנסיך — ובדברו פתח הדלת אשר להחדר השני והזקן אחריו, כי אזניו הקשיבו קול אליו מהחדר ההוא. כל העדה אשר חכו זה כמה ואין פונה עליהם ראו כן תמהו, כי העברי אשר בא לאחרונה יראה את פני הנציב לראשונה. הנשים וצירי

– להאפריון עם אורעליא ?! הלילה לך! אל הנצחון אתפלל גם אני ערב ובוקר כי איככה אוכל וראיתי אותך מובל לטבח אם לא תרום ידך על צריך, אך מהאפריון ישמרך ה׳, התאמר לאביך זה ילדך לא אבי אתה, ולאחותך – לא ידעתיך ? ללכת אחרי משפחה אשר לא ידעוך, אחרי אמונה ודת אשר רובי תירתם כזר נחשבו לך, אל עם אשר כזר תחשב בעיניהם, התבטח כי תמצא מנוחה לנפשך אחרי אשר מקהל ישראל תְּחָרֵם, ובכבוד הנוצרים לא תתימר ? „יהודי סורר״ זה שמך עד עולם! –

– חלילה לי מהמיר דתי! אני אשמור דתי לכל משפטיה כאשר גם היא תלך אחרי צָו אמונתה, ורק האהבה תקשרנו מעדנות.

– הנה כי כן! – ענתה הנערה בלעגי שפה – עתה אבין לְרֵעֶיךָ! כי הנך אומר לבוא אתה בברית אשר לא כדת, כאשר עשה רעך יוסף? לפנים. הה! קארל, קארל! איך טחו עיניך מראות נכוחה? הלא תפחד ותסוג אחור ברעדה כאשר יעלה זכרון יוסף על לבך: איך היא הילך שחח בלא כח כל היום תחת משא צרותיו כי התגברו, אשתו תמלא עליו שחוק פיה, לפרי בטני כזר נחשב, המה יביטו יראו בו בחרפה אם יאמר לְקַיֵם מצוה אחת ממצות דתי, שבתו ומועדו יחללו, יפריעוהו מיום צום ועת רצון לה׳, והוא שניו יחרק ונמס, רעיתו אשר אמר בצלה אחיה במנוחה, תזכירהו בכל עת כי למענו שמה אשם נפשה . . . קרוביה אך זרו לו, ומקומי במשפחתו לא יכירנו עוד, ועתה הוא עליו למשא, הלא אתה סקלתו באבנים ועפרתי בעפר בעת אשר נטיו רגליו ללכת אחרי אהובתו, אשר בעבירה כעוף התעופפה הצלחתו וכבודו גלה ממנו, ועתה אתה אומר לעשות כמעשהו ?!

– הבאמרי רוח תאמרי להחשיך שמשי בצהרים ? נואש לא! אהבתי אירעליא ואחריה אלך, גם לא אבוש משברי, כי לבה לא כלב כל הנשים אשר אהבתן רגע, לרוחן חליפות וצבא תקרבנה ותרחקנה חדשים לרגעים, תפרושנה מצודה

בּש חה: „אל נא אחותי, אל נא תשתוחח עליך נפשך! מגורת שוא באה עדיך ותבהלי, לוא היה את לבב הנסיך להביא את אבי ו במשפט, כי אז לא שלח לקרוא לו על ידי אחד השרים הגדולים, כי המורדים יאספו אסיר אל ביר בכבלי עני, וגם לי לא תנה החופשה, כי אני הוא ראשית חטאת." — דבריו לא שבו ריקם, כי הצליחו לשובב לב הנערה — אשר פג מפחד — אליה.

— צדקת בדבריך אחי! —קראה הנערה בעליצות לב בהביטה בו בשמחה, כמו נתנה לו תודה על אשר חש לרוחתה לי שועתה. —

— הה! איך נואלתי — היסיף העלם לדבר — להאמין כי נבעו מצפונינו, הלא אין מקום טוב למחבא הדפוס מבית התפלה, כי איך יעלה על לב איש, אשר ממקום מנוחה כזה, תצא הרעה לכל הארץ? ואף אמנם לא אכחד אשר בראותי את הפקיד בצל קורת בית אבי, אפפוני בלהות, אך עתה אראה משוגתי, כי בלי ספק הוא נקרא אל השר אחר כבוד, כי תומתו וישרו לא נכחדו ממנו.

— האח מה הרב שמחתי, בשוב אבינו הביתה!

— שוב ישוב אלינו אל נכון, ובין כה וכה ארוץ ואודיע לאורעליא את כל אשר נעשה... —

— אל נא תלך אחי! אבקשך אל תלך! כי אחרד ואבהל גם לקול עלה נדף אם תעזבני פה גלמודה בבית, כי המקרה הזה הביא מורך בלבי ואפחד לרגעים משואת פתאום.

— כדבר ילדה חסרת לב תדברי אחותי, האומנם אכסה דבר כזה מאורעליא? —

— אורעליא! אורעליא! בשנה ובהקיץ, בשמחה ובעצבון, לא ישמע רק שמה על פיך — קראה הנערה בעצב ורוגז — התבל ומלואה כאין נגדה בעיניך, אב ואחות מהבל יחד, גם אלהי השמים לא יערך לה, אליה תשתחוה, אליה תתפלל. הה! מדוע לא תזכור את אחריתך? אנה יובילוך חזיונות כאלה?

— בראשונה להנצחון, ואחרי כן להאפריון! — ענה העלם בגאון שמחת לב —.

הנסיך נציב העיר – דברה הנערה בשפת עלגים, ובכל מאמצי כחה הבליגה להסתיר פחדה, אשר למרת רצונה הראה לכל כי כל עצמותיה רחפו – גם פני קארל נהפכו כרגע לירקון. –

– הנני שליח אליך מאת הוד כביר הנסיך, כי דבר לו אליך אדוני גאלדהיים – אמר הפקיד. –

– הזקן הביט עליו בשממון, ומבלתי יכולת להסתיר מגורתו אשר הגדילה בראותו מבוכת בניו, ענה ואמר:

– אחת אשאלך אדוני, הודיעני נא בטובך, מדוע זה חרד אדונך עלי את כל החרדה הזאת?

– האמין לי כי לא מנעתי מחפצך לוא ידעתי, אך חי נפשי כי לא לקחה אזני שמץ מנהו, אדוני צוה עלי במפגיע להביאך אל ארמון מ שבו, ואתה ידעת כי עד מהרה ירוץ דברו, ולא איש כמוהו יחכה אם תתמהמה.

הפקיד עם הזקן אך יצוא יצאו מהבית, נפלה הערמינא על צוארי אחיה ותבך בכי תמרורים מנהמת לבה:

– „קארל! קארל! – הורידה בשיחה – אתה הבאת עלינו רעה אשר לא נוכל להמיש ממנה צוארותינו בזנותך אחרי הקשר האליל השואף דמי אדם, ותהי נפש אבינו מחמל נפשינו ראשית קרבנך, וגם נפשותינו תעלנה כליל על מזבחו, כי בלי ספק כבר מזורה הרשת על ביתנו, את הרפים יעלו בהכה, וגם אותנו יגורו בחרמם. אך לא עלי תאבל נפשי רק על אבינו, על אבינו, על אבינו!! הה! אבי אבי! נפשך הטהורה לא תדע כי ילדת לבהלה, צאצאיך הורידו שֵׂיבָתְךָ בדם שאולה – דברה הנערה במר נפשה, וזרם דמעותיה פרצו כפרץ מים על לחייה היפות. – קארל עמד גם הוא רגעים אחדים כהלום רעם תחת סבל עשתנותיו והמית רוחו, אשר דכאוהו עד עפר, שמע חרפתו מפי אחותו ולא השיב, כי החרפה אשר חרפו לבבו גברה רבבות פעמים על ריבות פי אחותו. אך פתאום התעורר כמו מיין, ויפול על צוארי אחותו, ובהביטו בעיניה, בעינים מפיצות שמחת גיל – כי רעיון חדש האיר כברק חשכת מבוכתו – קרא

מלקוח ? ואם טרף ארי ימלט ? עת רצון העת הזאת להקיסר, כי השב עליהם ועלינו מחשבות טובות, כאשר יראה הדרו על פעלו, השמרו בנפשותיכם אל תמרו בו, כי אז לא יהיה לכם עוד כל צדקה לבקש חסד, אחרי כי מאסתם בו, ואז מה נורא גורלכם ! הה לבי להקיסרים יזעק, כי באולתם אחריתם נכרתה ! ! —

רגע החרישו שניהם, מפי העלם נעתקו מלים, כי רוחו צלל בתהום מחשבות אין קץ, אחרי כן פתח פיו ויאמר :

— מרוב מחשבות לא יקום קשר לעולם, כי אהבת ארץ מולדת גם היא רגש ככל רגשי בני האדם, בעיני המעמיקים עצה, וכאשר ישאו אותה יחד את החיים במאזני השכל, יוציאו משפט כי אין רגש אחד שוה בנזק החיים. אך אנחנו בני הנעורים לא כן נחשוב, כי בה נשים כל כבודנו, ויקר הכבוד גם מהחיים, על כן לא יצאו בצבאותנו רק בני הנעורים, והמה יעשו גם יצליחו, כי בסופה ובשערה תהי דרכם, כרעש המרעיש ארץ ממקומה, הררי עד תחתיהם יפלו, גבעות עולם פור יתפוררו, אז תחדש האדמה פניה כיום גיחה מרחם בהו . . .

— יקריבו הפלאנים את בניהם על מזבח המרד, כי המה (על דעתם) ילחמו בעד חופשם, בעד לשונם, בעד הצלחתם, אך אנחנו מה ? מה נועיל מהותנו אף אם זרוע באל תהיה לנו, הלא מנת חלקנו בוז, גורלנו שנאה ומדוחים, ומדוע ניגע לריק, הבל נשפך דמנו ?

— הלא אמרתי לך כי אם יצליחו המה, ישאו גם אותנו אתם על מרומי ההצלחה, והראשונית לא יזכרו עוד כי . . .

פתאום לפתע נפתחה הדלת והערמינא פרצה אל תוך הבית, פניה אשר הורו כפני מת, עיניה אשר הביטו נוכח, העידו כי לפחדה אין קץ, ואחריה בא איש רם קומה, לובש מלבוש השרים הגדולים עם שרשרות זהב משזר ארוכות על כתפיו . —

— פקיד בית המשפט בא אליך אבי במלאכות הוד

הגביל

אני ידעתי גאות הפולאנים וזדון לב הקאטולים לא נכחד ממני, לכן רק אתה תבחר במו ולא אני. –

– ובכל זאת לא כמחשבותיך מחשבות היהודים הרבים הנספחים על הקושרים, כי סמוך לבם בטוח אשר כפרי מעלליהם יאכלו, אחרי אשר תושיע ידם להם, כי אז לא חסד יבקשו רק משפט צדק, ומי הוא המעלים עיניו ממשפט? ואם גם לא במשפט עשו לפנים את עמי, אך אז כסה עוד החושך את פני הארץ, ואור הדעת היה לקפאון, לא כן עתה, עתה תזרח שמש צדקה על חוג שמי טוהר, ומראשי צורים תשלח קוי יושר גם בבקעות גם בחורים וכפים, השרים ראו אור הדעת, והמה יאצלו מרוחם גם על ההמון אשר אחריהם ימשכו – ולבני ישראל יהיה אור! –

הזקן שחק במרירות ויאמר: „האפרוח יאמר ללמד דעת את האם, והחומר ישכיל את היוצר לעשות מעשהו, עודך עול ימים, דמי עורקיך ירוצון רצוא ושוב בחום הנעורים, תאותך יתעוך בתוהו לא דרך! או חושך לא תראה, ואמרת מה ידע הזקן, הידע עוד לשפוט אחרי כי נס לחו? לא כן בני, שלג הזקנה החופף על ראשי לא יקפיא רק יקרר את מקור חושי בי, עיני ראו הרבה מקרים, אשר השאירו זכרונם בלבי, המה יורוני דעת להביא את כל במשפט התבונה, לבי לא ילך את הפולאנים, כי ידעתי שקר תרמיתם, רוחי לא יאמר קשר כי הוא לא יצלח, אני אומר עם Mirabeau המרד יאכל את בניו כסאטורן"– אל תשכח כי לפני שלשים שנה סער הקשר ברוב עוז מעתה, אז יצאו חוצץ למלחמה מבחרי בני פולין, וכל השרים הקריבו נפשם על מזבח המרד, העשתה ידם תושיה? הלא שמחתם היתה עדי רגע, כי כרעו נפלו מבחרי גבוריהם, ואלה אשר נמלטו מחרב המשכלת שלחו ביד פשעם אל ארץ גזרה, והנשארים נוע ינועו ויאלו, בלי אחרית ותקוה. אני אשר עיני ראו ולא זר, כי רגע הצלחתם כפרו בדמי אלפים ממבחרי גבורי גאון פולין, וכי שבעו קיקלון מכבוד, אני אגזור אומר עתה: היוקח מגבור

יתן ולא יוסיף מאומה חופש פולין, נתנו ידים יעצות מרחוק להמפעל הזה, ואנחנו עם נגש ונענה, אנחנו אשר תקוה כשחר נשקפה להאיר חשכתנו, כי בצאת פולין למרחב נצא גם אנחנו מן המצר, נעמוד מנגד? היכון דרכנו זה? –

– כל הזינוניתיך מהבל יחד, בקצף על פני מים יעברו ואינם! ואת מי תגיד מלין? אבל אני ראיתי עת התלקח המרד הראשון לפני שלשים שנה ויהי ללהבת שלהבת אכל על ימין ועל שמאל, אסורי האסירים נמסו, ופולין עושה חיל, כיונק על מים רבים עלה הקשר, שלוחותיו שלח עד קצוי ארץ, ורגע הוביש רוח המישל פריו, וכביד הקושרים כענן כלה. באזני שמעתי שירי עוז וגבורה למלחמה, וצוחת זאין אנשי חיל עלתה עד שחקים, וכרגע תאניה ואניה, אלה למית הובלו, ואלה ירדו אל אבני בור כלא, ותהי העיר לבלהות. צופה הייתי – מבלי התערב על ריב – את גורל אחינו אשר גם ידם תכון עם המורדים, ולא אחזו אתם אף בקבורה! כי גא הפולאנים גא מאד, וצרה עינם לתת מכבודם לעם בזוי, גם לא אבו כי יקרא שם ישראל על הקשר, את כספם לקחו אך כבודם בבכף לא המירו.

– אך הלא זה שלשים שנה עברו על כנפי העת ואתם גם רוח המשטמה נגוז ועבר, ועתה צרר רוח חדש בכנף האומרים קשר, רוח דעת ואהבת אמת.

– אמנם רב כח שלשים שנה להחליף רוח איש, כי מחשבות אנוש חדשות לרגעים תולדנה, לא כן מחשבות לאומים הנה כהררי עד תעמודנה, שנים תעבורנה, יובלים יחלופו והשנאה תעביר אתם מדור לדור, ממשפחה למשפחה, אבות לבנים יודיעו לעשות נקמה ביעקב תוכחות בישראל...*) ואם תשוב הממשלה להקאטולים תהיה עת צרה ליעקב, כי

---

*) „כל איש אשר לא ישמור דת הקאטוליס, לא יתחשב בין אזרחי פולין." — כן כתב אחד מגדולי פולין במכתביו בשפת צרפת.
המו"ל

– האמנם נכון הדבר ?

– נכון הדבר כנכון היום, רוח החופש נשב מכל פנות העיר ווארשא, וימצא מסלות בלבות כל יושביה, כיהודים, כנוצרים, אל אמונה לא יתבוננו, לכבוד משפחות לא ישימו לב, אהבת אמת תלין בינותם, ורוח החופש תקבצם, הישוע יעזור לבן חשבים ולנוצרי היהודי יאמר חזק! ומהיום הזה לא עוד לנו השפילו שבו בהגעטא. כי מעתה עד צדק ישיב משפט־גבר, ואהבה תשב לכסא, ולא יכלם עוד יעקב מאמונתו. וזאת לך לעדה – ובדברו הוציא מחיקו תבנית אדם משובצה בזר זהב – ראה נא, ראה אבי! הן זאת הקריבו כהני הנוצרים אשבר לעדת היהודים לאות ברית אהבה, כי השנאה הישנה כעשן תכלה, וגם המה שמו שרשרות ברזל על צואורותיהם לאות עבודת עבד, ואת צלם מישיעם עליהן לאות אי־משפט – כי מעוצר וממשפט לקח יכפר בדמו עמו.

– התאמר לשומו כחותם על לבך ? ! – קרא הזקן ברוגז קילו.

– התבונן נא בתחלה על התבנית, ואחר תדבר, ידעתי כי ישוב אפך בהתבוננך בו –

הזקן הביט בהתבנית ויאמר בתמהון :

– הלא זה תבנית רב העיר ! !

– תן תודה אבי יקירי כי לנו הצדקה בתתנו יד להפולאנים המישבים אתנו בעבותות אהבה כי בשלומם יהיה גם לנו שלום, ועתה לא יפלא עוד בעיניך כי בני הנעורים כלם מאחינו לא ינזרו לבושת, לחביק ידים בעצלתים, רק יצאי חלוצים לישע עמם לישע ארצם –.

– עמם ? ארצם ? – ענה הזקן במניד ראש – היאמר ישראל עמי לעם אשר מאס בו ? היקרא ארצי לארץ אשר חנפה בדמו ? תקשרו קשר ולא רוחי לבי לא ילך עמכם !

– אם כן לא כראות כל אדם תראה את הדבר הגדול הזה – ענה העלם ביגון – כי כל אנוש חוה בו למרחוק את האושר הנצפן בקרבו; הן מלכי ארץ ורוזנים אשר להם לא

בחרבות, ולא ניכר בית עשיר האוכל מטוב הארץ לפני אוהל דל אשר עולליו ימוגו מזלעפות רעב, עד אשר היה למלה בפי מנדיהם: „חרבות היהודים מטמיני מסתרים המה לאיצרות חושך". בהמעלות הצרות והעקלקלות אשר להבית עלה קארל ברגש, ובהחפזו הפיל ארצה עלמה אשר ירדה מהמכפלה השניה.

– מה זה היה לך כי כה תמהר ללכת עד כי לא ראית כי אני היא הנצבת עמך בזה?

– הרעותי לך, הערמינא אחותי? –

– עוד מעט וגלגלתני מהמעלות – ועוד תשאל הרעותי לך!

– סלחי נא לי אחותי, בלי צדיה עשיתי זאת. –

– שים נא עיניך בי וראה, האם לא יכירני כל רואי כי אעזור על ידי המדפיסים? כי בידי הדפסתי איזה עלים עד שיבש העישה במלאכה הנה, ועתה הנני הולכת להחליף שמלותי.

היא הלכה לה, וקארל בא למשכן אביו. בחדר רחב ידים יושב הזקן על כסא גדול, לפניו שולחן ועליו צבורים המון ספרי חכמה חדשים גם ישנים, בשפת עברית ובשפות עם ועם, בהחדר הזה אסף לפנים ר' צבי גאלדהיים שקלי כסף על יד על יד, כהנמלה גרגיריה, כי הרויח מאד היה במסחרו בימי עלומיו, ועתה לעת זקנה עזב את כל עסקיו יקדיש עתותיו לתורה ולתושיה, ועל כן הוקירוהו מאד אחיו בני אמונתו, וגם בני אמונה אחרת לא מנעוהו מכבוד. בהחדר הזה בא קארל, הדור בלבושו כאחד מבני המעלה, הלוך הלך רומה, ומעיניו יציצו זיקי גיל. –

– ה' עמך אבי יקירי! – ענה ואמר בהניחו מגבעתו ומקל תפארתו על השולחן – הלא יפלא בעיניך אבי על אשר אחרתי לבוא עד הנה, כי הנך יושב הדר בחדר במנוחה, עיניך בספרך ולא תראה את ענני אופל הנשאים על כנפי הסער הסוער להחשיך ארץ, ואשר עד מהרה יהיו לפרץ מים שוטפים שטוף ועבור צבאות אויבינו וקבל עול הרוסים מזרוע הפילאנים. –

ב.

ברחוב צר ולוטה בעלטה, אשר ערפלי תוגה חופפים עליו כל היום, מקום בו יתגוררו שארית גוי מבוזה ומבוסה, רצוץ משפט, מורדף בלי חשך מהמת (הפולנים) מקנאיו ומנדיו על לא חמס עשה — ברחוב ההוא עומד בית שפל קומה, קירותיו נטוים, חלוניו עד עפר יגיעו. על גגו מצאה החסידה קן לה, ובחדריו יגירו אדוניו בדממת שקט כבעמק רפאים, תשאות עיר לא ישבית מנוחתם, כי לא להגעטא תרועת שמחה, ולא לעם היושב בה רגשי גיל, כי לחמם בנפשם יביאי, ושקוים בדמי לבם יקנו; שם בתים בבתים נגעו עד אפס מקום כמו צר הארץ מהכיל גם אותם על פניה, ואם גם יפרו וירבו אלף פעמים כמוהם גם אז לא ינתן להם מקום מעל לגביל הגעטא, כי מה לעם נבאה לבב — ולאור וחיים. הוי גאים אבירי לב! הלא לכל נוצר חלקו בחיים ושמש, ואתם בזדון לבכם תאמרו לגזול מהם גם הנוחם הזה, הארץ נתן אלהים לבני אדם בטרם עוד הלק לבבם ברוח משטמה על דבר אמונה ודת, ואתם תגרשו מגו ברואי בצלמכם בעביר העליון אשר מרומים ישכון. ובכן תמיטו עליהם רעה לא יוכלו צאת ממנה, כי כאשר ירבו בארץ כן צר המקום מהכיל אתם, ויגורו במצור ובמצוק בדומן ואשפתות המלאים רוח קטב, ועוד תהקו על משבתם, אתם השלכתם עליהם שקוצים וסירו טמא תקראו למו, הוי בגד בוגדים! —

הרואה את הבית מחוץ לא ישער בנפשו את העושר השמור בו לבעליו ר' צבי גאלדהיים, אשר רב חילו, כי לפניב, עת אשר השודדים לא יראו עשות מלאכתם לעיני השמש, שודדים אשר לא לנו ביערים, כי אם מלובשים בבגדי כבוד באו בגובה וגאון בתי היהודים לבוז בו, הערימו היהודים סוד לחבוש אוצרותיהם בטמון בבית צר לבל ימשך עיני הרואים עליו, וגם עתה אף כי כלה שוד מהארץ, ולא אחד יעוז לקחת את אשר ליהודי ביד רמה, בכל זאת יגורו כקדם

כצאת קארל מזבית, והדלת הגרה אחריו, קמה העלמה ממקומה, שחוק קלסה נראה על פתחי פיה, ואחריו ראש הניעה בשאט נפש: „הוי בער אין לב – הביעה אמריה לה בלעג ובוז – הנה פותה, פתיתיך ותפת להאמין, כי לכידה אני בפח אהבתך, בעת אשר תדעך נפשך ממקומה מחום האהבה תחזה מחזה שוא כי תהיה אדון לגבירתך; הה! מה רבה אולתך וגאותך! האני אתן לבי ליהודי נמבזה? האני אטה חסד נעורי לבן כורר ממתעב גוי, אשר ידו לא תשיג להקריב על מזבח אהבתו רק חיתו אשר כמוה כאין בעיני? במחיר מצער כזה לא תקנה לב בת נדיבי פולין, אשר בידה עתותי העם ורוח רוזניה; ולולא מצות אבי עלי כי עתה לא השפלתי כבודי דבר אתך ידידות אף בלשון רמיה, חכה עוד מעט עד אשר יבוא הקץ להמחזה הנורא המלא דמע ודם, אז תפקחנה עיניך ותראה לדעת כי שגית משוגת חסר לב, ורב יהי אשרך, אם תהיה לך הרוחה לשבת בין משבות הנוצרים הלף עמלך הגדול מאוד בעיניך!!

ובאמת רק מצות פי אביה שמרה אורעליא, כי כן פקד עליה טרם ברחו מהארץ להחיש מפלט לו בפאריז, ללמד לשונה דבר שקר והצמד מרמה, לקרב רחוקים ללבבה באמרי פיה, לשאת ולעבוד את אנשי המרד, ולתת יד אל כל מפעל, אם טוב ואם רע לא תשת לב רק אם יועיל להקשר. כי הוא ידע מראש אשר ביפעת פניה ובשכל לבה תוליך שולל המון אנשים אשר בלעדי זאת בחורים החבאו, ובקסם שפתיה תפיח רוח עוז וגבורה גם במוגי־לב למרוד במלכם, ומדעתו כי רב כח היהודים לעזור להם, על כן צוה עליה להתריעע גם אותם ולדבר אליהם דברים טובים, להשקתם ממעיני הישיעה עד עת מצוא, ופקודתו שמרה רוחה לקשור קשר בשקר, לאגוד אגודה ברמיה, בביתה קראי הקושרים עצרה שמה המתיקו סוד, שמה ישבו כסאות למשפט, גם כל מכתבי חוץ לארץ היו נקראים באזני האספה, והבית הזה היה למי קבר עולמים. –

עיניך בי, עיניך המאורות זיקי אהבה, תחשכנה עיני מראות עוד נכוחה, ואשוב להיות מפין בידיך. – ובדברו חבק בשתי זרועותיו את העלמה, והיא הביטה בו בעינים מזרות אש פלדות, אשר הנקל להן להרתיח דמי איש בא בשנים כסיר מצולה, ואף כי דמי עול ימים אשר גם בלעדי זאת כנחל גפרית יבערו בעצמותיו. ולמענך – הוסיף העלם לדבר ברשפי איש אהבתי – למענך אעשה כל, למענך אערה למות נפשי, אך אם לא תערי נפשי! האמיני לי, לוא יכולת לצידד לאומים כאשר תקחי נפשות אנשים בהוד תפארתך וקסם שפתיך, כי אז היית המולכת בתבל ומלואה, ועתה היפלא עוד בעיניך, כי נפשי תלהט גחלים, ודמי לבבי כגלי איש ישאון מחשק העז לאמר לך לעיני השמש „לי את עד עולם".

– השבעתיך קארל מחמד לבי, לבל תעירר את האהבה טרם באה העת...

– הה! יראתי פן ירחק חוק היום ההוא! –

– חכה לי מעט עד אשר תקים הסערה לדממה, וידינו תהי רוממה, אז לא אמנע מחפצך, אך עד העת תהיא הסר אהבה מלבך, אל תתן שנה לעפעפיך, עבוד עבודתך למעני! מהר ולך להכהן פראנין וצוהו בשם „ממלכת העם" כי ידבר אל העם ויאמר קשר! יתצוב להבות אשדות גם ימלא פיו תוכחות לאלה אשר אהבי לנים, יפין עברת אפו על אלה אשר לא יאמרון קשר, יגרשם מהסתפח בנחלת עולמים אם יקשיחו לבם מעזור לאחיהם היוצאים למלחמה...

– אך איך אלך לצ"ת לאיש לא ידעני תמול שלשום? –

– הוא ידעך בשם, גם לא נכחדו ממני כל הגדולות אשר עשית, על כן מהר ולך לדרכך!

– הנני למצותיך! –

– מחר אין עתותי בידי, אך ביום השלישי תבוא הנה ונחדה בשמחה את פנינו.

– הה! בעתות מבוכה כאלה תחשב לי רגע לשנה, ויום לנצח, אך פקודתך תשמיר רוחי, היה בשלום היתם לבבי! –

– הרף ממחשבות הבל כאלה! איזה הדרך יעבור הרוח על שוטרי העיר לפרוש מכמורת על בית תפלת אביך הבנוי ברחוב צר ומלא אשפתות הנשכח מרגל עשירי עם? ומה גם אשר אביך נודע לאיש ישר בארץ".

– אל תנחמיני הבל! לא נכחד ממני כי שוטרי העיר יביטו אל כל עבר ופנה ברבבות עינים, ומה גם עתה אשר מחריבנו ממנו יצאו, כי בוגדים רבים ימצאו בתוכינו אשר בעד בצע כסף יבעו מצפונינו, אחת היא על כן אמרתי את גויתי ונפשי הנני להקריב על מזבח המרד, אך לא את נפש אבי הזכה מפשע! . . .

– שים מחסים לפיך פן אקצוף על קולך! ולולא יָראתי לדעת כי כביר כח לבך, אז אמרתי ממורך לב דברת עד הנה, כי אף אם כדבריך כן הוא אשר אביך בצרה גדולה מאד, אך התאמר להוקיר אנוש מגוי? הבעבור שלום האחד תאמר לשבית שלום רבים? הטרם תדע כי נמחץ רגלינו בדם חללים טרם נבואה שערי הנצחון? חיינו כבודנו ומאודנו במה נחשב מול התשועה הגדולה (?) אשר תקים לרבבות אנשים על ידינו – חיינו הבל! כבודנו מאפע! גם זכרון אנשים כערכנו כקצף יעלה על פני מים במקום נפל בו אבן, רגע ישוב במרוצתו עדי יהי לאין – אך הדבר הגדול אשר גוציא לפעולות אדם לעולם יעמוד, וזכרו לא יסוף בהֲמֹר העת, צעקת הארץ הלא תשביח המין מעין, ודמעת העשוקים הלא ישקיעו אש אהבתך לאביך? ! . . . .

– אחת דברתי ולא אשנה, כי אף אם יקרה לי ארץ מולדתי, בכל זאת תיקר נפש אבי בעיני גם ממנה, ולולא אהבתי לך אשר הכתני בסנורים כי אז לא ערב לבי לגשת אל בית תפלת אבי, להביא בו המכשלה, אשר הצודד נפשו חנם. הה! רק האהבה היא תובילני ככבש אלוף אל מקום זה יסדה לי, כי הנני אין אונים לעמוד בפניה. ואף כי לעתים תפקח הדעת את עיני על דרכי המטים עקלקלותם, אפחד ואבהל רגע לראות התפתה פוער פיו לבלעני חיים, אך א,

הגמול

האלה הביעה ברגשי עוז, ורשפי אש הפיצו מעיניה כגבור בהלדמו על שדה קטל...

– פליא: דעת ממני! מאין בא רוח גבורה בלב אשה רכת השנים ואמונה עלי תלע כמוך? דעי לך אהובתי כי לא לרבים מהגברים חלקה הטבע כח־לב כמו לך, וגם אני אשר אהבתך סמכתני, אהבתך אשר אף אם תובילני דומה לא אשית לב, וכחתן לחופתו ארוץ לקראת כל מפעל אשר נפשע יצעידני למלך בלהות, רק להפיק מאתך רצון, בכל זאת לא נכון לבי בטיח אשר נגד ההצלחה דרכינו, כי רבות הנה המכשלות אשר בהנה יתנגפו רגלינו, ומה יחרפני לבבי ויכרוני כליותי על המעשה הרע אשר עשיתי לאבי הישיש הנכבד, כי מבלי מישים נלכד גם הוא בשחיתיתינו, ובמפלתנו יפול, והוא לא חמס עשה־ההו! עליו תוגת נפשי!

– מליצה חידות לי דבריך, הגד לי פשר דבר ואבינה אל מה ירזמון מליך.

– הטרם הדעי כי הביאותי את מכונת הדפוס אשר לנו, לבית תפלת אבינו ושם נעשה מעשינו זר מעשינו –?

העלמה נתנה קולה בשחוק ותקרא: „אמנם זר מעשיך! כי מי שמע כזאת, אשר בבית איש ישראל ירא אלוהיו מדבים, ונאמן למלכו יובאו כלי הקושרים? ומידי בנו אשר מטו רגליו מדרכי דתו, בהלכדו בפח אהבת עלמה נוצרית, זאת לו„.

– את תשחקי ולא אני – ענה העלם ביגון – כי הרעיון הזה לא יתן דמי לי ביום, גם בלילות ייסרני מוסר אכזרי, לא גלמוד הייתי בתבל כי אז מכרתי גויתי ונפשי להקושרים מבלי דבר דבר, כאשר נתינים נתונים המה לך, אך מה אעשה לאבי החף מפשע, לאבי אשר מעת התהלכו עלי אדמות לא נמצא כי דבר רע למלכו ולאנשים, ועתה יקושתי לו אני בנו, מוקשים יצתי לו אשר יורידוהו בדם ובחרפה שאולה. הה! אודה ולא אבוש, כי הרעיון הזה ידכא לעפר נפשי ויגרש כל רגש תקוה מלבי...

– ומה השמיעוך מהחדשות הנעשות בערי המדינה?

– ללהג הרבה קצרה לגי העת, כי האיש החפץ לעשות בידיו תושיה לא יאריך לשון בדברי שיחה, רק בדברים אחדים ספרו, כי אש לא נפח תאכל בכל הערים, ומבלי משים תהי ללהבת שלהבת – ואמנם כן הוא, כח ידינו אתנו גם כסף רב באוצרותינו, ומי הוא לפנינו יתיצב?

– גם הבאראן סלאוואטסקי, והגראף ביעסאווסקי, אשר דרשו פה לתשיבתך – גם המה הגידו כי כל מתי סודנו יצעדו לפנים, יעשו ויצליחו, המסתתרים ביערים ירבו ויעצמו במאד מאד, בני הנעורים ירוצו בשמחה כהולך בחליל לקול הקורא „קשר״! אוצרות נשק היכנו במחלות עפר ובעצים חלולים, מקומות מועדים למרוץ המכתבים ימצאו בחצרות השרים בכל עיר וכפר, גם שרי צבא המצביאים את העם בסתר, שרי פקידה המביאים כל מעשה במשפט, יעשו מעשיהם באמונה וחרף נפש, גם ממלאי־מקומותיהם נכונים בכל עת, לקחת פקודתם ולעבוד עבודתם לעת תמוט רגלם. הרשת פרושה על כל הארץ, ומבלי משים יאחז פח בעקב הרוסים שונאינו, ומידנו זאת להם – האין זאת קארל, מחמל נפשי?! קראה העלמה בעליצות־לב בחבקה אותו בזרועותיה.

– פניך ינהרו משמחה וטוב לב אורעליא אהובת נפשי, אך הגידי אל תכחד: הלא תפחדי לרגעים פן פור יתפוררו מגדלינו הבנוים ברוח דמיוננו, ויהיו למעי מפלה ואנחנו נקבר חיים בין משואותיהם?...

– לא! לא! חלילה לי ממחשבות און כאלה אשר לא יועילו רק להותנו, לרפה רוחינו ולהשיבנו עד דכא. הטרם תדע כי דרך אחרת אין לנו רק קדימה קדימה! המעברות אשר אחרינו נהרסו, ואם נשוב על עקב בשתנו, הלא אז נבוא במים הזדונים, אחת היא על כן אמרתי: אין לנו כל תקוה בלתי אם לקחת את הארץ בחזקה מידי הרוסים– או לעזוב את ארץ החיים ולרדת דומה. – הדברים האחרונים

אשר תבנית איש עֹמֵד חושך סתרו, ועד מהרה נראה חור בקיר החדר אשר בו בא העלם, והוא השליך אל תוכו בידים מהירות צרור מכתבים אשר נעלם כרגע ולא נודע מקומו איה, אז שבה העלמה אל החדר הראשון במנוחת לב ותשב על מטה כבודה, והעלם נגש אליה וישב לימינה, והכרת פניו ענתה בו כי לאשרו ושמחתו אין קץ. —

— ספר נא לי קארל, מחמד לבבי, מהחדשות אשר עשית ואשר ידעת כי כלתה רוחי לדעתם — אמרה העלמה גברת הבית אל העלם.

— הנני למציתיך אורעליא אהובת נפשי — ענה העלם— אתמול הוצאנו את ארון המת כמשפטינו תמיד. הכהנים התפללו, וההמון ענו לקולם, גם רבים משוטרי העיר נלוי אתנו עד בואנו לחצר מות, שמה הורדנו את הארון אל הקבר, אחרי כן פני כלם איש לדרכו, רק אני לבדי נשארתי, ואחבא תחת מצבת אבן לחכות עד המועד....

— לבדך ?!

— לבדי! אין איש אתי, בלעדי שומר החצר־מות אשר עמד לפני השער על המשמר לבל תפול עלי שואת פתאום..... היום נמוג ויהלך, ויאת ליל עטוי בצללי צלמות, תהום חשך ודומית שאול בלעו את היום והמונו, ואני מתהלך אט בין גבנוני קברים ממצבה למצבה אשר באישון ליל התראו כאנשים, הקשבתי לקול צלצלי צפרים, למשק עלים נבלים, אולי קול מצעדי אנשי בריתי המה, כה עבר חצי הליל ועקבותם לא נודעו, אז אמרתי אשובה הביתה, כי אולי היתה רוח אחרת אתם, לבלי בוא לעזרתי, אך בעת ההיא הגיע לאזני קול מצעדי אנשים, שרקתי בשפתי לאות כי על משמרתי אעמודה, אז נגשו אלי שלשה אנשים בלאט כחותרי בתים, ועד ארגיעה נקרע סגור הקבר, ושמונה ידים אחזו בהארון ויפוצצוהו לרסיסים, ואחרי אשר הוציאו את האוצר האצור בתוכו, ויתנו לידי את הכסף והפקודות, יצאו מנאות השקט וירכבו על סוסיהם ויעלמו. —

סער כים, עד אשר תפגע במו להקת אנשי חיל או אז יחדל הקולות ויתפרדו איש מעל אחיו כשיות נדחות למראה ארי נורא כי יבוא להחריד רבצם. כהנים הלובשים מלבוש שחור וסערת רוחם נראה על פניהם, יקיפו יסובבו עיר, ישימוה כמרקחה, ויפיחו רוח מרד בלבות קלי הדעת אשר בתעלוליהם בחרה נפשם, כי מאת המתקדשים תצא חנופה לכל הארץ...

גליונות כתובים פנים ואחור ינשאו כעל כנפי רוח, ויבאו לידי ההולכים בחוצות אשר ימהרו לטמנם בצלחת מבלי קרוא ומבלתי ראות את היד אשר תחלקם־הנה הנם הפקודות והחוקים אשר יחוקקו ע״ר סוררים העושים מלוכה בסתר.

מכתבי־צו כאלה יבואו בעד חחלונות בהפתחם לרוח היום, ידבקו בכף הקונה בבית המסחר, יצמדו לרגלי כורע ברך בבית התפלה.

במהירות ובחריצות נפלאה יבואו אל מקום זה יסדו להם, אך איה המחוקק? איפו הוא הסופר? ומי היא הנושאם לכל רוח? כל אלה עין זר לא ראתה....

בבית גדול ורחב ידים, הבנוי ברחוב אשר רק עשירי העם ואציליה ימצאו משכנות למו, תשב עלמה רכת השנים ורבת החן והיופי, על כסא גדול עם ידות שן; מכתב עתי בידה, ועיניה צופיות אל נכח הפתח, במצחה הזך משלג תקמוט, וברגליה תמולל על היריעה הפרושה על הרצפה, כי בכליון עינים תחכה על איש אשר אחרו פעמיו לביא, אך מי הוא המאושר אשר לו תאות נפש עלמה כלילת יופי כמוה? ומי הוא האכזר אשר לא יעירנו לבבו לדאות כעל כנפי רוח אל עלמה רבת החן אשר לו תאות נפשה?....

פתאום לפתע נפתחה הדלת ועלם יפה אף נעים הדור בלבושו, קפץ אל תוך הבית פנימה, כמורדף על צוארו. „מהרי ופתחי לי דלת הקיר למחבא המכתבים!" אמר בחפזה ודאגה בטרם ברך את בעלת הבית בשלום.

העלמה מהרה אל החדר השני ותך בזרוע כח על כפתור

הגבול

Wie schlecht geschützt ist Jsrael! falsche Freunde hüten seine Thore von aussen, und drinnen sind seine Hüter Narrheit und Furcht!

H. Heine.

א.

חורש האביב שנת 1861 הנה זה בא, רגשי השמחה התעוררו בלבב כל היצור לקול צפרים מזמרי משכיל שירת התולדה, וליפעת הטבע אשר תחדש נעוריה; רק העיר ווארשא נוגה ממועד הבריאה, ולא עליה שפכה הטבע רוח־ששון.

דומית־מית שוררת על כל אפסים, אפסה שמחה, פס ששון מהעיר ההימיה, ואף כי המונים המונים יתהלכו בכל רחוביתיה, בכל זאת נדמתה כחצר־מות, הגברים הולכים שחוח תחת משא עצב, מעיניהם – אשר יפיצו גאה וגאון בכל עת – נשקפת תוגה, שלמות שחורות יעטו, שרשרות ברזל שחורות על צואריהם, כמו לנחושתים הֻגשו בממלכת התפתה על פי שר־הרוחות. הנשים לובשות בגדי אבל לבכי כמו תספודנה על מת, בכל מקום לא יֵראה לעין רק מראה שחור דמות המית צלם האבדון, כמו בלע את כל המראות המשמחים עין רואם, ורק הוא לבדו ישים משטרו בארץ, כל בתי משוש סגרו על מסגר, עלזי לב לא ישתו יין בשיר, רק בתי התפלה לא יסגרו כל היום, ורבים המה השקדים על דלתותיהם.

לעתים העבור שפעת אנשים לפני ארון מת אשר לקברות יובל, וגם אחריו רב אדם ימשך .... אך הטה אזנך ושמע כי לא שירי תהלה או תפלה לאלהים ישאו בעד נפש המת העוזבת אדמית לרחוק נדוד אל הנצח הנורא, כי אם שירי עוז וגבורה למלחמה יביעו בשפתים דולקים ולב

הגמול

אל הקורא.

יסוד להספור הזה לקחתי משפת אשכנז מהמאנאטשריפט פיר דאס יודענטהום שנת 1864. ועשיתי בו כחפצי כי שניתי מהדברים הנאמרים בשפת אשכנז כהעולה על רוחי, גם היספתי עליהם כהנה וכהנה, ובהקאפיט׳ האחרון לא בא אף דבר זר אחד והנהו באמת בריאה חדשה, כי לא מטרת האשכנזי מטרתי, ועל הקורא לשפוט אם השׂכלתי או הסכלתי עשה.

תגמול

Дозволено Цензурою 12 Февраля 1905 Вильна.

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти

и

Романы.

VII.

Hagmul.

Изданіе М. Каценеленбогена, Вильна.

ВАРШАВА,
Въ Типографіи „ГАЦЕФИРА“ Марьянская № 2.
1905.

P. Smolensky's

sämtliche Werke.

Novellen & Romane.

VII.

Гагмулъ.

Verlag von M. Katzenellenbogen, Wilna.

WARSCHAU,
Buchdruckerei von „HACEFIRA“ Marjańska № 2.
1905.

כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

הגמול

או

היהודים בווארשא בעת המרד האחרון.

יְרָא אֶת־יְיָ בְּנִי וָמֶלֶךְ
עִם־שׁוֹנִים אַל־תִּתְעָרָב.
(משלי כד כא).

בהוצאת בית מסחר הספרים
של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווארשא

בדפוס „הצפירה", מאריאנסקא 2

תרס"ה

נדגול ירושלים שמו! לא בחיל ולא בכח, לא באגרוף רשע ולא בדם ורצח כי אם ברוח! נקם נחזה בצרינו, נקם הברית שנכרות מהיום הזה והלאה להיות איש לרעהו לעזר ואיש לאחיו יאמר חזק ונתחזק בעד עמנו וארץ אבותינו! — כנביא אלהים היה בדברו בעיני כל הנאספים וכמו המלאך הגואל חזו עיניהם בו כן הביטו אליו ונהרו ועשרה מבני הנעורים מלבשים בבגדי בתי הספר נתנו ידם לו באלה ובשבועה ללכת אחריו ולהתענות ככל אשר יתענה. וכמו כבר בא המלאך הגואל ויפדה אותם מכל צרותיהם, ועל הר ציון כבר הכינו ביתם על עמודים בל ימוטו כן האירו פני כל הרואים והשומעים את דברי הנביא ביום ההוא ובימים הבאים...

רק נפש אחת היתה בעיר אשר אך עתה באו צירים לה ותבך כאבל על היחיד, היא אם אפרים אשר בכתה בלי הפוגה אל חמיה ואל אישה ואל בנה כי גלה כבוד מהם ולא יוסיפו לשאת ראש בגוים... איך יערב לה אכול ושתות אם לא בני עם הארץ קרואי מועד? ואיך תשא פניה אם בנה יחידה היה לבן ממר לה ולהמאה התשע עשרה. וכן תבכה במסתרים ואין מנחם לה, כי גם אוהביה ורעיה מעם הארץ שמעו רעתה ששו ואף שר העיר שאל אותה בפגעו בה ברחוב העיר: למתי תלך לראות את פני בנה?... נפלה נפלה המאה התשע עשרה ואין מקימה!

תם.

הנעורים, אשר באו יחד את אבותיהם אל בית ה׳ ולבם בל עמם, בראותם את המחזה התרפסו נִזְגְּנוּ וכלם יחד בקשׁי מחילה וסליחה וכפרה מאבותיהם וישבעו בלב תמים לשוב ולאחוז במעוזי אבותיהם ולהיות מהיום הזה והלאה בנים נאמנים לעמם, נֶהְפַּךְ האבל לשמחה ויום הצום והבכי ליום טוב לכל נשברי לב אלה, לאבות ובנים יחדו.

הנה אלה המה הימים הטובים לישראל; אחרי כי יֶרְדַּף כמוץ לפני רוח, אחרי אשר יהי כעפר לדוש ואחרי אשר יִשָּׁפֵךְ דמו ודמעו ולבו, אז ישוב וימצא נחמה וכח ואמץ לשאת ולסבול כל אשר יבא עליו אם אך יביט במכוננו ויראה שקט...

כל הבנים הרבו להתודע ולנדור נדר לשוב בלב שלום לעמם ואפרים הגדיל, ופתאם לבשתו רוח נעלה ויקרא: חטאתי ואשגה הרבה מאד ועתה כשובי ובראותי עותתי אדור נדר להביא קרבן לעמי, קרבן לכפר על חטאתי — הנני ואעלה אל הארץ אשר היתה ערש ילדותנו ומשוש תקותנו עד עולם, ארחיק נדוד ואנוד לבתרי לבבי בין בתריה! —

— מה תדבר בני? ! — קרא אביו אשר עמד דומם עד הנה בחלחלה.

— ודברי אקים! נקם אקח מצוררינו, לנקום נקם נשבעתי ונקם אקח. הנה הקדשתי חיי וכחי וישרי ותמתי לעם הארץ וכל חפצי ומגמת פני היו לאַחד אותנו עמהם באהבה ואחוה, לשכוח כל העבר ולשים עין ולב אך לעתיד אחד לכלנו. גם אנחנו קמנו להכרית שם ישראל אך באהבה ורצון, והנה המה באו ויאמרו להכרית אותנו באכזריות חמה וברצח מרצחים כאשר הסבינו מאז, לכן כה יעשה להם: מהיום הזה כל עוד אשר נשמה באפי אקריב נפשי וכחי לקומם הריסות ציון, לתת נזר להעם האובד, לאמצו ולחזקו, וכל צרה וכל פגע לא יגיעוני, וכל נדיב לב מבני הנעורים יחרת יחזיק עמי והיתה זאת נקמתנו כי נִהְיֶה את אשר ימותו ונקומם את אשר יפילו. מי לעמנו אלי, הנה דגל הנקמה אשר בו

אחריו הוסיפו כלם עצמה ליליל ולהאנח עד אפס כח. סערת מאַת לבבות נשברים התבוללה את סערת לב האחד אשר נשבר מְאָ׳ ותהי לסופה מרעדת כל אשר תגע בו כעלה נדף. שועת בת יהודה הנרמסה ברגלים והבזויה כסחי עלתה עד לשמים, וכמו שאפו ר״ח חדש בהוציאם כל רוחם וכמו החליפו כח בחדשם דמעותיהם כן גברו חיל גם אחרי אשר החריש אפרים בן הגרי ולא הוסיף להשמיע קול, כי רק שתים שלש פעמים נתן בקולו ופתאם הושם מחנק לצוארו וישב לארץ ראשו בין כפות ידיו ויבט נבחו וידם. זמן כביר ישב כה ומשאון ושממה בבתי נפשו עד אשר נגע באזניו קול אחד הקוראים: איך יערב לי אכול ושתות בעת אחזה כי יסחבו הכלבים את כפיריך! הקול הזה נגע במיתרי לבבו ויר֫עישום כי קול אביו היה אשר גם הוא בא ביום התשיעי באב הזה לבית ה׳ כאשר לא עשה זה שנים רבות, ועתה שם גם אפרים עיניו בספר ובהביעו בשפתיו דברי הקינה ציון הלא תשאלי החלו עיניו לפכות דמעות כמעיני מים ויבך ויוסף לבכות, ונחת מאין כמה חש בבכיו. כמו נקבר עד הנה חיים בערמות עפר אשר העיקו לבו כאבן מעמסה ופתאם הוסרו כל אלה בחזקת יד איש חש לרוחתו כן חש אבן אחר אבן נופל מעל לבו, וגם לבו אשר היה לאבן כמו גז חיש ויתר ממקימו ותחתיו בא לב בשר. ובקומו ממקומו בכלות התפלה הביט סביבו כמו עולם חדש תראינה עיניו עולם של אחדות ואהבה ואחוה, אבל בטרם עוד הספיק להביא חשבון מחשבותיו נגש אליו הזקן בהוד קומתו ובזיו תפארתו וירם ידו ויתן אותה על ראשו בקראו בקול רועד. אלהים יחנך אפרים בני! – פני הזקן המפיקים כבוד ויֹשר, עיניו אשר בהן נוצצו כספירים אגלי דמע, זקנו הלבן והגדול היורד עד חזהו ועליו יתגלגלו דמעות כאגלי טל וקולו אשר כנחמה ותקוה וסליחה גם יחד נשמעו בו הפיצו הדרת קדש מסביב, ולא רק על לב אבי אפרים כי אם על כל העוטרים עליהם מסביב שפך רוח חן ותחנונים להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותיהם. וגם יתר בני

נקם ברית

עברו על פניו ויפריעוהו ממחשבותיו: מה זאת? האם ירשו מניהם ואת בתיהם הֵשַמּוּ? אבל הן לא במנוחה ילכון ואחרים יבאו אחריהם וכלם אל מקום אחד ילכו! מה היה להם? אֲבל ליהודים! התבינו אמללים מה רב שברכם? הן יד בניכם ובני בניכם היתה בכם! — קרא אחריהם ויניע ראש. זמן רב התהלך ברחובות ויבט סביבו ועוד טרם יסור אל בית אביו אשר בקצה העיר כי מאן להפריע שלום הבית בבקר, גם חש מועקה במתניו לזכר אמו, כי מה יגיד לה ומה מפיה יקשיב? פתאם התחלחל כי קול יללה מרגיז רוח ונורא מאד שמעה אזנו, כקול אלפי מטים להרג, קול אנשים ונשים וגם ילדים התלכדו יחד וירגיזו שחקים. לבו היה רגע לאבן אבל עד ארגיעה התעורר ויקרא בקול נורא: טובחים! הנה שבתם להכין מטבח, קול אָחי הוא, עיפה נפשם להורגים, אף אני אליכם! אשיב נקם לצרים! איפה הוא כלי הרובים? גם זה לאסוני! כבלי אין חפץ בו השלכתיו וממנו משפט לעשוקים יֵצא, ויהי מה! אמותה הפעם מות ישרים ותהי אחריתי כאחרית כל אחי שהקריבו נפשם על קדושת השם! עמכם אני בצרה! — ובקראו כה קפץ כארי אל המקום אשר משם יצא הקול, הוא בית התפלה הגדול אשר בעיר, ובחזקה קרע את הדלת וכמשגע ממראה עיניו קפץ לאחור בראותו את ההמון הרב יושב על הארץ כאבלים על מת, רגליהם יחפות וראשיהם כפופים ועיניהם מקור דמעה וקולם מרגיז הרוח ויבעית הלב. רגע עמד על עמדו כמשגע ממראה עיניו כי לא הבין במחזה ויהי בעיניו כמשגע או כחולם חלום, וכמעט החל להשלות נפשו כי אך חלום רע ראה לבו ושוא ידבר, אבל פתאם כמו אחזה בו יד מסתתרת ותרימהו למעלה ותורהו עד עפר כן התנפל פתאם על הארץ ובחזקת היד הסיר במעוף עין את מנעליו מעל רגליו ויזרם הלאה ויבשתי ידיו ספק על ראשו ויתן קול בבכי אשר השביח רגע כל הקולות יחד, קול נתן בבכי אשר החריד כל לב וירעש עמודי הבית, והקול הזה היה כקול מפקד צבא מלחמה להרעים נפלאות כי

לא קרבו ימי חג המצות ? – שאל את נפשו ויבט הנה והנה בעינים נבוכות – אחת היא, לנו נכון זבח פסח בכל יום וידים רבות נכונות ליום חגנו... פתאם הביט כה וכה כמו נבהל ממוצא שפתיו ולא ידע נכוחות מי הוא אשר דבר כזאת באזניו – האמנם פי הוא המדבר כאלה ? החדלתי להיות חכם בעיני מכל משיבי טעם ? הן דבש והלב היה תמיד תחת לשוני ומי נסך עליה רעל ומרורת פתנים ? אוי לכם קצרי עינים ! הנה זה הוא פרי מעלליכם זדונים כי תהפכו זרע השלום משרש ותזרעו ריב ומצה ואיבת עולם ונקמת־דם ! את נפשי, את חיי, את בינתי ומשפט־לבי הקרבתי להם והמה בחרפת צוררים חרפוני אחור ! ומה יקוו המה ממנו כי נשלם להם אהבה תחת איבתם ? – שחוק מוזר התפרץ מגרונו ועל פניו נראה כלעג וישאט נפש בהוסיפו לדבר : אבל להם גם אהבתנו גם שנאתנו כאין, ומה ישימו לב לקצפנו באין ידים ולנקמתנו חסרת האונים ולכל רגשותינו אשר כנפל טמון לא תראינה אור וכאבני קשת רמיה לא המטרה כי אם לב הקולע הפלחנה. מי יקום לנו עם מרעים ? לנו רק הצדק והמשפט אבל אלה דלים הם ויאבדו דרך ולפני אגרוף וזרוע יחבשו פניהם בטמון. הה ! מי יתן לנו אגרוף ולא צדק, כח הזרוע תחת הישר אי אז נשמע גם קולנו... אגרוף ! אמנם כן אגרוף מי יתן לנו להכית בחרפה לחיינו אנחנו, כן יֵעָשֶׂה לנו ! אנחנו פשענו ומרינו, אנחנו כלנו ; אבותינו חטאו במוסרם, אמותינו בתורתן ואנחנו הרימונו ראש בגאון ותהי תפארתנו כי בני ממר היינו !... הן כל אלה שמעה אזני כבר, טהור עינים ראה כל אלה ויקרא בגרון בלי חשך : את תקראו לתנים זֶרע לצפעונים אשר יפרישו עוד מעט ומלאה כל הארץ רעל ומרורות... ומה לנו צדקה לזעוק ? הן המה עושים אך מעט ואנחנו עשינו הרבה, המה יקומו למותת את הבשר ואנחני כבר כלינו את הנפש ונבער אחרי הרוח...

יהודים אחדים יחפי רגל ראשיהם כפופים כאבלים

נכם ברית

ובאלה נפשם חפצה, ואם אניף ידי להשמיד את כלם מתחת השמים? אמנם כן הוא כלם יחד כן יחשבו ואלה מזמותיהם עלינו ואנחנו כצאן תעינו, וכצאן נהיה לגוזזים וכצאן נהיה לטבח... צדקתך אבי כשחר תעלה... עיניך ראו משוגתך ואנחנו הוספנו אולת ונשגה הרבה מאד. לא לנו הנקמה! לא לצאן טבחה לקום בפני הורגיהם, להן להסתר במסתרים או להכין צואר. גם אתה זר אתה לי, לצרנו אתה ולא לנו – קרא בשומו פניו אל קנה הרובים – או אולי תקום גם אתה בי? הן כלם סביב שתו עלינו ירעתך לא תהי רבה מרעת כל הקמים עלינו ומה מני יהלוך אם תקום בי? מה הנה תקות חיי כי אירא מות?... מות ומשכלת על כל מדרך כף רגלנו ומה לנו להספח על כל צוררינו? גם זאת לצרינו לשלוח יד באחרים או בנפשם, לא לני אתה! – וישלך אותו הלאה ולקול מפלתו פרץ הכדור ברעם ורעש ויתקע בעץ, וכמו שלח ידו באיש חרמו ויכריעהו כן נבעת בן הגרי מפני הקול וימהר לברוח וירץ בכל כחו העירה מבלי הבט אחריו...

בלכתו שקוע במצולת מחשבותיו נעור פתאם כאיש אשר יעור משנתו לקול פרים ועזים אשר נער קטן נהג בם, הוא עדר העיר ובנשאו עיניו ראה הבחור הרועה מתגנב לברוח מן גן הירק ששם אכל כנפשו שבעו וגם בשקו נשא ברכה ופחד אפפהו בשמעו שריקת הנער אשר הזהירהו מפני האיש הבא לקראתו.

– מה ארחמך אמלל! – דבר בן הגרי לנפשו – הנה אתה נולדת וגדלת בעת אשר הגזלה והגנבה עוד אסורות היו ועוד טרם למדת לגזול לעין השמש ולשים מחסך כי אך חיל יהודים בלעת. הילדים בעת הזאת כי יגדלו יהיו כאַשְׁרִים ממך, המה לא יִוָּכְחוּ עוד לבלתי גניב וגזול... אבל ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך – הוסיף לדבר לנפשו בראותו כי הרועה נסה פעמים ושלש לקפוץ מעל הגדר ויפיל אהור – לבַל תגוף באבן או בעץ רגלך כי בגלל נטף אחד מדמך הטהור הן יקריבו אלפי אחי לטבח... האם

ישוב ויראה פני חירפו. בטרם אור בקר כסה טל את כל הככר ויחש קרה בעצמותיו ועתה זכר כי מלבושו העליון נותר בארמון, ומבלי דעת את הנסבה מדוע עלה פתאם זכר העלם: על לבי לרגלי המלבוש, החל לבקש חשבון מעשיה ומעשי אמה ואחיה: האם נשמע גם קולה בין קול השוחקים? זאת לא זאת! אבל... לא תהיה כזאת! היא נעלה בבנות! אולם העדי... עדי יהודיה... היא לא השליכה אותו... מתנה הוא בידה... שאול ואבדון! — קרא פתאם ויתר ממקומו והד קולו נשמע ביער — הלא אלה היו דברי אבי כי בן שבמה היה החומס את עדי רחמה ואמי שמה לאל מלתו והשכח מקרב לבי. בן שבמה איפו הוא השודד בצהרים והוא יבא אל הבית ומידו תקח מתנות ולא תזרה אותן הלאה גם בשמעה כי גזלה היא יען כי אך מיהודיה נגזלה. את השודד תחלק אף היא את הגזלה! הנה כן המה כלם, אלה המה דרכיהם ומחשבותיהם ועלילותיהם, והמה השליכוני בחרפה... המה השודדים... ואם בגוי כזה לא תתנקם נפשי. נקם אקח, נקמה אחת, וכאשר אכרע לטבח בידי ממיתים הנה זאת תהי נחמתי כי השיבותי נקם לצררי, משפט לחומסים וגוזלים לנבלים חרפת בני האדם... מרגע לרגע גברה סערת רוחו ולבו הלם מאד. ידו הורמה מעט לעת אל המקום אשר שם היה הארמון, ואך נקם נקם דובבו שפתיו בלי הפוגה. קרני השחר נראו בפאת מזרח אדומים כדם וכמעט לא עצרו כח להבקיע מבעד הטל אשר פרש מעטהו על השמים והארץ ובן הגרי הוסיף להתהלך ולדבר ברוח כים נגרש. לאט לאט פרצו להם קרני השמש דרך בין מפלשי עבי הטל
וַיֵּרָאֶה הככר בכל הדרו. מנוחה שאננה בכל אפסי הארץ, אל כל המקום אשר תבטנה העינים תֵּרָאֶה אך יד הטבע הנדיבה אשר לא תבדיל בין משפחה ובין שבט ולשון, ורוח מלא ממראה עיניו בא גם לבן הגרי ותרפינה ידיו כמעט ובמכאוב לב אין קץ קרא: אולם במי אתן נקמתי? הן כלם יחד סרי סוררים חברי גנבים ומרצחים

במנוחה כן לא עלה על לבו רעיון לקום ולבקש מנוחה לו. פתאם נבהל כמו הקיץ מתרדמה איומה לקול כלב אשר נבח בחזקה, כלב השוער הוא אשר סבב על הארמון מחוץ בטרם יסגור את השער ויקפיץ עליו בחשך והשוער מהר ויגרש את הכלב ויחזק בידי השוכב כי אמר אך גנב־מסתתר הוא ויקימהו. ומה נבהל בראותו לאור העששית הקטנה אשר בידו כי בן הגרי הוא ויהי כמתעתע כי לא ידע מלים יערוך להצטדק, אף היה כמשגע ממראה עיניו לראות את האדון יושב תחת העץ, וכה עמד על עמדו ויגרד את בדל אזנו וגם את פדחתי. פתאם אורו עיניו ויאמר: אבין אבין אדון, בלי ספק תארוב פה לאחת... מקום המיעדה פה... ומה לך לשדה? בא לביתי, איש אין שם ופי קבר לכל בחירים ובתולות... חדרי לפניך...

עתה פקח בן הגרי עיניו ויבט בהדובר בו וכמו אך דבר מה מכל הנעשה זכר ויתחלחל ורעדה עברה על כל בשרו ויתאושש ויביא ידו בצלחתו ויתן להשוער מתנת כסף מבלי דבר דבר רק הניע בידו כי ילך לו. השוער הניע בראשו ויאמר: עשה כחפצך, אך הן לא תשכב כל הלילה תחת העץ – גם על השאלה הזאת לא השיב בן הגרי כי אם קם וירחק מעט ללכת יכאשר הפנה השוער את ערפו וילך לו הוציא קנה רובים קטן מצלחתו וישם כדורי מות בו. בתתו ידו בצלחתו להוציא כסף מצא את קנה הרובים וכמו חיים חדשים באו בקרבו, כי חם לבו מאד ויחל לחוש מכאוב בבשרו ובקומו ובלכתו בחשך כרבע שעה שב ויזכור לאט לאט את אשר עבר עליו ויעמיד ויקרא: בדמו אכפר חרפתי! –

זה כשתי שעות הֻגרו שפתיו כמו נאלם דומיה ויהיה כאשר נפתחו כן הוסיף לדבר ולשנות ולשלש אך דבר אחד: בדמו אכפר חרפתי – ובכל עת אשר שנה בדברו לקח את כלי המות בידו ויערכו למול פני הארמון. שעות רבות עברו והוא לא חשב כל מחשבה, לא בקש חשבון מעשיו רק התהלך הנה והנה בחשך בצופה על המשמר ויחכה לאור בקר לעת אשר

– במה נדברתם ? – שאלה בעלת הבית בראותה פני בתה המפיקים קצף ופני בן הגרי אשר הפיקו עצב ותהגה ושממון ותמהון גם יחד.

– האדון הזה אמר – ענתה העלמה בשומה אל אמה ואחיה ובן שבמה פניה – כי העדי הזה אשר על לבי... גזול הוא מעלמה יהודיה ! –

– ואמנם כן הוא ! – קרא בן הגרי בקול עז – כי על בן זרי אותי הלאה ואל יתעב יפיך, כי האיש אשר מידו הוא לך הוא שודד בצהרים...

רק קול מכת לחי אשר הד קולו נשמע מכל פנות הבית היה המענה על כל דברי בן הגרי, ואת המענה הזה השיב לו בן שבמה. וּכְרֶגַע מרעם עמד בן הגרי על מקומו, אלפי רעמים המו באזניו ורבו רבבות הזיזים עפו מול עיניו בכל מראה וצבע וכמו לא הוא כי אם אחר הניף ידו להשיב חרפה למחרפהו, רק זאת חש כי ידו הורמה לְכַפֵּר חרפתו וברגע ההוא אחזו בו שש ידים ויגלגלוהו מהמעלות וקול שחוק אדיר והזק פרץ מהחדר והוא השביח גם את שאון אלפי הרעמים.

– יהודי ! הטוב בעיניך מחיר העדי ? ואם מעט ואיסיפה ! – נשמע קול מהחלון אשר נפתח וקול שחוק אדיר הריע שנית ממרום, אבל כל אלה לא נגעו עוד בלב האמלל אשר היה לאבן, גם כי כל מלבושיו נגאלו משפך מים אשר נשפך בעד החלון על ראשו לא ידע, כי כמו נשברו פעם אחת כל עצמותיו כן לא עצר כח לעמוד על רגליו אחרי אשר נסחב החוצה ויישען תחת העץ מבלי בקש עוד חשבונות אם עץ הדעת הוא, וכמו עזבתו בינתו ישב ויבט בחשכה לפניו מבלי השיב מאומה כי כל הפץ וכל רעיון עזבהו ויהי כבול עץ.

כבר חדל שאון מהבית, שחוק העליזים לא נשמע עוד וגם אור נר לא נראה עוד מבעד החלון אשר סגרו על מסגר ובן הגרי לא שמע ולא ראה כל אלה וכמו ישכב על מטתו

– גברתי – הוסיף לקרוא כנלעג לשון בכבדות – מה
זה על לבך ? – כמשתאה הביטה העלמה בפניו כי לא פללה
לשמוע זאת מפיו, אולם כרגע עבר שחוק קל על שפתיה
באמרה : הלא תראה כי משבצת זהב היא לצל־צלם־איש –
– גברתי ! – הוסיף בן הגרי אמון לקרא וקולו הביע
יגון אין קץ – הסירי את העדי הזה והשליכי אותו ארצה,
אך לא ! אל תגעי בו, בידיך הטהורות, השליכי ורמסי
אותו ברגליך כי חרם היא ! – העלמה הביטה בו בשממון
ויתבונן מאד אם לא הסתתרה בינתו ותאמר : לא אבין דבריך,
בחדות הדבר ! ופתאם שבה ותאר פנים בחן ותאמר : אי
אולי צל־הצלם לך למורת רוח כי תבקש לשים שם משכן לצל
צלם איש אחר ? . . .
– אמנם לא תביני דברי ומה ידאב לבי להבינך פשר
הדברים, ברצח בעצמותי אשא כזאת על דל שפתי, אך
דעי כי העדי הזה גזול הוא . . .
– אין זאת כי אם אין ברוחך נכונה – ענתה העלמה
ותסוג צעדים אחדים אחור.
– ומי יתן והיתה כזאת ולא ראיתי אותך, תפארת
עלמות, נישאת על לבה זהב המסים, לכן דעי כי את העדי
הזה חמסו לעין השמש מעל לב עלמה עבריה . . .
ביום הזעם . . .
– יהי שם ה׳ מברך ! – ענתה העלמה ותשאף רוח –
הבהלתני הגע בדבריך . . .
– אמנם כן היא – הוסיף בן הגרי מבלי שמוע דברי
העלמה ויקרא – אני אדע את העלמה העבריה ואביר את
העדי ואני אתן עדי כי העדי הזה לה היא ולעין השמש
חמסוהו ממנה –
– מה לי ולהעלמה היהודי . . . העבריה ? אם לפנים
לה היה אי אין ? לי נתן העדי למתנה מידי איש אציל
ונכבד ! – ענתה העלמה ותנע בידה לאות כי הבל יפצה פיהו.
– אבל אני אומר לך כי העדי גזול הוא . . .

אם בהמיחם או בלבו ירתח וישמע קול רתחיו ובטרם עוד פצה פיהו נפתחה הדלת ושני אחי העלמה חבריו מנער באו הביתה ואחריהם גם בן־שבמה, אשר אף היא היה ברעי בן־הגרי לפנים. כשכור מלל בן הגרי בשפתיו ברכתי אל בני הבית ואל בן שבמה ולא התבונן בפניהם מדי דברו בם, כי פני בני הבית הפיקו תמהון ופני בן שבמה חירו ואדמו חליפות עד כי כנלעג לשון ענהו על ברכתו וידו היתה קרה ככפור באחזו בידו, כל אלה לא ראה ויהי כצולל במצולת אור עיני העלמה אשר הרבתה לשיח עמו, רק כאשר באה גם בעלת הבית החדרה וישבו איש איש על מקומו וכוס המים בידם והבנים ספרו לאמם ולאחותם מה הביאו עמם מהציד, והאשה שאלה את בן הגרי על אידות עיר המלוכה, אז שקטה מעט המית רוחו וישתאה על נפשו כי לא ידע מה היה לו עד כה ויתאמץ מאד להשיב המנוחה אל לבו למען ישמע כל אשר ידברו אליו ויכלכל דבריו במשפט בהשיבו. בן שבמה הביט כפעם בפעם בעין זועמת בבן הגרי אשר ישב לימין העלמה, והעלמה מדי ראותה זאת כן הוסיפה לדבר אל בן הגרי ולהביט בו בפנים שיחקים. הבנים לא שמו לבם לכל מדברות יתר היושבים כי רק בצידם דברו ואך קמו מהשולחן אחזו בידי אמם ויובילוה אל הדרם לראות את הציד, וגם בן שבמה יצא עמם להראות גם את צידו ופניו העידו בו כי למורת רוחו יעשה זאת, וַיִּוָּתֵר בן הגרי עם העלמה לבדה וכאשר קמה ממקומה קם גם הוא וילך אחריה. אולם מה זאת? למה זה חורו פתאם פניו כפני מת, ידיו רעדו ורגליו נמוטו, עיניו כמו נתעו ושפתיו צללו? מה היה לו? גם העלמה נבעתה רגע בהביטה בפניו, אך עד ארגיעה נח רוחה ושחוק קל עבר על שפתיה בהביטה בו בעין אהבה ובאמרה: מה לך? —

— גברתי, עלמה עדינה! — קרא בן הגרי בקול בחולה והעלמה הניעה ראשה כמו בקשה לאמץ לבו כי יוציא כל רוחו.

בהם כיום ויגערם ויעתיקם ממקומם. . . – אכן לא קול הנחש הוא כי אם קול המאה התשע עשרה המחלקת פרי עץ הדעת ביד נדיבה והיא תוסיף אמריה: תחזק בעץ הדעת ואל תרף. . . – בחזון רוחי שלח ידיו להחזיק בסנסיני עץ הדעת כמו לפניו יעמוד, אבל העץ הרענן ההוא לא בגן כי אם בחדרו שכבב על הערש ואחרי כי פה היה לי לבן נשמע קולו בדברו: אכן יפה הוא עד מאד, נחמד ללב ותאוה לעינים, אבל צר לי כי יהודי הוא. . . ומה יאמרו אחי? ומה יאמר האציל בן־שבמה? היא יקנא בו, טוב הדבר, אקרבהו ויקנא קנאתי בו, הקנאה תוסיף אהבה. . . ומה נעימים שפתיו, אך לנשיקה נוצרו וידו רכה כיד עלמה עדינה, אקרבהו. . . – האם פה דברה לשון הנחש? לא! גם פה אך רוח המאה התשע עשרה מתהלכת בגן הדעת לרוח היום. . .

אולם אם גם לשון נחש לא נגעה בהגיון לבו אך כמו רעל היה בקרבו, כמו קרצל דמו ויהי פתאם כאש צרבת וירתח כסיר נפוח ויסערהו עד מאד ותנשא עד הראש וישב וירד עד הלב וכן שב על סביבותיו ולא חדל רגע וכחולם ישב ויבט סביבו ויאנח וישחק וירגז ויקם וישב וייעף וישכב ויקפץ ממקומו עד כי נקרא אל אולם הגבירה, ואור שבעתים הכה עיניו בבאו ובהביטו אל פני העלמה וכמו קרנים מפניה ומהוד מצחה יצאו. . . היא בא אל הדר גדול אשר ארבעה חלונות לו וקירותיו מצופית לוח ארז עם מעשי צעצועים כור סביב מתחת להמכסה. בתוך עמד שלחן גדול וסביבו המון כסאות גדולים מעשה אמן כלם, מצע יקר יכסה על כל הרצפה, ועל השלחן מיחם גדול מאד אשר מרט למען היות לו ברק ולאור הנרות הרבים יבריק הוא והטס הגדול אשר עליו יעמיד, וכל הכלים אשר עמדו על השלחן התנוצצו ויפיצו קרני אור. העלמה ישבה על כסא וראשה נשען אל הקיר מאחריה ובבאו הניפה ידה לו בחן לאות כי יקרב וישב על צדה וכאשר נתן ידו לה החזיקה בה וחם עובר עבר על כל בשרו מכף רגלו עד קדקדו. היא ישב על צדה ולא ידע

לא ראה בן הגרי תפארת השדה; בעיר המלוכה ראה אך פשעים צצים כעשב השדה ועריצים כארזי אל; מרמה תוציא לחם ובדמעות עשוקים יפרצו היקבים יין, אבל הארץ כי תוציא צמחה וגנה את זרועיה תצמיח כבר נשכחו מלבו ותרוהו עינו נחת בכל אשר מסביב לו; גבעלי הפשתים אשר נשאו ראשיהם המבריקים לעין השמש ויגדלו מאד עד כי בעברו בין שורותיהם עם העלמה היו עליהם סתרה מזה ומזה; שדמות הדגן והחטה אשר נשאו יביל למכביר והמה הניחו ראשיהם כמו ישקו איש את אחיו באהבה וכגלי מים עוברים על פני כל הככר נראו מרחוק; שדמות החציר לבהמה אשר השתרעו עד קץ מראה העינים כמו קַו בירקרק חרוץ ובהם משבצים כל אבני חן בצבעים מאליפות מרבבות; גם שריקות העדרים וקול הרועה בחלילו עם משק גלי הנחל על פי חלקי האבן, כל אלה דברי אך בשפה אחת שפת אהבה. גם שפתי בן הגרי נעו ינפתחו כמעט כשפתי ילד קטן אשר ינסה לשנות בדברי הדובר בו; בכל העת אשר עבר את העלמה בתוך שדה הפשתים ויהיו נסתרים מעין כל רואה ומהתבל כלה רחש לבו דבר ויעירהו להשמיעהו באזני בת חברתי, אולם אף כי לבו חש את השפה אשר שמע בכל זאת קצרו שפתיו מהביע כמה באזני העלמה ויהי כשכור מיין רגשותיו בכל העת אשר רכבו וגם אחרי כן כאשר שבו וישבו אל השלחן ואף גם אחרי כן – כאשר יצאה העלמה אל חדרה לנוח ואותי יעצה לשבת בגן... והוא עשה כדברה וירא את גן העדן ועץ הדעת ועץ החיים בתוך הגן רק נחש אין בקרבו... האמנם הנחש כבר היה עפר לחמו ואל גן עץ החיים לא יבא? ומי הוא זה אשר ילחש באזניו: ומה אם העלמה תאהבך ואם תתן יהה לך ואם גם אבותיה?... לא מכשל לב ולא ריב משפחות רק שלום ושלוה, חזון לב כל חכמי לב ודבר נביאי השלום והדעת יקום לעולם... מפרי עץ הדעת תאכל והיית כאלהים והיית למופת לכל בני אחיך הנתעים אשר רוח תועה אחז

בשם ציון ואדמת יהודה! הן על זאת הָפּוּ תמיד כי יבדלו משכניהם וכעם הארץ לא יתחשבו והנה הם שבים על קיאם להרחיב הפרץ ולהבדיל בהבדלת עולם בינם ובין אחיהם בני הארץ. הה, איך נפלת פתאם המאה התשע עשרה עם כל כהניך וחוזיך יחד! הנה זאת היא פעולתך! מאז קראת בשם מק איך ילעת קין כאשר עוד מעט תפני ערף להמאה אשר תירשך כּרְגַע פתאם כפרה סוררה ותרקעי ברגליך ותהפכי הקערה על פיה ותשפכי את חלב דדיך על פני מְחַלְּלֶיךָ! אמנם אין דפין בחיים כאלה – דבר לנפשו – ומה רב מכאוב לבבי כי ארע צרת נפש אמי, כי היא האחת אשר התוה נכוחות וגם עפעפי אבי כִּסוּ בצלמות! – ובשפכו נפשו בחיק אמו היתה עצתה כי יבקש נחומים לו בחברת אוהביו מאז בארמון האציל מ. ושם ינוח לו מעט מועף רוחו. כדבר אלהים היתה עצת אמו בעיניו, הן בבית האציל יצא ובא בעודנו ילד כמו בבית אביו וגם היא וביתו בקרו בבית אביו תמיד, ואת הבנים הלא יחד הקשיב לקח בבית הספר ויהיו לו לא כחברים כי אם כאחים, כי כל העת אשר חפשה נתן להם מבית הספר בלי בבית אביו, ובת האציל הן אך אחי קראה לו תמיד, ואת הנערה השובבה כבר היתה עלמה, זה חמש שנה לא ראיתי פניה ואל נכון גדלה יתיף, נראה איך תדבר אלי עתה? האם גם כיום הזה תחזיק בימיני והתערב עמי במרוץ . . . שם ינוח לי . . .

וישם נח רוחו מועפו כאשר האירה העלמה אשר גדלה ותיף את פניה לו ותישט לו ידה באהבת רעים ואחים ותביע שמחתה בפה מלא לראות אותו בתפארת אדם כי היה לאיש, וגם אמה הראתה אותות אהבה ושמחה לו ותבקשהו כי ישב ימים אחדים אתם עד אשר ישובו הבנים וחבריהם מהשדה כי יצאו אתמול לצוד ציד, ומה מלאו כל חדרי לבו גיל עד כי חשב להבקע כאשר קראה לו העלמה ביום השני והשלישי ללותה בדרך כי יצאה לרכוב על הסים והוא על יד ימינה יעברו הרים ועמקים מרהיבי עין. זה כמה

לגרש חשך, גם המה ישובו וישחרו הבלי אבותיהם? ומה חיי אשה כמה, לְמוּדָה לראות ולְהֵרָאוֹת, לשמוע ולהשמיע מדברותיה ולשאת מאת כל שומעיה ורואי פניה ברכה, אם דלתי ביתה לא תפתח לאורחים ממרום עם הארץ? עצובת רוח היתה האם בשבתה לבדה ואישה אין עמה, ונאנח ונדכה היה האב בהנזרו מהמון הבית, וגם רְחָמָה אשר לפנים רוח חיים מלאה ואור תמיד הופיע מבין שמורות עיניה השחורות אף היא נאנחה לרגעים בהביטה אל אביה וכמו צעיף יגון כסה הוד מצחה ויעב את ברק עיניה, כל אלה האדיבו לב בן הגרי הצעיר מאד. לעשות שלום בין אביו לאמו ולקרב לבותיהם קצרה ידו, כי הן לא גלו רוחם ולא התגלע ריב ביניהם וכמו לפנים כן גם היום ישיש האחד לעשות חפץ רעהו, ולהשיש לאביו משוש רוחו ואמץ לבו, מעשות זאת קצרה כל יד, זאת ידע מראש כי לא בדברי אהבה ונחומים יתנו מרפא ללב, ובגלל כל אלה לא מצא בבית אביו נחת כאשר קוה בימי הבטלה אשר נשא בפעם הזאת את נפשו אליהם בכל עוז רגשותיו; ויותר מבית אביו היה לו בית אבי אביו למחתה. עד הנה יצא ובא בבית ההוא וישבע מלוא חפנים אהבה וגדיבות, ועליו היה אך לשמור מצות אמו לבל יכעים לב הזקן ולבל ישא על שפתיו חרפה או לעג לאחת ממצות התורה או מנהגי בני ישראל, ואך אם שם לפיו מחסום אז בטח לבו כי בשלום יצא מהבית כאשר בא בו ויפיק מהזקן רצון, אבל עתה ישמע שם אך דבר הרעמים ופחד היום הבא וגם קללה להשדים בצהרים וכל אלה ירגיזו רוחו בלי מרגוע. ויותר מכל אלה הרגיזה רוחו השמועה כי נועדו המון תלמידי בתי הספר ויאגדו אגודת־הלאום לאמר: לקרוא נדבות־כסף ותרומת אנשים למען לשיב ולבנות הריסות ציון, ואליהם נספחו גם רבים מהזקנים ויברכום על פניהם, ובבית אביו הזקן נדברו בדבר הזה והוא האיר פניו אליהם וירם גם תרומה גדולה. לבנות הריסות ציון! אוי להן לאזנים שככך שומעות! הנה כה שובב פתאם העם הזה משובה נצחת עד לקרוא בקול

בן־הגרי – ובכלותו דברו הסבו פניהם יַחַד בהדלת עד כי רעשו הספים.

– יהודים! – קרא אחריהם בן הגרי ולבו רגז ויפעם מאד.

ו.

נָקָם יְשֻׁלָּם.

לא הרבה שמח בן־הגרי בימי הַבַּטָּלָה בבית אביו; לא זה הבית שהיה לפנים ולא זאת המנוחה אשר שרתה בו תמיד. כדבר מלך היה מוצא פי אביו לאמו וכדת־אל הָיָה אמו לאביו עתה.. . אם אמנם דברי ריבות לא נשמעו בבית וכבתים רבים בישראל נחשבו לבתי שלוה ונחת לוא היה שם שלום כשלום הבית הזה גם עתה, אולם רק עני יגיע מנער ישיש בארוחת ירק ובן בלי בית – באהל דל, לא כן בן שלוי עולם הבוטח באוצרות אבותיו כי יאספו אליו כל חפצי הלב ואם אחד מהם נעדר כמו רגע יחיש מועקת המחסור, היא לא יאמר הון בדי שארית הפליטה ולאשר הלך ולא ישיב יבכה בלי הפוגה, כן חש בן הגרי בנפשו יבבות אביו החרון לא יוכל להמנות. אביו אמנם שב לאיתנו אך רוחו לא נכון בקרבו למן היום אשר הָפַךְ עליו בלהות־הַמַּכִּים וירא חתת, מני אז ירא לנפשו ולעירו וגם לכל עדת בני ישראל; לרגעים יאנח כילד חולה ויביט סביבו כמו תרועת שודדים יקשיב מרחוק ואל בתו יביט ויתפלץ, אך גם כל אלה כאין נחשבו כי אך חלי הרוח היא יישאנו ואף בני ביתו יישאו אתו משא־נפשו באהבה, אבל שם ישראל יעלה על דל שפתיו לרגעים, וכאשר לפנים לא נשמע אף פעם שם ישראל בבית ההוא, כן יזכור כיום בשם ישראל בפעם בפעם ומדי יזכרהו כן אליו ירגז ויפחד, והדבר הזה היה לשבט־מוסר לאמו הרבה יתר מכל השבטים הנוראים אשר חָלוּ בה בימים האלה, כי מה תקות דור יבא אם הגאונים בעם, אלה שהיו למאור־אור בחשכת האפלה

הערים אשר זכרנו היתה כזאת, ואחרי כל אלה תאמר לחדול כיום מלכת אתנו! —

— אמנם אחרי כל אלה ובגלל כל אלה! — קרא בן הגרי ויתאושש — עתה עלינו החיבה יותר מאז להרבות כי בנים נאמנים הננו להארץ. כי הנה הפרעות האלה הנן אך בשלהבת פתילת השנאה אשר תעלה אל על בטרם תדעך לנצח. הפרעות האלה באו בחמי וכן תתמנה ואחריהן יצא השמש בזהרו, כי יהי לנו משפט אחד בארץ, וחלילה לנו להתקצף עד מהרה ולהשליך שקוצים על כל הארץ ויושביה בגלל חטאת פרעים אחדים מפריעי חק...

— לא מפריעי הק אחדים כי אם עם הארץ כאיש אחד קמו להרוג ולאבד ולשלול שלל — קראו שני התלמידים יחד.

— וכשאנו לעצמנו ואין זר אתנו עלינו להודות, כי רבו פשעי עמנו, כי כשל כח הסבל, עם הארץ יראה את הונו בידי זרים, בידי מיברי יין ישבר עצלים אשר לא יעשו כל מלאכה ויפישו מחיל זרים וירבו אוצרותיהם ולמה זה יפלא בעינינו אם קמו לעת קץ להשיב להם הבוז אשר בזו אותם, יעשו נקמות בבני בליעל ויחדלו מעשק ידיהם אי אז ישובו וירחמו, לא אלך עמכם ואף אתם לא תלכו אם יש בלבבכם דעת ומשפט, כי בזה תעלו אף עם הארץ, כי תראו לכל את איבתכם ותאותכם לנקום נקם. הנה ימי הבחינה באו לנו לעמוד במשפט אם ימצא לבנו תמים את העם והארץ ולא נשמיע הרפתם בחוצות, או נראה לכל כי גרים הננו בארץ ובחרפתה יגיל לבנו —

— אחד ממני משגע הוא — ענה אחד התלמידים — ואחרי אשר אנחנו כלנו בעצה אחת היום ואף אלה אשר זה כשבעה ימים לא היה לכם כלבבנו גם המה שבו מדרכם ויבושו מאולתם ולבד בך עוד יפעם הרוח הזר אשר לקח לב כל עורי עינים וערלי לב לבן רק אתה המשגע ותיפרך אולתך ביום זעם בעת אשר יאמר גם לך: יהודי, אפרים ולא אדון

נקם ברית

עבר בארץ ועד מהרה תטהר ממנה, ואם בית אבי היה למפגע לה העל כן תמוטנה אשיות הדעת וכל מותר הדור הזה יהי לאַיִן ? ! מי יתנך פה אמי ואנשקך כאֵם רחמניה וכמורה נאמנה, אך בך רוח דעת ואֹמֶץ ! ומרחוק נסבת גם עלי, ואף אני אראה לכל חפצך כי בנך הנני בגויה ורוח — המכתב הזה חִיָּה רוחו עד כי שכח שנית את החדר ואשר בו ויתהלך לארכו ולרחבו ויסיע כל כלי הבית ממקומם, ופתאם התחלחל כגנב כי יִמָּצֵא, יד דפקה על הדלת ויזכור כרגע את בעלת הבית וימהר להציג את הכסאות על מקומם וגם לישר הדורי המצע על הרצפה ואת מטפחתו העביר על הרצפה להעביר כתם שהשאירו המנעלים אחריהם. כל אלה נעשו כמו רגע עד כי כאשר התדפקו שנית על הדלת פתח אותה במנוחת כמו לא שמע בפעם הראשונה, אך נרתע לאחור כאשר ראה כי לא בעלת הבית כי אם שנים מהתלמידים אשר נועדו ללכת לבקר את פני הסופר העברי עומדים לפניו. רגע נבוך ולא ידע מה לעשות אבל פתאם אחז בידם ויביאם החדרה וישאל: מה הביאכם הנה? — שני התלמידים הביטו בפניו כמשתאים ואחד מהם אמר: האם שכחת כי נועדנו ביום הזה אל בית התפלה לתת כבוד להסופר? —

— נמלכתי ולא אלך — ענה בן הגרי,

— האמנם? — הן אם אז נתת ידך לנו ואף כי עתה! -

— ומה הוא עתה יותר מאז? — שאל בן הגרי בלי המרה.

— האם לא הגיעו עדיך השמועות הנוראות מהערים הרבים ומהכפרים אשר בהם קם עם הארץ לבלע ולהשחית את אחינו פעם אחת — ענו שני התלמידים ויקראו בשמות כל הערים מלבד עיר מושב אבותיו — ולא בסתר ידברו כי כלה המה עושים את שארית אחינו, ונבואת הסופר באה ונהיתה ואולי עוד קרבה לבא כאשר לא עלה גם על לבו —

— גם שם היתה כזאת! — קרא בן הגרי ופניו נפלו מאד וידיו שפלו.

— גם שם? ואם כי שמעת כי גם בערים אחרות מלבד

יעבור ולא יזכרוהו, ובהודע לעם הארץ כי אנחנו מעבירים השמועה בכל הארץ הן אז תהי להם הצדקה לשנוא אותנו כי נשמיע בשתם בקהל, ובאמת ביש יבושו ממעללי ריקים ופוחזים אחדים. ולולא נסך המקרה הרע הזה רוח יגון בלב אביך כי אז כבר לא זכרתיו, אבל אביך היה פתאם לאחר, יד היראה היתה בו לרעה, הן יהודים אנחנו, ואף אם נרבה דעת וחכמה לא תעצר ידנו כח לתת אמיץ תחת מרך בלבנו, מי יתן ותהיו אתם בני הדור הבא מְאֻשָּׁרִים ממנו! אביך יחזה הזיונות נוראים ויכזב באמונתו בהדעת ואחדות, וינבא רעות לנו; וכה נגעה בו יד המורא עד כי יאמין כי ראה בעיניו דברים אשר לא המה. השב אתה אל לבך: הוא השמיע במו פיו כי בן האציל בן־שבמה חברך בבית הספר, אשר כאחים וכרעים נאמנים הייתם, כי בן הנדיב הנכבד הזה שלח בעשק ידיו והיא חמס את עדי רחמה! וכל תשובותי נשארו מעל, רוח העועים אשר נסך הפחד עליו הראתי ורות ובהן ישגה גם היום, ולדבר הזה תאבל נפשי מאד. בית תמצא ידי לבנות וכלים אחרים נמצא שלומים לכלי הבית, אך כי רוח אביך היתה זרה לריח העת על זאת תאבל נפשי מאד, ועל כן אַמץ לבך בני, לבל תעלה גם על לבך מחשבה זרה לשוב אחורנית, רק סרטן ילך אחירנית ולא בן־אדם אדון הדעת, אַמץ לבך וגם תאמין את לב אביך, אשר אולי תראה עד מהרה פניו ופני כלנו כי יש את נפשנו לעזוב את העיר עדי נשוב ונבנה ביתנו, ולב אביך נוהה אחרי חוץ לארץ, כי בין רגע היתה לו ארץ מששי לזועמה, ואני ואחיתך נפתני כי נלך לעיר המלוכה ושם נחזה את פניך; כתוב גם אתה לו ובקשהו לבא שמה וְהַרְאֵה לכל כי בני אתה! – אמך אוהבך כבבת עינה״.

– אך זאת היא חכמת לב! תפארת נשים! רב בת לבה גם מכח לב אבי! התלמיד לא מסך בקרבה רוח עועים בימי חרפה ועל כן לה לב מלא עז ואֹמץ, מה רמו מחשבותיה! היא מישרים תשפוט כי אך מקרה היה, רוח רעה

אמו השמיעה כפעם בפעם לאביו בסתר אהלם, כי כמלאך
אלהים הזקן בעיניה ולא פללה מעודה כי יתן ויוסיף ויתן
ככף להם, אחרי אשר מטה ידם בעת ההיא כי בכספם היה
למאכל לאחד האצילים, מבלי דבר דבר, ועתה כאשר אך
בנדבת ידו יחיו לא יזכיר להם אף דבר מה בדבר אמונה
זהת. ואת חסדו זה זכרה תמיד גם אחרי כן כאשר היה
אישה לסוכן באוצר המדינה ומשכרתו רבה מאד ולא נִפְּחָה
עוד לחסדי אביו, יתוסף לשנן להבנים לבל יחללו שבת
לעיני הזקן ולבל ישמיעו באזניו בשר חזיר וכל טרפה.
כל אלה זכר ואף עוד זאת כי רעים רבים רעו לו מעם
הארץ, וכי בבית הנסיך מ. היה כבן בית גם את יעל אשר
קרבה אתו כאח לה זכר... ופתאם נחה לבו אחריה הן
זה חמש שנים אשר לא ראה פניה... האמנם חמש שנים
כבר עברו? כיום אחד... וברגע ההיא הביט בראי הנלטש
נִבְהַל. עתה קם שנית מכסאו וידבר לנפשו: זאת לא זאת!
רק יד חבל פוחזים וריקים היתה במעל הזה, לעם הארץ לב
תם וישר, ואיזו ארץ בתבל אשר אין בה ריקים ופוחזים
ומפני יד המשפט יִבָּהֲלוּ כמו רגע יִתְאַשֵּׁר זרע עולה...
אך אם באבי, באיש אשר תפארת היא לבני האדם כלם,
באיש אשר שר המדינה אמר לו: לוא היו כל היהודים כמוך
כי אז כבר היה שלום אמת בארץ והוא מצא אין לו לענות:
הלא היה כל עם הארץ כמני כי אז עוד רבה הטובה,
וכל השומע מענה פיו הללהו, אם באיש כזה נגעה יד
הנסים ושר הפלך מלא פניו קלון! אכן יופפו עמודי השלום
והאחדות! — קרא לנפשו ויאנח מרה וַיָּשָׁב וַיֵּשֶׁב אל השלחן
ויחפוץ לשוב ולקרוא את מכתב אביו אך עתה ראה כי מכתב
שני, היא מכתב אמו, על השלחן ואותו לא ראה עד כה.
בתאות נפש קרע את המעטפה בחפזון ויקרא בו: „בני
מחמדי! צר לי מאד כי האריבו לבך בשמיעה לא טובה ...
על פי יצא הדבר כי אז לא הודעתיך מאומה מכל אלה, כי
למה זה נרבה דברים במקרה רע, אשר אל נבין בענן כזה

ובלתו נאותה לבקשת הזקן, גם הוסיפה להרגיע רוחו כי מעולם לא עלה על לבה לעשות כזאת, ורק על כן אמרה את הדבר הזה יען כי ידעה מראש אשר בהודע הדבר להזקן אז ישיב חמתו וימהר לבא לביתם ונפשה נכספה מאד לראות את פניו. ולדבר הזה ארו מאד פני הזקן ומה גם אחרי אשר השמיעה כי להמשתה יביאו כלים חדשים, כי היא לא תערוב עָרְבָה אם בשרים המה כלי ביתה למדקדקים במצות. ועל חכמתה זאת הללוה כל בני העיר, כההולכים קדימה כן גם היראים, כי בין כה וכה רבו כמו רבו הצעירים אשר הפרו חקי הדת ביד רמה והרבים בהם מרו ועצבו את רוח אבותיהם בזדון יגדל לבב, ותהי כלת שלמה בן־הגדי למופת בחכמה ובישר לבב כי היא לא הרחיקה ללכת ברעותיה. כל אלה כאשר שמע בן הגדי הצעיר בשחר טל ילדותו עברו עתה על פניו ולבו רחב בחכמת אמו. גם זאת זכר כאשר עשו אבי אביו ואמו שלום ביניהם אחרי המריבה אשר רבו בתחלה כאשר חפץ הוא לחנך את הנער על פי דרך היהודים יהיא מאנה שמוע לדבריו ואך לבית ספר מעם הארץ חפצה לשלוח אותו ואחרי כן התפשרו כי יבקר בבית ספר לעם הארץ, אך כי מורה עברי יורנו שפת עבר ותלמוד. גם המתנות הרבות אשר חלק אבי אביו לו כאשר הגיד לפניו פרשה בכתבי הקדש או פרק בתלמוד זכר לאחד אחד, והתהלה אשר פזרו לו בכל מקום באו על עצמת דעתו בתלמוד גם אותה זכר, כי היא העירה רוחו ללמוד, אף כי אמו לא הללה אותו אף פעם אחת על דעתו זאת, ואף לא את אחד מבאי הבית בקשה לנסות חילו בלמודים האלה כאשר עשתה לכל השפות והמדעים. כל אלה עברו לפניו ויום בר המצוה אשר קרא במפטיר ואבי אביו נתן לו תפלים ומנחה יקרה, התפלים איה הם?... והמנחה עודנה בידו כיום הזה. כבוד ושלוה ונחת היתה מנת גורלו תמיד, כבוד רב נחל מכבוד אבי אביו אשר איש לא נמצא בעיר בישראל ובעמים אשר ערב לבו לבלתי נשוא אותו על כפים, ואף

כי לא כדת עשתה דבר , כי פתאם בחוץ הכינו מושבו ועד עולם לא שב אל הבית ההוא . הן אמנם ירא אלהיו היה מרדכי האיגרי , אבל כאשר במשלח ידו לא נתן לאיש לבקש חשבונית כן גם בדרכיו את אלהיו כחטאת לא יוכל כפרה חשב לאיש אשר אמר להתערב בינו ובין אלהיו . ובכן לא חשה בתו כל מועקה במתניה בנעוריה בית אביה, ורק יען כי אהבה את אביה ותכבדהו מאד לכן אטמה אזניה משמוע בקול האסירים בחבלי אהבתה , אשר כלם יחד נשבעו שבועי שבועות כי ממותי תַּחֲלֻאֵי אהבה ימותו אם לא תשלח דבריה ותרפאם . . . ומה צר לה המקום בבית אבי אישה ששם היו עינים פקוחות על כל הליכות הבית ותורה אחת היתה להאבות והבנים יחד . ומי יודע אם לא עד מהרה חשה פרות לנפשה לולא אהבה מאד את אישה היפה באנשים בתארו והכם הלב מאין כמהו בכל הגברים אשר ראו עיניה, והיא על כפיב נשאה ויגחמה בסתר כי עוד מעט יבא הקץ לימי הַסָּגְרָה כי עד מהרה יכין לו ביתו ושם אין איש רואה אותם . וגם הקים את דברו , כי בביתו הכין הכל כפי מנהג המדינה ולא הרבי שאלה במאכל ומשתה ובקדושת יום השבת , ואם כי כחד זאת מאביתיו ואף היא לא ערבה לבה לאמר לחמיה כי בביתה לא יֵעָשֶׂה הכל כדת , בכל זאת נודע זאת להזקן . ומעת אשר מֵאֵן לאכול שם לחם אף כי הרבתה כלתו לדבר על לבו מני אז קם כפרין בין הזקן ובין בנו וכלתו , והפרין הזה רחב מיום ליום כי בבית בנו הלכו קדימה ומיום ליום הסירה אשתו המסוה מעל פניה וגם אותו הוליכה אחריה בקסם שפתיה עד כי גלח את זקנו וביום השבת היה בית מועד לרעים מעם הארץ , ועברי לא בא עוד אל הבית , ויביני מאכל ומשתה ויעלו עשן לעין כל . וימים רבים אבלה נפש הזקן על בנו וימאן הנחם ועשות שלום עמו , אך כאשר נולד להם הבן הזה ואמו השמיעה חפצה כי תמאן להכניסו בבריתו של אברהם אבינו , רק אז כִּלָּא הזקן את חמתו ויבא אל בנו ליסרהו מעשות זאת כי בנפשי הוא ,

בחזיון לבו חליפות; בית אביו הזקן, הגדול והיפה בבתי העיר ואביו הזקן כמו חַי הָזְמַר לעיניו, איש תאר מאד וזקנו הלבן יורד על מדותיו וכל מדברותיו בשיבה ונחת, אליו אחיו גם עם הארץ ידרשו בעצתו ולעזרתו ייחלו ומכלם ישא ברכה, מלבד מאמו אשת אביו. רק נפשה לא תמצא כבוד ונחת בביתו, כאשר השמיעה כאלה כפעם בפעם במו פיה, כי סבי הרכי בסירי חקי הדת ויראת אלהים שם מצאה קן לה ותפליט ביציה ותשגה ותגדל ותרבה חק על חק ואסר על אסר. במיעקה חשה במתניה זאת הבת העדינה והיפה מאד, אשר בבית אביה כרעי רוזנים לפניה ברך, בעשר וכביד גדול גְּדֻלָּה וחורי ארץ ושרים זהב להם היו בני ביתם. בתים להממשלה בנה אביה ויד ושם היו לו תמיד בין רַבֵּי הארץ ואיש נדיבות היה למכביר, כי על כן הִלְוָה גוים רבים ולשרים זהב בקשו להם לא הגביה פתחו, ואף אחרי כן לא בקש מהם חשבון ולא היה להם כנושה ויאהביהו ויברכוהו ויהי נִשָּׂא על כל שפתים וביום החשבון בבאו על שברי מאת הממשלה הכירו אף המה הרכי כי ידעו כלם מראש כי אין עילתה בו. כל ימיה היו משתה ושמחה ולמודים אשר בהם השגתה חיל ותהי לשם ותפארת ומה גם בדעתה בחכמת הזמרה בה לקחה נפשות שבי, וכל אלה הסכינה לשמוע תמיד. ואם כי גם בבית אביה לא פרצי חומת הדת ביד רמה בכל זאת קרה מקרה כי גם ביום השבת פרטה על פי הנבל ואביה לא ידע גם בהיותה קרואה למשתה ושמחה לבני הארץ לא הרבתה שאלה אם נמלח הבשר כדת כאשר לא בקשה חשבונות רבים אם התומך בימינה בהוללה במחולות זרע קדש מצבתו, וגם זאת לא ידע אביה ואיש לא גלה את אזנו, יען כי כל בני הבית ידעי נאמנה אשר אם יערב איש את לבו לעשות כזאת אז ישא ברכה מאת אדוני הבית הרבה יתר מאשר יוכל שאת, כי כה קרה לפנים כאשר הרהיב עז בנפשי אחד מבני משפחתם ירא אלהים, אשר הורה להבנים תלמוד, להוכיח להנערה

הקריאה כאיש אשר שב אל ניהו והנה היא וכל אשר בו היה
למאכלת אש; כאיש אשר אין ברוחו נבונה רין הנה והנה
בהדר וישבח רגע גם את בעלת הבית ואת הסדרים אשר
אהבה, וידרוך ברגליו על המפיטים היפים ועל הרצפה אשר
אתמול נרחצה בשעוה למען היות לה ברק כראי מלטש, גם
בכלים הרבים אשר עמדו על השלחן שלח כפעם בפעם את
ידו וירם כלי אחר כלי ויאחזהו בידו ויתבונן בו ויציגהו על
מקום אחר, כמו אך זה היה חפצו להפוך החדר וכל אשר
בו על פניו, ופתאום כמו נבעת מפעל ידיו סגר את הדלת
על מסגר וישב על הכסא, שתי ידיו העמיד על השלחן ואת
פניו שם בכפותיהן וישב זמן כביר כגבר נדהם. לבו הגה
מחשבות רבות ורגשות לאין ספורות המו ויתגעשו בקרבו,
אבל כלן יחד עברו לפניו במסוה עד לבלתי הכר פניהן.
מפח נפש ומכאיב לב חש כאשר לא חש מעודו, אבל אם
פצעי אביו ואבדן ביתו ושלומו עשו אלה לו, אם פתרון
החלום, אשר חלם עד כה לאחד בית יהודה עם בית עם
הארץ והיו לאחדים, אשר הלך לא אחר פיו כי אם אחר יד
מקראיו ״הקדושים״ אשר נתנם למופת לעמו, אם נחם אבל
בבליותיו על כי נתעה עד היום ולא שמע בקול דוברי
מישרים, אם אולי בוש באביו, כי שב מדרכו ויהגה נכאים
כאשה מצרה ולא עמד לבו להוסיף אמץ בדרכו ואך ראה
חתת ויירא וישב אחור ואף היא כאחד מחשכים מורדי
האור ידבר! זאת לא ידע בנפשו וגם לא בקש חשבון לדעת
זאת בעת ההיא; לבו היה פתאום כמין קל ינשא על כנפי
רוח ובעננו עבות עפו עשתנותיו על פניו ואף היא לא הכיר
מראיהם רק זאת חש כי נפשו עליו תאבל ובשרו עליו
יכאב כמו זה עתה נחתה בו יד המכים. אולם לאט לאט
רפו כנפי הרוח ובמעוף עין שב אחור ובית אביו וכל אשר
בו וכל זכרונות ימי נעוריו וגם הימים אשר היו לפניו בטרם
גיחו מרחם (כאשר שמע בשחר טל ילדותו אבותיו מספרים
ונחרתו על לוח לבבו כמו כל אלה חזו עיניו) עברו לפניו

מערומיהם , בציאר עתק ובצעדי און ובזרועות חשופות התהלכו למאות ושירי הידד על לשונם כמו פרצו אל עיר נצורה אחרי מלחמה נוראה , כל פנים יפיק רצח ודם ושכרון , העינים דמים מלאו כעיני חיתו טרף ולפניהם יֵרָדפו מבית לבית ומרחוב לרחוב המון נקיים ופחד ושממון על פניהם כאשר תקצר יד חבלי שאול מברא כאלה ; כל חמדה וכל קדש נרמסים בחוצות , עלמות רכות נדרסות לעיני הוריהן . המחזה הזה דכאני ולא אוסיף קום , כי לא רק מרצחים ושדודים , לא רק חמס נקיים וגזל משפט ראיתי בו , כי אם כי אין אדם בארץ , כי חיתו טרף המה אם אך יפתחו לפניהם הכלוב , כי חזון חיי ותקותי לקרב לבית אחינו אל עם הארץ נטבעו ביון הרצח והזמה , כי לוא גם תעלה בידינו לקרב את אחינו גם אז חלילה לנו מעשית כזאת כי רק לחיתו טרף נקרא בַּז ואחים נהיה לתנים . כי לא רק ידי בני בלי שם דלת עם הארץ היה בנו , רבים בהם היו מבני האזרחים וגם האצילים , והאיש אשר גזל את העדי מעל צואר רחמה הוא אחד מבני המעלה אשר אדעהו וגם אתה תכירהו . מר לי מר בני ! ולא על הבית והכסף אשר היו למשסה אף לא על כבודי וכחי אשר עלו רגע אחד בתהו לבי דוי , כי אלה וכאלה תקרינה בחיים , אך כי כל אלה היו למשסה בידי מרצחים בחוצות באין מפגיע , והמה אלה אשר להם הקדשתי כל חיי לקרוא להם אחי ! לזאת תבכה נפשי ותריד בשיחה עד עולם , חזונות חיי אבדו ועד נצח — עד היום חשבתי כי דרכי נכון לפני ומטרת חיי לעיני ועתה אראה כי חלום מתעה היה ומהשבר הזה אשר נשבר לבי לא ארפא עוד , גם התנחומים וההצטדקות אשר שמעתי היום מפי אנשי בריתי לפנים מעם הארץ נשארו מעל , כי אדע כי שקר וחנף תחת לשונם . . .

הִנֵּה בני כי עוד מעט אשוב לאיתני ואז אולי נקרא לך ויחד נלכה לחוץ לארץ להחליף כח מעט״ .

נבהל נפעם ונדהם אחז בן הגרי בראשו בבלותו את

רָקְמָה גזלו את העדי. ולולא השכנים אשר מהרו לעזרתה ויסגרוה במרתף כי אז ראינו עוד צרה ויגון הרבה יתר. אמך והילדים נסגרו במרתף אשר הגין עליהם כי שערי הברזל לא נפתחו לפני המרצחים וישבבו שם שני ימים ושני לילות מבלי כל מאכל ומשתה. אני הֻבאתי, אחרי אשר סָפָה כחי בידי ההורגים והתעלפתי, אל בית השכן, אך מכותי לא נאמנות היו ורק שבר ידי עוד ירבה מכאובי. וכל הארבעים הנפצעים נפצעו יותר ממני ושנים עשר כבר מתו מהמכות מלבד השלשה אשר הומתו ברחוב. מבתינו לא נשאר אף כסא לשבת, ולא רק החלונות והדלתות נשברו לרסיסים כי אם גם בגג שלחו ידם, ובעת הנני אני ואמך ואחותיך בבית אבי, אשר בו לא שלחו המשחיתים את ידם, באמרם כי היא לא עשה רעה לאיש וגם הרבה טובות לעניי עם הארץ. ובדבר אבי נצלו רבים ובתיהם, כי הוא לא חת מפני כל ויצא ויבא בתוך המהפכה וידבר על לב המשחיתים להשיב חמתם מהשחית, ובכל עת אשר קרא להם: הלא טוב יותר כי תקחו כל אלה לנפשכם מאשר אם תשחיתו וגם לכם גם לנו לא יהיה! — בכל עת קראו הידד! ויקחו את אשר היה בידם לקחת ואת היותר לא החריבו, ורק בעבור שני ימים ולא נותר עוד להשחית והמשחיתים הַיָּה נלאו: אז יצאו שוטרים ואנשי חיל מזונים על פני חצות להשיב השלום על כני.

מה אומר לך בני? הן תבין בנפשך את רגשות לבי בראותי המון אחי עשרים אלף איש ובהם נשים ועוללי טפיחים נתונים למרמס כטיט חצות! את אשתי ועוללי הקטנים נסגרים כחיתו טרף במרתף בלי אור ומצע ומכסה ומאכל ומשתה; את בתי בידי מרצחים אשר חמסו עדיה מעליה ועוד מעט גם את כבודה; את ביתי נהרס עד היסוד וכל אשר בו נתון למשסה ואין אומר השב; את נפשי בידי הורגים אשר לא בחמלתם עלי נצלתי ממות; אבל כל אלה כאין המה מול השממון אשר השליך קרחו בלבי למראה השוטים והמשחיתים, אשר התהלכו פרועי ראש ורק הכתנת והמכנסים כסו

עצרתי כח לעמוד על עמדי ואף כי לפתוח פה, ותחתי פתח בן יוסף את פיו ודבריו בנחת נשמעו, והדבר הזה הוסיף שממון בלבי. אני ארגז ולא אמצא מלים, ובן־יוסף אשר בלה רב ימיו במסחרו ובבית המדרש, לא נבעת וידבר במנוחה! וכה ענה להשר: ואם כן אין עזרתה לנו בך, ועתה אין לני דרך אחרת בלתי אם לבקש עזרה מעיר המלוכה! — לדבר הזה התגעש השר וירקע ברגליו ויקרא: ואם תעיזו מצח לעשות כזאת אצמית בבור חייכם! — אבל בן יסף לא נחת ויאמר: אם בידך להצמית בבור חיינו או אין, זאת טרם נדע, אבל זאת נדע נאמנה כי עליך החובה להגין על העיר, ואם לא תעשה אתה כזאת ותגד בפה מלא נודה לך, כי רבים היהודים מעם הארץ ודם אחיך יחיל על ראש אלה אשר הפיחו קריה ואשר לא יעשו כחובה וכמציה עליהם. לא אכחד כי תמצא יד המתקוממים לעשות לני רעות, לחמוס ולשלול גם להרוג נפש, אבל גם אנחנו לא נחבא בסתר אהלנו, אנחני נעמוד על נפשני ונכה את איבינו אחור —. אף כי כל עצמות השר רחפו מכעש ואף כי הוסיף להפיל פחדים כי אם המצא תמצא ביד יהודי כלי מות אז יתלה על העץ, בכל זאת קרא: ועל כן לכו לבתיכם, עם הארץ צדק מאד בחפצו לעשות בכם שפטים ואם לא אתגנו לעשות כזאת, לא למענכם אעשה זאת כי אם יען כי אמאס בכל מרד, שובו לבתיכם ושלום העיר אני ערבנו — ובערב היום ההוא החל הנגף כי בא המשחית בכל הבתים ויהרוס אותם מבלי השאיר אבן אל אבן וישבר ויפוצץ לרסיסים כל הבא בידו אשר כבד ממנו לשאת הביתה ויכלה את חמתו בנו כל הלילה וביום הבא ואיש לא קם לעזרתנו, לא השוטרים ולא אנשי החיל מלבד אם נקבצו מאחינו חבר אנשים להגן על נפשם ובתיהם, אז מהרו שוטרים, כמו פתאם עלו מעמקי שאול, לגרשם או לשים אסירים על ידיהם. וכן הלכו מבית לבית וישמו ויהרסו ויכו ויפצעו ויעשו כל נבלה בחוצות לעין כל רואה וגם על בתינו התנפלו ויהרסו וישסו כל אשר בבית. וגם מעל צ״אר

בו יד חמסים . ביום הראשון להחג העבירו שמועה בכל העיר כי עם הארץ יכין נפשו לקום עלינו ולהכריתנו , ויפיל לבב כל העם , אבל אנחנו לעגנו להם ולמרך לבבם , ובכל זאת גמרנו אמר , אחרי אשר הפצירו בנו רב יושבי העיר , לבא אל שר הפלך ולבקש ממנו כי ישים משמר על העיר . כאשר תבין בנפשך הייתי אני ראש המדברים , ומה נבהלתי וכלמה כסתה פני , כאשר נתן אותנו בתחלה לחכות כשעה תמימה ואחרי כן כאשר הובאנו להדרו שם אלי פניו כמו לא הכירני, כמו לא אכל בביתי זה עשרה ימים וכמו לא שחק עמי שלשום בקלפים , על עמדו עמד וישאל בפנים נזעמים : מה חפצכם ?— מלים נעתקו מפי בשמעי קולו ואך אחרי עבור רגעים אחדים אמצתי לבי לאמר לו כי השמועה אשר מעבירים בעיר הרגיזה לב רב יושביה כי יהודים הם , ואני אף כי לא אאמין בדבר כי ארע נאמנה אשר מושל העיר לא יתן לגעת בנו לרעה , בכל זאת נאותי להיות למליץ להם למען הרגיע רוחם —

— ומה חשבתם אתם ? — קרא השר ברגז קולו — כי עד נצח תינקו דם עם הארץ ולא תאשמו ? לעולם תהיו הגבירים ותעלו מעלה מעלה ועם הארץ ירד מטה מטה בנכליכם ובמרמתכם אשר תשיתו להתמימים האלה , כי תביאו אליכם חיל עובדים נקיים ואתם תאכלו ותפושו בכחש ובמרמה ? ! נלאה העם להכיל אתכם ואת מרמתכם ואם יקום לשיב ולקחת מידכם את אשר לו היא, הן אך כמשפט יעשה זאת כי אך בשלו עשיתם כל החיל הזה וכפרי מעלליכם יעשה לכם — . כגלגל סבב החדר והאנשים אשר בו סביבי כאשר הקשבתי אמריו הנעימים , כאלפי קולות המו באזני ורבו רבבות זיקי אש בצבעים שונים ומשונים עפו מול עיני ואהי כמשגע ממראה עיני . ברגע הראשון גבר דם חמתי ויצת מוקדי אש בלבי עד כי כמעט נהפכתי לנמר טורף ועוד מעט התנפלתי על הדובר בי לעשות עמו כלה , אך הדברים האחרונים השליכו קרח בלבי ובעלה נדף רעדתי תחתי ולא

הנעורים אחורנית ולא לאנשים כמנו לחלק לו כבוד ברבים. הנה הוא עושה גם רעה גדולה בהנבאותו לרעות לא תהיינה ובהביאו מורא ומרך בלב שומעיו ויפריד בין אחים. אמנם רעה גדולה היא בהשמיעו חזון לבו כדבר אמת, ופתאים יאמינו בדבריו, וכי מי זה עמד בסוד העתים ויגל צפינות מני חשך? העתיד לנו היא ולבנינו והכסילים בחשך ידמו, עוד נחזה בעינינו שלום כל הארץ, עת יהודה בעם הארץ יתבולל ויהיו לאחדים ונביאי ההבל האלה והשומעים בקולם בחורים יחבאו וישכבו בבשתם, כי העת תלך קדימה ולא תשוב ורוח החיה באפני ההשכלה תרוץ ולא תכשל ותשחק לכל שטן! לא אלך, וזאת תהי תפארתי בימים הבאים כי לא נתתי ידי לנלוזי דרך אשר יהיו באחריתם לדראון! — ובעודנו מאמץ את לבו לבלתי הקם את דברו והנה נושא המכתבים מביא את שני המכתבים.

— מכתב מהורי! — קרא בשמחה — המה יברכוני לברכת החג — המה הן יחגו גם את שני החגים, לישראל ולעם הארץ. קרבן הוא לאבי אבי, אך אותי יברכו לחג עם הארץ! — ובעודנו חושב קרע את המעטפה ובהלה אחזתו בקראו את הדברים הראשונים: „בני מחמדי! השמועה על ידי קו־הברזל אל נכון הבהילתך מאד, ולא בי האשם... השמיעה על ידי קו־ברזל? אבל הן לא באה עדי כל שמועה! — קרא כמשתומם ויוסף לקרא: אני לא שלחתי לך את השמועה ההיא, כי אמרתי: דיה לצרה בשעתה ועוד תשמע את הצרה אשר באה עלינו, אך רבים הפצירו בי להשמיעך את הדבר למען תמהר להשמיע זאת בעלים לעתים, וגם לעלים לעתים אשר לא על צוררינו יחשבו שלחנו כזאת וכבר תדע כל אלה. אמנם בני! העולם השך בעדני, קוינו לאור והנה השכת צלמות, יבלנו לשלום והנה בעתה! על ידי קו הברזל לא השמענו הדבר במו כי יראנו פן ישלחו בו יד, אבל במכתב אנסה לתאר לפניך את המחזה האיום והנורא ההוא, מחזה אשר למראהו יפל גבר בטרם עוד נגעה

מעם הארץ הוסיף ללמוד דעת דרכי עם הארץ וחפציהם, והיום יום הראשון לחג הפסח לעם הארץ קרא אף הוא חג כמהם — לבו רחב מאד לכל אלה ולהתקוה הטובה כי עוד אחת מעט יהיה בעיניו את כל המון בית ישראל, אשר יעשו כיום את הפסח לבד ויהיו בעיני עם הארץ כטמאים, מעֻקרים מהלאתם וישליכו גלולי אבותיהם: פסח, מצה ומרור וישישו על הגאולה והתמורה יחד... חזיונות נעימים כאלה הגה לבו בבקר היום ההוא נורא אורה ושמחה ויקר, ואך כענן קטן נראה על פניו כאשר הזכירהו החג הזה כי היום יום החמישי לחג הפסח לבני ישראל וביום הזה נועדו יחדיו באספת התלמידים לבא ולקבל את פני הסופר העברי בכביר. בעת זכר את הדבר, כי אז כאשר גמרו אמר לעשות כזאת חשב ויפנה בלבו וימצא כי כשר היום ההוא לפניו כי היא יהיה גם יום הראשון לחג עם הארץ ולא תשתאה בעלת הבית בראותה אותו לובש מלבושי החג ולא תעלה מחשבה על לבה פן לכבוד חג העברים עשה כזאת, ועל כן עתה כאשר לבוש היה בבגדי יום טוב בשובו מהברכה, זכר את מוצא שפתיו וכענן יגון כסה מצחו. הן הוצאתי דבר מפי ועלי להקימנו, אבל היתכן הדבר, כי גם אני אלך לבקר את פני הסופר ההוא אשר יתקומם להחריב כל העולמות אשר נבנה למען השלום? הן בלכתי שמה אראה לכל כי גם אני כבר אבדנו, ואם איכל לכבד את איש אשר ירחק את הקץ וישים מכשלים בדרך הגאולה הנאמנה?! הן לולא היא ורעיו כי אז באו ביום אלה אשר כמוני עשו, ועתה נמצא בין התלמידים, אלה אשר התעתדו להיות לאור לכל העם, חברי מורדי אור אשר קימו וקבלו ל״ג את חג־הפסח כמשפט היהודים כאשר לא עשו זה שנים רבות ולבקר בבית התפלה. אחורנית ילכו! ותקותנו מה היא אם גם בני הנעורים ילכו אחורנית ויחזיקו בהבל ודברי כזב לאמר: עם אנחנו ועלינו לחג חג־עמנו! לא, לא אעשה שקר בנפשי ולא אלך! הנה גם הסופר הזה היה כאחד מורדי האור להסיר לב בני

בקשו רעיו לבקר אותו בביתו היה דברו: בית התלמידים הוא בית המשתה, כי רק שם יש בידם לעשות מה שלבם חפץ, ומה להם להפריע מנוחת זרים? ובכן הרחיק כל רעיו מביתו, אף כי הוא לא כזר כי אם כאדון נחשב בהבית אשר הוא גר בו, וכאחד מבני הבית התערב בכל שמחה ובכל חג אשר חגגה בעלת הבית ולא רק כאחד מראשי הקרואים כי אם כאדון הבית נחשב תמיד, ובגללו הרחיקה מביתה גם את הנסיך נ. אשר גר בביתה בהצותו את בן הגרי ובנשאו מאיש ריבי זה מכת לחי. והדבר הזה נתן משנה שמחה בלבו, כי הוא הפיק רצון כל באי הבית, והמה הן כלם מעם הארץ המה ואנשי השם נקראו, ואף עוד זאת כי במקום הזה ראה עין בעין כי תמה נכרתה כל שנאת הדת, כי אף איתו, אשר בלבו ידע כי יהודי הוא, יקרבו באהבה וכבוד כאחד מהם. ואם אמנם בלשני ודרכיו לא הכירהו איש ואף הוא היה נזהר מאד מאד להסתיר הדבר כאשר אך מצאה ידו, ואף פעם אחת לא עלה שם יהודי על שפתו, בכל זאת הלא לצדקה תחשב לכל באי הבית אם גם יקרבו איש כמהו כאחד מבני חברתם, ואם לא אית נאמן הוא כי רק היהודים אשמים בדבר כי לא יקרבו אותם כאחים ורעים נאמנים, כי למה זה יראו לכל את מקור מחצבתם? למה זה יבדלו בדרכיהם ומאכלם וחגיהם מיתר עם הארץ? למה זה יזכירו כפעם בפעם כי עוד יש יהודים בארץ? הן לוא עשו כמהו כי אז כבר נשכח השם הזה אשר היה לזועה ואיש מרעהו לא נפרדו. הן אף הוא יצא מבית מלא תורה ויראת אלהים לפנים, מבית אשר היה לכבוד ותפארת בישראל ובו התברכו תמיד ואביו נועד מימי נעוריו להיות לגדול בישראל ובכל זאת לא פנה אל רהבים ושטי כזב ויהי לאור מאיר לכל מבקשי אור, וגם את בניו הדריך במעגלי הדעת, עד כי עתה יהיה הוא וביתו למופת לכל מבקשי אור ודעת. ואף הוא תורת אביו ואמו ישמור כי על כן בבואו הנה לקרית מלך ובמצאו משכן בבית אשה נכבדה

היה ראי המלטש מאז ישב בחדר הזה, ומאז הכירו הפיק ממנו רצון ולא עֲצָבוֹ אף פעם אחת, וגם ביום הזה בבקר באשר קם ממטתו וייטיב פניו וישם שמלותיו עליו ויעש שפמו לצאת לברך את בעלת הבית ליום החג, נגש בתחלה אל רעו זה ופניו אירו, ובשובו אחרי הברכה ולחייו אדמו יותר מבתחלה גם אז פנה אל רעהו זה ולא עד מהרה עזבו, כי בו ובכל אשר בבית, אף כי לא לו הוא כי גר היה פה, מצא נחת מאז ישב פה עד – עד אשר בא נושא המכתבים זה כשעה ויתן בידו שני מכתבים, והמה שִׁנּוּ פני כל הדברים אשר נוכח פניו, וגם אשר רק בדמיונו חוזה אותם, וגם התבל כלו הנראָה לעינים ואשר תעלה על הלב היתה כרגע למהפכת זרים, ועתה חזה מבלי משים כי גם הנעלה והנשגב מכל נעלה ונשגב היה לְשַׁמָּה – גם הוד פניו נהפך למשחית... מה היה לו?

בחדר הזה ישב זה ארבע שנים מעת אשר בא לעיר המלוכה להקשיב בלמודים. בעיני בעלת הבית, אלמנת שר־אלף, אשה יפה כבת שלשים מצא חן מאד, לא רק ביפי תארו ובהליכותיו ותנועותיו אשר כלם הפיקו חן, כי אם גם באהבתו למשטר ונקיון בחדרו באשר לא פללה לראות ביהודי... לא, בתלמיד בתי המדרש – מהרה להיטיב את אשר עותה בהגידה לי תהלתו על פניו – ואהבתי למשטר ונקיון והתהלה אשר שמע בגלל האהבה הזאת היסיפו לשים עליו משמר לבל יפריע אף רגע המשטר בכלי החדר וכמו לוא כלי קדש היו כן ירא לשלוח ידו ולגעת באחד הכלים ולהניעו ממקומו. ואם קרה מקרה רע כי הביא במנעליו גרגיר חול או עפר אל החדר (צרה כזאת לא באה עדיו את פעם אחת בשנה, כי לא מהר לעזוב את המקום אשר בו ינקי את המנעלים מבוץ וטיט חוצות) או אז סגר את החדר על מסגר ובמטפחתו נקה את הרצפה עד היות לה ברק בבתחלה, וזה הדבר עצרהו מהביא אל ביתו את חביריו, גם אלה אשר לא ממקור מחצבתו יצאו, וכפעם בפעם באשר

ועתה גם תקותנו נכזבה ובכל זאת ימצאו בקרבנו עורים אשר לא יבושו לאמר בקהל כי אז היו ימים רעים ועתה באו הימים הטובים! שישו בהימים הטובים אם אך יתנו לכם לשיש כאהבכם! אבל מה נדבר לעורים וזאת הלא נדע כי העורים לא יראו את הקיר ורק בבאם עדיו ובהכותם ראשם בו או אז ידעו כי עוד לא נפל תחתיו –

– ומה תאמר עתה לעשות? – שאל הרופא אחרי פנותו כה וכה וירא כי אין עונה לבן יעקב.

– אני? האם מורה הנני לאדם רב, או רוחי אני הוצאתי בדברי? הן אנכי אך בת קול הייתי לרוח הסופר אשר באמריו השיבותי, ואם עצה תבקשו פנו ולכו אליו ותקשיבו עצה אם אך תחפצו בה –

כל בני האספה נפלגו למפלגות ואיש איש חוה את דעתו; אחדים אמרו כי אין להם לבקש דעת מאיש אשר יהפוך הקערה על פיה ויסית את בני הנעורים מאחרי הדעת וינבא להם רעות לא היו ולא תבאנה, כי רוח הדעת עלה למעלה ולא ירד שנית מטה וגלגל העת לא יסוב אחורנית, כי ימהר במרוצתו הלאה הלאה, ואלה אשר יפגרו מלכת בם העין. ולעמתם קמו אחרים אשר נטו אחרי בן יעקב, ויקשו דבריהם עד אשר חוה הרופא את דעתו, כי אם גם אין להם ללכת לבקש תורה מפי הסופר ההוא אבל טוב וכשר הדבר בעיניו להתאסף ולתת לו כבוד, ואחרי כי לדבר הזה הניע גם בן־הגרי בראשו לאות כי ישר בעיניו מהרו ויחליטו לעשות כדבר הזה בתוך קהל ועדה ביום החג הבא לקראתם.

ב'

חִבּוּר עֲצַבִּים.

בן הגרי התגודד ויתנע לאחוריו ועוד מעט נפל מכסאו בהביטו מבלי משים בראי המלטש הקטן אשר עמד על השלחן כי נבעת מפניו מאד. גם הוא בבוגדים! – רעו ואיש בריתו

עצמותם ! כנערים שובבים המתפרצים אל גן ורים לגנוב פרי כן הננו אנחנו בעיני בני הארץ , עוד לא נטה הקיר ולא נפל החיץ כי אם השומרים את הגן הביאו אבן וחול וערמות עפר למכביר וישימו דיק סביב הגדר והיה כאשר יגש אחד ממנו אל הגדר ימטירו עלינו אבני קלע ווזרי פרש על פנינו וערמות חול בעינינו עד כי נלאה למצוא דרך מפלט. האבנים וערמות העפר האלה אשר תחזה, אחי, לא מחוץ הנה הן , הוא על עמדו יעמוד ואותן שמו ניכפות עליו לבל יקרב זר אליו. הימים אשר אתה רעים להם תאמר אמנם היו רעים ומרים , אך הימים האלה רעים הרבה יתר מהם. אז אמנם לא כמשפט כל הארץ נעשה לנו , אך גם לנו נתנו משפטים וכל ההמון ידע כי המשפט יסוך עלינו , ואיש לא נגעו לעשוק את המשפט המעט אשר נִתַּן לנו , ועתה ירים כל איש את ידו לעשות משפטים בנו כהעולה על רוחו. אז לא רבו שונאינו בקרב הגדולים בעם , ורב השרים וְרַבֵּי המלך שמו עיניהם לחמלה עלינו וידברו עלינו טובות ובכל לב בקשו להביא חכמה בלבנו , גם אמצו ידינו לדעת ותושיה וישמחו בראותם כי לב מבין לנו ועל פנינו הלוו כשרוננו למען אֹמֶץ רוחנו ועתה כלם ישנאונו , ושיחם והגיונם כל היום הוא אך להרחיקנו ממבועי הדעת ולהתגנו נבזים ושפלים , ומה רע ומר עתה הלקנו מאז ! אז כאשר היינו נבזים ושפלים למדנו מנעורינו למצוא לחם לפי ערכנו ונשבע לחם בכל ימי חיינו , ועתה נאבד דרך בנעורינו ברדפנו אחרי אור מדעת ותקוה לארמנות מבטחים בהיותנו לאנשים גם לחם נבזים ושפלים לא נמצא עוד. אז כאשר נדכים נבזים ושפלים היינו נמצאו אנשי חסד אשר דברו על לב העם לסבול אותנו ולרחם עלינו , וילמדו זכות על תארנו המשחת ועל דרכינו העקלקלות כי בחזקת היד הובילו אותנו בהם ונבאו עתידות טובות לנו ולעם הארץ עת יסורו הגל מעל צוארנו והמועקה מעל מתנינו , ועתה גם לא סבלנות ורחמים יִשָּׁמַע בכל הארץ כי אם משטמה וחמת נקם , ורק להרחיקנו כל מגמת פניהם. אז ימי התקוה היו לנו

ישאם ויהיו להמעד רגלינו, אבל חזון שוא הוא אם יאמר איש כי האבנים וערמות העפר האלה תהיינה פתאם לאבני קלע ולמפץ בידי שונאינו להכותנו נפש. כל יודע משפט ישפוט מישרים כי בתחלה נפל הַחַיִץ ונותר במקום ההוא מעי מפלה, וברבות הימים יזרה הרוח לאט לאט גם את שארית הפליטה ובעזרת ידים עמלות בחפץ ובכשרון יטהרו גם את מקום המהפכה ולא יהי לה עוד זכרון, אם אך לא נקום אנחנו לגדור פרץ החיץ ההוא המט לנפול ולשוב להעמידו על תלו —. ידים רבות הרימו כוסות למעלה ויקראו: יחי בן הגרי! — ויביטו בקלסה בבן יעקב כמו הֻכָּה בחרפה אחור עד לבלי קום. ובן יעקב עָוָה פניו ויקמוט מצחו כמו חושב מחשבות אם להשיב דבר או לחדל, ובראותו הלעג על פני רבים לא משל עוד ברוחו ויאמר: וזה הדבר אשר אמרתי בתחלה כי לעורים לא יועיל כל אות ומופת. או הזאת חשבת למשפט אמרת כי נפל הקיר ונמוט החיץ ותפקד על הרוח לזרות את האבק הלאה מעל גבולנו? הנה החכמה הזאת היא חכמת העוף המסתיר ראשו בשלג בנוסו מפני רודפיו, ובכל אשר אמרת אין אף דבר אחד נאמן, רק חזון מתעה ומקסם כזב הוא ויקח לב אוהבי קסם. אתה הזכרתני הימים אשר בהם נדחים היינו ותשכח כי בימים ההמה לא חפצנו אנחנו להתנגש. אבותינו חכמו ממנו ויבינו דבר לאשורו, כי כאשר יתנגשו ויבאו אז יהדפים אחור בזרוע ובכתף ועל כן נכבדו וישבו בביתם ועל פני עמם נכבדו, ובניהם הסכלים לא הבינו זאת ויהיו לחרפה בעמים ומנוד ראש לאחיהם. הסכלים האלה יעפילו זה כימי דור אחד לעלות ההרה אל מקום מושב עם הארץ ויום יום יהדפום אחור ויתגלגלו אל תהום רבה, בחרפה נִכּוֹם אחור ואין להם מעמד כי מנחלת אחיהם נתקו כפות רגליהם ועד מחוז חפצם לא באו וישובו להעפיל לעלות עדי יִכּוּ שנית אחור ולזאת יקראו: נפל החיץ! נערים שובבים אחדים יתפרצו לעלות בגדר ולגנוב פרי מגן עושה פרי ויתנו את לבם כאדוני הגן! אולם הוא בתפשו אותם בכף יְשַׁבֵּר כל

גכם ברית

הקב"ה וישים בנאדו למזכרת, ולא נלאה להבטיח העוה"ז והעוה"ב בשכר הבכיה אשר יבכו השומעים למות הצדיק, אך שערי דמעת ננעלו בעת ההיא, ואל נכון בשל אבי נגלה הזקן ובשלי אשר באתי במלבוש אחד השקצים אל בית ה' היתה זאת. ובראות המגיד כי להבל כלה כחו, לשוא הפיק נפשו, גם ילל ויצריח מרה ואת ממפחתו העביר על עיני אחת ושתים כי כל אלה לא הוציאו אף אגל דמע אחד, ענה פתאם קולו ויעזוב את שיחו בהצדיק וגדולת תורתו ויקרא בקול גדול: הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום! — הנער הקטן מישראל ילך לעבוד עבודת הצבא כפר אלף אחיו והצעיר ישלח אל ארץ רחוקה אל גוי עצום, אל גוי אשר לא ישמע לשונו — וכמו יד אלהים נגעה בכל עין ותזיל דמעות וקול אנחת שבר עלה עד לשמים. הנשים נתנו קול מר צורח והגברים אחריהם כי מי היה בכל הקהל אשר לא נפקד ממנו בן או אח או אשר לא חלה ורגז כי עוד מעט יבא יום הפקודה? — וחפץ המגיד הצליח בידו כי כלם געו בבכיה בהספד. וכן הוא הדבר אשר דברת באזנינו, עד לב כלנו נגע כמדקרות חרב, כי על אלה הלא דאבה נפשנו יום יום, ואך זה הוא אבן הנגף אשר כל היום נחשוב מחשבות להסירו מעל דרכנו,

אבל לא אות ומופת היא כי גם בידם יתנונו למשסה כאשר יתנונו לזעם לשונם ולעגם. עליני לזכיר כי ימים רעים ונוראים מאלה היו לנו, כי היו ימים אשר לא נתנונו אף להראות בבית אחד מעם הארץ, ימים אשר כלנו יחד היינו כשקץ נתעב ולא הבדילו בין חכם ובין כסיל, בין ישר הדרך ובין נתעב ונאלח. והנה זה שנים אחדים הוסרו גבולות, וגם אנחנו נחל לראות ארחות חיים ויש בנו אנשים אשר כבר מצאו ארחות חיים ומקומם יכירם ואיש לא יקרא עוד באזנם: השפילו רדו, גשו הלאה! — גדופי מכתבי עמל הלא המה רק שארית הפלטה מהשנאה האיומה אשר הבדילה כקיר ברזל בינינו ובין עם הארץ, והנה עתה נפל הקיר ונשאר עוד במקום ההוא אבני נגף וערמות חול, אשר אמנם עוד יעורו עינינו כאשר רוח

זה לידינו יתקע כי יקומו שומרי משמרת המשפט לשמור גויתנו וחילנו יותר מכבודנו? ואם גם יקומו מי יודע אם לא יעמלו לשוא? שנים רבות תעבורנה בטרם אשר יחל ההמון להאמין בדבר, אבל עת שבעתים תעבור בטרם יצליח להסיר לבו מאחרי אמונה אשר דבק בה. הנה על פי משפט הסופרים אשר כֻּלָּם יתנפלו עלינו תמיד החל כיום העם להאמין, כי נופלים אנחנו מיושבי הארץ, כי רעים וחטאים אנחנו, כי מאשר להם עשינו כל החיל, כי על כן לא כמשפט כל הארץ יֵעָשֶׂה לנו, ואות ומופת הוא כי איש איש יגיד לני דרכנו על פנינו ולא יאשם, וכאשר אך יחל ההמון לשמור ולעשות את חקי האמונה הזאת, אז תקצר יד כל שופט ושוטר מהסיר לבו מאחריה, ומה גם כי מראה עינינו יוכיח לנו, כי אין כל שפט ואין כל שוטר אשר יחפץ זאת. ואת כל אלה הן כלכם חזיתם ותחזו כל היום ואיתות תשאלו?! — רגע החרישו כל הנאספים, כי לא נמצא עוד איש ובפיו תוכחות על הדברים האלה עד שקם בן הגרי ובפעם הזאת דבר רתת: ואת אשר עמך לא אכחד כי קלעת אל המטרה בדבריך אלה, כי הדברים אשר המה לך למופת יגעו אל עצמנו ובשרנו, ועל כן נחוש הפצע בגעת בה יד איש, וברב מכאובנו נשכח גם משפט ונאמר אות ומופת גם לאור מתעה או לצל עובר, וכל מדבר כאלה ימצא לו אזן שמעת ויקח לב. עוד אזכרה בהיותי ילד קטן באתי את אבי אל בית התפלה לשמוע הספד, אשר נשא מגיד על מות אחד הרבנים הגדלים והוא היה קרוב לאבי אבי, כי על כן בא גם אבי אל בית התפלה כאשר לא עשה זה שנים רבות וגם אותי לקח עמו, על אף אמי אשר מאנה לתת אותי לבא בקהל האנשים אשר כפראים ירוצו וישתגעו ויצהלו קולם כסוסים בְּאֻרוֹת בבית אשר בית אלהים לו יקראו. רבות דבר המגיד והוכיח לכל כי החובה והמצוה לבכות להולך ההוא כי גדול בדורו היה, וגדול הדור שמת אין לו תשלומים, וכי אך בעון הדור נאסף הצדיק בשנת השמונים ושרש לימי חייו, והדמעות אשר יבכו במות צדיק יספור

בשמו אות ומופת אשר גם אנחנו נבין כי כן היא, הן אך שוא תאמר להפחיד אותנו בדבריו כי ימי הפחד ומרך הלב עברו לבלי שוב, ואנחנו לא נראה כל רעה וחשך –

– אות ומופת תבקשו – קרא בן יעקב ויניע בראשו וינד שפתיו בלעג ועצב יחדו – איש אשר עין רואה לו הוא יחזה את הנראה מבלי כל מַרְאֶה באצבע, ולאשר עיניו עצומות שוא כל דבר שפתים. אותות תבקשו ואותן הן נתן הסופר כבר מראש לא בסתר. או האמנם לא די בהאותות אשר נתן לפקוח עיני החפצים לראות כמו? או מי הוא אשר יכזב את האות הגדול והנאמן אשר נתן כבר, כי אין בְּטוּחוֹת לנו מפני חמת אויב וכי יד המשפט תנחת רק עלינו ולא תבוך לראשנו ביום עברה, או מי זה יעיז לאמר כי לא כן היא? אם לא נראה בעינינו יום יום שמנו מנֹאָץ בכל נאצה בכל העלים-לעתים, גם מגלות עפות וספרים יכתבו עלינו אנשי ריבנו, ובהם ישימו לנו ולאבותינו והתנו עלילות נוראות אשר תסמר שערת בשר כל שומע, ובספר המשפטים הלא כתוב מפרש אשר העושה זאת ישא עונו, כי בדבר הזה הפר חק „לבלתי שלח ריב ומדנים בין עם לרעהו ובין אמונה לרעותה”, והן גם להרף מערבות אמונה אחת גם מבלי שלח לשון בהנשבעים בשמה ומבלי להפיח משטמה בין יושבי הארץ גם היא עון פלילי על פי דתי הארץ, ואם יפר איש חק לאמונה אחרת ינקה? ועל פנינו ישליכו כל הלאה ישקיצים באין מוחה, ואם לא אות נאמן היא כי המשפט ושומריו לא עלינו יפרשו כנפיהם, ואם כל עושי רעה לנו בלשון רמיה לא יאשמו, למה זה יפחדו לשלוח בנו גם יד חמסים? ואם עוד טרם תהיה כזאת בארץ לא מאהבת העם לנו ולא יען כי גם אנחנו כתושבים בעיניו נחשבנו, כי אם יען אשר עוד לא עלה על לבו לעשות זאת, עוד טרם נִסָּה לשלוח יד בחיל אחרים ובנפשם לעין השמש, והיה כאשר אך ינסה פעם אחת לעשות כזאת אז לא ישוב עוד ממנה ואז לא יהיו עוד דלתים ובריח לרוחו כי יפרץ וישים שמות נוראות, ומי

אחדים כי לנשוק את היד המכה אולת היא וכלמה; כי להפיק נפשנו בתודה ותהלה לחומס, אשר יחמוס כל עמלנו וישאיר לנו אך שארית למען תמצא ידנו לשוב ולעשות חיל בשארית ההיא וידו לשוב ילחמים איתנו, חרפה היא ורעה רבה לנפשנו; כי לנוס אל מערכות הצר ולמאן להיות לו עבד עולם אך לב חסר דעה יהגה הגיון כזה; קנצי למלים אם שלום אמת שלום עולם תבקשו אז חדלו מדבר שקר והצמד הנה ואמרו מלה בשפה ברורה: רב לנו ללהוט מלחמה אשר לא נוכל בה, הננו הננו לעזוב מקום עמדתנו ולפול אל מחנה האויב להיות לעבדים לו עד עולם, אבל אל תוסיפו לדבר שוא והבל לאמר כי בחרבכם על ירכם וקשת הרובים בידכם תפלו אל מחנה האויבים ומבלי הפגע לפניהם יקבלו אתכם במאיר פנים ויעשו שלום לכם. חרב על זרועכם והיא שם ישראל וקשת הרובים בידכם והיא האמונה אשר בשמה תקראו אם בלב נאמן או רק במו פיכם, וכל עוד אשר לא תשליכו הלאה את כלי המלחמה האלה, אשר רק בגללם יקראו עליכם מלחמה־תמיד אל תעיזו לגשת אל מחנה האויב ולבקש שלום... הנה אלה המה דברי ולבי ירום כי הבנתי לשכל מליו ובלבי נדרתי נדר לשמור ולעשות אותם, וזה הדבר היה רוחי לבקש אף אני לאסוף אספת תלמידים למען נלכה יחד אל הסופר הזה ונשמע דברים חיים, כאשר לא נשמעו עד היום במחנה ישראל —. דברי בן יעקב לא החטיאו הפעם את המטרה, כי פני רב השומעים העידו בהם כי עד לבם נגעו ונכונים היו להשמיע כרגע: נעשה ונשמע, אולם בן הגרי אשר אם גם בפניו הבירו כי לא עוד במנצח יפתח פיו בכל זאת אמץ לבו להוסיף מלחמה ויתנשא ולא עוד בנחת כבתחלה השמיע דבריו: לוא גם כלנו יחד נודה כי הסופר הוא הנביא ואתה בת קול לדבריו, אבל הלא תודה גם אתה כי עתה אין דורשין בנביא ואין משגיחין בבת קול, וכל עוד אשר לא יתן אותות כי מישרים תחזינה עיניו את הרעה אשר נגד פנינו, או כל עוד אשר לא תשמיענו אתה

גכם ברית

השליכו שקוצים על כל תפלה ותחנה אשר בהן שפכו אבותינו את לבם, גם המה השמיעו אך תפלה ותחנה; בתהלה קמו מעוררי שחר שומרים לבקר יחד פצחו רנה: יחל ישראל! יחל לסבלנות ולחסד לאומים! יחל לאהבה, יחל לכבוד, יחל עד שתצא נפשך! ואחריהם קמו מתפללי תפלת המנחה ויורו לעם להעביר המנחה על פניהם לאויביהם מאז, ויקריבו למנחה מכל הבא בידם, כל נחלת אבותיהם ומשוש חמדתם, אולם כל אלה לא הועילו ועתה נחוה כי לנו להתפלל תפלת מעריב, כי רד היום וכל עמלנו עלה בתהו, יגענו ולא הונח לנו ועת היא לשוב איש לאהליו אולי נמצא שם את המנוחה אשר בקשנו לשוא —

— כל אלה דברי דרשנים או בדחנים המה — קרא אחד האספה.

— אלהים יחנך על רב חכמתך — קרא בן־יעקב — ואף אני כזאת אמרתי בשמעי, אבל היא לא נבוך ויאמר: ומי זה יצר חק כי דברי האמת נשמעים אך בסופה וסערה, בבכי והרם קול? לנו לדעת אם נאמנים הדברים או אין, ואשר עמי לא אכחד כי יקר בעיני בדחן מתהולל אשר יגיד לשומעיו דרכם על פניהם באמת ובתם לבב ממטיף וכהן בבית ה׳ אשר יריע ויצריח ותעיר וישליח מדברותיו כאבני אלגביש ולבו מלא חנף וכזב, כי ישפיל גאות עני־תם ויודע ויתפח על הרבי עלי־כביר. השיבני דבר והוכיחני כי לא כן בדי או אז את אני אודך, אבל זאת לא אחשיב למשפט אמרך כי כדרשן או בדחן אדבר — הלא אלה המה דברי ואותם אקרא לכל שומע: הבינו משפט ואחר תדברו —

— אבל את כל אלה הדברים כבר נדע — קרא בן־הגרי כאיש אשר נלאה שמוע להג הרבה — הן בכל אלה נשמע אך לא־תעשה, ומה לעשות? האם גם זאת השמיעך? —

— אמנם גם זאת שאלתיו — ענה בן יעקב — ויענני דבר: על המורה להורות את אשר לא יעשה, כי את אשר עלינו לעשות יורונו חפצי החיים והמקרים. עלינו להיות בדברים

בני אשר לרדוף הדעת היתה חובה ומצוה לנו. מאז ומקדם צִוּו אבותינו ללמד לבניהם תורה, ומאז ומקדם בקשו אבותינו דעת, כי מה היא דעת כל עם הלא לחקור ימים מקדם אשר עברו על עמו וארצו להתבונן אל דרכי אבותיו ולדעת מה טוב לו, ואת הדעת הזאת דרשו בכל לבם והדעת הזאת היתה כמקור חיים וכביד לכלם, ואם בהם העון כי קם דור חדש אשר ימאס בדעתו ויבחר בדעת נכריה, האם אבותינו פשעו כי להם היה עמם כטבור להגיונם וחפציהם כי על כן שמו אך בו כל מעיניהם וככל העמים בקשו בתחלה דעת נפשם ואחרי כן גם דעת זרה, או בניהם אשר שכחו את עמם ויחשבו לדעת רק את אשר זרה היא להם ורוחם וכל הנוגע בנחלת עמם אולת וחרפה היא להם? לא לסגת אחור מהדעת יורה איש אוהב עמו כי אם כה יעשה אז בגוד יבגוד בעמו וברוחו; אבל כה יקרא בקולו: השכל וידוע אשר לו וגם לדעת את אשר יכיל לבו, אבל אל יאמר איש ישראל הבדל יבדילוני בני הנכר לטיבה בגלל דעתי, אל ישלה נפשו בתקות הבל להשכיח חרפת אבותיו ולכבס חלאת שמו במי הדעת, כי לא בישראל אשר ימאס דעת ימאסו המה כי אם בשם ישראל, ואם אין בו דעת יפקדו עליו עון הסכלות, ואם אוצרות דעת אצר אז תחשב לו דעתו לחטאה. השנאה לא תבקש משפט, העלילה לא על עמודים חזקים תוסד ושתיהן לא אמת תדרושנה, אבל צופינו העורים שמעו דבר צוררינו ויאמינו כי דבר פיהם הגיון לבם, ואלה הצופים המאמינים הדיחו את הגוי כלו באמונת שוא ותפל, באמונה אשר קשה היא מכל האמונות בשדים ומזיקים הלא היא האמונה בשונאים. אם נאמין בשדים ונרחק מהם אז לא רבה הרעה אבל אם נאמין במזיקים ונלך אחריהם אז אבדנו אבדנו. משפט יהי דברנו אם נאמר כי יותר מכל האמונות הרעות והכוזבות הֵרֵעָה לנו האמונה בצדקת בני האדם ובישר המאה התשע עשרה. והצופים החכמים האלה בעלי האמונה הכוזבה במה בלו ימיהם ומה היתה תורתם? הלא המה אשר

וזה דבר יקר מאד בנו ומאד נכספה נפשי לשמוע מה דבר בך הסופר הזה –

– האיש הזה יצק רוחו עלי עד כי בשעה אחת נהפכתי לאחר, הן כלכם תדעו כי גם אני יצאתי לישע עמי ככל המושיעים הרבים בבקשם לשנות את טעמו או לשים מסוה על פניו, ובאמונתי זאת חייתי ורויתי ענג ואדמה היות אהיה כמושיע ורב, אך באתי עדיו להוכח עמו על כי היתה רוח אחרת אתי להסיר את לב בני הנערים מאחרי ההשכלה כאשר הרבה לפנים למשכם אחריה ואבהל לראות כי אך דברים אין רוח בהם דברתי עד היום. ראשית דברי היה אליו: ומה תחפוץ כיום הזה כי נשוב לדרכינו הראשונים להסתר במסתרים ולהבדל מעם הארץ ולמזוג כוס יין־דגן לאכרים בסבאם סבואים אנחנו ונשינו ובנינו ובנותינו? – ועל זה השיב: לא אדע עוד מה יכשר אם כי נִסָּתֵר וְנִבָּדֵל אנחנו או כי בחשך יסתירונו ויבדילונו בחזקת היד, ומה טוב לנו אם ללמד לבנינו למזוג כוס יין־דגן להאכרים או ללמד את בנינו תורת האכרים לסבוא יין־דגן אנחנו ונשינו ובנינו ובנותינו? הן בדעת לא נופלים אנחנו מעם הארץ גם בצדקה ומשפט ורוח אמונים וכשרון ומה יחסר לנו עוד אשר בעבורו נֵחָשֵׁב כבני נכר הארץ, הלא אך כי לא כדרכי העם דרכינו, ואלה הן דרכיו, ועל פיהם אין לנו לעשות דבר בלתי אם להורות התורה הזאת – כה ענני ודבריו העתיקו מפי מלים כרגע ובכל זאת חשבתי מלים לענות אותו ואאמץ רוחי ואומר: אולם הן לא תאמר כי עלינו לעזוב כל דעת אשר רכשנו לנו יען כי עוד לא ננחל כל כבוד במחירה – כאנחה התפרצה מלבי ואחר ענה: הלא כה המה דברי כלם! אבל שובו ואל תהי עולה, חלילה לכם ללבוש גאות כמדכם לקחת כל הכבוד והגדולה אך לכם כי רק מכם יצאה התורה לרדוף דעת ולבקשנה, אם כזאת ידברו בני הנעורים מעמי הארצות יצדקו, כי מוריהם והוריהם ומחניהם ושופטיהם גם יחד גדרו דרך הדעת בגוית ויתנוה כמפלצת לעין כל; לא כן

קרא אחד מתוך הקהל – אבל הצר עוד לא יצור עלינו ואין לנו חפץ בנביא כירמיה –

– וכאשר תפלו בידי צר אז לא יועיל לכם עוד נביא כירמיה. שמעו אחי ועליכם המצוה לשים לבכם לדבר הזה, צדק הסופר הזה אשר יחזה רק רעה ותוכחה, כי אמנם אך הוא יחזה נכוחות וכלם הפי בעתון, ומי יתן והיה את לבב עמנו להבין דבריו ולשמוע בקולו כי אז אולי לא תגדל הצרה בבאה. הנה עלינו בני הנערים לחוש את אשר לא יחושו הזקנים, עלינו לראות אור ולא לעצום עינים, עלינו אשר איש קנאת הדת לא תאכלנו וכל יתר חפצי הזקנים לא יטמטמו את לבנו, עלינו להקשיב ולשמוע מה בפיו גם לבקש עצתו, כי יותר מאשר ישמיענו גלוי בספר יביע פיו, והיה כאשר יקשיב וישמע איש למוצא שפתיו אז כל עצמותיו תאמרנה: דבר אמת שמעתי היום –

– ואותך השמיע דברו ממקום שבתי במרחק שלש מאות מיל? – קרא אחד בקלסה.

– אף עוד זאת! ולא תבושו ולא תכלמו! הנה הסופר הזה מתהלך בקרבכם זה ימים אחדים ואיש מכם לא ידע גם דבר בואו. הן הרבים בכם רק על פי דבריו הייתם את אשר הנכם כיום, ולולא היא שפקח עין לכם או לאבותיכם כי אז ישבתם עד היום בישיבה או סחרתם בבלויי סחבות, ואתם התחפצו לנחול כבוד בני אדם אם ברגלכם תרמסו כבודכם לעפר, לוא היה הסופר הזה סופר לעם אשר ידע להוקיר כבודו כי אז נשא שמו על שפת כל בני העיר ואתם...

– אבל אנחנו לא נדע אותו ואת שיחו – קראו שנים שלשה – ומה תדבר אלינו? יכבדוהו אלה שיבינו שפתו –

– גם אני נכון הנני לתת כבוד לסופר הזה – קרא בן הגרי – אם כי משפטיו כיום הזה לא טובים בעיני, אך את אשר עשה לפקוח עיני עורים אדע, וגם עתה כבר אכבדנו מאד כאיש אשר ידבר כהעולה על רוחו מבלי נשוא פנים

במשחם, המה ישטמונו יען כי אנחנו המעטים נעיז מצח לבלתי שמוע בכל דברי הרבים ולעשות ככל אשר יצוו, המה ישנאוני כאשר ישנאו כל בני האדם את כתה או מפלגה נפרדה מהם ויבקשו בה עונות, ובל אשר יראו בנו יהיה בעיניהם לתבל ותועבה, ואם גם לא ימצאו בנו כל דבר אשמה ופגול גם אז די יהיה כי לנו אמונה אחרת ומה זה ימריצם לעזוב את השנאה אשר עִמָּהּ נולדו וְגָדְלוּ לשוב ולאהוב אותנו? האמנם ישבעו מלא חפנים נחת עת יראו אותנו אוכלים בשר החזיר ולובשים מלבוש לא כחק לישראל —

— ומה תאמר אתה לעשית? הלשוב אל בתי המדרש ולסחור את עם הארץ ביין דגן וכאלה? —

— הן לא שליח קהלות עם ישראל הנני כי אומר מה לעשות להגוי כלו, כי אם כחבר לתלמידי בתי הספר העברים אשר יבקשו לעשות דבר מה לעמם אחוה דעי ואף אני אומר כי טוב מאד להרבות עלים לעתים בשפת הארץ, אבל לא למען נהפוך את אחינו לעם הארץ, כי אם למען יהיו ללוחמי מלחמתנו, כי יגידו לפושעים פשעם על פניהם ויעמדו בפרץ בכל עת להשיב חמה מעל העם האמלל על לא חמס בכפו —

— וגם זאת תועיל כעלוקה למת — קרא בן־יעקב.

— ומה תאמר אתה? שאל הרופא.

— אני אומר כי עלינו להורות את העם דעה לבל ילך אחרי ההבל ויהבל לחאמין כי בידו להציב לו יד, כי יראה וידע את אשר לפניו לבל תבא עליו שואת פתאם, כי כל עמלנו שעמלנו עד היום עלה בתהו, כי עתה רק אם נשוב לאחד את עמנו לבל יתעו איש לעברו ולבל יוסיפו להתגרות מלחמה איש ברעהו אז עוד לא פסה כל תקוה כי נציל נפשנו ואם אין נפול ברעה מבלי משים, כי הנה תחת שואה תתגולל הרעה המתעתדת לבא עלינו ובאפס יד נשבר, כי בידנו הרסנו בתינו ונשכב בחוצות ועוד מעט ואין עוד מקום גם בחוצות — —

— הנה בדברי הסופר העברי הפלמוני ידבר היום —

בנו כאבותיהם ועל כן יש תקוה כי הדור הבא יחכם גם מאבותיו אלה וייטיב מהם. בן־הגרי הנה בְּשֶׁלְּךָ היתה כל האספה הזאת חַוֵּה דעתך בראשונה מה נעשה כיום? –

בן הגרי קם על רגליו ויפתח שפתיו במנוחה ויאמר: את דברי ועצתי אני כבר השמעתי והמקרה הזה לא שנה דעתי ורוחי אף במעט. זה דברי מאז כי אך עלינו החובה להתקרב, כי אנחנו התרחקנו מעל עם הארץ ועל כן היינו לנדה, רק אנחנו במנהגינו ובגדינו ותעתיעינו נָתַנּוּ על נפשנו הרפה בעיני העמים עד כי יראו מפנינו או שקצונו. בכל דרכי חיינו, בחקי המאכל והמשתה, בבגדינו, בתפליתינו אשר נתפלל כמשגעים ובכל דרכי חיינו נרחיק כל לב ממנו, ואחרי כל אלה נבקש כי יכבדונו ויקרבונו! את אלה אשר יוכלו לקרב יקרבו, ואת אלה אשר שקוץ המה למו הן לא יוכלו לקרב. ואין לנו לעשות דבר בלתי אם ללמד לאחינו לדעת ערך עם הארץ, לאהבו ולכבדו, ללמיד שפתו ומנהגיו, לדבר בשפה ברורה כמהו, ועל כל לשכוח גם כי בשכבר הימים היה קיר מבדיל בינינו ובין עם הארץ או אז נתבולל בהם ונהיה כמהם ובדור אחד ישכחו כל דברי השנאה והשטנה, כזאת חשבתי מאז וכזאת אחשוב גם היום, ולדבר הזה עלינו להרבות עלים־לעתים בשפת הארץ למען נורה את העם את השפה ונחנכהו להחשב כעם הארץ, וכל עוד אשר יבחר בדרכים זרים וכל עוד אשר ידבר בשפה אחרת וכל עוד אשר יתפלל בשפה אחרת אין תקוה כי יהיה כעם הארץ –

– ואני אוסיף על דבריו – קרא התלמיד הצעיר – כל עוד אשר יתפלל בבתי תפלה אחרים ולאל אחר –

– וגם אתה תדמה כי בעבור האמונה ישנאונו? – שאל בן הגרי.

– לא רק בעבור האמונה, כי אם גם בגלל האמונה, המה ישנאונו יען כי ישנאונו, יען כי כן נחלו מאבותיהם ואבותיהם מאבותיהם, המה ישנאונו כי יאמינו כי ידנו היתה

מבלי אשר נדע מאין בא הרוח הזה, זה כמה נחוש כלנו כי עת לעשות לעמנו הוא, כי לא טוב עשו החכמים שהיו לפנינו בהגזרם אחור מעמנו האמלל וישישו על כל נתח טוב שבא לידם בעת אשר כל עמם גוע לעיניהם ביגון יצרה מאין כמהם. המה היו כבני העמים ובדבר הזה הוסיפו אף הם חרפה על עמם האמלל ויהיו כבורחים משדה המלחמה להספח על צבא האויבים, ואנחנו לב אחר ורוח חדש נתן לנו, כי נחפוץ לעשות למען עמנו ואחינו, והמקרה הזה קבץ אותנו כלנו יחד, הבו איפוא אל נבלה העת בדברי הבל, כי אם עוצו עצה איש איש מה עלינו לעשות ואקוה כי כל אחד מאתנו נכון לעשות כחובה וכמצוה – הנה בן יעקב אמר כי כעכברים בתוך החתולים הננו, ומי אשר לא יבהר בשקר יכזיבנו על פניו ? האם לא כן הוא ? האם לא נבדלים הננו מקהל יתר התלמידים ? . . .

– לא כן הוא, כי אם נתקרב אליהם אז יקרבונו – קרא התלמיד אשר אמר ליסד בית ספר להתולים.

– אל נא אל נא תדבר דברים לאיהמה, או אולי לא תבין מה רב הדרך בין להתקרב ובין להתנגש, אם נתקרב לא ישימו אלינו לבם ואם נתנגש ונבא בקהלם אז יסבלו אותנו כל עוד לא העלנו אף אחד מהם. אך כי למשא הננו להם זאת נראה אם אך נחפוץ לראות . . .

– ומה תאמר אתה לעשות ? – קרא אותו התלמיד

– אני אומר כדברי בן־יעקב נלמד את העכברים לעמוד על נפשם ואז תבא חכמה בלב החתולים לבל ישחרו לטרף –

– אולם אחי כל אלה אך דבר שפתים הוא – אמר אחד מהיושבים איש תאר כבן שלשים, אשר כבר השלים חקו בבית המדרש ורופא אמן נקרא, אך יתערב בכל אספות התלמידים כמקדם וכלם יכבדוהו – עתה לא ישחרו לטרף אותנו ולא יגעו בעצמנו ובשרנו, ואם אמנם לא נכחד כי עוד לא שלם לבם עמנו כאחים ורעים, אך הן לא יתעמרו

הארץ נופל תחתיו, כי השנאה לעולם תחיה וחרפה ובוז מנת כוסנו מאלה שיתימרו בהדעת לאלה שיבקשו דעת כמו מאלה אשר מאסו בכל דעת לאלה אשר מדעת רחקו, והיום הזה יהיה לראש דרך חדש ולקץ הדרך אשר בו בחרנו עד כה, ועל כן נרומם את פעל בן הגרי גם אם ימאס בתהלתנו–. רבים מהנאספים ספקו בכפם לאות תודה ואחדים הניעו אחריו ראש, ובן הגרי הרים ראשו ושחוק קל כלעג עבר בין פתחי פיו ומבלי עזוב מקומו ענה בנחת: יאם כן יאתה התודה גם להנסיך ויחד נחלק שלל –

– אל נא בלעג – קרא האיש ויוסף אמץ בדברו – הלא היא אשר אמרתי כי יש אשר יפעל איש גדולות ולא ידע, יאמנם כן הוא גם להנסיך יאתה תהלה כי הוא היה כמליץ לרגשות אלפי אחיו אשר המה יסתירום בְּחֻבָּם והוא גִלָּה לבו. בקצפו עליך לא אך בך שלח לשונו, לא את כבוד שמך בקש להשפיל כי אם את העם כלו, כמו העם כלו אָשֵׁם אשם אם אתה לא כְלָפוֹ דברת, או כי נועזת לדבר חלקות אל אשה אשר הוא נתן עיניו בה, ובדבר הזה הראה במראה ולא בחידות כי כחקות הטבע קימים עד עולם, כן חרפת ישראל לעולם עומדת, וכאשר קצרה ידך מהיות מלמד להועיל לחתול לבל יארוב לעכבר אף אם תמלא בטני בברבורים אבוסים, כן לשיא כל עמלך לתת לעמך כבוד לעיני עם הארץ –

– ואם אך הבל ניגע ללמד את החתול דעת נעזבני ונלך לנו – אמר אחד התלמידים.

– לא כן – קרא המדבר – כי אם נלמד את העכברים לעמוד על נפשם או אז נביא חכמה בלב החתולים לבל יצודו לטרף, ובן הגרי הורה הלכה למעשה ועל כן ירומם –

– ובכן ניסד בית ספר לעכברים – קרא אחד מהאספה.

– אל נא אחי, אל נא תתלוצצו, כי לא לזאת נאספנו כלנו הנה – השמיע דברו איש צעיר לימים כבן עשרים – הן זאת לא יִכָּחֵד איש ממנו כי רוח חדש בא פתאם בקרבנו

בקסם העידו כי הוא האיש אשר רוחו קבצם הנה, אבל כמו תוחלת נכזבה נראתה עד מהרה על כל פנים כאשר ענה בהגיעו בידו: אל נא, אל נא, אל תרבה להשגיא פעלי כי לא גדולות עשיתי, הוא נשא עלי חרפה ואני הכיתיו לחי וכה תם הדבר, ומה לנו להרבות עוד דברים? — ובכלותו דבריו שב אל מקומו. וכחץ מקשת התנשא פתאם אחד מהנאספים איש רם הקומה כבן עשרים וארבע ובקול חוצב להבות אש פתח פיהו וידבר אף הוא בשפת הארץ כהמדברים לפניו ויקרא: אדוני! הנה דבר גדול הביאנו הנה, דבר גדול אשר בכחו לשנות פני כלנו ולפלס לנו נתיב חדש ולתת בקרבנו חיים חדשים ורוח חדש. עת רצון לנו העת הזאת וחלילה אל ירף רוחכם גם אם בן־הגרי ימאן לשאת בסבל הכבוד אשר יעמיסו על שכמו. לא אדע מה הניע אותו לדבר בדברים אשר היו כמי שלג להשקיע את אש הרגשות אשר נצתה בלבנו על ידו, לא אדע אם ענות לב היא, או אילת הקשורה בלב כלנו מימי נעורינו להאמין בעתידות, כי יבא יום אשר חלקנו יהי נכון בידנו וכל יד בליעל לא תבאנו, כי יפרח כשושנה ישע לעמנו וכבודו מעפר אשר עפרוהו בו כציץ יציץ. אני לא אדע את אשר בלבו גם אחת היא לי מה יחשיב כיום הזה, אבל זאת אדע כי רב הגדולות אשר פעלו בני האדם לרבים ואשר בעבורם היו לאנשי השם עד דור אחרון לא במחשבה תחלה בלבם היה סוף מעשיהם, כי המה עשו דבר אשר אולי עד מהרה נשכח כמת מלב לולא שת המקרה עליו נוספות או שנה פניו וכבן היה ליסוד מוסד לארמון נשגב. וכן גם אנחנו נשגיא פעל בן־הגרי גם אם ימאן לראות בו כראותנו אנו, די לנו לדעת כי הנסיך נ. אוהב ורע לבן הגרי מאז, קרא לו בתוך קהל ועדה בחרות אפו בו: יהודי נמבזה! ובן הגרי הכהו מכת לחי לעין כל, והדבר הזה גדול ונכבד מאד, כי בידו לפקוח עינינו לדעת ולהבין מצבנו, לראות ולשפוט משרים כי שוא כל עמלנו לבקש אהבה, הבל תקותנו לראות את הקיץ אשר הקימו בינינו ובין עם

לו יהיו לתפארה, בהם לא ישגב לעתות בצרה ואף בעת חסן ישועות תצר עינו לתת להם חלק ולמי יעמלו אלה נושאי דגל החיים? האם לאבותיהם אשר גם בחייהם כתבו על ערש בניהם „אתם הבאים הנה עזבו כל תקוה״? או ליתר עם הארץ אשר כקוץ מונד בעיניהם חייהם ועמלם וחפצם גם יחד? ואם יבקשו כבוד אז ינחלו קלון משנה, ואם יחכמו אז חרפה תהי משכרתם, ואם יאמצו לבם להגן על כבודם אז כעזי מצח ירחו מהקהל, ואם לשלום מר להם מר כי בני מורא ומרך לב המה, ואיה איפו היא היתד אשר עליה יתלו משא החיים וחפציהם? ובכל זאת הנה החיים יחיו גם אם לא ירפו מחשבות כאשר המתים ימותו מבלי דעת, בלב בן הנעורים יולדו המון רעיונות וחפצים גם מבלי כל חשבון ומטרה, וגם אלה שנועדו היום הנה רוח בני הנעורים הוא קבצם וגם המה ידברו וישיחו היום כמו לוא היו חמדת עמם ומשוש תקות הדור כלו, גם קול אדיר וחזק ישמע פעם מפי האחד ופעם מפי משנהו ברעו בעז רגשותיו.

– על פני כל חברינו אגיד לך כי גדולות פעלת, כי כגבור השיבות חרפה לחיק חורפיך וחורף אותנו כלנו ועד עולם יזכר פעלך – קרא אחד התלמידים בלהבות אש ועיניו השחורות הבריקו וכל עצמותיו אמרו כי לא בשפת חנף התגלע רוחו, בשומו פניו אל אחד היושבים אצל השולחן ולפניו כוס שכר אשר בה שם עיניו בכל עת אשר דבר האיש אליו. האיש אשר אליו נשא המדבר את מדברותיו הוא איש כבן עשרים ושתים יפה תאר עד להפליא, לחייו המלאות והעגולות כמו חטבו מאבן שיש טהור ועל לבנת פניו תיסיפנה הוד שערותיו השחורות היורדות על רקתו עד הכתפים ומפנים עד חצי המצח ועיניו השחורות אשר תפיצינה שלום ומנוחת וטוב לב, כשחוק מרחף על שפתיו האדומית אשר רק ישפם קטן שחור יכסה עליהם, ובהתנשאו עתה לענות להדובר בי נראתה גם קומתו המחטבה, כי אם גם לא גבה הקומה היה אך חסון מאד. עיני כל הנאספים אשר נמשכו יחד אליו כמו

גם המה יריעו בקול ויתעוררו ברגש ושאון ובכל זאת לא
כדברת כל אספות בני נערים דברת אלה; לא גאוה וגדל
לבב מפתח שפתם, אף לא להשגיב בכח יגבירו חיל
בשפתותיהם, כי אף אמנם פניהם יגידו לכל כי חפצים המה
לעשות גדולות ונצורות, בכל לבם יתאוו תאוה ונפשם תלהט
גחלים לעשות אחת מאלה הנפלאות, או גם כלן יחד, אשר
להן יחכו כל העמים לראות בבניהם בדור יבא, אבל רוח נבאה
תפגע ברוח העלומים ותכריעהו וזאת תחזה כל עין בם. יודעים
המה מרת נפשם כי איש לא ישים בהם מבטחו, לא להם
נשואות אלפי עיני הדור אשר יְפַנֶה מקום להם, ובעת קץ
כאשר ילך ולא ישוב אז תהי לו קבורה וכל תקותיו יחד אם לא
הכין קברן בעוד בחיים היתו. . . מי המה אלה אשר כח
העלומים יסתתר בחבם, וכמו הוקינו בלא עת יבקשו רק
עצות להשגב ולהנצל מצרה ולא להריע ולהצריח ולהתגבר?
בני יעקב המה! בני זה העם אשר נלאה לשיב ולהקים את
התקוה אחרי נפלה שבעתים, אשר יחזה בבני הנערים את
אשר חזה בנפשו ובאבותיו, רק נושאי סבל החיים ומצוקותיהם
מבלי לעשות גדולות, אשר כתועים בודדים בערבות מדבר
איש איש אך את נפשו ישמור ויבקש להחיותה כל עוד אשר לא
הביאהו המקרה עד מתלעות כפיר, ובהגיעו עדיהן אז חלף
ועבר ואין זכרון לו. . . וכן חלק בניהם אחריהם הלא אף
המה כמהם יהיו בלי אחרית ותקוה, כי מה תקות בודד אף
אם כח אלהים לו? ואם האבות תעו במדבר ונקברו בערבות
חול באין דרך ומסלה ויהיו טרף לשני רשעים, הנה בניהם
אשר למדו ידיהם לשחות בים הדעת, אף המה יסערו ממקומם
ואיש לעברו ינשאו על גבי גלי המים הזדונים ויחגו וינועו
כשכורים וכל חכמתם תתבלע כי לא להם הדרך, וטרם ימלטו
מגלי העברה בלתי אם יפלו על פי תנין או תחת הגלים יכרעו
יפלו ויעלו בים הגדול ויאבדו מתוך קהלם. . . זה הוא שית
וישג האבות לבניהם ותקותם הם מה היא? ככל בני הארץ הן
בני היהודים לא יחשבו, עם הארץ לא יביטו עליהם בגאון ולא

התאות והתקות, ישאו עיניהם אל בני הנעורים ועל סף קץ־ החיים תשוב התקיה ותחליף כח בהתבוננם אל יורשי נחלתם אשר יוסיפו ללכת בדרכיהם, יאסרו מלחמה ויקלעו למטרה והמה אולי לא יחטיאו . . .

כַּצַּר לגוי כי הֻכָּה על מרומי שדה ויהי למס עובד ועל גבו ידרוך מנצח ברגל גאיה ובצואר עתק יצבור אליו חילו, וְהַמְעֻשָּׁק יבין כי אזלת ידו לקים לקראת עושקו הנה בני הנעורים יהיו למעוז מבטחו ולנחומים לנפשו, בהם ימלא את אשפתו בחזון רוחו ולא יבוש בהם, כי יאמין לראות את ידם הרוממה יד נוקמת נקם עולם . . . ובכל מצור ומצוק אשר יציק לגוי ולאדם עריץ ומחבל אוכל שאו נקיים ושותה דם עמלים ביגון וחשך, והעשוקים אך בסתר אהלם יאנחו ולא יְשַׁוְעוּ מזרע רבים פן ישמע קולם ונאשמו ונפשם ירעה להם לנשי חיקיהם וטפיהם פן ינוח גם עליהם שבט הרשע בגללם ועל כן יראו חתת וייראו ויאנקו דם; אבל בבני הנעורים יחזו בני אלהים מלאכי מרום כלם שירדו לנקום דם נקיים בטרם עוד עלה עליהם עול אשה ובנים ולא יפחדו מדבר הות כי רק את נפשם יביאו לקרבן. בני הנעורים יהיו לתפארת לעם יושב בטח ולא שבט עריץ מבית אף לא יד אויב מחוץ תנחת עליו, ובהם יבטח כי ישגיאו פעלם ויפליאו לעשית וירימו את עמם למרום מראשון. כי הלא אלה המה חקות החיים לראות מקור חיים חדשים במקום אשר ישם שת המות קציר להולכים לפניהם. ובן הנעורים יודע זאת ורחב לבו והמה כמו יין לכל דבר נעלה וְיִמָּשֵׁךְ בכח אחרי כל אמר נשגב ויבטח בכחו לעשות נפלאות לרבים, על כנפי רוחו ידאה ויעבור עד מרחקי אין קץ מבלי ראות כל שטן ומכשול כי עוד טרם רֻתְּקָה נפשו ברתוקות חמר אל המקום והזמן, הפגעים עוד טרם יגעו נפשו בעמל הדרך, התקוה נכזבה עוד טרם השחה ראש תאותיו ואור דעת החיים ומסבותיהם ותהפוכותיהם עוד טרם הביא חשך וּמשאון בבתי נפשו . . .

גם פה נקבצו ובאו המון בני נעורים מלאים חיים ותקוה,

א.

סוד בַּחוּרִים.

גם חוזה בחזון הרוחות לא יגיד לרוח דרכו מראש;
הוא ידע כי אם צפון וימין נפגשו אז מלחמת תנופה ביניהם,
איש על רעהו יתגבר ובסערת סופתם ישביתו יחד את הסערה
אשר תחולל הארץ במרוצתה ולפני זעמה לא עמד כל חי,
אבל קצר כח כל חכם לב לחשוב ולמצוא חשבון לא־אכזב
לכל המעוררים והמניעים לרוח להתות לו דרך, וכן מי יגיד
לרוח האדם דרכו? רוח חדש עבר על פני בני הנעורים תלמידי
בתי הספר בעיר הבירה, רוח אשר זר היה להם ולאבותיהם
ויעירם ויעוררם וישם דברו בפיהם כאשר נחזה עתה באספת
התלמידים שֶׁחֻבְּרָה יחדו מהמון תלמידים המתעתדים לרפאות
או להמית חולים; לבנות ארמנות ולהעמיד גשרים על הארץ
ובמים או – ברוח; להוציא דין אמת לאמתו או לעות דין,
איש כאשר יביא המקרה בידו אחרי אשר יצא מבית המדרש
וחכמים סמכו ידיהם על ראשו.

בני הנעורים, חמדת כל העמים והארצות ותקות כל
לאם ועם, אליהם יביטו הזקנים אחרי שֶׁבָּלוּ ימיהם בהבל
ומטרת חזון חייהם עוד מהם והלאה; כי אל זה הֶחָפֵץ להיות
לאור מאיר לא הביטו בני עמו ונהרו ותקות חזון חייו עם חייו
אבדה, וזה אשר כמלאך הגואל הוציא כל רוחו הבוער
כנחל אש בהם העלומים כְּלָא שפתיו בימים הבאים במסגר־
אסיר. או בבית כְּלָא של משמרת ופקודה ונפשו בכל אלה
תאבל כי מחזה חייו בימי עלומיו היה לאכזב, ורעהו איש
רק משרה צִוְּתָה נפשו ועל כן הרעים נפלאות על בעלי המשרה
למען יכברו פיו, אף הוא נסוג אחור לעת זקנותו; הִוָּדְעוּ כי
גם זאת לא תצלח, וכלם יחד, אשר יום יום ראו קברות

Дозволено Цензурою 12 Февраля 1905 Вильна.

СОЧИНЕНІЯ
П. М. Смоленскаго.

Повѣсти
и
Романы.

VI

Nkam Bris.

Изданіе М. Каценеленбогена, Вильна.

ВАРШАВА,
Въ Типографіи „ГАЦЕФИРА“ Марьянская № 2.
1905.

P. Smolensky's
sämtliche Werke.

Novellen
&
Romane.

VI

Нкамъ Брисъ.

Verlag von M. Katzenellenboger, Wilna.

WARSCHAU,
Buchdruckerei von „HACEFIRA“ Marjańska № 2.
1905.

כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

נקם ברית

מעשה שהיה והוה ויהיה בכל מקום ובכל זמן.

(אודות המקרים הרעים בעסטרייך).

ואצרך ואתנך לברית עם לאור גוים לפקוח עינים עורות
להוציא ממסגר אסיר מבית כלא יושבי חשך.
(ישעיה מ״ב)

יְסֻפַּר לעד לדור

מאת

צנ״ה [פרץ בן משה] סמאלענסקי.

~~~~~~~~~~~

בהוצאת בית מסחר הספרים
של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווארשא

בדפוס „הצפירה", מאריאנסקא 2

תרס״ה
~~~~~~~~~~~

שטר מכירה

(נדפס בהמליץ № 284 שנת 1899)

מאת אלמנת הסופר המנוח פרץ בן משה סמאלענסקי שהיה מוציא לאור מ"ע „השחר".

הנני מודיע בשער בת רבים בשמי וכשם בָּנַי וּבְנֹתַי (המה יורשי הסופר פרץ סמאלענסקי) אשר אנכי הנני האפוטרופסית עליהם, כי מכרתי לצמיתות להמוכר ספרים מרדכי קאצענעלענבויגען בווילנא את זכות הדפסת והוצאת לאור את כל החבורים והמאמרים והמכתבים אשר יצאו מעט בעלי הסופר הנ"ל בלשון עברי הן אלה אשר נדפסו במ"ע „השחר" והן אלה שיצאו לאור בספרים וכרכים מיוחדים ונדפסו בכל מקום שיהיה, לכן מהיום הזה והלאה, אין ברשות עצמי וברשות בני ובתי, לא ע"י עצמנו ולא ע"י ב"כ להדפיס את הספרים הנ"ל מלבד מר' מרדכי קאצענעלענבויגען הנ"ל, ולראיה באתי על החתום.

וויען יום 18/30 נאוועמבער 1899.

לעאנארע סמאלענסקי.

באתי למלאות אחרי דבר המודעה הנאמרה למעלה, בשמי ובשם אגודת חובבי שפת עבר, אשר התעסקה עד הנה בהוצאת ספרי רפ"ס הנ"ל לטובת האלמנה שלו, ואודיע בקהל כי מהיום הזה לא תתעסק עוד האגודה הנ"ל בהדפסת הספרים האלה, יען כי זכות הדפסתם נמסרה מעתה לה' מרדכי קאצענעלענבויגען בווילנא לבדו. וגם ספרי „הירושה" אשר נדפסו בשנה העברה ע"י האגודה הנ"ל ועוד נמצאו במכירה, מעתה ימכרו רק ע"י ה' קאצענעלענבויגען הנ"ל, וכל החפץ בהספרים האלה יפנה רק אליו לבדו בווילנא.

ס"ט פעטערבורג יום ב' 20 דעצעמבער 1899.

טוביה ב"ר אהרן ז"ל מרגלין.

לוויען כי אמר לתת אותם לכוכנים על אוצרותיו, גם את בן דוב אשר היה כגבר אין איל לקח אתו לנהלהו בלהם. שם בלשן הגביר נודע עתה כאשר נודע שם אחיו לפני שנה, רק כי הוא לא בדרכי אחיו יבחר ללכת ולא יעשה קטנה או גדולה בלתי אם שאל בעצת סוכניו אוהביו הנאמנים. את בן־דוב לא יכירו עד היום מי היא, ואיש לא יאמין לדבריו אשר יאמר כי רק בעצתו נהל את בלשן ועל כן היה לעשיר גדול. הצעיר בשובו לוויען יצא לחפשי, כי בעת ההיא מת אביו וירש הונו, ולא נחשב לו עוד השטר אשר כתב על שמו כמוכיר עון, וגם הוא יְכֻבַּד עתה על פני כל יודעיו. אחימות הקטן ישב במשמר ובכל זאת ידע את ערכו וישנא את כל היהודים תכלית שנאה הרבה יתר מאז, כי מלבד הרעות הגדולות אשר עשו לו היהודים ועומי נפשו מיום הולדו, עוד הֵרַע לו יהודי אחד הנקוב בשם זרחי אשר הסיתו לספר תולדות חייו, ויהודי שני, הוא השוטר אשר תפש אותו בכפו.

הבארזע תוסיף להפיל חללים בבקר בבקר, רוב השטרות תמו או כבלויי סחבות יחשבו וגם יתר השטרות בדרכיהם ילכו, אשר על כן יש תקוה כי עוד מעט יתם גאון ויחדל שבר.

תם

אבל באמת לא כן הוא, כי אם מוסר כליותיו לא נתן לו מנוחה, כי עתה הראה לדעת מה רבה היתה אהבת האשה אשר נִתְּנָה למות.

בעת אשר הוא נדד באיטאליה ומכאוב לבו עמו, באה השמועה גם עד פאריז ותקח אוזן ראש סוכניו הוא אחי אהובתו את אשר עשה לאחותו וישבע לקחת ממנו נקמת דם אחותו, ועל כן הביא מבוכה בספרי החשבונות ויוציא קול כי דרכי מסחרו יגעים וידו קצרה משלם לנושיו. כל אלה אשר שטרותיו היו בידם הגישו עצמותיהם לבית המשפט ובכן שמו הותם על האוצר וספרי החשבונות עד אשר יבוא שמה. ויהי כאשר נודע לו הדבר מהר לבא לפאריז, כי אך כבודו כעשיר גדול עוד נשאר לו, ועתה ראה כי גם הכבוד הזה יגלה ממנו. בשובו. ובראותו כי חותם צר הושם על אוצרותיו לא יכול עוד נשוא חרפתו ויסגר בחדרו כל היום וכל הלילה וימאן לדבר את איש דבר, ולמחרת בבקר מצאוהו מת במטתו, כי שם קץ לחייו וגאונו ועשרו בכדור עופרת.

בצואתו צוה כי החלק השלישי מהונו ינתן לשלשת אחי אהובתו ושני חלקים לאחיו. את הכסף אשר לקח אחיו מאוצר האגודה שלם כבר בהיותו בוויען ובכן הסיר מעליו חרפתו ועתה שמהו ליורש הונו, והאח הזה, הוא בלשן כאשר ידעתם, לא ידע דבר מכל אלה, ואני גליתי לו אך שמץ דבר מאחיו ועתה נודע לו כל הדבר על ידי השוטר, וזה הדבר אשר הפילהו לערש דוי. אך עתה הוא עשיר גדול כאחד מגדולי העשירים, כי חמשה עשר מילליאן הניח אחיו אחריו, ואולי יעשה טובה בכסף הזה יותר מאשר עשה אחיו, כי ראה בעיניו אחרית גאון—.

רע זרחי נותר באמעריקא לערוב מערבו, ובלשן אשר שב לאיתנו לקח את זרחי וידעיה אתו לשוב

– אחותך? מי היא אחותך? – שאל הר־גאון בשממון.

– אחותי היא האמללה אשר מידך נגזרה ודמה ודם אמי מידך אבקש –

– היא אחותך? –

– אחותי מלדה ומבטן, אחותי האמללה אשר נפלה בידי מעול כמוך, אשר איננו שוה גם כי יעלה שמו על דל שפתי נפש טהורה כמוה, והיא אהבת עולם אהבה נפש נשחתה כזאת, ועוד יום אחד לפני מותה הזכירה שמו כשם אחד השרפים –

הדברים האלה הלמו ראשו ויך כף אל כף בקראו בנפש מרה: הוא אחיה, הוא אחיה ואני הסבותי בנפשה. אמנם לך הצדקה כי מרצח הנני ועליך לדרוש דמה מידי הרגני נא הרוג ולך תהיה צדקה –

– אני לא אגאל ידי בדם נבזה כזה. יהרגך מוסר כליותיך, ימצה דמך הנוחם ולא אני, קרא זה ותדע פשעך – ובדברו הוציא מכתב קטן מצלחתו ויניחהו לפני הר־ גאון. הר גאון לקח המכתב ויקרא: ידי פנינה כתביהו–

– הס! בן תפת, אל תזכיר בשם הקדוש הזה – נתן עליו שר האלף בקולו, אך הוא לא שעה אליו ויקרא בו: אחי היקר! סלח לי על העול אשר אעשה לך בעשקי ממך את אחותך האהובה לך, אמאס בחיים אחרי שמעי שמי מחלל בפי אוהבי אשר גם במותי לא תמות אהבתי. סלח לי וסלח לו, כי אדע נפשו כי נתעה להאמין בדברי מוציאי דבה. אל נא תשים אשם נפשו וסוכך על אמי ונחם את אמי –.

הר־גאון לא יכול לענות דבר לשר האלף מרוב מצוקות נפשו רק הוציא את העלה אשר עליה כתובה הדבה הרעה על אחותו. שר האלף בקראו עזבהו כרגע, כי נוכח לדעת כי ידי אחרים עשו העול הזה, וביום ההוא עזב הר־גאון את וויען לנוע בערי איטאליה. בוויען אמרו כלם כי ברח מיראה מחמת שר האלף אשר יעדו לקרב,

נפשות מארץ החיים.

– אבל אני אחשוב למשפט – קרא ידעיה – כי חנם טפלו עליו עון, כי אמנם לא ידיו היו במעל הזה, כי אם ידי העול אשר הוציא הדבה –

– אמנם כן הוא, אבל גם הוא לא ינקה מפשע, גאונו היה למכשול עון לו, הוא אשר בגד בנשים רבות בימי חייו לא יכול נשוא בגד אשה ומבלי חקור ודרוש התקצף והתגעש בגאונו בשמעו כי אהובתו בגדה בו וידיתנה באכזריות חמה לכן דמה עליו יטוש וחרפתו לא תמחה–

– אבל האם אין שופטים בוויען ליסר רשע ברשעתו, הלא אך העול המכתב כתבי און עשה רצח לעין השמש והוא ינקה? –

– ומי זה יביאנו במשפט? ומה הוא העון אשר יגיד לו שוטנו במשפט? הוא כתב כי עלמה מצניעה לכת בגדה באוהבה, ואם קצרה ידו מהצטדק ולאמר: אמנם כן היה, או שגיתי במשפטי, או לא על העלמה הזאת הניפותי עטי כי אם על אחרת וכהנה רבות, אנחנו כלנו נדע כי הוא היה המרצח, אך ליסרו במשפט קצרה יד איש –

– אמנם צדקת כי איש כזה ירבה הרע הרבה יתר ממאה כהני און, אך מה היתה אחרית הר־גאון? –

– ביום המחרת בבקר צוה להכין לו הכל לשים לדרך פעמיו, ובעודנו עושה הנה והנה, והנה שר האלף אשר ראהו יחד את אהובתו בא לחדרו. למראה פניו נבהל והשתומם, כי איכה יעיז מצח האיש הזה אשר על דעתו הסב בכל אלה לדרוך על סף ביתו? ועל כן הביט בו בשממון רגעים אחדים ולא דבר דבר, גם שר האלף עמד ויתבונן בו בדממה, הוא נלאה נשוא מבטו ויקרא ברוגז: מה תבקש ממני? –

– דם אחותי! – הרעים שר האלף בקולו אשר נשמע עד למרחוק.

— אם כן אפסה כל תקוה לקנות לבבך לי כאשר בָּל לִבִּי מלא אהבה לך? — שאלה אותו.

— אפסה כל תקוה ולשוא תשחיתי אמריך, שירי שירי נועם כאלה על אזן עוגביך — ענה ויקם ממושבו ללכת.

— חכה עוד מעט, אך רגע ואשיב לך כל אשר נתת לי בימי אהבתך אותי, כי אם אין לבך אלי אז גם בל אלה כצנינים בעיני —

— את תאמרי להתעות אותי בדבריך אלה, למען אדמה כי לא אל כספי וזהבי עיניך נשואות כי אם אלי, אך שוא כל עמלך כי לא את איש כמני תמשיך בחבלי השוא —

— כלה ונחרצה היא איפו — קראה הנערה ותבוא החדרה להביא עדיה אשר נתן לה ובראותה כי הוא חפץ לעזוב הבית עמדה בפניו בצד הדלת ותקרא: דע כי אהבת עולם אהבתיך ועד הרגע האחרון היתה אהבתך מקור חיי, ובמותה מתה גם אני — וברגע ההוא שמה צלוחית קטנה אשר הוציאה מחיקה אל פיה ותשת ממנה ותפול אחור.

— חיה בנעימים — נעו עוד שפתיה בעת אשר כל בדי עורה קמטו ופניה שנו. כמכה רעם עמד הר־גאון רגע על עמדו ויבט כחולם על כל הנעשה, רגע אמר כי גם זאת אך מרמה כי תתפוין להוליכו שולל אך בראותו כי היא תפרפר ותשאף רוח כמו הושם מחנק לצוארה אז קרא בקול לעזרה. לקולו מהרה המשרתת וברגע הביאו רופא, אשר ברוב חכמתו הכיר כרגע כי היא מתה. הר־גאון נס כמנוסת חרב מהבית אך עינו רדפהו ואך בקש לעלות למרכבתו והנה גויה נופלת לרגליו מבעד החלון מהמכפלה השנית. כחולם בהקיץ התבונן בהגויה והנה היא גוית הזקנה אם אהובתו אשר בשמעה כי בתה שמה קץ לחייה התנפלה מבעד החלון מרוב מצוקתה. ולמחרת יצא הקול ותהום העיר כי על ידי הר־גאון נגזרו שתי

אתמול, ואז נשבע לתת נקמתו בה.

ביום המחרת בבקר בא פתאום לחדרה כמו לא ידע דבר, והעלמה בראותה פניו מהרה ותפול על צוארו ותחבקהו בכל עוז אהבתה, אך הוא הדפה בעברה ויכנה בשבט בוגדה וסוררה ואשת נאופים —.

כשמעה זאת התחלחלה מאד ולא קם בה רוח לדבר דבר, והוא בראותו מבוכתה הוסיף עצמה ויקרא: אכן גליתה תרמיתך, כי על כן אין לך פתחון פה, דרך זמתך לא נכחדה ממני, ואַתּ לכי בדרך תאותך ואת כבודי אציל בגלותי חרפתך לעין השמש —. הדברים הנוראים האלה הפיחו בה רוח חדש ותתחנן ותבך כי יגיד לה מה עול מצא בה? — אך הוא הדפה שנית בגשתה אליו ויצא בעברה מהבית בקראו אחריה: עד עולם לא תראי פני —

הנערה ישבה כל היום ותבך תמרורים כי היא לא ידעה את אשר כתב אודותה איש ריבה בשבתה כל היום בביתה, ותנזר בימים האחרונים מרעיה ורעותיה, כי על כן לא פקח איש את עיניה על הדבר הזה. וברוב צרותיה כתבה מכתב מלא אהבה ותחנונים אל אהוב נפשה ותתחנן כי ישיב אליה וישמיעה מדוע זה נהפך פתאום לאכזר לה — אך הוא היה כלא שומע ולא ענה אותה דבר, וכן כל מכתביה אשר כתבה לו שבו ריקם, והיא לא ענה אף דבר. אז התאוששה ותכתוב אליו רק המלים האלה: בא אלי היום כי דבר גדול בפי לגלות את אזניך ואם לא תביא ידוע תדע כי תנחם בכל ימי חייך — ואת המכתב הזה שלחה ביד אמתה ותצו עליה כי תחכה למענהו. בקראו הדברים האלה אמר כי יבוא בערב. ובערב בא והיא הוסיפה שנית להאיץ בו לגלות לה מדוע זה רחק לבו ממנה פתאום והיא לא תדע כל עון בנפשה — אך גם בפעם הזאת עמלה לשוא כי הוא התבונן בה בלעג ובוז ויאמר: כל דבריך לא יועילוך, כי אבזה ואשקץ צלמך כבוגדה —

אחד הנודע בעזות מצחו כי גדלה מאד היא בעל המכתב העתי „התרנגל" אשר הרבה עמל ואון וכחש בעשר שנים הרבה יתר ממאה כתני היעזיאיטים בכל ימי היותם, האיש הזה חרה אפו בו מאד על העלמה אשר השיבה פניו ותמאן לתת לו מהלכים בביתה וישבע לקחת ממנה נקם נורא, וגם בצע את זממו.

אחרי עבור שני ירחים והאיש הזה ידע כי הר״גאון ישוב היום או מחר הביתה, כתב במכתב עתו „דברים אחדים על הצנועות" ויספר כי תמצא בעיר עלמה משרתת יפת תואר ומצנעת לכת, כי על כן תגור יחד את אמה הזקנה ובואת לקחת לב אחד מגדולי העשירים אשר בעיר, כי האמין בה בכל לבה, אך לוא היה הגביר הזה בעיר כי אז אחרת ראה, כי אז נפקחו עיניו לראות כי שר אלף ימלא פקודתו באמונה בעת אשר הוא הלך בדרך למרחוק. ואמנם לא לפלא היא, כי שר האלף הזה יפה עינים הוא ויעבד עבודתו באמונה, כי העשיר בקרה אך לפעמים ושר האלף לא יעזבה ביום ובלילה, ואם יבוא פתאום העשיר אל היכלו אשר קנה למען אהובתו בלילה אז ימצא בלי כל ספק את שר האלף יושב את אהובתו ויחד ילעגו לו — כאלה כתב וישלח את העלה אל הר״גאון. וכל איש יבין מה רב קצפו בקראו כאלה ברגע שובו הביתה, כי על כן לא התראה את איש ויגמר אמר לרגל בלילה ההיא בבית אהובתו, וככל הכתוב על הגליון ראה בעיניו, כי אהובתו ישבה יחד את שר אלף ויאכלו ארוחתם בנחת יבטרם יצא מאת פניה נשקה מנשיקת פיו, חמת קנאה ונקם בערה בלב הר״גאון בראותו זאת בעיניו ויחפץ לפרוץ אל החדרה ברגע ההיא להגיד לה דרכה על פניה ולהפר האהוה ביניהם, אך הרגיע רוחו ויאמר: אהבה ואראה עוד אולי שגיתי — כי הוא אמנם אהב את העלמה ויחפוץ הצדיקה ועל כן אמר: אולי התעוני עיני ויחכה לערב ביום המחרת, אך גם בערב ההיא ראה את אשר ראה

ידו לכתוב שתים שלש דלתות בשפת הארץ, ואם גם בשגיאות רבות, יעשה את עטו לחרב גאותו ולמקור מחיתו. וכותבים כאלה נמצאים לאלפים בעיר וויען וכלם יבקשו לא לבד לחם לנפשם כי אם גם היכלי עונג ומרכבות מרקדות. כי על כן ישימו משמר על כל דרכי איש, יתגנבו כשועלים בפרצים לרגל בדרכי איש וביתו ומשלח ידיו, עד כי ימצאו בו ערות דבר ואז תמצא ידם להריק את אוצרו. כל אשר יעשה איש בחדרי ביתו, את אשר ישיח עם אשתו ומאכל שלחנו כל אלה לא נכחדו מהמרגלים האלה. ואם לא ימהר לחסום פיהם ברסן זהב אז אוי אוי לו כי אין נסתר מחמתם. אך יתר מעל כל האדם שמו עיניהם בהאגודות ומיסדיהן ובמשחקים בבמה והמשוררים והמשוררות, כי אלה יפחדו מאד מפני העט, בדעתם כי בידה להרימם על ולהושיבם עד דכא, כי על כן מצצו כעלוקות דמי האנשים האלה. בבקר בבקר יסדו מכתבי עתים חדשים רק בדעתם כי ימצא איש אשר ישלם להם שבעתים במחיר מהללם, או לחסום בעד קללתם, למאות נולדו זבובים כאלה אשר על דם רעיהם היו במרמה ונלוז, ואחרי כי כבד הדבר מאד להסתר מפניהם לכן כפף כל איש ראשו כאגמון לפניהם וישא את עלם. גם העלמה המשוררת אהובת הר־גאון עשתה כזאת בתחלה בהפצה לעשות לה שם ותעניק מכסף משכרתה שוחד להמכתבים האלה לבל ישפילו כבודה עדי עפר בטרם עוד נודע שמה ואז לא תרים עוד ראש, וכן תעשינה אף אלה אשר כבר יצא להן שם על פני כל התבל מיראה פן יתנפלו עליהן וימירו כבודן בקלון, אך אחרי אשר בטחה בלבה כי עוד מעט ותצא למרחב מחבלי המענים האלה, כי לא תוסיף עוד להשמיע קולה בבית השיר כי אם כגברת תשב ספונה בהיכלה וכל יד זָר לא תשיגנה אז השיבה פני אלה העלוקות בבוז ותמאן לראות עוד פניהם, ויתעברו בה אחדים מאד ומה גם

ולא יפחד מכל. אבל תקותה הארוכה כהבטחון אשר בטח בה, אך לא אוכל להרשיעו רק אותו במעשהו זה האחרון, כי גם ידי נבלים אחרים היו במעל.

דרך ר״ב מכתבי העתים בעיר וויען לא נכחד ממך, זרחי, כי אתה אשר עבדת בבית אחת האגודות ראית לרגעים פני הנכבדים האלה, אשר יסובבו עיר, ובאשר יריחו כסף שם המה ויוציאוהו מידי אדוניו בחזקה בהפילם עליו בלהות כי אם לא יתן על ידיהם יקדשו עליו מלחמה ויורידו אותו ואת מסחרו עד עפר, ואם יקפץ איש ידו מהם אז יהמו ככלבים כל היום עד כי יכו ביתו לרסיסים, או עד ירים תרומה גדולה, אך רעתי ידעיה אולי לא ידע זאת ועל כן אתאר לפניו בדברים מעטים דרכי הלוחמים · בעט האלה.

העט עשתה גדולות בימינו, היא הורידה כבוד הנביאים הנבלים המתנבאים בשם אמונה אשר דכאו ארץ מאות שנים, היא שברה זרוע עריצים ותתן הכח למשפט צדק בגלותה חרפת מעותי משפט, היא נתנה לדל תקוה לריב רבו בקהל נגד התקיפים ממנו בכביד ועושר, אשר על כן עלינו להכיר טובה לעט סופרים כי היא הוצאתנו מאפלה לאורה ומעבדות לחופש, אך גם היא נשחתה עתה, ככל דבר טוב בתבל אשר לא יעמיד בטובו ימים רבים, כהאמונה אשר אולי מלפנים היתה כוס נחמה וכהחרב בידי גבורים אשר היתה חוסן ישועות לרב אדם ואחרי כן נהפכו לנגעי בני אדם בנפלם בידי רשעים אשר עשו אותן לכלי זעם למען מצוא תאות נפשם, כן היתה גם העט כחרב בידי מרצח. לא רק אלה אשר יצאו להלחם בעד יושר וצדק יחזיקו בה, לא רק אלה אשר קראו מבטן להיות אור עמים יניפו אותה על שונאי משפט, כי אם כל עצל אשר ימאס במלאכה, כל נבוב לב אשר לא למד דעת ולא ידע עד מה אם אך תמצא

את אמה הזקנה ואת שני אחיה אשר היו סכנים בבתי מסחר גדולים. ובחפצו להראות לה אותות אהבה, כי היא לא האמינה בדבריו ובשבועותיו אשר נשבע לרגעים כי אך בה חיי רוחו, הושיב את אחיה הגדול בראש סוכני ביתו בפאריז, והשני מאן לעזוב פקודתו, כי אמר לאחותו: עלי לשמר עליך ולא אעזוב את העיר עד אשר ישוב אחי הגדול, כי עוד אח אחד היה לה עובד בצבא המלך.

כה עברה כשנה תמימה והקול יצא בוויען כי הר־גאון יחפוץ לבוא בברית את המשוררת, כי כן הגיד לאחד מרעיו במו פיו, ואמנם לא דבר יקר הוא כי גם אצילי ארץ ורוזנים מבטן ידפו להם מן המחוללות, או מן המשוררות בבתי השיר. ואף כי אציל כזה אשר יחשו תמול הוא, וכל יודעיו ידעו כי על שלבי זהב עלה מעלה, ועל כן כבד מאד לו הדבר למצוא לו רעיה כפי חפצו, אחרי כי עוד יזכרו את אשר היה לפנים, אבל בתתו ידו למשוררת אז ידע כי יצא ידי חובתו לכבודו, כי מהן לא ידרש לא כסף ולא יחש משפחות רק שם טוב, ואחרי כי שם טוב מאין כמהו יצא להעלמה לכן גמר אמר כי אין טובה ממנה, ומה גם באהבתו אותה.

וגם העלמה ידעה זאת ותחל האהבה לו למצוא מסלות בלבבה ותגזר כמעט מכל יתר משחרי פניה למען תמצא חן בעיניו. ובעת ההיא נטל עליו לעזוב את העיר על ירחים אחדים ואז בא לדרוש שלומה ולהבטיחה בכל דברי אהבה, כי היא נשמתו ורוחו ועד עולם לא ישכחנה, והעלמה האמינה הפעם ותשבע גם היא לו כי אך היא יהיה בחיר לבה, ולאות אהבתה נכונה היא לחדול מבא לבית השיר אם זה הוא חפצו, אך הוא ענה אותה כי בה יבטח לבו, אף אם בין פריצים תתלונן כי לא תשחית דרכיה. ובדבר הזה הראתה לדעת כי אמנם בכל לב יאהבנה אחרי כי יבטח באמונתה

והוא ענה: עתה אעשה זאת בחפץ לב, עד הנה בקשתי תאנה לבלתי עשות כדבר הזה לבל אכאיב את לב בלשן, אשר הוא באמת אחי העלוי, כי אחרית העלוי היתה נוראה מאד, ובצדק יכלתי לכנות את הספור הזה בשם גאון ושבר, כי גם הגאון גם השבר היו גדולים מאד אך אני אקרא לספור הזה:

יא.

אַחֲרִית גָּאוֹן.

העלוי הנודע עתה בין כל גדולי עשירי וויען ופאריז בשם האציל הר־גאון — — —

— האציל הר־גאון הוא הוא העלוי ואחי בלשן! — קרא זרחי בתמהון.

— כן היא, האציל הזה הוא העלוי, אשר גבר בעשרי ומה גם בשנים האחרונות כאחד העשירים הגדולים, עזב את פאריז אחרי אשר לכד את אשת חרמו בפח ויביא עליה הרעה הנוראה, אשר על כן היה לדבת רבים וכל נשית הגבירים חלו ורגזו מפניו וימאנו לדבר אתו בקהל, וישב לוויען. שם ראה עלמה עבריה משררת בבית השיר ותחשק נפשו בה וַיִּוָּדַע אליה, כי להעשירים נקל הדבר מאד להודע אל עלמה כזאת, אחרי כי נטל עליה להפיק חן מאת אצילים כאלה, ואם אין, לא תעלה מעלה מעלה, ואף כי הנערה הזאת היתה ישרה ומצניעה לכת לא כיתר רעיתיה, בכל זאת קבלה את השוע הזה בביתה בפנים מאירים. והוא בקרה בביתה יום יום אף כי נוכח כי לא תמכור את כבודה לו גם בעד כל הונו, ותהי להפך, כי הדבר הזה משכהו עוד יותר אליה בעבותות אהבה, עד כי נהה לבו אחריה מאד ולא יכול לעזבה אף יום אחד.

בתחלה בקש להרבות לה מתנות ולהושיבה בהיכלי חמד, אך היא מאסה בכל אלה, כי אם אותה לשבת יחד

בעדו לבל ישוב על נקלה בדרך בא בה, ואזניו לא תשמענה שאון החיים כי קול אחר ישבית את כל קול, הקול הזה ירעים באזניו: מה ילד יום? מה תהי אחריתי? במה אחז למצוא טרף? — בין רבבות תולעים תמצא גם תולעת אשר זה עתה נספחה על חברתן מחיה, אך בין רבבות אנשים אשר יבקשו טרפם כבד מאד לגר לחלק אתם. ינסה נא כפיר אריות לפרוץ אל מאורת לבאים לחלק אתם טרף אם לא יהיה הוא טרף לשניהם, ואף כי איש גר אשר יאבה לפרוץ אל מאורת כפירים... ובמאורת כפירים תראה העיר הזאת בעיני הגר אשר בטנו תחסר. לחלק אתו במה שהביא בידו ימצאו רעים רבים, אך אוי אוי לו אם מטה ידו, אז איד ורעב נכוני לצלעו, אז חרפה ובוז יכסיהו, אז בתת הרעב קולו עז ידם היושר, קול רגש מוסר יחבא, צדק ומשפט יכסו פניהם, הרעב יהפוך משה תמימה לנמר אכזרי, יגאל ידים נקיות בדם חמס, או יאכל קרב ולב האיש אשר בו אוה מקום לשבת עדי יהי לברות לשניו... כמה בוגדים וחומסים אשר על הרע כפים הקיאה אותם ארצם באו שמה, ובחזקת היד השיבום השוטרים על עקביתיהם לעמוד למשפט, וכמה ישרי לב אשר משפטם נגזל בקשו מחסה למו שם ויהיו בעיישקיהם, כמה עזבו ארצותיהם מצרה וצוקה ואת כל עמלם הביאו אתם לארץ החדשה ויקוו למצוא מחסה ומפלט ושם מצאו קברם כי אחרים אשר בידים ריקות באו עשקו חילם, מי ימנה מספר כל אלה? ומחשבות כאלה תעלינה על לב הגר אשר על ימין ועל שמאל יבקש לו מקור מחיה יאנשי מרמה כצנה יעטרוהו להוריק כסו או לספחו אל הכהונות ככהונותיהם. אבל מחשבות כאלה לא עלו על לב מיודעינו אשר לא בקשו להציב להם יד, ולא העמיקו חקור לתהום המעשים הנעשים לעיניהם, רק על ההרים הרמים העוטפים בר העוטרים את התהום הרבה הזאת...

כאשר כבר שבעה עינם מראות הזכיר ידעיה את ר״ע זרחי כי עוד לו לספר את אחרית העלוי אשר אמר לספר.

– גם אותי קחו, קחו גם אותי – נשמע פתאום קול יוצא מגרון נחר – גם אני עשיתי גדולות, עוד לא תדעו מי אני –. פני בן־דוב, כי היא היה הקורא כאשר יבין כל איש, הפיקו זועה, כי כמעט בלי הפוגה שתה לשכרה מלבושיו מגאלים, שערותיו פ ר ו ע ו ת ובלכתו נע ונד.

זרחי ורעהו וידעיה ובלשן נסעו יחד אל אחד מבתי המלון, כי גם אחרי אשר נוכח זרחי לדעת כי לא ירדפוהו יכי כבודו הרש עמי בעיר ויען בכל זאת מאן לשוב ביום ההיא כי אחרי אשר בא אמריקה בקש לראות את העיר הגדולה ניויארק, ומה גם בשמעו מפי רעו כי גם בלשן ישוב לוויען בשובו לאיתנו.

בלשן היה חולה ימים אחדים מרב רגשות נפשו בעת ההיא הלכו רעים יום יום להתבונן על הדר העיר המהללה ההיא.

ואמנם כל יקר התחזנה עיני בן איירופא בהעיר הנפלאה הזאת, עיר אשר בה נחזה מעשי אנוש והתבולותיו, כשרון המעשה ותוצאותיו, פעלות ידי חעת החדשה והחפש הנאמן כאשר לא נראה אף באחת מערי איירופא. כשכור יגוע הגר בימים הראשונים ברחובות הקריה הזמיה, עיני לא תשבע מראות ואזני לא תמלא משמוע, גם ישיש על כל מראה עיניו ומשמע אזניו, ולא ינחם על כי הפקיד נפשו שלשה עשר יום בידי הגלים. אמנם כה יחשוב רק לב איש אשר לא בידים ריקות בא שמה, אשר ידו תמצא לאכול לשבעה ולמצוא מנוחה בבית מלון, ויבטח בלבו כי עוד לא אזלת ידו משוב לארצו אחרי אשר הרוה עיניו במחזה החיים החדשים, או כי רב הילו להציב לו יד ולתקוע יתד במקום ההוא, אך לא כן הנה רגשות האיש אשר מעמל ותלאה, מצרה וצוקה חש מפלט לו אל ארץ המקלט הזאת ועוד לא ידע במה ישלח ידו, איפה ימצא משען החיים? עיניו לא תחזינה המחזות הנעימים אשר לפניו כי אם מרגע לרגע יביט לאחריו, והנה ים אין קץ שם גבול להרבו, פך

חבריו אשר אתם התרועע ויאמר: ראו אדוני! מה רב טוב לב אבי ואהבתי אלי עד כי שלח שומרים ללותני בדרך פן יקרני אסון, ובלי ספק יבקש לתת לי ירושתי בחייו כי על כן שלח להשיבני אליו — אך לא רק על שני אלה מהחברה עברה כוס המשפט כי אחריהם נלכדו עוד שלשה מהחברה אשר היתה לנגד עיניו בעת עזבה את האמבורג, ואז נודע לכל כי האנשים האלה אשר שחקו בקלפים היו מרגלים מבית המשפט ובידם היו צלמי כל הבתים אשר עשו עול או רמיה בביתם. אך הקטן והצעיר הנה במו פיהם גלו על עונם במספרם תולדות הייהם, וזאת הועילה להשוטרים לקחת את לב רב החובל כי יתנם לעשות חפצם.

זרחי עמד כאבן דומם ולא נועז להרים רגל אף כי ראה כי אין שטן לנגדו. רעהו אחז אותו בזרועו ויאמר למשכהו אחריו, אך הוא ממקומו לא מש ואחרי אשר האיץ בו רעו אמר בקול פחדים ודממה: הרפה הרפה כי אהיה לבוז בעיני כל, טוב מות לי כי אמכר נפשי בידם, ואיש לא יראה חרפתי —

— האם שב רוח השגעון שנית לפעמך? נסה נא, לך התרפס לפני השוטרים כי יובילוך ותראה אם לא ימאסו בך, הנה ימצאו הכנים ממך דים — אבל בראות רעהו כי גם דבריו אלה לא הועילו הלך לו אל אחד השוטרים ויאמר: למה תחשו? הן הפושע זרחי פה לנגדכם ומדוע לא תשימו עליו משמר? — השוטר שחק ויאמר: אנחנו נתחתן רק בעשירים ובכפו לא דבק מאום, על כן נחשב זאת לחרפה לנו גם לארח לחברה אתו —, זרחי לטש עיניו ויפער פיו כי לא האמין למשמע אזניו כי לא לבד כי לא יתפש בכף, כי אם גם השוטרים הנוראים האלה יפערו פה לדבר בלעג. ברגע ההוא נגש גם בלשן, אשר היה עצוב רוח מאד בכל הימים האחרונים אל השוטרים ויאמר: הנני בידכם — השוטר הטהו הצדה וילחש דבר באזניו ובלשן הכה כף אל כף ויפול מתעלף.

וכללה בהדרה תֵּרָאֶה העיר אשר תגלה בתחלה לעיני הנוסע הבא בדרך ים, ובריאה חדשה כזאת תקח כל לב גם מבלעדי השמחה אשר תבא בו בראותו כי הגיע עד המטרה ועיר מעט יראה מנוחה מעמל הדרך. זמן כביר עמדו גם מיודעיני המספרים והשמעים ויביטו נכחם עד כי נגלתה לעיניהם כל העיר ההומיה הזאת, ואז זכרו כי עת לאסף כליהם ובגדיהם, וינטשו איש לעברו, ואחרי רגעים אחדים עמדו שנית יחדו איש מלתחתו בידו נכונים לרדת.

האניה עמדה הרחק מהחוף ואניות קטנות נגשו אליה להוביל את האורחים העירה. שלשת האנשים אשר שחקו בקלפים לא הרחק מהמספרים וישמעו ספוריהם דברו בתחלה דברים אחדים את רב החובל ואחרי כן התיצבו בצד דלת האניה. אחימות הקטן אשר עזב את הבתי זה ימים אחדים היה הראשון אשר בקש לקפוץ מהאניה, אך אחד משלשת האנשים אחזהו בערפו ויאמר: עמד! — הוא החל לצעק ולחרף והאיש ענהו בנחת: דם יאם אין אשים כבלים ברגליך — נוסעים רבים התקבצו וישאלו פשר דבר ויתמהו, ויגשו אל רב החובל ויקראו: איכה יתן לאיש להתפיש רעהו על אניתו, הלא באדמת אמריקא התשב? ורב החובל ענה במנוחה: על גנבים לא אגין.

והשוטרים ספרו לכל הנאספים איך נלכד בשפתיו, כי היא במו פיו ספר כל חטאתיו באזני רעיו, וללא זאת כי אז אולי בקשוהו ימים רבים ברחובות נוייארק. הנתפש בכה רב בכי ויחרף ויקלל רע לב כל בני האדם כי ירדפוהו חנם ולא יתנו לו מנוחה, גם על רע גרלו שפך זעמו, אך כל אלה לא הועילו לו, כי הושיבוהו בתא מתאי האניה ויסגרו הדלת בעדו.

הצעיר בקש להתבולל בתוך ההמון בְּבֹקֶר השוטרים אל ההמון אך גם הוא נתפש בכף, על פי פקידת אביו אשר שלח דברו אל השופטים כי בנו זיף שטר על שמו, אך הנתפש לא נלחם ולא בכה, כי אם שם פניו בשחוק אל

– ניויארק ! – נשמע פתאום קול.

המלה האחת הזאת אשר יצאה מפי רב ההיבל הקימה כרגע כל הנוסעים על רגליהם ושמחה אין קץ הציצה מבין עפעפיהם. כח לפעמים למלה אחת להפוך לב אחר לרב אדם יחד, חפש לאסירי עני, שלום להולכים בצבא מלחמה, לחם לרעב וארץ יבשת להולכים זה שלש עשר יום בלבב הים, כל אלה יהפכו ברגע אחד כל רגשות הלב ויאחדו לב כל אלה הרחוקים בדרכי לבהם כרחוק מזרח מהמערב לרגש אחד ושמחה אחת, שלשה עשר יום הפקידו רוחם בידי גלי הים והרוח, ועתה ישובו להציג כף רגלם על היבשה. כרגש נער אשר גֻדל ימים רבים בבית אנשים זרים וישמע פתאום: הנה שבת לבית הורתך, כרגש נודד בארצות זרות בהציגו רגלו על גבול ארץ מולדתו, כן רגש כל אלה אשר התיקו רגלם מהאדמה להנשא על גלי ים, אשר אין לבטיח בהם. הארץ היא הורתנו ואליה נשאף תמיד ואך בה נבטח כבאם רחמניה, בה נשיש בחיים וגם בה נשאף למצוא קבר מבלי הרבות מחשבות רבות כי לא טוב היות לברות לתלעים מהיות מאכל לדגי הים... יד ההרגל תעשה זאת! אמנם כן הוא, אבל האם כל רגשותינו, חפצנו, מאויי לבנו, אהבתנו ושנאתנו וקנאתני, האם לא כל אלה על ברכי ההרגל יולדו?... האם יעמדו כל אלה אף רגע אחד אם נביאם במשפט ונבקש חשבון להם? המה יחיו וישמחו נפש כל עוד אשר לא תגע בהם יד, אך נניף עליהם מאכלת לנתחם ולהתבונן ליציריהם, עצביהם ועורקיהם, אז אמנם עין בעין נחזה כל אלה אך – בנבלת פגר...

לשמע שם ניויארק שכחו כלם את שיחתם ויכוננו עיניהם אל המקום אשר כעב קטנה נראה בפאתי השמים למיל פניהם, וכמו ארץ חדשה עלתה כיונק לפניהם מגלי הים. שמים ומים נפגשו, גלים ועננים נישקו ויולידו ארץ נושבת, עיר וארמנות ומגדלים, אשר לעיניהם נולדו, לעיניהם גֻדלו ויעלו על, כמו בריאה חדשה לעיניהם נבראה.

לבית אחד הסוחרים בשטרות ובשתי שנים עשיתי חיל עד כי אני הייתי הקונה והמוכר בבית הבערזע ואמצא גם אני עשר וחיי נחת. ויהי כשמוע אבי כי כסף רב עשיתי לי כתב לי מכתב מלא אהבה ויהללני ויאמר כי אני נחמתי לעת זקנה ואני אהיה יורש כספו המעט, ואני השיבותי לו בדברי אהבה והתהללתי בעשרי מאד, אז הוסיף לכתוב ויורני דרך מוסר לשמור הכסף מכל משמר, ואני נתתי לו תודה על תורתו התמימה ואבטיחהו ללכת בדרכיו כי אראה חכמתו הרבה, ובזאת לקחתי לבו עד כי האמין בי וישלח לי חמש מאות שקלי כסף לקנות גם למענו שטרות, וכה עשיתי, ואחרי שלשה ירחים השיבותי לו אלף תחת חמש מאות ובמחיר עמלי כתב לי אבי מכתב מלא אהבה על כל גדולתי וישבע כי היום ההוא אשר בו קבל מכתבי היה המאושר בכל ימי חייו, ואני ידעתי כי אמת בפיו. ומני אז שלח לידי כסף הרבה לקנות שטרות ואחרי כן נתן לי גם תקף ועז ללות כסף על שמי וידי בידו. ובאמת הרביתי כספו מאד, אף כי לא שמרתי תורתו ואפזר כסף בעפר חוצות. כן היה עד יום בא השבר הגדול ואז עלה כל כספי בתהו, ובראותי כי אין כל תקוה לי להותר עוד בעיר ווינן לקחתי שלשים אלף כסף בנשך על שם אבי, וגמרתי אמר לבקש הצלחה בארץ החדשה —. הנה אלה הנה תולדות ימי חיי ויתר המקרים אשר קרו אותי, דברי אהבתי ודרכו היו אף כי רבים המה מאד בכל זאת אדמה כי לא תמצאי חפץ במו ועל כן לא אלאכם בהם —

השומעים הביטו איש בפני אחיו בכלות הצעיר את דבריו, ולא דברו דבר אף כי פני זהו ורעו וידעיה העידו בהם כי לא רב נחת מצאו בדברי המספר ובעית מצחו אשר כה התפאר, לבד אחד מהם אשר אמר: ובכל זאת ספר נא לנו גם מקרה אחד מהאהבה כי בלי ספק אהבת ויאהבוך —

— אם גם יתר השומעים יחפצו בזאת אעשה חפצכם —

– ככל אשר תבקש – ענתה.

– הלא תדעי כי כל אשר להאיש הוא גם להאשה, וכל אשר להאשה הוא גם להאיש וכים אחד לשניהם, וכל איש הן לא ידע מה ילד יום, מי יודע אם לא תמצאי מציאה גדולה, או אולי תירשי נחלה, ועל כן אם תחפצי להיות לי אות אהבה נאמנה תכתבי ותחתמי כי כל אשר יבא עוד לידך, מציאה או ירושה לי הנה, אז אתן לך מאת שקל כסף –

– עתה אבין אהבתך – קראה אמי בקצף – בלי ספק הקשיבה אזנך דבר מה, כי ירושה נכונה לי ועל כן תאמר לקנות אותה מידי בלי מחיר, אך אותי לא תוליך שולל, אכתוב לאחי ואשאלהו אם לא קרה כזאת ואז אאות לדבריך –

הדבר הזה לא ישר בעיני אבי כי רעיתו תמאן האמין בו ויוסף להבטיח אותה כי רק מאהבתו אותה ידבר כאלה ורק אות אהבה יבקש ממנה, ואחרי אשר הרבו דברים רבים ימים אחדים נאות אבי בלב נשבר לתת לה עשרת אלפים אדומים והיא נתנה לי שטר כתיב וחתום בטבעת השופטים כי כל חלק ירושה אשר יפול בחבלה לי הוא. אמי אשר פחדה פן יחשוב גם את עשרת האלפים שקלי זהב אשר לקחה מידו כירושה מהרה ותשלח את הכסף ליויען לאחיה ותחכה במנוחה לימים הבאים. הימים הבאים הביאו מבוכה גדולה בבית אבי כי הוא כתב לדודי כי קנה כל ירושה אשר לאמי מידה ועל כן אך היא יחלוק אתו בירושת אחיו, ודודי ענהו כי כבר ידע זאת כי אמי שלחה לו את מחיר הירושה, אך בדבר הירושה משגה היה אתו כי לא אחיו היה העשיר המת, ואבי הבין כי אך במרמה סבבוהו ויחריק שן, ועתה חשבה אמי כי היא הָזָה בשגעון. לקצפו לא היה קצה ותחשב למשפט כי בקצפו יגרשנה מעל פניו אך היא לא עשה כזאת יען כי היא מהרה ותקח אותי ואת אחותי ותברח לוויען. שם נתנה את אחותי לאיש ואותי שלחה לבית ספר, ותחת אשר עד כה חיתה בצער החלה לפזר כסף מאד עד כי בשנים אחדות במעט פסה הירושה, אני בכלותי למידי בבית ספר המסחר לֻקַּחְתִּי

הדברים האלה לא הרגיעו רוח אמי, ומה גם אחרי אשר רפכו המהתגים ערף לה בשמעם כי אבי יקפין ידו מתת מאומה, ואז שפכה שיחה לפני אחיה ותבקש עזרתו ועזרתו, גם הפילה עליו פחדים כי אם לא יושיע לה אז תבא היא ובניה אליו. הדבר הזה לא ישר בעיני דודי ויתן לה עצה טובה, ובמחיר העצה הזאת נתן אבי לאמי עשרת אלפים שקלי זהב, עצה יקרה! האין זאת? וזה הדבר אשר עשה דודי; הוא כתב מכתב לאמי כי אחיהם הבכיר, אשר ברח לאמעריקא לפני שלשים שנה, מת ויעזב הון עצום, אלפי אלפים כסף והיא יבקש ממנה כי תמכור לו את חלק ירושתה למען יהיה הוא היורש האחד, ואת המכתב הזה שלח ביד איש לאמי ויצו עליו כי אם יבקש אבי לקחת את המכתב כי ימאן בדבר בתחלה ואחרי כן יאות לו, כי דודי ידע כי אבי שמר את אמי ויפקח עיניו על כל מכתב אשר בא לידה, וכן היה, האיש בא ויביא המכתב וישאל לאמי, אז שאלהו אבי: מה לך ולאמי? — והאיש ענהו להמו כי מכתב בידו למענה, ולא הרפה אבי מהאיש עד אשר נתן את המכתב לו, ואמי ידעה כבר מכל אלה, כי במכתב אחד אשר בא לידה הודיעה את מזמתו. ויהי כקרא אבי בהמכתב וירא כי אוצרות גדולים נכונים לאמי ויפחד פן לא תדע לשים עליהם משמר ועל כן גמר אמר לקנות מידה את חלק ירושתה, אך לבל תרבה במחיר, החל לדבר עמה במנוחה ויאהבה וישאלה אם כסף הרוש להפצה? והיא ענתהו כי הלא מידעת זאת לו כי תבקש כסף למען שלוח אותי לטשערנאוויץ או לוויען ולמען תת נחת לאחותי. אז שאל אותה כמה תחפוץ, והיא ענתה במשתוממת: האם היתה רוח אחרת אתך ותראה כי לא צדקת עד הנה? —

— נלאיתי נשוא מרת רוחך ואת הלא תדעי כי אהבת נפש אהבך ואחפוץ לתת שאלתך — לתודות אמי לא היה קצה ותבקש כי יתן לה כרגע הכסף הדרוש, והוא ענה כי יעשה זאת ברגע אם אך שאלה אחת קטנה אשר ישאל ממנה תתן לי.

אמי לא נכמרו על האמלל פן ימות ברעב ותוסף להציק לו בדברים אך שמוע לא היה לה, והיא היתה כאובדת עצות, כי אחיה עזב את הארץ ההיא ויבנה לו בית בוויען ולא יכלה אף לשאול בעצתו. אמנם מה יבצר מלב אשה הוגה מזמות? ביום אחד אשר בושה מאוד מהרבי אבי לא יכלה עוד לשאת ולסבול ותשאל במכתב עצה מאחיה, ובעצתו השיגה חפצה עוד הרבה יתר. בעת ההיא דברי השדכנים באחותי ויעדו את המחותנים לבא לראות פני הכלה. אמי בקשה מאת אבי כי יתן לה כסף לקנות נרות נפט. כי בושה להאיר את הבית בנרות חלב, ואבי דמה כי רוח שגעון שני בא בלב אמי, הן מחיר נרות נפט היא פי שנים מנרות חלב, אבל אמי התאמצה להראות לו כי נרות חלב יקרים מנרות נפט, יען כי נרות נפט לא יהיו לבער עד מהרה כנרות חלב, וכי גם הקמצנים היותר גדולים יבחרו בנרות כאלה. בשמעו כזאת לא משל עוד ברוחו ויקרא: האם תחפצי לתת אותי לבוז בעיני כל? הן גם בלעדי זאת לא יהללו שמי במספר כסף ואם אתן עוד להעירות נרות נפט בביתי אז הלא יצדקו באמרם כי כילי הנני מאין כמוני, כי כן יעשו הקמצנים היותר גדולים — עצת אמי הופרה, אך כל אלה לא המרו רוחה, כאשר התמרמרה אחרי אשר דברה על לבו כי יתן לאחותי מהר חמשת אלפים שקלי זהב, כי בלעדי זאת הן לא ימָצא איש נכבד אשר יבחר בה.

— חמשת אלפים שקלים אתן מהר לבתי?! — קרא אבי וישחק — אבל אשה חכמה אַתּ! זאת לא אבחר, חמשת אלפים שקלים תאמרי לתת לבתך למען הביא עליה רעה גדולה, אבל אני אוהב את בתי ואחפוץ בהצלחתה, וידעתי נאמנה כי אם אתן לה מהר אז יבחר בה האיש רק למען הכסף, ואני אחפוץ לראות את בתי מאשרה, כי רק למענה באהבתו אותה יבחר בה איש ולא בכספה, לא אביא על בתי רעה! מבשרך חזי גורל בתך, אני לקחתי אותך בלי כל מהר ומתן כי על כן מאשרה הנך וכל הנשים תקנאנה בך, כה יהיה גם גורל בתנו —

אחי הוא איש בלי חפץ ותאוה מנעוריו כי תורת אבי באה כמים בקרבו, היא ישבה שעות רבות מבלי עשות מאומה ומבלי חפץ לעשות, ואחותי היא בעלת חפץ אשר מעודה לא מצאה חפצה ואני הנני בעל חפץ אשר מצא חפצו כמעט בכל עת. את אחי ואותי שלחו לחדר למלמד טוב אשר כמעט בלי מחיר מכר רבי תורתו, ואחותי אחרי כי אבי קוה אשר בימים הבאים תהיה אשה ולא איש לכן לא נתן אותה ללמוד דבר מה באמרו כי טוב יותר לאשה אשר לא למדה כי אך מכאובים וכעס בתוך הדעת ונוחו יכאב מרחב הדואג לשלום בתו שמר אותה מאסף הדעת ולא בוש משברו, ואותה אהב מאד וימתיק עמה לפעמים סוד. אחי לא הלך בגדולות, כאשר אמרתי, ואני קנאתי בנערים אחרים אשר למדו שפה ולדבר צרפתית היתה כל תאותי, וכל יודעי אמרו כי כשרונות לי למצוא חכמה ודעת, כי על כן בכתה אמי באזני אבי ותצק לי מאד בדברים כי ישלחני לאחד מבתי הספר לעיר טשערנאוויץ. כשמוע אבי את הדברים נבהל מאד ויאמר לקרוא לרופא, ולוא ידע כי ימצא רופא בעיר אשר יעשה מלאכתו בלי שכר כי אז בלי ספק עשה זאת, כי הוא דמה כי היא הֻכְּתָה בשגעון. אבל רוח השגעון היה שב כפעם בפעם לאמי ויתן בפיה דברים אשר לשמעם אחז בשר אבי פלצות, אך כאשר הבין באלה גרם נפשו יצדיק עליו את הדין על הרעה אשר באה על אשתו ולא ענה אותה דבר בדברה אליו יום יום אך ענה אותה במנוחה: עשי כחפצך —

— אם כן תן כסף לדבר הזה — ענתהו בשמחה בשמעה מענה כזה בפעם הראשונה.

— כסף? בעת רעה כזאת, בעת אשר מאת אלף אדומים ישכבו למעצבה בארגזי ולא ישאו פרי, בעת כזאת אוציא עוד כסף להבל? מאת אלף אדומים אשר אמרתי כי אמצא על ידם למצער חמשים אלף רבית לשנה לא הביאו לי אף גרה אחת בשנה הזאת ואני אכבל לתת עוד כסף ואוריש ואמות ברעב בראש חוצות? הן לא תבקשי כזאת! — נחומי

— בן רומעניה! — קראו אחרים בתמהון.

— ידעתי אדוני כי תתמהו לראות עברי מארץ רומעניה אשר עודנו חי, אבל אל תשתאו, כי דברים רבים סובבו עלי ויצילו ממות נפשי; האחד הוא כי לא כל היהודים נהרגו, והשני כי לא הייתי שם בעת הזעם, והשלישי . . . אך אדמה כי גם בשני דברים האלה די כח להציל איש מידי הורגיו. בארץ ההיא נולדתי על ברכי אב לא ישר כי פסח היה, וְאַף ברגלים ישרות. אבי היה איש נודע בשם, לא רק יען כי קראהו חבל הפסח, כי אם יען כי כסף רב נמצא בארגזו, אף כי איש לא ראה את הכסף הזה ואף לא עיני אמי. את הכסף הזה לא מארצו, ארץ גאליציע, הביא אתו, משם הביא אתו תורה, כי משרת למלמד היה בביתו ויעלה מעלה ברומעניה עד כי היה למלמד ובמחיר התורה הזאת ובמחיר בלויי סחבות אשר קנה במחיר מחיר תורתו מצא כסף אשר רבה ועצם מיום ליום בתתו אותו במרבית, ויען כי לא רִבָּה בנשך כי רק שנים שלשה למאה — לכל יום, לקח נשך, על כן ברכהו ה' ויעשיר מיום ליום. אך גם בעשרו לא גבה לבו ולא הלך בגדולות, לא שנה מלבושיו, ולא בחר בחדרים מרוחים ובכל חמדות התבל בחלה נפשו, כי ידע כי הבל הבל, ולתת כסף להבל שנאה נפשו. אמי היתה אחות איש עשיר, נערה יפה מאד, ועל כן נתנה אחיה לאבי בדעתו כי הזהב יוסיף לוית חן על יפיה. ואבי אהב את אמי מאד, כי על כן התאמץ לאצול מרוח חכמתו גם עליה וַיּוֹרֶיהָ דעת כי אך הזהב הוא כלי חפץ אשר לא ירקב ולא יבול, לא כן העדיים והבגדים המה ברקב יבלו, ומי חכם ימיר דבר עומד בדבר עובר? אך אמי לא נִתְּנָה בלב חכם להבין תורתו כי על כן התאוננה כפעם בפעם באזני אחיה כי רע גרלה, ומה גם מעת אשר גִּדְּלוּ בניה. בנים נתן לה אבי ביד נדיבה אחרי כי המה לא בכסף יִקָּחוּ, אבל מכלם נשארו רק שלשה: אחי הגדול ממני ואחותי ואני אשר אֲסַפֵּר לספר לכם תולדות חיי המעטים.

אך אספיק מאד אם אנשים רבים כמהם ימצאו בחיים, ואחשוב למשפט כי נעים מאד לאיש לספר מקרי ימיו אשר אך צדק ויושר ילכו לרגלם, אך אתעה בספק אם ערב לב המספר הנכבד לספר תולדות ימיו לוא נמשכה אחריו שרשרת שגיאות ואשמות, שגיאותיו היא או חטאת אבותיו, כאשר עשה התועה –

– שגיאותיו יוכל איש לכתוב אך לא להביע במו פיו, ואין איש אשר לו יהיה עז פנים כזה לספר כאלה באזני רבים – ענה נ.ע זרחי.

– אתה תכנה זאת בשם עז פנים ואני אקרא לזאת אמץ לב ואהבת אמת –

– אם אמץ לב כזה לך נסה לעשות זאת –

– ואתה תדמה כי אבהל ואסוג אחור ? נכון הנני לעשות רצונך אם היא רצון גם יתר היושבים וְאַרְאֶה לך עז פני –

– ספר, ספר – ענו אחדים פה אחר.

הצעיר הניע בראשו לאות תודה ויאמר: הפצבבו וְעִשׁ כרגע. אספר לכם בדברים מעטים תולדותי, אך הכינו לשמוע דברי עזות מאין כמהם, ועל כן אקרא גם לספורי שם:

י.

עַז פָּנִים

האיש אשר תולדותיו אספר זכה לשם הזה בעודנו ילד, ואת לא אכחד, כי זה דרך כל האוילים לכנות את כל איש אשר ימאן להאמין בכל דבריהם ולהחזיק בכל דרכיהם בשם עז פנים, ואיש כזה הייתי מימי חרפי עד היום הזה ואם ירצה השם אהיה כן גם בימים הבאים.

– בן ארץ רומעניה הנני – הוסיף הצעיר לספר בהביטו בעיניו התודרות בהמקשיבים לקולו.

ידעתי זאת כי אז אולי אחרת דברתי והראיתי להם כי גם אני לא אל הכסף עיני נשואות, כי אם לנפש תדרשני, אך העלמה בושה להרשיע את אבותיה באזני וגם שמרוה לבל תדבר עמי, ואחרי כי הוקרתי רגלי מביתם לכן לא מצאה עת לדבר עמי, ובכן קמה ונהיתה עצת השונא והעלמה ארשה לבזוי נפשה. כל אלה נודעו לי אחרי אשר כבר ארשה, כי אז לא שמו עוד עליה משמר ובפגישה אתי בגן בלכתה לבדה לא יכלה למשול ברוחה ותספר כל אלה לי בלב נשבר אשר דכה רוחי מאד. וזה הדבר אשר הביאני לעזוב את העיר ולנסוע שנה או שתים לארצות רחוקות לבל אראה בעיני את החמס הנעשה לעין השמש ומיראה פן אראה עוד רעות מאלה, ואחשוב למשפט כי כאשר לא תוסיף הנערה לראות פני אז תשכחני ואולי תנחם, זאת היתה גם עצת אבן בחן מטיבי כאב לי.

אלה המה קצות דרכי חיי, כאשר אמרתי לכם כי לוא חפצתי לספר לכם כלם כי אז לא הספיקה כל עת מסענו, אך אדמה כי תראו בהם כי לא התהללתי במתת שקר, כי אמנם זאת היתה דרכי לבלי התבונן על המקרים אשר עברו ולבלי הוסיף לדאבה על כל אשר לא השגתי, ואדמה כי אך דרך זה הוא דרך אשר לאדם: לחיות ולפעל מבלי זכור ימי החשך ומבלי פחוד מימים יוצרו, ואם תודו לי או אין כי צדקתי במשפטי, אך אבטח כי זאת תודו לי כי בתורת שפתי כן היו גם פעולותי —.

דברי המספר הפיקו רצון מאת כל השומעים כי דרך ספורו היה נעים מאד, הוא שקל דבריו בפלס לבל יאריך הרבה וגם תנועותיו מדי דברו הפיקו חן, ואחרי אשר תילדות חייו ספר לכן לא ערב לבבם להביא המעשים במשפט אם בצדק או אין נעשו, לבד הצעיר אשר מראשית הספור לא ישרה נפשו בו אמר: אך זה הוא ספור בעלי המוסר, בו נחזה אך מלאכים ברגל ישרה אשר לא תמוט אף רגע, אהבת איש לאשתו, אהבת אב ואם לבניהם, מוסר מאד נעלה,

היא היתה אשת גאון מאין כמה ותדמה כי כל איש יחשב זאת לו לכבוד גדול לבקר בביתה ויזה גם לשאת עין אל בתה, והיא דמתה כי באשר תחל להתרחק מעלי כן אוסיף להתרפס ולהתחנן כי תתן את בתה לי, ובראותה כי אני נסגותי אחור ולא היספתי לבקש פניה חרה לה עד מות על כי ערבתי לבי להראות לה כי אחת היא לי אם אבקר בביתה או אין ובעת ההיא נשבעה באפה, כי לא תתן את בתה לי אף אם אשקול סגור מחירה. בתחלה מאן האב לעשות בעצת אשתו, כי היא ידע כי שקר הדבר, אשר אמר שנאי, כי אמנם ידי רב לי לכלכל אשה ובנים בכבוד, אך הוא לא מרה מעודו פי אשתו, ועוד זאת כי בעת ההיא באה השמועה משבר הבערזע בוויען ובידו היו שטרי אגודות וויען אשר קנה למען התעשר הרבה יותר מכפי כספו ובכן רושש ביום אחד ויהי לעני, מלבד הכסף אשר הניח למשמרת באוצר המדינה על שם בתי, רק הכסף הזה נשאר לפליטה, ויהי כאיש נדהם, אז מצא שונאי אשר גם רעתו דרש לפתות את אשתו כי תתן את בתה לאיש עשיר גדול, חדל אישים ונבזה מאד איש כבן חמשים שנה אשר שתי נשים מתו לו והאחת ענה באכזריות וישלחה מעל פניו, רק למען לא יבקש את כסף בתה ואז תמצא יד אישה לכונן לו בית שנית בכסף הזה. ועל אפו ועל חמתו נאות האיש לשמוע בקול אשתו אשר הציקה לו מאד בדברים. לשוא בכתה העלמה תמרורים לבל ימכרוה כשבית חרב, לשוא רבה את אביה כי היא בפיו אמר לה כי יבקש לתתה לי ועל כן החלה לאהוב אותי ועתה תבחר מות מחיים אם לא תנתן לי, לשוא נשבעה כי תטרוף נפשה אם יאלצה לתת ידה לאיש אחר שומע לא היה לה, ועל כן בכתה במסתרים ואני לא ידעתי עד מה, כאשר אמרתי, כי מאנתי להשפיל כבודי בפני אשת גאון זאת. וגם זאת היתה לי להרחיקני מביתם, כי בעת ההיא באה עדי השמועה הרעה אל מות אמי, והיגון הנורא דכא רוחי ימים רבים עד כי לא עלה רעיון אחר על לבי. לוא

רבה העבודה העמוסה על שכמי, אך שמחתי בלילה ההוא לא רבה היתה כי האם שמרה את בתה ולא נתנה אתה אף רגע לדבר עמי, ויהי הדבר כחדה בעיני ולא יכולתי למצוא פתרון לה. כאשר נפרדתי מבני הבית ותקעתי כפי להעלמה אמרה בחפזון: שונא אחד בליעל ידכא ישרים רבים — . הדברים האלה נתנו בלבי לחקור שרש דבר מי היא השנא הבליעל אשר ידכא ישרים. אך למה זה אַרבה לכם דברים? אספר לכם אחרית הדבר בדברים מעטים, כאשר נודעו לי כל אלה אחרי אשר לא היה עוד בידי לתקן. שונא אחד בליעל היה לי בעיר ההיא, האיש הזה קנא בכל איש וכל משושו היה להפריע שלום אחרים ולהשבית אשרם, איש כזה לא ראיתי מעודי, הוא שנא אותי על כי מאנתי להתרועע אתו, כי ידעתי רע לבו כי ישיש לעשות רע ולהוציא דבה על כל איש, והאיש הזה הרבה לדבר רעה באזני על העלמה ועל אביה ואמה אף כי ברע כאח התהלך אתם וימצא עזרתו בהם. מעת אשר שמעתי הדברים האלה מפיו איך ישכין לעפר כבוד איש שלומו וביתו, מני אז חדלתי מדבר עמו יבואת העליתי אפו יותר, ובעת ההיא מצאה ידו לשלם לי רעה, כי הוא בקר בבית האיש אבי העלמה יום יום ויקח לב אשתו בחלקת אמריו וירבה להשליך עלי שקוצים ולבדות מלבו כל תועבה וכל דבר פשע עלי, אך כל אלה כאין היו בעיני האשה מול החטאת הגדולה אשר טפל עלי כי עני הנני ולא אמצא כל שכר בעמלי ורק בחסד אבן בחן אני חי, כי עבד הנני לו ולמשמעתי אסיר, החטאת הזאת, חטאת חסרון כסף היתה גדולה בעיני האשה מכל עון, כי היא בקשה לבתה איש עשיר למען תוכל להתפאר בו, אף אם כסיל אדם ונבזה יהיה, אחת היא רק אם עשיר יהיה, ובתחלה דמתה כי כבר עשיתי לי אוצרות בעמלי כאשר עשיתי לי שם, אך בשמעה כי לא כן הוא אז גזרה על בתה לבל תוסיף לדבר אלי באהבה. ואף עוד זאת היעלה להקים אותה כצוררת לי,

אלך את נערה לשיח, והדבר הזה לא חדש הוא, כי אלך את עלמה לבדי, ולהפך אם אבקר פעם ושתים בבית אשר עלמה שם ואבותיה ישימו עליה משמר מפני, אז אחדל מבא שמה, כי להם לא לכבוד יחשב אם יבקר בביתם איש אשר לא יאמינו בו, ולי הוא לחרפה לבקש שלום אנשים אשר לא יאמינו בי, ומה גם אחרי כי מכירי למאות המה וכלם ישישו לראות פני בביתם בשמחה נאמנה ואם יחסר לי ממספרם אחד או שנים לא ידאב לבי –. פני האשה אדמו כתולע בשמעה דברי ואני הכרתי בהם כי היא לא קותה לשמוע מפי מענה גאון כזה ועל כן לא מצאה מלים, וברגע ההוא באה העלמה הביתה, פניה נפלו מאד ותצדק כי חלי ראש לא נתנה לבא הביתה כרגע-רגעים אחרים ישבתי עוד ואפטר מפניהן ואגמר אמר להסיר כל אחוה בינינו ולהבדל מהן, כי אמרתי: אין זאת כי אם הנערה שבה מדעתה, ולא עוד תבסיף לחברתי, ואחרי כי אהבה נאמנה לה לא מצאה עוד מסלות בלבבי, רק חשבתי כי הדבק הזה לא רע יהיה לי, וכל השדוכים אשר דברו בי היו טובים מזה בכסף ובשם על כן נקל היה לי הדבר לעשות כאשר הרצתי ואחדל מבקר בביתן מהיום ההוא. אבי הנערה הוסיף לבקרני בביתי כמו לא נפל דבר בינינו וגם אמה בפגשה אותי בחוץ או בבית המשתה דברה אלי כבראשונה, רק הנערה באה תמיד במבוכה בראותה פני ועיניה עפו לכל עבר כמו בקשה מפלט לה, ואני לא יכולתי לבוא עד תכלית מחשבותיה, אם משנאתה או מיראה מאיש אחר תעשה זאת, אולם בפעם אחת נפקחו עיני לראות אחרת. בשבתנו יחד אל שלחן אחד ואבותיה נדברו את אנשים אחרים מהרה הנערה ותאמר בחפזון: בא אלינו ואם אין תסתתר בינתי –. נפעמתי מאד בשמעי אמריה ואקרא: אבא! ובלילה ההיא באתי שמה ואראה כי תוגתה אשר רחפה על פניה זה ימים אחרים ברחה כרגע בבאי וגם האם שמחה לקראתי באמרה: ראו, זה אורח בא אלינו! – אני הצטדקתי כי עתותי אין בידי כי

והבת לא באה החדרה, ואני לא שאלתי דבר אודותיה איפוא היא ואחפוץ לקום ולשוב הביתה, אז אמרה אלי: למה זה תמהר כה ללכת ופני בתי לא ראית חכה עוד מעט ותבא הנה, כי היא לא שמה עוד בגדיה עליה ועל כן לא יכלה לבא עד כה –. אני ידעתי כי בכל עת תשים העלמה בגדיה עליה ברגע אחד, ומה גם בדעתה כי אני בבית, ולא זאת עצרה בעדה מבא ברגע באי, ובכל זאת הבלגתי ואתאר. כאשר ישבתי שנית החלה האם, להתאונן על דרכי אחינו בערים ההן, כי יביטו באלף עינים על כל מצעדי גבר ועלמה ויאריכו לשונם להגדיל על כל דבר עד כי אין מחבא משוט לשונם.

– העושים כזאת כסילים המה ומי ישים לבו לדברת כסילים? – עניתי.

– לא נוכל להתחכם יותר מכל האדם ואם כל בני האדם כסילים המה אז עלינו לבחר בארחותם –

– האיש החפץ בארחות כסילים יבחר בהן – עניתי בלי חמדה – אך החכם לא יעזוב דרכו מפני קול הכסילים –

– וזאת תהיה לבקרים למחתה לאלה אשר יאמרו להתחכם יותר ולהבדל מכל הקהל, אך למה אדבר אתך בחדות, אגדך פשר דבר ותבין; שלשום הלכתם לבדכם מבית המשחק אתה ובתי וזאת ראו שני אנשים מעירנו ועתה היתה זאת למלה בפי כל –. קצף גדול התלקח בחבי בשמעי אמריה, כי איכה תעיז מצח לדבר אלי כזאת ולשים אשם נפשי כמו אני הסבותי בכבוד בתה בעת אשר היא משכתני אחרי בתה בחזקת היד ובעת אשר ראתה אותנו יושבים וכפה בכפי, היא ראתה זאת ותשחק ועתה תדבר אלי כמו עברתי חק המוסר בלכתי את בתה לבדנו. ובקצפי הפצתי לענות איתה דבר כאשר עם לבבי אך הבלגתי ואמרתי: מי יודע אם לא ארע להנערה בדברי כי לא אדע עוד מה בלבה אם גם ידה עם אמה או אולי למרות רוחה תדבר אמה כזאת, כי על כן עניתי במנוחה: בעיר הזאת לא יחשב איש זאת לעון אם

ומכירינו החליטו כבר כי עוד מעט ינביא כברית, וגם אני כזאת חשבתי אף כי לא הוצאתי עוד דבר מפי, כי עיני העלמה הגידו לי דבר ברור את אשר בלבה, וגם בדבריה, אף כי שמרה מאד לשונה כנערה מצניעה לכת, הראתני לדעת כי יקר אני בעיניה מאד וכי כל חפצה להקשר אלי במעדנות נצח. והרבית אתי השמיעי זאת לכל, אחרי כי היא נזרה מכל איש למען דבר אך אתי ובבאי הביתה לבשה גיל וכאשר הוקרתי רגלי יום אחד היתה עציבת רוח, ואמה התבוננה לכל אלה ותשחק לפעמים בהביטה בפני אישה.

אמה היתה כבת חמשים, אשר לה יאמר התמין: אשה חכמה, כי ידעה עת לכל חפץ, ואמנם לבה לא היה ריק מדעת דרכי החיים, אך לגאונה לא היה קצה, בעד הכבוד נכונה היתה להקריב את כל, את אישה ובניה וגם את נפשה, ואחרי כי שמעה תמיד תהלתי בעירי ותחשוב כי גם לאיש איצרות הייתי, לכן הרבתה תהלתי למען קרבני, ובראותה כי בתה תמצא חן בעיני בקשה בכל עת תואנה לעזוב אותנו ונשיח לבדנו, אך פתאום היתה רוח אחרת את האם ולא ידעתי פתרון מדוע זה היתה כזאת, בכל עת אשר הלכנו לשיח הלכה האם את האב יחד ואנחנו הלכנו יחד; ובפעם הזאת ראיתי כי האם שמרה צל בתה ולא תעזבנה אף רגע, וגם הבת שנתה רוחה מאד ולא ענתני אף על דבר אחד מעשרה אשר דברתי אליה, וכאשר ענתה ראיתי כי בכבדות וכמו למרות חפצה ובמבוכה תענני, על הדבר הזה חרה לי מאד ואמר בקצפי: לא אשיב לראות פניהן עד עולם, אך כאשר שבתי הביתה ודברתי עם לבי אמרתי: אין זאת כי אם העצבתי רוחן אי הבלמתין מבלי משים, או אולי הוציא איש דבת שקר עלי באוניהן כי על כן רחק לבן פתאום מעלי, ועל כן עלי לחקור זאת למען אדע כי אולי בי העון ואבקש לתקן המעות. בלי חמדה הלכתי ביום השני שמה והנה האם לקראתי ותחל לדבר עמי במאור פנים, אך התבוננתי כי לבה בל עמה, וכה ישבתי עמה כשעה תמימה

עת נדבתו ביד נדיבה ובמחיר שלישי וששי הרבה מאד, הוא היה חבר לחברות תומכות ההשכלה ולחברות אשר תכליתן לרדוף המשכילים בחמה שפוכה, כי על כן היה נכבד בעיני כלם, ואף כי זה פעמים לא שלם לנושיו את נִשְׁיָם בכל זאת לא הָלַךְ כבודו אף מעט אחרי כי כסף היה לו, כי רק אלה אשר רוששו ולא שלמו המה יֵחָשְׁבוּ כלוים ולא משלמים. האיש הזה הָיָה לי מיום בואי לעיר המלוכה ואחרי כי ידעתי את כל כבודו בביתי לכן שמחתי גם אני על חברתו. אחרי שנה אשר נודעני איש אל אחיו באו גם אשתו ובתו לראות את עיר המלוכה. בטרם באן ספר לי בלי הפוגה כי בתו היא חכמה ויפת מראה מאין כמה ודעתה בלמודים רחבה מני ים, ואני אף כי ידעתי כי כל האבות יחשבו זאת כי בניהם נעלים על כל, בכל זאת נכספה נפשי לראות פניה, ויהי כבואה החלותי לבקר בביתו. הנערה לא היתה יפת מראה אך חן הוצק על פניה ומדברה היה נאוה מאד, לב הכם היה לה אך דעתה בחכמות ושפות לא רבה היתה, ובכל זאת מצאה חן בעיני, ומה גם אחרי שמעי תמיד תהלתי מפיה, כי כיציר נעלה הנני בעיניה וכן בעיני כל אלה אשר קראו ספרי וכלם יתברכו כי בעירי ילבביד גדול מאין כמהו התחשב לה זאת כי תתהלך ותשיח אתי בבקר בבקר, ומדי הוסיפי להכיר אותה ודרכיה כן הוסיפה לקחת את לבבי בחכמתה הרבה ובמשפטיה הנאמנים על אודות דרכי החיים ובשנאתה לכל עדי וגאון עשר, כי היא לבשה בגדים לא כבת עשיר, ובאהבתה למלאכה, ולא התבוננתי כי על הרוב שמעתי מפיה רק את הרעיונות אשר קראה מעל דַּפֵּי או אשר שמעה מפי בדברנו יחד, לי היתה זאת לשמחת לבב לשמוע מפיה בכל אשר חשבתי והפצתי אשר על כן ראיתי פניה יום יום ודברתי עמה שעות רבות, יחד הלכנו לשוח ולכל בית משחק ושיר, ואבותיה שמחו מאד על זאת כאשר ראיתי בעיני, כי אם בוששתי לבוא יום אחד אז בא אביה לדרוש שלומי ולבקשני בשם אשתו ובתו לבא, וכל רואיני

ללענה והיו למרים, עתה הבינותי מה אמלל הייתי לולא יצאתי למרחב מחבלי אהבתי אשר בהם נתמכתי. עתה החלותי לשפוט כי האהבה אשר תשקה כוס שכרון היא אך טובה בעתה כיין משכר אף לא לארך ימים רגע תעלה את האדם על ותעהו להשיב נפשו במאשר במאשרים למען הוהותי אחרי כן עד עפר, ואם באמר נאמן ישלים ושלות השקט יחפץ איש אז יבחר במנוחה וישמר לנפשו לבל ילך שבי לפני עינים יפות, רק אם יבחר ויתבונן ויתחקה על שרשי רגלי בחירת לבו וידע רוחה ולבה וישפט כי כמחשבותיה מחשבותיו וחפץ אחד להם, אז רק אז יוכל לקות כי יצלחו יחד בחייהם. והכמתי אז יותר משלמה ואמרתי לא רק הבל היפי כי אם מצודה פרושה היא ורעה רבה בו, וכמעט יראתי מחברת נשים מני אז, ולולא הזכירתני אמי כפעם בפעם במכתביה כי החכה בכליון עינים ליום המאשר אשר בו תראני עומד תחת החפה, כי אז אולי הסירותי את הרעיון הזה, לבא בברית את אשה בחזקת היד מלבי, אך החפץ להצדיק את אמי לעת זקנתה ולקחתה לביתי הוא נתן בלבי מחשבה להשב לבא בברית את אשה. חק למודי בבית מדרש דת ודין כמעט כליתי. ואבן־בחן היה לי כאב כמקדם, אף כי לא צפיתי עוד לעזרתו, כי החלותי למשך בשבט ספר בשפת הארץ ואמצא שברי בכבוד. ובספרי אשר כתבתי בשפת ארצי עשיתי לי שם בין הסופרים עד כי בני עיר מולדתי החלו להתפאר בי כי בן עירם הנני, בעת ההיא נודעתי לאיש עשיר סוחר בן עירי, אשר לפני עשר שנים אולי גם מאס מהביט בפני ועתה בא לבקש פני בכבוד גדול. האיש הזה היה אחד מהנכבדים בעירי, כי ידע מעט תורה ומעט דרך ארץ ואחרי כי כסף היה לו ויסחר אל ארצות לכן אמרו כי גדול הוא גם בתורה ובחכמה ובדרך ארץ. הוא היה איש שלום, את המשכילים התהלך באחוה ויחנך את בניו בדעת ואת היראים התהלך כרע כאח. לספרי עברי הענק בכי

עברה כוס חמתה ותנבל שמו ותקראהו: יהודי נבזה! — כל עוד אשר בלעג דברה עמי היה קסם על לשונה לצודד לבי, אך בשמעי הרפות מפיה ובראותי כי היא אשת מדנים הוסרו חבלי הקסם מעל לבי באפס יד, ועתה הבינותי חכמת לב אבן־בחן ויישרו בהעמיסו עלי משא לעיפה לבל אחזה פניה ימים אחדים ואז אוכל לשפוט מישרים, כי אמנם כן היה, בפעם הזאת יצאתי מאת פניה לבלי שוב עוד לראותה עד עולם והמנוחה שבה ללבי, ולא כחדתי ממנה כי לא אחפוץ לשמוע לא שמי ולא שם אבן־בחן מנאץ בפיה ועל כן אחדל מבקרה בביתה. אולם היא הוסיפה לקצוף ותקרא בגאון: עוד תתרפס לפני ועל ברכיך תכרע ותתחנן מלפני כי אסלח לך —. קצפה וגאונה וחרפותיה היו לי לארוכה נאמנה, ובלב מלא נחת על כי נצלתי מחבלי כשופיה יצאתי את אבן־בחן ללכת אתו לעיר המלוכה, ועד היום הזה ובכל ימי חיי לא אשכח חסד זה אשר עשה אבן בחן עמדי, כי החסד הזה גדול הוא מכל החסדים אשר עשה עמדי, וזאת ראיתי אחרי כן כי השובבה ברחה מאת אביה את אחד האצילים אשר בגד בה אחרי ימים אחדים ויעזבה לנפשה בעיר המלוכה ואחריתה היתה אחרית כל הבנות השובבות...

אולם אדוני, לא אחפוץ להרבות עוד בדברים אודות מקרי ימי לבל אהיה עליכם למשא, ואספר לכם רק את המקרה האחרון אשר לרגלו נטל עלי לעזוב עירי, ואחרי כי גם המקרה הזה יסודתו בשבר הבארזע וגם אותי יכלתי לכנות בצדק בשם גאון ישבר על כן לא אכלאהו תחת שפתי. תורה חדשה יצאה לי מאת האהבה ההיא ומשפט חדש הנה לבי מהעת ההיא בדבר הברית את אשה, ככל הנערים דמיתי עד הנה כי יפי האשה יצריח את בעל נעוריה והאהבה אשר תשקה כוס שכרון היא היא לשד החיים, אבל עתה אחרת ראיתי, עתה התבוננתי לחיי רעי המרה, אשר גם הוא בכוס האהבה אמר למצוא כוס ישיעות וחיים ויינו נהפך

תבל לתקון ולא על זאת שמתי אשם נפשך כי עודך
על ימים, כי אם תמהר להוציא דבר בטרם שמעת,
ואני אחשיב למשפט כי לא שמעת שם העיר השנית
כי אז אולי בחרת בה –

– אין עיר בתבל אשר שְמָהּ ימשכני יותר אחריה
מעיר לבנה –

– וגם עיר נבוכה, עיר מולדתך מקום מושב אמך
לא תמשכך? –

– עיר נבוכה? סלח לי, שגיתי מאד, לוא ידעתי
כי לעיר נבוכה תחפוץ לשום פעמיך כי אז בחרתי בה
בכל לב כי לראות את אמי כלתה נפשי מאד –. ולעיר
נבוכה שמני פעמיני, ובכל לבבי הנה תודה לאבן בחן
על כי נחני בדרך ההוא.

לשמחת אמי לא היה קצה בראותה פני וכן גם
לשמחתי אני, והשמחה הזאת השכיחתני באמת את לבנה
ואת בת המורה, ותודתי לאבן בחן גדלה עוד יותר אחרי
אשר עזבתי את אמי, כי היא הללה בכל פה על ישרה
ותמתה, ובשובי ללבנה הייתי לאיש אחר. אמי ובת
המורה היו רחוקות בדרכיהן כרחוק מזרח ממערב, אמי
היתה אשת תם וישר ולבה היה מלא אהבה נאמנה לבניה,
לזכרון אישה, לזכרון אבותיה ולעמה ואמונתה, וכל אלה
לא היו בבת המורה, ועתה אחרי ראיתי פני אמי ואחרי
אשר את פני בת המורה לא ראיתי כמעט כירח שלם,
עתה החלותי לחשוב מחשבות במשפט ולשקול דבריה
ומעשיה בפלס, ואם כי בלב מלא עדני אהבה שבתי
לראות פניה, אך בצאתי מביתה נהפך לבי מאד עד
כי לא הבינותי איכה הוליכתני שולל ימים רבים. בשובי
ללבנה היתה ראשית דרכי אל בית המורה ואמצא את בתו
לבדה בחדרה. היא מאנה בתחלה לראות פני ואחרי אשר
החלותי להצטדק שִנתה פניה מקצף ותשפך עלי עזוז אפה
ותתהפך אתי ותתנני לבוגד וקל דעת, וגם על אבן בחן

נבוכה, כי גם ביום השבת עצרני בביתו וידבר וישיח עמי כל היום. לבבי היה מלא קצף עליו אך לא יכולתי להעיז פנים למרות רצונו, וביום המחרת אמר פתאום אלי: בעוד חצי שעה אשים לדרך פעמי –. שמחה גדולה באה בלבי בשמעי דבריו ומרוב שמחתי לא עניתי אותו דבר, והוא התבונן בי ויאמר: ואתה תלוני בדרך כי אמצא חפץ בך –. הדברים האלה הלמו ראשי ומפתחי פי התמלטו המלים: אבל! איך? – – ולא יספתי לדבר מרוב יגוני. הוא לא שעה לדברי ויאמר: הנה המרכבה, בוא ונשבה –. בכל מאמצי כחי נסיתי להמלט ממנו באמרי לו כי עוד דברים לי פה ולא הכינותי לי מאומה לדרך וכי לא אוכל לעזוב העיר מבלי להגד לרעי כי הולך בדרך אני, אך היא ענני במנוחה: לא בדרך רחוקה נלך ואחרי ימים אחדים נשובה – ובדברו יצא לשבת בהמרכבה ואני אחריו כאסור באזיקים. ימים אחדים הלכנו מעיר לעיר ובימים הראשונים הייתי עצוב רוח מאד, אך העבודה הרבה אשר היתה עלי היא השכיחתני יגיני, ועל כן החלותי לשמוח עליה מאד בעת אשר התאוננתי על מצבי הרע כי כעבד הנני. ביום העשירי ללכתנו בדרך אמר אלי אבן בחן בפנים מאירים: שתי דרכים לפנינו עתה ולי אחת היא אם בדרך האחת או השנית נלך ואתה בחר; הדרך האחת תובילנו לעיר לבנה והשנית – –

– בעיר לבנה אבחר – מהרתי והחלטתי בטרם כלה דברו.

– עודך עול ימים – ענה אבן בחן בהניעו ראשו.

– אבל אני אדמה כי החסרון הזה יוכל להמנות ברבות הימים – עניתי בלי המדה, כי כבר קצה נפשי לשמוע שם „עול ימים" כדבר פשע.

– אמנם כן החסרון הזה, חסרון הימים יוכל להמנות, אך המעות אשר תעשה בעת החסרון הזה אספוק מאד אם

באמללה ונרדפה ולא כרודפת היתה עוד בעיני, עתה אמרתי מצאתי פתרון שנאתה לכל היהודים, אחרי כי המה ינבלו שמה בזהן, צדקה נפשה מהם. והרעיון הזה מסך בקרבי רוח עועים עד כי החלותי רק להצדיקה ומי יודע אם לא עשיתי מציתה לולא בא פתאום האדון אבן־בחן אל העיר, הוא הציל נפשי ויוציאני למרחב.

אבן־בחן לא שאלני למה נפלו פני כאשר שאלוני רעי יום יום. גם לא דבר אתי דבר בדבר לכתי לעיר המלוכה או להותר בעיר ההיא ולקבל משרת מורה בבית הספר, רק אמר לי כי ידיו מלאות עבודה ועל כן יבקשני כי אעזר לו לכתוב ולסדר מכתביו הרבים, וכל איש יבין כי לשמחת לבב היתה לי לעזר להאיש אשר רק על טובו חייתי עד כה והוא גם תקותי לימים יבאו, ובכן החלותי לעבוד בביתו והוא מלא ידי עבודה כל היום מהבקר עד הערב כמעט בלי מנוח, וגם בלילה לא נתנני לשוב אל מגורי כי אם בביתו ישנתי, וכה עבדתי עבודתי כל השבוע. בתחלה לא התבוננתי למלאכה הכבדה אשר העמים על שכמי, כי כחולם הייתי, אך אחרי ימים אחדים החלותי לחוש כי עיף אנכי מאד, ועוד זאת כי לא יכולתי לראות בכל העת ההיא את פני אהובתי, וזאת היתה רעה בעיני גם מהעמל, אני השתוממתי מאד על אבן בחן, כי לא זאת היתה דרכו להעמים עבודה על שכם איש, וכאשר עשה איש למענו אף דבר קטן מהר להשיב תודות לו, ולא כן התהלך אתי, כי אם בנגיד ומצוה צוה עלי לעבוד ולהותר בביתו לבלי צאת החוצה. עתה בא על שכרו – אמרתי בלבי – וגם הוא לא טוב מכל האדם, בעד הטובה אשר עשה עמדי והפיץ לשימני עבד לו, אך גם זה טוב היא, כי לא עוד תהיה עלי החובה להכיר טובה לו – בזאת נחמתי נפשי ואחכה בכליון עינים ליום השבת אשר חפשה תנתן לי, אך גם תוחלתי זאת

קצפתי קצף גדול על הסוררה ואחפוץ לקללה במארת אלהים, אך מדי עלה זכרונה על לבי, כן שברתי את כל ואהבה אין קץ השקתני כוס שברון. המלחמה האיומה הזאת היתה בלבי כירח ימים, ובכל העת ההיא ראיתי פניה יום יום, ושמעתי מפיה לרגעים את כל האשר הנכון לביא לני אם נמיר שנינו יחד התני ואז תהיה לי, כי אני אהיה אדון והיא גברת, וכמעט הסתתרה בינתי מריב צרותי, פני אמי ואהיבתי להמי בחוקה בלי הפיגה ילבי היה בשדי קטל מרמס לרגלי הלוחמים. נעיתי שחותי עד מאד, קודר הלכתי באיש אשר תלאות נוראות אפפוהו וכגבר אין איל הייתי ילא יכלתי לגור אמר לפנות ימין ושמאל. אלף פעמים ביום קראתי לאהיבתי בוגדה יסוררה ורביא פעמים סלחתי לה לכל אשמותיה, כה היה יום יום מבקר עד הערב, אך כמעט נפלתי שדוד ברשתה לולא חש מלאך מושיע לחלץ נפשי מצרה למרות חפצי. כאשר התבונן בי אחד מאוהבי הנאמנים כי פני נפלו יבשרי דל מאד אמר אלי בבאו לחדרי: שמע נא: הנה ידעתי וכל בני העיר יודעים כי נפשך תלהט גחלים מאש האהבה אשר הציתה בך השובבה, הצודדת תמימים בבשפיה— — —

— הס! אל תעיז מצח לדבר סרה ביצור הנעלה הזה! — קראתי בעוז אפי ואתעורר.

— היא נצורת לב וסוררת ורבים מפריצי העיר מהאצילים יהלו פניה והיא אך לכסית עינים תבקש לה איש יאם כי שכחה אלהי אביתיה יאמונתה בכל זאת תזכור עיד התפלה האחת אשר נתקימה בה: ונפשי כעפר לכל תהיה.. עוד המלה בפי אוהבי ואני התנשאתי ממקומי ואומר להתנפל עליו, אך הוא שם ידו על שכמי באהבה ויאמר: אל נא תתהולל, את אמך זכור! — הדברים האלה השקיטו כרגע המית רוחי ונקוטותי בפני על כי אמרתי לשלוח ידי ברעי, אך בכל זאת היו דבריו כפחם לגחלים להגדיל עוד אהבתי אליה, כי

עֹז כחי להסיר מֵעַל שכמי, ואם קרבתי התפין אז התחקה על שרשי רגלי. לא נכחד ממני כי שאר רוח לך, בשרונותיך יעלוך עַל, אך לא עתה, כל עוד אשר שם יהודי נקרא עליך לא תצלח לכל, נבול תבול אתה ורוחך ודעתך, וגם כל אלה אשר תמשיך אחריך בחבלי אהבה או אחוה ירדו פלאים בַּמֹך, התאיששׁ, היה לאיש ותיטיב לנפשך ולאוהביך ייטב בגללך, התבין מלי? — כה התמה דבריה ועיניה היו זקוב. כהלום רעם ישבתי ושמעתי דבריה ולא מצאתי מלים לענות אתה גם לא הרהבתי עֹז בנפשי להביט בפניה, כי דבריה נתנו מורא בלבי. והיא אחרי אשר הבתה זמן כביר לשמוע מענה פי שבה להתקלס בי כמקדם ומדבריה נוכחתי כי היא בטחה בלבה, כי בידה לשחק בי כצפור, וכמכונה באין חפץ ודעת אני בידיה ואלך לכל אשר תוליכני ואעשה ככל אשר תצוני.

ואני בקשתי מלים להוכיחה משובתה על פניה אך לשוא, כי מבוכתי העתיקה מפי מלים ואהי באיש נדהם, עד כי לא יכלתי עוד שבת בחברתה ואשוב במר נפש הביתה. אך בוגדה יסוררה היא! — קראתי בקצף בלבתי — בוגדה בהוריה ובעמה, צודדת נפשות בקסמיה להפילן לבאר שחת, לא אשוב לראות פניה עד עולם, כמפני דוב אורב אנוס מפניה, הה! מדוע הובילוני רגלי אל הרשת הזאת! מצוקת נפשי גדלה מאד עד כי בכיתי תמרורים בשבתי בחדרי, ומרגע לרגע עלה הרעיון על לבי לברוח מהעיר באין רואה, וגם לזאת לא עצרתי כח.

ימים רעים ומרים היו לי הימים האלה. אֲסיר אהבה הייתי ולא יכלתי להסיר אסורי מעל ידי והגיון אהובתי היה לי לחגא. רגע עלה רעיון על לבי למכור נפשי לה ולעשות חפצה, אך פני אמי נראו לי אז ואחרד ואבהל מאד מפני הרעיון הזה ולוא יכולתי כי אז מרטתי לחיי בחרפה על העול אשר הגה לבי, ואז

– לא אדע זאת – קראתי בחם רגשותי – כי אם רוחי ונפשי עשו להן כנפים לעוף אל מקום אשר שם הביון עזן, בלבך לבי וברוחך רוחי, וגויתי אך פגר בלעדן, אם רוחך יחיני אחיה ואם תאספי אליך רוחך אז אינני –

– ידעתי כי תאהבני – ענתה במנוחה כקדם – ידעתי זאת, וגם אני אאהבך מעט, אך – – –

– אל תוסיפי דבר עוד, די לי כי אדע כי תאהביני ואם גם מעט, גם בהמעט הזה די כח להחיותני נצח ולשימני לאיש אחר, ולהראות לי כי עד כה לא ידעתי מה חיים –

– אם כה תדבר תמצא חן בעיני, שב לימיני, כי אך זאת חפצתי כי תהיה לאיש אחר, לאיש אשר אוכל לאהוב אותו הרבה, הרבה מאד בכל לבי ונפשי –

– דברי דבר ואקימנו, לא אחת מפני כל, לא אשיב מכל, רק מצות פיך תהיה תורתי ואהבתך אמונתי –

– מפי הוצאת מלים, אני אמרתי כי אוהב אותך מעט, אך לא האהבה מעטה היא, רק מעט ממך אאהוב, לבך יקח לבי, אך עוד דבר נסתר בקרב לבך והוא יסיר לבבי מאחריך –

– ומה הוא הדבר? מהרי והשמיעיני ואסירנו כשקץ נמאס –

– הוא רוח היהודי אשר יצוק בך –

– רוח היהודי – קראתי בשממון – לא אבין מליך, השמיעיני דבר ברור, לא אדע במה נופל רוח יהודי מרוח בן עם אחר? האם לא יורני רוחי לעשות חסד, לדאג בעד רעי, לאהוב בכל לבי, כמו לוא בן עם אחר הייתי? –

– וזאת היא לך לפוקה כי לא תבין זאת, אני אדע מה הוא רוח יהודי ושקץ אשקצנו בכל נפשי, השם הזה לי לגועל נפש ולמשא לעיפה, אשר אבקש בכל

להתהלך את אנשים, ועוד תהלות רבות כאלה אשר נסכו בקרבי רוח שכרון ואהי מאשר כל הלילה ההוא ולא הוספתי לחרף את החנוך, וגם מכתבי אשר כתבתי לאבן־בחן שכחתי ואשמח מאוד בשמעי מפי המירה הזקן כי ישימי על שכמי המשרה הכבודה להיות מורה בבית המדרש.
כשני ירחים עברו מהעת ההיא ויום יום בקרתי בבית המורה, ושעות רבות בלותי בשיחתי את בתו, אף כי חליפות היו תמיד לרוחה, פעם דברה אלי באהבה וחן כמו אך בי חיי רוחה, ופעם לא הטתה אזניה לדברי ותרעם פנים לי. חדה סתומה היתה לי הנערה הזאת וכל דרכיה, ומאשר כי חפצתי בכל לבי למצוא פתרונה לכן לא הסרתיה מעיני אף רגע, ובכן הוסיפה לשחק בי כחתול את העכבר, רגע צוד צדתני וכרגע שלחתני לנפשי ותשב להתנקש בי, ואני לא התבוננתי כי הייתי למשחק לה ככדור בידי ילד ובאחת מעיניה היה די כח לשלחני אל אשר יהיה רוחה ללכת, גם לבאר תחתית. ומי יודע אם לא היתה כזאת לולא חש מלאך מושיע לישועתי.

בשבתנו יחד ביום אחד ונדבר על אודות החום והשמש והאבק וכאלה דברים נעלים, שמה פתאום אלי פניה ועיניה הפיקו חן אין קץ עד כי כל דמי לבבי רתחו וכמעט חשבו עיני מהברק אשר נגע בהן, ותקראני בשמי: ידעיה. לוא שמעתי מפיה כל דברי האהבה אשר תעלינה על שפת לשון איש, לוא גלתה לי אהבתה בשפתים דולקות ובכל האמרים הנעימים אשר ימצאו בספורי האהבים לא עצרה כח למשכני אחריה כאשר משכתני אך בהמלה האחת הזאת בשמי. כיד נעלמה אחזה בי ותרימני ממושבי ותפילני לרגלה ותתן ידה בידי ושפתי צמדו עליה בכח נעלם. היא לא הסירה ידה מידי אך ישבה במנוחה כמקדם ותאמר: גם זאת תדע, לכרוע ברך לפני עלמה! —

את רענו, כל העלמות תהיינה נשים כמו אשת רעי, וכל הגברים אנשים כמהו — כה גזרתי אמר, אף כי לא יכולתי לשים אשם נפשו. אבל הן זה דרכנו תמיד כאשר נחזיק במחשבה אחת אז לא נרפינה וכל מראה עינינו יחזק לבנו להחזיק בה, ומאשר כי מאז הבקר החלותי למצוא מגרעות בהחנוך היה הוא בעיני כמקור כל המדנים ואי שלום.

כאשר שבתי הביתה והרביתי מחשבות על דבר החנוך והרעות אשר תבאנה לרגלו החלותי לבקש גם חשבון מעשי לימים יוצרו, ואראה כי אין כל תקוה לי עוד בלתי אם אפנה אל מטיבי היושב בעיר המלוכה לשאל בעצתו, ועוד בלילה ההוא כתבתי לו מכתב גדול ובו שפכתי כל שיחי לפניו ואבקש ממנו תורה ועזרה למען אדע לבחר לי דרך בחיים. לבקש לי משרת מורה בבית הספר לא הפצתי עוד אחרי כי לבי אמר לי: דרכי החיים עוד נסתרים מנגד עיניך ואיך תורה לאחרים? ועל כן היה אך זה חפצי להוסיף לקח בבית מדרש המדעים ובאבן־בחן מטיבי שמתי תקותי ותבוא מנוחה ללבי. בעת כתבי המכתב שכחתי את בת המורה ותהפוכותיה, וגם אחרי כן כאשר עלה זכרונה על לבי התאמצתי בכל כחי להרחיקו ואדור נדר לבלי ראות פניה עד עולם. וכאשר תבינו אדוני, בלעדי אגיד, כי ביום המחרת חללתי נדרי אשר לשמחת לבבי לא שמעה אותו אזן איש מפי, ואלך יחד את המורה הזקן לביתו. בפעם הזאת שנתה בתו את טעמה ותדבר אלי במאור פנים ובידידות, ואף עוד זאת כי בקשה ממני סליחה על כי הכלימה אותי, ותאמר כי רק לנסותני עשתה כזאת ואחרי כי אני נצחתיה, תניח כלי מלחמתה מידה ולא תוסיף להלחם בי בחרב פיה כי הָ׳אֱתָה לדעת, כי לא ככל תלמידי בית המדרש הרבנים אני, כי אם אדע להלוך נגד החיים ואבין לענות דבר כאחד מאלה אשר כבר נסו

— קח את הילד ואלכה — ענתה — הנה כן הוא כאשר כל סבל הבית עמוס רק על שכמי, השפחה עזבה ביתנו זה שני ימים ואני כנדהמה כי לא אדע מה אחל ומה אכלה, המלאכה רבה מכחי — הדברים האלה דברה בשׂימה אלי פניה. כמעט למרות רצוני התבוננתי בהחדר ובכליו ילישוא בקשתי למצוא את המקום אשר בו תסתתר המלאכה המרבה אשר תענה נפשה.

— הניחי את הילד על הכסא — ענה אישה — הן לא ילד קטן הוא עוד כי תשאהו בחיקך תמיד —

— לא אוכל לעשות זאת — ענתה היא בקול מושל — הן לא אעזוב את הילד על הכסא —

— אבל הן לא לעולם תשאהו בחיקך — ענה אישה ויקח את הילד. הילד היה כבן ארבע שנים, יפה עינים וטוב תאר, לחייו מלאות ואדומות כשני תפוחים, אך לא ידע מנוח אף רגע. בשבתו על ברכי אביו החזיק בכוס ויך בה על השלחן, אביו לקח הכוס מידו וירחיקה מעליו, אז נתן הילד קול גדול ויחל להכות באגרופיו וברגליו הקטנות ויקרא בקול גדול. לקולו מהרה אמו בחפזון ותקרא בקול גדול מבלי שים אלי לבה: הנה כן הוא תמיד, כאשר אתן הילד על ידך תכעיסו — ובדברה לקחה את הילד בחזקה ותתן את הכוס בידו.

— אבל הן היא ישבור את הכוס ויפצע ידיו — ענה בעל הבית — קחי את הכוס מידו —

— הוא לא ישבור ולא יפצע ידיו, השתעשע בני בהכוס — והילד כמו למרות רצון אביו הכה בכוס בכל כחו בשלחן עד כי שבר אותה לרסיסים ויפצע ידיו. אז קם שאון בבית ואני קמתי ללכת כי ראיתי כי לא פה המקום למצוא מנוחת נפש ואלך מר בחמת רוחי הביתה. גם זה פרי החנוך אשר יחנכונו בו — אמרתי בלבי — לקרוא בספרים ילמדונו, לדרוש חכמת ספרים מתים יורונו, אך לא תורת החיים, לדעת איך להתהלך בשלום ימי־שני

עזה בתבל. וגם שטן רעי הוא אבי אהובתו השקה אותו כוס שכרון לבל יבקש חשבונות רבים, ורב היה אשרו כי מצא חפצו; עלמה עניה, בטרם עוד ידע מאין ימצאו טרף לנפשם, ובבן נאלין להיות מורה, לא באחד מבתי הספר כי אם מורה שפל אשר ינוע מבית לבית, למען החיות נפשו ונפש אשתו. ובכל זאת לא אכחד תהלת חברי זה, לא נחם ממעשיו גם אחרי כן, אף כי נוכח כי לולא פרש הוא כנפו על אשתו כי אז החזיקה בכל לב גם בכנף איש אחר ומה גם אם היה נחפה בכסף, ואף כי לא אחת ולא שתים שמע תלונה מפיה על כי יחיו בחיי צער, בעת אשר הוא עבד עבודתו כחמור כל היום והיא ישבה בחבוק ידים, כי לא למדה להיות צופיה הליכות ביתה ותתאונן תמיד כי כשל כח סבלה לשאת כל משא הבית אם לא יקח שפחה, וגם לזאת נאות ויוסף על עמלו, עד כי כמעט כשל כחו. וכל נחמתו היה בן יפה עינים אשר נולד לו. כאשר נולד לו הבן שב ויחפש באוצרות לבו את התקות מימים מקדם אשר בהן שעשע נפשו ויחדש פניהן ויכינן למען בנו, ובו בטח לבו כי ישכיל מאביו ויהיה לתפארתו בימים הבאים. הנה כן ישנו העניים את בגדיהם המקרעים למען בניהם לכסות בהם מערומיהם ויתעו נפשם בשמחה כמו חדשים מקרוב מצאה ידם לעשות להם. תקות כמו אלה גם הנה על הרוב תארכנה ימים כהבגדים הישנים אשר ישנו פניהם . . .

לביתו באתי ואמצאהו יושב אל השלחן יגע מאד, לפניו כוס מים חמים ואשתו יושבת למולו והילד על ידיה, בחדר שרר אי־סדרים, ואי־סדרים היה גם בלב בעל הבית, זאת העידו בו פניו. בראותו פני קם ויתעורר כמקיץ מתרדמה ויתן ידו לי.

– חוה רעותי, תני לידעיה כוס חמין – אמר אל אשתו בקול דק.

רגע את מוצא שפתי אני, כי המגלה ארץ חדשה לא עוד יוצרה הוא, והרולים אשר הצמיחה אדמה שנים רבות לא באפס יד ישברו. לפנות ערב חשתי בנפשי כי עיף הנני מאד אף כי לא עשיתי מאומה רק סבל עשתנותי הרבים הכריע רוחי מאד ואלך אל אחד מרעי הנאמנים אשר גם הוא היה תלמיד בית הספר ועתה היה למורה. אלך אליו ואמצא מנוחה בחברתו וחברת רעיתו ובנו. הילד הקטן ישעשע נפשי, זאת ידעתי נאמנה כי אוהב מאד את הילדים, ובעת אשר רוחי נעכר גם אז יש לאל ילד לשעשע נפשי.

חברי זה עף גם הוא על כנפי הדמיון ככל התלמידים בכל עת אשר עוד תלמיד היה, הוא חוזה לו עתידות נעימים כי עוד ירום ונשא בחכמתו ויעשה לו שם ועשר, עד אשר באה העת אשר דמה כי כבר מצא כל אלה בעיני עלמה בת איש סוחר אשר ירד מנכסיו, היא לקחה לבבו ויהי לחכם, לחשוב את העשר והכבוד כאפס מול אהבת אשה וחמדות בית חבר, הוא האמין אמונה אמן כי הנערה תאהב אותו באהבה עזה כמות, ואם לא יפרוש כנפיו עליה אז תשים קץ לחייה. הדבר הזה די לעול ימים להשכיחו כל חשבונותיו ועשתונותיו אשר הגה לבו עד כה, ואל הדבר הזה נלוה עוד אחד אשר בידו עוד הרבה יתר כח ועז לקרב לבבות, הדבר הזה הוא, כי אבי הנערה לבש גאות כמדו, וביחשו הגדול הרים ראש כי רב לו במשפחתו ובכל המשפחה כלה לא נמצא לא מומר ולא בעל מלאכה, ועל כן הביט בבוז בתלמיד בית המדרש בן בלי שם, וזאת הלא מודעת כי אין מזוג זוגים כהשטן הקם להפריע, הוא יַצִת אש האהבה ביתר עז וישים אפר על עיני האוהב לבל יחקור עוד וידרוש אחרי דרכי אהובתו, רק אל שוטנו יביט להכריעו, אשר על כן אחשוב למשפט כי האהבה העזה היא רק בת השטן, ולולא קמו מפריעים, כי אז לא היתה אהבת

תִּרְאוּ מורים נכבדים לצאן מרעיתכם, ומי יודע אם גם אתם תדעו איפוא תמצא. את אשר לא ידעתי ולא עלה על לבי בכל שנות למודי לחקור אחריו נגלה לי פתאום ביום ההוא, כי אבן ופנה לכל דעת ויֹשר, לכל פעולה טובה ומחשבה נעלה היא שלום הבית אם יֵאָה בהדרו לבני הנעורים בביתם אז ירוה נפשם כטל ברכה להצמיח צמח הלולים על תלמי לבבם וכל גרגיר דעת ומוסר אשר יפול אליהם יציץ ציץ ויתן פריו, אך אם באין טל יזרע אז גם הצמח הטוב יעשה באושים, קוצים וחרולים יוציא להרבות מחוץ יד כל הקרב אליהם. מה תועיל הדעת ולב אין? מה תתן לנו החברה אם אין אהבת אמת בה? מה יושיענו בית חבר אם מנוחה ושלוה לא מצאו קן להן בו? וזאת תשליכו אחרי גוכם מורים נכבדים, ובהורותכם להביא לב חכמה תשכחו כי רק לב אדם יבין חכמה, רק רוח נכון יצליח ויעשה טוב בדעתו. לא תשימו אל לב כי החכמה והמדע אך חֹמר המה ומהחמר הזה יצא כלי מעשה להיטיב או גם חרב משכלת, שושנה נחמדה או קוץ מכאיב. עבדו ושמרו את הלב ואחר תזרעו, ואם לא כזאת תעשו חכמתכם נסרחה ודעתכם תשובב אתכם ואת שומעי בקולכם כי אם אין תורת האדם לנו תורת מה לנו? – כזאת דברתי לנפשי ואנוד בכל לבי לצפור הדרור אשר הוריה קצצו כנפיה והיא תחפוץ לאבר נץ ולעשות מרום דרכה בדמותה כי עוד כנפים לה ובאפס תפול ואיננה . . . האמללה הזאת לא תדע כי לא זה רפש לדלג כעיר פרא מהר לגבעה, כי לא זה הוא דרור לבעט ברגל בכל הקרוב, כי לא זה הוא מושל אשר יפיל פחדו על כל סביביו, אך זה הוא חופש ודרור וממשלה נאמנה אם אשיש לעשות חפץ רעי ואשמח במעשי, אם אמשול ברוחי ואטנו לחפצי אז חפשי הנני וכל יד עמל לא תבואני. נדתי לה מקרב לב וחשבתי מחשבות להיות למלאך מושיע לה להצילה מרעתה, ואשכח

גם בלבי תהפוכות כתהפוכותיה, בעת אשר קצפתי עליה המו מעי לה, בעת אשר נכון הייתי לקלל אותה במארה על רוע לבה שמעתי כמעט באזני קול ברכה יוצא מקרב לבי, דברתי וחפצתי להסתיר פני ממנה עד עולם ולבי נהה אחריה עד כי לקול קריאה קלה מפיה נכון הייתי לחצות עד צואר במים זדונים למען קרוב אליה. בעשתנית שונים באלה שבתי לחדרי ואחרי אשר המון רגשותי נח מעט ראיתי כי רגש אחד נותר בלבי והוא – היגון! יגון נורא אבל כעש בלבבי וכל היום ההוא לא יצאתי פתח וכל היום היתה „צפיר הדרור" כל הגיוני לבי. אחרי אשר הרביתי לחשוב מחשבות רבות אודותה ותהפוכותיה, ואחרי אשר רוחי נסה כפעם בפעם להצדיקה ולהיות לה כמלאך מליץ, להסיר אשמותיה מעל ראשה למען שומן בראש אחרים, אחרי אשר חפש רוחי לבוא עד מקור דרכיה, החל פתאום כאור חדש להבקע מבין ערפלי חשך לנגד עיני. רעיון מאיר כאור שחר בא ויבקיע מבעד חשכת חושי ויורני: הנה המקור אשר תבקש! אבותיה הין במעל הזה, המה השחיתו לבה וינסכו עליה רוח עועים. האב יִרְדֶּה בבית כאדון אכזר, מפני עיניו תֵּחַת אשתו ומפני קולו תבהל והיא מה כי תדע ארחות אהבה נאמנה, אם בין הוריה לא היה שלום ואהבה? עון אבותיה דבק בה ועל כן תתעה לא כצפור דרור כי אם כשה אובד.

הנה כי כן! חמש שנים למדתי דעת להורות לתלמידים, למדתי שפות ודקדוקן, חכמות ומכתריהן במדה ומשקל ומספר, ארחות כימה וכסיל, מ־ת הארץ ועמק הים, חיי דורות קדומים וחליפות משטרי התבל, כל אלה הורוני בבית הספר הזה, אשר תכליתו לחנך נערים כי יתנכי המה דור יבוא, אך את אבן הפנה לא הראוני בו, אבן הפנה אשר עליה תכוננה כל אשיות החיים והעבודה, אבן הפנה אשר בלעדה פור יתפוררו כל עמודי בינתכם, וגם בחכמתכם אין ידים לכם, אבן הפנה הזאת לא

אודה לבשתי כי מיעודי לא עשיתי כה לאמי וגם לא אעשה עוד, ואם גם אֶיָשֵׁב בעבור זאת כעבד נרצע ולא כצפור דרור –

– גם למוסר תאמר לגלות אזני, מה רב חסדך! –

– זאת לא עלתה על לבי, כי אחת היא לי אם תחזיקי בדרכיך או תסורי מהם אני רק אודותי דברתי ודרכי אני השמעתיך –

– גם לי אחת היא לי ודעת דרכיך לא אחפוץ –

– הרגעי, יפתי, אני אעשה חפצך, ודרכי וגם פני יהיו נסתרים מנגד עיניך עד עולם –

– ועל זאת אברכך אם יעלה מבלי משים זכרונך על לבי – ענתה ותעקם שפתיה וברגע ההוא השליכה כמו מבלי משים את הכוס אשר עמדה לפניה על השלחן ותשבר בקול המולה ועיניה הפיצו זקים לקול הזה. צפור דרור הזאת החלה לְהֵרָאוֹת בעיני כהומיה וסוררה ומבקשת מדנים, וכל דרכיה היו פלאים בעיני, לא ידעתי מדוע זה קרבתני בתחלה, מדוע הכלימתני אתמול, למה זה באה אתי בדברים היום, ועל מה זה רבה עמי זה עתה, כל אלה היו פלאים בעיני. וגם מדי דברה היו כל מעשיה תהפוכות, רגע האירה עיניה אלי ודמי רתחו כסיר ורגע באפה לטשה עיניה לי ואבהל מפניה. ולהרבות תמהון לבי ראיתי כי היא נותנת בעד החלון אל אשה עניה אשר בקשה חסד מאתה את כל הכסף הנמצא בכיסה. ההיא אשר כאכזריה דברה קשות את אמה הזקנה תחמול על דל? כל אלה הביאו עשתנותי במבוכה ולא ידעתי פשר, ובכל זאת חשתי בנפשי כי היא תמשוך את לבי אחריה בעבותות חזקות ולא אוכל לעזבה, ונפשי תכסף לשמוע שיחתה אף אם ברוגז תתן קולה. לפתוח שפתי עוד לא עצרתי כח, ואחרי כי היא לא הוסיפה דבר קמתי ואלך לי בלב מלא תהפוכות. היא צדקה בדבריה כי היא מלמדת להועיל, כי הביאה ברגע אחד

– אבין דבריך אלופי ומורי, עתה אתה תורני כי רב לי לחתור עוד לתהום לבך אחרי כי עין בעין אחזה את כל הטוב הספון בו –

– בידך לבאר דברי כחפץ לבך, אמנם כבר נתעינו מהארח אשר התיצבנו עליו, אַךְ אמרת בטוב לבך להראותני חטאתי או משוגתי, ונפשי נכספה מאד לדעת זאת? –

– לחטאתך תדרוש? – קראה ופניה שָׂנוּ פתאום – ועל דעתך לא העוית דרך הארץ בגשתך במושב רבים אל עלמה אשר רק פעם או שתים דברת עמה, כמו לוא אחותך או הכלה היעודה לך היתה? או אולי דמית כי חפץ אבי לי לקי? יקרבך הוא כחפצו ואני מושלת בנפשי, הוא רק אבי ולא אדוני ואני צפור דרור הנני, השמעת? צפור דרור אני ואל אשר יהיה רוחי ללכת שמה אלכה, וכצפור דרור אבחר דרכי מרום ... שים אמרי בלבך ותדע רוחי –

אני הפצתי לענות אותה דבר וברגע ההוא באה אמה החדרה.

– מי קרא לך, זקנה? – נתנה על אמה בקולה – הלא תדעי כי למורת רוח הוא לי כי תבאי לחדרי להפריעני –. הזקנה נסגה אחור ומפתחי פיה התמלטו מלים בקול דממה אשר לא שמעתי, ואני השתוממתי מאד על לב האבן אשר בקרב העלמה היפה הזאת. לאמה תדבר כאלה! אין זאת כי אם היא סוררה ובוגדה מאין כמה – אמרתי בלבי וכמעט החילותי לירוא מפניה.

– הראית כי צפור דרור אני? – אמרה אלי בהרימה ראשה.

– ראיתי, אך בתחלה שמעתי מפיך כי רק לנפשך הנך גברת ועיני חזו אחרת –

– לנפשי ולחדרי, ולא אשא במנוחה אם יעיזו למרות פי, גם זאת תוכל לחק על לוח לזכרון אתך –

– אני הסכנתי לחק על לוח לזכרון אתי רק דברי מרי אשר הפצתי לזכור אותם ולהתנהג על פיהם, ואני

– לא אבין דבריך –

– לכן אחיש לשלם לך בעד התורה אשר הוריתיני ואפתיר לך החידה, כי לא התחננתי לפני אביך ולא התאוננתי באזניו וחנם טפלת עלי חטאת אשר לא חטאתי, ומה היה לי להתאונן באזני אביך? אני חשבתי כי אַתְּ לא הכרתיני ועל כן אמרתי אולי שגיתי גם אני כי לא זאת היא אשר ראיתי בבית מורי וגמרתי אֹמר לבלי גשת עוד ודבר דבר את עלמה זרה לי – – –

– ובכל זאת שבת ממשפטך אשר חרצת? צר לי מאד! –

– אני לא שבתי ממשפטי, כי אם מורי אשר אכבדנו מאד נסה להוכיחני כי שגיתי במשפטי ולבקשתו נעתרתי לשוב ממשפטי, ואם צר לך בעבור זאת לא בי האשם כי אם באביך, אך הרגעי נא כי כבר כליתי חק למודי ולא אשוב לשמוע בקול מורים – כה עניתיה בהביטי בפניה במנוחה אשר באה בלבי לרגלי מהתלותיה ולעגה, ואחפוץ להרעימה במנוחתי, אך כאשר לא תכנתי רוחה עד הנה, ובכל עת עשתה ההפך מאשר דמיתי, כן גם שגיתי בפעם הזאת כי היא הביטה בי בלעג כדרכה ותנע ראשה מבלי דבר דבר רגעים אחדים.

רק רגעים אחדים הביטה בי בהניעה ראשה ואחרי כן קראה בלצון: האח, האח! גם רוח גאה וגאון בקרבו כאשר לא פללתי ואני אני יצרתי רוחו זה ברגע אחד! עוד מעט ואתגאה בפעל כפי זה ואֹמַר לכל כי הגדלתי לעשות! –

– סלחי לי עדינה אם אומר לך כי קאלומבוס לא יצר אמעריקא, רק בחתרו בים ויגיע עד הארץ נגלו לעיניו אוצרות חשך ולא בכחו –

– אם כן די לי די כי אנחל כבוד קאלומבוס על גלותי ארץ חדשה אשר לא שזפתה עין רואה עד הנה –

– ואם בעקבות קאלומבוס תבחרי ללכת ותמצאי די לך בכבוד ככבודו, ארהיב בנפשי עז להשמיעך כי אחרי אשר גלה את הארץ לא הוסיף עוד לחקור כי אם אל האוצרות שם עיניו –

– אמנם דעי לך כי אם גם תצדקי כי לאור פניך באתי הנה, אך ידוע תדעי כי לא לבעבור שמוע מוסר כלמתי עשיתי זאת, ולא אבין עד מה, מדוע זה תתיצבי כצרה לנגדי מיום אתמל, ואני לא אדע כל עון בנפשי, ואם אולי עון פעלתי הורני נא ואקבל מוסרך באהבה, אך אל נא תיסרני בחצי לעג ובוז –

– את חטאתך תבקש מפי? טוב הדבר הבה ואשמיעך, אך שב על הכסא לבל תלא בעמדך לפני כסא השופט זמן כביר, או אולי תחפוץ ללכת לבקש את אבי? – הלעג החדש לא החטיא גם בפעם הזאת המטרה ויאומר ללכת לבקש את אביה למען ידָהּ, ובעודני הוגה חפצי ישבתי למולה על הכסא ועיניה ארו בעיני מנצח ואחרי אשר החרישה רגעים אחדים אמרה: שאל ואענך –

– מה אשאל עוד ולא שאלתי? –

– הנה אראה כי דבריך יקרו בעיניך כפז ועל כן תחביאם תחת לשונך ובלי ספק תחפוץ לנחול בעבור זאת כבוד חכמים, טוב הדבר אם כה תעשה תצליח, אך הן לחטאתך דרשת? האין זאת? –

– כדבריך, עדינה –

– הוי הוי! הנה תעשה חיל מאז הבקר ועד עתה עד כי גם לחלקות נפתחו שפתיך, האח! זה חלקי מכל עמלי, עידמעס ואצלה למלא מקום אבי – מרוח הלצין אשר רחף על שפתיה מדי דברה אצלה גם עלי ואען: ואני לא אספק רגע כי אז ימלאו כל החדרים מפה לפה תלמידים –

– גם זאת לך! גם בחצים כאלה תוכל להלחם, אבל אמש לא כן חשבתי כי ראיתי כי בצר לך התחננת לזקן רפה ידים כי יקום ויעזרך –

– ועל כן כאשר תקחי את את פקודת הזקן כן אעשה גם לך? –

– אלי התחנן לשוא כי שומע לא יהיה לך –

– אבל אני אתחנן אליך כאשר התחננתי אל אביך –

לא יכולתי קצוף עליה, וגם אמריה אלה הפיקו חן בעיני למרות חפצי. בטרם אשר עזבתי את הבית נגשתי אל המורה הזקן להפרד ממנו ובתו עמדה על ימינו, נתתי לו ידי ואחפוץ להגיע ראשי לבתו אך היא הושיטה ידה לי, כמו לא הכלימתני מעודה. התפלאתי על מעשיה ותהפוכותיה וכל הלילה הגה לבי אך בה ולמחרת משכני לבי בחזקה אל בית המורה. בינתי לחמה את לבי בחזקה ולא נתנתני ללכת שמה, והמלחמה היתה כבדה מאד בכל הדרך עד כי פתחתי את הדלת מבלי דעת כי בהלך עשתנותי הלכתי עד בית המורה. בבית מצאתי את העלמה יושבת ופורטת על פי הנבל ולמראה פניה נבוכתי שנית ואחפוץ לסגת אחור, אך היא קראה בקול: מי שם? —

— את אביך אבקש — עניתי בשפת עלגים.

— את אבי? הלא תדע כי בעת הזאת הוא בבית הספר, או אולי שכחת כבר את בית הספר והעתות המזמנות ללמודים? —

— אם כן אלכה שמה לבקשנו —

— אבל אני אספוק אם נאמנים דבריך כי את אבי תבקש — קראה ועיניה הפיצו זקים אשר הרעישו כל מורשי לבי.

— ואת מי אבקש פה אם לא את אביך? הלא אין לי מודע אחר בבית הזה — אמצתי לבי לענות.

— אם יש לך מודע פה בלעדי אבי לא אדע אף אני, אך זאת אדע כי לא את פני אבי כי אם את פני תבקש לראות ולשוא תתחפש? — הדברים האלה אשר כדברי עזות נראו בעיני הפיחו אמץ בלבי לענות אותה אם כן תדעי אַתְּ את חפצי יותר ממני, ואם אודה כי צדקת בדבריך אז אומר לנפשי כי כסיל הנני מאין כמוני —

— בדבר הזה לא אוכח עמך, כי אולי צדקת — ענתה בשחוק — ואם הדעת הזאת באה בלבך לרגלי אשמח מאד כי אראה כי מלמדת להועיל הנני —

אשאל, ומה השתוממתי בבאי אחרי ימים אחדים אל בית דודה אשר בביתו נקראו כל מיודעיו להתענג על מליצה ושיר, הבית היה מלא בחורים ועלמות, כלם הטיבו ראשם ובגדיהם כמו לחתונה נועדו, ואני מבלי דעת דרכי בני ענג כאלה, נגשתי אל בת המורה ואברכה בשלום מקרב לב, אך היא הרימה ראשה ותבט בי כמו לא תכירני ואחרי כן אמרה בכבדות אל רעותה: אדמה כי תלמיד בית המדרש הוא זה, האם שגיתי? — העלמה רעותה שמה ידה למו פיה ותשחק ואני לא ידעתי מה לענות ומה לעשות, ואעמיד על עמדי כפסיל שיש, עד כי שכחתי גם להוריד ידי ובאשר הרימותי אותה לברך את העלמה בשלום כן נשארה תלויה באויר, ומי יודע מה היה לי אז לולא חש המורה הזקן לרוחתי והוא הצילני ממבוכתי הגדולה. ברגע אשר ראיתי פניו בא אמץ בלבי כי בו בטחתי כי יהיה מושיע לי וגם לא בוששתי משברי כי הוא אחז בידי ויטני הצדה וישאלני: מה היה לך כי כה נפלו פניך? — אני אמרתי לו כי בתו הכלימתני עד מאד בהביטה בי בבוז כמו לא הכירתני ואני לא אדע בנפשי כל חטא אשר חטאתי לה. הוא הרגיע רוחי ויאמר: היא עודנה ילדה ותאהב לפעמים לצון להביא את איש במבוכה, אך לבה לא רע עליך ועוד תראה כי תקרבך בכבוד —. דבריו הרגיעו רוחי אף כי גמרתי אמר לבלי גשת עוד אל בתו ויעבר עלי מה, כי גאותה וגאונה וזדון לבה היו כקוץ מכאיב בעיני. שעות אחדות נותרתי בבית ואשיח עם רעי ולא שעיתי עוד לרבת הגאון, אף כי עברה על פני הליפית, והאמת אגיד ולא אכחד כי לא אמין לבי לגזר דבר ולהקים עשה זאת, כי אם כי יראתי מפניה פן תמלא פני קלון שנית. פעם אחת עברה על פני נשענת על יד רעותה ושמעתי אותה אומרת: כזאת יעשו כל התלמידים, כי יתאוננו באזני האבות אשר בניהם נגעו בם, נער הוא ולא ידע כי לאיש נאוה להלחם בעד נפשו ולא לבקש עזרת זקנים —. אני ידעתי כי אל לבי קלעה חצי אמריה וכל דמי לבבי רתחו ובכל זאת

הַפּוּ במחלת האהבה לה עד כי יתהלכו כצל בגטותו בארץ, היא ידעה כל אלה ותשמח מאד על הדעת הזאת ותנסה תמיד את כח קסם עיניה ושפתיה. ביום הראשון כאשר ראיתי פניה השתוממתי גם אני על המראה, אף כי לא הבטתי מעודי על חמדת נשים ולא דברתי עם עלמות, היא ראתה זאת ותשחק ותדבר אלי במאור פנים ואני לא ידעתי מה לענות אותה, במבוכה גדולה עמדתי לפניה ואחרי אשר אמרה לי לשבת ישבתי ולא נועזתי להרים עיני אליה ואשמע דבריה כחולם ואענה אותה דבר בכבדות ובלי דעת עד כי קצפתי על נפשי ואבקש לברוח, וכיד נעלמה אחזה בי ותושיבני על מקומי. הן כבסיל אראה בעיניה ואהיה למלה בפי כל יושבי העיר כי ברחתי מפני עלמה כמפני זאב ערבות — כן השיבותי אל לבי ואותר אתה, כי עוד טרם אדע כי עצומים חללי עינים יפות מִכְּיֵי שני זאבי ערבות ונקל להנצל מצפרני נמר זועף מהמלט מקסם שפתי עלמה טובת חן. אז לא ידעתי עוד זאת ועל כן חשבתי לי לכלמה להחשב כבסיל, אמנם לוא נחשבתי אז כבסיל רגע אחד, כי אז לא הייתי כ ס י ל אחרי כן ימים רבים.... בחבלי קסמיה נלכדתי אחרי ימים אחדים ואצא ואבוא אל הבית כגבר עברו יין, והיא שחקה אלי ותהתל בי כמו כבר הסכינה בי מנער עד אשר הסכנתי גם אני לדבריה ומהתלותיה ולא הוספתי לבוא במבוכה מדי דברה ואשא עיני אליה בבטחה, ועתה אף כי ראיתי מה רב יפיה בכל זאת החלותי ללעוג לנפשי מדוע זה באתי במבוכה כאשר ראיתי אותה בפעם הראשונה, ומי יודע אם לא לעגתי גם בימים הבאים לנפשי לולא הסבה העלמה את פני הלעג למקום אחר. בעת אשר דברתי אליה בימים הראשונים לא היה איש זר בבית וכבר חשבתי נפשי כבן הבית כי היא קרבתני בדבריה ותאמץ לבי להיות כאיש בתוך חבר אנשים ונשים, ותורני באחות איך להתהלך את נשים ועלמות בקהל, ואני הקשבתי בשמחה ואדמה כי היא תתהלך אתי תמיד כאשר התהלכה עד כה ובחברת אנשים תהיה נר לרגלי ובעצתה

וכמעט גמרתי אמר להוקר רגלי ממני לולא קרה מקרה חדש אשר משכני בעבותות חזקות אליו, בעבותות החזקות מכל רגש אשר כה להן לשים אסירים על ידי גבור לבל יריע על איביו, על כילי כי יפזר הונו ועל איש הכם להתהולל כבסיל — בעבותות האהבה!

בעת ההיא כליתי למודי בבית המדרש ואני בן עשרים ואחת שנה ואבן־בחן כתב אלי כי עוד מעט יקחני לעיר המלוכה ששם מושבו למען אוסיף לבקש לקח בבית מדרש המדעים הגדול בדת ודין, כי על דעתו לא טוב לפני לקחת משרת רב ומורה על שכמי בעיר אשר העם לא יבין ערך רבנים כמו אלה וישביעם בחרפה וישלם להם רעה תחת רדפם טוב, אך המורה הזקן יסרני מעשות זאת באמרו כי רק להשובבים ימרו בפעולתם אל חוקם לא כן אם במישרים אתהלך את העדה אז יאהבוני ויכבדוני ובידי לעשות טובה הרבה לבני הנעורים, ולהיות לאות לכל הנערים המבקשים לקח לבל יאמרו כי בית מדרש הרבנים הוא רק האולם לעבור בו לבית מדרש המדעים, או אם לא אחפוץ להיות רב ומורה לעדה אז אבקש מאת הממשלה כי תשימני למורה בבית מדרש הרבנים כי אחד המורים נפקד מהם בעת ההיא. דבריו מצאו חן בעיני כי חפצתי בכל לבי לעבוד למען עמי ואותר בעיר עד אשר יבואוני דברי הממשלה ופקודתה כי תתן המשרה על שכמי, ובעת ההיא הרביתי לבוא לבית המורה, כי חפצתי לנוח מעט אחרי עבודתי הרבה בלמודים אשר עבדתי זה כחמש שנים ולהשתעשע בחברת העלמות והבחורים הרבים אשר באו לבית המורה, כי לו היתה בת יפיפיה עד מאד אשר לא היתה כמה בכל העיר, והיא הטיבה נגן ותנאים נאום במליצה ושיר להרנין לב.

הנערה הזאת היתה כאבן חן בעיני כל וזאיה, וכל הבחירים דברו אליה כאל מלכה, וגם העלמות ידעו כי עיני כל הגברים אליה נשואות והיא גם היא ידעה זאת, כי יפיפיה כמה אין בכל העיר ואולי בכל הארץ, וכי רבים

מאד, אך לא כלם היו כמהם, כי נמצאו בהם גם ישרי לב אשר בכל לבם בקשו דעת אך למען השכיל והיטיב, אכן גם מהם נלכדו רבים מבלי דעת בשחיתות המרעים לשים תהלה בהמורים ויתנו את שם כל בית הספר לשמצה. ולא לפלא הוא אם המירים משבוגי חסד אחרי כי לבי דבק אחריהם מיום בואי שמה וכמטיבי וסומכי נפשי חשבתים, המה הציגוני תמיד למופת ליתר התלמידים ועל כן לא אהבוני כי קנאו בי וינבלו שמי, אמנם אני לא שמתי לבי להם כי בהמורים מצאתי מבטח עז, ומה גם אחד מהמורים הוא היסיף על כל רעיו למשכני חסד ולהביאני כפעם בפעם לביתו ולדבר עלי טובות אין קץ באזני האדון אבן—בחן מדי באו ללבנה, כי פקד לפעמים את העיר ובית הספר אשר ידו הישיעה לכוננהו. המורה הזה היה איש זקן לימים והראשון במורי בית הספר וכלם נתנו לו כביד, אך לב התלמידים שנאוהו בכל לבם, כי משטר וסדר אהב מאין כמהו ולא סלח להם אם לא ידעו דבר מכל אשר הורם. כדרך המורה הזה את התלמידים כן היה דרכו גם בביתו, אשתו אשר היתה זקנה ובכל תהלוכותיה לא שנתה ברב או במעט מהדור הישן, לא לבד כי לא גלתה את שערותיה כי אם גם פאה נכריה לא שמה על ראשה, ותכסהו במעטפה לבנה קשורה על מצחה ושתי קצותיה יצא כשתי קרנים מצדי המצח, וכן בכל מלבושיה לא שנתה מאומה ממלבושי אם אמה, יום יום הלכה לבית התפלה והקרבן מנחה בידה, ובביתה אמרה תהילים, ובלי ספק התפללה לאל כי יכפר לעון אישה על כי סר מדרכי בני ישראל ויהי למורה בבית ספר, אך זאת חשבה רק בלבה ולפעמים גלתה זאת רק לרעותיה, לא כן בביתה החרישה ולא דברה הרבה ומפני עין אישה נחתה מאד, אות הוא כי מיראו היה על פניה תמיד, והדבר הזה שם בתחלה מועקה במתני בשבתי בבית ההוא ודמיתי בנפשי כי בבית האסורים אשב, ומדי זכרתי את אבי ואמי ואהבתם הגדולה כן הוספתי לקוץ בבית הזה אף כי אהבתי את המורה,

— כה יתן ה' — ענתה ולא הוסיפה לדבר עמי בדבר הזה עד יום הפרדי. ביום אשר אמרתי לעזוב אותה בא חתן אחותי ויאמר לתת לי כסף, כי שמח מאד בשמעי כי לבית מדרש הרבנים אשים פני ויאמר כי ככל אשר אבקש כסף יתן לי למען אצליח בלמודי, אך אני נערתי כפי מקחת מידו מאים באמרי כי האדון אשר שלחני אמר כי כל מחסורי עליו. בעיני עוזה לא ישר הדבר כי בחרתי לקחת עזרה מידי זר, אבל פני אמי נהרו, זאת ראיתי, וגם היא לא לקחה מידו ומיד אחותי מאומה עד יומה האחרון, זאת שמעתי אחרי כן ותעבוד עבודתה כל עוד אשר כח ידיה היה אתה, ואחרי כן כאשר החלותי לראות שכר מעמל כפי שלחתי לה, מבלי דעת כי הייה תלואים אך בי, רק למען הראות לה כי בדרך טובה נחני האיש.

בעיר לבנה קבלוני כל המורים באהבה כי כבר צוה עלי האדון, ואמצא ארוחה ומעון ואוהבים ואלמד בכל לב עד כי הצלחתי בשנה אחת לבוא להלשכה החמישית. בבית ההוא ראיתי תלמידים רבים אשר בדבריהם ודרכיהם ומעשיהם הראוני כי אמנם לא מרע לב דברו רבים סרה בבית הספר הזה, רבים שובבים נמצאו בהם אשר שנאו את עמם תכלית שנאה וחכמתו היתה כמו זרא להם, גם את המורים שנאו תכלית שנאה ויכעיסום תמרורים, ואם פקדו עליהם אפס, הוסיפו להלל שמם ולהתם כרעים וחטאים, כלוקחי שוחד ומטי דין. הנה כן דרך כל אלה אשר יעוו דרכם ובפשעיהם נגע להם. המה יקראו מלחמה תמיד על כל בני האדם ויתנום כרעים וחטאים, המה יקומו נגד כל משפט, יען כי אי–משפט כל חפץ נפשם, המה ירובו בכל מדה ומוסר יען כי אלה ישימו מתג ורסן באף התאות, וכן היו גם מרבית התלמידים האלה אשר נחלו בוז תחת רדפם רע ויהגו אך נכאים למחללי כבודם. המה למדו לא למען היות למורים ורבנים להעם הזה אשר בכספו מצאו מחיה ומחסה כי אם להיות למחתה למטיביהם. דרכיהם ראיתי ואקוץ בהם

ולבי יהיה קבר תוגתי, וגם אתה בני חללה לך מהעביר דבר רע על דל שפתיך, זכור כי אחותך היא ועליך לעזור לשמח נפשה וגם אני אתאמין בכל כחי לשיש אתה, ועתה אחרי אשר הוצאתי כל רוחי ירוח לי ולא אוסיף לדאבה. הנה ברגע הזה אחוש כי סר כל יגון מלבי והנני מאשרת ועל כן אל תשים עוד לבך לכל אשר שמעת מפי — .

סתימים היו לי דברי אמי אז, ולא הבינותי עד מה, מדוע זה נהפכה פתאום להשלות נפשי כי תחל לשמוח בשמחת אחותי, אז לא הבינותי מאומה אך עתה אבין ערך הנפש הטהורה הזאת ורוחה הכביר, אשר לא נתן אותה להפריע שלום אחרים גם בעת אשר גזלו שלומה ומנוחת לבה, כי מהיום ההוא סר שלום מהלב הטהור הזה. מיום החתונה החלה ללכת הלוך ודל יען כי איש בתה לא רק כגנב כי אם כחומס נפש אישה היה בעיניה, כי על דעתה עוד חי אבי ללא דכאהו המחסור, והמחסור הזה הלא אך לרגלי איש בתה בא לה, ובכל זאת הסתירה מכאובה אשר אכל כעש קרביה עד היום האחרון ואחותי לא תדע עד היום הזה, כי היא הסבה בנפש אמה. עתה אבין זאת, אך אז דמיתי כי אמנם בהוציאה רוחה רוח לה וירוח גם לי ואז ערבתי את לבבי להגיד לה חפצי כי לעיר לבנה לבית מדרש הרבנים פני מועדות, ואמרתי לה כי איש צדיק תמים יעצני לעשות כזאת והוא יהיה בסומכי נפשי —

— ראה אראה כי הדור החדש לא יהיה כאבותיו ודרך חדשה יבור לו ואני מה כי אדבר מטוב ועד רע? אם איש טוב יעצך לעשות כזאת ברוך יהיה לאלהים, ואם רעה בלבבו שים לבך על דרכך לבל תנקש בפח טמן לך — ענתה אמי בתם לב.

איש טוב היא גם ברוך יהיה — עניתי ברגש — כי מה חפץ לו להתעותני ולפזר כספו עלי, וכל יודעיו יברכו שמו במלאך מושיע, וגם נפשך תברכנו כאשר אשוב אליך בכבוד ועטרת רב על ראשי וראית ונהרת —

רוחה חנם, אך כאשר האיצה בי גליתי לה הדבר, והיא תחת קצוף על השדכן ועל עזות מצח הגביר ענתה: אבל הן אמרתי לך פעם אחת כי לבן השוחט לא אהיה לאשה, אני דברתי דבר לעזה ואקימנו —

— אם כן היא האיש אשר קנה לבך? — קראתי ולבבי נשבר מאד — ומדוע לא השמעתיני זאת מראש, לוא ידעתי זאת כי אז לא שלחתי את השדכן ריקם —

— ועוד יש לאל ידך לתקן זאת — ענתה צפירה כי בלי ספק ישוב עוד — ואמנם שב השדכן כדבר צפירה. ואחרי ימים אחדים אריש אותה ותהי לו לכלה, אף כי כרקב בעצמותי הדבר הזה —

— ועזה חתנה היא המשרת הגנב? —

— כדבריך בני —

— ומדוע נתת את צפורה לתת ידה לו? האם לא שמעה בקולך יתעיש בחפצה, לא! כזאת הוי לא תהיה, אני אוכיחה על פניה כי בת שיבבה היא, מורת רוח אמה, אני איסרה בדברים כמדקרות חרב עד אשר תשליך את החתן הזה מעל פניה כנצר נתעב, לא אשקוט ולא אנוח וגם פני אמלא קלון ואגיד לו לעין כל כי גנב היא ויחלל כבידנו בדרכו על סף ביתנו —

— אל נא בני, אל באפך, לוא חפצתי לדבר כאלה כי אז לא קצרה גם לשוני, אך אני ניכחתי כי לא לי הצדקה לעשות זאת. ימים אחדים חשבתי לעמוד כשטן נגד חפץ בתי אך אלהים האיר עיני ויראני כי לא לאיש הצדקה להטות את אחר לחפצו, גם לבתי לב ורוח ואם היא בחרה באיש איך איכל אני להשבית משישה והיא הלא בתי יחידתי היא? ומי יודע אם לא מאלהים יצא הדבר, על כן רוששנו והוא עלה מעלה מעלה? אך יהי כן או כן אשמרה לפי מחסים ואסתיר גם יגוני בחבי לבל תראני צפירה יישבר לבה, הן לב טוב לה ולא תוכל לראות בצרת אמה ויהפך ששונה לאבל. תשמח ביום שמחתה ויתן לה אלהים חיים ארוכים והצלחה נאמנה

עלה רעיון כזה ועל דל שפתיה דבר אשר לשמעו אדמו פני, גם לא הוספתי דבר עמה עוד בדבר הזה כי אמרתי אחכה ואשית עצות בנפשי. ובעוד לבי הוגה מחשבות ימים אחדים ותגזל שנתי מעיני לילה והנה שדכן אחר בא אלי ויאמר כי דבר נכבד לו לדבר עמי. יצאתי אתו החוצה וכמעט שמעתי מפיו שתים שלש מלים חשכו עיני וקרסולי מעדו, ועוד מעט נפלתי ארצה. שער בנפשך האיש הזה בא ויאמר כי הצלחה ואו״ר וכבוד יביא לי והוא יודע כי עד עולם תברכנו נפשי בגלל הטובה אשר עשה עמדי, כי בא במלאכות הגביר עזה בן בוקי להשמיעני כי נפשו חשקה בצפורה והנהו נכון לקחת אותה לעזר כנגדו –. מרב קצפי לא יכולתי לענות אותו אך עיני ענו אותו דבר ברור, כי נסוג אחור ויאמר: בעקב הדלות יצעד תמיד גאון –.

– אבל אודה ולא אכחד אמי, כי לא אבין מדוע זה קצפת על השדכן, הן אמנם טוב לצפורה להיות לאשה להגביר מהיות לבן השוחט –

– יען כי לא תדע מי הוא הגביר הזה לכן לא תבין קצפי, אבל דע כי הגביר הזה הלא הוא המשרת אשר שרת בביתנו בעוד אביך חי ועתה היה לגביר גדול בעיר –

– ואם גם היה משרת לפנים אך עתה הוא גביר, ולוא היה גביר בן גבירים כי אז לא לקח לו עלמה עניה –

– לוא רק משרת היה לפנים כי אז לא דברתי דבר, אך הוא גנב את כל הון בית אביך ויציגהו כבלי ריק. ולגנב אתן את בתי? –. בשמעי זאת זכרתי את אשר ספרו לי בהיותי ילד קטן, כי משרת אשר שרת בבית אבי רושש אותו ואומר: אם כן צדקת מאד אמי, אך למה זה אמרת כי צפורה היתה בכל אלה, הן רק השדכן דבר כזאת ומה לך לשים לב לדבריו? –

– עוד לא ספרתי לך את אחרית הדבר. שבתי הביתה בלב סוער ותשאלני צפורה: מה דבר השדכן? – בתחלה מאנתי להשמיע אותה במי דִבֵּר, כי אמרתי למה אעציב

תורה אשר שם לו בעיר כי אביו היא השוחט בעיר הזאת והוא שלחו לביתי לדבר בבתי. הן זאת תוכל לשער בנפשך כי בשמחת לב שמעתי דברו, אחרי כי קצרה ידי מתת לה מהר ומתן ורק יפיה הוא כל עשרה ועל כן הודיתי לו מקרב לב ועניתיו כי לאשר גדול אחשוב זאת לבתי, אך מה נבהלתי והשתוממתי בשמעי מפיה אחרי אשר יצא השדכן, כי היא לא תחפוץ היות לבן השוחט לאשה. בתחלה הייתי כהלומת ריעם כי מעודי לא שמעתי מפי בת ישראל כי תמאן באיש אשר יאמרו לתת לה, ומה גם בתי התמימה והצנועה, מפיה לא פללתי שמוע כזאת, אך אחרי רגעים אחדים הרגעתי רוחי ואומר בלבי: עוד ילדה היא ולא תבין את אשר תדבר, ועל כן החלותי לדבר על לבה כי לא לעולם תוכל לשבת בביתי, וכי כאֹנר גדול הוא אם איש כזה יבחר בה בלי כל מהר ומתן, אך היא הוסיפה לענות כי בעד כל כפר לא תהיה לו לאשה, וכאשר אצתי בה כי תבינני פשר דבר מדוע זה תבחל באיש הזה, ענתני כי איש אחר קנה כבר כליותיה ולבה והוא גלה זאת לה ויאמר כי ידבר גם אתי.

לדבר הזה לא ידעתי אני פשר, כי מי זה יערב לבו לדבר כזאת באזני עלמה במו פיו וכלמה לא תכסה פניו? אין זאת כי אם בן פריץ הוא, עֶוֶל אשר לא ידע בשת, ועל כן לא כלאתי רוחי ואגער בה והוכחתי דרכי על פניה כי תעטה עליה ועלינו כלמת עולם אם תעביר עוד דברים כאלה על דל שפתיה, אך היא לא נכלמה מדברי ותען כי כן דרך הדור הזה, דור הפשי, אשר האבות לא ימכרו עוד את בניהם, כי אם כחפץ נפשי יבחר וימאס כל איש, ועוד זאת כי האיש אשר בחר בה הוא איש עשיר ויודע דעת ובידו להושיבה על כסא ההצלחה ולבלנו ייטיב בעבורה — אני שמעתי דבריה אשר דברה בבטחה והשתוממתי ולא מצאתי דברים לענות אותה ולשאל מפיה מה שם האיש, ולבי היה דוה מאד על כי נתתיה לארח לחברה את עלמות אחרות ותאלף ארחותיהן, כי לולא זאת ידעתי נאמנה כי על לב בתי לא

יעשו, ובלי ספק ידעו יותר ממני את אשר יעשו, אך לא זאת הפצתי לספר לך, כי אם גם הנערות ההלו ללמוד שפות ולקרוא בספרים אשר לא שערום אבותינו, וגם אחותך למדה מאת רעותיה כתוב וקרוא, וכלם יאמרו כי הגדילה לעשות, כי כשרון לה לדעת לשון ולדבר בשפה ברורה — —

— וזה היה לך למקור יגון? —

— אנא בני אל תהי נמהר — ענתה אמי בשחוק קל — לא זאת היתה לפוקה לי, כי אמרתי מה ממנה יהלוך? כל הנערות תלמדנה תלמוד גם היא כחפצה אחרי כי תמצא ענג בלמודיה, ואם קצרה ידי מהלבישה מחלצות ולתת לה תענוגי החיים כאשר תתנה כל האמית לבנותיהן מדוע זה אאציל ממנה את הענג הזה אשר היא בנפשה תמצא לה? —

— חי נפשי כי אשה חכמה ואם רחמניה את מאין כמך — קראתי ברגש מקרב לב, אם אמנם לא נשקתי ידה למו פי בדברי, כי לא ידעתי עוד כי החובה היא לנשוק יד ההורים.

— בעיניך בני הנני אשה חכמה ואם רחמניה, אבל אני אדע בנפשי כי בדבר הזה לא הרביתי עשות חסד את בתי, כי רק נתתיה לעשות כחפצה. היא מדי הוסיפה ללמוד כן התחברה את נערות רבות ותתאספנה יחד בבית אחת מהנה. אשר גם כזאת לא היתה בישראל עד היום הזה, כאשר תדע כי הנערות ישבו תמיד בבית ולא יצאו מחדרן החיצה, ועוד זאת כי הנערות העשירות התרועעו את העניות כמו אחיות היו אשר גם כזאת לא היתה לפנים, ובכן באה צפורה בתי מדי שבת בשבתו אל בית אחת מרעותיה העשירה, ושם התאספו עלמות וגם גברים וישיחו ויזמרו ואני לא יסרתיה מלכת שמה, כי אמרתי: הן היא לא אחת היא וכאשר תעשינה כלן כן תעשה גם היא ולא חכמה אני מכל אמית הנערות אשר תעשינה כזאת. וכה היה שלו לבי עד הנה, אך לפני שלשה ירחים נהפכה שלותי לדאגה. השדכן בא וידבר על לבי כי אתננה לבחור טוב, יודע

– אם כן השמיעני מה זה דכא רוחך, אולי אוכל הועיל לך? –

– מהיעיל לי קצרה ידך, אך בכל זאת אספר לך הכל, בא עמי ואשמיעך דברי –. בלב סוער הלכתי אחריה ואקשיב מפיה נראות לא פללתי. דע בני כי אחותך הסבה לי כל אלה – אמרה בלב נשבר בצאתנו החוצה.

– אחותי! – קראתי בשממון – ובמה? מה עשתה להאדיב נפשך? אם דבר כזה עשתה לא אוסיף אהבתה ולא אחותי היא! –

– שמע בני במנוחה ואל תמהר להוציא דבר רע מפיך כי אמנם לא מרע לב עשתה זאת, והיא לא תדע שמין דבר מיגוני. שמע פשר דבר ותבין הגיגי; מעת אשר עזבת את העיר הזאת שָׁנִי פניה עד כי במעט לא תכיר עוד יושביה. שנים מתלמידי בית מדרש הרבנים באו הנה להורות שפה וחכמה לבני הנעורים, והמה הפיחו רוח אחרת בלב רבים מעשירי העיר, והיה תחת אשר הרבו לפנים במחיר התורה יפזרו עתה כסף כאפר למען הורות לבניהם שפת העמים ולבישום במלבושי עם הארץ וכל שיחתם אך בשפת הארץ, והתאוה הזאת להתפאר בשפות זרות עשתה לה כנפים ותגיע גם עד בתי היראים והחרדים לדבר ה׳, ומה גם מעת אשר בא הנה שלישי לשנים הראשנים והיא יועץ לשר הפלך אשר יכבדהו ויאהבהו מאד. הדבר הזה נתן שמחה בלב כל בני העיר בראותם כי אחד מבני ישראל עלה לגדולה, והשמחה הזאת הולידה הקנאה, כי רבים קנאו בו ויבקשו כי גם בניהם יהיו לשרים גדולים, ובכן החלו לשלוח את בניהם לבתי הספר ולא נתנום עוד למלמדים, עד כי גם מחלה המגדת בבית התפלה תשלח את בנה לבית הספר, מי מלל זאת לפני עשר שנים? – –

– ובעיניך רע הדבר מאוד, וכחטאת נוראה תחשב? – שאלתיה במבוכה.

– לא לי לשפוט על מעשי אחרים אם צדק או חטאת

בעיני בזכרי כי נמלטתי מעדת החסידים, כי אף אמנם ראיתי עותתי בחשבי תיעה לכל החסידים בעון אחרים, בכל זאת לא הוסרה השנאה הישנה אשר השרישו על תלמי לבבי לכל העדה הזאת בילדותי מקרב לבי, ואהי אך שמח בזכרי כי עתה לא תבוש אמי בי כי לא הייתי לחסיד. והשמחה הזאת השכיחתני כמעט גם את אבן–בחן ואת בית מדרש הרבנים בכל הדרך ובימים הראשונים בשובי הביתה. שמחת אמי לא אנכה לתאר בראותה פני, היא התבוננה בי ותשב להתבונן חליפות בראשי וברגלי ותקרא בעליצות לב. האח מה גדלת ותהיה לנער נחמד! — עד העת ההיא לא ידעתי כמעט כי גדלתי ואהי בעיני כילד קטן. ולהגדיל שמחתי שמעתי כי אחותי היא כלה יעודה לאיש עשיר אשר בחר בה ועוד מעט ותהיה החתונה. אך אחרי עבור ימים אחדים התבוננתי כי אמי עצובת רוח לפעמים, ואם גם הסתירה הדבר ממני בכל עז, בכל זאת נגלה לעיני פתאום כי יגון נורא ידכא רוחה. בשובי יום אחד מבית הרב אשר הלכתי אליו במצות אמי כי ינסה כחי בלמודים ראיתי כי היא יושבת ותריד בבכי. לבי נשבר מאד בראותי זאת, ובחין מקשת עלה פתאום רעיון על לבי: אין זאת כי אם בשלי היגון הזה, אונה הקשיבה בלי ספק כי אבקש ללכת לבית מדרש הרבנים ועל כן רב יגונה, והדבר הזה לא נתן דמי לי ויעוררני לאיין בה כי תגלה לי סבת תוגתה. בתחלה נסתה לשסעני בדברים ולהתכחש ותאמר כי העשן אשר יצא מהתנור הסב בדמעותיה, אך אני התעוררתי ואומר: הן מפיך שמעתי כי גדלתי ולא ילד הנני עוד כי תאמרי להשלות נפשי בתשובה כזאת, ומשנה שברון ישבר לבי בחשבי כי בשלי היגון הזה לך —

— חללה חללה בני! — קראה — איך תעלה מחשבה כזאת על לבך? האתה מבחר שעשועי ונחמתי בחיי תהיה למכשול דאגה לי? לא בני, אתה תנחמני בדאגתי יתן לי אמץ ועז לשאת את החיים --

– באזני שמעתי זאת מפי בני הישיבה יום יום –
– ואם הם שקר דברו התאמין בדבריהם ? ואני אומר לך כי המה כלם שקר דברו, התדמה כי אמצא חפץ להטותך מני ארח, ואם אמנם נמצאים שמה גם תלמידים רקים ופוחזים אך מי זה יכביד עליך אכפו כי תהיה ריק ופוחז ? ואם אתה בתמתך תחזיק תהיה נס להתנוסס ותנחל כבוד –
– אבל אמי לא תתנני ללכת שמה –
– ואל הצדיק נתנתך אמך ללכת או שאלת בעצתה ? ואם למען עשות רע החרשת ולא שאלת את פי אמך, מדוע לא תעשה כזאת למען דבר טוב, אשר בידי להתות לך דרך נכון לכל ימי חייך ? ועוד זאת כי אחרי שנים אחדות תמצא ידך לנהל גם את אמך בלחם לעת זקנתה ואז תברך שמך מקרב לב –
– האמנם יהיה כזאת ! – קראתי בלב מלא שמחה – כי בבאי אל בית המדרש לרבנים תמצא ידי לכלכל גם את אמי ולהסיר מעל שכמה סבל טרחה ומשאה ? –
– אנכי ערבך כי כן יהי –
– אם כן אלך, אך בתחלה אחפץ ללכת אל אמי ולשאלה –
– ומה תעשה אם לא תתנך ? –
– אבכה ואתחנן לה עד אשר תתנני, הן אמי טובת לב היא מאין כמה, וכאשר ארבה לבקש זאת ממנה תתן חפצי – .

הדבר הזה ישר בעיני האדון ויתן לי שלשה שקלים למען אעשה דרכי לעיר אמי גם חליפת שמלות נתן לי ויאמר כי כאשר אבוא ללבנה עיר בית מדרש הרבנים יקבלוני באהבה כי יצוה עלי וגם הוא יבא שמה לפעמים ואראה פניו .

בלב מלא רגשות חדשות שבתי לעיר מולדתי, שמחה אין קץ מלאה כל חדרי לבבי בזכרי כי עוד מעט ואראה פני אמי ואחותי, בשבי ממדבר שמם ונמלט מישני לבאים הייתי

הוא הובל אל חדר אחר אשר הכינו למענו ואני נשארתי בחדר הראשון ופה שמעתי שמץ דבר מפי בעל הבית בספרו לשני אנשים את גדולת האיש ורב צדקתו ויראתו את אלהים, וכי היא היה כמלאך מושיע לו בעת צרה, בעת אשר נגש בו אדון הבית לשלם לו שכרו וידו קצרה מעשות זאת כי בימים ההם היתה אשתו חולה נוטה למות ועל כן לקח לו האדון את כל כלי הבית וכל הנמצא ויאמר להשליכו מהבית, ולולא הופיע אבן-בחן כמלאך מושיע ויתן לו את כל הכסף בלי שטר ובלי ערבון כי אז מת היא וכל בני ביתו ברעב, וכי לא לו לבדו עשה כזאת כי אם לאנשים למאות בכל המקומות אשר יעבור. ולא זאת בלבד – חתם בעל הבית דברו ברגש – כי אם גם יתפלל שלש פעמים ביום ויזהר במאכלו ומשתהו כאחד היראים. אך זה הוא איש נעלה, ובכל זאת הוא שר גדול עובד למלך! – הדברים האלה אשר שמעתי העירו תמהיני עוד ביתר שאת וכמעט אמרתי כי בחלום אחזה ואשמע כל אלה, וכאשר קראני לאכול אתו בערב פחדתי מפניו ולא נועזתי לשבת בצדו זמן כביר, אך פניו המאירים ודבריו הנעימים קרבוני שנית אליו.

– שמע נא – אמר אלי אחרי הארוחה – הנה מצאת חן בעיני כי אראה כי לב ישר לך ורוח מבין ובידך לעלות מעלה מעלה להיות לאיש נושא חן בעיני אלהים ואדם, וגם את מחיתך תוכל למצוא בכבוד אם אך תשמע לעצתי ואחזיק בימינך וייטב לך –

– הנני אעשה כחפץ אדוני –

– לא כחפצי תעשה כי אם כעצתי, ועצתי היא לבל תשוב לישיבה אשר אין לך ממנה כל אחרית ותקוה, רק להיות למשא על אחרים, כי אם לבית מדרש הרבנים תלך ואם תלמד בשום לב אז תקוה טובה נשקפה לך –

– לבית מדרש הרבנים? – שאלתי משתומם – הלא שם יהיו כל הבאים לאפיקורסים וכופרים ומשמדים! –

– ומי הגיד לך כל אלה? –

– שנאתך לכל החסידים תשיב לך מענה נאמן על שאלתך – ענני במאור פנים. דבריו הביאוני במבוכה גדולה, בשת כסתה פני ואגלי דמעה נראו בעפעפי בראיתי עין בעין כי גם אני הרעיתי לעשות ככל האחרים בחשבי רעה לכל החסידים בעון האחד, ורעת האחרים הן גדלה בעיני מאד. היא התבונן בי בעין חודרת מבלי דבר דבר ואני התעוררתי ואמרתי: חי נפשי כי לא אשוב לחשיב עוד רעה לכל החסידים – הוא העביר ידו על צוארי ויאמר: טוב הדבר בני –. אחרי רגעים אחדים עצם עיניו לנום ועל לבבי עלו מחשבות על דבר האיש הנפלא הזה, נפלא היה בעיני בכל דבריו ובחזות פניו ובמעשיו, נפלא היה בעיני יען כי מעודי לא ראיתי איש כמהו, נפלא היה בעיני בתורת מוסרו כי קלע כמורה משכיל אל לבי ומבלי הרבות דברים פקח את עיני עד כי ראיתי עותתי, אבל מדוע זה ילביש איש גדול בתורה וישר בדרכיו מלבוש כבני הארץ ויגלח זקני ויסיר צלם אלהים מעל פניו? או אולי הוא צודד נפשות בערמה להדיחם מאחרי האלהים ואמונתו כי על כן יחליק לשונו ויתראה כישר באדם? כמעט החזקתי במשפט הזה ואגמר אמר להזהר מפניו ובכל זאת נהה לבי אחריו למרות חפצי, וכל אשר הוספתי לאמץ לבי לרחק ממנו כן הוסיף לדבק בי ואני לא ידעתי.

לפנות ערב סרנו אל בית מלון והוא צוה להכין מאכל כשר בעד שני אנשים. בעל הבית ידעהו כבר, ואת ראיתי, ובחרדת הכבוד ובאהבה גלויה נצב לפניו וימהר לעשות מצותו בטרם עברה על דל שפתיו. ובצאתו שמעתי כי קרא לאשתו: מהלה! האדון אבן בחן סר אלינו! – וברגע באה האשה ושתי בנות ובן אחד כבן ארבע עשרה שנה ויקדמו פניו באהבה וכבוד כאשר לא ראיתי מעודי כי יעשה לאיש, והוא האיר פנים לכלם וישאל לשלומם כמו אח או אב היה להם. נפשי נכספה מאד לשאל על אודות האדון מי ומה היא, אך לא הרהבתי עז בנפשי לעשות כזאת.

מענה פי, ויסב את פני השיחה אל הגמרא אשר למדתי וישאלני הרבה ויבאר לי דברים סתומים בתלמוד עד כי תמהוני עבר כל גבול.

האיש הזה היה כבן חמשים שנה, קצר קומה ולא יפה תאר, ובעיני היה תארו משחת יען כי מגלח זקן היה, ואני לא ראיתי מעודי יהודי מגלח זקן ושמעתי תמיד כי הזקן יתן הדרת פנים, ואיש בלי זקן לא תאר איש ישראל לו, אבל בעיניו לקח לבבי, עיניו הירקרקות הפיקו רצון וחסד, ומדי הוסיפו לדבר עמי כן משכני אחריו עד כי שכחתי כמעט כי היא האדון ואני נאספתי אל מרכבתו ברחמים. דברתי ועניתיו על כל שאלותיו מבלי פחד, ומה גם כאשר החל לדבר אתי בגמרא וישאלני וישיבני דבר כאחד מגדולי יודעי התורה אשר ידעתי, אז בא רוח חדש בקרבי, שכחתי את מקומי ואדמה כי לפני ראש הישיבה הנני יושב, עד כי בניתיו במרוצת דברי פעם אחת בשם רבי, ולולא עבר שחוק קל על שפתיו בשמעו התאר הזה מפי כי אז לא הכרתי כי שגיתי.

בכל הדרך משכני חסד וישחק לתמתי בהשמיעי לו שמחתי על כי לא נסב אל עיר החסידים ויורני כי אשגה מאד בהרשיעי את כל החסידים בעבור חטאת איש אחד, ודבריו מצאו מסלות בלבבי, כי אותו לא חשדתי פן גם הוא בחסידים. מדי דברנו בהחסידים עברנו בכפר וכל האכרים אשר ראו את המרכבה הרימו מגבעותיהם מעל ראשיהם ביראת הכבוד. בראותי זאת נאנחתי מקרב לבי, וכאשר שאלני למה זה אני נאנח, ספרתי לו את אשר עשו לי בני האכרים פְּעָמִים ואשאלהו גם אותו את השאלה אשר שאלתי פעמים אחדות באין פותר: מדוע זה ישנאוני אלה חנם, הן לא עשינו להם רעה? —

— ומאין תדע אם לא הרע להם אחד מאחינו? — שאלני.

— ואם גם הרע להם אחד ממנו למה זה ירדפונו כלנו? האם עלינו לשאת עון האחד? —

– לא אוכיחך על פניך כי תדבר בבוז בבעלי המלאכה, אשר לחמם לנפשם בזעת אפם יביאו ואתה תאכל לחם חסד, ומי יודע אם לא על שלחן חיט או סנדלר אשר בזית בשפתיך, גם לא אנסה להשיבך בדברי בעלי התלמוד: גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים, כי לא לך להבין זאת עתה, רק אשבילך ואורך כי גם בדרך תורה מחיה תמצא, וגם אם לא תהפך מתופש תורה למחזיק במחט או במרצע תוכל לבנות לך בית בעמל כפיך ובכבוד, אך כל אלה לא בבית הישיבה תמצא כי אם בבתים אחרים הנוסדים להצליח את בני הנעורים –

– ואיפו המה הבתים האלה? –

– השמיעני בתחלה אם תגמר אמר לעזוב הישיבה מפני הבתים האלה, אז אגדך דבר ברור –

– לא! כי לישיבה אשוב –

– וזאת תענני בנחת ובטחה כמו לא שמעת את דבר מפי, גם למותר יחשב זאת בעיניך להשמיעני מדוע תמאן לשמוע בקולי? –

– יען כי זה הוא חפץ אמי כי אלמד תורה עדי אהיה לגדול בישראל –

– אבל הן איש אתה ועליך גם לחשוב מחשבות ולא רק לשמוע בקול מצוים –

– אני אעשה רק כאשר תאמר אמי –

– ואם אמך תאמר לך לאבד נפשך, הגם לזאת תשמע לה? –

– כזאת לא תאמר אמי ואני רק חפצה אעשה – עניתיו בפעם הזאת ברגש, כי נלאיתי נשוא שאלותיו.

– אם כן תאהב את אמך מאד –

– האני אוהב את אמי? ומי לא יאהב את אמו? האם בן בליעל אני כי אסיר אהבת הורי מלבי? האדון לא ענני דבר ורק שחוק עם עצבת נראו על פניו בשמעו

למצוא חית ידך ולא תהיה למשא על זרים, האם זאת היא דרך הארץ, כי ישב איש בימי עלומיו בחבוק ידים ולא יעשה מאומה ואחרים יאכילוהו כמו חולה או מ ה אלהים הוא? מדוע לא תשית זאת אל לבך? —

— אבל בי אדוני — עניתיו כמעט בגאון — שאל נא את ראש הישיבה ויגד לך כי לא אשב בחבוק ידים כי אם אהגה בשום לב כל היום ואשמורה בלילה ולא אוכל לחם חנם —

— אם אמנם גם זה טוב הוא כי לא תבלה עתך להבל כי אם תלמוד בשום לב, אבל מה יועילך הלמוד הזה אם לא תחשוב מחשבות למצוא עבודה או מלאכה להחיות נפשך? הן לא לעולם תשב בבית המדרש, ימים יבואו אשר יעמיסו רחים על צוארך, אשה ובנים, ותרעב אתם ללחם אם לא תשים אל לב עתה למצוא לך דרך בחיים —

— הגם גמרא למד אדוני! — קראתי בתמהון ושמחה יחד — כי תבחר בלשון התלמוד לאמר: רחים על צוארך —

— ראה נא ראה, איך לא הסכנת עוד להבין שמועה, כי רק את הדברים תשמע ולעצה הצפונה בם לא תשית לבך. הן אמנם אחת היא לך אם בלשון התלמוד או בלשון אחרת דברתי עמך אך בין למלי והשיבני דבר: מה תהיה אחריתך אם לא תחשוב דרכך בטרם אחרת המועד? —

— אחריתי תהיה כאחרית כל הישרים אשר הגו בתורה יומם וליל כמצות התורה —

— יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך —

— אבל במה אוכל למצוא חית ידי, הן לא אעזוב את התורה ואהיה חיט או סנדלר — עניתיו בגאון ובלבי אמרתי: אין זאת כי אם הוא מין „אחר" אשר שנה ופריש וידיח את בני הנעורים מאחרי תורת ה' אך לשוא עמלך כי כל דבריך לא יצליחו להסיר לבי מאחרי ה' ותורתו.

תירא מפני כי גם אני יהודי הנני — אף כי השתוממתי עוד הרבה יותר מבתחלה בשמעי דבריו, בכל זאת סר ברגע הפחד מלבי ויערב לבי לדבר עמו ולהשיבהו על כל שאלותיו ולספר לו כל מקרי ימי, כמו מאז ומקדם נודענו איש אל אחיו.

שם נפלא הוא שם „יהודי״! בידו להפוך ברגע שמחה לאבל ואהבה לאיבה; בבית רוזנים שמחים בחייהם, הוללים במחולות ומחליקי לשון לנשים יפות ולא יפות, כלם יחד יתהלכו כחברים כאחים מבטן, וברגע אחד יתמלט מפי אחד: האיש הלז יהודי הוא! ובשמע למגור מסביב כן תראה פתאום כי כל פנים שֻׁנּוּ, כי השם הזה היה והוה, (ומי יודע אם לא גם יהיה?) לאבן נגף לבעליו ולמורא וזועה לכל בן נכר, הוא יאכל עמך, ישית ישיח, יעשה מקנה וקנין, יתן לך עצה וישאל בעצתך אך כל אלה רק בשכחו מי אתה, הזכירהו או יזכירוהו מאי זה עם אתה יכל האהבה והאחוה כלו בעשן כלו. אך תחת זאת גם קסם להשם הזה על שפתי בן העם הזה הוא יסיר כל מורא ופחד מלב שומעו וגם את רגש הכבוד אשר יחוש כל איש לגדול ממנו ישכיח לא לעתים רחוקות ויקרב באהבה גם אנשים זרים איש לרעהו מתמול שלשום. האדון שמע כל דברי באזנים פקוחות ובהתימי לספר לו מקרי הימים האחרונים שאלני: ומה חפצך לעשות עתה? —

— חפצי ללכת לישיבה ולהגות שמה בתורה כאשר עשיתי בטרם שטיתי מדרך טוב —

— ומה יהיה אחרי כן? — הוסיף לשאל. אני השתוממתי על השאלה הזאת אשר לא שמעתי מעודי כמוה ועל כן התבוננתי בו בתמהון ולא עניתיו דבר.

— מדוע תחריש ולא תענני על שאלתי? —

— כי לא אבין דבריך —

— אני אשאלך מדוע לא תחשוב דרכך לימים הבאים

כי רק המה עשו אלה לי, ובכל ימי התהלכי את המתנגדים לא קרוני כאלה. שנאתי להחסידים גדלה מאד עד כי נשבעתי באפי לברוח מהם בכל מקום אשר אראם וליסר כל איש מלכת בדרכיהם. זאת היתה הפעם הראשונה אשר עלתה מחשבה על לבי להורות לאחרים על פי משפט לבי. שקוע במחשבותי אלה הלכתי ברגלי עד הצהרים ואיעף מאד ובכל זאת מאנתי לסור אל העיר אשר ידעתי כי לא רחוקה היא ממני. יען כי שמעתי כי כל בני העיר חסידים המה. רגלי היו עיפות מאד ואתנהג בכבדות ופתאום שמעה אזני מאחרי קול פעמון ואעמוד על עמדי לראות את המרכבה הבאה, ועוד מעט והמרכבה הרתומה לשלשה סוסים קלי המרוץ עברה על פני ואני עמדתי עוד ואתבונן עליה ועל האדון אשר ישב בתוכה. רגש הקנאה עוד זר היה לרוחי, וגם עתה, ובזאת אתפאר, לא אקנא במאשרים ממני, ועל כן לא קנאתי בהאדון היושב בנחת וסוסיו ישאוהו למחוז חפצו בעת אשר רגלי תמאנה לשאת גויתי. לוא עבר אחד האכרים על פני כי אז בקשתיו כי יקחני אתו, אך להנשא במרכבה לא נשאני רוחי, והתבוננתי בה כבדבר נעלה ונפלא. בעודני מתבונן ראיתי כי המרכבה עמדה והאדון היושב בה מניף אלי יד. בתחלה יראתי לגשת, אך כהניפו ידו שנית יראתי לעמוד על מקומי כי אמרתי אין זה כי אם שר מבית המשפט והוא ידרוש מכתב מסע מידי, ואגש אליו בברכים כושלות, אך מה השתוממתי בשמעי כי הוא מדבר אלי יהודית.

זאת שמעתי כבר כי ימצאו אצילים אשר דבר להם תמיד עם יהודים וידעו לדבר יהודית, אך מעודי לא ראיתי אדון כזה, ומרב תמהון לבי לא יכולתי לענות אותו דבר, אבל בצותו עלי לשבת אתו בעגלה לא נועזתי למרות פיו ואשב ואלחץ בחזקה אל צד הָרַכָּב, מיראה פן אגע בהאדון, עד כי נתן עלי בקולו: האם להדיחני ממושבי תאמר! אז אמר אלי האדון בשחוק קל: קרב הנה ואל

ואקרא בתחנונים: אנא עשה כדבר הזה ותדע כי ראש הישיבה והמשגיח וכל יודעי בקשיני לבל אעזוב את הישיבה, ועוד זאת תעשה אם תחפוץ להצילני מרעתי, כי תכתוב אל המורה אשר יאהבני מאוד, כי אשוב אל הישיבה אם יסלח לעוני –

– ומה הוא עונך? – שאל האיש ועיניו בחנוני.

– כי הלכתי לצבועאל – עניתיו ואשפל עיני.

האיש לא כתב לנזבול כאשר אמר בבקר גם לא הלך אתי אל בית הצדיק כאשר הבטיחני בלילה, כי הוא שנא את החסידים כרוב יושבי העיר ההיא, ולו גם בקש לעשות זאת כי אז לא נתנתו אשתו לעשות זאת, כי אף אם היא לא שנאה את החסידים, ואולי גם נטתה בלבה אחריהם, אך היא יראה מפני המתם בדעתה כי המה ישנאו את אישה מאד, ורק זאת עשה לי האיש כי נתן לי רבע שקל כסף וייעצני לשוב לנזבול ולהתרחק מהחסידים כאשר אוכל כי המה כלם אנשי מרמה רקים ופוחזים והצדיק בראשם ושומר נפשו ירחק מהם. את התורה הזאת השמיעני בלותו אתי עד חוץ לעיר כי יראתי ללכת לבדי ברחוב.

בכבוד ובכסף ושמלות ולב מלא תקוה למצוא רזי תורה יצאתי מנזבול, עתיק יומין וזעיר אנפין עם המטרוניתא הלכו אתי ללותני בדרך, גם שדים ולצים נלוו עמהם, אך המה לא הביאו עוד מורא בלבי אחרי כי כבר הסכנתי אתם, ואתהלך כמלך בגדוד –, ובחסר וחרפה ולב נשבר עזבתי את צבועאל, גם המלוים הנכבדים נסתרו מנגד עיני ואמונתי בצדקת בני האדם רופפה, כי ברגע ההוא היו כלם כגנבים בעיני, אחרי אשר גם אלה אשר לא גנבו מידי מאום גם המה עזרו על יד הגנב, בדבריו האמינו ועלי העטו כלמת עולם גם הרבו פצעי חנם, אבל רק ברגע ההוא חשב לבי כזאת אבל מדי הוסיפי לחשוב כן החלותי לתת את כל האשמה רק על ראש החסידים,

תשכב פה –. מרוב שמחתי כי נמצא גואל לי שכחתי כמעט כל צרותי ואישן הלילה במנוחה, אחרי אשר אכלתי על שלחנו לשבעה.

ביום המחרת בבקר הקיצותי לקול בעל הבית אשר התפלל וישורר בקול נעים ולקול בעלת הבית אשר רצה מבית לחצר וידיה מלאות עבודה: לחלוב הפרה והעז ולרחוץ את ילדיה ולהלבישם למען שלחם אל החדר. לא ידעתי מה לעשות ואקח את המלתחה אך בעל הבית הניע בידו לי, כי לא חפץ להפסיק בתפלתו, כי אעמוד להתפלל גם אני. ואחרי אשר אכלנו ארוחת הצהרים אמר אלי: הגד לי דבר אמת, אל תכחד דבר, אם לא נמצאה עולה בך בנזבול כי על כן ברחת משם –. עיני מלאו דמעה מיגון על כי לא האמין בי ולא יכולתי לענות דבר, אבל האשה אשר נחומיה נכמרו עלי אמרה אל אישה: אבל הגד נא שמריה, מה לך לדעת כל אלה, למה תחקור ותשאל בדבר אשר לא נגע אל לבך, האין לך דאגות אחרות מבלעדי אלה? –

– חפץ אני לדעת אם אמת בפיו כי הוא נרדף חנם ואז עלי החיבה לעזור לו ואם אין יבקש לו עיר ממקום אחר–

– וזאת תחפוץ לשמוע מפיו? – שאלה האשה ותנע ראשה.

– אני אחקרנו עד אשר אדע דבר ברור, כי אדע לחקור כשופט –

– אבל זכור דברי אבי הצדיק מנוחתו בגן עדן אשר אמר תמיד, כי עלינו לעזור לכל מבקש עזרה מבלי חקור –

– אביך היה צדיק אבל לא ידע את דרכי התבל ובני האדם – ענה בעל הבית ויחלק את זקנו הארוך, ואחרי אשר אשתו לא הוסיפה להשיב על דבריו שם אלי פניו ויאמר: דע לך כי מכירים רבים לי בנזבול ואני אכתוב שמה ואשאל אודותך – הדבר הזה השיב רוחי

— מה לך? מדוע תבכה? — שאלני איש, אך אני לא נשאתי עיני אליו כי בושתי לראות פני אדם, אבל היא לא עזבני ויוסף לשאל עד אשר הרימותי ראשי מעל הארץ ואראה איש כבן חמשים שנה איש תואר מחזיק בקרני פרה אשר תתאמץ בכל עזו להמלט מידו.

— השמיעני למה תבכה כה בלב נשבר? — שאלני האיש עוד הפעם — השמיעני כי אולי אוכל הועיל לך, השמיעני מהר כי עלי להביא את הפרה הביתה — פני האיש אשר יושר ומנוחה הפיקו נתנו מעט אומן בלבי ואען: ואם אומר לך קשט אמרי אמת הן לא תאמין לי! —

— נכרים דברי אמת — ענה האיש — ואם אמת בפיך אז אאמין לך —

— הן כלם יאמינו לדברי מכזב ולי לא יתנו אוזן קשבת —

— בא אתי והשמיעני כל אשר אתך כי לא אוכל לעמוד עוד פה —. בלי חמדה הלכתי אחריו כי לא קויתי לישועה, רק יראתי להמרות פיו ואלך אחריו ובכל הדרך הבטתי סביבי פן יראני איש, ולשמחתי כבר אתא לילה ויהי חשך. בביתו ספרתי לו בלב נשבר ככל אשר קרני מאז עד היום הזה ועיני דלפו בלי הפוגה. אך ידעתי כי לא תאמין לי — חתמתי בדברי. נחומי האיש נכמרו עלי ויאמר: אני אאמין בדבריך, אך לפי דבריך הן. כתבת על הגליון להצדיק כי רעיך גנב את מלתחתך ומדוע לא הגדת להאנשים את הדבר הזה אשר היה בעד נאמן להגיד צדקתך? — כאור חדש ראו עיני פתאם ואקרא: צדקת צדקת לוא יעצני איש שם לדבר כזאת כי אז הצלתי את בגדי וכספי —. האיש שחק לתמתי בשמעו דברי ויאמר: אבל הן עוד לא קצרה ידך מעשות זאת עתה —

— אבל אני אירא מפניהם פן יכוני —

— מחר אלך אני עמך והייתי עליך סתרה, והלילה

כי לבלתי לצבועאל כחטאת נוראה תחשב בעיניהם ועוד זאת כי אף גרה לא היתה בצלחתי ומה אעשה? אף כי ראיתי כי כל רואי ילעיגו לי על כי אהגה כל היום בגמרא, בכל זאת עשיתי זאת כל היום כי רק היא היתה נחמתי בעניי. ביום העשירי עת אשר החלו להתאסף לתפלת המנחה ראיתי ונבהלתי כי את רעי הגנב ראו עיני אשר זה עתה בא מדרכו. עיני חשכו ולשוני דבקה לחכי מפחד ושממון. הוא לא ראני בתחלה אך בגשתו אלי נפעם גם הוא רגע, אולם פתאום התעודד ויקרא: הגם אתה פה? גנב! — ובקול גדול קרא לכל הנאספים: הנער הזה גנב ובליעל ומתנגד הוא מאין כמהו, בעיר גזבול אשר שם היה בישיבה גנב כלי כסף מארון הקדש ויגרשוהו משם ומה לו פה? — רגשות לבי אולי תבינו. מצוקת נפשי ובעשי והותי גדלו מאד עד כי בכיתי מרב זעמי, ולא יכלתי לפתוח פה, והאנשים בתרוני ויתבוננו בי וגם ידים נכונות נמצאו להכותני. הן מצוה היא להכות גנב ומה גם מתנגד, ומי זה יניח מצוה כזאת מידו עת אשר תבוא לידו? הפחד החדש הפיח בקרבי פתאום רוח עז ואקרא בקול: הוי גנב, אתה גנבת את מלתחתי בדרך ותברח ושם אמרת כי משגע אני ופה תתגולל עלי ותתני לגנב תחת אשר עלי לבקש הגנבה אשר גנבת מידך! —. עוד המלה בפי והוא התנשא ויכני מכה אכזריה וירבה פצעי וכל רואי שחקו לעגו לי, ובאשר בקשתי לעמוד על נפשי השליכוני מהבית לא בנחת. לוא היה אז סכין בידי או לוא היה שם נהר גדול כי אז טרפתי נפשי בכפי, אך אלה לא נמצאו לי וחרפתי שברה לבי עד כי יראתי מהביט בפני אדם ואנוס מהעיר מבלי דעת את אשר אני עושה, ומחוץ לעיר ישבתי על גבעה ואבך תמרורים כאשר לא בכיתי מעודי, בכיתי בקול גדול ונהמתי ואך את ראשי בארץ זמן כביר.

ראיתי עוד בזאת ועל כן לא עלתה מחשבה כזאת על לבי.
אשת האכר בראותה אותי עומד כאיש נדהם שאלתני: מדוע תעמוד ותתבונן בהמלתחה האם לא תכירנה? –

– לא לי היא –

– האם לא תכיר את מלתחתך? – אמרה אלי, ואל אחותה אמרה: צדק הנער השני באמרו כי הוא משגע–.
הדברים האלה הלמו ראשי ואקרא: מי הוא משגע? המלתחה לא לי היא כי אם לרעי, ואיפו הוא? –. שתי הנשים שחקו בקול גדול כי כמשגע הייתי בעיניהם ולא ענו על כל דברי, ובכן עזבתי בלב נשבר את הבית אחרי אשר נוכחתי כי אמנם רעי גנב את אשר לי, ובמרמת ערימים סבב את האכרים בכחש לאמר כי משגע אני לבל יאמינו בדברי. הצרות והמכאובים אשר סבלתי עד באי לצבועאל לא אוכל לתאר לכם כי לא נסיתי מעודי לבקש נדבות, ובכל זאת הכביד עלי הרעב את אכפו לעשות זאת, ורק זאת היתה נחמתי כי הצדיק יגלה לי כרגע מקום מושב הגנב. בעת הצרה הזאת החילותי להאמין אמונה אמן בנפלאות הצדיק אחרי כי רק הוא היה תוחלתי לישעתי.

ראשית מלאכתי בבאי לבית הצדיק היתה לכתוב את בקשתי על הגליון ולהגישה להצדיק, אך יחלתי לשוא לשמוע מפיו מקום הגנב. לכל אלה אשר בקשו פרנסה, בנים, רפואה למחלתם, או שכר פרי הבטן לכלם ענה הגבאי כי הצדיק יתפלל עליהם ולי לא השיב מאומה.

– עונותי הטו אלה – אמרתי בלבי ואדם.

עשרה ימים הייתי בצבועאל ולא מצאתי לי רע, הבחורים והפרושים היושבים בבית הצדיק אשר כלם לא ידעו אף מה בגמרא גם לא שמו לבם כל היום לספר. כי אם ישבו ויקטרו את מקטרתם וישיחו בנפלאות הצדיקים, המה כלם לבשו גאות כמדם ויביטו בי בבוז ולא ענו אף דבר על שאלותי, ויצר לי מאד עד כי קצתי בחיי. אך לא ידעתי אנה אפנה? לבית הישיבה בושתי לשוב,

נדדה מעיני, כי יגון נורא הביאו דבריו בלבי, אני לא נסיתי לריב את איש ואיש לא חרפני ועתה הייתי פתאום לאיש מדנים, וכמעט נחמתי על אשר עזבתי את הישיבה. הן מפי הצדיק לא אקח לקח ומדוע אלך שמה? ומי יודע אם לא שקר בפיו, הן איש רע היא זאת אראה, ואיך איכל לבטוח בדברי איש כמהו? ומי יודע אם לא תתעצב אמי אל לב בשמעה כי הייתי לחסיד? המחשבות האלה גזלו מנוחתי כמעט כל הלילה ולאור בקר נפלה שנה על עיני ואישן שנת תרדמה.

כאשר הקיצותי לא ראיתי את רעי בבית ואשאל בלשון עלגים את אשת האכר: איפו הוא רעי? —

— הוא הלך כבר לדרכו — ענתני — אך יצא השמש על הארץ לקח את מלתחתו וילך כי אמר כי לא יאבה ללכת אתך אחרי כי חרפת אותו וקללתו —

— שקר הוא — קראתי — אני לא הרפתי אותו, אך לא ידוה לבי כי עזבני כי טוב לי ללכת לבדי — ואחרי אשר רחצתי ידי הוצאתי המלתחה מתחת ראשי למען הוציא את התפילין ומה נבהלתי בראותי כי היא לא מלתחתי כי אם מלתחת רעי. שמה החזיקתני בראותי זאת כי במלתחתי היה כספי ובגדי ובמלתחתו היו רק בגד קרוע ובלויי סחבות משתי כתנות. רגעים אחדים עמדתי כמכה בתמהון ולא יכולתי להוציא הגה מפי, מחשבות שונות ומשנות עברו על לבבי; שדים ומזיקים באו הלילה ויגנבו כל אשר לי למען יסיני על כי אמרתי לשוב מדרכי; רעי התל בי ויתחבא את מלתחתי למען ענות נפשי; אולי אראה זאת בחלום וכאשר איקץ אחזה כי התולים עמדי. כאלה היו מחשבותי אשר כברקים רצו אחת אחר אחת והעתיקו מפי מלים, אך זאת לא עלתה על לבי פן גנב רעי את כלי וכספי, כי עוד לא האמנתי כי ימצאו אנשים אשר יעשו דבר רע כזה, ואם כי זכרתי עוד את אשר שמעתי מפי אבי כי משרתו גנב כל הונו, אך בעיני לא

בכל ארצות איירופא קרבו מבקשי הדעת את היהודים באהבה רק יען כי קוו למצוא עזרתם בהם, אבל אני אחשוב כי כן היה יען כי כל מבקש דעת בלב נאמן הוא יבין משפט האדם ויסיר כל שנאה מלבו לכל בני האדם מבלי הבט לעמם או דתם –

– כן יחשבו רוב היהודים בהכירם טובה לעושי טוב להם, אבל אני אדמה כי לא כן הוא, כי רק כל עוד אשר ימצאו חפץ בנו יאהבונו, וכאשר יראו כי לא לעזר הננו למו אז ישובו על דרכיהם הראשונים, התבונן היטיב ותראה, כי אם יסוגו אחור היהודים במלחמה אחת נגד הכהנים מיראה, כי אז יקראו עליהם אוהביהם בעלי הדעת מלחמה גדולה ויזכירום כי יהודים הם, וכמו עבדים היו להם אשר רק על פיהם יצאו ויבאו, על פיהם יחשבו וידברו כן המה מבקשים מהם בחזקה כי רק חפץ לבם יעשו, ואם לא כן יעשו אז יחרפו ויגדפו אותם אלה אוהבי הדעת והחופש כאשר יחרפום הכהנים עת אשר יצבו כצר נגדם, ואמנם הדבר הזה כי העמים יקרבונו רק במצאם חפץ בנו טוב יותר מאשר לוא נתנו לנו אהבתם בחסד. את כל אקבל באהבה רק לא חסד! ואם יחשבו את הטוב אשר יתנו לנו כמתנת חסד, אז לנו בושת הפנים אם נקבלנו, משפט רק משפט נבקש מהם ואותו נקבל בשמחה אך לא חסד ורבים מהיהודים לא יבינו זאת כי במשפט ימצאו טובם ויחשבוהו לחסד. ובמחשבה הנתעה הזאת ירעו לנפשם... אך בדבר הזה לא אחפין להוכח כי ידעתי כי דברי כמו זר יחשבו בעיני רבים, ובדבר בני ארצי אדמה כי עוד זאת היתה למשכיליה להסב לבם אחורנית מעל בני ישראל, כי הדעת עוד לא באה במים בקרבם, המה מצאוה בלי עמל ומלחמה ועל כן לא יחובבוה כאלה אשר ברב עמל ויגון השיגוה, או יעמלו להוציא ממנה פרי, כי אם כארין מלחה תותר בידם... אך אשוב לספורי: אני שכבתי את רעי על המצע והוא נרדם כרגע ושנתי

ישנאו אותנו רק אלה הולכי חשך אשר לא ידעו דעת וימאסו בה על פי עצת כהניהם המוליכים אותם בתהו לא דרך, ואלה השוחרים דעת יבקשו קרבתנו ויבושו להראות כשונאי ישראל, ובארצנו רוב שונאינו הגדולים והעצומים המה רק מאלה אשר בשם דעת והשכלה יתימרו, המה ידברו תמיד רק רע עלינו בספריהם וכל המרבה לחרפנו הוא נכבד ויתפאר במעשיו כמו גדולות עשה —

— לא דבר ריק השמעתנו בזה — אמר רע זרחי — ובלי כל ספק חקרת ודרשת למצוא פתרון החידה הזאת מדוע היה בארצך להפך מכל הארצות ? —

— אמנם יגעתי הרבה למצוא פתרון ועל דעתי מצאתיו: בכל הארצות היתה מלחמת תנופה לאוהבי הדעת את מואסיה, על כל דורש חכמה קראו מלחמה הכהנים, אשר רק בחשך ואולת ימצאו חפץ, וכל השומעים בקולם, גל מבקש תבונה נרדף בלי חשך ימים רבים, וכלם נחשבו כאויבי הדת ומשפטי הממלכה אשר על פי הכהנים נתנו, ועל כן נטל עליהם לבקש להם עוזרים במלחמתם, והמה ראו את היהודים כי גם המה מבקשים דעת והכהנים ישנאום תכלית שנאה לכן אמרו: הלא אלה יתנו ידם אלינו ונתחזקה יחד, וכן היה ברוב ארצות אירופא כי היהודים היו לעזר למבקשי הדעת אשר המה היו מבקשי החופש ויחד לחמו את מלחמותיהם, לא כן בארצנו אשר ריב לא היה להכהנים עם מבקשי הדעת והממלכה עוררה רוח העם לבקש דעת והשכלה, כי על כן לא נטל על מבקשיה לבקש להם עוזרים, ותהי להפך כי המה חשבו את הדעת כאוצר נחמד אשר הממשלה תעניק ממנו רק לבני אמונתה ועל כן יקנאו ביהודים אשר יבקשו גם המה לקחת חלק ממנו, המה יפחדו פן ישכיל ישראל ויעשה חיל ויאכל מטוב הארץ ועינם צרה מאד בנו כי על כן ירדפונו וישימו לנו עלילות כל היום —

— אבל על דעתי לא צדקת במשפטך באמרך כי

— מתנגד! הן להתאבק בעפר רגלי החסידים גם היא דבר גדול מאד להעלות את הנשמה. לדור בעיר אשר הצדיק שם ההוא דבר קטן בעיניך? כאשר תשב שם שנים שלשה ירחים תהפך לאיש אחר ותדע כי לא לריק היה יגיעך ללכת בדרך רחוקה כזאת —

— ועתה אשאלה את אשר חפצתי לשאל בתחלה: הן הצדיק יודע הכל הוא ובידו לעשות ככל העולה על רוחו, ומדוע זה לא ישלח ידו בפעם אחת לחלץ את כל ישראל מצרותיו? מדוע יתננו למשיסה לכל אויבינו, גם נערי האכרים יתקלסו בנו ואין אומר להם מה תעשו? הלא ידע ענות ישראל ולמה זה לא יפדהו מכל צרותיו? —

— מתנגד! — זאת היתה התשובה אשר השיבני על שאלתי ויסב פניו ממני בשאט נפש ולא הוספנו דבר עוד כי אם שכבנו על מצע התבן אשר הכינה לנו אשת האכר.

נפלאים היו בעיני דרכי האכרים; בפגשם אחד מבני ישראל בחוץ או בדרך ילעיגו לו ויחרפוהו, ובבא אחד ממנו אל ביתם יקרבוהו ויתנו לו מעין יכל אשר תמצא ידם גם מבלי מחיר וידברו אתו באהבה כמו ליא אחיהם היה, ומאד השתוממתי בראותי זאת, כי בתחילה יראתי לסור אל בית אחד האכרים פן ירצחני נפש וברב עמל פתני חברי לעשות זאת, ובבית נוכחתי כי הוא צדק בדברו כי המה יקרבו וירחמו את הגר באהבה וברצון. לקרב את הגר הבא אל ביתם דרך כל בני ארצי כי לבם טוב, ורק האולת הקשורה בלבם למאוס בזרע ישראל מבלי דעת וחשבון היא תתעם לחרף אותם בפגשם בהם בחוץ, אבל באמת אין לבם רע עלינו, ולהפך אלה המלעיגים לנו בחוץ המה יקרבונו כמו נגיד אם נכיר לביתם, ואלה אשר לא יחרפונו, הלא המה אלה אשר התיצבו על דרכי בני יתר הארצות המה לא יתנו עוד לגר מקום ללין והמה ישנאונו ויבזונו בלבם מאד, זאת ראיתי ונוכחתי אחרי כן כי כן היא. בארצנו הוא ההפך מבכל הארצות, בכל הארצות

– זאת לא אבקש ממך –

– ומה תבקש ? –

– כי לא תריב עמדי –

– טוב הדבר אני אדבר אליך רכות כהפצך כי אחס עליך לבל תאבד נפשך בשובך למקום הטמאה, לא למעני כי אם למענך, כי לי אחת היא אם תלך אל הצדיק או תחדל –. אף כי ידעתי כי לא אחת היא לו בכל זאת צפנתי מחשבתי בלבי ולא הגדתיה לו.

אחרי אשר ישבנו זמן כביר מבלי דבר דבר אמר אלי: הנה הפצת לשאל דבר מפי, ומה הוא הדבר ? –

– הן כאשר אפתח פי אז תשוב לגרות בי מדון ועל כן טוב טוב כי אחריש –

– רוח המתנגדים דובר בך, עברתם שמורה נצח, לא כן החסידים, המה גם אם יריבו וינצו איש ברעהו בכל זאת ישוב אפם כרגע בזכרם כי כלם אחים המה –

– גם אני לא אשמר עברתי ואם חפץ שלום אתה הנני לשלום –

– ואתה תדמה כי בתחלה בקשתי לחרפך ולגרות בך מדון ? אני חפצתי לנסותך לראות אם בכל לבב קשורה נפשך בהצדיק, ועתה נוכחתי כי עוד יעברו ימים רבים בטרם תהיה כאחד מאתנו, עתה השמיעני את הדבר אשר חפצת לשאל מפי –

– הגד לי בתחלה למה זה שחקת בקול גדול כאשר אמרתי כי רק מפי הצדיק אבקש תורה ? –

– יען כי כאחד הילדים דברת, התדמה כי הצדיק יורה דעה לאנשים כמך, הוא רק ליחידי סגולה ישמיע מדברותיו, ורק כאשר יגדל איש בחכמת הנסתר ונשמתו מסגלה לשמוע תורה מפי הצדיק אז יזכה לשמוע דברי אלהים מפיו, נסתרות אשר עין לא ראתה רק להנביאים נגלו שמץ מנהם –

– אם כן למה זה הבל איגע ללכת שם ? –

עוד אם גם את המעט הזה תדע כמני, כי על כל אשר שאלתיך ענית תמיד כי זה הוא רזין דרזין, ואף פעם לא הראית לי כי תדע עד מה, ואמנם לא למען בקש תורת הנסתר מפיך הלכתי אחריך, כי אם מפי הצדיק אקוה לשמוע נסתרות כי יורני —

עוד המלה בפי ורעי שחק בקול המולה כמשתגע עד אשר הביטו בו האכר ואשתו וכל בני ביתו בתמהון וישחקו גם המה, אף כי לא הבינו שפתנו. הוא שחק ויוסף לשחק ואני קצפתי מאד על השחוק הזה הרבה יותר מאשר קצפתי ליא חרף אותי בכל החרפות והגדופים, ואולי קצפתי קצף גדול כזה בפעם הראשונה בחיי, ואת קצפי לא כחדתי ואקרא: אבל למה זה תשחק ותהתל בי כמו משגע או כסיל לפניך, הן אני איש כמוך —

— איש כמני אתה? מה עז מצחך? אני חסיד בן חסידים ממשפחת חסידים רואי פני הצדיק מדי שנה בשנה ואתה מתנגד בן מתנגד ואף זיק אמונת צדיקים אין בקרבך, ואתה תשוה לי? אתה איש כמני, עז מצח אתה מאין כמך! —

— אם רק לריב ומצה תקרא — עניתיו בראותי כי לא אוכל לדבר עמו בשלום — אפרד מעליך ברגע הזה, אשכר לי עגלה ואשוב להישיבה, כי אראה עותתי בלכתי אחרי איש במך, כי אמנם לא איש כמך הנני, אני איש שלום ובן אדבר ואתה תקרא לריב ומצה —. הדברים האלה לא שבו ריקם ואף כי ראיתי כי כבד מאד הדבר ממנו לשנות טעמו לבל ילבש גאות בכל זאת ענה לא בעוז מצח כבתחלה: אני לא אחזיק בך, עשה כחפצך כי ראה אראה כי לבך לא ילך אחרי הצדיק ותורתו, רק בדבר שפתים דבקה נפשך אחרי חכמת הנסתר ולבך בל עמך —

— הן אתה אשם בדבר, כי לא תדבר אלי כאוהב גרע, כי אם כשונא ומבקש מצה —

— הנך בן יחיד והסכנת רק לדברים נחומים מפי אמך, ואני לא אם רחמניה אני —

מאד, כי לא ידעתי מה עון פעלתי כי הוא יתעורר עלי בחמת אפו וכמעט החלותי לירוא מפניו, ובכל זאת הבלגתי ואענה רכות: אבל שים אל לבך כי תתגרה בי חנם, הן לא הכלמתיך ולא דברתי לך דבר רע, רק חפצתי לשאל מפיך דבר ואתה תיסרני בזעם אפך כמו חטאת לא יכלתי כפרה הטאתי –

גם חָטָאתָ חטאת נוראה, כי אמרת כי רק לפי דברי, יודע הצדיק את הכל ובידו לעשות ככל חפץ לבו, ובדבריך אלה השמעת את אשר בלבך כי אהה לא תאמין בכל אלה –

– אבל זכור כי לולא האמנתי כי אז לא שמתי לדרך פעמי בדרך רחוקה ברגל, ואתה הלא תדע בנפשך כי בהישיבה אהבוני כלם ולא נטל עלי לעזוב אותה לולא לשם הצדיק וזכרו תאות נפשי –

– בהישיבה אהבוך, בעמק עכור הזה, בפתחו של גיהנם, מקום הטמאה והקליפות והסטרא אחרא, במקום הזה אהבוך כי כמהם כמך –

– אבל אנא אל תנבל את שם הישיבה, הן תורת אלהים חי ילמדו שמה, והמורה הלא הוא איש ירא אלהים ואוהב תורתו, וגם המשגיח יהגה יומם ולילה בתורה וידאגו למאת נערים יתומים או עניים ואיך יתנך לבך לכנותם בשמות בוז כאלה, לא טוב תעשה –

– הנה כי כן! – קרא מדריכי וישחק בקול גדול – עתה אתה תלמדני בינה מי הוא עובד אלהים ומי הוא מרגיז אלה, עוד מעט יקחך לבך גם להורותני חכמת הנסתר? האין זאת? –

עתה כשל כח סבלי לשאת חרפותיו וריבות שפתיו ואען אותו באומץ לב: הן אמנם למשפטך עמדתי עד הנה ועל פיך עזבתי מקום המנוחה ללכת בדרך אשר לא ידעתי ולא ידעו אבותי, אבל לכל יש קץ, הן זאת לא נכחדה ממך כי אני הייתי מהנבחרים בהישיבה ואתה לא נחשבת למאומה, ובחכמת הנסתר אשר בה תתפאר עוד לא הראיתני רב כחך בה. אם אמנם אדע כי מעט מאד אדע, אבל לא אדע

כחולם הלכתי ושמעתי כל דבריו עד אשר העירוני מחלומי הכלבים אשר התנפלו עלינו בהכפר אשר סרנו אליו לשכב בלילה ובני הכפרים אשר שלחו את הכלבים זנחרו בנו בלעג ובוז. הדבר הזה העירני מחלומי והזכירני את היום אשר בו יצאתי מעירי, ואת אמי ואחותי ואת העצבת אשר לחצה אז את לבבי ואתעצב אל לבי גם בפעם הזאת בחשבי מדוע ירדפונו אלה האנשים אשר לא עשינו רעה להם? ואחרי אשר נמלטנו מהכלבים אל בית אחד האכרים עלה על לבי רעיון ואחפץ להשמיעהו לרעי.

– הלא לפי דברתך – אמרתי לו – יודע הצדיק את כל הנעשה בארץ ובידו לעשות בכל כחפצו? –

– לפי דברי? – קרא רעי בתלונה – ואתה לא תאמין בכל אלה? אם כן מה לך לדרך צבועאל אם לא מאמין אתה? –

– לא אמרתי לך כי לא מאמין אני, אבל הלא עיני לא ראו כל אלה ורק מפיך שמעתי זאת ועל כן חפצתי לשאל אותך דבר –

– עיניך לא ראו זאת? ורק באשר תראינה עיניך תאמין? אות הוא כי נשמתך לא מסגלה להיות חסיד, כי אין בך אמונת צדיקים וגם לא תצלח לזאת, זאת אראה עין בעין וצר לי מאוד כי לקחתיך אתי לצבועאל –. אני לא הוכחתיו על פניו כי לולא לקחני אתו כי אז לא מצאה ידו ללכת בדרך, אחרי כי ידיו היו ריקות ובכספי שלמתי תמיד מאכלנו, זאת לא השיבותי לו כי יראתי פן יחרו פניו אבל עניתיו: לא אבין למה זה תקצוף עלי? הן לא דברתי סרה בהצדיק – – –

– לא דברת סרה בהצדיק? – קרא בחמה גלויה בטרם כליתי את דברי – האף עוד זאת כי תחפוץ לדבר סרה בהצדיק? ואתה תדמה כי לוא עשית כזאת כי אז ההרשתי? למען כבוד הצדיק לא החשיתי ולא השארתי בעצמותיך מתום, לכן השמר לך ושמור נפשך –. דבריו האדיבו לבי

הנערים חרפו וגדפו ויקללו שם המורה והמשגיח והראש אשר אמנם בלי חמלה התהלכו אתם, אהבתי אני אותם כי במישרים התהלכו אתי ויאהבוני ויהללוני, עד כי דברו על לבי להותר בהישיבה כאשר שמעו מפי כי חפץ אני לעזוב איתה, וזאת לא נעשתה אף לאחד מכל בני הישיבה מיום הוסדה, כן אמרו כלם, כי הראשים יבקשו נער לבל יצא ממנה. אך גם הכבוד הגדול הזה לא עצרני כי נפשי נכספה לראות נוראות ולשמוע נפלאות מפי הצדיק בצבועאל, אחרי כי רעי החסיד הביא אש התשיקה בלבי ללכת ולראות בעיני את כל הגדולות האלה והוא יספח עלי. היא משל ברוחי כאדון בעבדו וכל אשר אמר לי היה כדברי חיזה אל בעיני, וגם את המורה והמשגיח אשר היו אהובים ונכבדים בעיני גם את צלמם החלותי להבזות אחרי אשר בקשו לעצרני מלכת בדרך אשר בחרתי, כי לפי דברי רעי המה שדים אשר יעמדו לשטנה לי בדרך הקד"ש אשר התיצבתי עליו, וכשדים היו בעיני.

יחד את הנער הזה שמתי לצבועאל פני; ברגלנו עברנו את כל הדרך הזה אף כי די כסף היה בכיסי לשכר לי עגלה, אך רעי אמר כי מצוה גדולה היא ללכת ברגל לקדם פני הצדיק ונרציתי לו ללכת אתו ברגל ואני לא יגעתי בכל הדרך ההוא, אף כי לא נסיתי מעודי ללכת ברגל בדרך רחוקה, כי רעיון רוחי נשאני ובכל הדרך היה לבי מלא חזיונות, מלאכים ושרפים ואופנים והשכינה המטרוניתא והעתיק יומין עם הזעיר אנפין עברו על פני חליפות וישביחוני כל עמלי, גם לפעמים שכחתי מאכול לחמי, ודברי רעי אשר ספר לי בלי חשך גדולות הצדיק, כי קרנים מפניו לו, וכל איש אשר יראה פניו יחיל וירעד מאד כי יראה את השכינה חופפת עליהם, ובמבט עין אחד יראה ויקרא הצדיק מעל לוח לב איש כל הרשים עליו ויגיד לו כל חטאתיו אשר עשה ואשר חפץ לעשות, ובהנה רבות ספר לי עד אשר סמר בשרי מפחד עוד בטרם ראיתי פניו פן יגיד לי כל חטאותי לעין כל.

בשת לגלות בפיו חרפתו כי חסיד הוא! ואחרי כי לא הבינותי דבריו לכן הבטתי בו כמשתומם והוא הוסיף לדבר: גם אנחנו בני חסידים אנחנו ונבא הנה ללמוד תלמוד למען נמצא לחם, וגם אתה כאחד ממנו, כי תלמוד בספר הזהר, אך אספוק מאוד אם תבין אף מלה אחת בו, לא כן אני, אבי אשר הוא אחד מגדולי יודעי הקבלה למד אותי להבין בו דברים רבים --. אביו הוא מגדולי יודעי הקבלה – אמרתי בלבי – וגם אותו למד להבין בה. טוב הדבר אתרועע אתו, אף כי חסיד היא, למען יגלה לי נצורות – ואוצא את ספר הזהר ואישאל מפיו כי יבינני דבר.

– הדבר הזה רזי דרזין הוא ולאו כל מוחא סביל דא – ענני בגאון עוד לך ללמוד הרבה בטרם אשר אוכל לגלות לך סוד כזה –. אני הבטתי בפניו בתמהון ובחרדת הכבוד, כי השתוממתי לראות נער כבן חמש עשרה שנה יבין סודות נעלמים! ותרב בי התשוקה לדלות מים מבאר חכמתו, ואשאלהו פתרון דבר אחר בזהר, וגם על הדבר הזה ענני כי בו עוד סודות גדולים יותר מאשר בהדבר הראשון ועוד לי לחכות זמן כביר עד אשר יכשר לבי להבין דבריו. אני שמעתי והתפלאתי והאמנתי בדבריו ואחכה בכליון עינים ליום אשר תפקחנה עיני לראות עין בעין צפוני אלהים. מפי הנער שמעתי נפלאות לאין חקר עוד הרבה יתר מאשר מצאתי בספרים, נפלאות הקדושים החיים בארץ ספר לי בלילה בלילה ואני הייתי מקשיב לכל דבריו, גם חרץ משפט כי כל המתנגדים ירדו דומה ויתגלגלו בעטלפים יען כי עצמו עיניהם מראות באור החכמה העליונה –

– אצבע אלהים הוא – קראתי ברגש בשמעי דבריו – כל הפוסל במימו פוסל ועל כן קראו לי העורים האלה, כל הנערים אשר לא יבקשו דעת חכמת האמת בשם „עטלף" –

– והדבר הזה יצילך מגלגול – ענה הנער בבטחה כמו גבר ידע כל אלה נאמנה.

שלש שנים נותרתי בהישיבה ותחת אשר כמעט כל

ובשנה ואתודה תמיד על חטאות ואשמות אשר לא חטאתי ואף לא ידעתי מה הנה. המראות האלה אף כי הרגיזו רוחי ויגזלו מנוחתי בכל זאת מצאו חן בעיני ואך סגרתי עיני קראתים והמה קמו עמדו כמו חיים לנגד עיני, וכל ימי הי מגור ומכאובים, כי יראתי מאוד לנפשי פן אעבר על מצוה אחת, והעברות הלא לרבבות הנה על כל מדרך כף רגלינו, לפי דברת הספרים האלה. ולרגלי הדבר הזה דל בשרי מאוד ואהי נכאה ונדכה ואין מתבונן אלי, ולהפך כי המורה והמשגיח הוסיפו להללני מדי ראותם יגוני ופחדי מחטאתי.

כה עשיתי כשנה תמימה, בלילה בלילה אחרי אשר הנערים שכבו וירדמו או ספרו איש לרעהו ספורים חפשתי אני אחרי חדשות ונצורות בספרי מוסר, בקשתי בכל נפשי לביא עד סודות הקבלה ומעל ספר מפעלות אלהים למדתי סגולות לעשות נפלאות ולהיות רואה ואינו נראה וכהנה רבות. ובעת ההיא באו שני נערים חדשים להישיבה, ואחרי כי חדשים היו ולא הכירוני ולא ידעו כי מהָרם אני מקהל הנערים לבן בשו לי, יעיד זאת היתה למשוך לבם אחרי, המה התבוננו בלילה אחד כי אני יושב והוגה בספר הזהר, אשר כל מתנגד לא יביט בו מיראה פן יקצץ בנטיעות. שני הנערים האלה נגשו אלי ואבהל מאוד ואסתר את הספר תחת השלחן, כי כשדים היו בעיני אשר באו לחלל את הקדש, אך אחד מהנערים אמר לי בלט: אל תירא מפנינו כי גם אנחנו חסידים אנחנו —

בתחלה לא הבינותי דבריו, כי מה לי ולהם אם חסידים הם, ואיכה נעזו לרמוס בית תפלה ומה גם ישיבה למתנגדים? כי בעירי הסכנתי לשמוע שם חסיד כשם פגול, שם נבזה מגנב חומס ובליעל, ועשרת האנשים אשר נקראו בשם חסידים אשר היו בעירי היו בודדים במועדם להתפלל בבית אחד מהם, ולוא ערב איש מהם את לבו לדרוך על סף בית התפלה כי אז השליכוהו כנצר נתעב מהבית והפליאו את מכותיו, והנער הזה לא ידע

כנער עצוב רוח; היא יתן תקוה בלבם כי יהיה לאיש נכבד בימים הבאים, וכל שמחה ושחוק ושעשועים אשר יראו בנער יעציב רוחם ויעלה חמתם. הן לא לשמחת יולד היהודי בארין, זאת ידעו ההורים והמורים, ועל כן יבקשו זאת גם מאת הילדים מבלי שים אל לב כי לב הילד לא יבין זאת ויבקש שמחה, והיתרון הגדול הזה, העצבין ניתן לי והוא נתן לי חן בעיני כל רואי לאהבני ולקרבני יתר מכל בני הישיבה חברי, וזאת היתה לי להרחיק לבם מעלי בעת ההיא וגם בימים הבאים, כי אין מפריד בין אחים ורעים כהקנאה, כל הנערים קנאו בי וישנאוני ויתאוננו תמיד כי בשלי רעה תבא עליהם ויטפלו עלי חטאת גאוה אשר לא עלתה על לבי וישימוני למטרה לחצי לשונם, וכל רעה אשר באה עליהם, כי יסרם המשגיח או לקחו מאחד מהם את ארוחת יומו תלו האשמה אך בי באמרם כי אני הכיתים בלשון ויכנוני בשם „עטלף" וימאנו להתרועע אתי, וכאשר נגשתי אל אחד מהם ברח מפני כמו איש כבד עון אני, וכל חטאתי היתה כי לא חפצתי בתחלה לתת יד להם לעשות ככל מעשיהם. ימי ענג לא היו לי הימים ההם, כי אחרי אשר נדדתי מביתי והייתי זר בעיר נכריה בקשה נפשי אוהב ורע ולא מצאתי, אך התהלה אשר פזרו לי המורה והראשים השכיחתני עוד מעט אהבת רע ולא בקשתי עוד קרבתם ואבום, אבל יען כי בודד הייתי תמיד לבן לא סרה העצבת מלבי אף אחרי אשר כבר הסכנתי בהישיבה ובדרכי חיי החדשים, ועל כן נהה לבי אחרי ספורים מבהילים ואחרי כל הספרים אשר ירעישו מורשי הלב ויביאו שממון בנפש, ובכל עת אשר לא הגיתי בגמרא היו עיני ולבי בספרי המוסר כמו ראשית חכמה, שבט מוסר, קו הישר, וכל מעיני היו בהמראות המוראים אשר יציגו הספרים האלה: ענות הנפשית החוטאת במדורת שאול, דרכי המתים והשדים והלצים אשר ישוטטו בארין. עיני ראו מראות מוראים ואזני שמעו קולות איומים בהקין

בהישיבה קבלוני כרגע וגם ארוחה נתנה לי, אחרי כי מכתבים רבים הבאתי בידי מרב עירי ומאנשים נכבדים, אשר כלם הגידו תהלת אבי ואמי ותהלתי אני. גם המורה החל למשכני חסד אחרי שבועות אחדים בראותו כי אני יושב והוגה כל היום מבלי פנות אל דברי רעי ולא אתערב בשמחתם ובשחקם, כי עצוב רוח הייתי ולבי דוה מאוד על אשר נפרדתי מאמי ומאחותי. כל עוד אשר הייתי אתן דמיתי כי אחת היא לי אם אתן יחד אשב או בעיר אחרת, אך אחרי אשר עזבתי העיר נהפך לבי ועצבת נוראה לחצה אותי בחזקה, עצבת אשר לא ידעתי עד היום ההוא מצאה מסלות בלבבי שתי שעות אחרי אשר נפרדתי מאהובי לבי ואבך רב בכי ואבט מרגע לרגע לאחור כמו קותה נפשי לראות את אמי הולכת אחרי. גם עלתה מחשבה על לבי לשוב על עקבי לולא בושתי מפני בני עירי פן ילעגו לי ומפני הנער אשר אתי הלך ואשר שנא את אביו יען כי לקח לו אשה אחרת וישבע לבלתי ראות פניו עד עולם. הנער הזה לעג לי ולבכיי ולאנחותי ויאמר כי כל ההורים אך את נפשם יאהבו ולא את בניהם, והוא היה אז כבן שש עשרה שנה, ואף אם קצפתי עליו מאד בלבי על כי יחרף שם ההורים ויהי בעיני כבליעל בכל זאת בושתי מפניו לשוב על עקבי. ולהגדיל היגון בלבי סבונו עדת נערים מעם הארץ באחד הכפרים ויהרפונו וידו אבן בנו, וגם האכר אשר היבילנו קללנו והרפנו לא אחת ולא שתים.

— מדוע זה יריבו בנו וישנאונו חנם? — שאלתי את הנער ההולך אתי בתמהון.

— הלא יהודים אנחנו! — ענה הנער גם הוא בתמהון על כי שאלתי שאלה כזאת. העצבת לא סרה ממני ירחים רבים גם אחרי באי להישיבה, כי על כן ישבתי בדד כל היום ועיני אך בספרי, ועל זאת מצאתי חן בעיני המורה והמשגיח וראשי העדה וימשכוני חסד ויהללוני תמיד על פני חברי, כי אין נישא חן בעיני ההורים והמורים בארץ הזאת

עונני דבר וניסף ללמוד, אך אחרי אשר באה עת ארוחת הצהרים והנערים יצאו אמר לי כי איתר בבית.

– השמיעני בני, מה הנה המחשבות אשר השב לבך? – שאלני אחרי אשר נותרנו לבדנו בבית, אני החשיתי כי נבוכותי משאלתו והוא התבונן בי ויאמר: הן לא מחשבות רעות הנה לבך כי תירא להשמיעם –

– לא אדע אם מחשבה רעה היא – עניתי בתם לב וספרתי לו את מחשבותי כי אחפוץ מאד למצוא לחמי לנפשי לבל אהיה למשא על אמי, וכי אמי אמרה לי כי לא אוכל עוד ללכת לישיבה ועל כן לא אדע מה לעשות –

– אלהים נתן בלבך רוח דעת – קרא המלמד בשמחה – אכן בן ישר ותלמיד מקשיב אתה ומחשבותיך טהורות ואני אעזור לך כאשר בידי למען תמצא חפצך – ובדברו נראו רסיסי דמע בעפעפיו. ויעד ביום ההוא דבר על לב אמי כי תתנני ללכת לישיבה והיא הבטיחה כי יקבלוני, כי רבה הבנתי לפי שנותי, אך היא מאנה שמוע בקולו כי יראה מאוד לשלוח נער רך כמוני בדרך רחוקה. אולם מלמדי לא נח ולא שקט עדי הצליח בידו להמציא לי לחמי בבית איש עשיר אשר בן היה לו, בן כסיל מאין כמהו, ויקבלוני למען אהיה לו לחבר, אך ימי שבתי שם לא ארכו, כי האדון והגבירה קנאו בי בראותם כי אעשה חיל והמלמד אשר לקחו לבנם יהגה אך אתי. ובששת הירחים אשר הייתי בביתם, בבית תשואות מלא תמיד, אנשים שונים ראו עיני ודברים שונים שמעו אזני ואלה צפנתי בלבי, החלותי להתבונן לדרכי אחרים ולהשיב דרכי אף אני. אני התבוננתי מאד כי לא לרצון הנני להגבירה, ועל כן גמרתי אמר להטות לב אמי כי תשלחני לישיבה, ובפעם הזאת הצליח חפצי בידי, כי אחרי אשר כבר הסכינה לבלי ראות פני תמיד בששת הירחים האלה, לא כבד עליה עוד להפרד ממני, ומה גם אחרי אשר מלמדי לא נלאה מהוכיח לה כי רק לאשרי וטובתי יהיה הדבר הזה, ובכן שִׁלְּחַתְנִי להישיבה.

חרין משפטו „ארבעים יכנו" או אם בכה נער חולה באזניו כי לא יוכל לשבת על הספסל, הוא אחת דבר: אני ידעתי עזותכם ומריכם. ולא רק הנערים פחדו מפניו כמפני מלך בלהות כי אם גם המלמדים נחתו מגערתו, כי אף אם כרבם כן אהבו כמהו ליסר את הנערים בכל עת ובכל שעה, בכל זאת אין גם אחד בהם אשר ישיה לו, כי הוא לא נלאה לפעמים עמוד שתי שעות ולראות מוסר נער אשר חרין משפטו ארבעים יכני, ואם העיז הנוסר פניו לצעק אז הרין משפטי שנית ארבעים יכנו וישנה וישלש עד אשר עזות הנער ימריו עזבוהו ולא הוסיף להרים קול. והאיש הנכבד הזה העושה מלאכת שמים באמונה קצף קצף גדול על מלמדי אשר היה בתחלה מלמד־תלמוד־תורה, כי הוא עמד לימין נער אשר לא ידע את הפרשה ויזבנו, הדבר הזה העלה אפו מאד ויצו עליו במפגיע כי ייסרנו לעיניו, אך המלמד אמר כי היא ידע נאמנה כי מעתה ישים לבו יותר לתורתי ויסלח לי בפעם הזאת.

— בדברים לא ייסר עבד, אני ידעתי עזותכם ומריכם — נתן הראש בקול מושל ויאין בהמלמד בפקידה חזקה לבל יעיז להמרות פיו, אבל כאשר עמד המלמד על דעתו, בערה בו חמתו עד להשחית ויקראהו: עגל! באזני כל התלמידים ויסירהו מפקידתו, והשם הזה נותר לו עד היום.

המלמד הזה נחשב בעיני כל כפתי ובער מאין כמהו, אבל באמת לא כן היה, כי הבין מאד דבר לאשירו רק יען כי הוא היה בן עשירים ומנער פנקיהו מאד ולא נשא וסבל מכות ומכאובים מידי המלמדים על כן לא נתנו לבו לענות נפש הצאן אשר נתנו על ידו, ורק בעבור זאת נחשב לבער. כאשר התבונן כי מלמדי כי לא אבין את אשר ידבר ואענהו דברים זרים שאלני בחמלה: האם חולה אתה? — אני הבטתי בו בתמהון ואומר: לא! —

— ומדוע זה לא שמעת אשר אמרתי לך? —

— מחשבות עלו על לבי והנה הסירו לבבי מאחרי הגמרא, אך עתה אשמע בשים לב —. היא הניע ראשו ולא

אתה, אותך חנן ה׳ בלב מבין ותצלח לתורה וחכמה וחללה לי מאלהים מעשות החטאת הזאת להפריעך מתורתו, למוד בשום שכל וכאשר תעבורנה עוד שתים שלש שנים אז אשלחך לישיבה ולא תהיה עוד עלי למשא, אף כי גם עתה לא כמשא אתה לי –

– ולמה זה לא אלך כעת לישיבה, הן אלמד מהרש״א? –

– עתה עודך נער קטן ולא אוכל לתת אותך ללכת לבדך –. מני אז לא עזבוני המחשבות האלה, ומדי היסיפי לחשוב כן הוסיפו המחשבות לקחת לבי עד כי לפעמים שכחתי גם את הגמרא והמהרש״א ולא שמעתי את אשר דבר אלי מלמדי.

מלמדי היה איש נפלא מאד לא ככל המלמדים אשר בעיר, כי הוא אהב את כל תלמידיו והמה גם הם אהבוהו. ואף כי גדול היה שמו בדעת התורה בכל זאת נתנו לו רק עניים את בניהם יען כי לפי דבריהם לא חרוץ היה בעבודתו, כי לא הניף שבט על תלמידיו, וזאת היא חטאת נוראה להמלמדים, כי האבות יבקשו מלמדים ח ר ו צ י ם, והאיש אשר לא יכה את חניכיו הן לא חרוץ הוא, וזה שמו אשר קראו לו „העגל״. בשם הכבוד הזה קראהו ראש תלמוד התורה, אשר היה איש עובד בעבודת הצדקה באמונה, כי פקח עין מאד על נערי תלמוד התורה וייסרם שבע על כל אשר עשו, ויהי לתהלה בעיר ולמורא לכל נערי תלמוד התורה אשר חלו ורגזו בשמעם שמו. הוא בא יום יום לבית תלמוד תורה ויבקש עונות להנערים, כי לפי דבריו אם יעבר יום אחד ולכל הנערים יהיה שלום אז ישתגעו ויתפרצו ותקצר כל יד משום עוד מתג ורסן עליהם.

– אני ידעתי עזותכם ומריכם – זאת היתה תמיד ראשית דברו בכל יום בצעדו על מפתן בית תלמוד תורה. וכן ענה על כל אשר אמרו אליו הנערים, אם בקשו ממני כי יתן להם מנעלים חדשים אחרי כי יחפים ילכו, או אם התהנן נער מכה בשכבו על הספסל אחרי אשר השופט הנורא הזה

– אמנם כן הוא אביך נחשב בין גדולי יודעי התורה –

– ומדוע לא היה רב ? –. על השאלה הזאת לא מצאה מענה רגעים אחדים, ואחרי כן ענתה באהבה רבה: היום תשאל בני שאלות ותביאני במבוכה, כי לא איכל להשיב לך עליהן יען כי עודך ילד –

– אם תשיבי לי אז אבין כי גם מהרש"א אבין – עניתיה בבטחה ובגאון, אחרי כי זה שלשה ימים אשר החילותי ללמוד מהרש"א ודמיתי כי אין דבר עוד אשר יקשה ממני.

– אם תאלצני אומר לך, כי לא כל יודעי התורה ימצאו ערים להם לנחול כבוד רבנים –

– ומי יודע אם אמצא אני עיר אשר תבחרני לרב לה? –

– בחמלת ה' אשר הוא אבי יתומים תמצא אם אך תהגה יומם ולילה בשום לב –

– אבל לא ראיתי עוד נער אשר יהיה רב –

– כאשר תגדל ותהיה לאיש רק אז יבחרו בך –

– ומה אעשה עד העת ההיא ? האם אשב בביתך, ואת הן תעמלי הרבה ? –. לדברים האלה נאנחה ותען: אל תדאג לי בני כי בשמחת לבב אעבוד עבודתי וכאשר תגדל עוד מעט אז תלקח לחתן ולחמך יהיה נמצא מידי חותנך –

– אולם מדוע לא אעזר גם אני לך ? –

– הן אמרתי לך כי לא תוכל לעזרני, ובמה תמצא ידך לעזור לי ? –

– במה תמצא ידי ? הלא ראיתי נערים כמני יעבדו בבית המסחר אשר שם עבד אבי, אעבוד גם אני כמהם ואשתכר לחמי –

– מי דבר כאלה באזניך ? – שאלה אמי בחרדה – הן לא מלבך הוצאת מלים כאלה ? –

– לא, אמי – עניתי – איש לא דבר כאלה באזני, רק אני לבדי חשבתי זאת ואותה הגדתי לך –

– לא בני, אל תחשב כאלה, כי לא כנערים ההמה

נבכה למת, וזכרי כי אם תוסיפי לעבוד בעבודת פרך כזאת אז נבול תבלי ותחלי ובניך יותרו באין משענה — כשמעה הדברים האלה התעוררה ותקרא: אבל אני לא בקשתי עצה ולא אבקש, ואלהים הישר בעיניו יעשה, בו אבטח כי לא יתנני למט ויאמץ ידי לעבודה, ודבר כזה לא אבה לשמוע מפי איש —

הדבר הזה הוליד מחשבות חדשות בלבי; כל עוד אשר היה אבי חי וגם אחרי מותו לא עלתה מחשבה על לבי לחשוב אודותי מה לי לעשות בעת ובימים הבאים, אכלתי את אשר נתנה לי אמי מבלי הרבות חקור איפה לקחה את המאכל, הלכתי אל החדר מבלי שאול מאין תמצא לשלם להמלמד, היא עבדה עבודתה, אך לא התאוננה אף פעם אחת על עמלה הרב באזני, ועל כן לא ידעתי כי רב הוא. אך בפעם הזאת החלותי לחשוב מבלי משים. אמי אמרה כי אנשים רעים בקשו לגזול אותה מעלינו, ובמה? יען כי דברו על לבה להנשא לאיש, ואם כן אם תנשא לאיש אז אין לי עוד אם, ולמה זה ידברו על לבה להנשא לאיש? למען ימציא טרף לביתנו ולא תוסיף הוא לעמול לנפשה ולנו, ואם כן העמל אשר תעמול היום רב הוא ואם תוסיף לעבוד עבודה כזאת אז תבול ותחלה, נורא הדבר מאד! — כזאת חשב לבי אם כי לא במשטר וחשבון עברו המחשבות האלה על לוח לבי, כי אם בתמונות זרות אשר עוד לא הכרתי מראיהן, ובשובי הביתה אמרתי לאמי: הן רב הוא העמל אשר תעמלי אמי, האין זאת? —

— יהי שם ה׳ מבורך כי יתן לי כח ואמץ — ענתה.

— ואני לא אוכל הועיל לך? — שאלתיה.

— מה זה תדבר בני? איך תוכל לעזר לי? לך ללמוד תורה עד אשר תגדל —

— ומה יהיה אז? — שאלתיה בתם לבי.

— אז תהיה לגדול בתורה ותהיה רב ותנחל כבוד —

— אבל גם אבי היה גדול בתורה, האין זאת! —

– אין דבר – ענתה ותוסף לחבקני, ואחותי אשר בלי ספק קנאה בי לאשרי כי אמי חבקתני זה כמה נגשה גם היא אלינו וגם אותה חבקה בכל כחה כמי יראה לנפשה פן יגזלו אותנו מידיה. אחותי החלה פתאום לבכות ואשאלה: מדוע תבכי, צפורה? –

– אמנו בכתה הרבה – ענתה אחותי, אז שאלתי שנית את אמי: מדוע בכית? –

– מחר הוא היום אשר בו לֻקח מחמדנו מביתנו זה שנה, אביכם הצדיק יחסה בצל שדי – ענתה ונבך שלשתנו.

ביום המחרת אמר לי אחד מחברי בחדר כי אביו דבר אתמול את אמי כי תקח לה איש אחר. אף כי לא הבינותי ולא חשבתי הרבה אם בשורה טובה או רעה השמיעני בכל זאת התעררתי ואמלא חמה ואקרא: שקר בפיך, שקר! –

– אתה תראה כי אב חדש תתן לך אמך, אב חדש – ענה חברי ויתקלס בי ולבבי נשבר מאד וארוץ בכל כחי הביתה להשמיע לאמי את אשר שמעתי.

– אנשים רעים דברו כזאת – ענתה אמי – אנשים רעים, אשר בקשו לגזול מכם גם אמכם, אך הנחם בני כי אני אהיה לכם לאם ולאב יחד כל הימים אשר יחנני אל רחום בחיים יבה –. אמנם לא איש רע היה אבי חברי אשר דבר על לב אמי כי תהיה לאיש, כי כל יודעיה המלו עליה בכל לבם, בראותם כי עמלה יגדל מכחה, ולוא בקשה עזרה כי אז נתנו לה בשמחת לבב ככל אשר מצאה ידם, אך היא נערה כפה ואיש לא הרהיב עז בנפשו לאמר עזרתו לה, כי על כן מהמרתי עלית דבר על לבה כי תהיה לאיש זקן וישר באנשים אשר בקש קרבתה ובביתי לא יחסר לה ולנו מאומה, אך לשמע דבר כזה היה רע בעיניה מאד עד ועל כן הרבתה לבכות, וביום השני כאשר בא אבי חברי שנית לדבר על לבה באמרו: אמנם אהבת את אישך וזאת מודעת בכל העיר, אך הנה כן דרך הארץ ולא לעולם

גדלתנו אמנו והיא שכרה לי מלמדים והיא פקחה עין על למודי ולכל אשר אמרה ועשתה אמר אבי: טוב. חיי שלוה ונחת כאלה ראינו עדי היותי לנער בן עשתי עשרה שנה ואחותי היתה אז בת עשר שנים. אז בא יום רע לנו, יום נורא מאד כי אבי חלה במחלת לב אשר מת בה אחרי ירח ימים, מחלתו באה לו מיגונו כי נשאר בלי מחיה אחרי אשר לקח לו אדונו איש אשכנזי תחתיו.

צרת לב אמי לא איכל לתאר לפניכם, כי נפשה היתה קשורה בנפשו וכמעט השתגעה מרוב מצוקת לבה עוד בימי חליו ואף כי בהלקחו ממנה, רק אהבתה העזה לפרי בטנה, היא סמכתה לשאת ולסבול מכאוביה וללחום בכל כחה נגד פגעיה, ודאגתה לנו להחיות נפשנו היא דכאה כמעט יגונה במות אבי ותאזר חיל לעבוד בכל עבודה למעננו. שערת בשרי תסמר עתה בזכרי את העמל והתלאה אשר העמיסה על שכמה הרכה והענוגה הזאת אשר לא נסתה בכל מלאכה, מלבד המלאכה בבית, וכל זאת רק לבל יאמרו כי זרים יחיו יתומיה.

— אני אני אהיה יתומי בעזר שדי — ענתה לכל איש אשר בקש לעזור לה, כי אמנם נמצאו רבים בעיר אשר בקשו לתמוך בידה בלב מתנה, יכמו חיים חדשים וכח לב ואמץ ידים נתנה לה עבודתה הקשה בזכרה כי למען פרי בטנה כל עמלה, היא תפרה שקים ותרחץ כתנות על היאור כאחת השפחות ולא ידעה מנוחה, ועמלה הרב השביחה יגונה הנורא כמעט, וגם אנחנו אני ואחותי אחרי כי לא ידענו ערוך את ערך אבדתנו, גם אנחנו לא הרבינו בכי ותוגה. אך בלילה אחד כאשר שבתי מהחדר ורצתי בשמחה לקראת אמי לבשר לה הבשורה הנעימה כי החילותי ללמוד מהרש"א, מה השתוממתי לראות אותה יושבת ותריד בשיחה ועיניה דולפות מתוגה. נפעמתי רגע ולא ידעתי מה אדבר אליה ובראותה אותי מהרה ותמח דמעתה מעל פניה ותחבקני בכל כחה ותשקני ותוסף לחבקני ולנשקני ואני לא ידעתי מה היה לה.

אז שאלתי אותה: מדוע בכית אמי? —

לשוא מתו ילדים קטנים במחלת האסכרה, לשוא מתו יולדות אחדות, המה לא לקחו מוסר ולא שבו מדרכם הרע, ואחרי כי המה לא שבו לכן נסו גם אחרים לעשות כמהם, אף כי לא סחרו אל ארצות אחרות רק מקנאתם באחיהם, אשר על כן יצא שם רע לכל העיר ותחשב בעיני יתר אחיותיה כעיר אפיקורסים מלאה.

אבי אשר בתחלה היה מחובשי בית המדרש ובקחתו לו אשה עם נדה שלח במסחר ידיו ובשנה אחת מכר את כל סחורתו אך את המחיר בקש לשוא כי משרתו אשר עזר לו בבית מסחרו פנה את בית המסחר ביד חרוצים ויניחהו כבלי ריק, ואף כי ביד אבי היה להביאהו בפלילים כגנב בכל זאת לא עשה כדבר הזה בעצת אמי אשר שנאה מאד כל ריב ומצה ויעזבהו בידי שופט רמים כי יעשה בו משפטים, ואחרי אשר נשבר מטה לחמנו היה אבי לרואה חשבון בבית אחד העשירים, כי אמנם רבה דעתו בחכמת החשבון ואחרי כי איש אמונים היה לכן בטח בו אדונו. שכרו לא רב היה ולולא היתה אמי צופיה הליכות ביתה בהשכל ודעת כי אז חיינו במצור ומצוק, אך אמי השכילה לנהל את ביתה במשפט וחשבון, עד כי השכר המעט הספיק לנהל את הבית בלחם ותהי שלוה ונחת בביתנו תמיד ולמופת לרבים היה, כל האנשים אשר ידעו את אבי קנאו בו על כי אשה טובה כזאת נפלה בחבלו והוא שמע וישמח ויאמין כי עשיר ומאשר כמהו לא ימצא בארץ החיים, והנשים קנאו באמי כי לאיש טוב לב אשר יאהב את אשתו כנפשו היתה לאשה, וזאת נתנה שמחה בלבה הרבה יתר מכל חמודות התבל. ולא לחנם קנאו בהם, כי אמנם מאשרים כמהם לא רבים נמצאו; בכל ימי חיותם יחד היו רק אהבה וברכה על שפתותיהם. הוא קרא לה: לבי, והיא אמרה לו: נפשי, וכלב ונפש היו קשורים בחבלי אהבה עדי הלקח מעל ראשה.

אני ואחות היו פרי אהבתם ואותנו גדלו באהבה כאשר יבין כל איש, ואחרי כי אבי היה תמיד בבית מסחרו לכן

ט.

לא־תועה בְּדַרְכֵי הַחַיִּים

– אתה חרצת ולא אני – ענה המספר – אך אחת היא לי: בעודני נער קטן לא עיבוני אבותי ולא הלכו למו אל אבני בור, כי אם להפך – – –

– אם כן צדקתי מאד בקראי ספורך בשם לא־תועה – קרא רע זרחי וישחק – כי ראשית דבריך היא הפך מדברי התועה –

– הן עלי היתה החובה לעשות זאת למען תצדק בדבריך – ענה המספר אף הוא בשחוק וישב לספר: בעיר נבונה נולדתי, העיר הזאת היושבת לא רחוק מהגבול נחשבה לפנים בין הערים המאֻשרות בארצי, המסחר פרץ מאד, ועשרת אלפים היהודים היושבים בה עשו עשר ויצליחו, ורבים היו עשירים וכמעט כלם לא עניים היו.

עיר מולדתי היתה נפלאה ביתר הערים, ולה קראו „עיר האפיקורסים" כי אם אמנם דעת שפה ילשון נחשבה כעון פלילי גם בעיני היהודים יושביה, בכל זאת נמצאו בה אחדים אשר קראו שפת אשכנז, אחרי כי עשו מקנה וקנין את ארץ אשכנז וישבו שמה ירחים אחדים בימי השוק ואחדים נשארו שמה לפעמים גם שנים אחדות לרגלי מסחרם, כי על כן למדו מעט דרכי הארץ ההיא וילבשו נקיים ויכינו כלי ביתם בטוב טעם גם לקחו להם רואי חשבון ומנהלי המסחר וכותבי מכתבים מהאשכנזים ואיש לא כהה בם אחרי כי עשירים היו, ואם כי בסתר אהלם התלוננו מאד היראים והחרדים על המעשים האלה אשר על ידיהם יהרסו עמודי הדת. והמוכיחים ערבו לבם לפעמים להוכיח גם בבית התפלה על חטאת ההולכים בחקות הגוים, אך העשירים לא הלכו לשמוע החרשה ויבכן הוסיפו להחזיק במרדם ואחדים עוד הוסיפו חטא על פשע ללמד גם בניהם שפת אשכנז והשבון.

כל היושבים אשר לא מצאו נחת בדברי הרעים בהיכחם אודות ספר אשר רבם לא ראו אותו גם לא שמעו שמעו, מהרו ויחליטו כי מבקשים המה לשמוע קורות האיש אשר בידו היה מכתב מסע, והוא אחרי אשר נח מעט פנה אל רע זרחי ויאמר בשחוק קל: אמנם לך עצה וגבורה להכות איש ריבך אחור בלי כלי מלחמה, אבל אם דמית להביאני במבוכה שגית, כי אמנם נכון הנני לספר לכם אחדים ממקרי ימי, כי את כלם לא אוכל לספר לכם גם אם ניתר באניה עוד ירח ימים, אך לעשות רצונך אחפץ ואחל לספר לכם אחרי ארוחת הצהרים. ובדברו קם ממקומו ובל היושבים אחריו וילכו לשלחן הערוך אחרי כי כבר הזכירם הפעמון כי עת הארוחה הגיע.

אחרי ארוחת הצהרים כאשר ישבו שנית יחד החל האיש אשר בידו מכתב מסע כדברים האלה: את ספורי אוכל לספר אך לא אדע את השם אשר אכנהו בו, אחרי כי אני הוא המספר ואשר מקרי חייו יְסֻפָּרוּ –

לכן אחיש אני לישועתך – אמר רע זרחי בשחוק – אחרי כי הביאותיך במבוכה הזאת, ואקרא לספורך שם: הרואה את הנולד –

– לא ירום לבי להתפאר בדעת כזאת – ענה המספר.

– אם כן קרא לספורך שם: המזכה אורחותיו – ענה זרחי.

– גם בזאת לא אתפאר –

– לוא בקולי תשמע כי אז קראת לספורך שם „בן בלי שם” – ענה הצעיר אף הוא חלקו.

אף כי פני רע זרחי העידו בו כי לא לנחת היו לו דברי הצעיר אשר השמיע בעוז פנים, בכל זאת לא פנה אליו ויאמר להמספר: אנא אל תוסף לבקש שמות ואני אקרא לו בשם:

שהיא, כי תבל אחרת וחיים אחרים לא נמצא, וגם לא נוכל להתאונן על דרכי החיים, אחרי כי אין חיים אחרים ואין תבל אחרת, ואיך נוכל לשפוט את התבל לרעה אם אין טובה ממנה? על כן אמרתי כי הבל המה דברי כל אלה אשר יתאוננו ויזעקו מרה על דרכי הרעים והרשעים, אות הוא כי לא יבינו את החיים ודרכיהם ומסבותיהם, ואף עוד זאת, כי לא כצעקת התועה כן היא הוא היה איש מֻכֶּה בשגעון ועל כן חזה בַּכֹּל תהפוכות, וכן דרך כל הקוראים רק רע על התבל ובני אדם עליה, האחד איש מדנים וכעס הוא ולא יוכל להתרועע את איש ויצעק כל היום כי כל בני האדם אנשי מדנים המה, והשני יכבד ויאמין כי איש גדול הוא ויחרף כל יודעיו על כי לא יכירו ערכו הרב ולא יעלוהו עַל כחפצו ויתנם כלם לרשעים, השלישי עצל הוא וחסר דעת וינאץ בעשירים על כי לא יאצלו מהונו לו ויחשבם כחומסים, הנה כן דרך כל אלה אשר בשגעון ינהגו כי יגדילו על רשעת בני האדם, אבל איש דעת לא כן ידמה, הוא יחשוב בתחלה בטרם שגה (כי כאשר יהיה במצב השוגה או הפושע אז יהיה גם היא כמהו) ועל כן ימצא נחת בחיים, ואם ישגה יבקש להיטיב, ואם אולת ידו מהיטיב את אשר עות אז יבקש להיטיב במעשים חדשים את אשר העוה במעשיו הראשונים, זאת הודת האדם הבריא בלבו וברוחו, ואם לא כן יחשוב אות הוא כי חולה הוא בחלי הרוח. ואם נבקש עצה או טעם מפי חולה אשר במחלתו יטעם מתוק כמר? גם אני ראיתי כל אשר ראה התועה, ובכל זאת שלותי ושקטתי ולא התעוררתי כי אם למדתי דעת להיטיב דרכי כאשר היה בידי, ואת אשר לא היה בידי לא בקשתי –

זרחי בקש לענות אך רעו אמר: אני אדמה כי רב לנו להוכח בדבר התועה! רענו זה אמר כי הוא ראה את כל אשר ראה התועה, נשמע נא תולדות חייו ואז נראה אם צדק במשפטו או אין –

ומלאכה ימאסו רק להטיף מוסר זה הוא מישוש דרכם!
בתועה הזה נחזה דרכי רב בני הנעורים בארץ ההיא
אשר רק לראות את המעות נפקחו עיניהם ואיך לתקן
אותו טרם ידעו ויבינו, ועל דעתי השכיל גם בזה הסופר
כי את גדעון, האחד אשר לא תועה היה בכל דרכיו,
אותו הוביל לארץ אחרת ויעזבנו מבלי הזכיר עוד בשמו,
כי אנשים כמהו בבאם אל אחת מארצות איירופא יקנו
חכמה ולב ולא יפילו עוד חבל בין תועים כאלה, ולמה זה
התפלא אם התועה יחזה אך רעים והטאים אך נחשים
וצפעונים אם הוא תועה היה בדרכי החיים? —

— אבל על דעתי הצדקה אשר תגיד להכותב אך
למותר היא — ענה זרחי — הן רשעים כאלה, כאשר יתאר
לנו בהתיעה אמנם נמצאו ונמצאים עוד ולא הגדיל על
רשעתם אף במעט —

— אם לא אשיב על דברי רעך ורעי — ענה בעל
מכתב המסע — כי אילי צדק במשפטו, אך על דבריך אשיב
כי לא צדקת, רשעים כאלה אך בדמיון תועה יסודם,
לא אכחד כי נמצאים רשעים בתבל, זדים ובעלי מרמה
ועושק, אך האם ראינו תבל אחרת אשר בה לא נמצאי
כאלה, האם הדורות אשר היו לפנינו זכו ארחותם יותר,
או תדמה כי הבאים אחרינו יהיו כלם צדיקים? הלא באין
רשעים אין צדיקים ובאין מרמה גם תם אין, כל אלה
המה פעולות החיים, אשר המה מלחמת תמיד וכאשר
תשבות המלחמה אז יתמו החיים. אך המה לא יתמו לעולם,
כי בני האדם לא ישנו דרכיהם יען כי לא יכלו לשנות
דרכיהם, הן לא למען היות רשע ירשיע איש, רק למען
מצוא חפצו, למלא תאות לבביד לעושר או לתענוגים
ישחית איש את דרכו, ואם תושיב את הרשע לכסא, אם
תתן לו מאויי נפשו אז לא ירשיע, והצדיק יצדק רק כאשר
בידו טובו, או אם מטבעו אין בו חפץ ותאוה, ואם כן
עלינו אם נאהב את החיים לראות את התבל ודרכיה כמו

הרה והגה מלבו, הן התועה יספר את כל זאת הסופר לא נחוה בו, ולוא שם דברים אחרים בפי התועה כי אז היה הוא התועה. ומלבד זאת ארמה כי בדבר הזה השכיל הסופר לתאר לנו לא רק דרכי תועה אחד ומעלות לבו, כי אם דרכי תועים לאלפים בחליפות דרכיהם ומחשבותיהם. וזה דרך כל התועים אשר אם תפקחנה עיניהם מעט לראות כי המה שגו, אז יהפכו כרגע מתועים למורים ויפתחו בשער פיהם לכרות אזן למוסר ולתת את כל האדם כתועים ומתעים, כי אך בזאת יבקשו להשלות נפשם ולהצטדק אחרי כי לא המה לבד יתעו, כי כל בני האדם כמהם ולא נופלים המה מכל הטובים. התבונן אתה למעשי צעירי בני ישראל בארצך הלוקחים לשונם וינאמו נאום להטיף להשכלה ולחיים ומעשה, ותגד אם לא צדקתי במשפטי, ואם לא צדק גם הכותב את התועה אף היא. קרא מעל מכתבי עתים העברים אשר בארצך ותראה נערים אשר אתמול ברחו מאחורי התנור וחברים מבית המדרש וטרם ילמדו לדעת חכמה ולשון, גם דברי ימי עולם ודברי ימי עמם עוד נסתרים מנגד עיניהם, והמה ירימו כשופר קולם להגיד לעמם פשעם, וכל הנעשה וכל אשר יֵעָשֶׂה רק רע בעיניהם, המה יבקשו לשנות פני תבל, ובמה? בשנים או שלשה דברי רוח, בשיר לצון וכהמה? המה יטיפו כלם לחיים ולעבודה, ומאין ידעו המה מה המה החיים ומה היא העבודה? האחד ואכל ארוחתו על שלחן חותנו ולא ידע אף מה בבית ואף כי בחוץ, והשני יורה קרוא לנערים וכתלי חדרו המה לו מלוא רוחב התבל, והשלישי העתיק ספור נבוה או כתב שנים שלשה שירי תפל ויסתר בהם אל ארצות לקבץ נדבות, והמה יקראו לעבודה ומלאכה! תועים המה ועל כן יקראו בקול לכל אחיהם תועים אתם, וכצלמם כדמותם עשה הסופר הזה תועה כמהם, רק התועה הזה הבין כי גם הוא תועה היא והמה לא ידעו זאת וילבשו גאות כמדם ויבקשו להיות למורים להעם כלו. דעת לא יבקשו, בעבודה

האיש אשר דרכיו יתאר לכל משפטיו וחקותיו, ואם זה היה חפצו לתת תועה לפנינו, הלא אך איש רפה ידים, איש נאנח כאשה מצרה מבלי אשר ישכיל להיטיב, איש צועק מרה ומחרף נפשו רק אחרי אשר ראה עותתו מבלי אשר למד משגיאותיו להיטיב דרכו, אך איש כזה היה בידו להציג לעינינו כתועה בכל דרכיו, כי לוא היה האיש הזה, איש אשר שגגותיו הורוהו דעת כי אז לא עוד תועה היה, כי אם איש חכם ונבון, איש לב ואמץ בו, ולא לו היה להתאונן לא על נפשו ולא על רעיו, ואחרי אשר תאר דרכי תועה לבן בצדק יישר התוה לפניו דרכיו כאשר עשה —

— אילם גם אתה שכחת כי הסופר יתן בפי התועה הזה דברים להאשים את כל בני האדם, הוא ישנה וישלש בדבריו כי כל בני האדם כמהו יתעו, הוא נלכד בסכלותו פעמים רבות ועל כן יחזה רק רע כל היום, כל בני האדם ברעים והטאים בעיניו, כלם נחשים תנינים ועקרבים, אין עושה טוב ואין דיבר בצדק ובאמונה, ואת דבריו אלה יתן כדברי משפט, והקורא אשר לא ידע ארחות התבל יבער להאמין כי אמנם כן היא ויקוצו בחיים ובכל בני אדם כמוהם ותהפך להם באמת התבל למעון תנים. הן בלי ספק לא נבהדה זאת ממך, כי רוב הקוראים לא ירבו מחשבות ולא יעמיקו חקיר למען הוציא משפט מלבם, כי אם בכל אשר יקראו יאמינו, ורק מהספירים ילמדו דעת התבל וארחות בני האדם, ודברי כותב הספורים יהיו להם כתורת אמת, ואם יקראו בספיר הזה ויראו פעמים רבות כי הסופר ישוה כל בני האדם להתועה אז יגזרו גם המה כמהו אמר ויחליטו כי אמנם כן הוא רק תועים יחיו ויתהלכו על פני האדמה, ואם לא תודה כי מחשבה כזאת תָּרַע ותשחית עד מאד ? —

— וגם על זאת אשיבך בדברי הראשונים — ענה בֶּע זרחי — שכחת כי אך תועה ידבר כזאת, אך בפי תועה שם אמריו אלה ולא הסופר ישמיענו כזאת כדברי משפט אשר

כזה חבריו, הן קראת בלי ספק את הספור הזה —

— קראתי — ענה רע זרחי.

— וגם אתה בלי ספק קראת אותו —

— גם אני קראתי אותו — ענה זרחי.

— ואם כן אחשיב למשפט כי גם אתם תתנו לדברי צדק, כי ספור נחס־שוא כזה נכון היה לבוא בספור הגדול ההוא, אשר אך נחם שוא על מוסר הבלים ישמיעני מבלי כל מוסר ודעת, רק להביא בלב קוראיו עצב ויגון ושממון —

— אבל הן לא תחרץ משפט כי התועה בדרכי החיים הוא מהספורים אשר יָרֵעַ להקוראים — קרא זרחי ויתעורר.

— ואם אחרץ משפט כזה? — שאל בעל מכתב המסע בשחוק קל.

— אז אומר כי לא תבין ערכו, או לא תדע דרכי אחינו בארצות ההן כי הוא יתאר לפנינו דרכי אחינו בארצות מושבותיהם בשרד אמת, וממנו יראו הנתעים להיטיב דרכיהם, ולא ספורים כאלה יָרֵעוּ —

— אני לא אבין איכה ילמדו ממנו הנתעים להיטיב דרכיהם, אחרי כי יציג לפנינו תועה גדול אשר תעה בכל ימי חייו ולא ידע להיטיב דרכו. רק יהמה ויתאנח כאשה מצרה על שגיאותיו ויוסף לשגות תמיד, ואם מאיש כזה תצא תורה? דמיונו בעיני כרופא אשר ידעתי והוא היה שותה שכור תמיד והזהיר כל איש לבל ישתה יין ושכר פן מרה תהי אחריתו. ספורים באלה אך ידאיבו הלב וירפו ידי נרפים לבל יבקשו תחבולות לאמץ לבם, בהשיבם אל לבם, הנה לנגד עינינו איש נלחם בכל כחו נגד השגיאות ולא יוכל, ואנחנו מה? והמה לא ישיבו אל לבם, כי אך רפה ידים היה הנלחם, איש אין לב ואומץ ועל כן לא הצליח —

— על זאת אשיבך מלים אני — ענה רע זרחי — לא צדקת במשפטך. שכחת כי הסופר הציג „תועה" לנגד עינינו, תועה קל דעת בלי אומץ לב ויבקש כי יראוהו וידעו כי אך בשגיאתו נלכד תמיד. הן על הסופר אך לתת לפנינו את

הרעה, אך לא למען יאכל הנוחם כעש את קרביו ולבו כי אם למען השכיל להיטיב ולעבוד למען האב והאם אשר נותרו לו הלא המה החפץ והבינה, ולוא עשה כזאת כי אז אולי כפר בצדקתו את עונו ועתה ירד כנבל שאולה, והחטאת הזאת רובצת לפתח קלות הדעת, גם דרכי הנוכנו אישמים הרבה מאד בדבר הזה, כי המה יראונו רק את הקצה האחד, אלה יורונו רק כבוד אב ואם ואהבת המשפחה וישכחו את יתר בני האדם, ומנגדיהם יבקשו להסיר כבוד ההורים והאהבה הנטועה בלב כל איש להם למען הביא אהבת כל בני האדם תחתיה, וגם יצלחו לעקור נטוע אך לא לזרוע הנטיעים החדשים תחתיו, אבל אל תאמר כי ידו קצרה מהיטיב, וכל אלה אשר כזאת ישמיעונו, כי ישנם חוטאים אשר לא יוכלו להיטיב עותתם ירעו וישחיתו מאד, רבים המה גם בכותבים ספורים המתארים דרכי החיים אשר תורת מות כזאת ישמיעונו וירפו ידי קלי הדעת ויביאו שממון בלבם ונוחם שוא בכליותיהם ויעשום לבלי אין חפץ בו, או ידיחום להרבות הָרֶע, כי קלי הדעת האלה בקראם ספורים כאלה ישיבו אל לבם, הן חטאתנו גדלה עד שמים ולא נוכל להיטיב, ומה נועיל אם נעמול לשוא? הלא טוב טוב כי נוסיף ללכת בדרך בחרנו ונראה עונג ונחת כל עוד רוח חיים באפנו –

– אבל זכור כי הוא לא ספור בדוי מלב ספר לנו, כי תבקש בו תועלת או מוסר, הוא ספר לנו את אשר קרה, ולא עליו החובה להתות דרך לאיש אשר מקרי חייו יספר – ענה רֵעַ זרחי בשחוק.

– צדקת – ענה האיש בעל מכתב המסע גם הוא בשחוק – שכחתי זאת ואולם הוא ספר ספורו כמו מעל ספר קרא אותו, ולולא הגיד לנו מראש כי הוא ידע את האיש אשר אותו קרו כמו אלה, כי אז אמרתי, הספור הזה נועד לבוא בהתועה בדרכי החיים, ורק בשגגת המדפים נפקד מקומו, כי אמנם אך בין ספורים כמו אלה ימצא ספור

אשר עליו היה לבקש להיטיב את אשר עות הוסיף חטא על פשע לטרוף נפשו בחצי הנוחם באביב ימי חלדו, ומי יודע אם לא מצאה עוד ידו לעשות טובה הרבה ולתקן את אשר העוה בסכלותו —

אבל חוס נא — ענה זרחי כמתחנן — הן את אשר עשה אין להשיב, האם יחיו מתיו, גם אם יצדק וירבה להשכיל להיטיב, ואיך ינחם אם ידע כי ידו אולת מהיטיב ? —

— ידו לא אולת מהיטיב כאשר תדמה, ואם גם קצרה ידו מפדות משחת נפש הוריו, אבל הן ביד כל איש להיטיב לבני האדם אם אך יחיה ויעבוד ככל בני האדם, אבל גם זאת קלות דעת היא וגם עצלות אשר תכה בעורון את השוגה ותדבר על לבו לשבת מחיים ומעבידה ותשלה נפשו כי בהניחם ייטיב את כל הרעה אשר עשה. לא זאת! בדברי בן רוסיא הנבל אשר השמעת נמצא גם שמץ אמת, כי אמנם כן היא לא כל אשר יאמרו האנשים אשר לא בדרכנו ילכו רק רע ומשחת היא, רק זאת היא הרעה, כי כלנו נחזיק בדעת אחת, ברעיון אחד ונחפוץ לחיות רק על פיו, ועל כן יאשמו גם ישרי לב באחוז רק בקצה אחד. צדק בן רוסיא באמרו אביך החפץ ואמך הבינה, כי אמנם עלינו החובה והמצוה לכבד את ההורים האלה ולעשות מצותם כאשר נכבד את הורינו ונעשה כמצותם. ואם אמנם הסוררים ישחיתו את הרעיון הנשגב בעשותם אותו לבלי חפץ לתאותם הנשחתה, והמה יקראו לתאוה חפץ ולהוללות בינה כאשר יכנו את השכרון והזוללות בשם חיים, אבל הרעיון טוב הוא, כי אמנם החפץ והבינה המה יורונו וידריכונו לעשות טובה הרבה, האב והאם אך שני אנשים המה וחלילה לנו מהקריב למענם את החיים, כי בהקריבנו את חיינו לא רק נפשנו נקריב כי אם נפש אנשים רבים אשר אולי היינו לבלי חפץ להם. ועל איש הנוחם היה החובה לזכור את הוריו וגם את נפשו בטרם העוה ארחותיו, אך אחרי כי תעה באולתו והוריו כבר נשאו עונותיו אז היה לו להנחם על

כי השופטים לא שפטוהו במשפט מות הלא תבינו, אחרי כי רק על חטאת הגנבה הביאוהו במשפט, ופני השופטים העידו בהם כי ינודו בכל לבם לאמלל הזה, אשר על כן לא חשבו לו לחטאה גם דבר ברחו מבית האסורים יען כי שב ויתודה, וגם הוא לא שלח יד בנפשו אחרי שמעו מפי אחד השופטים, אשר היה חכם לב והבין נפש האדם, השופט הזה אמר לו בבקשו המות: לא ידידי, המות לא עונש הוא לאיש אשר יכיר עותתו, משפט מות הוא רק לאיש אשר אין עוד כל תקוה להיטיבו, אבל לאיש המכיר פשעו לו רק ענש אחד יש, ואם איש ישר הוא יקבלנו באהבה והענש הזה הוא — הנוחם —. ואת הדברים האלה צפן שאול בלבו ויקבל עליו את המשפט הנורא הזה, ואחרי אשר ישב ששה חדשים בבית האסורים יצא לחפשי. ומני אז ילך תמם כל היום, יברח מן ההיים ומכל שמחה, ואם ישמע שחוק או שיר אז יחרוק שן וינוס כמנוסת חרב, ואת הנוחם ישא בלבו הנגוע, וכאשר אדמה יצעידהו גם לבור שחת, כי לא יאריך ימים על האדמה. הנה נתתי לכם קורות איש־הנוחם אשר אמרתי ואם האדבתי לבכם לא בי האשם, כי לבי דאב עשר פעמים בספרי מאשר דאב לבכם בשמעכם —.

כל בני החברה ישבו זמן כביר מבלי דבר דבר, כי צרת איש הנוחם נגעה עד לבם, וזרחי כהתימו ספורו הוריד ראשו ויסתר פניו אשר עצבת שכנה עליהם בכל עת ספרו, עד כי רעו אמר לו בלילה: בספרך ספורך נראו פניך כפני „אהה!" גדול, אך זאת אמר לו בלילה, ובשמעו הספור נגע גם עד לבו כמו כל יתר השומעים, לבד מהצעיר, הוא לא שנה פניו ובשחוק לעג נראה על שפתיו אשר עקם מעט בהתבוננו בפני כל היושבים. אחרי אשר התעוררו מעט בני החברה מרגש העצבת אשר התעורר בהם קרא האיש אשר בידו מכתב מסע: אם אמנם אודה כי נורא עונש האיש הזה, אבל ממשפטי לא אשוב כי קל הדעת הוא, קל הדעת היה במעשיו ועל כן נלכד בפח וקל הדעת הוא בהנחמו, כי תחת

אני לא אנסה לתאר לכם עוד אשר עבר עליו מאז, כי בתחלה היה באיש אשר דעתו עזבתו ולא דבר דבר ולא ענה לאיש, גם להשופטים לא ענה מאומה על כל שאלותיהם, רק ישב והביט לפניו מבלי גרוע עין מהאיש אשר דבר בו. ובעת ההיא בקשתי רשיון לבוא לבקרו, וכרגע נתנה לי שאלתי, כי השופטים בקשו לראות אם לא מתחפש הוא. אני באתי לחדרו ומצאתיו יושב על הארץ ופניו אל הקיר. קראתי אותו בשמו פעמים ושליש והוא לא ענה ולא הסב פניו, אולם כאשר קרבתי אליו ואנח ידי על שכמו רעדו עצמותיו וישם עיניו בי רגעים אחדים, ואחרי אשר הכירני התנפל מלוא קומתו ארצה ויקרע את בגדיו בחמה ויגז את ראשו וישך בשניו את בשרו ויך את ראשו בקיר עד כי מהרו שני שומרים להחזיק בו, והוא נלחם אתם כמשוגע רגעים אחדים עד אשר תקפוהו ויושיבוהו על הכסא ואז נח ולא הוסיף לניע יד או רגל. אני נסיתי שנית לדבר עמו אך הוא הניע בידו ופניו הפיקו צרה ויגון אשר לא ראיתי כזאת מעודי ואעזבהו בלב נשבר ונדכה, ואחרי שלשת ימים קראוני שנית לבוא שמה, כי השופטים קוו להציל דבר מפיו על ידי. אני באתי הביתה ומצאתיו יושב על הכסא ושני שומרים יושבים אל השלחן. כראותו פני הסתיר פניו בכפות ידו ואנחות נוראות התפרצו מלבו כמו בקש להשבר, בראות זאת אחד השופטים שם אליו פניו ויאמר: התתן תודה על פשעך? — הוא הביט בו כמשתומם ויקרא בקול: האתן תודה? ואם אכחד הן השמים יגלו עוני, אבן מקיר תזעק על רע ברעים על פושע זד ובליעל גנב ומרצח כמוני, אני המתי את אבי, אני רצחתי נפש אמי, אני הכיתי בשגעון את הכלה היעודה לי, ידי עשו אלה, חנוני נא חנוני שופטי צדק ושפטו משפטי למות אך לא במיתה קלה, לא! במיתה משנה ונוראה, לפי פעלי, כי גם אשמתי משנה ונוראה היא מכל האשמות אשר נעשו על התבל מיום נבראה, למות למות שפטוני, ואם אין אנפץ ראשי אל הקיר —.

שב ויסגר נפשו בידי השופטים, כי רק לראות פני אבותיו ולבקש מהם סליחה בטרם ישא ענשו ברח מבית האסורים בעזרת שנים מרעיו הסוררים, אשר גם המה נתפשו, ובעזרת אחד השומרים מחיל הצבא בן אונגארן אשר ידע את אביו ויחמול עליו ויתנהו לברוח.

ביום השלישי אחרי אשר קראתי זאת הלכתי אל קרובו להתיעץ עמו אם ללכת אל בית האסורים, ומה נבהלתי בראותי פניו, כי הוא התראה כאיש אשר חלה במחלה עזה ימים רבים. בראותו פני נפתחו ארובות עיניו ויבך תמרורים. אני הכיתי זמן כביר בטרם הרהבתי עוז בנפשי לשאל מפיו בדבר שאול, כי ראיתי כי גדול כאבו מאד, אך אחרי כן אמצתי לבי ואשאלהו, ומפיו הקשבתי דבר מר אשר לא אשכחנו עד עולם.

שאול בברחו מבית האסורים התחבא שלשה ימים בעיר כי ידע נאמנה כי על כל הדרכים יפקידו שומרים ואחרי כן שם אל עירו פניו בדרכים עקלקלות ויבוא ביום השביעי הביתה לראות את פועל ידו. מכתב העתי בא שמה שלשה ימים בטרם באו, והנערה הכלה היעודה לו אשר שרתה את הזקן החולה כבת את אביה, היא קראה גם באזניו מקרי הימים ובראותה את המכתב נפל העלה מידה והיא נפלה מעל הכסא ותתעלף. החולה נבהל מאד בראותו זאת ויקרא בכל מאמצי כחו לעזרה ולקולו חרדה הזקנה ותחש לישועת המתעלפת ואחרי אשר השיבו רוחה אליה וישכיבה על המטה אמר החולה אל אשתו כי תראה במכתב העתי מה זה הפחיד לבה. הזקנה עשתה כדברו ותשב על הכסא ותקח את העלה בידה, אך כקראה מלות אחדות נפלה גם היא אחור אך לא התעלפה, כי אם השבץ אחזה ותמת, והזקן החולה גם הוא לא נפרד ממנה כי ביום השני בא הרגע האחרון אשר פדהו מכל צרותיו. ובבוא שאול הביתה ראה את אביו ואת אמו נשואים במטות לבית עולמים ואת היעודה לו אסורה בכבלים – כי הָיְתָה בשגעון.

לא מת בשברונו וגם לא השליך נפשי להתעלה אז הוא בלי כל ספק בבית האסורים, הן עיני השוטרים צופיות כבר על משלח ידיו, כי הוא למד כבר המלאכה המפוארה לשלוח יד עד למרחוק –. גם מאת זה יצאתי במפח נפש ותקותי למצוא אותו נשארה מעל, ואם עוד לא הדלתי מאהבתו בכל זאת האמינו לי אדוני, כי הרעיון אשר אולי הוא מת היה כמעט כנחמה לי. כה עברו כשני ירחים והוא נשכח כמעט כמת מלבי, אך פתאום נוכחתי כי עודנו חי, וכי יקר היה לו המות מחיים כאלה. בבקר בקחתי את אחד מעלי העתים בידי והנה בשורה לנגד עיני אשר הפחידה עצמותי וארעד כמכה בקדחת. בדברים ברורים קראתי: שאול בן הרב . . . מעיר . . . באונגארן, אשר אביו הביאו לווין להקשיב בלמידים משך ידו את בנים סוררים וילך מדחי אל דחי עד כי יצא לו שם בין הסובאים והמשחקים בקלפים, ולאחרונה עשה לו שם גם בין הגנבים ועין שוטרי המשפט היתה צופיה עליו עד היום אך לא נתפש בכף. ושלשם תפשוהו שני שוטרים בגנבו בגד בבית הקאפפע אחרי אשר כל כספו אשר היה בידו אבד בשחוק הקלפים גם את מורה השעות אשר נשא אתו נתן בערבון, והשוטרים התבוננו למעשיו ויניחוהו לעשות עד כי יצא מהבית ואז אחזוהו בחוץ ויובילוהו לבית המשפט, אבל הוא נמלט בלילה מבית האסורים ואיש לא ידע איכה עלתה בידו לעשות זאת, וגם אנחנו נתפלא על שומרי בית המשפט כי לא יעשו עבודתם באמונה ועל השופטים כי יפקדו שומרים כאלה, הן עוד מעט ולא ייראו עוד הגנבים מבית האסורים ומהשופטים בדעתם כי בפתח אחד יבאו ובשני יצאו. וכהנה רבות כתב הכותב ויחרף את השופטים והשוטרים, אך אני לא כליתי את הקריאה כי עיני חשכו, וכל היום ההוא הייתי כאיש נדהם בזכרי כי פן יבוא מכתב העתי הזה לידי אביו, ולא לשוא פחדתי פחד. אחרי עבור ירח ימים באה בשורה חדשה במכתב העתי כי שאול אשר ברח אז מבית האסורים

על קרובי! – נעותי משמוע הדברים האלה ואקרא בח
נפשי: לא! אני לא אתננו ללכת הלאה בדרכו, אשיבנו
ויעבור עלי מה! –

– נסה אם תוכל וברכת כלנו על ראשך תחיל, אבל
אני נסיתי כבר ולא הצליח בידי, זה לפני ירח ימים היה
בביתי ויגנוב מורה שעות ואני נסיתי להפיל עליו פחדים כי
אסגירנו בידי השופטים, וגם זאת לא הועילה, אחרי כי הוא
כגבר אין איל, התאוה העזה לשכור ולשחק בקלפים המיתה
כל רגש ישר וכבוד בלבו, ואם גם נפשו תבכה על כי נדח
בכל זאת לא ימצא די און לשוב מדרכו, ובכל זאת נסה אולי
תצלח יותר ממני –. במגנת לבב מאין כמוה עזבתי את קרובי
ואחרף נפשי ללכת אל המאורה אשר שם ראיתיו אז, כי אהבת
נפשי אהבתיו וכל כופר לא היה יקר בעיני להציל נפשו.
באתי אל המאורה ולא מצאתי שם אף אחד מבני חברתו,
ועל כן שאלתי את אחת הפרוצות אם חדל שאול מבקר
עוד בביתם –

– הוא חדל, כן, הוא חדל, וגם כל הנבלים חבריו
חדלו לבוא הנה – ענוני שתי הפרוצות יחד בקול שחוק פרוע –
כזאת יעשו תמיד, יסבאו ויזללו ולא ישלמו, וכאשר יחדלו
מתת להם בלי מחיר אז ישימו פניהם אל בית משתה אחר,
נבלים! – קראה הגדולה ותרם אגרופה כמו בקשה למחץ
זרוע אף קדקוד הנבלים.

– ואיפו ימצא כיום? – שאלתיה.

– איפו? הידעתי איפו? האם אמשך אחריהם לראות
אנה המה הולכים? האם אנשים נכבדים המה כי אשים לבי
עליהם? ילכו לעזאזל קטב ישדם, בכור מות ישתה דמם
ויגרם עצמותיהם, התצוה אדוני לתת כוס יין? – התמה
דבריה בהתבוננה בי בעיניה אשר העידו כי גרונה לא יבש
מצמאה, אך אני לא עניתי דבר ואמהר לצאת למען חקור
את העכבר אולי ידע הוא דבר מה, אבל גם מפיו לא הצלתי
דבר, כי הוא ענני: זה כירח ימים אשר לא ראיתי פניו, ואם

ויּשביעני לבל אגלה דבר לקרובו ויּשבע לסור מדרכי הנלוים
האלה ולבל יראה פניהם ולשוב ביום המחרת לבית מדרש
החכמות ללמוד בכל לבו ונפשו, גם נדר לשיב לבית קרובו
ולבקרני יום יום. דבריו אשר דבר בלב נשבר וברוח נכאה
וקול בביתו נגעו כה עד לבי עד כי כמעט בכיתי גם אני
ולא התבוננתי כי רוח היין דובר בו וכי דמעותיו הנה
דמעות שכור ועזבתיו בלב מלא שמחה והכיתי לו ביום
השני כל הערב, אך הוא לא בא, אז החלה הדאגה
למצוא שנית מסלות בלבבי וביום הרביעי באשר באתי לבית
מגורו נוכחתי לדאבון לבי כי אך תקות שוא קותה נפשי,
האיש אשר בשם ע ב ב ר כנוהו, על כי הפש תמיד בספריו
בעכבר לטרף, ספר לי כי עוד ביום ההוא לפנות ערב
באו אליו בני חברתו ויתקלבו בו וילעגו לו, ואף כי
בתחלה מאן ללכת אתם, בכל זאת לא עמד ברוחו וילך
ומני אז לא שב עוד, ואז ידעתי כי אין עוד ארוכה
למחלתו ואלך אל בית קרובו להשמיעו כל אלה למען
ימהר ויכתוב אל אביו.

קרובו שמע כל אלה ויאמר באנחה מקרב לב: ידעתי
כל אלה ידעתי ולבבי נשבר מאוד וכליותי יסרוני על כי לא
פקחתי עין על כל דרכיו, כי אנכי ערבנו, כי בטח לב אביו
הצדיק ואני מעלתי בפקדון היקר הזה, אך להודיע זאת לאביו
לא אוכל, כי הוא חולה זה כשני ירחים ואירא מאוד פן
תמיתנו הבשורה הרעה הזאת והיבתי בנפשי, באשר חיבתי
בנפש בנו, ועוד זאת כי מהבשורה הזאת לא אקוה כל
תועלת אחרי כי הזקן לא יוכל לבוא הנה, ומי יודע אם
גם הצליח בידו להשיב את הנדח לוא גם בא הנה. הן זאת
אראה כי אוהב נאמן אתה לו ועל שברו חייתי ועל כן אוכל
לגלות לך עוד הרבה יתר מאשר תדע, אף כי ברקב בעצמותי
לשאת זאת על דל שפתי. למגנת לבי הקשבתי, הה כי לא
לבד כי משך ידו את זוללים וסובאים ורודפי זמה, כי אם
גם כי כבר נגאלו כפיו בגנבה, אוי לי כי חרפה בזאת אשא

חרפת בני האדם ופליטי ארצם, קום אמין לבך כי עוד די אמין בו להראות לכל נפתל ועקש כי לא בתוכם תקח חבל –. שאול קם שנית ויחפוץ לקחת את מגבעתו בחפזה מבלי דבר דבר אך הנערה נצורת הלב התנפלה עליו ותחבקהו בכל מאמצי כחה בקראה בקול כמו בתחנונים: האמנם אהובי בחירי מחמד לבי תעזבני ותלך ממני? האם בגוד תבגוד בי באהובתך אשר למענך הקריבה כל אוהביה הרבים אך להפיק רצון מאתך? – ובדברה ובהחזיקה אותו בזרועותיה סבוני הסוררים ויחלו להתגרות בי ולחרפני בכל החרפות אשר רק על דל שפתי אנשים כאלה תעבורנה גם קראו למהלומות, ומרגע לרגע הוסיפו אמץ לחרפני ולקרוא בקול בראותם כי לא אענה אותם דבר, ואני אמרתי לעזוב הבית כי שוא תקותי להוציא את שאול ממנו, ובלב מלא יגון שמתי פני אל הדלת, אך ברגע ההוא השתוממתי מאוד כי את אשר לא פללתי ראיתי. בחפצי לגעת בדלת והנה שני הלומי יין סוגרים הדרך בעדי ויחפצו להחזיק בי בזרוע, ובראותי זאת הדפתים בחזקה עד כי נפלו שניהם יחד איש אל רעהו, ויתר בני החבורה בראותם זאת מלאו כלם כעס ויקרבו אלי בזרועות נטויות, ואף כי ידעתי כי כחי אתי להכות אותם כלם אחור אחרי כי כלם נעו ונדו כשכורים בכל זאת לא הרימותי ידי ואחפוץ לפתוח הדלת וברגע ההוא חשתי כי יד אוחזת בערפי ובהסבי פני ראיתי את המחזה אשר השתוממתי עליו, כי שאול אשר הנחתיו בזרועות השובבה התעורר פתאום ויהדוף את נצורת הלב וכחין מקשת עף ויחזק בערף השכור חברו אשר אחז בערפי ויפילהו ארצה בקראו בקול כמשוגע: השמרו בנפשותיכם פריצים אם יד תגע באיש הזה אז אעשה בכם כלה – השמחה אשר באה בלבי כראותי זאת השכיחתני כרגע את כל אשר ראו עיני עד הנה ואחזק בידו באהבה ושמחה ונצא יחדיו כרגע ואבילהו לביתו. שם שפך לפני שיחו ויקט בפניו על העותו דרכו ויבך בדמעות שליש ויברכני על כי נגליתי לו כמלאך מושיע

הוא מוסר? אך הבל נדף היוצא מפי חסרי דעת אשר לא ידעו חיים ויבקשו כי כל החיים לא יראו חיים, מי היא אביך? ומה אמך? אביך הוא החפץ ואמך הבינה, בעצתם תשאל, מפיהם תקח תורה אם איש לב אתה, ואם אין, שים כבל ברזל על צוארך ויובילך כל בעל מוסר אחריו כאדון את כלבו, אביך ואמך?! שם מורא לכסילים ושחוק לנבונים, האמנם תדמה כי אביך ואמך חפצו להולידך, אותך, במלאם תאות בשרם? ואם חשבו מזמה להולידך כה או כה? ולוא גם חשבו כזאת, אך האם חמר חותם אתה כי יעשוך כחפצם? ואם תתן כי יעשוך כחפצם הן רק חמר חותם אתה ולא איש ובקהלנו לא יחד כבודך. אמור מלה, אם איש מבקש מוסר אתה לך אחרי האיש הזה המטיף מוסר ואל תשפיל כבוד חברתנו אף רגע ואנחנו לא נבכה ולא נגיד לך, כי איש אשר יסגיר נפשו לאדונים איננו שוה לראות באור החפש —

הדברים האלה לא החטיאו המטרה כי שאול השפיל עיניו כמו בוש ממשוגתו ויתפוץ לשבת על כסאו, אז קראתי לו בקול עצב: שאול! זכור כי ברגע הזה תחרוץ משפט ארבעת נפשות לשבט או לחסד, לחיים או למות! וזכור כי בהעותך דרכך אז לא רק אתה תשא פשעך ותהיה עדי אובד כי אם גם נפשות הוריך הישרים ונפש העלמה הטהורה אשר תחכה לך תוריד דומה בפשעך. כלמת שוא תכסה פניך בשמעך דברי עתק אלה ולא תשיב אל לב כי רע ומר עזבך דרך ישר, כבוד וטוב ואשר נכונו לך אם תזכה ארחותיך, שמחה וחיים תתן לנפשות אוהבי נפשך אשר נפשם קשורה בנפשך, וחרפה ומכשול לב ומוסר כליות יעטרוך אם תוסיף לחטוא והורדת בידך דומה נפש הוריך וכל ימי צבאך תנחם התמה והועל לא תוכל. חרפה היא לאיש כמך אשר נולד על ברכי אבות ישרים לשמוע דברי עתק כאלה וכלמת עולם תכסה פני כל איש אשר יתן למו אזן קשבת, אנא חוסה על נפשך ועל נפשות הוריך ואל תמשוך ידך את סוררים

תשוב לכסלה, אמנם לא יפלא בעיני כי לא תזכור, כי איש אחר היית אז ולאחר נהפכת היום, וגם אביך ואמך לא הכירוך לוא ראו פניך עתה –. הדברים האלה נגעו עד לבו ויאמר בקול תחנונים: סלח נא לי, לך הצדקה לכן הודיעני מה חפצך ואעשנו כרגע –

– בקשתי כי תעזוב כרגע את הבית הזה ותלך אחרי ושם אדבר עמך –. הוא עמד רגעים אחדים כאיש אובד עצות ויבט סביבו, ואחרי כי איש לא דבר דבר שלח ידו אל מגבעתו לשימנה על ראשו. אז קראו אחדים: האמנם תעזוב אותנו ללכת אחרי האיש הזה? –

– הס! – קרא בן רוסיא ויך באגרופו על השלחן וכרגע נדמו כלם כמו קול נגיד שמעה אזנם.

– אם אביך בא לקרוא לָךְ לך עמו – הוסיף ראש החברה לדבר בשומו אל שאול פניו – הן כאשר אדמה האיש הזה אביך הוא, אביך הרב הקדוש לעדה הקדושה, כאשר נוכחתי וראיתי מדברי מוחרו אשר השמיענו בחסדו ואשר עליהם יִתֵּן לו תודתנו מקרב לב, כי אמנם זה כביר לא שמענו דברי חכמה ומוסר כאלה, ומי יודע אם לא סלפנו דרכנו והיינו עדי אובד בעולם הזה ובעולם הבא לולא הופיע המלאך המושיע הזה בהדר גאונו במשכן העכברים הזה לפקוח עינינו במוסרו. ואתה הן בן מקשיב הנך כאשר אראה ותשמע מוסר אב לכן לך עמו, אך בחברתנו אין לך מעתה יד ושם, ואנחנו כלנו נבוש עד עולם כי ארחנו לחברה את איש פוסח על שתי הסעפים –

– בוא עמי בוא שאול ואל תאחר – אמרתי בהחזיקי ידו מבלי פנות אל מהתלות ראש המדברים, אך שאול לא מצא און בנפשו לבלבל את דברי לעגו ויען: אבל למה זה תעתיר דברים חנם? האם אמרתי לך כי אלך ולא אשוב? הן עלי לשמוע מה בפיו –

– אחת היא – ענה ראש המדברים – איש דעה לא יטה אזנו לשירי תפל אשר תשירנה הנשים הזקנות, מה

בשממון ותמהון כי לא פלל לראותני במקום ההוא ובראותו אותי הי' נבוך מאד ולא יכול להוציא הגה מפיו, אך כאשר נגשתי אליו והניחותי ידי על שכמו אז קרא: האתה פה? אתה זרחי? מי הביאך הלום? –

– אתה הבאתני עד הנה – עניתיו ובמלות עד הנה הריטותי קולי מעט.

– אבל מי הגיד לך כי פה הנני? – שאל שנית במבוכה.

– הן פה הוא מקום מגורך כאשר אדמה, כי במקומות אחרים בקשתיך לשוא, בבית קרובך לא תֵרָאֶה פניך זה זמן כביר וגם בחדר משכנך לא ישכנו רגליך, לבית המדרש לא תבוא ואת בית החולים לא תראה ועוד תשאלני מי הגיד לי כי פה תמצא? –

– בלי ספק גלה העכבר את אזנך – קרא בשאט נפש.

– לא אדע מי הוא העכבר – עניתיו אף כי ידעתי כי בשם הזה כנה את תלמיד בית מדרש הרפיאה אשר גר אתי בבית אחד – אני לא אדבר את עכברים ודבר אין לי עם עטלפים, גם מקום משכנם לא יפיק רצון מאתי ואם דבר לך עם עכברים אדמה כי פה תמצאם –

– טוב הדבר – ענני בלי חמדה – אך בלי ספק דבר לך אלי, כי לולא זאת לא בקשתני בכל המקומות אשר אמרת –

– אבל אני אזכור עוד את הימים אשר ראינו איש פני רעהו גם אם לא דבר נחוץ היה לנו לדבר –

– אולם העתים נשתנו ועתה רעים רבים לי וגם עבודתי בלמודים תגזול מבחר עתיתי עד כי לא אוכל לבקרך בביתך –

– את רעיך אראה ועבודתך בלמודים לא אדע, האם היא חכמת שחוק בקלפים? –

– אך הן אחשוב כי לא בקשתי מפיך כי תגלה למוסר אזני – ענה ברגז.

– ואני אחשוב כי בקשת זאת מפי, עוד זכור אזכור כאשר בקרתיך בביתך אחרי ליל השכרון ואתה נחמת על מעשיך ותבקש ממני כי אוכיר אותך את אביך ואת אמך ולא

להאמין, לך נא אל בית הקאפפע ברחוב בית החולים הנקרא „העטלף" ושם תמצאנו—. עשיתי כדברו והלכתי אל „העטלף" אשר שמו היה נאה לו כי כמאורה בתחתית האדמה נראה בית הקאפפע הזה, רצפתו מכוסה בבוץ וכתליו בפיח ועפר, השכת קבר שכנה בתוכו ולולא קול המשחקים והשותים יין־דגן אשר שאונו עלה באזני בעודנו ברחוב כי אז דמיתי כי אל קבר היבילוני רגלי. במאורה הזאת ישבו בני החברה הנכבדה אשר נכבדתי לראות פניהם בפראטער ועוד שנים חדשים. בן רוסיא יושב ראש כמפקד צבא מלחמה וסביבו ישבו הסרים למשמעתו, גם מחלק העטר וחורי בגדיו לא נעדרו, רק פניו שֻׁנּוּ מאד. בראותי פני שאול אשר ישב אל השלחן ופניו אל הקיר כי על כן לא ראני בתחלה נבהלתי ונעויתי מראות, כי פניו שֻׁנּוּ עד כי כמעט לא הכרתיו, העלומים נדדו הלכו מהם ותחתיהם לקחו מקומם קמטים ובהרות, עיניו כמעט שקעו בחוריהן ושערותיו ירדו בלי סדרים על רקתו, זקנו גלח ושניו אשר היו לבנות כשלג חשך משחור תארן ובפתחו פיו הפיץ געל נפש. אני עמדתי זמן כביר על עמדי ואיש מבני החברה לא הכירני וכמעט קצה נפשי מנגוע בשאול אשר היה כלו לזועה.

בני החברה שחקו בקלפים וימשכו ידיהם מעל השלחן רק בהחזיקם בכוס יין־דגן או בשלחם אותן להתעולל בשתי הנערות אשר שרתו אותם. הנערות האלה היו סמל החלאה, קולן כקול העורב הרגיז לב ועזות מצחן והנבלות אשר עברו מרגע לרגע על דל שפתותיהן העירו בקרבי געל נפש עד כי אמרתי כי עוד מעט ואתעה בקיאי, בכל זאת אמצתי כחי להותר בחדר אשר רוח הקטב אשר שרר בו גם הוא לא למשיב נפש היה לי, אך בראותי כי שאול שולח יד אל אחת הנבלות לצחק עמה לא עצרתי ברוחי ואקרא: שאול! — הוא לא הסב פניו ויוסף לצחק ואז קראתי בקול: שאול! הכה תזכור את אביך הישר באדם ואת אמך תפארת נשים ואת... — בפעם הזאת התעורר ויקם ממושבו ויבט בי

בסביבות בית החולים אחרי כי עזב את למודו בפלסופיא ויכין נפשו לבוא לבית מדרש הכמת הרפואה, ויען כי עליו לבקר יום יום בבית החולים לכן שכר לו שם מעון.

– רע עלי המעשה מאוד, נפשי לו ולהוריו תאבל – קראתי בדאגה.

– ומדוע זה? – שאל קרובו ברעדה.

– לא עת להשות היא – אמרתי בלבי וגליתי לו ככל אשר ידעתי, ועצתי היתה כי יכתוב עד מהרה לאביו כי יבוא ויקחנו הביתה בטרם נשחת עד לבלי הועיל עוד –

– אולי תצדק בדבריך – ענני קרובו – אך בכל זאת לא אוכל לעשות זאת בטרם אשר נוכחתי כי לא מגרת שוא הוא, ואפחד מאוד להשמיע דבר כזה להזקן פן אדיב לבו חנם –

– עשה כחכמתך, אך פקח עיניך כי אתה תערבנו – עניתיו ואצא, ומני אז לא הוספתי לראית פני שאול, כי הוא לא בא לביתי ואני לא יכלתי ללכת לבקשו בבית מגורו אשר היה רחוק מאוד מביתי, וגם העבידה הרבה לקחה כל לבבי ועתותי עד כי שכחתיו כמעט, כה עברו שלשה ירחים, אך בימי החג לעם הארץ בראשית השנה אחרי אשר ימי מנוחה אחדים מנו לי זכרתי אותו ואדרוש לשכנו ולא מצאתיו בביתו, רק את אחד ממכירי אשר גם הוא היה תלמיד בית מדרש הרפואה מצאתי שם ואשאלהו אם יצליח שאול בלמודו –

– הוא יצליח מאוד אך לא בלמודו כי אם בשחוק הקלפים אשר בו יבלה כל הימים והלילות –

– האמנם לא יבוא לבית המדרש? – שאלתי ברעדה.

– הוא גם לא ראה עוד פני בית המדרש, כי א״ח לחברה את בנים פריצים וראש לכלם היא אחד מבני רוסיא הנידע במשחתו ויבלו ימיהם בהוללות ושכרון ושחוק –

– לא אוכל להאמין בדבריך –

– ואת אשר תראה בעיניך תאמין? לכן אם תחפוץ

– ומה אעשה ? – שאלני בקול כחולה .

– את אביך ואת אמך זכור כאשר תשוב לראות פניהם, ואם המה יעתירו עליך דבריהם התגבר להם ואמור להם בפעם אחת כי לא תאבה לראות פניהם ולבוא בחברתם, ואז אולי יניחו לך –

– אני אעשה כעצתך, כי אראה משוגתי, רגע אחד עזבתי דרכי והלילה הזה יהיה לי למכשול לב ימים רבים –

– איפו היית עמהם כל הלילה ? –

– אל תשאלני זאת כי כרקב בעצמותי לזכור זאת – ענה ופניו החורים אדמו כתולע.

– הזהר לך ושמור נפשך ! – קראתי בראותי מבוכתו – שוה תמיד לנגדך פני אביך ופני אמך, גם פני כלתך הטהורה והתמימה אל תשכח –

– חן חן לך, הזכירני זאת תמיד כאשר תראה דבר לא טוב בי וזכרון האהובים האלה ישים תמיד דלתים ובריח למשוגתי – . אני עזבתיו למען ינוח וירוח לו ואגמר אמר לשים עליו עין פקוחה לבל יפול שנית בידי השובבים, אך למפח נפשי היתה אז העבודה רבה מאוד בבית המסחר אשר בו עבדתי עבודתי, ותמשך העבודה עד השעה העשירית בלילה ולאור בקר הלכתי שנית אל עבודתי כי על כן חכיתי בכליון עינים ליום הראשון אשר בו אמצא מנוחה. ביום הראשון מהרתי ללכת אל ישאול ולא מצאתיו בביתו, כי הוא הלך בלוית בן עירו – כן אמר לי קרובו ולבבי נשבר מאוד בשמעי זאת ואומר אלך לפראטער לבקשנו, וכל היום ההוא בקשתיו ולא מצאתיו. לבבי היה מלא פחד ודאגה עליו, כי ידעתי כי איש צעיר לימים כמהו אשר לו רגש חם ואהבת הכבוד ילכד על נקלה בפח, ואם רק ילעיגו לו רעיו החדשים ויאמרו כי חרפה היא לעול ימים לבלי שמוח בחיים יבוש להפרד מהם פן ילעיגו לו, אך ידי היו אסורות בכבלי עבודתי ולא יכלתי לבוא אליו עד יום הראשון הבא, וגם אז לא מצאתיו בביתו, כי הוא עזב בית קרובו וישכר לו חדר

כל איש לפתוח פיו, ומי יתן ויפתח שפתיו את בעלי העשר הגדולים וידעו כי יש מכיח להם על הגזלה אשר גזלו מאת כל העניים, הן כל עשיר חומס וכל עשר אך חמס היא, האין זאת? — מחלק העשר הגדול, אשר בלי ספק פזר כבר את עשרו כאשר העידו בו בגדיו כעדים נאמנים שש מאד על התהלה ויען: ומי יתן והיה לכלם לב כּמֹך —

— למה תרבו להג — קרא איש אחד בריא בשר בעגל מרבק בקול דק — זה דרך כל בעלי התורה, רק להיות ישבילו ולא לעשות, יקחכם בבור מית איתכם ואת תורתכם, מעשים, מעשים הראו לנו, עשו ואחרו בן תורו, צו לתת שכר! — בן־גיל עשה כדברו ויגרע מלאו הבקבוקים לכלם וגם לשאול ולי נתנו, מבלי שאל פינו, ומרגע ההיא החלותי לדאג לשאול, כי אחרי אשר שתה שנים שלשה בקבוקים היה לאיש אחר ויחל לדבר ברעש ולשחוק בקול גדול ובעבור חצי שעה יצא לחול במחולות את בן־גיל, וכל דברי אשר דברתי אליו להפרידו מהחברה לא הועילו מאומה כי הוא שתה וישכר וישר ויחולל, עד אשר נוכחתי כי לא תעלה בידי למשכהו הביתה ועזבתיו ואלך לי לבדי ביגון.

ביום המחרת בבקר הלכתי אליו לראות מה היא עושה הרעה אחותו בשמעו מפי קרובו כי הוא לא שב עוד הביתה והיא ידאג לו. אני לא חפצתי לתת עליו חרפה ועל כן לא גליתי אזן קרובו, כי את הוללים משך ידו כל הלילה ואדבר על לבו להסיר כל חשד מקרבו, ולעת ערב שבתי שנית ואמצאהו שוכב על ערשו ופניו כפני חולה וראשו חבוש במטפחת.

— מה לך? — שאלתיו בדאגה.

— הסכלתי עשו, כי נתתי ידי להוללים. אך מעתה אֶשָּׁמֵר מפניהם —

— אם רק זאת תעשה כי תשמר מפניהם עוד לא יבטח לבי כי לא תשוב לכסלה, כי ידעתי נאמנה כי המה יבקשוך וימצאוך, הן זה דרך כל משחיתי הדרך להתעות גם אחרים מדרך סלולה —

צעירים לימים ויקרא בקול גדול: פנו מקום! הנה זה הוא רעי, בן ארצי ועירי, תנו כבוד לו: כי בן אונגארן הוא! — האנשים הביטו בפניו ויתקעו כפם לו למען תת כבוד לבן אונגארן וישובו לשים בבקבוק עיניהם.

— זה הוא האיש הרע אשר לא יבין שיר צוענים — קרא בן גיל שנית בהניחו ידו על שכם איש כבן עשרים ושמונה גבה קומה ודל בשר, בלחייו רזין ועיניו סגורות כמעט ורטובות כמו השכר הרב אשר בא לקרבו בקש לפרוץ לו דרך מבעד ארבותיהן, זקן לחייו הצהוב היה פרוע כמו זה עתה קם ממשכבו ובכבדות כנלעג לשון מללו שפתיו: הניחה לי, ולך לאבדון עם צעניך ושיריהם, צו לתת שכר —

— אך הוא חכם! — קראו שנים לקול דברו, האחד מהם היה איש כבן שלשים לא רע המראה ולא דל בשר ובדברו יז רירו מפיו, על פניו שחוק תמיד וגם בגדיו ומנעליו נראו כמו פיהם פתוח תמיד לשחוק, והשני איש כבן עשרים וחמשה יפה תאר עד מאד, זקן שחור משחור יקיף את פניו המלאים עלומים, תלתלי שערות שחורות יורדות על רקתו בהדר, עיניו השחורות מבריקות, אך הברק אשר יצא מהן לא כברק שמחה כי אם כברק עיני שותה שכור או משגע נראה, ובכל תנועותיו ומשתהו הכירו כי הוא עודנו חדש בקרב שותי שכר ולא הסכין באלה, אך תלמיד מקשיב הוא אשר בכל חפצו יתחקה על שרשי רגלי רעיו וחבריו אשר כמורים נאמנים היו לו, בגדיו אשר במקומות רבים היה לאל יד תופר בגדים לשים טלאים על הטלאים אשר כבר היו עליהם, לא נקיים היו, הכפתורים עזבו מקומם ורק אחד נשאר עוד כשריד במשפחה ועליו תלה את שולי המעיל ובידו השמאלית אשר לא נטל עליה להחזיק בבקבוק אחז תמיד בשולי המעיל מתחת לבל יפתחו.

— האיש הזה הוא מבעלי „מחלקי העשר" הגדול בכל אשר הכרתי — אמר בן-גיל בהראותו אותו לשאול — ובאשר יפתח פיו לדבר בחלוקת העשר בין כל בני האדם אז ילאה

בן–גיל לא מצאה חן בעיניו ואולי גם בוש מפני, כי על כן עמד ולא ענה דבר, אבל בן–גיל אחז בו ולא הרפהו ויקרא: למה תעמוד? הן השמעתיך כי אני אשלם את כל, מאכלך ומשתך, או אולי תמאן לבוא לאכול בבית איש מעם הארץ? אבל אני ארמה כי כבר קנית דעת פה, ולא תירא עוד מאכול בכל בית מאכל גם אם לא תחת מאכלת השוחט נפחה הארנבת את נפשה, האין זאת?! – ובדברו שחק בשחוק גדול וימשוך את שאול אחריו בחוקה. ובראותו כי הוא ימשכנו אחריו ובלי ספק חש בנפשו כי תאותו לשמוע שיר הצוענים תדחפהו אחריו, הביט בי כמו בקש לשאול עצה מפי מה יעשה ואני אשר גם נפשי אִוְּתָה לראות בן–אונגארן בכל נפשו כאשר תאר אותם שאול לפני הנעתי לו בראשי לאות כי גם אני אלך עמו, ובראותו זאת ארו פניו ויעזוב ברגע את מקומו. הה! על זה דוה לבי עד היום, על זאת יסרוני כליותי בלי המלה, כי זה היה הצעד הראשון אשר צעד בדרך חשך ואשר בו הלך מדחי אל דחי עד לאין מרפא, ועיני ראו זאת ולא עצרתי בעדו – – –

בן–גיל לא הניח יד שאול ואני הלכתי בצדו מבלי דבר דבר, כי בן–גיל לא שם אלי פניו אף רגע אחד. הן גאון בני ארץ אונגארן לא נכחד בלי כל ספק גם מכם, כי בעיניהם בני יתר הארצות כאין, רק אם ישמע איש מדבר שפת אונגארן אז יקרב לו כרגע ויתרועע אתו, וזה אמנם דרך כל בני הארצות הקטנות, אשר ידעו בנפשם כי ארצם לא נחשבה בין הארצות אשר שם להם באיירופא ועל כן יתנשאו בנפשם, ובני ישראל למדו דרכי כל בני הארץ ההיא ואף כי הנשחתים במו. בבית „הצבי" ישבו רק אנשים מספר, כי כל הבאים שמה לשתות שכר ישבו בחוץ בגן, ובתוך הבית ישבו מנגנים צוענים וינגנו בכלי שיריהם, והיושבים אל השלחנות הרימו לפעמים ראשיהם אשר כבדו עליהם מאד למען מחוא כף בכלות המנגנים שיר אחד. בן–גיל נגש אל שלחן אחד אשר סביבו ישבו ששה אנשים

כמים בקרבך כי לא בקול כמורה ירעם, ומפתח שפתיו אך לצין, וכפתחו פיו נשחק כלנו, אך זה הוא מורה! אך על דבר אחד אקצוף עליו ולולא אהבתיו כי אז שנאתי אותו על הדבר הזה? –

– ומה שמץ דבר רע מצאת במורה נאמן כזה? –

– שער בנפשך, הוא לא יאהב זמר הצענים, גם שירי ארץ אונגריא לא יקחו לבבו ועוד זאת כי לא ידע להרים פעמיו לצאת במחול משחקים!

– לדבר הזה אל תסלח לו –

– גם לא סלחתי לו ועזבתיו זה כרגע בקצף, כי הוא אמר כי כלי שיר הצענים יפילו עליו תרדמה. שער בנפשך, אנחנו ישבנו בבית „הצבי" ששם השכר הטוב, הן בלי כל ספק תדע גם אתה כי בבית השכר אשר יקרא בשם הצבי השכר היותר טוב בכל הפראטער, כי גם אתה הלא בין תלמידי בית מדריש המדעים תמנה ועל כן גם אתה הלא תדע את שלשת עמודי החיים, יין, אשה, וזמר, האין זאת? ! הוא הדבר! במה נדברנו? כן! אנחנו ישבנו בבית הצבי והקשבנו לכלי שיר הצענים, ואני נתתי להם חמשה שקלים למען ינגנו לנו רק שירי ארצנו ולבבי שמח מאד ובשמחתי לא ראיתי כי הוא הוריד ראשו על השולחן וירדם, אמת הדבר כי שנים עשר בקבוקים שכר שתה, וזאת הלא מדה נכונה היא, זאת לא אכחד, אך לישן בעת אשר הצענים ינגנו! לדבר הזה לא יכלתי סלוח לו ואריב בו מאד, עד כי כמעט למהלומות קרא פינו, אך עוד בלילה הזה נעשה שלום, כי אוהבים נאמנים אנחנו, אולם למה ארבה להג? בוא אתי והתענג על שיר הצענים ואני אשלם בעדך משתך ומאכלך, בא ואני אשלם וכאחד מאתנו תהיה –

אני התבוננתי היטיב בפני שאול לראות מה יענה את הנער השולל אשר יבקש למשכהו אחריו ואכיר בפניו כי מלחמה בקרבו אם ללכת או לחדל; התאוה לשמוע שיר הצענים ואולי גם לצאת במחול התעוררה בקרבו, אך חברת

נאות למרות הפצו לתת לי די כסף ולהבטיח לשלוח לי מדי חדש בחדשו, וגם אמי תעשה זאת והיא לא ידע עד מה, שלש מאות שקלים נתנה לי ביום לכתי ותבטח לשלוח עוד, רק לבל אחסר נפשי מטובה, ולמען אלמד בשום לב ותתפאר בבנה אשר יהיה רב וחכם באחת הקהלות —

— הגם את אמך סבבת בכחש? — שאל שאול ופניו נפלו.

— הוי חכם! — ענה בן–גיל בשחוק גדול — לוא ידעת זאת כי אז לא עמדה על ימיני, אך הן לא נער הנני עוד ולי הצדקה לעשות כחפצי ולא כחפץ אביתי אשר לא יבינו עד מה, רק בכספם אמצא חפץ ולא בעצתם —. אותות תוגה נראו על פני שאול בשמעו דברי רעו ויחריש רגעים אחדים ואחרי כן אמר: אבל הן כאשר אחשיב אני עוד לא הכשר לבוא לבית מדרש המדעים ומה תעשה? מי יורך? ! —

— כבר בקשתי ומצאתי לי איש כלבבי. יליד רוסיא תלמיד בית המדרש לרפואה והוא יורני ולפי דברי ארע כל הדרוש בעוד שבעה או שמנה ירחים, האיש הזה חכם גדול הוא וחברתו נעימה מאד, ועל כן נגור יחד בחדר אחד וכים אחד לשנינו, אך לא רק לשנינו כי אם לכל רעיני כים אחד כי נצא חלוצים להראות לבעלי הכים, כי המה חומסים וגוזלים עניי–העם, ולא כן יעשו ישרי לב בני הדור החדש, המה ידעו כי כל עשר גזל הוא, והחובה והמצוה לחלק את כל הכסף בין העניים והעשירים באחד לבל יינקו אלה בעלוקות דם האביונים. אנחנו בני הנערים נחל בדבר הזה ולא יארכו הימים וידינו תהי רוממה, האח! —

— הנה היית לחכם גדול ויודע דרכי התבל! — קרא שאול בלעג על שפתיו — ומי הורך כל אלה? —

— מורי וחברי! — ענה בן–גיל בגאון — כי הוא חכם גדול כאשר אמרתי לך ולא רבים יחכמו לדבר כמהו, הן היא ידבר רמות ונשגבות אך בשחוק ומהתלות כמו בדברים קלי ערך ידבר, וכן יעשו כל החכמים החדשים כי לא יעדו גאוה וגאון בחכמתם כהזקנים, ממנו תשמע הכמה ותבוא

שאול וקרא בקול שמחה: האתה הוא שאול יקירי ?! –

– האתה הוא בן־גיל! – קרא שאול בתמהון – מי הביאך הלום ומה מעשיך פה? כמעט לא הכרתיך בבגדיך אלה! –

– מרכבת הקיטור הביאתני הנה, ומעשי פה לא אוכל להגיד לך ברגע אחד כי רבים המה מאד מעשי, אך ראשית ביאי ותכליתה היתה להקשיב לקח בבית מדרש הרפואה, כי נפשי תכסף להיות רופא, וזה הוא גם סוד חליפת שמלותי –

– אתה תקשיב בלמודים בבית מדרש המדעים! – קרא שאול בתמהון – פלאים נפלאתי, וכמעט לא אאמין למשמע אזני, הגד דבר אמת אם לא התולים עמך? –

– לא חי נפשי לא, כי אמנם כן רק החפץ הזה הביאני הנה –

– אבל מאין עבר עליך פתאום הרוח הזה? –

– ממך, אני קנאתי בך כי תלך לעיר ווין ותראה חיים הדשים בעיר גדולה, לכן גמרתי אמר לצאת בעקבותיך ויחד נשובה הביתה, אתה תהיה רב ואני רופא –. פני שאול העידו בו כי לא יאמין אמונה אמן בתקות הדובר בו ויגע ראשו ויאמר: אבל אביך? ההוא נתנך לעזוב העיר? ולמען הקשב לקח בבית מדרש! פלאים נפלאתי! הן על אפו וחמתו למדת שם שפה זרה, והוא הן יחשיב כל הוגה בספר כתוב בשפה זרה כממיר דתו והוא נתנך לעשות חפצך ?! –

– לוא ידע חפצי כי אז לא נתנני לעשות זאת, אך אני לא הגדתי לו דבר אמת כאשר בלבבי, כי אם אמרתי לו כי גם אני אבקש להיות רב, ואף כי גם לזאת לא נאות, כי לפי דעתו רק מפרעסבורג יצאו רבנים לישראל ולא מווין, אך אמי אלצה אותו בדבריה ותצר ותצק לו כל היום, כאשר הַסִּתִיהָ, ואתה הלא תדע כי אמי לא תמנע מחפצי, וכי היא חכמה מאין כמה להוציא כל הפציה לפעולות אדם, ויכן הצליחה גם במלחמה הזאת ותשב את אבי שבי עד כי

עמלו מאוד עדי קבצו על יד על יד מעט עשר, והבנים האלה בהתאספם ביום מועד לבית משתה יתנו את הכסף כעפר בשמעם קול כלי שיר הצוענים ובצאתם לחול במחולות, הן אז יתנו כל אשר להם וגם עדים מעליהם יפשיטו וישכחו הכל, גם את אבותיהם ועמלם... הן לא תשער זאת בנפשך כמה עשירים היו לאביוני עם, כמה אצילים ירדו מנחלת אבותיהם על ידי שיר הצוענים, אם ישמע בן אונגארן כלי שיר צוענים לא יוכל עוד עמוד על עמדו, כי לצאת במחולות תתרוממנה רגליו גם למות הפצו, ושקלים לעשרות ולמאות יעופו על ידי המנגנים, כי גם זאת רעה חולה מאד לבני ארצי, כי תאות הכבוד תמשיל בהם בכל כחה. ואם יראה האחד נותן עשרה שקלים אז יחרה לתת עשרים, ואם גם ידע כי נכון בידו מחר יום חושך, לזאת לא ישים לב, וזאת היתה למחתה לבני ארצי, ובראותי זאת איך אלה יפזרו כספם להבל ועל ידם ילכו שחוח בלי כח האכרים הרובצים תחת משא המסים הנוראים וירעבו ויצמאו ואין כסות בקרה להם, בכל עת ראותי זאת נהפך לאבל משושי, ורגלי כשלו בחפצן להתנשא לחול, כי גם אני בן אונגארן הנני — הוסיף בשחוק — וגם רגלי על אדמת הארץ הזאת הסכינו להתנשא לקול כלי שיר, אך אני לא אפזר כסף, התדע מדוע?

— יען כי תראה כי הבל הוא המעשה הזה —

— אך לא! — ענה שאול בקול שחוק — עוד לא נסיתי במסה, כי לא עוד היה כסף רב בצלחתי עד כי אוכל לפזר אותו —

— בכל זאת אדמה כי גם אם יהיה כסף רב בידך לא תעשה כזאת —

— כן אחשוב גם אני — ענני. אחרי כן אמרתי לו כי חפצי להתרחק מעט מתשואת ההמון וללכת אל היער לנוח על מצע הדשא, הוא עשה כחפצי כי זאת היתה דרכו תמיד לעשות חפץ רעיו כרגע, ובהפנותנו שכמנו ללכת והנה איש מניח ידו על שכם

אשר ישמח לב כל בן ווין, בעשיר כריש, כהילך לשוח כנותן בכוס עינו.

– אני אהבתי תמיד את הגן הזה – אמרתי אל שאול – כי המחזה אשר נחזה בו לא נחזה בעיר אחרת מערי אירופא. אך בו נחזה מחזה החיים בכל חליפות צבעיהם ומעלותיהם, בדרך הראש נראה מרכבות מרקדות נושאות אדירי המלוכה, המלך ומשפחתו ויועציו וסריסיו, אילי הכסף והזהב, אנשי השם במשחק ושיר, ועל יד הדרך הזה בדרך העם נראה המון חוגג, יתרועעו ישירו יאכלו ישתו ויחוללו במחולות, ופני הכבר יכסו ילדים וילדות משחקים כבני צאן, ובכל אשר נביט נראה אך ששון ושמחה, אין עני ועשיר, אין משרה ועבדות רק חיים נראה על כל פנים, ואין עיר בתבל אשר בה נראה מחזה נעים כזה, כי בכל הערים הגדולות נראה את המחסור הנורא בפניו הדלים הילך על יד השבע המוצץ דמו תמיד, לעמת המרכבות המצפות בכסף וזהב נראה ברכים כושלות נשקפות מבעד המכנסים המקרעות ובהונות מציצים מחרכי המנעלים, נגד השמלות הארוכות והסרוחות כאמתים על פני הרצפה נחזה רגלים יחפות וידים פרועות, ואספוק מאוד אם מחזה כזה, אשר יגדיל ערך העשר בהציגו למולו את העני הנורא ואשר ישפיל את השפל עוד יותר בהעבירו גאון שבעת כסף על פניו, אם מחזה כזה ישמח לב איש אוהב־אדם, לא כן בווין פה אם נצא לשוח ביום הראשון בשבוע לא נחזה לובש קרעים, פני העני לא יֵרָאו בחוץ, ובכל עשרים רבבות אנשים ויותר אשר ילכו לשוח לא נראה יד המחסור עד כי במעט לא נכיר שוע לפני דל, ואשר על כן היה תמיד מבחר משושי לאחז דרכי ביום הראשון בשבוע לפראטער –

– צדקת בדבריך – ענני – כי גם לבי ישבר מאד בראותי ענות העניים ובדעתי כי אין בידי להושיע, עוד בהיותי בעירי חשבתי כזאת פעמים רבות בראותי את בני האצילים, וגם אלה אשר לא על ברכי אצילים נולדו ואבותיהם

לה, ועל כל אלה הרנינו לבי דבריו אשר דבר אודות אביו ואמו, האהבה העזה אשר פרצה מלבו ועברה על דל שפתיו היתה לי כביס שמחות, כי אני הה! לא ידעתי מעודי הרגש הקדוש הזה, הרגש הנעים אשר האיר פניו בדברו ויתן שמחה נאמנה בלבו, אני לא חשתי בנפשי את הרגש הנעלה, כי בעודני ילד קטן מתה אמי, והאם אשר נתן לי אבי לא למדתני לדעת מה הוא וגם אבי לא היטיב עשית ממנה — — — אך סלחו לי אדוני כי שבחתי רגע את האיש אשר קורותיו אספר ואחל לשיח בנפשי — אני ששתי מאוד בראותי אותו כי הוא יהיה למורה לעדת ישראל, כי ידעתי נאמנה כי רק ביד מורים נאמנים האוהבים עמם ושפתו וחכמתו לתת אחרית ותקוה לעם הזה, אשר מוריו המתעים מקצה מזה ומקצה מזה הרבו פצעיו במעט עד לאין מרפא, והוא גם היא חשב כזאת וישמח על הבאות, על הטובה אשר יצמיח לאדם רב ועל האהבה הנאמנה אשר יאהבוהו צאן מרעיתו, אך הה! רק על שבכה יתהלך איש בהלדו, מלכדתו עלי נתיבו ואם לא ידע להזהר אז ילכד יפיל ולא יוסיף קום. גם טהר לב לא ימלט מפח התאות, גם ישר דרך יעוה ארחותיו בארחו חברה את משחיתי דרך לאלף ארחותם, יפל ישרו ותמת וצדקתו לא יעמדו לו ביום אשר תחשכנה עיניו מראות עוד איה דרך נכוחה... אל תאמין בעצמך עד יום מותך, אמר החכם, ועיני ראו זאת בשאיל. לוא מלל לי איש אז כי האיש הזה יעוה דרכו, לוא העז אדם לאמר כי יבוא יום ויהיה הבן הזה האוהב אבותיו בכל לבו ונפשו להם למהתלה, כי אז התעוררתי בחמה אפי על הנביא ההיא והשקעתי לשונו בחכו, אך הה! כל אלה באו ונהיו ועיני ראו ולא זר בהעותו דרכו הישרה ובהטביע נפשו הטהורה בבוץ התלאה והחטאת ולא באשמתו כי אם באשמת רעים רעים אשר בוססו הכרם היפה הזה ויהי לשמיר ושית.

עיני ראו ראשית אולתו אך עוד טרם הבינותי מה תהיה אחריתה; ביום אחד מימי הקיץ ישבנו יחד בגן פראטער,

עד כי קרא לה שאול בלעג: הן כאם וקנה תתראי היום — .
הנערה שחקה אף כי דמעות נראו בעפעפיה ותאמר: אל
תדאג לי שאול, אף כי אם זקנה אני בכל זאת אוסיף לבקש
לקח בכל כחי, הן אתה תהיה לחכם גדול וגם אני אעשה
כאשר תמצא ידי לבל תבוש בהאם הזקנה כאשר תשוב אלינו
בשלום. אמי הביטה בפני אביו אשר לב שניהם היה מלא
דאגה ותשחק גם היא, ובטרם עלה על העגלה בלוית אביו
אשר לוה אותו עד ווין נשק באהבה עזה את אמו ואת
העלמה —

— עודנו ילד! — אמרה אמו בקול דממה אל הרב
בראותה זאת. והיא אמנם עוד ילד היה כי כאה את אחיתו
נשק את העלמה מנשיקות פיו בחוץ, אך העלמה לא עוד
ילדה היתה, ואת העידו בה לחייה אשר אדמו כשושנים
ועיניה אשר דלפו דמע זמן כביר עד אשר נחמה אותה הזקנה
ותסר דמעותיה מעל לחייה היפות בנשיקות פיה. לב התמימה
הזאת לא נבא לה כי עוד יבוא יום אשר אתה יחד תריד
בשיחה על בנה, עיניהן יחד תרדנה דמע כפלגי מים
באין מנחם — — —

הרב הביא את בנו ויתנהו ביד אחד מקרוביו ויבקשהו
כי ישים עליו עינו כעל בנו, וקרובו זה הבטיח לו לעשות
זאת בחפץ לב ויתן לו חדר בביתו לשבת וגם ארוחה על
שלחנו. בתחלה למד שאול בתאות נפש, ולבב הוריו פחד
ורחב תמיד בבוא מכתב ממנו ומאת קרובו אשר הללהו
בכל פה, שבעה ירחים עברו מעת בואו לווין והוא עודנו
מחזיק באהבתו ללמודים, ובימים האלה נודע לי ואהבהו,
כי לב טהור ורוח נדיבה היה לו מאין כמהו ואבקר בבית
קרובו לפעמים וגם הוא בא בעת מרגוע לביתי ונשיח יחד,
והרגעים האלה היו רגעי שמחה לשנינו, נדברנו בדברי ימי
ישראל וחכמתו וסופריו ומצבו בעת הזאת, ומה חובת מורי
ישראל לעשות למען דור יבוא, ושפתיו הביעו תמיד מישרים
והן ואברך בלבי את העדה אשר היא יהיה לרועה נאמן

השרפה עלינו להציל את אשר תעלה בידינו להציל ולא להשתגע ולאבד גם שריד בידים בראותנו כי כל עמלנו יעלה בתהו –. ולא רק בדבר שפתים כי אם גם בפעל כן עשה תמיד; איש אחד מהחרדים לדברי התורה בא ויך את רעהו בלשון כי ראהו אוכל טרפה, אז שלח הרב לקרוא להאיש המפר התורה ויוכיחהו על פניו, אך האיש כִּחֵשׁ ויאמר: שקר הוא, מעודי לא עשיתי עול כזה –. ויהי בשמוע הרב את דברו בקש סליחה ממנו, אך האיש אשר הכהו בלשון אמר לו: רבי, הלא שקר בפיו ואיך האמנת בו ותבקש סליחה ממנו? –

– גם אני לא האמנתי בדבריו-ענה הרב – אך רב לי כי הוא התכחש ואם כן יבוש מחטאתו, כי מה עשיתי לו ליא העז פניו ויאמר לי: כן עשיתי וכן אעשה עוד? – וכן התהלך תמיד בביתו ובעדתו, אשר על כן גמר אמר לשלוח את בנו לעיר ווין לבקש לקח בבית מדרש המדעים למען יצלח לשבת על כסא הרבנות אחריו, כי ראה עין בעין כי בדור יבוא לא יצלח איש למשרה כזאת בלתי אם למד דעת בבית מדרש, ואף כי כבד היה הדבר הזה ממנו להפרד מעל בנו יחידו חלקו ומחמדו בחיים לעת זקנתו, ודאגתו לאשתו פן תתעצב אל בנה גדלה עוד יותר בעיניו מדאגתו לנפשו, בכל זאת הרבה אמריו להטות לבה לעשות כדבר הזה, והאשה החכמה והטובה הזאת נאותה כרגע, אף כי לבה נשבר בקרבה, לבל יבין אישה מה רב מכאוב לבה. ומהעת ההיא החלו להכין הכל למענו, והעלמה לא נחה ולא שקטה שלשה ירחים ותעש לילה ליום למען תפור כתנית ומטפחות וכל אשר יחסר לאיש בעיר נכריה, והרב ואשתו התבוננו למעשיה וישמחו בלבם, ומה גם בבוא היום אשר בו יעזוב אותם, ביום ההוא לא ישבה אף רגע, ותקפץ כאילה בכל פנות הבית לבקש ולחפש פן ישכח דבר, ומרגע לרגע שמה עיניה על מלתחת הנוסע יתחפש ותסדר ותניע שנית החפצים ממקומם למען סדר אותם במשטר יותר טוב,

באח ואחות נראו בעיני כל רואיהם, וכאח ואחות התהלכו יחד גם בבוא השנים אשר האיש יחל להבין להבדיל בין אחות ובין בת דודתו. הנער היה לבחור נחמד בן שמונה עשרה שנה והילדה היתה לעלמה בת שש עשרה, כלילת יפי ומשוש לכל עין בנעים מדברותיה והליכותיה ונדבת לבה, עד כי יצא לה שם בכל הערים מסביב, ולולא ידעו כלם כי היא יעודה לבן דודה כי אז נמצאו כבר דורשים הרבה לה.

במשך העת הזאת אשר בבית הרב לא שֻׁנָּה ברב או במעט, שֻׁנָּה פני הדור, עד כי כמעט לא הכירו עוד הזקנים כי הדור הזה מחלציהם יצא; ברב ערי הארץ לא שאלו עוד אם ללמוד דעת ושפה זרה ותהי להפך כי החלו לשאול אם ללמוד עוד שפת עבר ותורה. רֻבֵּי בתי הישיבות והחדרים נשמו, בנים מקשיבים בתורה כמעט חדלו, וגם אלה אשר לפני חמש עשרה או עשרים שנה קראו מלא אחרי הלומדים שפה זרה שעה אחת ביום, גם המה שלחו צעיריהם לבתי ספר אשר להממשלה מיום אשר נתנו להם משפטי אזרחי הארץ, וכל איש בקש לעשות את בנו לרופא או יודע דת ודין, אחרי כי יצלחו לשאת גם משרה ופקידה בממלכה על שכמם, ובני הנעורים החזיקו בדרכי בני העמים בשמחת לבב וכל ישעם וכל חפצם היה לדבר בשפת הארץ כמהם ולחול במחולות כמהם ולהתהרות באהבת ארץ מולדת עוד הרבה יתר מהם. ואם כי החרדים לדבר ה' נאנחו על החדשות האלה ויריבו בחזקה את הפורצים גדר, גם עשו אגודות לאמונה לעזור בעד העם, אך הרב היה כאלה גָּבְהָה בדעתי להחזיק השלום כאשר תמצא ידו, וכל עמלו היה לדבר על לב המתרחקים מיום ליום לקרב לבבם לאהבה ושלום, וכלם נשאו פניו בדעתם כי ירא אלהים היא ובמצותיו חפץ מאד ובמסתרים תבכה נפשו על כבוד האמונה אשר ידל מיום ליום, ורק מאהבתו לשלום ומדעתו כי אין ביד איש לשים דלתים ובריח לרוח החדש אשר צרר בכנפיו את בני דורו רק על זאת יחריש וישים יד לפה. וזאת היתה בפיו למלה: בעת

מדה ותאר, זקנו אשר שיבה זרקה בו ירד עד חזהו, מצחו הזך השתרע למעלה, עיניו הפיקו מנוחה, בשמעו דברי אשתו ענה תמיד: הלא צדקה הנה בדבריה? האין זאת בני? — והבנים לא יכלו למרות פי אביהם ויעשו תמיד שלום ביניהם כי אמנם רק המבקשים שלום בלבם באו אליו לשמוע משפטו. אהבת השלום אשר לקחה כל לב הרב נראתה עוד יותר בעת אשר החלו רבים לבקש השכלה, ואז קם שאון בעיר; היראים חרדו מאד להאמינה פן תפול שדודה לרגלי ההשכלה ויאמרו להדיח את כל אלה אשר בשם ההשכלה יתימרו מהקהל, אך הרב עמד בפרץ וירבה להוכיח, כי הלומדים שפות והכמות לא יעברו ברית ה', ונהפך הוא, כי מצוה היא ללמוד שפות העמים, ולאות כי מצוה היא לקח לו מורה ללמד גם את בני ובת אחותו היתומה אשר גדלה בביתו ללמדם שפה ודעת, ובדבר הזה השקיט הריב, והיראים חדלו מלחרף שם המשכילים, והמשכילים לא נזרו אחור מחקי הדת, ורבים מהם התאמצו להחזיק עוד יותר בעמודי הדת לבל ימצאו מנדיהם תואנות להם. ובאהבתו לשלום היה שלום גם לו מסביב וישב בתוך בני עירו כאב בקרב בני ביתו, וכל ספר לא הטה לבו לעזבם, אף כי מקרוב ומרחוק בקשוהו קהלות גדולות ונכבדות לבוא לרעות אותם בשבט מישור, כי כלן קנאו בהעדה המאשרה ההיא. הוא לא שמע לבקשותיהם כי לא הלך בגדולות; הכבוד להיות רב בעיר גדולה לא לקח לבו והכסף כאל נחשב בעיניו, וגם יותר מהחצי אשר מצא בעירו פזר נתן לאביונים, ואיש שמח בחלקו כמהו הלא עשיר גדול הוא מאין כמהו.

אולם יתר מכל שמחה ששמחו בחייהם הרב ואשתו היתה השמחה אשר שמחו בבנם אשר יחיד היה להם, ובהנערה היתומה אשר לקחו לבת להם ויקוו לימי השמחה עת אשר תקרא בשם נתנם כי לבנם תהיה לאשה. כשתילי זית גדלו הנער והנערה, וישאו בחן ויפי ולב מבין עד כי

אף לאחד מרבבה, הוא לא כעס מעודו, שחוק נעים היה תמיד על פניו, ומפתח שפתיו היה אהבה ומישרים, כעשיר כדל קבל באהבה והוא אמר תמיד בדרשותיו: בני! אנא אל תשכחו את המצוה אשר נתנו לנו חכמינו, והמצוה הזאת לא תבקש ממנו לא כסף ולא עמל ובכל זאת תעשה גדולות, המצוה הקלה והגדולה הזאת היא: והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות, והוא קִיֵם המצוה הזאת לכל משפטיה, ולוא גם בא שונא אל ביתו וראה פניו כי אז הסיר חמתו מלבו כרגע ונשק עפר רגליו. ואם כן לא לפלא היא כי אהוב ונחמד היה, ולא רק בעיני היהודים, כי אם גם בעיני עם הארץ היה כמלאך אלהים; בצאתו ברחובות קריה הרימו כל רואיו את מגבעותיהם מעל ראשם, ורבים נגשו אליו וישקו ידיו, ורבים מהאכרים האמינו אמונה אמן כי אם הוא יתן ברכתו לאיש אז יברכהו אלהים בלי כל ספק, ואף כי לא נוכל לאמר כי איש היה נאהב יותר ממנו אחרי כי תכלית אהבה אהבוהו, בכל זאת היתה אשתו נאהבה ונכבדה עוד יותר ממנו, כי היא היתה אֵם העיר, בבית חולה שם היתה, בבית יולדה לא נעדרה, כי מת איש בעיר אז בכתה לו, הן בזאת ימצא האמלל אשר לו מת המת נחמה - אמרה בלבה – ותבך, ובבית שִׂמְחָה שמחה גם היא בכל לב למען הגדל השמחה. ולפי דבריה לא נמצא בעיר ההיא אף איש רע אחד.

מחזה משמח לב היה לראות את האשה הקטנה, כי שפלת קומה היתה ולא בריאת בשר אך גם לא דלת הבשר, בשבתה לימין אישה לשמוע ריב שני אנשים כי היא עזרה על ידו לעשות שלום או פשרה. עיניה הטהורות כתכלת הרקיע הפיקו נחת־תמיד, לחיה אשר עוד חן עלומים היה עליהן התאדמו בדברה בחפזון מעט על לב שני הנצים ובהשמיע אותם כי היא יודעת נאמנה כי לב שניהם טוב מאוד, ויאהבו בלבבם איש רעהו ויבקשו שלום, רק נכשלו בלשונם ועל כן היה ריב ביניהם, ואישה אשר היה איש

אשר עוד קצרה ידו משלם לי כפיעל כפי אני? לא זאת השבתי, ישימו קץ לחייהם אלה אשר פשעם לא גדול מנשוא, אלה אשר להם הצדקה לבקש מפלט להם מרגשת סערות המקרה והזמן וממכשול לבם ומוסר כליותיהם ולא אני, אני רק התבוננתי לנמלטים מגלי החיים אל גלי התעלה וקנאתי במאשרים ההם אשר נחלתם שפרה עליהם, בטח ישבנו ולא יקיצו לקול מוסר כליות, מכשול לב לא יציר ולא יציק להם – שלום לכם אהובים ונעימים! – קרא פתאום ויברח ממני כנס מנוסת חרב. זמן כביר עמדתי ואתבונן אחריו ולבבי נפצע כמו מאלפי חצים בזכרי את האיש הזה מה היה חמש שנים לפנים ומה הוא עתה. יפה תאר, נחמד בכל דבריו והליכותיו, חן הפיקו כל תנועותיו, משכיל בלמודו ואוצר תקוה טובה להוריו ואוהביו, ועתה יתהלך כצל, פניו דלו, עיניו שקעו בחוריהן, בלחייו רזון, שפתיו יבשות כחרש, ותלתלי ראשו ירדו סבוכים ובלי סדרים על ערפו כשערות ראיש פרא מדבר. הזה הוא שאול? – שאלו כל יודעיו לפנים, ואני ידעתי כי היא זה ויעל כן גדל שבר לבי כים. אמנם סלחו לי אדוני כי אעשה מספד בדברי ואעציב רוחכם, אך ידוע תדעו כי ליא ידעתם אותו כמוני כי אז היתה גם ראשית שיחתכם הגה והי.

בעיר אחת בארץ אונגארן נולד שאול, בעיר היפה הזאת אשר כבתוך גן עדן היא יושבת, כרמי חמד סביב לה ושדית נושאות פרי תבואה להרהיב עין יקיפוה, בעיר הזאת המלאה ברכה ישב אביו לכסא הרבנות, וישפוט בצדק ומישור את עדתו אשר חמשת אלפים נפש מישראל היו בה, וכל בני העיר למקטנם ועד גדולם אהבו את הרב ומה גם את אשתו, אשר לעשות צדקות היה כל ששונה בחיים. דבר יקר הוא מאד בישראל כי רב ישב בטח בתוך בני עדתו בלי אויבים ומחרחרי ריב, אך לאבי שאול לא נמצא שונא, כלם אהבוהו, כלם כבדוהו כמלאך אלהים, ואמנם לב טהור היה לו כאשר לא ינתן

רק מחלה רעה החיים וגליה ירפאו ברגע אחד את החלי הרע הזה, מימיה מי טהר המה לטהר כל עון ולהתם כל חטאת, גבול ישימו לשרשרת העונות אשר תמשך אחרי כל עָוֶל ובליעל, מימיה מי כפורים המה לכפר על נפש החוטאת אשר בכלות עוגה תביא נפשה לקרבן חטאת, ומי יודע אם לא יְרֻצַּל הקרבן הזה ברצון, זאת חזיתי בה, ואלפי האנשים אשר בה מצאו פדות לנפשם מכל מצוקותיהם וחטאתיהם נצבו כמו חיים לנגד עיני כמו ברגע הזה כסו הגלים עליהם, קולם עלה באזני: נצלנו נצלנו! לוא חוזה חזיונות הייתי כי אז ערכתי לפניך את כל המערכה הגדולה הזאת, כי תאר פניהם ומצוקותיהם ומשוגותיהם נוכח פני המה, חרפת מחסור, חטאת גאון, קנאה, תאוה, בגד, תוחלת נכזבה, משובת נעורים, כל אלה נגד עיני המה, אך מלה אין בלשוני, לכן הניחה לי כי לא תשבע שמחות בחברתי—

— אבל אנא חוס נא והסר מחשבות כאלה מלבך — קראתי לו בקול תחנונים וברב כח התאפקתי לבל יפרוץ זרם דמעותי — המחשבות הרעות האלה ידכאו רוחך מאד, ואם עון פעלת כבר נשאת וסבלת כפלים ככל חטאתיך, עודך עול ימים, עוד תראה חיים ועוד בידך להיטיב את אשר עִוַּתָ, ולמה תתן את לבך לחטיא את נפשך עוד יותר בהגיגך רק במחשבות המות, הן לא תחפוץ להוסיף חטא על פשע — — —

— להוסיף חטא על פשע? — ענני בקול כמו מתחתית שאול עלה — מה אוכל להוסיף עוד? נטף אל הים? גרגיר חול אל הרי אלף? אך אם לחיי היקרים תדאג ארגיע רוחך ואומר לך כי לא חשבתי לבקש מזור למחץ לבבי בתעלה הזאת, עוני גדול מנשוא ולא לי הצדקה להנצל מחצי מוסר הכליות אשר יחדשו רעלם בקרבי מרגע לרגע, ידקרו, ימחצו, יביאו רעל בדמי עורקי כי להם הצדקה, ואיך אוכל אני להוסיף חטא על פשע לבקש להנצל מהמוסר

כי כלנו נתונים בידי המקרה, ועל כלני תעבר כוס הזמן, כוס התרעלה אשר תהפוך לשד חיינו למרורות פתנים ותוביש כל ששון מלבנו ולבלני הצדקה להתאונן על החיים האלה — —

— המתאונן על החיים האלה יבקש לו חיים אחרים — קרא הצעיר, ואך הנה יצא מפיו ואחדים העמו פנים, והאיש אשר בידו היה מכתב מסע ענה: הלא לך לדעת מי יספר! הן לא הקטן יספר כי תשלח בו חצי לעגך ואנחני נשמע ונשחק, לכן דע את אשר לפניך —

— אבל בפעם הזאת לא בלעג בחרתי ואדמה כי לכל איש הצדקה לחות דעתו — ענה הצעיר כמצטדק.

— לך הצדקה כאשר יתם הספור או כאשר תספר אתה, ולא כאשר ידבר אחר, כי לא פלפול תשמע כי תבוא ותראה עומק בינתך —

— יהי כדבריך ואחשוך את דעתי עד אשר אספר אני ולא אוסיף להפריע את המספר הנכבד — ענה הצעיר ויעקם מעט שפתיו. ויהי לא ענה על דברו הצעיר כי אם הכה עד כלותי דברו וישב לספורו: אך רע ומר גורל האיש אשר ידע כי הוא העוה דרכו ובהתעותו הביא רעה נוראה על אהובי לבו ויצעידם לבור צלמות, וידו אולת מהיטיב את אשר עות ועיניו תראינה משוגתו ואסונו, גורל איש כזה נורא מאד, וזה היה גורל אהבי שאול בעת אשר ראיתי אותו בפעם האחרונה עומד על גשר פערדינאנד בעיר ווין, הוא עמד ועיניו הביטו נוכחן אל גלי מי התעלה, הביט ומן כביר, ומי אשר לא ראה פניו לא ראה פני איש נואש מעודו.

— מה תחזה בהתעלה? — שאלתיו בהניחי אזרועי על שכמו, כי יראתי פן יקפוץ מהגשר.

— מה תחזה בה? — שאלתיו שנית בראותי כי הוא לא יסב פניו אלי.

— האתה הוא? — שאלני כחולם בהסבו עיניו מהתעלה בכבדות — מה אחזה בהתעלה? שאלתני, רבות אחזה בה, מימיה רפיאת תעלה המה לכל חולה במחלת החיים, הן

התקוה יסתתר תמיד הפחד, והוא עצב נבזה מאוד, חלי רע ומפח לנפש; לא כן אהבת הרעים היא כיין העולה על השלחן בעת האכל, אשר ישמח הלב ולא יביא בו תוגה, ולא יבלבל הרעיון ולא יכה בשברון, וגם בסור כחו לא יעזוב אחריו שממון בקרב ולב. אהבת רע תפקח עינים ותורה להשכיל ולדבר במשפט, אשר על כן יקרה האהבה הזאת מאד מאד ורק לעתים רחוקות ולא לכל בני האדם תנתן, ככל דבר יקר ונעלה. לב מי מבני האדם לא חש אהבת נשים בחייו, כמעט לא אחד, ואהבת רע אף לא לאחד מעשרה תנתן, אשר על כן ישיש בה מאד היודע ערכה, וכן ששו מאד שני הרעים החדשים, אשר זה עתה באו בברית האהבה הנאמנה, אשר לא על תקוה בנתה ביתה ולא על הכרת טובה כוננה עמודיה, רק רגש היושר והטוב אשר מצא מסלות בלבב שניהם היא אחד אותם ועל כן היתה האהבה נאמנה ויגילו בה. לא כן זרחי, אף כי גם אותו לקחו בחברתם ויהיו יחד כחוט המשלש, לפי דברת רעהו, בכל זאת לא שמח כי אם הביט בקנאה על האיש אשר מצא מסלות בלבב רעהו מקדם, ולולא היה לב שני רעיו מלא משמחת אהבתם כי אז ראו זאת, אחרי כי מחשבות האיש הזה התוו תמיד תו על פניו, אך המה לא ראו זאת, ואחרי כי עוד היה היום גדול הזכירוהו כי יספר את ספורו. והוא נאלץ כמעט למרות חפצו לעשות חפצם ויחל לספר ספורו אשר קראו בשם:

ח.

נֹחַם שָׁוְא.

נורא ענות האיש אשר קורותיו אספר, נורא מאד, אהה! – כה החל זרחי ספורו ורעהו שחק בשחוק קל בשמעו „אהה" אך לא דבר דבר וזרחי לא ראה זאת ויוסף: אם

לבל יעיז לטמא מקום מושבנו ולא יתעיב הרוח בהבל פיו, אך אם שגיתי ולא כאלה מחשבותיכם, אז יצר לי הרבה יתר כי בלותי ימים אחרים בחברתכם ואפרד אני לבדי מעליכם –. כל היושבים הביטו איש בפני רעהו רגעים אחדים, אך כאשר פתח בלשן את פיו ויאמר: כמו דוה נורהו – קראו כלם אחריו: כן נעשה! והקטן נבוג אחור בקראו בקול: יהודים נבזים. בעד כל כפר לא אשב בחברתכם! –

באשר נפקד האחד מחברתם שבה המנוחה לקדמותה ויחלו לשחק על אולתו, וגם האיש אשר בידו מכתב מסע שחק ויצטדק על כי אזר חמית, אך רע זרחי הושיט לו יד ויאמר: אל תצטדק, כי קצפך וחמתך יתנו לך כבוד והדר, קצף כזה יתן לך כבוד הרבה יתר ממאת צדקות אשר תעשה, הקצף הזה יראה כי איש אתה אשר לו לב ורוח ורם וישר ילאשר גדול אחשיב לי אם לב האיש הזה יהיה טוב עלי ויחפוץ לקבל אהבתי אשר בכל לבי נכון הנני לתתה לו –

– ובכל לבבי קבל אקבלנה ותהיה לי לתפארת ולהמדה, ועתה אראה כי שכר מצוה יש גם בעולם הזה, כי השכר אשר קבלתי על הטוב אשר עשיתי גדול הרבה יתר מכפי פעולתי – ובדברו כזאת תקע כפו לכף רע זרחי, וכמו יד נעלמה הקריבה אתם ואת שפתותיהם אשר אחת באחת דבקו בנשיקת אהבה נאמנה, אשר לא חלו על ידה ולא מתו בה, ותהי להפך כי נתנה להם לשניהם שמחת וששון ימים רבים ועד היום הזה.

נפלאה אהבת הרעים מאהבת איש את אשה; אהבת אשה היא כיין שאמפאניה הסוער בקצף ממחבואו וירעיש מורשי הלב; הוא ישמח הלב אך גם יכהו בתמהון ולפעמים יביא גם עצב בתוך השמחה, ועל הרב יעור עיני השותה לראות זרות ויניע הלשון לדבר תהפכות, אשר אולי בסיר השכרון ינחם מכל אלה, ואף עוד זאת כי האהבה ההיא תביא אתה קנאה רקב עצמות ושלהבת יד תלך את התקוה ובכנפי

לדרוך ברגלו על ראש נחש בזוי כזה! — כל השומעים נבהלו ויתמהו איש אל אחיו בשמעם דברי האיש אשר דבר בקול עז ובחם נפש. פני הקטן אדמו כתלע בשמעו דבריו ויתנשא ממקומו ויקרא: הידעת את מי חרפת? במי נתת דפי? הידעת מי הוא האיש אשר נאצת שמו! —

— הן השמעתיך כי ידעתי אותו כי הוא נתעב ונאלח, חרפת האדם, תולעת נמבזה! —

— שים יד אל פיך ואל תוסף לחרף איש גדול ממך אלף אלפי פעמים בחכמה ועשר וכבוד, כי אני היא האיש! — קרא הקטן וירם ראשו.

— אם אתה הוא לא-איש הזה, ידאב לבי מאוד על כי נבלתי נפשי בהתרועעי את נבל כמך, שבע ביום אטהר את ידי ואת בגדי מרוח הטומאה אשר הבאת עליהם, ואקוט בפני בכל עת אשר אזכיר כי ידי נגאלו בהחזיקן בידי שקץ נתעב —. הקטן חפץ להרים מטהו, אך איש ריבו קרא בקול: אם כה תגדל עזות מצחך לשקצני עוד במגעך אשליכך אל המים כשקץ נתעב! — מפני קולו נחת ויסוג אחור בחרדה. והאיש שם פניו אל בני החברה ויאמר: בי אדוני, אל תביטו בי כמו איש ריב הנני ומבקש מצה, חלילה לי מזאת, שנא הנני כל ריב ומצה וגם לא מהיר חמה אנכי, אך נלאיתי נשוא ועל לב השקץ הזה, בתחלה כאשר שמעתי גדופי עמי מפיו לרגעים החשיתי כי אמרתי אך אויל הוא ורבים המה האוילים כמהו, אך עתה חם לבי בקרבי בשמעי מפיו מה רבה רעתו, איש כי ישמח במות לשונאו אשתו וילדים רכים! נבלה כזאת לא ראיתי ולא שמעתי מעודי ולא האמנתי לוא ספרו לי, כי נבלים כאלה ימצאו בין החיים. ועתה אדוני אדמה כי כלכם כמני תחשבו, ובלבבכם בזה בזיתם לו כמני, רק שמתם מחסום למו פיכם, אמנם האם לא יככם לבבם על אשר נטמאתם בחברתו, האם לא בוש תבושו כי את לא-איש כזה ישבתם ודברתם כאת איהב רֵעַ, ואם כן הוא צוו על השקץ במפגיע

שחקו כלם וגם בלשון עמהם, אך הקטן לא שעה אליו גם בפעם הזאת כמו לא לכבוד היה לו לריב עם איש שפל הערך כהצעיר וישב לספורו: אשתו ושני ילדים מתו עמה במגפה, ורואה החשבון ראה וישש לבו, אך גם לא רק בהנקמה הזאת מצא שלומים לחרפתו כי אם גם בידיו שלם לו כפעלו. הוא ידע איש אחד מעם הארץ, אשר ריב היה לו תמיד עם הגבוה וילך ויגל סודו לו, והאיש ההוא קבלהו בכבוד כערכו ויהללו ויספחהו אל אחת הכהונות בביתו, ועל ידי רואה החשבון אשר ידע כל מסתרי מסחר הגבוה מצאה יד אדונו החדש להרע לו מאד, ורואה החשבון ראה וישחק על משבתו. אמנם הן כפעם בפעם יצלחו כסילים ופתאים, וגם בפעם הזאת גברה יד הגבוה על יד איש ריבו הנכבד וידכאהו וביום השבר הגדול הֻסַּב ביתו לרסיסים וגם בא עד בית השבי, והגבוה ישב שלו ושאנן! אבל רואה החשבון אף הוא חכם וירא ראשית לו ויאסף כסף רב וישלח לארץ החדשה אל העשירים הגדולים שטעפענס ומהאמזען, את הכסף שלח לפניו וגם הוא הלך אחריו ושמהו בידו, ושם יהיה לאיש נכבד ועשיר ולא יתן לבן יהודה להדיך על סף ביתו —. כאשר כפר הקטן את הדברים האחרונים הביטו שלשת האנשים, אשר ישבו לא רחוק וישחקו בקלפים כאשר עשו מדי יום ביומו, איש בפני רעהו, וכשמחת נצחון נראתה על פניהם, אך איש מבני החבורה לא ראה זאת לבד מורחו ומרעהו, אשר ידעו כי המה מרגלים חרש מבית המשפט, המה הבינו כי שיחה כרה הקטן לנפשו, אבל גם המה לא דברו דבר.

כבלות הקטן את ספורו הרים ראשו בגאון ויאמר: ומה תאמרו אדוני? מה תחשבו בדבר האיש רואה החשבונות? —

— אני אחשוב — ענה האיש אשר בידו היה מכתב מסע — את רואה החשבון ללא־איש, לנתעב ונאלח, למשחת ובליעל, לחרפה לבני האדם ולבשת הפנים לעמו כי יחל נמבזה כזה מקרבו יצא, והמצוה על כל איש

התנפל עליו החומס מאחריו ויפילהו ארצה, כי גבה קומה ובריא בשר היה ככל הכסילים, וישת רגלו על חזהו כמרצח בצותו עליו להוציא המכתב מצלחתו, ורואה החשבון אף כי אמיץ לב היה בכל זאת נוכח כי לא יוכל להלחם את המרצח בלי כלי קרב, ובכן נאלץ להשיב להמרצח את המכתב, ועזות מצח המרצח שבה אליו כאשר מצא המכתב ויקרא: הנך איש אשר רוח בליעל יצוק בו מאין כמך, אך כסלתך תשים עבותות על ידיך לבל תחבל כחפצך, לך לאבדון וידי לא תהיה בך —. השמעתם דברי עזות כאלה מפי מרצח? ! רואה החשבון ראה כי לא בחכמה עשה לשלוח את איש חרמו מיד בעת אשר היתה לאל ידו לעשות לו רעה, אך עוד מעט ראה באויבו זה, כי בתו אשר אהבה את רואה החשבון באהבה עזה כמות חלתה ותמת, והוא שש על צרת לב המרצח הנבזה, ונקמות כאלה ראה פעמים רבות באויביו, כי בנותיהם חלו במחלת האהבה בראותן פניו ותמותנה — — —

— אֲדֹנַי! — קרא הצעיר — אל תקצפו על קולי כי יערב לבי עוד הפעם להפריע את המספר, אך דבר גדול עלה על לבי כעת, ואשמיעהו לבל ימצאני עון: עלינו התובה והמצוה לברך ברכה אחת ליוצר הכל —

— ומה היא הברכה? — שאל אחד.

— ברוך שלא עשני אשה — ענה הצעיר.

— ומדוע זה! — שאל אחר.

— הן תשערו זאת בנפשכם אדוני — צפצף הצעיר בקול כהקטן — כי לולא אנשים היינו כי אז חלינו עתה כלנו במחלת האהבה, ופגרים מתים באנו לארץ החדשה למצוא שם קבר —. אחדים שחקו, אך הקטן הביט בו בשאט נפש ולא ענהו דבר ויוסף לספר: ולא זאת היא הנקמה האחת אשר ראה באויבו זה, כי גם אשתו ושני ילדים קטנים מתו עליו אחרי ירחים אחדים — — —

— וגם המה במחלת האהבה? — שאל הצעיר, עתה

אותך ואת ביתך שַׁמָּה ואשימך כאין ואפס ותהו ותשוב לחבק אשפתות כמקדם —. הנבזה התבונן במדבר אליו בדעת ולא ענהו דבר ויחפוץ לצלצל בפעמונו, אך האיש נגש אליו ויאמר: למה תבקש לקרוא לאנשים? ידוע תדע כי גם המה לא יצילוך מידי —

— הן כמשגע תדבר —

— לא כמשגע כי אם כחכם כנגיד ומצוה אדבר, לפני נגלו כל מרמותיך, איך עשקת וגם ירשת את השר אשר בן משק ביתו היית, בידי המכתב אשר כתבת בידך והוא יענה כחשך בפניך כי קנית שטרות על שם השר ואת השבר שמת בכליך, לכן דע לך כי אם לא תתן לי חלק מהכסף הנגזל אז אסגירך בידי השופטים והיית למשסה —

— ההבאת בידך את המכתב? — שאל הנבזה.

— בידי הוא —

— כמה תבקש במחיר המכתב ותשיבנו לידי? — שאל הנבזה שנית.

— עשרים אלף כסף —

עשרים אלף? הלא כסף רב הוא! —

— ואם לא תאות לעשרים תתן שלשים, ארבעים, חמשים, מחצית ביתך —

— אבל הן תרבה במחיר ולא אוכל לתת חפצך —

— וכמה תאמר אתה לתת, האם במחיר אלף או אלפים תאמר להטות לבי לכסות על פשעיך? —

— זאת לא חשבתי —

— וכמה תתן? —

חמש אגורות לקנות לך חבל להחנק בו — ענה הנבזה בעז מצח.

— בבור אצמית חייך — קרא האיש ויחפוץ לעזוב את חדר הנבזה אך הוא לא ידע, אף כי חכם לב היה, כי האיש אשר יגנוב הוא יגאל גם בגזלה ידיו, ואמנם כן עשה גם הגנב הנבזה, כי כהפנות רואה החשבון את שכמו ללכת

היה חפצך להסיר כלמתך, אך מדוע תבקש פתאום ממני סליחה? —

— והאשה הנכבדה אשתך היא? — שאל הנבזה.

— הלא שמעת! — ענה השר בגאון.

— ועל כן אוסיף לבקש ממך סליחה כי אראה עותתי, אך דע כי איש רמני, האיש אשר ישב לימיני אל השלחן אמר לי כי אהה אביה ותבקש לה איש כלבבה, אך לוא ידעתי כי אדון מרומם אתה וכי אשתך היא חי נפשי כי לא נגשתי אליך —.

השר אשר היה איש טוב לב שחק בשמעו זאת ויאמר: אם כן עלי לבקש ממך סליחה, וזאת אעשה מחר בבית הקאפפע לעיני האנשים אשר ראו חרפתך —

והשר נדיב לב ההוא קים דברו, כי בקש ממנו סליחה ועוד יתרה עשה כי בקש קרבתו ויאמר לו כי ביתו פתוח לפניו, והנבזה הזה שבח מהר את כל כבוד השר וירמוס חצרו יום יום, עד כי קנה בחלקות לב הזקן והאשה וישימוהו לבן משק ביתם. וזה היה לו למקור עשרו, כי השר מת והוא עשה בעשרו כחפצו ועל כן רב עשרו מאוד. כשמוע האיש רואה חשבנותיו את כל אלה התקצף עוד יותר על הנבזה, כאשר תוכלו לשער בנפשכם, ויאמר לחפש עוד במכתביו וחשבונותיו אולי ימצא בהם דבר אשר חטא ויקח ממנו כסף רב או יסגירהו בידי השופטים. הן בחמס עשה עשרו ומדוע זה לא יקח איש ישר חלק ממנו? אחרי חפשי ימים אחדים מצא מכתב אשר בו ראה עין בעין כי תרמית עשה, במכתב היה כתוב כי קנה שטרות על שם אדוניו ובאמת קנה אותם למענו וימצא בהם שכר הרבה מאד. ואת המכתב הזה לקח רואה החשבון ויטמנהו בצלחתו ויבא אחרי כן אל חדר הנבזה באמץ לבב.

— הן לא קראתי לך — דבר אליו הנבזה עזות.

— לא אדוני אתה מעתה, כי אם אני אדון לך ובידי הנך אתה וביתך ועשרך וקנינך וברגע אחד אוכל להכות

המראה היה, ויען כי גם בכבוד משפחתו התימר לבן קוה כי ימצא אשה עם כסף רב, ועל כן פזר כסף, כי הביא אתו כעשרת אלפים שקל, למען התיפות ולהראות כאיש עשיר ויתהלך את הנשים והבתולות, כי אף אם כסיל אדם היה בכל זאת ידע לדבר חלקות, ובכל מקום אשר שמע כי שמה אלמנה או בתולה עשירה שם היה, ויקר מקרה כי ישב בבית הקאפפע וישמע מפי אחד היושבים אל השלחן, כי האשה היפה אשר יושבה לימין איש זקן על שלחן אחר למולו היא עתידה לרשת הון עצום מאביה וברגע אמר: זאת היא האשה המיעדה לי, וימהר ויקרב אל השלחן ויבקש להתודע אל האשה ואל האיש הזקן אשר אמר בלבו כי אביה הוא, והוא חשב אותם לבני יהודה, ויחל לדבר חלקות באזני האשה היפה, עד אשר התעורר הזקן וימרוט לחיו, וברב בה כאיש צעיר לימים הדפו בבוז ויעזוב הוא והאשה את הבית. אך הכסיל רדף אחריו בחוץ ויקרא לו: אם איש נכבד אתה אז לא תסג אחור מקרב ואני אודיעך לקרב על החרפה אשר העטית עלי קבל עם —. כדברים האלה דבר הנבזה אף כי אדע נאמנה כי מעודו לא החזיק כלי קרב בידו, הזקן התבונן בפניו רגע ובלי ספק בוש להראות כמוג לב בפני האשה היפה אשר היתה אשתו ויענהו: טוב הדבר, הא לך שמי ושבני! — הנבזה לקח את הגליון אשר עליו חרותים שם הזקן ומשכנו ויבהל מראות כי את שר גדול הועיד לקרב ויעמד רגעים אחדים כְּמֻכֶּה בתמהון.

— העוד דבר לך אלי? — שאלהו הזקן בקול נגיד.

— סלח לי אדון נעלה, אדון מרומם — קרא הנבזה בהשחו ראשו ארצה — אנא סלח לי כי לא ידעתי את מי אדבר, משגה היה אתי —, השר השתומם כי הוא חשבו גם אותו בתחלה לשר ויאמר: לא אבין דבריך, למה תבקש סליחה ממני? אתה נועזת לדבר חלקות באזני אשתי ואני יסרתיך על עזות מצחך, ואם חפצת לערוך אתי קרב, הנה

הארץ, ועל כן גדלה חמתי ביהודים הנבזים אשר לא הבינו ערכו וישבע בלבו לבלי הורות לאחד מבניהם אף אם ימלאו ביתו כסף וזהב — —

— כאשר נשבע דואג אבי יהוא לבלתי קחת משרת הרבנות על שכמו — אמר הצעיר בקול דממה, אך הקטן לא שעה אליו ויוסף לספר: הלא תשערי בנפשכם אדוני כמה אמיץ לב דרוש לאיש לנדור נדר כזה בעת רעה, בעת אשר המחסר יציק לו, אמנם האיש הזה הוא איש אמיץ לב לא כבן יהודה, והוא נדר ויקם נדרו כי לא הורה דעת לאחד מבני הנבזים האלה, אף כי רבים בקשוהו ויתרפסו לפניו אחרי כן כי יעשה זאת. ומוצא למחיה מצא לו בחכמתו ממקום אחר, בבית הקאפפע נודע ליהודי אחד אשר היה פתאום לאיש אוצרות, ואף כי אויל היה העשיר הזה, חסר דעת וחדל אישים, בכל זאת הבין את ערך האיש ויאספהו אל ביתו לרואה חשבון ויאמר לו שכר טוב. אך כדרך כל האנשים אשר כגילו מהר שבח את כל כבוד האיש אשר כבדהו לשרת בביתו כרואה חשבון, ואשר לכבוד גדול היה לו גם אם דבר עמו ואף כי לשרת לפניו, כי כן דרך כל היהודים, כאשר תשערו בנפשכם אדוני, לחשוב את כל עני מהם כשפל לנגדם, ויצו עליו לעשות מלאכתו כאשר יצוה שר את עבדו, וגם לעיני זרים לא דבר עמו כאת איש כערכו כי אם כאדון את משרתו. ועל כן תוכלו אדוני לשער זאת בנפשכם, כי דמי האיש אשר ידע ערכו רתחו ולא דמו יום יום ויבקש לתת נקמות בחדל אישים הזה המחלל את כבודו. וראשית מעשהו היתה בחכמה גדולה כי החל להתחקות על שרשי עשרו, מאין בא פתאום לאיש נבזה כמהו עשר רב כזה. הוא בקש וימצא כל דרכיו ומעשיו מעת באו ווינה עד היום ההוא.

חדל האישים הזה בא ווינה והוא כבן שלשים שנה ויתפאר בזקנו ופניו אשר דמה כי יפים המה עד מאוד, וזאת תוכלו לשער בנפשכם אדוני, כי נבזה מכל נבזה ומשחת

ויבטח בלבו כי המה ימהרו לאספו אל ביתם כי איפו ימצאו מורה טוב ממנו ? ותהי ראשית דרכו אל היהודים אשר יתימרו בשם „אשכנזים" ואשר באמת לא רבה דעתם או ישרם מיהודי פולין, והמה לא בחרו בו באמרם כי יש להם מורים למדי, כי המה היו כלם חסרי דעת ולא הכירו ערכו הרב, ולא הבינו כי בכל המורים לא נמצא כמהו, אז השפיל ערכו עוד יותר ויאות להורות גם לבני יהודי פולין הנמצאים בעיר, אך שערו בנפשכם עזות מצח האנשים האלה, המה אשר לא ידעו דבר אף מלה אחת בשפת אשכנז בלי שגיאה, המה העזו פנים לאמר כי הוא לא ידבר כן בשפת אשכנז ועל כן לא יוכלו לתת את בניהם על ידו פן ישחית שפתם! עזות מצח כזאת העירה קצף גדול בלבו, כאשר תשערו בנפשכם, כי הוא ידע היטב ערכו, כי בלשון למודים ודבר צחות אין מי ישוה לו, וגם רבים מחכמי העמים העידו כי לא ראו מעודם כי איש יהודי ימהר לדבר צחות כמהו — — —

— סלחו לי אדוני — אמר הצעיר בהפריעו את המספר מדברו — כי אפריע שנית את המספר, אך התאפק לא איכל מהודות כי עתה אראה עין בעין כי שגיתי ואחפוץ לבקש ממנו סליחה —

— עתה תראה משוגתך! — קרא הקטן כמנצח.

— אמנם כן אראה משוגתי כי חשבתי כי אתה היא האיש אשר קורותיו תספר, ומדבריך נוכחתי כי לא אתה הוא —

— יען כי תדמה כי איש כמני לא ישפיל ערכו למען בצע כסף? אבל עודך עול ימים ולא תדע יד המחסור — ענהו הקטן במאור פנים כמוחל וסולח.

— לא זאת, רק כי שמעתי מפיך כי האיש ההוא היה חכם וממהר לדבר צחות —. שחוק קל עבר על פתחי פי השומעים והקטן לא התקצף כפעם בפעם, כי אם אמר במנוחה: ואמנם לא שקר מלי כי האיש ההוא היה חכם גדול ולשון למודים היתה לו, וזאת העידו עליו גם בני עם

לא יתן לו מנוחה ויפריעהו כפעם בפעם, ועל כן התעורר ויקרא בגאון: אם תפריעני מספורי אז אחדל ולא אספר עוד – ובדברי הביט סביבו כמו קוה לראות חרדה נוראה על פני כל היושבים אתו, ואם אמנם החרדה לא נראתה כחפצו, בכל זאת פער פיו לספר עוד וַיַּגַע זרחי אמר אל הצעיר: אנא אל תפריעהו כי למה תחטא אתה ואנחנו נשא עונך? – הצעיר שחק כדרכו ויבטיח לבל ידבר עוד דבר, והקטן העביר ידו על לחיו בנחת ויוסף לספר: אחרי כי האיש החכם הזה, כי אמנם חכם היה כאשר אמרתי וכבר העידו על זאת חכמים רבים מעם הארץ, אחרי כי הוא מאס בתורת הבלים אשר לעם הזה, לכן שם לבו ללמוד רק שפות העמים וחכמתם וגם הצליח מאד בחכמתו עד כי השתוממו עליו כל בני עירו ויחשבוהו לחכם מאין כמהו, אשר על כן נמלך את לבו ללכת לשמוע בלמודים בבית מדרש המדעים בווין, כי היא ידע היטב אשר כל חכמת איש לא תועיל לו בלתי אם מכתב תעודה בידו מראשי המורים, אך תקותו נשארה מעל, כי המורים לא קבלוהו לבית המדרש באמרם כי עוד לא הבין נפשו כחק ועוד לא ידע כל הדרוש למען בוא לבית המדרש ההוא, אבל המה יחד שקר דברו, כי חכמתו רבה גם מחכמת המורים, רק יען כי חטאת עמו רבצה עליו, כי יהודי היה, על כן הדיחוהו, ועל כן קצף האיש בעמו מאד ויחפוץ להמיר דתו אם יבטיחוהו כי יקבלוהו, אך המה הקשיחו לבם ממנו גם אחרי כן וכל אלה רק יען כי ממי יהודה יצא, וגם בחפצו להמיר דתו לא משבוהו חסד כי עון אבותיו דבקה בו כצרעת ממארת ולא יבול להרפא ממנה. ותהי עת צרה להאיש ההוא כי לא ידע במה ישלח ידו להחיות נפשו ועל כן נסה לבקש לו תלמידים להורותם דעת, אף כי לחרפה נחשבה לו אשר הוא ברב דעתו ילמד לנערים או נערות, אך מפני המחסור שלח רסן הבושה מעל פניו, ובדעתו כי בבית בני עם הארץ לא ימצא מסלות בעון אבותיו ואמונתם, לכן שם פניו אל היהודים

לא הוסיפו לשאל וישם האחד אל זרהי פניו להוכירהו לספר, אך הוא אמר כי הוא ימחל בכל לבי על הכבוד הגדול הזה למען אחומית אשר דברים נפלאים בפיו לספר, ואחרי אשר רב היושבים כבר ידעו זאת לכן מהרו והחליטו כי יחפצו לשמוע ספור אחומית, והוא הטה ראשו לאחוריו והרים עיניו הקטנות בגאון ויקרא בקולו הדק כאחד הנבחרים בבית יועצי הממלכה: אדוני! אני לא אקרא לספורי לא שם גאון ושבר ולא גאות כסילים, כי אמנם לא כסיל היא האיש אשר קורותיו אספר, וכבר העידו הכמים מימי הארץ כי לא כסיל הוא האיש, כי אם הכם גדול מאד היודע ערכו, ולכן אקרא גם לספורי שם:

ז.

היודע ערכו.

האיש הזה אשר קורותיו אספר הוא יליד גאליציא—

– הן קורותיך תספר, ולמה תאמר האיש? – שאל הצעיר.

– לא לי לתת לך דין וחשבון, ואני כאשר אחפוץ כן אספר – ענה הקטן בגאוה גדולה – האין זאת אדוני? –

– צדקת, צדקת – ענו זרחי ומרעהו – ספר כחפצך ואיש אל יפריעך –

– בדבר הזה מצאתם הן בעיני ואשוב לספורי, אשר רק למען אנשים כמכם נעתרתי לספרו. האיש הזה היה יליד גאליציא, בנעוריו למד בחדר ולוא חפץ בזאת כי אז היה לעלוי, אך הוא היה חכם לב מנעוריו וידע כי כל הכמת ישראל הבל היא, ועל כן מאס בהם ובתורתם ולא היה לעלוי –

– גם בלעדי תגיד ידענו זאת – קרא הצעיר.

הקטן נוכח כי אם לא יכה את הצעיר בפעם אחת אז

בתחלה בשמעי מפיך קורות חייו, כי על כן אמרתי לגלות יותר למען יקיך, כי אמנם כן הוא, קצפתי עליך קצף גדול בשמעי מפיך הרפת אחיך, ואומר אשלם לך כפעלך ואוסיף עליו חרפה וכלם ידעו כי אחיך הוא, ותשא גם אתה עונך, אך עתה כבד מאד הדבר ממני לעשות ובכל זאת אעשה זאת לך, אך לא עתה כי פן ישמעו דברינו, ולך להזהר מאד מאד לבל יודע כי אתה אחיו, גם את סוד הדבר הזה אגלה לך, בלילה כאשר כלם ישכבו ויישנו עלה על המכסה ואני אחכה עליך, שמתים לאמונתך כי בגלותך סודך לי אגלה לך סוד אשר יציל את נפשך כי רעה היתה נגד פניך —

פני בלשן נפלו מאוד בשמעו דברי רע זרחי, ובראיתי את זרחי הולך לקראתם מהר ויפטר מפניו לבל יראהו.

זרחי ספר לרעו את אשר דבר את הקטן ואשר התל בו ויאמר כי יהפוך לדבר על לב כל בני חברתו כי יתנוהו תחתיו לספר, ורעהו שמח מאוד על הדבר הזה באמרו בלבו: טוב הדבר כי עוד אחד יספר ספורו ואז אולי יעברו ימי המסע ולא יזכירוני לספר ועל כן אמר כי גם הוא יעזר לו להטות לב בני החברה לשמוע קורות חיי הקטן, וברגע ההוא דברו את אחדים מבני החברה וכלם הבטיחו לתת שאלתם, ומה גם בלשן אשר שמח עוד יותר גם מרע זרחי על כי נמצא עוד אחד אשר יבקש לספר, וכאשר גמרו הדבר הלכו איש איש למקומו לנוח כי כבר עברה השעה העשירית בלילה, רק רע זרחי לבדו נשאר על המכסה ויתהלך עליו לארכו ולרחבו תפוש בסרעפיו עד כי נגש בלשן אליו ובקול עצב אמר: הנני אדוני לשמוע —

הוא ספר לו ככל אשר ידע ובעינים דולפות דמע ורגלים כושלות עזב בלשן את מקומו למען בקש לו מנוחה בערשו, וביום המחרת נבהלו כלם בראותם פניו, אשר נפלו מאד וישאלוהו לשלומו ואחרי אשר אמר כי חולה הוא

ואתה פתחת פיו לדבר כזאת –

– צדקת אדוני צדקת מאד – ענה בלשן באנחה מקרב לב – ואמנם כן ידעתי עתתי כי אני החלותי לשאת חרפה על אחי בספרי תולדות ימי נעוריו, אמנם הלא זאת רעה חולה היא לכלנו, כי רק שגיאות אחרים נראה ולא שגיאותנו אנחנו. התאוה לספר קורות ימי אחי ולא התבוננתי כי אתן עליו חרפה, גם לא חשבתי כי אולי יִוָּדַע מי היא, אך כאשר החל כספיה לספר מעשיו בפאריז המה לבי מאוד ואקוט בפני, על אשר פתחתי פה לאתין הזה. ולרגלי דבריו השמיעתני גם אתה דבר מר, כי עתה הֻשְׁפַּל כבודו ויום אידו בא פתאום, ועתה הלא תבין מכאובי –

– אבין – ענה רע זרחי – אך זה הוא רק הסוד ואיפו היא הבקשה אשר אמרת? –

– אחת אבקש ממך, אחרי כי תדע כי אחי הוא ותבין כי דבריך אידותי יהיו לי כמדקרות חרב, אנא אל תספר באזני כלם את אשר קרהו, כי אם לי לבדי השמיע עתה את אשר עבר עליו, כי עלי לדעת זאת. הן מי יודע מה ילד יום, ואולי אוכל להושיע לו, אף כי לא אדע עוד איך תמצא ידי לעשות זאת? התעשה את החסד הזה אתי? –

– בכל לבב עשיתי זאת לולא הבטחתי להם לספר זאת באזניהם, אך עתה הלא אהיה כמכזב בעיניהם –

– בקש עצה להסתר הדבר וגם אבקש לשסעם בדברים לבל יזכירוך –

– נכון הנני לעשות זאת למענך, ועתה היש לך דבר עוד? –

– אין דבר רק כי תספר לי מה קרא את אחי, רק זאת אשאל ממך –

– אם אמנם כבד ממני מאוד הדבר לעשות זאת עתה, אחרי כי אראה כי תאהב את אחיך בלבך, כאשר לא דמיתי

לא ידעו גם כי אח לו. ואני לא שמתי לבי לזאת, כי מצאתי מחיתי ועוד הרבה יתר בכבוד, ומטבעי הנני איש שמח בחלקו, ולבי שמח תמיד גם בעת רעה, כאשר ראית אדוני בתחלה, כי אף אם צרות רבות סבוני בימים האחרונים, בכל זאת לא נפלו פני ולא נשבר לבי.

הצרות אשר באו עלי לרגלי שבר הבארזע אמנם מידי באו לי, זאת לא אכחד, כי אף אם שמח בחלקי הייתי תמיד, בכל זאת לא נקיתי מקנאה בראותי כי אנשים שפלים ממני הורמו למרום, ועתה יחשבו בין אדירי העיר, ואני עוד על משמרתי אעמודה ולא אעשה עשר, כי על כן פתני הנחש הזה, הקנאה, לעשות עשר גם אני, ואשלח ידי בסתר לעשות מקנה וקנין בשטרות, אף כי על פי החק האגודה אין לאחד מפקידיה לעשות מסחר למענו כי אם למען האגודה, ודרכי לא היתה צלחה, כי אבדתי כסף רב בשחוק ההוא, לא רק כספי כי אם גם כסף האגודה אשר היה בידי עלה בתהו, בכל זאת לא שבתי מדרכי, כי אמרתי עוד יבוא יום אשר יצליחני, אך ביום השבר הגדול בראותי כי רבים מהשטרות נחשבו לבלויי סחבות, ואזלת ידי מהשיב להאגודה את כספה קדמתי לברוח ואתן את כל אשר לי בכסף למען תמצא ידי לעשות דרכי לארץ החדשה, ובלבי בטחתי כי אם אכתוב לאחי את כל אשר קרני, כי אז יחמול עלי ויתמוך בידי המטה, וכה עשיתי כי כתבתי אליו ביום ברחי והכיתי למצוא מענה מפיו בבואי לארץ החדשה. ומה נבהלתי בשמעי מפיך כי גם יום אידו בא, אך האמין לי כי לא עלי תאבל נפשי יען כי לא אמצא עזרתה בו, כי אם עליו, כי היא הסכין לחיות כאדיר וכבודו יקר בעיניו מחיו, ועל כן תבין מכאוב לבי בשמעי שמו מנאץ בפי כספיה הכסיל אשר דמה כי תהלתו יספר —

— אבל תסלח לי אם אומר לך כי לא לך הצדקה לקצף על כספיה כי גם אתה אחיו לא טובית ספרת ממנו

— ואני אומר לך — ענהו רע זרחי — אף כי אחשוב לנפשי זאת לכבוד, כי תאמין בי ותעשני לאיש סודך, בכל זאת אולי טוב תעשה כי תסתיר סודך אתך, כי אין טוב לסוד מלב בעליו, ומה ימריצך לגלותו לי? —

— יען כי המקרה יכביד עלי אכפי לבקש ממך חסד, ועל כן עלי לגלות לך סודי בתחלה למען תבין הגיון לבי —

— אם כן הוא דבר ואשמעה —

— ידוע תדע כי אמנם אני הוא אחי העלוי הראשון והשני אשר אחד הוא כדבריך —

— זאת ידעתי בתחלה — ענה רע זרחי במנוחה.

— ומה נבהלה נפשי בשמעי מפיך כי קפדה באה עליו ואני לא ידעתי כי נחבאתי זה כירח ימים ולא ראיתי פני איש הבא מיון, ועל כן לא ידעתי כי גם על אחי באה שואה, ואני חשבתי כי איתן מושבו בפאריז ויד השבר הגדול לא באתהו, אך למפח לבי אהרת שמעתי מפיך ואבהל מאד. ואם אמנם לא אהבתי את אחי, וזה כחמש שנים לא ראינו איש פני רעהו, כי בתחלה בבואי לווין אכפני אל ביתו אך לא כאח את התהלך אתי כי אם כאחד המשרתים, ונפשי קצה בעול כזה, ומה גם אם ידי אחי שמו אותו על צוארי, ועל כן עזבתי את ביתו ואבקש לי עבודה בבית אחת האגודות, ודי היה לי כי שם אחי נקרא עלי להושיבני את גדולי העשירים, ובכן נתנה משרה נכבדה על שכמי, ואחי קצף עלי על כי מאסתי חסדו, לפי דבריו, כי הוא בקש להרימני לאדם המעלה כערכו ואני בחרתי להיות עבד, אולם אני מצאתי חפץ בעבודתי ומאנתי כרוע ברך לפניו, ובכן גדל הפרץ בינינו מיום ליום, ומה גם מעת אשר קמתי לשטן לו על הבארוע, כי היא חפץ להוריד כביר אחת האגודות, ואני אֻויתי מפי פקיד אגודתי לעמוד בנגדו ולהלחם בו כאשר תמצא ידי, ואני הצלחתי במלחמה ההיא, והסבותי נזק גדול לאחי, מני אז בערה חמתו מאוד וימאן אף שמוע שמי, עד כי רב באי ביתו

– את כל קורות חיי אוכל להשמיע בלי בשת הפנים, גם לא אירא מאיש, רק מקרי הימים האחרונים אסתיר בחבי, כי אף אם ידעתי כי אני אצדק בכל זאת לא יבינו כל השומעים צדקתי, ואם יודע הדבר בווין יבלע לי –

– האיש חכם כמוך לא ידע כי משפטי ממלכת אמעריקא על האניה ואין כל פחד לנגד עיניך, נהפוך הוא גם אני אשמיע בכל אשר עשיתי וידעו כי איש לבב אני אשר לא יפחד מפני כל –

– הן לא תדמה אדוני כי מוג לב אני?! – קרא הקטן ויתעורר.

– חלילה לי מזאת, אני ידעתי כביר כח לבך, ועל כן יראתי פן תסתיר דבר בחבך ואולי ימצא איש אשר ידע זאת ויחשוב זאת לך למורך לב, ואז ימצאו תאנה להגדיל עקב ואני אחפוין בכל לבב כי כלם יכירו ערכך הגדול –

– אמנם צדקת, לך דעת ומשפט כאשר לא פללתי – קרא הקטן – ועל כן כבד אכבדך על פני כל האנשים האלה –

– ואני לא אשכח חסדך זה עד עולם – ענהו זרחי ויפטר מפניו לשוב אל רעו אשר זה עתה עזבו בלשן.

בעת אשר זרחי נדבר את הקטן וילעג לו בלבו ובפיו דבר לו חלקות והוא לא הבין, כי אמנם זה האיש זרחי אף כי מפחד תמיד היה וכל מקרה קל דכא רוחו, אהב לצון בכל עת אשר היתה רוחו נכונה, וגם חכמים מהקטן לא הבינו לפעמים כי לעג על לשונו, יען כי חשבוהו לאיש מר נפש ועצוב רוח, בעת ההיא דבר בלשן אשר אהב לעג ויהי שמח תמיד ברוח נשברה אל רע זרחי.

– אדוני – אמר אליו – אחרי אשר נפרד זרחי מעליהם – בדבריך אבירך כי איש לב ונכבד אתה, ועל כן ארהיב בנפשי עז אף כי לא נכבדתי עד היום כי תכירני, לדבר אליך כאל אוהב יְיָ, ואגלה סודי לך, אשר לא עשיתי לאיש אחר, כי אאמין בך –

אמנם נואלו אלה הפתאים לבלי ראות את אשר כל איש יראה, והמה ידמו, כי המה יתרחקו מעליך, אתה תבקש קרבתם והמה ימאסו בך, איך נואלו שגו תעו יחד אלה הצאן!—

— לא אדוני, שגית מאוד, כי המה לא יחשבו כזאת, הן נפשם יודעת מאד כי אני לא אבקש קרבתם ורק המה אותי יבקשו, וכסילות כזאת לא עלתה על לבם להשיב כי כה כבד אכבדם עד לשיש בחברתם, לא אדוני, שגית, שגית מאוד —

— אולי שגיתי וטפלתי עליהם אשמה אשר לא אשמו בה, אך הודיעני נא בטיבך הגדול ארחותיך את הגדולים מעם הארץ אשר אתם התהלכת, כי נפשי נכספה מאד לדעת ארחות בני המעלה, אשר לא ראיתו מעודי וכבני אלהים המה בעיני, נשגבים דרכיהם מדעתי ומחשבותיהם נעלות ממחשבות יתר בני תמותה בעיני —

— אם זאת תחפוץ אלמדך להועיל — ענה הקטן בגאון— בחפץ לבב אָבִּיעַ דעת לאלה אשר יבקשוה מפי —

— חסדך יקר בעיני מאוד, אך אני אדמה כי לאיש ישר וטוב לב כמוך נכון להורות הדרך לא לאחד כי אם לקהל ועדה ובמקהלות תשא מדברותיך על דרכי בני המעלה ויודוך עם רב, ועל כן ארהיב עז בנפשי לתת לך עצה כי תחשיך את הודתך עד יום מחר והשמיעה לכלנו בשבתנו יחד, שם תספר ארחות חייך ודרכיך עם בני המעלה ויראו כלם מי אתה ויתנו כבוד לשמך וגם התועים ילמדו להוקיר חין ערכך—

— אבל הלא המה ערל לב וערל אזנים, וראה תראה בעיניך כי כאשר אחפוץ לספר באזניהם דבר אז יקומו נגדי וישימו לחרפות אמרי כי המה עם אין תבונה בו —

לכן הנני לישעתם לבל תאבד תורה נכבדה כזאת מהם, ואני אטה לבם כי ישמעו לדבריך מראשיתם עד אחריתם, אך רק את קורות חייך תספר לנו, כי בלי ספק ב חכמה ודעת צפונות בהן —

עצמו מאד, ואתפלא מאד על כביר רוחך כי עוד תמצא און בלבך לחיות על האדמה הארורה הזאת אשר לא תפתח פיה לבלוע כל הרשעים האלה אשר דמו לך והצמיתוך, הגד נא האם לא יעלו מחשבות כאלה על לבך? –

– הלא אמרתי לך כי יומם ולילה בהגיגי בעם הזה תבער איש בלבי ואבקש בכל לב כי רגע ימותו כלם כזבובים ביום קרה –

– לא זאת חשבתי – ענה זרחי ויסתר כמעט פניו – כי אם חפצתי לשאלך אם לא יעלו מחשבות על לבך לשים קץ לחיים מרים כאלה? הן חייך מרים מאד, זאת לא אכחד, והאות אשר הושם בבשרך לא יסוף לעולם וחרפת שם עמך לא תמחה ומה קצך כי תיחל? –

– אני אקוה עוד כי בארץ החדשה ייטב לי, כי בבואי על האדמה ההיא אתנכר לכל איש יהודי ואברח מפניהם כמפני זאב אורב, וזאת לא יכולתי עשות בארץ מולדתי, יען כי רבים הכירוני –

– אך מדוע לא החילות לעשות כזאת פה על האניה? הן האניה כאדמת אמעריקא תחשב, ומדוע ארחת פה לחברה את בני העם הבזוי והשפל הזה? –

– יען כי גאה וגאון שנאתי, ולוא עשיתי כזאת, כי אז אמרו יודעי כי מגאוה עשיתי זאת, כי המה לא יבינו לבי, הן זה האיש בלשן, הפתי והנמהר ידרוך מרגע לרגע חצי לעגו ואולתו ללבי, כי לא יבין ערך איש כמני, אשר התהלך ימים רבים את מרום עם הארץ וילמוד ארחותיהם, הוא לא יבין זאת ויתגרה בי, ולוא נפרדתי מבני החברה כי אז הגדיל עלי במו פיו לאמר כי מגדל לבב אעשה זאת, אך לא איש גאוה הנני כאשר תראה, ואדבר עם כל אדם, אף וכי אבקש בכל עת תאנה להפרד מהם –

– ראה אראה ענותך וצדקתך, כי תקריב נפשך למען רעיך, ואף כי כמשא כבד יכבד ממך לדבר את אחד ממנו בכל זאת תענה נפשך ותשפיל ערכך לבל יחשבו לך לגאוה.

חשב זאת לחרפה לו להראות פנים שוחקים, או ירא מפני חמת אחימות לעשות כזאת, ועל כן שש עתה הקטן על חברתו אחרי כי גם הוא היה בודד. לפניו שפך הקטן את כל מרי שיחו על עוות מצח היהודים, ועל אולתם ופשעיהם ומזמותיהם, כל חמתו העיר בפעם אחת אחרי כי מצא אזנים קשובות, וזרחי לא השיב לו אף דבר, רק לאחרונה באשר קרא אחימית ברוב קצפו: לוא מצאה ידי כי אז עשיתי כלה את העם הסורר הזה! — ענהו זרחי: כאשר אחזה לי המר לך עמך מאד —

— הוא המר לי? רק המר לי? הוא אכלני, הוא רבאני, הממני, עורי מעלי הפשיט, כבודי השכין לעפר ויעולל בעפר קרני —

— נורא הדבר מאד — ענהו זרחי כנגד לצרתו ואחימית לא התבונן כי כשחוק לצון נראה על שפתיו — נורא הדבר מאד, כל אלה עשה עמך לך! אך אולי יש את לבך להשמיעני, מה הנה המזמות והתחבולות אשר עשה עמך למען הפילך במהמרות לבל תקום, הן אדמה כי לא על נקלה יבריעו איש כמוך, השמיעני במה יכלו לך? —

— המה לא יכלו לי, וגם היום אתקומם נגדם, אך מה תועילני מלחמתי, אם המה בלי כל עמל דכאוני בעוד ילד בן שבעת ימים הייתי? החרפה הזאת לא תמחה כל עוד בחיים הנני, ואם אמרתי אתנכר להם וכמו זרים אחשבם, אך האות אשר שמו האכזרים בבשרי לא אמיש נצח, ושמם אשר נקרא עלי הוא השיבני עד דכא, כי לולא זאת בלי כל ספק הייתי עתה אחד מגדולי המעלה, אני הראיתי חכמת לבי לא אחת ולא שתים לעיני החכמים מיום הארץ וכלם ענו ואמרו פה אחד, כי לולא נולדתי על ברכי העם הבזוי הזה כי אז לגדולות נוצרתי, אך שם העם הזה נמשך אחרי כבחי ומאום להשליך עלי שקוצים, בעינם נשארתי בלי שם יכסף ימים רבים, בחטאתם נמטו רגלי ולא עליתי מעלה, ועתה הן תבין כעשי יהותי —

— אמנם ארע מכאיבך — ענה זרחי — מכאיבך גדלו

עיניהם אף אם בכל לב יבקשו לעשות זאת, וכאשר לא ידלג פסח אף אם נפשו כלתה לצאת במחול משחקים, גם את יהוא התעה החנוך הרע, אביו בגאותו ואמו בגבה אפה השחיתו את לבו אשר אולי היה טוב ובר וינסכו עליו רוח עועים, ומהמכות האלה אשר הֻכָּה בית מאהביו אלה, אולי בקש לְהֵרָפֵא, אך לא מצא מזור —

— לָעִוֵּר עִוֵּר נקרא אף אם בחטאת הורתו לֻקַּח אור עיניו וְלַפִּסֵּחַ פסח נאמר אף אם באשמת מינקתו נפל ותשברנה רגליו, וכן לקל דעת אשר אין אומן בלבו לרפא נפשו ממכות החנוך הרע לו קל דעת יאמר, ואם נגיד לו כאשר ננוד לעור ופסח, אך קל הדעת זה שמו, ועל כן לא אשוב ממשפטי אשר חרצתי כי יהוא קל הדעת היה. ועתה הגד נא — הוסיף לדבר בשימו אל זרחי פניו — היש את לבך לספר לנו קורות „איש־הנחם" אשר ידעת? —

— אם כל האדונים יחפצו לשמוע נכון הנני לעשות זאת — ענה זרחי.

— אבל אני אדמה כי כבר ישבנו הרבה מאוד — ענה בלשן — ועל כן נמשך את הספור הזה ליום המחרת ועתה נלך לשוח על האניה — לדבריו הניעו כלם בראשם ויעמדו ממקומם.

כל בני החברה פנו איש לעברו, או שנים שנים הלכו, גם זרחי ורעו הלכו יחד מלבד בלשן, אשר לא התרועע את איש ויתהלך לבדו על האניה אחת הנה ואחת הנה תפוש ברב שרעפיו. אחד נגש אל בֶּן זרחי ויאמר: אדוני, נפשי נכספה לשאל מפיך דבר, ואם לבבך טוב לתת לי אזן קשבת אביר חסדך —. זרחי נגש כרגע הלאה ויעזוב אותם לבדם, וכרגע הֻצְּרָה לו אחימות אשר לא מצא לו חבר, או יען כי כלם יהודים היו וימאס בהם אך בזרחי לא מאס, יען כי הוא לא לעג לו כאשר עשה בלשן והצעיר, גם לא שחק בקול עת אשר לעגו לו כאשר עשו כל השומעים, כי אם אמנם גם הוא שחק לפעמים, אך בשחקו הסתיר פניו לבל יראהו כמו

– אם אמנם כמעט אתן לדבריך צדק – ענה המספר – אך בכל זאת תדינהו בדין קשה מאד ולא תחשב את מצבו, כי מה היה לו לעשות? בתחלה לא יכול להטיב את אשר עָוָה, כי חקי הממשלה לא נתנו אז לאיש לבחור לו אמונה כחפצו, ובעת אשר נתן החוק כי איש איש יבחר כהעולה על רוחו אז היה כבר איש אשה ואב לבנים והמה אסרו ידיו בעבותים, כי על כן נחם, אך מדרכו לא יכול לשוב –

– אחת היא: איש אשר לבו יבקש לתקן את אשר עִוָּת, ובהוכחו כי יעמול לשוא כי אזלת ידו מהיטיב, אז יגבר רוחו חילים וידכה את הנחם, כי נחם שוא הוא רק חולי אשר יביא רק רע והיטיב לא ייטיב, הוא יכהו בעִורון להוסיף מעשה תעתועים על המעשה הרע אשר עשה, היא ימרר חייו וישביתהו מעבודתו אשר היא תכלית החיים, ובכן יוסף להרע בהנחמו על הרע אשר עשה, אך כזאת יעשו רק אנשים חסרי הלב והכח, נחם שוא רק בלב קלי הדעת ינוח, ואחד מאלה היה גם יהוא –

– גם אני ידעתי איש אשר נחם שוא כזה דכא רוחו וישפתהו לעפר בדמי ימיו – אמר זרחי – כל ימיו היו מכאובים וכעס ויתהלך כמת בין החיים, אך ידי האיש ההוא קצרו מהיטיב את אשר עשה, כי רעות נוראות הביא על הוריו ועל כל אהובי נפשו, ועל כן הלך תמם בכל ימי חייו המעטים והרעים –

– נכספה נפשי לשמוע קורות האיש ההוא – ענה האיש אשר בידו מכתב מסע – ואדע מראש כי גם הוא קל הדעת היה –

– אבל שים אל לבך – השמיע בַּעַל זרחי אף הוא אמריו – כי לא בכל עת הננו אנחנו אשמים אם קלי דעת אנחנו, יש אשר מטבעו הוא רפה רוח, ורבים המה אשר חנוכם הרע השחית לבם עד לאין מרפא ויבוא בו מורך, אשר אף אם כל ימי חייהם יעמלו בכל כחם להביא בו עוז ותעצומות לא תמצא ידם, כאשר לא יפקחו העורים את

רגלים ארוכות – ענהו הצעיר, והקטן התעורר בחמה, אך בלשן הניח ידו על שכמו ויאמר: הן לא תחפוץ להתגרות מלחמה פה על מכסה האניה –

– בלי ספק יעשה זאת – ענה הצעיר – למען יתן חרפה על כל ישראל –

– רב לכם להתקוטט – ענה האיש אשר בידו מכתב מסע אף הוא חלקו – ילך איש בדרכי לבו, ואם יצדק אי ירשיע הוא לבדו ישא, אולם בדבר יהוא גם אני כפי אחזמות אדבר, אף אם לא כרוחו רוחי, גם אני אגזר אמר כי הוא היה חסר לב, הן מדבריו אשר דבר בשגעונו לפני מותי, נראה עין בעין כי נ"ם נורא אכל שארו ולבבו על אשר נפרד מאחיו, והנחם הזה הוא היה לו להוביש כל רגש מלבי, ואדמה כי לא אשגה אם אמר כי גם הנחם הזה הכהו בשגעון כי לולא זאת לא ישתגע איש פתאום רק מיראה פן יְחַלֵּל כבודו, הן הוא בטח בלבו כי הוא יצדק ואם כן היה לו לאזר כחו להוציא כנגה צדקתו, אך הנחם אשר אכל כעש קרביו וכליותיו, הוא הוביש מקור ששונו מלבו, המית רגש החיים ויאבד תקותו, וגם עד העת ההיא עבד עבודתו כמכונה לא כאדם אשר רוח תחיהו ותוציאהו לפעלו, וכמו במכונה אם ישבר גלגל אחד או ינתק חבל אחד אז תשבות מרוצתה, כן הוא באנשים כאלה, יש ביד מקרה אחד לשבור עליהם חק ולהשבית פעולת חייהם עד נצח, כי לא כן המה אלה האנשים אשר ברוח וחפץ יצאו לפעלם, המה לא יסוגו אחור ממקרה קל, וגם פגעים גדולים לא יעצרום מלכת הלאה, כי אם יוסיפו און ואמץ בלבם להלחם ולעבוד, הוא אשר אמרתי כי הוא היה איש אין לב, הנחם דכאהו על המעשה אשר עשה ובשת כסתה פניו לשוב מדרכו פן ילעגו לו, או פן ירד משאתו, או רוחו לא היה כביר לדעת עת ומשפט ומעשיו, כי על כן קֻלַּע כאבן בתוך כף הקלע אל אשר השליכהו המקרה: הורם ולא בחכמתו, הֻשְׁפַּל ולא מצא עז להתרומם –

חפים מפשע וגם אני הֻפְקַדְתִּי בלשון בלי עין, סור לך מעל פני, מלשין, כל מלשין תועבת נפשי, או שוב לאלהיך בעוד נשמה באפך, כי מלשין אתה ולמלשינים לא תהי תקוה! — את הדברים האלה דבר בהם נפשו עד כי כלו כליותיו בחיקו ויפול ויעצום עיניו ויישן — לנצח. ועתה הגידו אתם אדוני, אם לא צדקתי כי קראתי לספורי שם „הון ביום עברה" — התם המספר דבריו. השומעים אשר פניהם העידו בהם כי נדו להאמלל החרישו, אכן אחימית הוא הקטן ענה: אני אמרתי בתחלה בשמעי דברי ימי חייו הראשונים, כי איש הוא, אך עתה אראה כי הוא היה איש אין תבונה בו, למה זה השתגע? ולמה חרף את אביו על כי הכה את החנפים הפתאים הנבלים בלשון? אביו צדק בעשיתו זאת וגם הוא עשה כזאת לוא השכיל —

— ומדוע לא עשית כן גם אתה, אם כה ישרו דרכיו בעיניך? — שאל המספר בבוז. ובטרם אשר פתח הקטן פיו לענות מהר הצעיר והחליט ממנו באמרו; עוד לא באה העת, הוא יהכה עד אשר יגדל —. אף כי המלה ליהוא עוד נראתה על כל פנים בכל זאת שחקו כלם למענה הצעיר בהתבוננם אל קומת הקטן. וגם בלשן אשר היה עצוב רוח מעת אשר שמע ספור בספיה, גם היא לא עצר פיו משחוק ולשונו משלוח חציו ללב הקטן בקראו: אהה! מה נעשה לשארית ישראל אם צורר גדול כזה לו —

— לא אכחד כי אשנא אמאס העם הזה כשממית — קרא הקטן בשאט נפש — ולוא מצאה ידי — — —

— כי אז ראו כל בני ישראל את היד הגדולה — קרא בלשן מבלי תת אותו לכלות דבריו.

— ואני אדמה כי לוא מצאה ידו כי אז קצץ רגלי כל בני ישראל למען יהי הוא הגדול בכלם — ענה הצעיר אחריו.

— יהודי פולין! — רק הדברים האלה נמלטו מבין שפתי הקטן אשר חרק שן.

— לא רק בין יהודי פולין ימצאו אנשים אשר להם

והפקידים, וגם את מעשי פקידי אגודות הברזל הביאו במשפט, ואחרי אשר נגלתה תרמית אגודה אחת ופקידיה לעיני היועץ לא נקה גם את הפקידים אשר הוקמו מאת הממשלה, ויהי יהוא הראשון אשר עליו צוה יועץ המלך להביא חשבון ולהראות כי בכל מעשיו אך בצדק התהלך. בדבר הזה היה די כח להפריע מנוחתו, ופני האיש הזה אשר לא שֻׁנו מכל מקרה אם טוב ואם רע נפלו ביום אחד כמו אם חלה את חליו ימים רבים. מכל רגשותיו אשר נדדו מלבו נשאר רק רגש אחד, והוא רגש הכבוד, ועתה השלך פתאום משמים ארץ וכבודו היה למרמס לרגלי הגדול ממנו! השבר הזה גדל מכחו וישבר לבו וידכא רוחו ומעת אשר לוקחו ספרי החשבונות מידו למען ישים יועץ המלך את עיניו עליהם הלך קדורנית בחדרו כל היום ולא יצא החוצה וידבר דברים זרים ותהפוכות — הוא נֻכָּה בשגעון! כל היום דבר לנפשו כמו את איש ריבו ידבר ויבקש להראות לו צדקתו, ולרגעים רחפו כל עצמותיו ויקרא בקול: יועץ המלך שומע כל דברי! חור נקב מבעד כתלי ביתי אל בית משכנו ויקשב וישמע כל דברי — כן עשה ימים אחדים. ואחרי כן קם פתאום מכסאו ויקרע בגדיו לקרעים בקראו בקול: לא אחפוץ באלה, לא אחפוץ, לבל יאמר יועץ המלך כי בכסף הגנוב אתי קניתים. וכאשר נתנה אשתו לו הארוחה השליך הקערה מעל פניו וירקע ברגליו ויקרא: לא ארצה אכל לנפשי לבל יאמרו כי בכסף גנוב אוכל ואשתה ואפוש כעגל מרבק, וכה השתגע תשעה ימים ולא אכל ולא שתה ולא נתן תנומה לעפעפיו עד כי כלה כחו וישכיבוהו על ערשו. בכל עת השתגעו בא אביו, אשר הוא זקן גדול ובביתו ישב, להדרו, אך הוא לא שעה אליו ולא שמע דבריו כמו לא הכירו, וגם ביום ההוא נגש אל ערשו ויבקש לדבר אליו נחומים, אך הוא בראותו פניו התעורר פתאום וישב על המטה בכל מאמצי כחו ויקרא: אתה עברתני, אתה היית בעוכרי, עונותיך אשא אני, אל זועם פקד עלי אשמותיך הנוראות, אתה הכית בלשון נקיים

להם כהעם הזה: לבעל טובה יכפרו כל עון, ועל כן יגמשכם אחריו על נקלה גם איש מרמה אם ישכיל להתראות כעושה טובה, אך יהוא לא במרמה עשה טובה להם, וגם לא התראה כמבקש טובתם, וכאשר שלחו נדיבי העיר מכתב מלא רגש תודה השיב להם כי לא ידיו עשו זאת כי אם בחסד המלך יצאו לחירות. ובכל זאת ברכוהו בלבם גם אחרי כן אף כי לא בקשו טובתו, אחרי כי הוא עזב משמרת פקודתו ויהי לפקיד ראשון למסלת הברזל הדרומית, והעתים נשתנו לטובת היהודים, כי משפטים צדיקים נתנו בכל הארץ, וגם אותם זכרו בהמשפטים ההמה ויתנו להם משפט אזרחי הארץ ובשנים אחדות שכחו את כל מצוקותיהם לפנים ויהיו חפשים ולא נטל עוד עליהם לשאת משא השרים והפקידים ולעור עיניהם בשחד.

בהיות יהוא לפקיד מסלת הברזל יצא לו שם בכל הארץ עוד הרבה יתר מלפנים ויעש עשר עד כי נחשב לאחד מגדולי העשירים בווין, אך גם זאת לא שנה רוחו ברב או במעט, לא בקש שמחה ולא רדף תענוגים, וגם בקחתו אשה בת אחד האצילים אשר באהבה עזה כמות אהבתו, גם אז היה את אשר היה לפנים וביתו לא היה פתוח לרוחה למשתה ושמחה כאשר יעשו כל הפקידים והעשירים אשר כגילו, עד כי כל יודעיו חשבוהו לרע עין וכילי אשר רק הכסף כל משושו בחלד. אמנם המה כלם נתעו בשוא כי אמנם לא רע עין היה, ואף כי אותות חמלה לעניים ומרודים לא נראו על פניו בכל זאת שלח תמיד נדבות ביד נדיבה לראש העיר למען העניים, וגם את עדת ישראל לא שכח. כה עברו שנים אחדות ודבר לא הפריע מנוחתו, אך פתאום בא הקרץ גם עליו ביום השבר הגדול. בבוא המהומה הנוראה על הבארזע ראו יועצי הממלכה כי לא כן עשו בהעלימם עד כה עין מהמיסדים האגודות ויתנום לעשות כחפצם, אשר כרבם כן ברמיה סבבו את כל העם ויביאו רעות נוראות על אנשים רבים, אשר בעמל כפיהם ובזעת אפם קבצו על יד על יד מעט כסף ויאבד בהענין הרע ההוא, ואז שמו אל לבם לחקור ולדרוש אחרי פעלי המיסדים

להצדיק את ראשינו, אך אומר כי גם המה אך בני אדם ולא אלהים המה. האם במשפט הושיבו במחשכים את האמללים אשר הקריבו כל מאודם לחלץ נפש בניהם, ואת השופטים הלוקחים השחד והמתעים את העם לתת שחד נקה ינקו? האם במשפט ודין יתנו אזן קשבת לכל מלשין וגם בטרם אשר חקרו ודרשו היטיב אם אמת בפיו יביאונו עד שערי מות? הבזאת יעשו גם לעמים אחרים? ואם אין משפט הלא לא תוכל להשיבני כי אין רחמים בדין, במקום אין דין אנא רַחֵם על נפשות אמללים, אשר עוד לא נודעה גם אם אשמים המה ואולי בלי עון יהיו למשיסה ובתיהם ישמו ובניהם יהיו עדי איבד. רחמים, רחמים, אדון! — כלה הראש דברו ויורד ראשו כמו ירא מהבט בפני שופטו. השופט שמע את דברו במנוחה ולא הפריעהו אף רגע והרואים חשבו לראות כי בדי עור פניו ינועו, ומה גם בשמעו שם מלשין. אחרי אשר כלה המדבר דברו קם השופט ויאמר: לא לי, שר עובד להממלכה לשמוע ריבך אִתָּה, אך בי העון כי אני אמרתי לך לדבר כחפצך, ועל כן לא אשיבך מלים אם צדקת או אין בטפלך חטאות על משפטי הממלכה, אך אחת אגיד לך כי למלשינים לא תהי תקוה להוציא חפצם, נגד המלשינים אקום להשקיע לשונם, ומשפט צדק אבקש —

— רב לי רב! — קרא הראש ועיניו מלאו דמעות ויחפוץ להחזיק בכף יהוא לנשקה במו פיו אך הוא סר מפניו ויאמר: לא אוכל לדבר עוד עמכם, שובו לעירכם — ואחרי עשרה ימים הוציאו האסירים למרחב ולמלשין לא היתה תקוה כדבר יהוא, כי הוא נשא ענש כמוציא דבת שקר. ומי יספר את התמהון והשמחה אשר נראו על כל פנים בבוא אליהם השמועה! ולא אכזב אם אומר כי השמחה אשר שמחו לשמוע כי יהוא לא צורר ישראל הוא גדלה עוד משמחת הפדות, ומן הוא והלאה לא ערב עוד איש לבו לדבר בו סרה, גם התפארו בו כי אחד מאחיהם שר גדול הוא ולא זכרו גם כי המיר דתו. זאת הלא תדעו כמני, אדוני, כי אין מכיר טובה לעושי טוב

כי לא נוכל לפתוח שפתינו לדבר בשער משפט את מנדינו, כי אם יען כי לא יתנוננו, כי שמו בסד לשוננו ועל רוחנו הכבידו עלם מאד, ועל כן אדבר עתה וירוח לי. אנא אל תחשוב לי רב דברי כהבל ולהג הרבה, זכור כי האמלל אשר ישב במחשכים ימים רבים ולא פתח פיו ישיש על כל הגה אשר יצא מפיו בדברו את איש שומע לו, זכור כי הרוח אשר היה כלוא כאלף שנים, כלוא ולא יצא, פלס לו עתה נתיב דרך פי, שמע בקולי לא רק קולי כי אם קול היוצא מאלפי אלפים נפשות נענות אשר לא נתנו אותן להוציא רוחן, שער בנפשך לשמוע כל האנחות, כל הזעקות וכל התחנונים אשר יצאו מפי דורות רבים לוא נתנום לפתוח פה, כל אלה יהיה לעיניך ואם יתנך לבך אחרי דברי תלעיג. אין רחמים בדין תאמר, אדון! טוב הדבר. גם אני לא באתי להטות לבך בשחד כי תעוֵת משפט, גם אני לא אבקש ממך כי תחטא למלכך ומשפטו בתתך לנו רחמים, חלילה לי מזאת, גם אני משפט בקשתי מידך לוא היינו ככל העמים ולוא נתנו גם לנו משפטים, אך איך אבקש ממך עתה משפט אחרי כי משפט אין לנו, כי כדגי הים הננו, ואיך אוכל לבקש ממך אחרת בלתי רחמים? אין רחום בדין תאמר, אמנם כן הוא, אך במקום אין דין שמה עלינו לבקש רחמים, האם בדין יעשו לנו כי יקחו ממנו מס וצבא למלחמה כמו מכל העמים ומטוב הארץ לא יתנו לנו לאכול? האם במשפט יבקשו ממנו כי נקריב את בנינו למלך, למלאך המשחית לאלהי המלחמה בעת אשר נדע כי המה רק כאבק שרפה לקנה הרובים? האם בדין יכבידו עלינו על יתר מכל העמים? האם בדין נתנה הממשלה אותנו כלנו בידי ראשי העדה ולא לקחה בידה משטרנו כמו מכל העמים, לוא בקשה לה הממלכה אנשי חיל למלחמה מקרב בנינו כמו מכל העמים כי אז לקחה להם היא בידה ולא נתנה את הדבר הרע הזה בידי אחרים מאחינו, אשר גם המה אך אנשים המה, ועל זה יחמולו ומפני השני ייראו והשלישי אולי גם יתן כפר נפשו, לא אנסה

נפלו בידי איש חרמם והוא ימאס בשחד! אף כי גזרו תענית ועוררו מספד בכל בתי תפלה בכל זאת לא נישענו על העוזרים האלה ויגמרו אמר לשלוח אליו אחדים מנבחרי העדה להתחנן מלפניו על נפשם ונפש בני עדתם. ובעת צרה הזאת שכחי היראים את דברי ריבותם את המשכילים ויבחרו מהם חמשה אנשים לשלחם אל עיר המלוכה, אחרי כי רק הם ידעו לדבר כן בשפת הארץ. השלוחים ובראשם אחד מאנשי השם בתורה וחסד באו אליו ויקבלם לא במאור פנים אך גם לא ברגז וישאל את הראש: מה תבקש ממני? —

— רחמים! — ענה הראש בקול תחנונים ויפרוש כפיו.

— אין רחמים בדין! — ענה יהוא בדברים נמרצים. אך הראש היה איש אשר למען בני עמו נכון היה לחרף נפשו אלף פעמים ביום, לא חת מדבריו ויאמר: אם תרשני אדון אענך גם אני בדין —

— דבר כחפצך —

— דבר גדול מאד דברת אדון, בתתך לי הרשיון לדבר כחפצי! — קרא ראש המשלחים ברגש — ואולי ישמע איש יהודי היום בפעם הראשונה מפי שופט גדול כי יתנהו לדבר כחפצו. הן אך על זאת הננו נאנחים ונאנקים, על זאת הננו נדכים ונענים, למרמס כטיט חצות, כמו רמשים וזחלי ארץ היינו, כמו לא רוח חיים באפנו ולא נחוש מכאוב ולא נדע מכשול לב אם ירמסו עלינו ברגל גאוה וכמו פנינו לא יהורו כאשר נשמע חרפתנו תמיד, רק על זאת כי לא יתנו אותנו לדבר כחפצנו. לא רק על ספרי קדשנו זרוע המשפט נטויה להסיר מהם כל דבר אשר יהיה לתפארת לנו או למליץ יושר בעדנו, גם על פינו, על רוח אפנו שמו חתם צר לבל תשוע נפשנו עת יגזרו בשרנו, לבל יהמה רוחנו עת ישלחו כל מגפותיהם אל לבנו ולבב פרי בטננו מחמל נפשנו, רק על זאת כי לא יתנונו לדבר, יאשימונו ונחריש, ישימו לנו עלילות ואנחנו נדום ונגוע לא יען כי אין בפינו מלים, לא יען

ועוד יותר התפלאו בראותם כי את אביו ידבר אך לעתים רחוקות ובדברו עמו דבריו אך מעטים כמו למשא לו לדבר עמו ולהבט בפניו. וגם את רעיו החדשים היו דבריו אך מעטים ורוח עצבת רחפה על פניו תמיד, אשר על כן לעגו לו רעיו ויאמרו כי איש האהבה תצת בלבו כאש לא נֻפָּח, אבל הוא היה כלא שומע וירבה הגות יומם ולילה, עד כי יצא לו שם בין כל התלמידים המקשיבים דת ודין בבית מדרש המדעים, ובכלותו חק למודו ויתנו לו תעודתו כי הוא היה הנבחר בכל בית המדרש נתנה לו משרה בממלכה וילך ויגדל מיום ליום ויעלה מעלה, עד כי ישב בסוד יועץ המלך הראש בממלכה בדת ודין. יועץ המלך אדונו אהב אותו מאוד, כי חכם לב היה ועושה מלאכתו באמונה, ועל כל אלה היה נקי כפים מאין כמהו. אך מדרכו לא סר גם בהיותו לשר גדול, ואף כי כסף רב היה לו וידו מצאה למצוא כל ענג והפיק כאשר יעשו כל הבחורים, בכל זאת הוקר רגליו מכל בית משתה ושמחה, ובעת המרגע ישב בחדרו ויעבוד עבודתו או קרא בספר. העצבת אשר קננה על פניו בלמדו בבית הספר חלפה ותחתה לקחה מנוחה מקומה, מנוחת־תמיד לנה על פניו אשר הפיקו עז, איש לא ראה אותו כי ישחק או כי יכעס, כי ישמח או יעצב אל לבו, חנינה וחמלה, כעס ושחוק, אהבה ואיבה כל אלה כמו נדדו הלכו מלבו אשר היה לאבן, ופניו אשר היו כפני פסיל שיש לא שֻׁנוּ אף מעט בשמעו מהתלות או דבר מר. על כל אלה השתוממו בני עירו, אך עוד הרבה יותר השתוממו כאשר ראו כי הוא עשה דבר למענם אשר לא פללו מעודם כי צורר היהודים הזה יעשה זאת. וזה הדבר; בימים ההם קם עוד הפעם מלשין להכות את העדה חרם בהראותו כי היא תשחד את פקידי הצבא לבל יקחו מבני ישראל לצבוא צבא והדבר הזה מסר יועץ המלך בידי יהיא בדעתו כי היא לא יקח שחד, ובפעם הזאת היתה באמת עת צרה להעדה, כי ראו בעיניהם פידם אחרי כי

לכן בקשו וימצאו דרך אחרת לעשות נקמות בצוררי נפשם. ואת הנקמה הזאת עשו כפעם בפעם ויצליחו כי הכו בפעם אחת את כל השופטים בסנורים ויעורו עיניהם בשחד. עגל הזהב אשר לו השתחוו בהסתר קועם פניו מהם, הוא גם בגולה הִנְהָם לבטח בהסתר אל מושיעם פניו מהם, והאלהים הזה אשר חשבוהו אז כי העלם מארץ מצרים, הוא העלם והוציאם תמיד ממצוקותיהם. ואת כחו וגבורתו ראו כפעם בפעם ויוכחו לדעת כי אם היא יסתיר פניו מהם אז יאבדו. יתמו ויסוף זכרם, כי על כן חשבו מחשבות לבל יעזבם, וגם בפעם הזאת אליו צעקו לעזרה והיא הֵקִין מצרה נפשם בימים אחדים ויבא רע על המלשין העוכר עמו ועדתו.

רב השופטים בעיר ההיא היו עוינים כבר את דואג מררי אשר מצא גם מסלות ראש העיר ויפחדו מפניו, ועל כן קמו יחד לעזור לעדת ישראל ולהפיל את המלשין במהמורות בל יקום, וגם חפצם הצליח בידם, ודואג הובא עד בית הבור באשמתו הרבה, כי לא לבד כי הוציא דבת שקר על ישרים, כי אם גם יען כי הוא היה המרצח, ותקות דואג לראות איד אבדה, אחרי כי גם שר העיר נצב כצר נגדו. ובעת צרה הזאת התעורר יהיא בנו לקום לעזרת אביו וביתו וישם פניו לעיר המלוכה ולא הרבה עוד מחשבות אם כבר בא מועד אשר במחיר אמונתו ימצא כל חפצו, כי אם בחר לו אב חדש מגדולי השרים והיא הביאהו בברית החדשה ויהי עליו סתרה, וגם לאביו הושיע, אחרי אשר גם הוא ואשתו עשו כבנם, ויצא למרחב. ויותר מהיום ההוא והלאה בעיר המלוכה ולא הוסיף להלשין את בני עדתו, ועברתו שמר לה נצח.

אך יהוא נהפך לאיש אחר. וכל יודעיו מקדם לא הכירו דרכיו וישתוממו על המראה, כי הנער השולל הזה אשר כל חפצו היה תמיד להשליך שקוצים על עמו ואמונתו, הדל מישאת עוד שמם על שפתיו, וגם כאשר קרה כי דבר באיש יהודי לא נשא חרפה על עמו ואמונתו ויהי לפלא,

מסלות ובכן נתן ביד איש חרמו כלי משחית לחמוס נפשו.

אחרי אשר נוכחו דואג וראשי הקהל כי לא יוכלו להמטיף, יעץ להם דואג כי אין דרך אחרת בלתי אם לשלחו לארץ תחתית, והוא יתן ידו להוציא הדבר הזה לפעל ידים. ראשי הקהל נאותו לו, ולפי דברת רבים גם יד הרב תכון עמם, וביד מלאכו הפיק דואג זממו, כי שלח אחד מבני הבליעל ביום ערב שבת ויתן סם מות בסיר הבשר אשר ממנו יאכל המטיף, ועוד ביום ההוא נצלה העדה מהמטיף הזה, כי מצא לו מנוחת עולמים בעיר אשר בא בה לנהל צאן מרעיתו.

המטיף מת ביום ההיא, וגם שנים מילדיו הלכו אתו אל בית עולמו, ואחד מהנערים הֻכָּה בתמהון, ועד היום לא נרפא מהמחלה הזאת, ויד דואג עשתה את הגדולות האלה, ועתה בטח לבו, כי איש זר לא יערב עוד לבו לגשת אל העיר האיבלת מטיפיה והרבנית תכון בידו, אך מיראה פן יבקש הדבר על ידי השופטים ויתפש גם היא בין הפושעים, לכן מהר אחרי אשר קבל משכרתו מידי ראשי העדה ביד נדיבה, ויך את הראשים ואת הרב בלשון כי ידיהם הוו במעל, ועתה בטח לבו כי הוא ינקה מכל אשמה, כי היא היה הראשון בריב ואם ישימו אשם גם נפשו, אז הלא יצטדק כי משנאתם אותו על אשר גלה על עונם יבקשו ללכוד גם אותו בחרם אשר בו נלכדה רגלם. וביום השני הובאו ראשי הקהל והרב והבליעל אשר שם סם המות בהסיר לבית האסירים. ותהי עת צרה לכל העיר מאין כמה.

צרה לעדת ישראל לא דבר נפלא היה בעת ההיא; גם אם לא שם אחד מהעדה בעצת ראשיה או מבלי שאל פיהם מית בסיר המטיף אשר לעדת אפיקורסים, גם אז לא ישבו בטח, גם אז הכינו גוים תמיד למלחמה אף בעת שלום, אם חטאו כסדום או צדקו כמלאכי מרום, להם אחת היא, אם רק רוממות אל אחד בגרונם אז להם להחזיק בחרב פיפיות בידם, אך אחרי כי ידם לא לָמְדָה להחזיק בשלח

מחשבתו אז, וזאת קשרה אותו עוד בעבותות אל אמונתו כי ראה כי עוד לא בא מועד. אמנם מקרה אחד אשר קרה את בית אביו הקריב הקץ ההוא ובטרם בא מועד ברך בבית התפלה הגדול לעם הארץ בווין על הגאולה ועל התמורה ויוצא את אחיו האמללים מערבתם ולא פחדו עוד מהטאותיו.

וזה הדבר אשר הקריב את הקץ; בימים ההם גברה כמעט יד המשכילים ובני חברתם רבו מיום ליום עד כי בנו להם בית תפלה וגם שלחו לארץ אשכנז ויקראו להם מטיף לעדתם בשפת ארצו. הדבר הזה היה למחתה לכל היראים וכמלאך המשחית להאמונה היה המטיף הזה בעיניהם, וצרת לבבם גדלה עוד יותר בראותם כי לשוא יבקשו בו ערות דבר, כי עולתה לא נמצאה בו. המה ראו כי הוא ישר דרך ותמים עם אלהים ואמונתו ואוהב כל האדם, ועושה צדקות כאשר תמצא ידו וירדוף שלום, כי על כן חרדו מאוד פן יזנה העם אחריו, ועל כן עשו כל אשר בידם להדיחו משאתו, גם אל שרי הממלכה נסו דבר וכל עמלם עלה בתהו, כי אשרו וקימו אותו לרב ומטיף להמשכילים בעיר ההיא. אבל לא רק להיראים היה המטיף הזה למחתה כי אם גם לדואג מררי, גם הוא צרר אותו ויבקש לשים התהתים על כל דרכיו, אחרי כי הוא היה בעיניו כחומס אשר בא ויירש מקומי ביד רמה. הן בכל העת אשר התיעצו עדת המשכילים לתת להם מורה, היה הוא לראש יועציהם, והיא התאמץ בכל כחו לבצע הדבר הזה, ויקו בצדק כי שלומים לעמלו הרב יתנו לו כתר הרבנות, וחזון לבו בימי נעוריו יצא לפעולות ידים, וכבר חשב את נפשו בראש לעדת המשכילים, ועתה בוש גם בפעם הזאת משברו באשמת המטיף הגר, אשר בא מעיר רחוקה ויאמר לשפוט את עדתו! לדבר הזה לא יכול דואג לסלוח לו, וימשיך ידו את ראשי הקהל לבקש תחבולות איך להפיל את זעום נפשם זה במהמורות בל יקום לנצח. ועל כן רָעָה להמטיף התמים ויתהלך אתו כאוהב כאח, והתמים הזה האמין בו ויקרבהו ויתן לו בביתו

לאמונתם, והמה עונותי ישאי ואלהים יביאם במשפט על כל מעשי, כן יאמינו אמונה אֹמן. אם אמיר דתי ואוכל מכל טמאה, או אחלל שבת אז לא ישיתו אלי לבם, אך אם אעשה אחת מאלה עתה, הנה בשרם עליהם יכאב, ולבם ימס כדונג וידם קצרה מעשות משפטים אתי כאשר יעשו את כל המורדים באמונתם, ועל כן במשנה שברון ישבר לבם. וזאת אעשה להם עוד, לענות נפשם, כאשר ענו נפש אבי ונפשי בהתהלכי אתם – לדברים האלה שׂשׂו כל המורים כמו דברי נביא אלהים שמעה אזנם, רק המורה האחד אשר דאג לנשמתו הוא לא שש על דבריו ויאמר כי לא ישרים דבריו ומעשיו, כי בעשיתו זאת היא רק כופר בכל אמונה. אך דבריו לא נשמעו, כי כל המורים עמדו לימין יהוא ויהללוהו בשער.

אמנם המה המורים כלם לא ראו כי הוליכם כלם שולל, ואת אשר בלבו לא גלה להם, כי אף אמנם שנא יהוא את עמו ואמונתו ולא שקר היו מליו, אך לא על כן לא המירו דתו, כי אם יען כי אביו בקש זאת ממנו, כי אף אם מלשין היה וימאס גם הוא בכל זרע ישראל, בכל זאת חרפה שברה לבו בזכרו כי בנו ימיר דתו מבלי אשר ידע בנפשו חשבון מחשבתו זאת, ועוד דבר אחד עצור עצר בעד יהוא לבל ימיר דתו, ואת הדבר הזה נִלָה לאבי אשר היה חברו בבית המדרש, כי אחרי אשר סלף יהוא דרכו הוכיחהו אבי על פניו באמרו לו: אם כה תעשה הלא טוב טוב תעשה כי תמיר דתך – ועל זאת ענהו יהוא: עוד לא באה העת, אף כי אמונתי בעיני כעצב נבזה, אך בכל זאת לא נכחד ממני כי ימצאו רבים אשר ישלמו הרבה במחירה, אך לא עתה, עתה בעודני נער לא אוכל להרבות במחירה לא כן כאשר אגדל, אכלה שנות הלמודים ואעשה לי שם, אז לא ייקר כל כפר בעיני הקונים לשלם לי במחיר אמונתי, גם משרה ועשר וכבוד, את הכל יתנו לי במחירה, ואראה לכל כי יש ביד איש דעת להוציא יקר גם מזולל –. זאת היתה

לכל קהלות ישראל אז ימצא לו דרך אחרת לְהִמָּנוֹת את גדולים – כה אמר לאשתו – והבן שש מאוד על הדבר הזה, כי כתלי בית המדרש וחבריו היו לו כבר כעשן לעינים, וביום אשר חדל לבוא לבית המדרש, ביום ההוא השליך את כל דרכי אמונתו אחרי גוו בשאט נפש למען העלות אף כל ישראל, וישא את ספריו בראש כל חוצות ביום השבת למען יראו, ויחרף שם ישראל בכל מקום אשר מצא אזנים קשיבות, וראשית כל דבריו ואחריתם היה „יהודים נמבזים", ועל כן אהבוהו מאוד כל המורים הפולנים הנודעים מאז לאוהבי ישראל, ורעיו התלמידים בקשו קרבתו תמיד, ועוד זאת כי לא נסי גם לדבר על לבו להמיר דתו. כה גדל חנו בעיניהם אך בכל זאת לא כל מורי בית הספר ההיא היו אנשים שיכחו אמונתם, עוד נמצא אחד במו אשר למען כביד אמונתו לא יכיל לחשות ויאין ביהוא כי ימיר דתו, אך הוא ידע להלחם כגבור משכיל ויך את לוחמו אחור באֹמץ לב וכשרון עד כי הודוהו כל שומעיו וימחאו כף.

– לא אוכל להטות אזן לדבריך – ענה להמורה אשר דאג לו להצליחהו בעולם הנשמות באזני כל המורים – כי במקום אשר יש בידנו לעשות טובה הרבה אז אין שומעים אף לרב. את העם אשר שמו נקרא עלי להרפתי ובשתי אשנא תכלית שנאה, שמו לי לחגא, ואמונתו למכשול עון, ועל כן לא אפנה אליו ערף לאמר לו בפעם אחת: לא עמי אתה, לא! אם כזאת אעשה אז ישישו אלי גיל כי לא להם אהיה עוד, וזאת הלא תבקש נפשם, כי כל אלה אשר יסורו מארחותיהם הנלוזים יפנו למו ערף ולא לעמם יחשבו, ובזאת יהזיקו עמודי האמונה, כי אם יעבור איש על מצוה אחת אז יפילו פחדם על אבותיו ומשפחתו ויאמרו: עוד מעט וימיר דתו, אך לא כן עתה, עת אשר שמם עוד נקרא עלי, ואם יאבו או ימאנו אחיהם אני, והמה ערבים, לפי דעתם, בעדי ובעד כל אשמותי, ועל כן זאת אעשה להדאיב נפשם ולכלות עיניהם, כי ארבה לפשוע

לפני השופטים ואין אשמה בעיניהם כהישר אשר יביא בידים ריקות לבקש משפט. ובעת כזאת תהי תקוה למלשינים לעשות עשר ולמשול ממשל רב, ומה גם למלשינים מבני ישראל, אשר להם בקשו תואנות וירשיעום גם אם לא חטאו, והמשפטים האכזרים אשר נתנו לגזול משפטם היו ככלי משחית בידי המלשינים והשופטים גם יחד לדכאם עד עפר, או להפשיט עורם מעל בשרם, וזאת שהיתה לדואג כי היה גדול ונורא על כל סביביו, גם העשירים וראשי העדה, גם הרב והדינים והיראים עטרוהו כבוד בבואו בחברתם, אך הוא דבר עמהם והתראה אתם פנים רק לעתים רחוקות ובלילה, כי לעין כל התחבר למשכילים אשר שמו בטחונם בו ויעש מארחות היראים.

ומעת אשר החל ככב הצלחתו לזרוח האירה גם אשתו פניה לו ולא הוסיפה להעביר שם חיט או בן חיט על דל שפתיה, ובכן לא נאלץ גם הבן העתיד למלא מקום אביו לעשות פשרה ביניהם, אף כי מדברו לא סר, כי כעם ישראל כן אלהיו לא יצלחו לכל ורק צרה תבוא לרגלם, ואת מחשבתו זאת השמיע תמיד בקהל חבריו בבית הספר אשר לעם הארץ וכלם אהבוהו ויכבדוהו על רחב שכלו וחכמת לבו.

ואמנם חכם לב היה יהוא אשר היה אז בן שש עשרה שנה מאין כמהו, ועליו השתאו כל המורים ויהללוהו אף כי יהודי הוא. בתחלה בלמדו עוד בבית המדרש עשה לו שם כשם אחד הנעלים, ולולא סבו אביו ואמו דרכו בסירים, כי אז לֻקח אחר כבוד לבית הגביר הגדול אשר בעיר כי בת היתה לו, אחרי כי כל יודעי התורה אמרו פה אחד כי יהוא בן דואג יהיה לגאון הגאונים בימים יבואו, ועל אבן חפץ כזאת נמצאו קונים רבים בעת ההיא, אך מפני שם אביו ואמו נחתו כלם ויסגו אחור, וגם על זאת הרבו כעשם, האב והאם גם יחד עם האלהים ועמו, ובראות דואג כי אבדה תקותו לראות את בנו כִּסֵּא בפז, אז גמר אמר לתת אותו ללמוד דעת ושפות. ואם לא יהיה לרב ראשון

התעוררו לפקוח עינים להדור ההוא אשר גשש באפלה ויקראו לכל איש אשר ידבנו לבו לצאת למלחמה הזאת, כאשר יעשו כל המורדים בקראם מלחמה, כי יקראו בקול לכל איש אשר ימאס בהממלכה השלטת ומכחם וכספם ישחדו לכל אשר ישבע לדגול בשמם גם מבלי בחון דרכיו ומעלליו ולבו, כן עשו אז גם אוהבי ההשכלה כי נתנו יד לכל איש מצוק ומר נפש, לכל מְעֻנֶּה מתגרת ידי ראשי הקהל וגאון הגאונים אשר ישבו לכס הרבנות, כי יצאו יחד חלוצים להדוף מתקוממיהם תחתם, וכל איש אשר רנן בקול גדול ובעזות מצח לחרף את כל הגדולים החיים והמתים חשב את נפשו למשכיל גדול ומפקח עינים, ותהי עת ישועה ליהוא אשר גם הוא רנן בהמתנות האלה, ואשר שבע מכאובים וכעס מידי הרבנים אשר חמסו כסאו ומראשי העדה אשר שכחוהו ולא קראו בשמו, אף הוא מהר ויסגר נפשו לצבא ההשכלה ללחום מלחמתם למען פקוח עינים להדור החי, ואחרי אשר למד מעט בתרגום האשכנזי היה למורה לבני המשכילים ולמורא לבני האמונה. מוראו היה על פני העשירים ופני העדה, ואם רעיו המשכילים מכחם שחדו בעדו למען החיות נפשות ביתו, שחדו היראים מכספם הרבה יתר לבל ימית אותם ואת בתיהם ברוח פיו, אחרי אשר נסה פעמים אחדות להלשין ויצליח, ובכן מצא מסלות בתי כל גבירי העיר ובית הרב וראשי העדה, אשר קבלוהו בכבוד ויהי לנאמן מאין כמהו, כי אך שלח דברו אל אחד הגבירים כי ילוה לו חמשים או מאה כסף מהר לעשות חפצו גם מבלי בקש ממנו שטר או עדים.

הן לא כימים האלה היו הימים ההם, אז לא ידעו עוד כי לכל אדם המשפט לבקש משפט, אז משלו השרים כחפצם והכהנים רדו בעם וימצו לשד חיתו, והשופטים עשקו ויחמסו כהעולה על רוחם, וזאת הלא מודעת כי במקום אין משפט שמה השחד ובמקום השחד שמה הרשע, זה ירשיע בדעתו כי כביר מצאה ידו לכפר עונו בשחד, ורעהו יפשע למען תמצא ידו לתת שחד, אחרי כי בלעדי שחד לא יוחן גבר

פניו, ומי יודע אם לא נפל שדוד לרגלה לולא הציאתו רוחו הכביר למרחב.

הצרה החדשה הזאת אשר כמעט התהוללה על ראשו היא כי אשתו לטשה עיניה לו ותאמר לעשותו למטרה לחצי לשונה. הן למי תתן את הכבוד הגדול הזה אחרי האלהים אם לא לאישה? כי מי גדול באלהים בעיניו אם לא אישה? ואחרי אשר נוכחה כי את האלהים תתיכח לשוא לכן נכתה לעשות זאת לאלוף נעוריה אשר ידעה כי הוא יאהב משפט ולא יאטם אזנים, ואף רגע לא נתעתה בשפק פן כחו לא רב להושיע. וביום שמחת התורה עת אשר חגגו כל בני ישראל סיום התורה והוללו במחולות ברחובות, עשתה גם היא סיום לאהבתה אותו ולדברי נחומיה נחֻמים לנסותו אם יקבל גם את הרע מפיה כאשר קבל עד הנה רק את הטוב, ותֹּרא לו כי אם הוא לא הצליח לשאת כתר הרבנות תצליח היא להיות מגיד ומוכיח, ותוכיחהו דרכו על פניו. אילם כמעט נזרקו מפיה המלים: גבר לא יצלח! התעורר גם הוא ויִּרא אותה באותות אשר עשה ביד חזקה כי תלמיד חכם הוא אשר הלילה לו מנאֹחול על כבודו, ותארי הכבוד „בן הוט" „בת סנהלר" נשמעו פעמים רבות ביום ההוא, לפי דברת רבים, בבית דואג: הוא קנא קנאת אלהי הצבאות ויאמר כי בפשעה הדלו אבות הילדים מתת את בניהם לו כי שמעו שם אלהים מנאץ בפיה, והיא רבה ריב חרפת עמה באמרה כי יען אשר חרף וקלל תמיד את בני עמו על כן באה עליהם הצרה, ואחרי כי לא היה מוכיח בינותם מלבד הבן הבכור, לכן ישב לכסא משפט ויצדק גם שניהם באמרו כי עם ישראל ואלהיו, גם שניהם לא יצליחו לכל, רק צרה תביא לרגלם והועיל לא יועילו — על חכמת הבן וישר משפטו השתאו גם האב גם האם וישבת מדין ביום ההוא, ולא שב עוד, אחרי אשר דואג מצא לו מקור אחר למחיתו.

המקור הזה היה מעין ההשכלה, כי בימים ההם החלו רבים לפקד צבא ההשכלה למען הלחם באמונה; רבים

האלה! ועל כן ריב היה לה תמיד את אלהי השמים ולא יכלה
לכפר עונו. הן אישה עזב אפו ולא כלה כל חמתו רק יען
כי בקש לפקח עינים עורות, אך מדוע זה יחריש יתאפק
האלהים? ההוא גם היא יבקש עינים פקוחות? לא! לוא חפץ
בזאת כי אז פקח עיני הדור החי וראה גדולת אישה, ואם זה
עתה עלה החפץ הזה על לבו הלא לאישה משפט הבכורה והוא
בא בגבולו, ואיך תסלח לו? ועל כן לא סלחה לו ותרב
ותתקוטט בו כל היום, עד אשר נלאה נשוא וירא לעין כל
כי עינים פקוחות שנאה נפשו ויכבד את לבב כל אבות הדור
הבא בפעם אחת לבל יוסיפו לתת בניהם בידי הפוקח עורים,
ואחרי „בין הזמנים" נפקחו פתאום לפתע עיני המלמד לדור יבוא
כי כבר כלה מלאכתו ולא נמצאה לו עתה קהלה גדולה
אשר חפצה היה יתרפס לפניו ולהביא צוארה בעלו, כי אז
היה בידו לקחת מיעד למען נהל את צאן מרעיתו כחפצו,
אך אחרי כי במקרה לא ידעו הקהלות מכל אלה ולא שלחו
אליו הבריהם, לכן ישב בביתו ויעצם עיניו לבל יראה את
האורח החדש אשר בא לביתו. כי אמנם אורח גדול מאוד
היה, כיאות לאיש גדול כמהו, אך שם האורח ומראהו לא
מצאו חן בעיניו. שם „מדפיר" לא שם יפה הוא אף בעיני
אלה אשר לא ידקדקו בשמות, ומראהו עוד נתעב ומשחת
יותר, עד כי גם אלה אשר לא יביטו לתאר הפנים יקוצו
מפניו. האורח הזה בא ויואל לשבת בביתו כמו בן הוא או
התן לאדון הבית, ואדון הבית אשר ידע להעריך ערך כל
גדול לא הרהיב עז בנפשו לאמר לו: צא! ובלי ספק זכר
גם ההלכה הפסוקה מבעלי התלמוד כי בדברים באלה לא
יאבה ולא ישמע האורח בקול בעל הבית, ואשתו אשר רבה
ריבה מאד בהאורח, אשר לא נקרא, נוכחה כרגע כי גם היא
אטים אזנים כאלהי המשפט ולא ישמע שאגתה. לשוא שלחה
אותו אל אשת הרב, אל נשות המלמדים, אשר להן חדרים
מרווחים — הוא באחת, את ביתה אוה למושב לו, ומי יושיבנו?
וצרת נפש דואג גדלה מאוד, כי עוד רעה חדשה היתה נוכח

וישבע בלבו לבלתי קחת עוד משרת הרבנות על שכמו אף אם יתרפסו לפניו וילחכו עפר רגליו, כי דור עור הוא, דור אין בו תבונה ועליו החובה לפקוח לעור הזה עינים, ועל כן השפיל גאותו ויבקש לו תלמידים להורותם למען יהיו גלויי עינים בדור הבא, ואחרי כי הנערים הגדולים כבר סלפו כלם דרכם ויהיו כאבותיהם, לכן בחר בהקטנים אשר לא ידעו עוד מטוב ועד רע, ואותם יעשה לאנשים. ואם גם עיני לא תראינה את הדור החכם ההוא — כה אמר לאשתו בדברים נחומים — הנה עיני בנינו תחזינה אותו, והלא זאת כל חפצנו כי בנינו יהיו מאשרים ממנו — ובכן היה למלמד לדור הבא, אשר פי הדור העור בשם „מלמד דרדקי" יקבנו. ואם כי לא לשוא לב היה לו להקרא בשם כזה, בכל זאת מחל על כבודו, כי מה יהיה לעשות למען דור יבוא ואיש גדל דעה לא יעשנו? הן כל חכמי הלב משנות דור ודור בשפל ישבו, רואיהם לא הכירו דרכיהם ויתנום לנבזים ושפלים או למשגעים ויגדילו עליהם עקב, והמה לא שבו מדרכיהם ויקריבו את נפשם כקרבן מנחה לדור יבוא, והדור הבא הוך לאורם ויעריץ שמם כבני אלים, וכן עשה גם דואג כי הקדיש נפשו לבנים אשר נולדו זה חמש או שש שנים וירם לקריא וכתוב ולפקוח עינים ובטנו שבעה להם, אולם רק בטנו ידעה שבעה ולא רוחו, כי אף אם הקריב נפשו כעולה למען כל בני האדם בכל זאת לא שלט ברוחו להסיר כל גאה וגאון מלבו, וישטמוהו רעיו המלמדים לקטנים ויבזוהו המלמדים לגדולים, וכל יודעיו לא אהבוהו, ויכבידו את לבם מהאמין בכל האותות והמופתים אשר נתן להם כי הוא הגדול בדורו. ולצפנת אשתו רבו כמו רבו הצוררות והעושקות אותה למאות, כי תחת אשר לפנים היתה רק אשת הרב איבתה בנפשו, ותדמה כי בהכריתה ראש הצפעוני הזה אז יהיה שלום במגורה, ראתה עתה נחשים וצפעונים על כל דרכיה, כל נשות המלמדים גזלו באכזריות נוראה כספה וכבודה, ואלהי המשפט עוד יחריש ויהם ולא יתעורר לעשות נקמות בחטאיה

הרב החומס כסא אישה ומגפותיו ללב אשתו הגוזלת מקומה. אבל היא נוכחה כי כהדור כן שופטו, הדור היה עור עינים ואלהי המשפט היה חרש ולא שמע ריב חרפתה וירא האון הנעשה לה ולאישה ולא התבונן. וכרפות אמונת דואג בהורו כן רפתה אמונת צפנת באלהי המשפט אך אמונתה באישה עודנה חזקה כמקדם ועוד הוסיפה אהבתו בעת אשר ראתה אותו חורק שניו ושופך כאש חמתו על העדה ועל כל קהל ישראל ובהשמיעו בהוד קולו כי עוד יעשה נקמות בזעומי נפשו אלה, ותקו ותחכה בכליון עינים ליום הנקמה, אף כי עלילות אישה בפלסו לחצי נקמתו נתיב עוד לא נודעו לה, אם יחזיק בכנפות הארץ וינער רשעים ממנה, או ירד לתחתית הארץ ויהפכנה על פניה, או יסיר גבול מעל הים וישטוף תבל ומלואה, או יפתח שערי התפתה ויוציא מאוצרותיו להבת שלהבת לצלות כל היקום, והיא תשבע שמחות לראות את הצלי הגדול הזה, או כל אלה יחד תעשינה ידיו ברגע אחד, אך זאת ידעה נאמנה כי דברו יקים, ומה גם בראותה אותו יושב והוגה מזמות כל היום, אז בטחה כי עוד אחת מעט וכברק יראה הדרו על פעלו ותראה באויבתה, באשת הרב.

אולם אישה עוד האריך אפו ועוד חמל על התבל אשר נבראה בששת ימים ולא השחיתה ברגע אחד, אך תחת זאת השחית בביתו כל הנמצא בכסף ורעיתו עֲזָבַתּוּ, כי אכלו ושתו כמו בכסף העדה שלמו בעד המאכל והמשתה, והסנדלר חדל מעבוד עבודתו למענם, אחרי אשר בקש ומצא לו מרגוע מעמל החיים בחברת רעיתו אשר הלכה לפניו להורותו הדרך, ולהבכור העתיד למלא מקום אביו נלוה עוד אחד ולו עוד אחד, ולהם עוד אחת אשר התעתדה להיות אשת הרב באחת הערים הגדולות, וכלם יחד בקשו אכל לנפשם כבני רבנים, המה בקשו וימצאו עד אשר בא היום אשר בקשו לשוא כי לא מצאו עוד מאומה הדבר הזה היה רע בעיני דואג במעט כרעת בני דורו וישב אל לבו לחשוך נקמתו לעת אחרת, עת אשר בבטן מלאה וברוח שוקטה יוכל לחשוב מחשבות נקם,

היתה רוח צפנת ותשכיחה את מחמודיה מקדם: לריב בחזקה את האכרים הבאים לקנות מרכלתה ותחל להיות צופיה הליכות ביתה, בלי ספק מיראה פן יְגֻנַּב האוצר הנחמד העתיד להלקח אל אחת הקהלות הגדולות, ותעזוב את החנות ביד אחותה הקטנה ממנה, וכאשר ברכה אלהים במִמלא מקום אביו באחת הקהלות הגדולות מכרה את החנות ותהי נקיה לביתה לשיש ברהב הגדול ובבנו ממלא מקומו.

אמנם לא כל תקוה תביא לאשר יחכה לה, כאשר לא כל אמונה תצליח את המאמין בה; אמונת דואג בההור כי גלוי עינים הוא החלה ללכת הלוך וחסור, עד כי במעט גזר אמר באפי, כי דור שתום עינים הוא, דור עקש, דור תהפכות, דור הראוי כי בן דוד יבוא בו, אך הוא מושל עוד ברוחו ולא שפך כל זעמו על הדור הרע ויצפה לתשובתו, אולם גם ארך אפים ילאה נשוא מרי והפצר ימים רבים, גם אלהי השמים התקצף אחרי אשר נִסָּה עשר פעמים, וגם הרועה הנאמן כלכל לא יכול מרהו ומשאו וריבו עם המורים, ועל כן חללה לנו מחשיב זאת לדואג לחטאה אם קצר מעט ארך אפו ויקרא: שמעו נא המורים, אם לא עתה תבהרו בי אז לא אדרש לכם בעד כל הון, כי אבחר למצוא מחיתי בעמל כפי מלכת ולנוע על עדה סרת לב ושתומת עינים — . אנחנו לא נמשיכנו על זאת כי נדע נפשו, ומה גם אחרי אשר לא בתוך קהל ועדה הודיע כעסו, ובכל לב נכון היה לסלוח לשבים, רק באזני אשתו אשר קנאה מאוד לכבוד אישה, האבן המתגולל באשפתות, לפי דבריה, ותשפך עזוז אפה על הרב אשר בעיר אשר ימאן לזכור כי יש קץ לכל האדם ויסף לשבת על כסאו ולקבל שכרו מכספי העדה ויגזול כבוד אישה וכספו ביד רמה לעין השמש ואין שופט ומוכיח לבליעל הזה עונו, וכל הקללות והגדופים אשר נמצאו לפנים באוצר הגיתה הביאה עתה לראש אשת הרב, המרצחת אשר תירש מקומה בבית התפלה בעזרת הנשים, והיא העשוקה תשב בצד הדלת בשפכה שיחה לאלהי המשפט כי ישלח חציו לראש

מעונה הצר רק למען תוכל לבוא ולנבא בחלום הלילה לבתה כי עוד שמחה ואשר נכונו לה, והשמחה והאשר באו לה לרגלי דואג מררי בן החיט, אשר לא במחט כי אם בשכלו נקב וירד לתהום התלמוד והפוסקים ויעלה – צפנת בת הסנדלר וחנותה ועוד שתי מאות כסף בידו. דואג היה ענו הלב ויודה במו פיו לחותנו ולאשתו, כי ערכו שפל מן התנאים והאמוראים גם מרבנן סבוראי וגאונים קדמונים ואולי גם מהפוסקים הראשונים, אך הוא לא שכח תורת הרמב"ם לבל יטה איש לאחד משני הקצות ועל כן לבל תגדל ענותו יתר מדי ויהיה לנבזה (אף כי את הדבר הזה התיר הרמב"ם בסמכו על דברי החכם מאוד מאוד הוי שפל רוח, אך הוא היה מהמחמירים) לכן מהר ויאמר: אך בכל גדולי הדור ואולי גם בשנים או שלשה דורות לפניו לא היה כמהו, ואם אמנם הוא רק אדם לעמת הראשונים אשר היו כמלאכים אך תחת זאת כל גדולי הזמן כחמורים לנגדו, ולא יספיק אף רגע כי להדור כלו עינים בראשו ויבין גדלו ויושיבהו לרב ראשון באחת הקהלות היותר גדולות בארץ. ועל כן קרא תמיד בשם הקהלות הגדולות למען דעת את איזו מהן יצליח בהופיעו בגאון הדרו בקרבה לנהלה בשבט תורתו, ולא שעה לתחנוני הקהלות הקטנות, אשר רץ אחר רץ ומלאך אחר מלאך ומכתב אחר מכתב שלחו לו להביאהו אליהן. הוא מאס בכלן, וכן אמר לחותנו אשר חשב אותו כמלאך ממרום, וגם הראהו, לא את הרצים והמלאכים, כי אם את המכתבים אשר לדאבון נפש חותנו לא יכול לקרוא במו כי עיניו כהו מזקן, לפי דברו. על זאת דוה לב חותנו מאוד כי לא יכול לקרוא בעיניו את המכתבים הנעימים ההמה, אך בכל זאת נתנו שמחה בלבו ובלבב בתו, והמה לא ידעו עוד כל שמחתם, כי מי יספר את השמחה אשר שמחו לוא ידעו קרוא? הן אז ראו כי לא רק גדול בתורה הוא דואג כי אם גם סופר נפלא אשר ישכיל לכתוב מכתבים נעימים כאלה. התקוה הזאת כי עוד מעט ותהיה לרבנית באחת הקהלות הגדולות.

– הן אמרתי לכם כי לא אוכל לעשות זאת אחרי כי לא נכבדתי להיות ממתי סודכם בתחלה – ענה רע זרחי – רק נספחתי עליכם, ועל כן הלילה לי מבוא בגבול זר, רק באשר תספרו איש איש ספורו אז אביא גם אני אחריכם ואעשה כהפצכם –. המענה הזה ישר מאד בעיני היושבים ואחד מהם אמר כי הוא יחפוץ לספר.

כל היושבים הטו אזנם והאיש החל כדברים האלה: אחרי כי שני הספורים אשר ספרו רעי בגאון ושבר יסודם לכן אספר גם אני כמהם, אך אני אקרא לספורי בשם:

ו.

הוֹן בְּיוֹם עֶבְרָה

לא יועיל הון ביום עברה, אמר החכם, וזאת ראינו בעינינו ביום השבר אשר בא גם על יהוא מררי, ראש לאגודת מסלת הברזל הדרומית בעיר וויען. גדולת האיש הזה בימי אשרו שמעתם בלי ספק כלכם, ואחריתו אולי גם היא לא נעלמה מכם, אך ראשיתו ומוצאו אספר לכם עתה.

חכם גדול מאין כמהו בתלמוד היה דואג אבי יהוא מררי, בעיניו, ונכבד וגדול לעמו, בעיני אשתו. היא היתה בת סנדלר והוא בן חיט! אך הוא למד תלמוד ופוסקים והיא למדה לפעור פה ולהאריך לשון ולמכור לחם ותפוחים בחנותה אשר עשה לה אביה. היא היתה נערה יפה והכמה מאין כמה, בעיניה, ואשת חיל נעלה על כל הבנות, גם זאת בעיניה, כי על כן מאסה בכל הפעלים אשר עשו מלאכתם בבית אביה, ולגדולות קותה נפשה, ואביה נתן לדבריה צדק, ואמה ידעה זאת מראש, כי אביה נראה לה בחלום לילה וינבא לה שמחה ואשר לביתה. והשמחה וה ...ר האלה באו באמת לביתה, רק אחרי אשר היא כבר עזבה א תו להחליפו בבית עולמים, ובלי ספק עזבה גם היא את

ולהשחית, ואותם את הגלים, נצור, מהם נפחד יעליהם נתאונן, כי כח הסערה הנעלמה אשר הרימה ראשיהם נעלמה מעינינו. וכן לא מצאו מנוחה לנפשם היושבים על האניה כל עוד אשר ראו הגלים מרימים ראשיהם, כמו אויביהם בנפש המה, ואך בנוחם שבה המנוחה ללבם וישבחו את פחדם ואת אימת המות אשר נפלה עליהם וישובו לחשוב בחיים, ובני החברה שבו לבקש לשמוע ספורים כאשר אותה נפשם בטרם אשר קמה הסערה.

בן־דוב לא היה בתוכם כי חלה, אם ממחלת־הים כאשר אמר, או מעברת הגלים הזדונים אשר היו כרפואת לאביו ואשר באו אל קרבו, לפי דברת הצעיר, אחת היא, אמר כספיה לכל דבר אשר לא ידע נאמנה אם כן הוא, וגם בשמעו הדבר הזה אמר אחת היא וישם פניו אל בלשן וישאלהו: האשגה אם אחשוב כי העלוי אשר הרכיו כפרת והעלוי אשר גדולותיו השמעתי אחד הוא? —

— זאת לא אדע — ענה בלשן.

— אבל לפי דבריך הן אחיך הוא ולך לדעת זאת —

— אבל הלא השמעתיך כי לא אדע ולמה תשוב ותשאלני? — קרא בלשן ברגז וכספיה ענה: אם לא לרצון לך הדבר, אחת היא לי — ויתר השומעים נפלגו בדעותיהם, זה אמר כי אחד הוא, ורעהו כי שנים המה, עד אשר התעורר ר׳ זרחי לעשות שלום ביניהם ויאמר: הלא השמעתיכם כי אמנם כן היא, אחד הוא, כי אני ארעהו, וגם ארע עוד יותר כי לשתי הנשים, אשר עליהן הביא שאה, עוד שלישית. אשר היתה עדי אובד באשמתו, אך גם הוא נשא עונו, כי כפעלו שלם לו —. פני בלשן שנו בשמעו דבריו ובכל זאת הבליג ויאמר: אדמה אדוני כי תשגה במשפטך, כי העלוי הראשון אחי הוא, אחי יושב שלאנן ושלו בביתו ולא הוא השני, אף לא השלישי כאשר תדמה —

— אולי שגיתי — ענה ר׳ זרחי במנוחה.

— ספר נא לנו אחרית מעלוי אשר תדע — קראו אחדים.

היו אשר הרדו כמהו ויבקשו להפיג פחדם ביין, אשר בעת בואת לא יפיל תרדמה כי אם יוסף להביא תמהון בלב ומפח בנפש, ואחרים בקשו להראות אמץ רוחם ולשחק לפחד, אף כי פניהם ענו בם, כי לבם לא הנן באמץ כלשונם. ובכל זאת שחקו כלם ביום השני לרך לב ורחי, יען כי השמיע בפיו את אשר הגה לבו. הנה כן המה דרכי בני האדם: רמית תלעג להם, שקר יתעודד על אמת ויעטה עליה כלמה, מבוז ישא ראש ומדבר אמת כלבבו יהי לחרפות — — —

כל בני החברה התאספו שנית יחד ביום המחרת, אשר אף כי לא יום צח היה והים עוד זעף כמו יהגור שארית חמית בטרם כלה כחו, כאדון אחרי כלה חמתו בעבדיו ביסרו אותם ובכל זאת עוד חמתו לא שככה, או כמלמד אחרי אשר עשה שפטים בתלמידיו ובכל זאת עוד לא נח לבו, או כבעל אשר הראה לאשתו כי הוא הבעל, וגם אחרי ראותו כי אשתו אך אשה היא ולא תוכל לדין עם התקיף ממנה עוד לא ישקוט עברתו כרגע, או ככל אלה אשר אין רעיון בלבם שישלוט בו לבליא רוחו. הים עוד סער והסערה הדפה את הגלים ותהדפם להתנשא על, אך המה כמו עיפים מעמל היום העבר והלילה הורידו ראשם כרגע עד אשר הונח להם ולא היסיפו להרים ראש. הנה כן המה אנשי הצבא בצאתם למלחמה לשפך דם, לעשות ערים נושבות לנכחדות, להפך שדה תבואה וכרמי חמד למלחה, לא ברוחם כי אם ברוח המושל אשר יוציאם להרג גם המה, וגם המה יבקשו בכל לב שלום ומנוחה רק רוח המושל ינחם, וכן נראה לרגעים בחיינו צרים קמים עלינו אויבים יעטרונו ויגירו בנו מלחמות ועליהם יזעף לבנו, ולא נתבונן כי גם המה אך נענים המה, לא בחפץ הלב יקומו ולא באות נפשם יָרֵעוּ, כי אם ביד גבה מעליהם המה לבלי משחית לעשות חפצו ובכלותם משלחתם יהיו גם המה למשחק לו. רבות הנה הסערות, רבות מאוד, סערות התאוה והחפץ, סערות הקנאה וחציה, סערות האהבה ורשפיה וכהנה סערות רבות אשר תכינה גלי עברה בים החיים לבלוע

א

אובה לדבר עמהם —

— ראה גם ראה איך תחזיק באולתך, לוא ידעתי כי רעה נגד פניך האם פתיתך לדבר עמהם, הן אך למען הרגיע רוחך אחפוץ לעשות כזאת ואתה תחרד ותבהל, כמו עונות נוראים יביאו מֹרך בלבך —. אחרי אשר הרבה רעו לדבר עמו נאות זרחי לגשת אל שלשת האנשים. בתחלה עמד כפושע לפניהם ולאט לאט שב רוחו ויהי שמח ובלכתו מהם אכל וישת בתאות נפש, וכאשר נקרב אליו הצעיר לדבר עמו הסב פניו ממנו וילך לו למקום אחר.

ביום ההוא לא התאספו עוד בני החברה לשיח כי סער גדול התחולל פתאום וערפלי עלטה כסו את פני הרקיע, הים הלך וסער מאד, גליו רמו רגע כהררי עד ועד ארגיעה הֶמְּבו כמו נבקעו מתחתם והאניה ירדה עד תחתית שאול. היושבים על המכסה נעו ונדו כשכורים, ורבם אשר לא הסכינו לעבור ארחות ימים תעו בקיאם. זרחי אשר פניו שֻׁנּו מפחד כמו כבר בלע התהום את האניה והוא בבטן דג ימצא, נסה לזחול על ידיו ורגליו אל התא לבל יראה בעיניו בלהות צלמות, אך רעהו עצר בעדו באמרו כי בהנָתא תכבד עליו מחלת הים.

— אבדנו כלנו אבדנו — נהם במר נפשו — אמלל אני מכל יושבי חלד —

— לא אבדנו, ולא אתה האמלל בכל בני חלד — ענהו רעו במנוחה — הן לא אתה לבדך תמצא בהאניה —

— אבל אני כלכל לא אוכל זאת — ענה זרחי.

— וגם לי לא לששון לב הוא, אך למה זה תהגה אתה אך נכאים? האם לא תבוש לעורר תאניה כאשה מצרה? —. זרחי לא השיב על החרפה אשר נשא עליו רעו ויתנהו כאשה מצרה, אם יען כי נכלם מדברי רעו, או מאשר כי הפחד אשר גבר בלבו מרגע לרגע כהסער אשר גבר חילים, העתיק מפיו מלים, אך הבליג וירד מעל המכסה להסתתר בתא לבל יראה בעיניו קברו הפתוח לפניו, כאשר אמר בקול דממה לנפשו.

אמנם לא הוא היה האחד אשר הפחד אפפהו, רבים

תביא עליך רעה אשר לא תוכל להמיש צוארך ממנה? —

— ומה אוכל עוד להביא עלי? האם מעטית הנה הצרות אשר אפפוני? —

— ומה הנה הצרות אשר עליהן תאבל נפשך? הלא כלן אך בדמיונך תולדנה ובדמיונך תמצאנה מחיה להן, הן מה יחסר לך כי תתאונן? אך אחת תחסר לך והיא רוח נכונה ואמץ לב ואם תבקש ותמצא את המחסור הזה אז לא יחסר לך דבר —

— אבל מה אעשה אם אלה אין לי? — ענה זרחי במתחנן — הנה אראה כי שגיתי בתתי אזן קשבת לאיש אשר לא ידעתי תמול שלשום —

— ועוד יותר שגית כי גלית סודך לאיש אשר לא ידעת מתמול שלשום —. זרחי נתר פתאום ממקומו ויקרא במגנת לב: אהה, כי לא חשבתי זאת מראש! ומי יודע אם לא יגלה סודי לכל —

— עתה אין כל פחד לנגד עיניך, כי אין בידו להרע לך, אך השב אל לבך וקח מוסר לימים הבאים —

— ובכל זאת מי יודע? — ענה זרחי ויורד ראשו.

— הנה אראה כי לא תאמין לדברי, לכן אעידה לי עדים נאמנים אשר גם הם כפי יגידו כי כבר נודע בווין כי נקי כפים אתה, רואה החשבון בגד בך והוא גנב את הכסף —

— ומי המה העדים?. —

— הלא ראית את שלשת האנשים אשר שחקו בקלפים על השלחן לא רחוק מאתנו? —

— ראיתי —

— המה שלוחי בית המשפט מווין לבקש את הגנבים הנמלטים לארץ החדשה —

— שלוחים מבית המשפט, אהה! — קרא זרחי ויתנודד.

— ולמה תקרא אהה! הלא אמרתי לך כי המה יגידו לך צדקתך, ולא לך לירוא מפניהם —

— ובכל זאת אמאן לראות פניהם, אאמין בדבריך, ולא

– ואני לא אובה ולא אשמע לך ולא אעביר דבר על דל שפתי –

– ראה תראה כי תעשה חפצי, כי כאשר אחזה לי התערב איש בתוכנו וינבא לך עתידות רעות, וזה דרכך תמיד לתת אזן קשבת לכל אויל או מכזב אשר יתעך בשפק, ולבי אומר לי כי הצעיר אשר אתו התהלכת ודברת הביא בלבך פחד שוא, ולולא ידעתיך מאז כי אז לא עלה על לבי רעיון כזה כי איש כמוך יטה אוזן לדברי בן בליעל –

– ומי הגיד לך כי בן בליעל הוא? – שאל זרחי וירם מעט את ראשו.

– פניו יעידו בו, אך לא אודותו כי אם אודותך אדבר ועל כן השמיעני מה דבר עמך –. זרחי עמד רגעים אחדים כמתעתע וישת עצות בנפשו אם להשמיע את אשר בלבו או לחדל ואחר כן אמר: לכן אשמיעך כי הוא אמר לי כי ברמיה סבבתני, והוא ידע זאת נאמנה, למען השיבני לווין ולמגרני בידי רודפי נפשי, ואני אף כי לא האמנתי בדבריו בכל זאת אמרתי אפקח עין על אשר לפני ולא אלך כבהמה בבקעה אחרי מנהלי –

– כן חרצת – ענה רעו במנוד ראש – ובכל זאת תלך כבהמה בבקעה אחרי הנער השולל הזה אשר לא ידעתו תמול שלשום ותתנני, אותי אשר ידעת, לבוגד ועיל! אמנם לך רוח משפט ודעת ואהבת רעים מאין כמך, אך דע לך כי אחרי כל אלה אחס עליך ולא אפקוד עליך אפי –

– אבל מי הגיד לך כי האמנתי בדבריו? –

– אתה במו פיך ומעשיך –

– אבל מה עשית אתה לוא היית תחתי, האם לא בא ספק בלבך בשמעך דברים כאלה? –

– אני ירקתי בפניו לוא דבר און כזה באזני –

– אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו –

אני לא אבוא למקומך כי רוח נכון בקרבי, אך איתך אזהיר כי אם לא תתאושש ולא תשכיל לשפוט מישרים כי עוד

– הוא צדק מאוד במעשהו – קרא אחימות הקטן. ובלשן ישב שקוע בעשתנותיו ולא דבר דבר עד אשר העירהו כספיה ויאמר: ומה תאמר אתה? האם זה הוא העלוי אשר אודותו ספרת או אחר הוא? האם אחיך הוא או אין? –

– לא אדע – ענה בלשן במבוכה.

– הוא הוא – ענה רע זרחי פתאום וכלם השתאו – אני ידעתי כל אלה ואדע גם אחריתו, כי גם לו בא שבר תחת גאונו, וכגמולו יְיֻּבַם לו –

– אם כן ספר נא לנו אחריתו – קראו אחדים פה אחד.

– הנה גר אני עמכם – ענה רע זרחי בשחוק קל – וחללה לי מבוא בגבולכם, אך כאשר תספרו איש איש אשר יחפץ לספר אז אספר לכם גם אני אחרית העלוי הזה –. ברגע ההוא נשמע קול הפעמון הקורא לארוחת הערב, ויקומו כלם ממקומם. זרחי עמד ממקומו כמו בלי חמדה ועיניו הוריד לארץ כמו ירא מהבט בפני איש, ולא ענה על דברי רעו אשר שאלהו דבר פעם ושתים: מה היה לך? האם אין שלום בעצמיך? – אך כאשר האיץ בו רעו כי ישיבנו דבר ענה בכבדות ובקול דממה: אין אמלל כמני בכל הארץ, אך בי ישלח הזמן כל חצי זעמו? –

– ומה זה היה לך פתאום כי היית לאמלל שנית? לפני שעות אחדות מְאֻשָּׁר היית ועתה שבת ונהפכת פתאום לאמלל, הלא דבר הוא! הן מכתבים לא באו לך היום אשר יעציבו רוחך, השמיעני מה עמך –

– הן לא מורי או אדוני אתה כי תצוה עלי במפגיע לענות אותך דבר – ענה זרחי ברוגז.

– הנה כי כן! – קרא רע זרחי – רוח השגעון החל שנית לפעמך –

– אם משגע אני בעיניך למה תתרועע אתי ותציקלי, עזוב את המשגע ובקש לך רעים בעלי דעת –

– ועל כן לא אעזבך ואציק לך עד אשר תשמיעני מי זה הסב לבך שנית מאחרי ומאחרי התקוה הטובה? –

מפני מרגלים חרש מארצך, אך מעיני השופטים הארץ הזאת חלילה לי מכסות דבר, וגם אותך איעצך לבל תעשה כזאת, הגד דבר אמת כי בן השלטן אתה ויעזבוך לנפשך –

– אבל שקר הדבר, לא אמרתי לך כזאת ולא עלה על לבי לדבר כזב – ענה בן השלטן.

– ומה תענה אתה על זה? – שאלו השופטים את העלוי. הוא שלח ידו במנוחה לצלחתו ויוצא ממנו את שטר החוב אשר נשאר בידו ואשר עליו היה רשום בכתב יד בן השלטן ממאראקא ויאמר: ראו אדוני את העד הנאמן הזה, או אולי יכחש ויאמר כי לא ידיו כתבו זאת, אז עדים לי המה משרתי והעובדים בבית מסחרי אשר ראו בעיניהם בבואו אל ביתי לבקש כסף –. פני בן השלטן נפלו מאוד ומבוכתו גדלה ולא מצא מלים לענות דבר. ושלוחי בית המשפט שמו ידיהם תחת אצילי ידיו והאחד מהם אמר: מטעם משפט הממלכה נשים משמר על האיש הזה אשר הרבה מרמה ומזמה וכל דבר בליעל עשה בכל מקום בואו. מבית האכורים מווין אשר נאסר שמה על מעלליו הרעים ברח ויבוא הנה, אך עין המשפט צופיה – ובכלותו דבריו שם את השטר אשר לקח מיד העלוי בכיסו ויחזק בידי בן השלטן להוליכו. אז ראתה אשתו כי לא עת היא להרבות מחשבות אם להתעלף או אין כי ראתה כי אין עת טובה מזאת להתעלף שנית ותעש כן, ובעל הבית שב הביתה בפנים נזעמים וכל הקרואים השתוממו ויניעו ראשם ויסבו את העלוי כי יספר איך נודע אליו וכמה כסף הלוה אותו, ואיך האמין בדברו כי בן מלך הוא וכאלה רבות.

– ואחרי כן – חתם כספיה דברו – חלתה אשת הבוגד וכמעט מתה בחליה, וחצי כספה או יותר מהחצי, אך אחת היא, אבד בהענין הרע ההוא, והעלוי ראה שברה וישמח בלבו כי הוא עשה כל אלה לה וגם גלה את אזנה כי הוא הסבב בכל אלה –.

– אמנם נקמה נוראה היא – קראו אחדים.

– אכזריות לב היא מאין כמוה – אמר זרחי.

אדבר על לבה לעזוב אתי את הבית, אך הבטיחני לבל תוסף לדבר אלי בעת אשר אשתי תגדי לבל תרגיז רוחה שנית –

– אם לא לטובתך לא אסף דבר אליך – ענה העלוי, ובן המלך הלך אל אשתו ויפתנה לעזוב את המשתה וישב אל חדר הקרואים להפרד מעליהם. אך ברגע אשר אמר לצאת מהבית נגשו שני אנשים אליו ואחרי אשר בקשו סליחה מאת בעל הבית, אשר הלך ללות את הקרואים הנכבדים האלה, על אשר נעזו לבוא לביתו להפר את המשתה בהצטדקם כי פקודת שר בית המשפט עליהם חזקה, שמו פניהם אל בן המלך וישאלוהו: מי אתה? –. בן המלך נפעם רגע ואחרי כן ענה: בואו אתי החדרה ואשמיעכם ככל אשר תחפצו לדעת –

– לא נוכל לעשות כחפצך, כי כן פקד עלינו שר בית המשפט, השמיענו כרגע האתה הוא בן השלטן ממאראקא? –

– אינני בן השלטן – ענה באמץ לב.

– ומי אתה? –

– אני הנני שר גדול ממאראקא כאשר יעיד בי מכתב התעודה אשר בידי ואשר תוכלו לראות בעיניכם בבואכם אתי הביתה –. אחד משני שלוחי בית המשפט מהר ויקרא את העלוי ויאמר: הלא אתה אמרת כי האיש הזה בן השלטן הוא והוא יכחש, ועל כן דע כי אם לא תמצא ידך להוכיח לנו כי כנים דבריך או כי גם אתה נתעית להאמין בזאת, כי תענש כמעיד עדות שקר, השמיענו שנית לעיני העדים העומדים בזה, מי הוא האיש? –

– הוא בן השלטן ממאראקא – ענה העלוי.

– מי הגיד לך זאת? –

– הוא בפיו –

– שקר הדבר! – קרא בן השלטן.

– האתה תתנני למדבר כזבים באזני השופטים? – קרא העלוי – אם אמנם הבטחתיך לכסות הדבר, אך יען כי יגרת

– יש ויש – ענה העלוי במנוחה – אך – – –

– אבל מה „אך״ ? השמיעני דבר כרגע כי לא אוכל להותר פה –

– אני חפצתי להשמיעך דבר לטובתך – ענה העלוי במנוחה ובכבדות – אך אחרי כי בן המלך אמר כי לא יאבה להכירני מעתה אמרתי טוב לי לעשות רצונו ומהיום הזה לא נכיר איש את רעהו –

– אל תשית לב לדברים אשר דברתי בחפזי, כי הלא ידעת כי רעיתי אויבת אותך וגם אתה יעצתני להתנכר לך בעת אשר היא אתי, ועל כן אבקשך לבל תרבה דברים ותשמיעני את אשר אתך כי עד מהרה תשוב רעיתי הנה ? –

– גם לדבר הזה אשא פניך – ענה העלוי – לכן דע לך כי שני אנשים, אם מרגלים המה או שלוחי בית המשפט זאת לא ידעתי, באו אלי וישאלוני אם באמת ימצא פה בן השלטן ממאראקא, אני עניתי אותם כי לא אדע אך האחד מהם אמר אלי: דע כי שלוחי בית המשפט הננו ונבוא הנה לבקש את איש מרמה אשר הרבה להרע במזמותיו ויגד לשר בית המשפט כי הוא ימצא בבית הזה ויתן אותותיו אותות על האיש אשר פניו כפני בן ארץ הקדם, וכאשר הרבינו להקור אמרו לנו כי הוא בן השלטן ממאראקא, ואתה תדעהו כי דבר לך עמו, ועל כן השמיענו דבר אמת אם כן הוא אז נעזבנו ונלך לנו – בשמעי כזאת אמרתי אצילך מחרפת חנם ואגלה להם, וכן עשיתי כי גליתי להם הסוד –

ומדוע זה עשית כדבר הזה ? – שאל בן המלך – הלא צויתיך להסתיר הדבר ? –

– אבל הן לטובתך עשיתי זאת, וגם חפצי הצליח בידי כי האנשים בשמעם דברי הניעו ראשם וילכו להם, ועל כן אמרתי אמהר לגלות אזנך למען תבקש תאנה לעזוב את הבית – בן המלך שמע דבריו ושפתיו צללו וידיו רעדו מעט לעת ובכל זאת התאמץ וישחק ויאמר: אף כי אין כל פחד לנגד עיני בכל זאת אעשה כעצתך, ואחרי כי אשתי התעלפה, לכן

ולמבוכת אשתו ויבקש ללכת הלאה וכמעט אמרה רעיתו כי נפדתה מידי השטן אשר קם נגדה והנה אהה! רעם ורעש סופה וסערה הגיחו יחד לערער מוסדות תבל! העלוי העז פניו לגשת אל בן המלך אשר הסב פניו כמו לא ראהו. הוא נגש אליו כמו לא התבונן כי רעיה על יד ימינו ויאמר בקול דממה כמו חפץ להכתיר הדבר לבל יִשָּׁמַע באזני אשתו: בוא אלי אל מקומי אחרי רגעים אחדים ואני אחכה עליך — בן המלך לא שמע דברו ויחפוץ ללכת הלאה, ורעיתו שמעה דברו ותחפוץ שנית להתעלף אך מצאה עוד די אמץ בלבה לזכור כי לא עת היא להתעלף בעת אשר אויבה לנגדה, ועל כן הבינה כי הַפֶּץ אישה טוב הוא ותרם פעמיה, אך השטן לא הרפה מהם כי גש שנית וילחש באזני בן המלך בקול כמצוה אשר הגיע גם לאזני רעיתו: הלא שמעת דברי! — עתה לא עצר עוד בן המלך ברוחו ויבט בו בבוז וקצף ויאמר: מי אתה כי כדברים כאלה תדבר אלי? —

— אני אשיבך מלים כאשר תבוא אלי ואני ידעתי כי בוא תבוא, לך ושוב ואשמיעך דברי —. בפעם הזאת לא הרבתה עוד רעית בן המלך מחשבות רבות, כי ראתה כי עת לעשות היא ותעש כאשר מצאה ידה — ותתעלף ברגע ההוא. סמי רית ומעט יין ופני אישה אשר הפיקו דאגה בעמדו לפני כסאה בחדר אשר הובאה שמה, השיבו לה רוחה, ובעת אשר רעותיה עטרוה וישאלו לשלומה חמק בן המלך ויגש אל העלוי וישאלהו בחמה גלויה: מה לי ולך כי באת להחריד את רעיתי? הלא את נשיך שלמתי לך ומה לך עוד? אקוה כי מעתה לא נכיר איש את רעהו! — ובדברו פנה שכמו בשאט נפש כמו חפץ ללכת, אך נשאר עוד על עמדו והעלוי התבונן בו במנוחה ולא ענה דבר רגעים אחדים כמו חכה כי בן המלך יעזבנו כרגע. הדבר הזה העלה חמת בן המלך עוד יותר ויקרא בזעם: אבל למה קראת לי? האם לראות את פניך? — מנוחת העלוי לא עזבתו ובראות בן המלך את פניו חרדו כל עצמותיו ויתאמץ ויקרא: האין דבר בפיך? —

הרואה אשר ראתה אור שבעתים עוד מבעד החלונות השקופים על פני רחוב המלך, ומה גם בבית; ים אור, גלי אור, אניות אור ותניני אור נראו מכל אפסים; מנורת זהב וכסף התלויות מתחת לספון והדבוקות על הכתלים, אבני איש אשר כסו צוארי הנשים העדינות והבריאות והידים הרכות והשמנות, עינים שחורות אשר התבוננו מאד לעינים אחרות המתבוננות בהן, כל אלה יחד הפיצו אור בלי קץ, וכל הנאספים התראו כשחים בגלי אור אין סוף. רעית בן המלך נצבה – כאשר נצבה תמיד בבית משתה – כל עדיה עליה: צוארה, ראשה, ידיה, חזה כלם כֻּסּוּ באבני חן, ובלילה ההוא עוד רב חנה מאז, כי אבני חן חדשות נתן לה בן המלך למנחה ביום שמחת לבם היא נצבה לימין בן המלך, אשר בשם הזה קראה אותו כפעם בפעם בקול דממה אשר נשמע רק לו ולה ולהעומדים בקרבתם ותבט אליו בחן והוא אף הוא כזאת עשה לה, וכלם שמחו בשמחתם בלא לב ולב, כי כן הגידו במו פיהם. כל אדירי הכסף באו לבית המשתה ואף העלוי לא נעדר. הוא בא אך לא התערב בתוך ההמון ויעמוד בצד חלון וידבר את שני אנשים לבושים ככל הקרואים, אשר איש לא ידע מי המה, ואחרי רגעים התבוללו בתוך ההמון ואיש לא שם אליהם לבו, והעלוי לבדו עמד על עמדו ויתבונן בפסיל שיש אשר משך אחריו עיניו ויקח כל לבו עד כי שכח את כל הקרואים והמשתה ויעמוד תפוש ברוב מחשבותיו. רעית בן המלך לא ראתה בתחלה כי גם העלוי אתה בבית אחד, אך מדי עברה נשענת על יד בחירה נשאה מבלי משים את עיניה ותתחלחל ותעמוד ותחשוב לפול אחורנית ותמלך את לבה כי לא טוב הדבר ותרם פעמיה ללכת הלאה, אבל העלוי נצב כשטן המשחית לפניה, על פניו שחוק מוזר ועיניו מפיקות בוז. דמי לבבה רָתְחוּ למראה פניו ולוא היה די און בלבה כי אז משכה בכח את אישה ללכת הלאה, אך כחה עזבה ולשונה דבקה לחכה כמו שדי שחת שמו עבותים על ידיה וישימו חחים בלשונה. בן המלך לא התבונן להעלוי

ושם בברזל מצפון ונחשת, גם כלי שיר לא נעדרו כי גם חכמי השיר והמליצה התפארו באהבת אדון הבית, אשר לבו היה רחב כפתחו של אולם לקנות דעה בכל החכמות והמלאכות רק בשנים אחרות, מעת אשר הצליח על הבארזע, ולא ברב עמל, כי כלם ידעו כי הוא התבונן בהתמונות והפסילים וכל כלי החמדה רק בהראותו אותם לבאי ביתו, וישם אליהם לבו רק בדברו אודותם את חכמי החרשים, ובכל זאת זכה לשם גדול כאוהב חכמה וכשרון וכלם הודוהו על פניו כי לא בדרכי ישראל יאחז רק לצבור כסף, הוא ידע עת ומשפט לכל חפץ, עת לאסוף ועת לפזר, והתהלה הזאת היתה נעימה לו מאוד כמעט כתהלת בנותיו לחן ובניו לדעת וכשרון.

בנותיו ובניו היו אהובים לו מאוד, כמעט בהתמונות יפסלי השיש מדי דברו בהם את היודעים, ויחשב גם את נפשו לחרש חכם מאין כמהו, הנותן גם רוח ונפש באף פסיליו אשר יצר, כי בנותיו ובניו לא נופלים ביפי מכל הפסילים אשר בביתו, זאת שמע פעמים רבות מבאי ביתו ואף אחד לא הכזיב את המהללים על פניהם, ואם לא אות נאמן הוא כי אמת בפיהם? ומדוע זה לא ידברו אמת אלה אשר יבואו אל ביתו? הן לא עניים המה המבקשים עזרה מידו, [illegible] עשו כמהו עשר רב ומדוע זה ישיתו בחלקית לו? וגם אלה אשר יצפו לחסדו גם המה אנשים נכבדים המה ולא יעשו שקר בנפשם לדבר חנף, ובדבר הזה היה לב רעיתו האהובה כלבו. ואחר כל אלה הלא יבין כל איש כי לבית מלא ברכה כזה ינהרו בשמחת לבב כל הקרואים למען התענג על הברכה, ואשר על כן היה כל משתה אשר הכינו כמשתה בבית המלך, ואף כי עתה בהעשות משתה לכביד בן מלך אשר הרים בת ישראל למעלת רעית בן המלך, ועל דבר כזה ישישו גם אלה אשר שם ישראל לא יהיה כשיר עגבים לאזנם. שלשת החדרים המרוחים עד מאוד הָכְלִלוּ בכל פאר. חורף היה בחוץ, ובבית והאולם והמעלות אביב היה. שושני חמד נתנו ריח באף העולים על המעלות ופרחי חן הרהיבו עין

מלים, כי אפחד לנפשך פן תְּבֻשׁ וְתִכָּצֵא —

— אני אירא רק ממלאכים חרש ולא ממבקשים, ומאורבים אדע להזהר ואין כל פחד לנגד עיני —

— ובכל זאת — — —

— ומה ובכל זאת? הן אראה כי דבר לאט עמך ותסתירנו בחבך —

— אני לא אחפוץ לכסות ממך דבר, אך אירא פן אעציב רוחך או אעלה אפך בהשמיעי אותך את אשר בלבבי —

— דבר ואשמעה —

— אם זה חפצך אעשנו; דע כי לפני ימים אחדים ראך איש בביתי ולפי דברו הכירך, אך אני גערתי בו ואמרתי לו כי הוא כסיל, ועל זאת ענה: אולי שגיתי אך תאר פני האיש כתאר האיש אשר ידעתי, ושער בנפשך כי האיש חשב אותך לאחד הגנבים והחומסים, ועיניו ראוך בווין בבית האסורים. אני שחקתי לאולת האיש וגערתי בו שנית, ובכל זאת אמרתי כי לא ינעם לך הדבר אם יגלה בקהל, כי אז הלא יחקרו מפיך השופטים מי ומה אתה, ותאלץ לגלות להם סודך מי אתה ועל כן הזהרתיך —

— לפתאים כאלה לא אשית לב — ענה בן המלך וישחק ויפטר מאת אוהבו ויועצו.

בבית המשתה אשר עשה אחד ממיודעי אשת בן המלך לכבודה וכבודו נאספו כל אדירי הכסף מישראל ורבים גם מעם הארץ; כלם ידעו מראש כי עשיר גדול הוא בעל הבית וכי אשתו תאהב להראות כעשירה, וכי ארמונם כליל תפארה הוא מחוץ ועוד יותר מבית. חדריו המרוחים מלאים פאר והדר ואין קצה לתכונה; פה חדר תמונות משוחות בששר רבי הערך, אשר עליהם פזר אדונם כסף כאפר, ולא רק התמונות מצא במחירו כי אם גם שם יודע ומבין ואוהב מלאכת מחשבת, וביתו היה כבית ועד לחכמי הצירים, ושם חדר מעון לפסלי שיש מעשי חרשים כלם. פה מלאכת מחשבת בזהב

– לא אבין דבריך – קרא בן המלך בתמהון – מה ירזמון מליך ? –

– מלי לא ירזמו מאומה, רק אחשוב למשפט, כי איש כמוך לא הסכין להמשך אחרי סינר אשה אחת – ענה העלוי במנוחה. בן המלך התבונן בפני המדבר אשר הפיקו תֹם ויאמר: אולי צדקת, ימים ידברו –

– ובדבר הנסיעה לארץ הקדם? האם נאותה לך גם לזאת ? –

– היא נאותה לנסוע אתי אחרי ששה ימים, כי ביום החמישי יעשה אחד מאוהביה משתה גדול לכבודנו, ועל כן מאנה לעזוב העיר בטרם יום המשתה, ואף כי לבי לא ילך אחרי המשתה בכל זאת לא יכולתי למרות פיה –

– הלא דבר קטן הוא, ועוד תשבע שמחות אתה בארץ הקדם –

– ואיפו המה השטרות ? תנה אותם לידי והא לך הכסף –

– הנם לפניך –. בן המלך לקח השטרות ויספרם ויאמר: הן חמשה עשר נתתי לך ופה רק ארבעה עשר –

– אם כן אצוה ויבקשו את השטר הנעדר – ענה העלוי – אני לא חשבתי כמה כסף נתתי לך ודמיתי כי רק ארבעה עשר שטרות בידי, חכה מעט ואצוה על הסוכן כי יבקשנו –

– עתה אין עתותי בידי לחכות, ולבבי בטוח כי תתנני לי אחרי כי תבקש כסף בעבורו, הא לך הכסף בעד הארבעה עשר –

– ומחר תוכל לשלוח הנה ותקבל גם את השטר האחרון, ובדבר נסיעתך אשנה לך עצתי כי תמהר לשים לדרך פעמיך כאשר תמצא ידך –

– לא אבין מדוע זה תתאמץ להרחיקני מהעיר? האם לשכים הנני בעיניך? –

– חללה, חללה, נהפוך הוא, אהבתי לך תשים בפי

– התספוק באמונתי ? – שאל בן השלטן ושפתיו צללו.

– חלילה, חלילה לי מזאת, רק להזכירך חפצתי כי טוב לך למהר לעזוב העיר, ועל כן פן לא תוכל לקחת לך מועד לבוא הנה ביום ההוא, על כן אמרתי להזכירך גם על דבר הכסף, כי אולי בלילה אחרי החתונה תוכל לעשות זאת או בבקר השכם, לבל יפריעך כספי ממעשיך, רק זאת חשבתי וזולת זאת אין דבר –

– היה נכון ובטוח כי כספך יבוא לידך בעתו –

– נכון לבי בטוח באמונתך – ענה העלוי בהחזיקו בכף בן השלטן באהבה רבה וילוהו עד החצר.

בן השלטן יצא מבית העלוי לא בפנים שוחקים, אף כי בקש להתראות כטוב לב, אך העלוי היה שבע רצון כל היום ההוא, ומה גם אחרי שמעו כי היתומה באה את בן המלך בברית, אז שמח שמחה גדולה ויקרא אליו את כספיה ויאמר לו כי הוא מצא חן בעיניו ומשכרתו שלמה מאתו אם אך יארוב עוד יום או יומים לכל מצעדי בן המלך, וכספיה עשה פקודת אדונו באמונה.

וביום השני לעת הערב בא בן המלך ויאמר בחפזון: הבה לי השטרות והא לך הכסף כאשר תשאל –

– אם כן הצליח חפצך בידך כעצתי, ומדוע זה תחפוז? הן לא יַרַע לבבך באוהבך לדבר אתו דברים אחדים בטרם הפרדך ממנו ואולי עד עולם –

– חפצי הצליח בידי – ענה בן השלטן בחפזון כבתחלה ולא ישב על הכסא אשר נתן לו העלוי – כי היא לא דברה אף דבר ותשימני לאדון לאוצרותיה, ועוד ביום הזה אניח את החצי למשמרת בבית האוצר הבריטאני וחצי הכסף יהיה בידי למשמרת ועל כן אחפוז, כי לא אוכל להניח את אשתי לבדה בביתה זמן רב ביום הראשון אחרי החתונה –

– צדקת צדקת – ענה העלוי וישחק – ביום הראשון אחרי החתונה עליך להראות לה אותות אהבה, כי עוד תלמדנה בלי ספק לשבת לבדה זמן כביר בימים הבאים –

עז בנפשי לתת לך שניה אשר גם היא לא נופלת מהראשונה והיא גם היא לטוב לך, התחפזין לשמעה מפי? —

— דבר, אך מהר לכלות דבריך —

— אם אין עתותיך בידך נוכל לחשוך דברינו לעת אחרת —

— אבל למה זה תענני בדברך? הן בידך היה להשמיעני כבר את אשר בלבך ומדוע זה תרבה דברים? שומע אני —

— טוב תעשה כי תשמע לעצתי הנאמנה ותדבר על לב אשתך לשים פניכם אחרי החתונה לנסוע לארצות הקדם, הן זאת היא עתה דרך הארץ לנסוע אחרי החתונה —

— גם אני כזאת חשבתי, אך מדוע זה תיעצני לנסוע לארץ הקדם? — שאל בן השלטן ועיניו בחנו את הדובר בו. העלוי לא התבונן בו ויען: יען כי לך דרוש להסתתר כאשר אמרת, ועיר כפריז, וגם איירופא כלה לא מקום סתר הוא. דבר התונתך את עבריה יודע עד מהרה בקהל, ומכתבי העתים יספרו את דבר הפלא הזה, ואני אחשוב למשפט כי לא ינעם לך כי יודע זאת בקהל —. פני בן השלטן נפלו בשמעו הדברים האלה, וכחרדה נראתה עליו, אך הבליג וישמע ולא ענה דבר, והעלוי הוסיף לדבר כמו לא ראה זאת: ועוד זאת כי בארץ הקדם תלמד אשתך להוקיר את אדונה, לא כבנות אירופא אשר הנה גבירות לבעליהן, הישרה עצתי בעיניך? —

פני בן השלטן העידו בו כי לא במאד מאד תנעם לו לשמוע תורת העלוי ועצתו, ובכל זאת ענה ואמר: צדקת וכדבריך אעשה —

— אם כה תעשה תיטיב לך — ענה העלוי בשחוק קל, כמורה אשר ישיש לראות כי תלמידו בן מקשיב הוא — יומים אחרי החתונה, או אולי יום אחד, ואם תמצא ידך אולי גם ביום ההוא תשימו לדרך פעמיכם, אך את הכסף הן תביא לי בטרם תעזוב העיר, האין זאת? —

– ואם כן עליך להיות אדון הבית והכסף וכאשר תחפוץ לעשות דבר מה אז אל יזיד איש לקום לשטן לך, ואף לא אשתך כי לא נעים יהיה הדבר לבן מלך כמוך –
– צדקת בדבריך –
– ומי יודע כמה יארכו ימי האהבה, הן כזאת נראה בבקר בבקר כי הימים האלה חיש קל כצפרים עפות יחלופו, ואם כזאת יקרה גם אותך את אשתך מה הועלת לך בכל אלה, הן עבד תהיה לאשתך, אשר היא תהיה הגבירה ולא בן מלך, וכבודך לא יהיה עוד גדול בעיניה, אחרי כי היא תהיה לבת מלך, ועל כן עליך להיות חכם ולראות את הנולד –
– ומה אעשה? אני אראה כי נאמנים דבריך אך מה אעשה אם תמאן לעשות כזאת, ואם תאמר כי אבטח באהבתה אשר לא תמוש מלבה לעולם? –
– אז תענה ותאמר לה בדבריה כי אהבתך לא תמות בלבך והיה תחיה ותפרח כשושנה וכחבצלת וכל הנצנים אשר בתבל כלה, אך אם היא לא תשימך לאלוף להאוצר בכתב אמנה כאשר תשימך לאלוף נעוריה, אז אות הוא כי כל אהבתה אך ברוח פיה היא ולבה אחרת יחשוב, רק להכבוד הגדול תתאוה נפשה ולא בך בחרה וכאלה רבות, והיה כאשר תדבר כאלה היטב מאד ותעשה ככל אשר תבקש והיה כאשר תהיה אתה האלוף להאוצר אז תמצא ידך לעשות ככל אות נפשך וגם אני לא אבקש מידך בכל הכתוב על השטרות אחרי כי מידך אקבל את הכסף –
– מישרים דברו שפתיך – ענה בן השלטן – ואני אעשה כעצתך ומחר או ביום השלישי אביא לך כספך, ועתה היה שלום כי העת עוברת ועלי לעשות כל אלה בטרם נלכה לבוא בברית יחד –
– עוד דבר לי אליך – ענה העלוי.
– ומה תבקש עוד? – שאל בן השלטן בלי חמדה.
– אחרי אשר שמעת בקולי לעצתי האחת ארהיב

עיני בהשטרות –

– הזאת היא אמונתך? הלא הבטחתני לקחת מידי רק כפי אשר לקחתי מידך ואיה איפו פיך? –

– הן גם אני אמרתי לך כי אם מידי אחר אבקשנו אז אקח ככתוב על השטר –

– ומי הוא האחר אשר מידו תבקש?

– מי יהיה האחר אם לא היעודה לך? –

– ואתה תחשוב כי היא תוציא כסף רב כזה מאוצרה בלי אמר ודברים, הן הכסף הכתוב על השטרות רב מאד–

– כן הוא, כן, הוא רב מאוד כחלק הששי או החמישי מכל אשר בידה, אך אני אדמה כי גם זה מחיר מצער לנערה בלי חן ודעת למצוא איש כמוך –

– איך מלאך לבך לדבר כזאת באשתי! – קרא בן השלטן בחרי אף – הידעת את מי תדבר ובמי נתת דפי?–

– אבל הן לא אני נתתי לה שם הכבוד הזה, כי אם לא אשגה שמעתי כאלה מפי כבוד מלכותך לפני שני ירחים, ואני לא ידעתי כי נהפכת לאיש אחר ותשכח דברי האיש אשר דבר בטרם נהפך לאיש אחר, אך אם לא לרצון לך דברי כי אולי ראית כי שגית ובאמת היא נערה אשר לה טעם ודעת, אז אומר לך למען הרגיע רוחך כי אחרי כל אלה תפתח ידה בשמחה לשלם חובותיך, הן היא תחפוץ להיות בת מלך ואיך תעזוב את אישה בן המלך בעת צר? –

– אך איך אלך היום לבקש הכסף מידה? היום? ביום החתונה! –

– הללה, חללה, זאת לא עלתה על לבי, רק חפצתי לתת לך עצה טובה ונכונה לטוב לך; עד היום היתה הנערה אשר היא עתה עשרים ושש שנים עומדת ברשות עצמה אך לכל יש קץ, ועתה אם תהיה לך לאשה עליה לעמוד ברשותך ולא אתה ברשותה, האין זאת? –

– כדבריך –

עוד טרם בא יום החתונה ידע העלוי מכל אלה וישמח מאוד בשמעו זאת מפי כּספּיה, ויאמר בעליצות נפשו: עוד מעט ואראה באויבתי, היא הרפה אותי קבל האספים בבית המשתה ואני אתן שמה לח־פּ־ת לעין התבל כלה, ימים רבים תהיה נגינת כל בתי המשתה ולמשחק ולמשל בכל בתי האצילים והעשירים. כספיה השתומם בשמעו דבריו, כי הוא דמה כי השמועה כי היתומה צדדה בחכה לויתן כזה, תדאיב לב אדונו מאוד, אך השיב לנפשו: אחת היא אם הגביר ישמח אשמח גם אני. בכליון עינים חכה העלוי ליום החתונה עד אשר בא וביום ההוא שלח אליו את כספיה לקרוא לו. בתחלה מאן לבוא כי אמר כי יחפוץ לעשות כעצת העלוי ולהסתיר הדבר מעיני הכלה היעודה לו כי דבר לו עמו, ועל כן יחפוץ להכות עוד ימים אחדים עד אחרי החתונה ואז יראה אתו פנים, אך בשלוח העלוי שנית את כספיה ויאמר לו: אם ימאן ללכת צוה עליו בשמי כי יבוא — כשמעו הדברים האלה קצף ורגז עד מאוד ויקלל את היום אשר בו נודע ליהודי, ובכל זאת בא לביתו למען ראות פניו בפעם האחרונה, כאשר אמר בקצפו. בפנים מפיקים ר״ז בא אל העלוי וירב בו על כי העז פניו לצות עליו, ולא זכר מי הוא — העלוי הצטדק וישם האשמה בראש כספיה כי לא הבין כי עליו, על כספיה, צוה כי ילך שנית אחרי כי ירא ללכת בפעם השנית והכסיל חשב כי הוא יצוה על בן השלטן —

— אבל מה חפץ לך בי היום? — שאלהו בן השלטן.

— הן יום חתונתך היום ואתה לא הודעתני מאומה —

— האם עלי החובה לתת לך דין וחשבון על מעשי? —

— חלילה, חלילה לי מזאת לחשוב גם זאת לך לחובה רק חשבון החובות אשר אִשה בך חפצתי לדעת ולא עוד —

— הלא תדע חשבון הכסף אשר לקחתי ממך —

— לא זאת לא אזכור עוד רק את אשר תראינה

דבו כמו רבו השטרות משבוע לשבוע ובכל זאת הוסיף לתת. ועל כספיה צוה לגלות הדבר בסוד לכל רעיו כי בן השלטן ממאראקא יגור בפריז וישנה שמו ויראהו לכל למען ידעו מי הוא. וכל השומעים את הסוד הזה האמיני בו, כי אמנם גם במכתבי העתים היה כתוב כי השלטן ממאראקא קצף על בנו יורש העצר ויבקש המיתו והוא ברח וימלט, ועל כן מהרו לגלות הסוד גם לרעיהם, עד כי אין בית בפריז אשר לא נודע בו הסוד הזה, וגם עד אזני היתומה הגיע ותבקש מאוד לראות פני בן המלך, ותאות לבה נתנה לה, מבלי אשר ידעה מי היה בעזרה.

היא עשתה משתה ותקרא לכל מודעיה ותבקש את אחד מאוהבי ביתה כי יביא גם את בן השלטן עמו וחפצה הצליח בידו. לשמחת לבבה לא היה קצה בראותה את הכבוד הגדול כי בן מלך יבקר בביתה ותדבר אליו בחן כאשר מצאה ידה ותבקשהו לכבדה במאור פניו בכל עת אשר יעלה על לבו, כי לששון לב יהיה לה לראותו בביתה תמיד, בן המלך גם הוא הרבה להלל יפעתה וחכמתה ויבטח לה כי לששונו אין קץ על כי נודע לאשה נעלה כמה—וביום המחרת בא אל העלוי ויספר לו כי נודע לאחת הגבירות מבנות ישראל, נערה בלי חן ודעת. וישאל עצתי אם להוסיף ללכת שמה או לחדל—. העלוי ענהו כי לדעתי הנערה טובת טעם, ומה גם אחרי כי היא עשירה אשר כמעט אין כמה בכל העיר, ועוד זאת כי היא לא תלויה בדעת אחרים ובידה לעשות כחפצה והוא דבר גדול בעת הזאת, אך השמר לך לבל יעלה שמי על דל שפתיך בדברך אתה, כי היא אויבת אותי ושמי לה לתגא —. בן השלטן הבטיחהו לעשות כדברו, וגם בלבו חשב כי צדק העלוי מאוד במשפטו, כי נערה עשירה גדולה מאוד ועומדת ברשות עצמה דבר גדול הוא, ועל כן הרבה לבקרה בביתה ולהלל יפיה וחכמתה והיא חין ערכו וחכמתו, ואחרי התהלה באה האהבה ולרגלי האהבה החתונה כדת.

לבנו הקטן ממנו, אך הוא, כספיה לא יאמין בדבר הזה, אף כי להשמעות אזנים בקר האיש בבית גדולי השרים וגם בארמון אייגעניע המלכה היה נִזְהַר שם כרבע שעה.

– בקש קְרְוָב להאיש הזה – ענהו אדונו – ואם תמצא ידך הביאהו גם לביתי, כי כסף דרוש בכל עת לאדונים כאלה ואוצר כספי פתוח לפניו –

– בלי ספק תדע אתה יותר ממני את אשר תעשה ענה כספיה, ואחרי ימים אחדים הביא את האיש אל ביתו, והעלוי אשר השתומם רגע בראותו פני האורח, זאת ראה גם כספיה קבלהו אחרי כן ברב כבוד ויקרא לו בשם: בן מלך – אך האיש התעורר ויאמר: הס, אל תשמיע כזאת באזני, ומי הגיד לך כי בן מלך אני, שקר הדבר! – אך אחרי אשר הרבה העלוי לדבר עמו ולהבטיחהו נאמנה כי הוא איש נאמן ולא יגלה כוד אחר ומה גם אחרי אשר השמיעהו כי אוצר כספו פתוח לפניו וילוה לו תמיד בלי נשך, אז נמוג לב בן המלך ויכרות אתו ברית אהבה נאמנה, ולאות גלעדה על אהבתו גלה לו סודו כי לא רק בן השלטן הוא ויפחד מאוד לגלות הדבר פן יודע לאביו אשר ישנא את אמו ויחפוץ להנחיל ממלכתו לבן האהובה וישלח מלאכים חרש לרצחו נפש ועל כן יסתיר שמו לבל יודע הדבר עד אשר ימות אביו אשר חולה הוא ונוטה למות ואז תפול הממשלה בידו כי כל העם יאהבהו, לא רק זאת גלה לו כי אם גם כסף יחסר לו, ועזרתו יזכור לו בכל ימי חייו – והעלוי הֶרְאָה לדעת כי יודע הוא לערוך את ערך האהבה הזאת ויצו לתת לו עשרת אלפים כסף ויקבל ממנו שטר חוב אשר בו כתב שלשים אלף באמרו כי פן לא יצלח למלוכה ואז עליו לבקש את הכסף מאת אחיו, וטוב לו כי השטר יהיה על יותר מאשר נתן למען תמצא ידו למצער את אשר נתן – בן המלך הראה נדיבת לבו כבן מלך ויאות כרגע לדבר הזה, ומני אז שב כפעם בפעם לבקר את בית העלוי ולא שב ריקם, ובידי העלוי

אתי בתחלה במחול – או ענתה בעינים רמות: אני כבר הבטחתי למידעי לחול עמהם כל הלילה, אך לבל תִּתְיַּר בלי רעיה הנה אציג לפניך את האמה אשר תשרת לפני וארמה כי תדע לערוך את ערך הכבוד אשר תעשה לך בצאתה אתך במחול –. העלוי, אף כי חמתו בערה בו עד להשחית, שחק במאיר פנים ויאמר: סלחי לי גבירה כי שגיתי, כי רק עם האמהות עמן אכבדה, ואני אמרתי כי את האמה אדבר, וזאת הנצבת על צדך היא הגבירה, אך עתה בשמעי מפיך כי את היא הגבירה אנחם מדברי ואשמח מאוד לחול את אמתך אחרי כי היא גם יפת תאר–. היתומה בקשה להתעלף בשמעה דבריו – אך נמלכה כי אז יגדיל עליה שינאה עקב ויעל בן אמצה כחה ותסב פניה בשאט נפש. ומני או חדל העלוי מבקר בבית דודה וגם את פניה לא ראה עוד. אך בלבו נשבע לנקום נקמת כבודו ממנה, וחפצו גם הצליח בידו.

אחרי אשר קרה המקרה הזה עזב העלוי את עיר ווין וישב בפריז שנה תמימה כי גם שם פרץ מסחרו וכבוד ביתו, ויאת כספיה לקח עמו, כי הכיר לו טובה על אשר הורהו דרך העושר והכבוד ויעשהו לנאמן ביתו, ואם כי בבית המסחר לא רבה היתה עבודת הנאמן הזה, אך תחת זאת שלחו אל כל מקום אשר חפץ לדעת מה נדבר שם, והוא היה תמיד ציר נאמן לשולחו, ואחרי עבור ששת ירחים לשבתו בפריז, בא כספיה ביום אחד ויאמר לאדונו כי היתומה מווין עתה בפריז ובביתה משתה תמיד, וכי רק בני עם הארץ ימצאו מסלות ביתה, ואף שנים שלשה יהודים מבני המעלה יבקרו את ביתה, עתה אמר העלוי עת לעשות היא.

בשבוע ההיא בא כספיה שנית אליו ויאמר לו, כי איש אחד אשר פניו שחורים כפני הכושי ימצא עתה בעיר ואחד מרעיו גלה סוד כי האיש הזה הוא בן השלטן ממאראקא אשר גרש מאת פני אביו כי יבקש לחת המליכה

רם לבה עד מאוד עד כי בזתה לכל בחורי חמד אם לא חגורי חרב היו. ומה רבו כעשה והותה בראותה כי דודה יקרב באהבה את העלוי אשר חדש מקרוב בא ותמול עשרו וידבר עמו כאת אוהב נָוֶג, הן היא זכור תזכור עוד פתגם אבי אמה אשר אמר תמיד: עוד מעט יחשוב כל אביון, אשר ידו מצאה שתים שלש מאות רבבות, את נפשו לעשיר. ואת האביון הזה ידבר דודה ידידות, זאת היתה כרקב בעצמותיה ותשמיע מדי דברה עמו את הגות לבה, אך הוא ישחק לה ויאמר: כילדה תדברי, לך לדעת לערוך את ערך האיש הזה, כי האשה אשר לו תפול לחבל תהיה כְּאֻשָּׁרָה בבנות, התדעי כי איש כמהו רָטהשילד יהיה ברבות הימים.

— אני אבקש לדעת את ערך הקוף הזה? ! — ענתה היתומה ותעקם שפתיה — קוף הוא וקוף יהי וגם ערך ראטהשילד לא גדול בעיני —

חלילה לי מצות עליך כי תדעי לערוך ערך איש או אין, את היא גברת נפשך, אך לוא לעצתי תשמעי כי אז הטיבות לנפשך —

לגעל נפש לי לדבר אודות יהידי נבזה כזה — ענתהו ותספר ביום השני לרעותיה כי הכתה את דודה אחור בשבט פיה, ויהי הדבר לדבת רבים, ובכל זאת אמר העלוי בלבו, לוא ידעה אותי כי אז אחרת דברה, ועל כן עלי להתרועע אתה למען תדע את ערכי, וכן יעצהו גם דודה.

ביום הֻלֶּדֶת את היתומה עשה דודה משתה ויקרא לכל אדירי הבארזע, גם אנשי השם בשיר ומליצה והמשחקים בבמה נקראו שמה, ובין יתר הקרואים היה גם העלוי. בעל הבית חשב בלבו כי בראות היתומה את כל כבוד העלוי כי כלם יכבדוהו ולמוצא שפתיו יהללו אז יהפך גם לבה לכבדהו אך עצתו נשארה מעל; כאשר נגש העלוי אל היתומה אשר שתה כל עדיה עליה יֵתָּרָאֶה כפסיל שיש בבית אמן מְכֻפָּל בזהב ובאבנים טובות, ויאמר אליה בשפתי חן: אחלי נערה עדינה, עשי אתי אות חסד וכבוד לצאת

על איש וישפילהו או יקצר ממדת קומתו אך במדת ראש אחד, אז אין כל תקוה לשוב ולהיות עוד למפקד צבא מלחמה. ועם ישראל עם אוהב תקוה הוא, ועל כן יפחד ויגור מפני אליל המלחמה. והיתומה אשר החרב היתה כל תקותה בחלד ואשר על כן כבדה גם היא את אלהי המלחמה בלבה, היא השבה את בני עמה כבני אל אחר ותבקש לה רק בן אמונתה עובד לאלהי המלחמה, ובכספה וביפיה בטח לבה כי תאות נפשה תנתן לה.

היא בטחה ביפיה כבכספה, ומי יאמר לה כי בטחה במשענת קנה רצוץ? הן הראי המלטש אשר בו התבוננה לרגעים החליק לשון וירבה להלל יפעתה ככל בחורי חמד בצאתם אתה לחול במחולות, והראי המלטש הן לא יכזב ולא יחליק לשון, אך בכל זאת נמצאו אנשים ומה גם נשים, אשר שמו בראי תהלה ויתנוהו כחנף ומכזב מאין כמהו, המה אמרו כי נערה בת עשרים בעלת קומה ממצעת ובריאת בשר וצואר עב ושערות אדומות ועינים ירוקות ופה רחב ושפתים עבות וחוטם שרוע ומצח קטן לא בין היפות בבנות תחשב, ולפי דבריהם תמצאנה הרבה בנות הן כמה בין השפחות והמבשלות הבאות מארץ באֶהמען, אך קולם לא הגיע לאזנה וכנגדם דבר הראי בשפה ברורה, ולא רק הראי אשר לא באמר ודברים הַלֵל יפעתה כי אם גם הנערה אשר שרתה לפניה, אשר קומתה דמתה לתמר ובמצעדי רגליה היתה קלה כאילה, ועיניה כמראה תכלת ושערותיה שחורות ומצחה זך משלג ופיה צרה ושפתיה שושנים, הנערה הזאת אשר באמת לא רעת המראה היתה, זאת העידה בה גם גבירתה, היא נאנחה בבקר בבקר בעזרה לגברתה ללבוש מחלצותיה ותרב את יוצרה אשר לא ידע מדה וקצב, כי לאחת יתן הון עתק וגם חן ויפי ולשנית אין כל — הה! לוא היתה יפעתי החצי מיפעתך וחשבתי נפשי למאשרה בתבל זאת שמעה יום יום ואיך לא תאמין בעדות נאמנה כזאת? ועל כן האמינה ביפיה ותשען עליה כעל מבטח עז, וביפיה

נחשב הכבוד אשר נמצא ברוב עמל ויגיעת נפש, אם לא גם כסף יבוא לרגלו, ויגמר אמר כי טוב להיות איש אוצרות בין לילה מהיות איש דעת אחרי שנות עמל ומחסור, ואחרי כי בטח בלבו כי ההון אשר נחל מאבותיו לא יאבד בשחוק ההוא לכן בקש וימצא את מקור העֹ־ר והגדולה, ואם כי לא בין לילה היה לאיש אוצרות אך אחרי עבור יְתי שנים אמרו כל יודעיו כי באוצרו ימצאו שלשת מאות רבבות וכבר נחשב באחד מעשירי העיר ומפניו נחתו כל אלי הבארזע ויהי דברו כדברי האורים, אם הוא לקח אז לקחו כלם ואם הוא נתן אז מהרו כלם לעשות כמהו, ואחרי אשר יצלח איש לשם כזה הן נקל הוא לאסוף הון כחול הים, וגם אסף הון למכביר, עד כי גם גדולי עשירי הבארזע בקשוהו לבקרם בהיכלם, והוא גם הוא גר בארמון ומרכבות ועבדים ושפחות היו לו, ועשרו פרץ מיום ליום, ועשירים רבים בקשו לתת את בנותיהם לו, אך הוא נשא עיניו אל בת אחת האצילים, כי גם שם אציל נִתַּן לו. בימים ההם מת הגביר הנודע בעיר אשר גם הוא עשה עֹשֶׁ־ בהבֶארזע, והוא היה נכבד מאד ברוב פזרונו ובצדקות אשר הרבה לעשות וינח כל הונו לבנו, וארבעת מאה רבבות לבת בתו היתומה באין אב ואם, ואל היתומה העזובה הזאת נשא עיניו ויחשוב כי אך הגה מפיו יצא והיא תרוץ בשמחה אחריו, זאת חשב הוא אך היא אחרת חשבה.

היתומה אף כי נולדה על ברכי אבות חובבי עמם ואשר כבודם היה גדול מאוד בעיני היהודים, בכל זאת לא אהבה את בני עמה בלבה, כי כלם גם האצילים בהם נבזים היו בעיניה, ואינם יודעים דרך הארץ ולהתהלך את נשים כבני עם הארץ, ולראות חרב מצמדת על ירך אישה בצאתה עמו לשוח ברחובות קריה היה יקר בעיניה מכל חמודות התבל, ואך זאת היתה תאות נפשה וחזיון רוחה. חרב אותה נפשה, ובני עמה הן יעשו חיל רק בעבדם לאלהי הכסף אשר גם בהסתירו פניו מאיש אך יְוָ־שׁ ועוד תקוה נשקפה לו לשיב לעשות עֹשר, לא כן אלהי המלחמה אם הוא יקצוף

יקחך בכור מות, לא אזכור עוד, אך אחת היא, ובקראי כזאת התעורר העלוי וישאל: את מי תקלל? – אני הגדתי לו כי לא אותו כי אם את החשבון הארוך אשר נלאיתי לבקש בו סדרים, הוא הביט בחשבון ויקח העט מידי ויסדרהו כרגע ויאמר: הא לך את אשר בקשת –. אני לעגתי לו, כי איכה ימצא החשבון ברגע אחד ואני לא מצאתיו ביום תמים ואשמורה בלילה, אך הוא ענני: אם תבין דבר מה בחשבון הלא תראה כי צדקתי. התבוננתי בחשבון ואחשיב רגע ואולי רגעים אחדים, אך אחת היא, וארמה כי באמת צדק, ועל כן ספרתי ביום המחרת בבית המסחר את הדבר הנפלא אשר ראו עיני, וראש החושבים שאלני עליו מי היא ויאמר לי כי אביאהו אתי לבית המסחר, אני עשיתי כדברו וינסיהו שם בחשבונות שונים והוא הפליא לעשות עד כי השתוממו כל העובדים בבית המסחר, וברגע ההוא בא אדון בית המסחר או אחיו לא אזכור עוד, אך אחת היא – – –

– גם לנו אחת היא – קרא הקטן וישחק בקול – אבל למה לך לשנות ולשלש בכל רגע אחת היא? ספר כאשר יספרו כל המספרים –

– אני לא בקשתי עצה מפיך, כאשר תספר אתה או אחר, אחת היא, אז לא אשאל שאלית ולא אפריעהו – וככלותו דבריו שב לספר ספורו. אך אחרי כי גם פני כל השומעים העידו בהם כי חשבו את אשר דבר הקטן, רק הסתירו מחשבתם בחבם לבן אדמה כי גם להקורא לא אחת היא אם ישמע בכל רגע אחת היא, לכן אמרתי אספרה אני את אשר שמעתי ואקצר בדברי לבל יוארך לו העת.

העלוי החל למצוא מסלות בתי המסחר וימצא שם עבודה ושכר לפעלתו. שם שמע נפלאות הבארזע כי תרומם איש מאשפות בין לילה ותעשהו לכביר אוצרות וגם בין מושב רוזנים תושיבהו, והוא אשר בקש אך להתנשא השיב אל לבו: הן דרך הדעת ארוכה מאוד ימלאה התהתים, ובמה

לחדרי לשכור לו את המטה, הוא בא לחדרי מבלי אשר דפק על הדלת או דפק בקול דממה ואני לא שמעתי, כן, אך אחת היא, ועל כן קצפתי עליו כי ראיתי כי לא ידע דרך הארץ, ועל כן לא קבלתיו בפנים מאירים ולא בקשתיו לשבת, אך היא לא פנה אלי וידבר את בעלת הבית וישאלנה מחיר החדר לחדש ובאשר אמרה לו חמש זהובים לחדש, כן, חמש או אולי שש, אך אחת היא, הוא נתן לה כשאלתה וגם על זאת קצפתי עליו, כי אני שלמתי רק ארבעה, ועל כן לא דברתי עמו שלשה ימים או ארבעה או אולי עוד יותר, אך אחת היא, אולם יען כי לא זאת דרכי לשבת כאלם לכן פתחתי פי ביום הרביעי או החמישי ואשאלהו לארצו ולחפצו ומגמת פניו. והוא ענני כי בא לווין לשמוע בלמידים בבית מדרש החכמות, ואני שחקתי לו, כי איש כמהו אשר לא תאר ולא הדר לו כי שפל קומה ודל בשר היה, שערות ראשו וזקנו צהובות ועיניו כהות, ואני שונא שערות צהובות, אך אחת היא, וגם דבר בשפה בלולה אשר כמעט לא הבין שומע, והאיש הזה יאמר להקשיב בלמודים בבית מדרש החכמות! על כן לעגתי לו, אך הוא ענני כי בעיני אראה כי בשנים אחדות יעשה לו שם, וגם על זאת לעגתי לו, אך היא לא שם לבו אלי ויהגה הרבה מאוד עד חצות הלילה או עד השעה הראשונה אחרי חצות ואני לעגתי לו, כי אמרתי לשוא יגרע שנה מעיניו כי לא יצליח או אם יצליח בלמודו לא יהיה לאיש גדול, אך אחת היא, הוא הגה תמיד וימאן לשבת ולשיחה עמי בבואי מבית המסחר ששם עבדתי. אבל בפעם אחת חדלתי מהלעיג לו כי ראיתי כי יש בידו לעשות גדולות, וזה הדבר: בלילה אחד באתי מבית המסחר ואשב על הכסא או על הערש, אך אחת היא, ישבתי ובקשתי חשבון אשר כבד היה לי מאד למצאתו, וכל היום התפוצץ ראשי מרוב מחשבה ומאומה לא מצאתי, וכן עשיתי בלילה שעה תמימה או אולי שתי שעות אך אחת היא, אך לשוא, אז קראתי באפי: יקחך אפל, או

פניו בהביט בו רעהו. לא רחוק מהחברה ישבו שלשה אנשים ולפניהם שלחן וישחקו בקלפים, אך המה לא הביטו אל החברה וגם בני החברה לא התבוננו בהם, המה ישבו יחד וגם בן דוב עמם, אך בפעם הזאת לא דבר דבר, ולחייו אשר כסו במראה עופרת וחוטמו אשר אדם כענב ועיניו אשר כסו עד החצי בשמורותיהן העידו בו כי בפעם הזאת לא ידע גם הוא מי ומה ואיפו הוא, ועוד בטרם החל המספר לספר נשמע קול נחרו, והצעיר אמר: זאת היא ההקדמה להספור. אחדים ישחקו, אך בלשן אשר אהב לצון תמיד ישב הפעם במניחה ויבט לפניו כמו מחשבות הגה לבו אשר משכהו אחריו בחוקת היד. אחרי אשר ישבו רגעים אחדים הזכיר אחד את כספיה כי יחל לספר. הוא החליק שפמו ויפתח פיו ויאמר: אֲדוֹנַי: המספר לְפָנַי קרא את ספורו בשם גאות כסילים או גאון ושבר וגם אני יכולתי לכנות ספורי בשם זה, כי גם בו תשמעו איך נלכדה פתיות בגאותה ואיך בא לה שבר לרגלי הגאון, אך אחת היא היא, אני אקרא לספורי בשם.

ה.

הַזְּקֵנָה.

העלוי — כן אכנהו בספורי — כי לא אחפוץ לכנותו בשמו — או לא אוכל לכנותו בשמו, אחת היא, העלוי בא לעיר ווין זה כעשר שנים, כן, עשר שנים או אולי תשע, אך אחת היא, כן, הוא בא לפני עשר או תשע שנים, וביום הראשון התודע אלי, ביום הראשון או ביום השני, אך אחת היא, ביום הראשון או השני התודע אלי, כי בא אל חדרי לשכור לו מעון, כי בחדר ההוא היו שתי מטות, כן, שתי מטות היו אז, ולפנים היו שם שלש, כן, שלש או ארבע, אך אני חפצתי לגור רק את אחד ועל כן הוציאו המטות מהבית ותשאר רק אחת למען שני, ועל כן בא

האניה, היום היה צח, השמש הופיע בכל הדרו ויפז את העבים הקטנים אשר נִשָּׂאוּ על חוג השמים וישנו פניהם מרגע לרגע כמשחקים בבמת משחק. פני הים היו חלקים כראי מלטש ורק במקום אשר עברה האניה השאירה אחריה עקבותיה, שבולת גלים אשר ראשיהם מכוסים בקצף, ומלבד באניה לא נראה כל חי, כל יצור, רק משטח מים אין קץ, ומראה התכלת ממעל ומתחת הרהיב עין כל רואה את המחזה הנפלא הזה בפעם הראשונה. באניה לבדה יֵרָאוּ עקבות החיים כמו היא התבל כלה ובלעדה אפס.

בלב איש מחשבות יתעוררו תמיד רגשות נפלאות לְמַרְאֵה הַמַּרְאֶה הזה, רגשות אשר אין מלה בכל השפות להביען כמו, לא תוגה ולא פחד לא שמחה ולא תקוה יחוש לבנו, אך יחוש דבר מה אשר אין בו אף אחת מהרגשות האלה או כלן יחד. באניה יראה האדם מה שפל הוא ומה צר כחו, בה יראה קץ, ויזכור קץ השמחות קץ האנחות קץ פגע וקץ תקוה גם קץ החיים בהתהלכו עלי אדמות ויראה תמיד בעיניו מעשה אנוש או תחבולותיו, יצורי הבריאה וחליפות מחזותיה ישכח כי יש קץ, כי עינו לא תשבע מראות, והחליפות והתמורות אשר לעיניו תעבורנה הנה תקחנה לבו ותביאנה גם בו תמורה בעשתנותיו ומחשבותיו, אך בלב הים במקום לא תחזה העין לא מפעלות אנוש ולא פעל ידי הבריאה וחליפות כחותיה ומשטרה, לא תמירנה גם המחשבות פניהן מרגע לרגע, ומחשבה אחת מחשבה ארוכה מאד תקח הלב רגעים רבים והיא תוליד הרגש הנפלא אשר לא נדע נכנהו. זרחי עמד שקוע במחשבותיו אחרי ארוחת הצהרים ויבט במים ומי יודע אנה נשאהו רוחו, ומי יודע כמה עמד עוד לולא נגש אליו גניבת, הצעיר בחברה, ויבוא אתו בדברים, וישוחחו כחצי שעה עד אשר נקראו שניהם אל החברה לשמוע ספור כספיה. פני זרחי נפלו מאד בגשתו אל החברה ועיניו הפיקו פחד וכמו ירא להביט בפני רעו, כי הסב תמיד

אך בשערי חכמת אשר נשא בו נושיו והעלוי אשר לא ידע עוד דרכי הסותרים לא הבין ערוך את העשר הזה ויבחר בבית מדרש לשבת שם ולהיות פרוש משלוח ידו באוצר חותנו, ואחרי שנה גרש את אשתו ויהי גם היא לאיש אחר, ולוא ראתה אותי אחות בן דוב כי אז אולי חשבה כי היא האשכנזי, אך היא לא ראתה אותו והוא לא זכר עוד אותה ויעזוב את ארצו וימצא נתיבות הבארוע ועתה הוא אחד העשירים הגדולים הנודע לשם בארין –

– נפלאים לי דבריך! – קרא כספיה – ואתה אחיו? או אתה לא אחיו? –

– ואני אחיו גם עד היום הזה –

– ומדוע לא תשב בביתו?

– הסוד הזה כמים עמדי יאני הבטחתיכם לספר לכם רק תולדות בן־דוב ולא תולדותי –

– לא צמא לחדשות אני – ענה כספיה – או צמא לחדשות אני אך רק מעט, אך גם אני ידעתי איש אחד אשר בימי עלומיו או גם אחרי כן היה עלוי, אך אחת היא, ועתה היא עשיר גדול מאוד ולו בתים בווין ובפריז, יאני ארע כל מעשיו ודרכיו וזה לא כביר נתן נקמות באשת עברתו, נקמות נוראות מאוד אשר כל שומען תצלנה שתי אזניו, ואני רק אני הייתי איש סודו רק אני או אולי עוד איש אחד, אך אחת היא, אני הייתי איש סודו –

– ספר נא לנו את הנקמה הזאת – קראו אחרים.

– עתה לא עת לספר עוד כי מועד ארוחת הצהרים תגיע, אי אם לא הגיעו עוד יגיע עוד מעט, אך אחת היא, ובאשר נתאסף יחד שנית אז אעשה זאת בחפץ לב –

ברגע ההוא צלצל הפעמון לאות כי יאספו לארוחת הצהרים ויעזבו כלם מקומם למען לבת אל השלחן הערוך, ויגמרו אמר להתאסף שנית ולשמוע את הנקמה אשר עשה העלוי באשת עברתו.

אחרי ארוחת הצהרים התהלכו לשיח מעט על מכבה

– היא חולה או הֻכְּתָה בשגעון – ענה השני.

– היא המירה דתה בקצפה על אבותיה – קרא אוזימות ויתבונן בפני בלשן כמו קוה לשמוע מפיו כי מפתח שפתיו משרים.

– היא פרצה חוק ותפזר דרכיה – ענה הצעיר אף הוא חלקו.

– היא טרפה נפשה בכפה – ענה זרחי אף הוא חלקו. למענה הזה עבר שחוק קל על שפתי רעו אך לא ענה דבר, אולם בלשן ראה זאת וישם אליו פניו ויאמר: אדוני בפעם הראשונה אכבד לראות פניך ובכל זאת ארהיב עז בנפשי לשאל גם אותך מה תחשוב אתה? –

– יודע אני בעצמי שאינני כהן ואם אומר לי חברי עלה לדוכן הייתי עולה, אמר אחד החכמים, וגם אני אומר כמהו, בדבר קל כזה כמו לעלות לדוכן או להשמיע מחשבתי בדבר אשה אשר לא ראיתי פניה מעודי, בדבר קל כזה נקל לי לבטל רצוני – ענה הַגֵּ' זרחי – אני אדמה כי אחריתה היתה כאחרית כל בנות ישראל, כי היתה לאיש –. בלשן שחק וימחא כף ויאמר: רק אתה שפטת מישרים כי אמנם זאת היתה אחריתה, כי היתה לאיש חסיד לאשה ותלד בנים ובנות –

– ומה היתה אחרית העלוי? – שאל בספיה שנית.

– הוא גם הוא לקח לו אשה –

– ויותר בארץ ההיא? או לא נותר בארץ ההיא? –

– ומדוע זה תשאל כזאת? –

– נפשי תאוה לדעת זאת, או לא אתאוה לדעת זאת, אך בכל זאת אחפץ לדעת זאת –

– לא, הוא לא נותר בארצו, כי לא ארכו ימי שבתו בבית חותנו אשר אמר לתת לו כל הונו וקנינו יען כי רק בת אחת היתה לו, אך העלוי לא היה יכול לקבל את רוב הטובה הזאת, כי אם אמנם לא ברמיה סבב אותו חותנו באמרו כי יתן לו את כל הונו, אך כל הונו זה היה:

לא ידע אותו ומי הוא. וביום השבר הגדול נבחר הוא לאחת האגודות להיות השעיר לעזאזל, כי דברי האגודה היו יגעים ומיסדיה פחדו לנפשם פן יודע מעלם בקהל כי עשו עשר ברמיה לכן בחרו בו ויתנו לו מעט כסף למען יברח לאמעריקא, וישימו עליו החטאת כי גנב כסף רב מאוצר האגודה ועל כן דלל האוצר. והדבר הזה מצא חן בעיניו כי בזאת יחשבו אותו כל יודעיו בווין לאיש מזמות מאין כמהו ויזבחו לדעת כי עוד לא ידעו אותו ומי הוא. מה יעשה בארץ החדשה לא אדע, אך נפשי עליו תאבל בזכרי כי גאות לב אמו הביאה על ביתה ...מה״ וגאות לבו הדיחתו למדהפות ומי יודע אם לא ימצא בקרב הימים מת באחת מרחובות נוי יארק כי נפחה נפשו ברעב. הא לכם תולדותיו כאשר הבטחתי ואדמה כי בצדק קראתי לספורי שם גאות בסילים, כי רק בעון גאונם בא להם שברם, ואם תחפצו תובלו לבנות את הספור הזה גאון ושבר —

— אך איך ידעת כל אלה, הן ספרת לנו גם מסתרי מזמות לב העלוי והנערה והאם? — שאל האיש אשר בידו היה מכתב מסע — לוא ספרת לנו ספור מלבך כי אז לא שאלתיך כזאת והודיתי במו פי כי חוזה חזיונות אתה, אך אתה ספרת מקרה אשר קרה, ואיך תוכל לספר הגיוני לב אחרים, נכספה נפשי לדעת זאת —

— הוא צדק בדבריו — קראו שנים אחריו.

— אם נפשך תאוה לדעת את הסוד הזה, הבה ואגלנו לך — ענה בלשן בשחוק קל — אני הוא אחי העלוי הקטן ממנו —

— האמנם? — קרא כספיה ויתבונן בפני בלשן.

— אמנם כן הוא —

— ומה היתה אחרית הנערה? — שאל כספיה.

— ומה תחשבו אתם אדוני? מה היתה אחריתה? — שאל בלשן.

— היא מתה מעצר רעה ויגון — ענה האחד.

לבוא בסודם, ובידו לעשות כל הנפלאות האלה ותהיה לאיש אחר ותביט בתמהון על הימים אשר חלפו, איך חלפו הלכו למו בתהו בלי נחת ושמחה -- חתם הרופא את דברו. וידו מצאה לעשות כהבטחתו, כי הביאו במושב שרים, כלם לבושי מכלול ולפי דברי הרופא המה כלם אצילי ארץ ולב בן כסלון שש בקרבו על הכבוד הגדול ועל התענוגים הנפלאים אשר מידי אוהבו זה באו לו, ולמען הראותו כי ידע לערוך את ערך חבריו החדשים שנה בגדיו, ואחרי עבור שלשה שבועות גלח גם זקנו, מבלי אשר שם עוד לבו לאשתו ולחותני ולכל החסידים. אחדים מהמשלחים מעדת החסידים פגשו בו בחוץ וישתוממו על מראה עיניהם ויקראו שמע ישראל! וימהרו וישלחו דברם אל הצדיק כי חתנו המיר דתו, ובעוד ירח ימים גרש את אשתו ויהי חפשי לשמחת לבבו ולב אוהבו הרופא הנאמן אשר רפאהו ממחלת החסידות ויעשהו ל מ ש כ י ל, וילמדהו כל תורת ה ה ש כ ל ה על רגל אחת ללכת לבתי משחק ומחולות, לשחק בשחוק הקלפים ולשתות יין שאמפאניא, ויהי משכיל בכל דרכיו.

לספר לכם כל מעשי תעתועיו בימים האלה תלא לשוני, אך בדברים אחדים אשמיעכם כי הוא בקש מאז ויודע ל מ ש כ י ל י ם רבים מאחיו ויתחקה על שרשי רגלם ויפזר כסף כאפר. גרון החסידים יבש בכל עת מצמאה ובטן משכילים כאלה תחסר תמיד, וכאשר רוממוהו בקהל החסידים על פתחו נאד יין לעת מצוא כן גדול כבודו בפי המשכילים על פתחו צרור כספו בכל עת, והוא ידע לערוך את כל הכבוד הזה ויהי לנביא ההשכלה ויצור את החסידים בכל לב ויחזק בהשכלה עד אשר מטה ידו לשלם גם לנושיו ויברח מארצו אל ארץ אחרת וידוד ימים רבים בכל ארצות אשכנז עד בואו לעיר ווין ושם מצא אחד אשר היה ממודעיו לפנים והוא החזיק בידו ויבאהו לבית הבאֶרזע. גם שם לא עשה עשר, אך תחת זאת עדה גאון וגבה ויתהלל תמיד כי הוא יולך שולל כל באי הבאֶרזע ואיש לא יבין עד מה, כי איש

לענים מרודים, ותהי עת צרה לבית הצדיק, כי הוקרים ושופטים יצאו ובאו כל היום ופני הצדיק הן לא יראה חנם, לתת או לקחת יבואו אל הצדיק, אך החוקרים והשופטים לא הסכינו לתת ועל כן היו למשא עליו, אשר על כן נועצו החסידים לב יחדו לשלוח אחדים מגדוליהם אל עיר המלוכה לדבר לפני השרים טוב על הצדיק, אך יען כי אין בהם אף אחד אשר שפתיו ברור תמללנה בשפת הארץ לכן לקחו להם למליץ ביניהם את המליץ היותר טוב אשר קולו ישמע בלי אמר ודברים ובכל זאת יבינוהו כלם. את הכסף לקחו להם למליץ והוא דבר צחות מאין כמוהו ויגד להצדיק צדקתו ויסכר פי כל שטן ומלאך רע,

כי בן כסלון נלוה עם המשלחים, זאת הלא יבין כל איש, אחרי כי הוא היה כמעט כ ח כ ם מ ד י נ ה, אך זאת היתה לו להביא חדשה בלבי, כי יעזב דרכו ויפלס לו נתיב חדש בחיים.

שאון העיר היפה וההומיה הזאת, רעש מרכבותיה, שאון המונה, האנשים לבושי מכלול ההולכים בחוצות, הנשים היפות אשר כלן כשרות גדולות תעדנה עדי ובכל זאת תשפלנה להביט גם בפני יהודי כמהו, כל אלה נסכו עליו רוח עועים ושברון ויהי כחולם בהקיץ, וגם גם הנשים אשר התבוננו בו, ורבות מהן הביטו אליו באהבה, גם חשב לראות כי אחת מהנה הניחה עפעפי לעמתו בחן, הנה בלבלו כל עשתנותיו, ואם חשב את נפשו עד היום כראש החכמים החל להתחשב עתה גם כיפה באנשים אשר כל הנשים תחלנה במחלת האהבה למראה פניו, עשתנותיו אלה שטפו ועברו לבו ויעלו גם על שפת לשונו ויגל את כל לבו לרופאו אשר נלוה עמו לעיר המלוכה, והרופא מהר ויחליט כי עד היום הזה לא ראה עוד חיים ולא ידע מתענוגות התבל אשר במלוא הפנים ימצא איש עשיר כמהו, ומה יועיל לך כל הכסף אשר בידך אם לא למען תמצא בו חפצי נפשך. הן בידך להתיצב לפני גדולים, גם רוזנים יקבלוך באהבה וכבוד אם אך תחפוץ

ישב בו רופאו אשר היה גם איש סודו ויספר לו את המקרה הזה, אם למען התפאר או למען בקש עצה, זאת לא ארע, אך הרופא אמר כי אות הוא לרעה ויעצהו לבלי תת הכסף בלתי אם ישאל את פי הצדיק, וכן עשה, כי יצא אל הגביר ויאמר לו כי ברגע הזה אין כסף בידו אך כעבור שעה יתנהו לו, וברגע הלך אל הצדיק וישאלהו, אך הצדיק גער בו על כי אחר מעשות זאת ויצו עליו כי עד מהרה יתקן את אשר עות, כי בלי ספק בקש הגביר לנסותו לדעת אם לבבו שלם עמו, ועם איש כמהו אך טוב לחיות באהבה ואחוה, גם יפחד פן יחשוב הגביר כי מחסרון כסף לא נתן לו שאלתו כרגע וגם זאת לא לכבוד הוא לו בהודע בעיר כי אין כסף בארגזו. בן כסלון בשמעו זאת נחה כרגע ממעשהו ויקצוף מאד על הרופא אשר בעצתו יהיה לבוז כי הגביר יחשוב כי כסף לא היה בארגזו ובושה כזאת מי ישאנה ?! ועל כן מהר ויקח את הכסף וישאהו בידו אל הגביר ויבקש לכפר פניו באמרו כי המפתח היה ביד אשתו. אך מה השתוממה נפשו בשמעו ביום המחרת, כי הגביר קבץ ביום אתמול כסף מכל הבא בידו ויברח וימלט לירושלים, אז מצא רופאו פתחון פה להראותו כי עצתו ישרה היתה ורק בעצת הצדיק אבדו שלשים אלף השקלים, ומני אז היה הרופא בעיניו כצדיק הרואה את הנולד ועמודי אמונתו בהצדיק רופפו, אך עוד פוסח היה על שתי הסעפים עד אשר בא מקרה אשר עשהו לאיש אחר.

אחד מאלה אשר רוששו על ידי הגביר בא אל הצדיק ויבקש כי יתמוך בידו אחרי כי על פי עצתו נתן כספו בידו וכאשר נ"ר הצדיק כפיו מתמוך בידו, ענהו עזות כי עליו החובה לעשות זאת, הצדיק אשר עז פנים שנאה נפשו צוה להוציאו מהבית בחרפה ובוז, ותבער חמת האיש ההוא עד להשחית וישבע בלבו לנקום נקם מהצדיק ועוזריו וכן עשה, כי הלך לעיר המלוכה ויך את הצדיק בלשון כי הוא יב"ץ לשד הארץ וידו עם חומסים וגוזלים, גם ידו תכון עם הגביר אשר ברח ויחלק כחלק חלקו כסף העשקים אשר היו עתה באשמתו

ופנת יקרת לכל עדת החסידים, ומה גם אחרי אשר לקח לי לאשה את בת בן הצדיק, ובמית אם אמו ויירש את חוגת העצים אז דמה כי אין מי ישוה לו, וכן היה גם בעיני ריב יודעיו כי יחלו לעצתו ועוד מעט, גם לחכם מדינה שמוהי, ולא לפלא הוא כי בקש לחות דעתו ולנהל בעצתו את כל עדת החסידים אחרי אשר חשב את נפשו לחכם הרבה יתר גם מהצדיק, רק יען כי להצדיק גלו כל הנצורות מן השמים על כן ידע יותר ממנו עת לכל חפץ, ובזאת האמין אמונה אמן עד אשר בא היום אשר אמונתו בהצדיק החלה ללכת הלוך וחסור. וזה הדבר: בעיר ההיא גר אחד מגדולי העשירים אשר אמונתו רבה על כל סביביו, אך הגה יצא מפיו ורבבות שקלים הובאו לידו, שטרי חובותיו היו כשטרי המלך עוברים לסוחר ומסחרו פרין בארין מאוד, וירבה לפזר כסף כאפר ויגר בארמנות, ומשרתים ושפחות לאין קין היו בביתו. כל כסף אלמנות ויתומים וכל מהר ומתן וכל כסף אשר שני בעלי ריב הניחו עד יצא משפטם אור היו בידו, כי ברכת הצדיק היתה צנה לביתו לבל תאנה אליו רעה, והיא גם הוא כצדיק התראה בכל דרכיו, והצדיק אמר לכל כי אלהים יפיע על כל עצתו ומשלח ידיו, ואם כן יבין כל איש כי לכבוד מאד נעלה נחשב לדבר עמו ואף כי לראות פניו בבואו לבקר את איש, כי מלבד בית הצדיק לא בקר בבית איש ואף לא בבית בני הצדיק, ועל כן קנא בו בן־כסלון וישטמהו בלבו. ומה השתומם לראות את הגביר הזה ביום אחד בבקר בא אל ביתו ומבקש ממנו כי יתן לו שלשים אלף שקל כסף וביום מחר ישיבם לידו, ועל כן בא בעצמו כי סוד כמים היא וימאן כי ידע איש בדבר הזה, ולא שלח אחד מהמשרתים, הגביר אשר ביד משרתיו היה בידו לקחת כסף באשר נמצא, כי אך שלח דברו וכלם מהרו לתת על ידו את כל הונם וקנינם, הגביר הזה יבוא בכבודו ובעצמו לביתו לבקש כסף, הלא דבר הוא! זאת הבין גם בן כסלון, אף כי לא הרבה חשב מחשבות תמיד, ויבא החדרה מקום אשר

לבניה, והצדיק ברכם תמיד במו פיו ליום החתונה, ובלי ספק גם ברכת הצדיק היא שעמדה לה כי האריכה ימים אחרי אשר כל בניה ובנותיה לקחו אל אלהים וגם בתה היחידה אשר נותרה לה, היא אשת כסלון אשר בה התנחמה, גם היא עזבה עתה אדמות, ואחרי כל הצרות האלה עוד תחיה הזקנה, ומי יספוק עוד כי רק בברכת הצדיק תחיה? ועל כן החזיקה גם היא במעזו ולמענו היה אוצר כספה פתוח תמיד, אף כי נקל היה לה לתת לעקור שן אחד משניה, לוא גם היו שנים בפיה, מתת שקל כסף לזר, וגם חסידיו שבעו מטובה וביתה היה פתוח לפניהם ושלחנה ערוך יום יום למען הקדושים האלה אשר יבקרו ביתה ולרגלם תבוא הברכה.

היא קבלה את בני בתה כאם את בניה, אף כי להשמעות אזנים לא אהבתה בתה והיא גם היא לא אהבה אותה, בכל זאת קבלה את הבנים באהבה, אחרי כי המה שאריתה בחלד, ומה גם את הבן אחרי כי הוא יאמר קדיש אחרי מותה, וכאשה חסידה ידעה את אשר לה לעשות למען בנה ותשלחהו אל בית הצדיק למען יתחקה על שרשי רגלי החסידים הנאמנים ויהיה כאחד מהם.

בעיר מושב הצדיק היה הנער אשר בין כה וכה מלאו לו שמונה עשרה שנה לאיש אחר, שם שכח את הכלבים ויללתם וכל חמודותיו מימי קדם ויהי לחסיד בכל דרכיו, הרבה לשיר ולהתנועע בתפלתו, רץ למקוה בקיץ ובחרף, שתה יין-שרף למכביר כאחד מבני הקדושים ויהי לחן בעיני כל רואיו, ואת אשר לא עלה על לבו לחשוב מעודו זאת חשב עתה. הוא שש מאד על הכבוד הגדול אשר עטרוהו כלם אחרי כי הוא הגביר בכל עדת החסידים, הצדיק קרבהו כמו נגיד וכל בני החסידים אליו נשאו כפיהם בבוא יום משתה, אשר רק שבעה ימים בשבוע קרה מקרה כזה, כי יפתח ידו הרחבה וימלא פיהם הרחב, וישש מאד על עשרו וכבודו, אשר פזרו לו המבקשים כספו, כי אל לעג בני העשירים אשר חשבוהו לכסיל לא שם לבו ולא התבונן, ויחשב את נפשו כחכם גדול,

כי שמו עליה משמר, ומה גם אחרי השרפה, כי בבוא השמועה מהשרפה אל אוניה, והמבשר את הבשורה הודה לאלהים חסדו כי עשה נקמות בזעום נפשו וגם הנכרי היה לשרפת אש ובעיניו ראה את אפר גויתו, והמבשר השני גם הוא כדבריו דבר אך לא אפר גויתו ראה כי אם עצמות יבשות אשר הרו מהלהב, והשלישי ראהו באוו צלוי, ויהי כשמוע הנערה את הדבר הזה נתרה פתאם ממקומה, כמו יד נעלמה נגעה בה ותפרוץ לצאת החוצה, וכאשר החזיק בה דודה וישאלה: אנה פניך מיעדות? — ענתה בקול נורא ובעינים מאורות זיקות: אליו, אליו! — ואז החזיקו בה בחזקת היד וכל הלילה צעקה ויללה במשתגעה ואחרי כן הָקְּרָה במחלת קדחת נוראה והדבר זרות כי היא אשת האשכנזי ויחד יעלו על המוקד, וקצרה יד איש מהפריד ביניהם, ואף אם יקומו כל מתי משפחתה ואמה ואבותיה מקברם לא יעצרו בעדה מלכת אחרי אישה מאור עיניה ומשוש רוחה, אתו תעלה על המוקד ושם תפרוט על פי הנבל והדבר בשפות רבות אשר אף אחד מקרוביה לא יבין דבר ובאלה רבות דברה בּקַדַּחַ, והעומדים עליה בשמעם דבריה חרדו מאוד ויגורו אמר ויחליטו כי בקסמים צדד האשכנזי את לבבה ויושיבו שנים אנשים בחדרה ל א מ ר ת ה ל י ם למען הגן עליה מפני רוחות רעות, ודודה הדיאג לשלומה ושלום ביתו פן ימצאו בו מזיקים מסלות ציה לבל יתנו לכל נכרי לבוא אל הבית, ובכן נחלה תקות האשכנזי לראות עוד פניה ויעזוב את העיר, וכאשר נרפאה הַחוֹלָה ממחלתה שלחוה איתה ואת אחיה אל אֵם אמה ואיש לא גלה את אזנה כי האשכנזי נצל מהשרפה, וגם היא לא שאלה את פי איש בדבר הזה, כי מני אז היתה עצובת רוח ו ד ב ר י ה ה י ו מ ע ט י ם מאוד.

שה איזבל אם אשת בסלין היה נודע כמעט בכל הארץ בעשרה והכמתה ועוד יותר בחסידותיה, כי חסידה היתה מאין כמה, כל בטחונה בימי חייה ובדרכי מסחרה שמה אך בהצדיק, על פיו נתנה את בנותיה לאנשים יתקח נשים

ובין הכלבים אהובי נפשו ויללת הכלבים כי נכרת אכל מפיהם בהפרד מהם מגן מעזם, כי אם גם כל האלמנות והיתומים, אשר לכלם נתן האשכנזי חלק טוב הרבה יתר מכפי המשפט, הלכו אחרי המטה ויעוררו זעקת שבר להולכת אל בית עולמה ותקללנה את הנכרי, אשר הביא הצרה על בית אשת יראת אלהים כָּמֹהָ, גם הספדן פתח בקול זעקת שבר: נחלתנו נהפכה לזרים בתינו לנכרים, וכל השומעים נמגו בדמעות, וכאשר שבו הנער והנערה ממקים משכן עולמים לא סרו עוד הביתה כי אם אל דוד אמם אשר גר בעיר, ואשר לא מגדולי עשיריה היה, שמה לָקְחוּ לשבת עד אשר תקראם אֵם אמם, אשר היתה עשירה גדולה מאד נודעת בכל הארץ, והיא היתה כבת שבעים שנה והבן והבת היו יורשיה. גם את האב אשר היה כאיש אין ברוחו נכונה, כי רפואתו נסכה עליו רוח עועים עד לאין מרפא הביאו שמה, אך הוא לא לארך ימים היה לטרח על אנשי חסדו כי רפואתו הביאה לו עד מהרה שֵׁנָה טובה, שנת עולמים.

הנערה היתה בבית דוד אמה והאשכנזי היה כגבר נדהם ולא ידע עשות עצות בנפשו. לשוא נסה למצוא ארחות ביה הנערה כי לא נתנוהו לבוא שמה, לשוא שלח שמה מלאכים לדבר עמה כי גם אותם לא נתנו לבוא הביתה וכמעט קץ בחייו ויאמר לעזוב העיר, אשר על כן שלח לקרוא לו אנשים אשר יקנו את הבית ובית המסחר, אך לא נמצא קונה מבני ישראל אף בחצי המחיר, וגם מעם הארץ פחדו לקנותם מיראה פן יעלו אף היהודים עליהם, רק אחד נמצא בהם אשר בקש לקנותם וכמעט גמר אמר למכרם לו, אך האשכנזי נמלך את לבו ויאמר: אשלח עוד בפעם האחרונה אל הנערה אולי אציל מפיה דבר, ובלילה ההוא פרצה תבערה ותאכל את הבית ובית המסחר, ועוד מעט היה גם הוא אשר גר בבית מעת אשר מתה הגבירה, למאכלת אש, לולא חרף נפשו אחד מבני עם הארץ ויצילהו מהשרפה.

חפין האשכנזי לא הצליח עוד בידו לראות את הנערה

בבית אבי תתן דפי כי לא תעיז לדבר סרה על בית אבי, אך כל הספור לא יענג נפשי, עוד לא תדעו מי אני, ואני ראיתי ארחות תבל וידעתי אנשים גדולים, אנשי שם וספורים טובים מאלה, לא ינעם לי לשמוע הספור הזה —

— אם כן אטום אזנך — ענה הצעיר בחברה.

בן דוב התבונן בפני הדובר אליו רגעים אחדים ויאמר: הן לא אלי דברת זאת? אדמה כי לא תעיז פנים לדבר אלי כזאת

— אך לך ולא לאחר דברתי דברי — ענה הצעיר בשחוק על שפתיו.

בן דוב בשמעו מענה הצעיר הטה ראשו על צדו השמאלית וישם עיניו, את הימנית בחוג השמים והשמאלית במכסה האניה ואת ידו שם על צדו ויאמר: אדמה כי אתה הצעיר בחברתנו ואחשוב למשפט כי לא אשגה אם אומר כי אתה הצעיר בכלנו ולא לך לחות דעה. אני אעשה כאשר אחפוץ לפקוח אזנים או לאטום אותן, ולא אבקש מפיך עצה —. הצעיר חפץ לענות ובלשן רמז לו בעיניו לבל יעשה כזאת ובן דוב הוסיף לדבר: הספור לא מצא חן בעיני כי שמעתי טובים ממנו, אני אלך לי לשוח על האניה ולהתודע לאנשים, כי בלי ספק גם אנשים נכבדים נמצאים על האניה ואתידע להם, עוד לא תדעו מי אני —. וככלות דבריו קם וילך לו.

רוב היושבים הניעו אחריו ראש והקטן הניע ראשו וכתפיו ויקרא: מעודי לא האמנתי לראות כסיל אדם כזה, ואולי היא האיש אשר שמעתי מספרים זרות ותהפוכות ממנו, אדמה כי אמנם כן הוא, כי בשם בן דוב קראוהו —

הרפואה אשר בה מצא אביו ענג היא גם לי למשיב נפש — אמר הצעיר.

— לדאבון לבי כן הוא — ענה בלשן ויוסף לספר: אחרי אשר מתה הגבירה היתה תאניה גדולה בבית, לא לבד הנערה עשתה מספד כתנים על אמה אשר חשבה כי בעונה ירדה לשחת, גם לא רק יללת הנער על אשר הפרידו בינו

הצרה הגדולה הזאת ומידי בתה לה כל המצוקה הנוראה. והנערה לא ידעה ולא בקשה חשבון ועל כן לא ראתה כי אך לשוא טפלה אמה על האשכנזי חטאת אשר לא חטא, ולולא הַכָּכָה בשגעון כי אז ראתה כי כמלאך מושיע ולא כעוכר ביתה היה, אך היא לא הרבתה מחשבות ותאמן בדברי אמה ותשם אשם גם נפשה כמו היא היתה בכל אלה, ולולא דברה את האשכנזי כי אז לא נגנבו חמשים אלף השקלים ולא באו הנושים לבקש את נשים ותדוד נדר, לבלתי ראות עוד את פני העוכר ולבלתי השב אף דבר על כל דבריו, וגם הקימה נדרה, כי ביום המחרת בא שנית ויתחנן לפני הגבירה כי תחוס על נפשה ונפש בניה, גם אל הנערה שם דברתו וישביענה בשם אלהים כי תדבר על לב אמה ותוכיח לה משגתה, אך היא היתה כלא שומעת, לא נשאה עין ולא הביטה ולא הקשיבה דבריו כמו לא לה דבר האיש.

השופטים באו ויערכו את ערך מחיר הבית והסחורה ויכתבו כתוב וחתום כי הבית והסחורה נתונים להאשכנזי בעד נשיו. גברת הבית ישבה על כסאה בעת אשר קראו הדברים באזניה ולא דברה דבר ולא הגידה עפעף ופתאום נפלה אחורנית כי השבץ אחזה ותמת אחרי שלשה ימים.

– אך מה זה תספר? – קרא בן דוב פתאום ויתעורר – הלא כל אלה נעשו בבית אבי, הן לא קירות בית אבי תספר, אדמה כי לא תרהיב עז בנפשך לדבר סרה בבית אבי, הן לא הדמו מי אני, אך אדמה כי לא בבית אבי תתן דפי –

– חלילה לי מזאת – ענה בלשון בשפתי רם – האני ארהיב עז בנפשי לכפר קורות בית אביך? חלילה! בבית איש אחר בעיר אחרת קרו ויאתיו כל אלה –

– אבל הן גם בביתנו היה עלוי ואשכנזי והוא לקח ביתנו –

– ואם כן קרה גם את ביתכם כמקרה אשר קרה את בית כסלון –

– דבר פלא היא, דבר פלא, אך אדע נאמנה כי לא

בלעדי, אני הבינותי חין ערכה וארע כי באור פניה אראה חיים עד העולם, ועל כפי אשאנה ואעשנה לגברת לי עד כי כל רואיה יקנאו בה והיתה גם היא גם את מְאֻשרה בחיים, את בתך תני לי לאשה ובנך אהיה –

– גם אם אמות ברעב ובתי תדוד ללחם ותושיט יד על פתחי נדיבים לא אתנגה לגוי, כי לא חרפה הוא, אך לספח גוי אל המשפחה אעטה עליה כלמת עולם אשר לא תשכח ואבותי לא ימצאו מנוחה בגן עדן, בכל משפחתי אין משמד ואפיקורוס! –

– לא בעורון כי אם בשגעון הֻכֵּית ולכן תאחז במשפט ידי למען אצילך מרעתך – ענה האשכנזי וילך לו. ואחרי עבור שעה אחת שם חותם על בית המסחר וביום המחרת לקח לו את הבית במשפט וישלח לקרוא לכל הנושים למען ידבר עמם.

העלוי שמע את כל דבריהם בדברם יחד, ואף כי בוש משברו לקחת את הנערה לאשה, כי מה תסכון לו עתה כאשר היתה לנערה עניה, ואף כי אהבתו אליה גדולה מאוד ובכל לבו בחר בה מעשר, אבל זאת ידע נאמנה כי אביו לא יתנהו לקחת אותה, עלמה עניה לאשה, בכל זאת אבלתהו קנאתו בשמעו כי האשכנזי יאמר לקחתה לו, ובצאתו דבר את הגבירה ויאמץ לבה בבטחון באלהים כי לא יעזוב את חסידיו וידו לא קצרה מעשות לה נס ולהקימה עָל יען כי תאמין בו.

גם הנערה שמעה דבריהם, אך על לבה עברו מחשבות שונות מאד, רגע חם לבה וכל דמי עורקיה התגעשו ועוד מעט פרצה אל החדר להתנפל לרגלי האיש הנפלא הזה, ועד ארגיעה אחזתה פלצות ודמי לבה חדלו ממרוצתם בזכרה: הן נכרי יבחר בי, מגלח זקן אשר חרפה היא לבת ישראל לצאת אתו בחוץ, והמחשבות האלה גברו על הראשונות ומה גם בשמעה דברי אמה, כי אבותיה לא ימצאו מנוחה בגן עדן בעבורה. ובצאתה מחדרה התיכה אמה כל אש חמתה עליה ותאמר כי היא היתה בעוכריה, כי לולא שמעה דברי הנכרי העוכר ביתה כי אז לא באה עד הנה, רק הוא הביא עליה

— בינתי תסתתר וכל עצה נסתרה מנגד עיני —

— לכן שמעיני, הנה אני הוא ראש נושיך ואני אוכל לקחת חלק בראש אחרי כי בידי שטר חוב כתוב וחתום כמשפט, ובידי הנושים האחרים אין כל מאומה. ואם כן הלא תביני כי אוכל לקחת במשפט הבית ובית המסחר וכל אשר בו — —

— ואת האלמנות והיתומים תשלח ריקם, האין זאת? זה הוא ישר לב אשכנזי —

— הרגיעי רוחך ושמעי את אשר הוצאת מפיך ואז תבחני כי לא אותי כי אם אותך האשמת בדבריך; לפני רגע אמרת לתת יתר הונך בידי גנבים ואת האלמנות והיתומים לא זכרת ועתה תחריפיני כי אחפוץ לקחת את אשר לי המשפט לקחת, כי הסחרה הן לי היא וכל יתר הפלטה לי היא אחרי כי בכספי קנית אותה, אך אני לא כן עמדי, אני לא אגזל חלק העניים, חלילה לי מעשות כדבר הזה, הודות לאלהים יושר אבי אשר עשה במשפט ויושר רב הוא, ואני יורש ביתו ונחלתו ובידי לעשות צדקה וחסד, ולולא חסתי עליך ועל ביתך כי אז נערתי כפי ממך והיית למשסה, כי נושיך אלה לא ישאירו לך אף מקום ללון, אך אני זאת אעשה, אני אשים כרגע חותם צר על בית המסחר, וגם את הבית הזה אקח בפלילים, ואז אבקש לכפר פני נושיך במחצה או בשליש כאשר תוכלי שאת ואת הנותר אשאיר לך ובנית לך בית חדש ותחיי בנותר כאשר תמצא ידך —

— ומדוע זה תיטיב עמדי ותעשה כחסד הגדול הזה לי, אשר חרפתיך וגדפתיך אתמול? הלא דבר הוא! —

— את הדבר אשר בלבבי לא אכחד, וכבר השמעתיך אתמול כי מלאך טהור בצל ביתך יתלונן אשר הוא עליך סתרה ולמענו הנני נכון להיטיב עמך כאשר ייטיב בן את אמו —

— לא אבין דבריך —

— אם כן אדבר בשפה ברורה, דעי כי בתך לקחה לבבי, והיא כשושנה פורחת בציה ואיש לא יבין ערכה פה

ים ויחפוץ לטרוף נפשו בכל תאות לבו, גם אז עלינו המצוה להליץ נפשו על אפו, וכן הנך כעת בעיני. את נפלת מרום מצבך אל גלי העני והמחסור בפעם אחת ותמאני לקבל את היד הפשוטה לך לעזרה ועוד תחרפי ותקללי את האיש אשר קם לעזרתה לך, אך אני לא אסוג אחור ואעשה כחובה עלי על פי משפט אהבת אדם ואושיעך למרות רצונך ואקים ביתך על תלו למען בניך —

— אבל מה זה תבקש ממני, מדוע באת ביום אידי לראות בשברי ולשמוח על מפלתי? —

— קשי ערפך הכך בסנורים עד כי לא תחזי נכוחות. אתמול התנפלת עלי כלביאה ואני לא עול עשיתי ורעה לא חשבתי, והיום תקימיני לאויב ותאמרי כי אשמח לאידך בעת אשר כל לבבי יהגה טובה לך ולביתך —

— ומה תאמר לעשות למעני? —

— הנה כל נושיך יסבו על הבית ועל בית המסחר אשר נשאר עתה כאניה בלי רב חובל, ומי יודע אם ישאירו אף שארית מהפלטה, הן תראי כי בגנבים שמת מבטחך, גנב אחד היה לך לנאמן — —

— שקר בפיך! הנאמן איש ירא אלהים הוא ולא גנב! —

— הלא כל אנשיך יראי אלהים ובכל זאת גנב אחד מהם את הכסף ואחרי אשר המפתחות היו בידי הנאמן לא נוכל לחשד איש אחר בלעדו, אך לוא יהי כדבריך כי איש אחר גנב, והגנב הזה הלא בין משרתיך הוא וכל הסחרה עזובה עתה בידם, ומי זה לידך יתקע אם ישאירו מאום עד אור הבקר? —

— לי אחת היא, ביתי הכה לרסיסים —

— הכזאת תדבר אשת חיל ויראת אלהים? הן תעשקי חיל זרים ותתנידו למשסה לגנבים? ובזאת תמצאי חן בעיני אלהים או אדם? ועוד זאת כי אם תתאוששי אולי עוד לא גדל השבר כאשר תדמי בעת ועוד תמצא ידך לחלץ מצרה נפשך —

עשו כי לא גלה את אזני בתחלה מכל הנעשה, אך בו אבטח כי ישמר הסוד ולא יגלהו לאיש ואני אבקש לרפא ההרוס, בידי זר נוכל אך לחתות גחלים ולא לנהל בית מסחר כמסחרי. בידי ארפא ההרוס — היא מהרה ותצא לרפא השבר ותבא לבית המסחר, ומה נבהלה בראותה כי בארגז נמצאו רק שלש מאות שקלים. היא נתנה בקולה על רואה החשבונות: איפו הכסף? — והוא הניע ראשו וכתפיו אך לא ביראת הכבוד כאמש ויאמר: ומאין אדע אני? — כה צעקה והריעה על כל המשרתים ותתנם כלם לגנבים, אך כלם הצטדקו כי לא בידם היו המפתחות רק בידה וביד הנאמן.

— הנאמן איש ירא אלהים הוא ולא יגנוב ואתם כלכם גנבים! — קראה בעזוז אפה ותהי כאובדת עצות, ובעצם היום ההוא יצא הקול כי כל כסף בית מסחר אשר לכסלון נגנב, ותהי מבוכה בעיר מאין כמה, למאות סבו את הבית מכל עברים, אבות הכלות והחתנים, האלמנות והיתומות אשר בספם הָפְקַד בידי הגבירה קראו ויצעקו ויילילו ויחרפו ויגדפו ויקללו, והקול עלה באזני הגבירה אשר ישבה כמתה על כסאה וכמעט הסתתרה בינתה. השמועה הגיעה גם עד האשכנזי וימהר גם הוא לבוא לביתה. בראות הגברת את פניו התעוררה ותקרא: מה לך פה? נבל! צא כרגע! — אך הוא לא התקצף בפעם הזאת כי אם לקח לו כסא ויאמר בנחת: שמעי הפעם דברי לטוב לך ולביתך —

— לא אובה ראות פניך ושמוע בקולך —

— אם תאבי או תמאני אחת היא לי עתה, אתמול כאשר חשבתי עוד אותך לגברת ובעלת אוצרות קצפתי קצף על דבריך אשר לא יתנו כבוד לפה הדובר אותם, ובאפי אמרתי כי בידי להכות ביתך שאיה, אך אני לא עשיתי כזאת ולא עלתה על לבי לעשות כזאת, ובני ביתך שלחו פחים ברגליך וידיחוך למדחפות, ועתה עלי להושיע לך —

— לא אובה לקחת עזרה מידך —

— ואם גם ילחם אתנו איש אשר יאמר לטבוע נפשו בגלי

והמה דמו כי כבר השמיע כזאת גם להגבירה.

בביא השמיעה להגבירה אחותה פלצות ותזעם ותחרוק שן ותשלח אל הנאמן אל ביתו לקרוא לו. המשרת שב ויאמר כי הנאמן עזב העיר לפני שתי שעות ואשתו נתנה לו מכתב לתת להגבירה. בידים רועדות קרעה את סגור המכתב ותקרא בו כדברים האלה: לכבוד הגבירה הצנועה אשת חיל מנשים באהל תבורך מרת שלא יבוא עליה צרות רק ברכות ישועות ונחמות אמן. אחר דרישת שלומה הטובה אודיע לאדונתי אשר ה׳ נתן חכמה בלב שלמה (הוא שם הנאמן) לראה את הנולד, ראה ראיתי ת״ל כי הענינים מסוכסכות והפרוץ מרובה על העומד והמסחר קאי על חד רגליה, כתרנגול בעידנא דריתחא. אבל אין משיבין על הקלקלה שלא מלאה פירות, וסיג לחכמה שתיקא. ואם מלה בסלע שתיקותא בתרין ולכן לא אמרתי לאדונתי אשר אין כסף לתשלומים לאדון זה והרכנתי בראשי כמו שעושה כל צדיק לפני גלי הים, היינו הצרות אשר ישלח לנו ה׳ ברחמיו כיסורין של אהבה, ובודאי אשה צנועה וכשרה כמו אדונתי יקבל כל זה באהבה וחכמית מבין דבר מתוך דבר, רק אני ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה אל תנחם את חברך בשעה שמתו מוטל לפניו, ולא יכולתי לראה בצרת נפש אדונתי ועל פי כן עשיתי כיונה הנביא שקדם לברוח, ואדונתי יודע מעצמה שת״ל אני איש נאמן וה׳ היה בעזרתי תמיד ובוודאי כך גזרו מן השמים וגזרה עבידא דבטלא אך בין כך ובין כך ה׳ ינחם את אדונתי ויעלה מעלה מעלה, ואם ראה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו והמנחם אבלים ינחם גם אדונתי בתוך שאר אבלי ציון וירושלים אמן כן יהי רצון נאום שלמה בלאאמו״ר חיים חזק. כדברים האלה כתב לה ואני קראתי באזניכם אדוני בשפה אשר כתב. כאשר עשתה גם הגבירה, כי הסכינה לקרוא מכתבים כאלה ואת אשר לא ידעה הבינה מעצמה, גם המלמד עזר לה להבינת בינה. בתחלה היתה נְבֻכָה בתמהון, אך כסור תמהונה מעליה אמרה: אמנם הוא איש ירא שמים אך בכל זאת הסביל

– כן אצוה ! – ענתה האשה בגאון , ושני ראשי העוזרים במסחרה הניעו בראשם בפעם הזאת כאיש אחד ויפטרו מפניה וילכו לביתם . אכן יום תוכחה היה היום ההוא לבית כסלון , כי עוד בערה חמתה בלב הגבירה ותשפוך עזוז אפה על כל בני הבית ומה גם על בתה , ואחרי כן גם על אישה , אולי בפעם הראשונה בימי חיה , אף כי לא דבר דבר נגד תקיעת הכף , רק יען כי כחרש וכעור ישב בבית ולא יראה ולא ישמע כל הנעשה בו , ומרוב זעמה כנתה אותו גם בשם הכבוד שכור , אך הוא לא עזב פקודתו אשר לקח על שכמו לבלתי ראות ושמוע כל הנעשה בבית ויישן ושנתו ערבה לו לקול רננת אשתו אשר שרה תהלתו באזניו , והיא השיבה אל לבה כי חלילה לה מקצוף על אלהים אשר מנע ממנה איש בכל האנשים , כי תחת זאת הרבה חסדו עמה ויתן לאישה אשר לא יצלח לכל , אשה נעלה על כל הנשים , והרעיון הזה השיב לה מנוחתה ותחכה בבטחה ליום מחר עת אשר תשליך בפני האשכנזי הזד את כספו ותראהו את כל אשר תמצא ידה לעשות . אמנם לא רק התקוה תכזב כי אם גם הבטחון והאמונה יבגדו לרגעים כמוה ועוד יתר ממנה והנשען עליהם יפול ממרום מצבו אל תהום רבה באין מעמד . היא בטחה בלבה כי כאשר נתנה צו כי יביאו לה מחר את הכסף אז ימהר הנאמן בטרם אור בקר לתת חפצה , ועל כן חכתה בבית לקראת בואו , כי מאנה לבוא לבית המסחר בטרם אשר גרשה את השטן , את האשכנזי מעל פניה , כי מי יודע אם לא יעיז עוד מצח לדרוך על סף ביתה ? היא חכתה בכליון עינים שעה ושתים ושלש והוא עודנו לא יבא , אך דברה על לבה כי בלי ספק יחסר כסף בהאוצר וילך לבקשו ממקום אחר ותוסף לחכות עד אשר באה עת ארוחת הצהרים והנאמן עוד איננו , אז שלחה באפה משרת לקרוא לו כי יבא כרגע , ומה השתוממו המשרתים בבית המסחר בשמעם כי הגבירה תשלח לקרוא להנאמן , אשר בא בבקר לבית המסחר ויאמר כי לא יאבה עבוד עוד בבית המסחר אשר דבריו יגעים מאוד .

אלף שקל ובידו להכביד עליה אכפו לשלם לו ביום מחר חרדת רגע מפניו, אך עד ארגיעה התאוששה ותאמר: אשלם לו את נשיו לבל אראה פניו, ותשלח לקרוא לה את הנאמן ואת רואה החשבון ותאמר באזניהם כי עליה לשלם מהר להאשכנזי הארור את נשיו ועליהם לאסוף מהר את הכסף למען תרחיקנו מעל פניה.

דרך בתי המסחר בערים האלה אולי עוד נסתרה מנגד עיניכם, אדוני, ותדמו כי רואה החשבון ידע חשבון וינהל את החשבונות במשטר וסדר נכון למען ידע חשבון ברור לעת יבקש ממנו, אם כה תחשבו תשגו מאוד. לרואה חשבון ילקח בארץ ההיא איש בעל תורה וירא שמים אשר ידע היטיב לעשות חשבון נפשו את יוצרה, איש ממשפחה נכבדה אשר מטה ידו למען ימצא לחם בכבוד, והוא יכתוב לאחד אחד את אשר נעשה הסחר ואשר ישנו בו יחד ואם יבא יום חשבון, אשר אך לעתים רחוקות יבוא יום כזה, כי מה להם ולחשבונות? אם יש כסף בארגז יקחו ממנו ואם אין ילוו מאחרים, אך אם יקרה מקרה כי יבוא יום כזה אז יסגר על מסגר בחדרו ויחשוב ויספור וימנה עד אשר יביא חשבון. אם ברור הוא או אין לזאת לא ישים איש לבו אחרי כי רואה החשבון עשהו ומי יבוא אחריו, ואם ישגה והחליף המאות באלפים תבוא מהומה בבית המסחר וישבר לרסיסים. וכגדל דעת רואה החשבון בחשבון כן רבה אמונת הנאמן, הוא האיש אשר בידו פקדון הכסף והיא גם הוא איש יודע תורה וממשפחה נכבדה ואיך לא יאמינו בו. היא קראה לראשי בית מסחרה אלה ותשמיעם כי חמשים אלף שקל דרושים לה. רואה החשבון הניע בראשו ממעלה למטה והנאמן גם הוא הניע בראשו אך מן הצד אל הצד. אם מצפון לדרום או להפך זאת לא אדע, ועוד יתרה עשה להראות כי גדולה משרתו ממשרת רואה החשבון ויניע גם כתפיו, אך בראותו כי תנועת רואה החשבון מצאה חן בעיני הגבירה יותר מתנועתו לכן מהר להיטיב את אשר עות ויאמר: אם כן תצוי, הנני לשרתך —

– נלאיתי נשוא עזות מצחו – קראה הגבירה ותרקע ברגלה ותחפוין לפתוח הדלת, בלי ספק לקרוא למשרתים, אך האשכנזי נגש אל הפתח ויאמר: את הסבות בנפשך, עד אור הבקר למחרת תשלמי לי עד גרה אחת מכל אשר יישה אבי בך, ואם אין אקח את נשיי בפלילים – וככלותו דבריו יצא בצעדי און החוצה, והנה הנערה לקראתו, פניה אדמו מבכי ולא דברה דבר, בראותו אותה בקש לדבר אליה דבר אך היא הסתירה פניה בכפות ידיה. הוא הבליג על סערת רוחו ויאמר: הנחמי יונתי למענך אחוס – ויצא, ובצאתו נפלה הנערה ארצה ותתעלף.

לב הגבירה סער כים כל היום ההוא עד כי לא נדה גם לבתה המתעלפת ותעזבה בידי זרים להשיב רוחה אליה, אך מאשה חכמה כמה לא תבצר מזמה כי מהרה להסיר חרפה מעל ביתה ובלילה ההוא היתה „תקיעת כף" בינה ובין המלמד כי בתה תהיה לבנו לאשה, זאת נתנה לו שלומים על גלותי אז אונה, ואולי עשתה זאת גם מיראה פן יגלה העלוי את חרפת בתה והיה ביתה לדראון. אך צותה על המלמד והעלוי לבל ישמיעו דבר לאיש בטרם אשר תמצא רעיה לבנה. כי לא שאלו, את פי הנערה, וזאת יבין כל איש, וגם לא השמיעה כי היא עתה כלה יעודה להעלוי. לשמחת לב הבאישר לא היה קץ אחרי אשר מצא חפצו ויעש נקמות באיש קנאתו ביום אחד ויחשוב נפשו כבן הבית, ועוד ביום ההוא הביא גם את אחיו הקטן הביתה, אך על שמש הצלחתו עלה חיש מהר ענן כבד, כי הנערה הסתתרה מפניו מהיום ההוא והלאה ותמאן לדבר עמו ולענות על שאלתו כמו ידעה כי הוא הסבב בכל אלה, אך הוא נחם נפשו כאשר מצאה ידו, כי עוד תשוב ותקרבהו כמו נגיד בהודיע לה כי הוא הנכון להיות אישה.

הגבירה אשר לא רק אשה חכמה וצנועה ואם דואגת לשלום בניה היתה כי אם גם אשת חיל צופיה הליכות בית מסחרה, זכרה אחרי אשר שככה חמתה כמעט את הדברים אשר דבר באזניה האשכנזי, ובדעתה כי הוא נושה בה חמשים

אוניה, ועל כן החליטה לבוא מחר ולהסתתר בחדר העלוי למען תשמע באזניה אם נאמנים דבריו, וכן עשתה וכאלה שמעו אזניה, אך היא לא עצרה ברוחה כהעלוי לשמוע שיחתם עד תֻּמה כי פרצה בשאון אל החדר ותקרא בקול נורא: צא מזה, בן בליעל, רודף זמה, ברח מזה פן אצוה על המשרתים ויסחבוך מפה כגנב ופושע! —

האשכנזי היה בתחלה כהלום רעם ולא מצא פתחון פה, והנערה הביטה בפני אמה כנפעמה כי לא הבינה מה הרעש הזה ותפתח שפתיה לדבר. אך אמה נתנה עליה בקולה: הס! אל תפצי פיך, בושי והכלמי מדרכך, כי העטית עלינו בושה סלה, זאת היא הדרך בת ישראל! מי ראה כזאת, מי שמע כאלה! ובביתי נַעֲשָׂה שערוריה כזאת, יסור יסרני יה על עונותי! — וברוב קצפה אחזה ביד בתה לא באהבה ותדחפנה מהחדר ואז הרעימה שנית בקולה על האשכנזי: העודך עומד פה, העוד תעיז מצח לטמא ביתי? ברח לך מזה! — האשכנזי אשר נלאה נשוא גדופיה ואחרי אשר יצאה הנערה מהחדר שב רוחו אליו התעורר ויאמר: לגדופיך לא אשית לבי ומקולך לא אֵחַת, ולולא הייתי בביתך כי אז בשפה אחרת דברתי אליך, אך את מקום רגלי אכבד ואשמור פי מחטוא בלשוני נגד גברת הבית, אך דעי כי לא מחכמה התעוררת עלי על לא דבר ותגדפי את בתך התמה חנם, וזכרי עוד כי בידי את וביתך והזהרי מהעלות עוד המתי כי לא את איש כמני ידברו דברים כאלה, אני לא הסכנתי לשמוע גדופים, השמעת? —

— לא אובה ולא אשמע דברי עזות מפיך, עזוב ביתי כרגע ואם אין אצוה על המשרתים כי ישליכוך החוצה — ענתה הגבירה אשר קצפה עבר כל חק בשמעה כי היא לא בחכמה דברה.

— בידי להשליכך אתך מביתך לולא סכך עליך מלאך השלום אשר בביתך יסתתר ואת לא תדעי ערכו, למען בתך לא אעשה עמך נבלה, אך גורי מפני, פן אשכח רגע גם המלאך הזה והכיתי ביתך שמה ברגע אחד —

בעיר הזאת יחשבו את כל מדבר בשפה זרה כנכרי –
– יהנכרים התחשבי כי המה לא בני אדם המה כמנו ? –
– אני לא מחשבתי כי אם מחשבת בני העיר הגדתי לך –
– אם כן אנסה אני לדבר על לבה כי תעשה כזאת ואעתיר עליה דברי עד כי תאות –
– מקרב לב אודך על טוב לבך אך אספוק מאוד אם יצלח הפצך בידך, אפחד מאוד כי תשחית לשוא דבריך הנכוחים –
– דבריך הנעימים באזני כסיל אל תדבר – הורנו החכם, אך אני לא נעימות אדבר כי אם דברים ברורים ואראנה לדעת כי תשגה מאוד באצלה ממך הפצך –
– נסה אולי תועיל ואברכך כל הימים –. כאלה וכאלה דברו יחד והעלוי שמע דבריהם ויתאושש ויאמר: איש חרמי נתן בידי כלי מלחמה להכותו אחור והיום אבצע מזמתי –
ובערב היום ההוא בצע אמרתו, כאשר שבה הגבירה מבית המסחר נגש אליה בלאט ויאמר לה כי דבר לאט עמו, והיא השתוממה ונבהלה ותבקשהו לבוא לחדרה. שמה ספר לה, כי האשכנזי דבר באזני הנערה דברים אשר לא יעלו על שפת לשון איש יהודי, רק רודפי זמה יעבירו דברים כאלה על דל שפתותיהם, והנערה שמעה לדבריו ותגיש לו תודתה פעמים רבות ותותר עמו שעות אחדות בחדר ואיש אין אתה והיא שמעה מפיו גדופי הוריה כי גדף אותם מאוד ויכנם בשם כסילים ואוילים והיא לא ענתה דבר, גם הלל את הנכרים בפניה ויאמר כי המה בני אדם כמנו וגם לזאת לא חרד לבה – ובשמעי כזאת – חתם בדבריו – אמרתי רעה נגד פניך גבירה אם לא תמהרי כיד חכמתך הטובה עליך להרחיק את אבן הנגף הזאת מביתך, ובחכמתך תביני יותר ממני את אשר לך לעשות, אך דעי כי רעה חורש האשכנזי הזה, ומי יודע אם לא בא לרגל את ביתך ומסחרך למען הרע לך, מי יודע מה בלב „נכרי" כזה ? חכמתך תורך דעה ולא אני ואני עשיתי רק כתורה וכמצוה לגלות אזניך למען תדעי –
הגבירה התקפצה השתוממה וכמעט לא האמינה למשמע

הספר תשמענה לקח וכרבן כן לבן בל עמן, בשנים רבות, ואם הדעת עוד תוסיף לוית חן על חין ערכך אז אין מי תשוה לך בכל אלה אשר ראו עיני מעודי –

– אתה איש טוב לב אתה ועל כן תרבה להללני ולכסות על מומי לבל אבוש באולתי, אך נפשי יודעת מאד כי רב מאוד יחסר לי להיות ככל הבנות אשר אמרת ואף כי לעלות עליהן. מפי אשה אחת, היא אשת המירה שפת אשכנז בעיר הזאת אשר למדתני כתוב, שמעתי תהלת הנערות בארצך, כי תדענה שפות והכמות רבות וגם ידיהן רב להן לפרוט על פי נבל, ואיכה אוכל אני להדמות אליהן? רק בטוב לבך תהללני –

– לא טוב לב אני כאשר תדמי, אך איש אוהב אמת אשר ישנא כל חלקת לשון ואני אומר לך שנית כי בידך למצוא כל החכמות והשפות האלה בשנים אחדות –

– אך איפו אבקשן? לוא ידעתי מקומן כי אז הרפתי נפשי ללכת שמה האמן לי כי לבי יחוה מאד בשמעי את דבריך ולא כלם אבין, ועתה אמנם אבין הרבה יתר מבתחלה ועל זאת אודך מקרב לב כי היית למורה לי להבין שפת אנשים, אך קצרה ידי מהשיג את החכמות והשפות אשר אמרת.

– ולמה זה תקצר ידך? הן אמך עשירה היא ואוהבת אותך בכל לב ולא תמנע חפצך ממך אם תאמרי לה כי תבקשי לך מורה ללמדך דעת –

– כזאת אולי יחשוב לבך אך אני אחרת אחשוב, אני אדע כי כאשר אשמיע לאמי חפץ נפשי אז תקרא לרופא, כי תחשוב כי הייתי בשגעון. הן כמה וכמה בנות עשירים בעיר הזאת ואף אחת מהנה לא בקשה כזאת ולא עלה על לבת לחשוב מחשבות כאלה, ולוא עשתה אחת כזאת כי אז קראו אחריה מלא בכל רחובות, בעל משגעת או „נכרית" וגם אמי תענני התחפצי להיות נכרית? כאשר ענתה אותי כבר בעת אשר שאלתי מאתה כי תתנני ללמוד שפת הארץ למען אדע דבר את הסוחרים הבאים לביתנו, ועל כן שוא תקותי כי

ביום אחד כאשר הגבירה היתה בבית המסחר והגביר שתה את רפואתו למכביר ויישן שנת ישרים ובן הגביר יצא להשתעשע את חבריו, הכלבים וזקטנים במאורתם, ישב האשכנזי וידבר את הנערה אשר כבר הסכינה לדבר עמו ולא השפילה עוד עיניה בהביטו בה ואשר בקשה תאנות כל היום להותר בבית לבלתי לכת לבית המסחר, והעלוי ישב בחדרו הנשען אל החדר ההוא ויקשב רב קשב ומרגע לרגע רחפו עצמותיו ופניו שני חליפות, רגע אדמו כדם ורגע הירו כפני מת ובכל זאת לא אטם אזנו משמוע את הדברים אשר דקרו כמדקרות חרב באזניו. האשכנזי דבר חלקות באזני בת הגביר והיא לא נתרה ממקומה!

– אלכה לי כי עוד עלי לעשות דבר מה בחדרי – אמרה הנערה.

– למה זה תסתירי אור שמש מפני? – ענה האשכנזי.

– אור שמש? לא אבין מליך –

– אולי לא תדע גם השמש כי תאיר אור לאלפי עולמים, אך בכל זאת ילכו לאורה רבוא רבבות יצורים ואליה ישאו עינם בשמחה –

– אבל מי ימנע אור שמש ממך? ילדה פותה אני והורי לא הורוני חכמה כי על כן חידות לי דברי איש כמך –

– אל תשפילי ערכך פן אקצוף עליך, ואם אמנם צדקת כי הוריך אשמו אשמה גדולה בהסתירם הדעת מנגד עיניך, כי איפו תמצא הדעת מקום נחמד כמו בבתי נפשך הטהורה? אך בכל זאת יחזה בך איש דעת אור השמש ועוד יותר ממנו –

– הנה תלעיג לי –

האני אלעג לך? היערב לבי לשים תהלה במלאך מרום, וכן הנך בעיני. נעלית על כל בנות חן אשר ראו עיני, ואם אמנם דעת חכמה ולשון תחסר לך אך הלא המעות הזה יוכל לתקון עד מהרה, בלב חכם חנך אלהים ונפשך תכסוף לשאוב ממקור החכמה ולא יבצר ממך לקנות לקח בשנים אחרות כאשר לא תמצאנה יתר הבנות אשר בבית

בכל יום וידבר זאת אדון הבית אשר שמע באזנים פקוחות ועינים עצומות והגיע בראשו לכל משמע אזניו, גם התבונן בפני הנערה אשר באה תמיד במבוכה בראותה פניו ואשר בכל זאת מהרה לבוא ההדרה בשמעה קולו, ואשר הקשיבה רב קשב למוצא שפתיו, אף כי לא כל דבריו הבינה אחרי כי בשפת אשכנז דבר, והוא דבר הרבה מבלי התבונן ומבלי דעת את רגשי לב שתי הנפשות הנענות גם שתיהן בבית ההוא. העלוי חשב מחשבות איך להכות אויבו אחור, אויבו אשר לא לבד כי לארמון חזיונו בא ויפוצץ כל שכיות חמדתו וגער כל מקדשיו, כי אם עוד הקל אותו לעיני הנערה אשר כל בה חיי רוחו ולא דבר אתו כאת איש כערכו, כי אם כאשר ידברו את ילד בלי בינה ודעת. הוא חשב מחשבות לילה ויום. אך בהתחפש רוחו ובשאלו את לבו: במה כחי גדול? אז נאנח וישב רגע אחור ממחשבתו ויאמר אחריש ואגוע! לשוא בקש לנחם את נפשו כי לב הגבירה טוב עליו וחפצו ינתן לו לשוא שאל את נפשו: מדוע אצור את האיש הזה אשר לא עשה כל רעה לי ואולי יתענה אך חזיון מתעה לחזות תהפוכות, להבל בקש להשקיע את עשתנותיו בגלי התורה, כי כל אלה לא הועילו לו, אותות התורה אשר היו לו לששון לב רקדו והוללו במחולות לעמתו כילדי יפת ובשאל אותו אביו דבר מה ענהו כגבר עברו יין, וכל לבבו מלאה רק מחשבה אחת להרחיק את האשכנזי מהבית, אך במה יוכל לו? מה יש בידי רפה ידים לעשות? — אמנם אין רפה ידים ואין אובד עצות בתבל בלתי אם לבבו ריק מחפץ ורגש. יש ביד רגש להפיח רוח אמץ ודעת גם בלב איש אשר לא נסה באלה, ולחזק ידים אשר לא עשו תושיה מעודן, ולהפוך עצל שוכב על מטתו לאין ברגלים גם עד שערי שאול, והרגש הזה אשר הכת הזה בידו מלא כל חדרי לב העלוי, רגש הקנאה עוררהו בחזקת ידו ויהפכהו לאיש אחר, לאורב בסתר, למחפש לכל הגה אשר יצא מפי שונאו. והרגע אשר לו קוה כי ממנו לו תוצאות ישועה בא.

עינינו. ירבו הסופרים לדבר אודותה ואודות הסבות אשר העלינה אותה מתהום האפס ותפלסנה נתיב לה, אך כל דבריהם הבל. דרך כל הרגשות ותמורותיהן והליפותיהן ומסבותיהן נסתר מנגד עינינו, לא נדע מקורן ולא נבין כחן ולא נתבונן בשליבתן אחת באחת, ומה גם דרך האהבה, אשר כברק יצא הנה פתאום ומבלי מישים תצת להבת שלהבת, זיק מבט עין יהדור ברגע אחד לקרב ולב ויסער כל הרגשות והמחשבות ממקומן וישנה פניהן וישלחן ויקרא לאחרות התחיהן, ואיכה נדע נסבה אשר נולדה בטרם לדתה אם לא נבין גם חשבון מעשיה בעת אשר היא לפנינו. הנער אהב את העלמה, זאת אדע, אהב אותה באהבה עזה כמות, וזאר הראו פעולותיו ודרכי חייו מן היום ההוא, כי נהפך פתאום לאיש אחר, הוא אשר חי עד הנה בשיבה ונחת ולא ידע כי על האדם לפלס לו נתיב בחיים ורק בעמל וכעס ומכאובים יציב לו יד בתבל, הוא אשר דמה עד היום ההוא כי התורה תהיה נר לרגלו ותנחהו למחוז חפצו בשלום מבלי אשר ישלח גם הוא ידו לבקש לו משענת בדרכו, הוא החל לחבל מזמה ולבקש תחבולות להכות אויבו אחור, להסיר מעל פניו סמל הקנאה המקנא אותו לרגעים.

ז.

הַקִּנְאָה וְרִשְׁפֵּי הָאֵיבָה.

מראשית לדת מחשבה עד אשר תצא לפעולת ידים יעברו ימים וחליפות שונות ולפעמים יחלפו ימי חיי אנוש בטרם יראה מחשבתו יצאה אור, ולפעמים תצא המחשבה אור אחרי אשר ינחם האיש ממנה, ועל כן ירב לרגעים כעש איש חושב מזמות והותו. העלוי בקש להרחיק מעל פניו סמל הקנאה, גם בקש עצה ותחבולה לעשות זאת, אולם סמל הקנאה לא ידע מכל אלה ויהי מול עיניו בבקר בבקר. הוא גא שמה לדבר אודות מסחר בית אביו וישב שעות רבות

לו על כי לא יחלק אתה חלק בחלק בגן עדן, ולוא מצאה ידה להטיבו כי אז היתה מאשרה, כי כל אלה מלאכים קלים המה להאהבה הבאים לבשר עת בואה כי עוד מעט תופיע גם היא בגאון תפארתה, ובעצם ידה תקח עמדתה ותפשוט ממשלתה על כל הלב, היא לא ידעה עוד זאת ועל כן לא הבינה מדוע זה חשה בנפשה רגש אשר לא חשה כמהו עד הנה, למה זה נמלאו בתי נפשה רגע בתוגה עד כי חשבה למוג בדמעות ורגע בעליצות גיל עד כי כמעט הקימה אותה על רגליה לחול במחולות, היא לא הבינה כל אלה ועל כן הוסיפה חשוב ובקש חשבון מחשבותיה, וכל אשר הוסיפה לבקש חשבון כן נבכו עשתנותיה עוד יותר, ולבה פחד ורחב, וצלם הנכרי לא סר מנגד עיניה. לא כן היה העלוי, הוא התבונן בהנכרי בדברו את הנערה אשר הוא חשב אותה כבר ככלה היעודה לו וגם בלבו התעורר רגש אשר לא ידע אותו עד היום אך זאת ידע כי לוא מצאה ידו להביא להב חנית בלב הנכרי כי אז עשה זאת בחפץ לב, ודמו אשר הוציא מלבו היה בעיניו כטל תחיה להשיב רוחו הבוער בקרבו כאש תפתה. את הרגש הזה לא ידע יְכַנֶּה, אך את הרגש השני אשר התרועע לו ידע היטב, עיניו נפקחו לראות כי בהנערה חיי רוחו, וכי עוד לא בידו היא וכי בלעדה טוב לו מות מחיים ועל כן הלך תמם ימים אחדים ואיש לא ראה לבד מאביו אשר לא הבין עד מה וידמה כי בנו חולה הוא, ואמנם חולה היה במחלה עזה, מחלה איומה מכל המחלות, מחלה אשר החולה ימאן להרפא ממנה, מחלה אשר תשוד לישד החיים ותביא רזון בעצמות ומפח בנפש ויגון בלב, והאמלל הַמֻּכֶּה בהמחלה הזאת ישיש עליה בעת בשרו עליו יכאב ולא יסירנה מלב גם אם נפשו עליו תאבל — היא מחלת האהבה!

מחלת האהבה בלב נער כבן שמונה עשרה שנה! — תשאלוני אֲדוֹנַי — היתכן הדבר? ובלב נער אשר לא קרא ספרי אהבה מימיו ולא בא בסוד עליזים לשמוע שמעה? אמנם כן היה, ואני אדע לבו, ואומר כי דרכי האהבה נסתרים מנגד

אך פתאום באו חדשות מבלי משים. איש עברי אשכנזי בא לבית הגבירה ותקבלהו באהבה וכבוד כאשר לא עשתה עד הנה לאיש. הוא היה בן לבעל בית המטוה לצמר ומשי אשר מידו קנתה תמיד את מרכלתה. הוא בא שמה לבקש חשבון המרכלת אשר קנתה מאת אביו, ובדעתה כי הוא בן עשירים ואביו יתן לה סחורה בהקפה לכן קרבה אותו כמו נגיד ותרב להראות לו כל כבודה למען יראה כי ראויה היא לסמוך עליה. היא הכינה כרה גדולה למענו ותצג לפניו את בתה באמרה כי היא כל ששונה בחלד. עיני האורח בחנו את הנערה רגעים רבים וחזות פניו העידה בו כי הוא נפעם ממראה עיניו. ולא לפלא הוא, כי הנערה היתה כלילת יפי, קומתה דמתה לתמר, פניה יפים כהלבנה במלואה וכל בדי עורה ותנועותיה הפיקו חן ונעם ואף כי בשפה בלולה דברה בכל זאת היה מפתח שפתיה נֹעַם, והאורח לא הסתיר מחשבתו בחבו כי הרבה להלל חין ערכה בפניה אשר זאת יעשו אך בני איירופא. האם שמחה לשמוע תהלת בתה ואחרת לא חשב לבה, אך הבת באה בתחלה במבוכה ותאדם כשושנה ולא הרהיבה עֹז בנפשה להבט בפני המהלל אותה על פניה, ובלבה קמה סערה אשר לא ידעה מאין באה לה, ולמרות חפצה הגה לבה בבן עם אחר אשר הִלְלָהּ, למרות חפצה היה ראשית הגיוני לבה בהאיש הזה, אשר היה מגלח זקן, וכזאת לא ראתה מעודה בין בני עמיה היה כנכרי בעיניה וחלילה לה מכבדו ומה גם מאהבהו, ואף כי אחרי אשר לא ידעה עוד מה היא אהבה ומה כחה, כי היא לא תכיר פני נכבד ולא תתבונן לאמונה וליראת שמים, וכי בת אלהים זאת תאיר על הרוב פניה רק לשוכחי אלהים. היא טרם תדע זאת ועל כן היו לה הגיוניה במצדה פרושה וכפחם לגחלים להצית איש האהבה בלבה להנכרי יען כי לא ידעה מה היא ולא הבינה להזהר ממנה. היא לא ידעה האהבה ודרכיה ולא הבינה כי בהגיגה באיש כל הלילה ורוחה יחפש לדעת מי ומה הוא ואת אשר יהגה לבו, ולבה יחפוץ לזכור מבטו בעת אשר כונן עליה עיניו, ונפשה תנוד

אם מלמד היה תמיד בבית עשירים בכל זאת היה בכל ימי חייו נודד, אשתו נותרה בעיר מולדתו והוא גר בבית אחד הגבירים ולא ראה פניה שנה ושנתים ולפעמים עוד יותר, ולדבר הזה בשבר לב הבן ויבקש את העשר בכל לבו כי ידע כי אחרי אשר יהיה עשיר אז יהיה גם אביו חפשי לביתו ויבלה ימיו לעת זקנתו בשלום, רק אלה הגה לבו, כי עוד טרם ידע מה היא אהבה נאמנה אשר תחיה רוח ונפש ותתן ללב רגשות עדינות אשר אין ביד כל חפצי החיים לתתם.

אבל הנערה אשר היתה יפה עד להפליא לא ידעה מכל אלה; היא דברה, אתו ידידות כדרכה לדבר את כל איש, למרות חפץ אמה אשר בקשה כי תתראה בכל הליכותיה כבת גביר. היא אהבה לדבר את כל עני הבא לבקש עזרה ולשאלהו לשלום לביתו, היא דברה נחומים לאמלל בבואו לבקש עזרה מידה, כי היא חלקה הנדבות בבית וגם בחנות, אשר גם שמה הביאה אמה למען תלמיד דרכי המסחר, ואף כי הדבר הזה לא לרצון היה להנערה כי היא בקשה ללמוד ולא מצאה נחת בלמידי המורה אשר למדה אך כתוב וקרוא עברית ותבקש יותר, אך אמה היתה כסלע מוצק בדעתה כי דיה לאשה לדעת קריא בקרבן מנחה יתחנות ורב לה להבת אם תחכם כאמה וחלילה לה מבקש יותר, ורק כאשר העתירה עליה שאלתה נתנה אותה ללמיד גם כתבי הקדש אשר היו לה למשיב נפש בלילה, כי רוב היום בלתה בבית המסחר, ובלילה דברה לפעמים גם את העלוי בשאלה איתו להבינה במקרא, והיא לא נועז לדבר אתה דבר אחר מלבד אשר שאלה אותו כי כן לא יעשה בישראל. אלה היו הגיוני האב והבן ואילו חשבה גם הגבירה כזאת אך היא לא דברה דבר אודות בתה בטרם אשר לקח בנה לו אשה. אך המלמד האמין אמונה אמן כי הגבירה שמה עיניה בבנו לקחתו להתן לבתה אחרי כי בכל השדוכים אשר אמרו לו מצאה מגרעת והדבר על לבו לחכות עוד כי עודנו נער.

כה עברו שתי שנים תמימות יחדשית לא נעשו בבית,

מאד, גם מדברי מוסר האבות אשר כרבם כן לא בנחת נשמעים, ובעבד ישאף צל כן יקוה הנער ליום החתונה אשר יוציאהו ממסגר, והרעיון הזה ישביח גם את הנער החכם מבקש חשבון מחשבותיו לימים יוצרו, אם לא ישבע מלוא חפנים עמל תחת כף הנחת אשר ימצא בשלש או בארבע שנות המנוחה אשר יאכל להם על שלחן חותנו. ככל אסיר אשר ישאף בתאות נפש להמלט מבית מאסרו לא יבקש חשבונות רבים רק להמלט תאות נפשו ואף אם לא ידע מאין ימצא טרף לנפשו. ולעמת הנער אשר בינתו תגמל עד מהרה הנה תשב הנערה כלואה בבית הוריה ולא תצא פתח, אל בית הספר לא תבוא ופני גבר לא תראה. גם את עלמות תתרועע אך לעתים רחוקות, ואמה תלמדנה אך להצנע לכת, וגם כאשר מלאו לה שמונה עשרה שנה היא עודנה נערה תמימה אשר לא תדע עד מה מארחות תבל ועל כן גם זבד כזה טוב. ואם ישוו בדרכי לביהם ובמאויי נפשם אז ימצאו נחת הוא בה והיא בו כל ימי חייהם, אחרי כי הוא לא ידע אחרת והיא לא דברה את איש אחר, ואחרי כי על האיש תקפוץ שמה הזקנה עד מהרה מסבל העמל והדאגה אשר החל לשאת בעדנו נער וטעם האשה יעמוד בה גם בבואה בשנים, כי היא לא בלתה בימי נעוריה ימיה בקריאת ספורים המעוררים בחזקה רגשות הלב ולילותיה במחולות משחקים אשר ישודו לשד החיים בתתם ענג ויביאו רקב בעצמות מקנאה וישחיתו תאר הפנים עד מהרה הרבה יתר מהריון ומחבלי יולדה, אשר על כן ישוו שמה האיש והאשה בכל ימי חייהם. ואם נלעיג או ננוד להם ולדרכי החנוך אשר בהם יחנכו את הנערים אך לדבר הזה לא נלעיג להם.

גם העלוי אף כי רק נער בן שש עשרה שנה היה בכל זאת חשב כבר מחשבות כאיש בא בימים, הוא חשב וספר ומנה את כל האשר אשר יבוא לו לרגלי בת כסלון אף אם בת עם הארץ היא. ולבל תחשבוהו אדוני, כאיש אשר רק לנפשו דאג אומר לכם כי גם למען הוריו ואחיו הקטן דאג להטיבם באחריתם, כי ידע כי גורל אביו לא טוב הוא. אף

מה יעשה בהיותו לאיש, כי בתחלה עליו לשים לב להשלים חק למודו ולבנות לו בית, ובין כה וכה תעבורנה עשרים וחמש עד שלשים שנה ואז יחל לחשוב מחשבות לבוא בברית את אשה, ואיש בן עשרים שנה כילד יחשב גם בעיני הנשים, כי עוד לא ידע איך להתהלך אתן וכאשר יבוא בחברתן יאדמו פניו כתולע ויבוא במבוכה, לא כן נערה בת עשרים, פניה לא יאדמו עוד בביאה בחברת אנשים בלתי אם קרעה אותם בפוך, כי עוד בבית הספר תלמיד רבי ההלכות אשר היראים והחרדים לדבר ה׳ ילמדום ירח ימים בטרם יובלו אל החפה... שם בחברת העלמות תשמע דברים נסתרים מעיני כל עלמה אשר לא באה לבית הספר, שם תלמיד לדעת איך להתהלך את גברים ואיך לצאת עמהם במחולות ואיך להשיב חלקות על חלקות ואהבה תמורת אהבה, והיא תדע כי בבליתה ללכת אל בית הספר כלו ימי למודיה ואז עליה להמצא לאשר יבקשנה, ואמה גם היא תלמדנה ארחות התבל איך למצוא חן בעיני אנשים, ועל כל צעד תפקח עיניה ותזכירה כי עוד מעט תבוא עת דודים לה, ובלמודים האלה תגרום נפש העלמות לתאוה, ונערה בת שמונה עשרה שנה תחשוב מחשבות לימים הבאים את אשר יחשוב איש בן עשרים וחמש או שלשים, ועל כן אך זבד כזה טוב הוא. לא כן בארץ ההיא אשר הנערים יקבצו יחד אל בית הספר וילמדו דברים אשר רק לאנשים באים בימים לדעת אותם, רגשותיו ותאותיו תתעוררנה בחזקת היד גם בטרם באה העת, והוא ידע כי במלאת לו שליש עשרה שנה היה לאיש ובהתימו חק למודו אז אין לו לעשות עוד דבר בלתי אם לבוא בברית את אשה, הוא יחל לחשוב מחשבות כאלה מעת אשר מלאו לו שליש עשרה שנה, לבו מלא מחזיונות החתונה ומהארוחה בבית חותנו ויחכה לימים הטובים האלה כאשר יחכה האסיר בכליון עינים ליום הגאולה בשבתו בבית כלאו, כי אמנם לא רק כפתח תקוה טובה וכמעין ששון יחשוב לו את החתונה, כי אם גם כגאולה נאמנה, כי יפדה מזרוע המלמדים או ראשי הישיבה אשר יכבידו עלם

בשפת אשכנז הביט בנו לפעמים, הספרים האלה היו כתבי הקדש עם תרגום אשכנזי ואחרי כי בטח לבו בבנו כי יעשה את החכמות אשר ילמוד רק לרקחות ולטבחות להתורה לכן שש גם על זאת, וישאל לפעמים מפיו תרגום פסוק אחד בכתבי הקדש אחרי כי גם הוא אהב את כתבי הקדש ויקרא בשם „בעל תנ"ך" בפי כל.

העלוי היה בן שש עשרה שנה וכבר זה כשלש שנים נדברו בו ועשירים ורבנים בקשו קרבתו ואיש איש בקש לתת לו כספו או יחשו יחד את בתו, אך האב מאס בכל אשר אמרו, כי בטח לבו כי בנו נוצר לגדולות מאלה, וכמו לוא שמע באזניו מפי המלאך אשר קרא ארבעים יום קודם יצירת בנו: „בת כסלון הגביר לבן שמואל המלמד" כן האמין בדבר הזה אמונה אמן, ויגלה את מחשבות לבו גם לבנו. ומדוע זה לא יאמין כזאת? הן אך למען זאת יצברו העשירים כסף למען יתנו את בנותיהם ליודעי תורה ואף אם על ברכי חַיָט או סנדלר יֻלַד בן נעלה ילקח אל בית עשיר ואף כי בנו אשר בן הוא לחכם בתורה והוא נעלה על כל הנעלים. וגם בנו האמין בדבר הזה ויחשוק בהנערה בלבו ויבקש תמיד להתהדר לפניה ולמצוא חן בעיני כסלון ואשתו ויחכה בכליון עינים ליום אשר יעמוד את בתם תחת החפה ובכנם יחשב ואז ילמוד לכל אות נפשו את אשר יחפוץ באין מכלים דבר, כי על חכם ועשיר לא יעיז איש לפצות פה לדבר בו סרה.

רבים ילעיגו ויקראו מלא אחרי בני הארץ ההיא אשר יקחו נשים לבניהם בעודם ילדים, וישתוממו איכה יאהבו האנשים את הנשים אחרי עבור עשרים או שלשים שנה אחרי החתונה, יען כי האיש במלאת לו חמשים שנה עודנו בריא ואיש תאר ואשה בת חמשים היא כבר זקנה בלה, אבל לפי מצב הארץ ההיא ודרכי חנוכם את הבנים טוב יעשו כי יעשו כזאת. לפי החנוך על דרכי אירופא לא יחשב איש את נפשו לאיש בלתי אם למד חכמה או מלאכה אשר תחיהו, ועד העת ההיא יחשוב את נפשו לנער, לא ידאג לבאות, לא יחשוב

אשר עליה השתאו גדולי חכמי התלמוד בעיר ההיא, ואף זכריה המלמד בבתי העשירים אשר לפי דברתו אין מי ישוה לו בכל התבל כלה בדעת התורה, גם הוא הודה קבל עם כי להעלוי לבב חכם מאין כמהו והוא יהיה לגדול בישראל, ולוא היתה לו בת כי אז לקחהו להתן לו בשמחת לב. חכמת הנער התראתה לא רק בתורתו כי אם גם בהליכות עולם כי ידע לכלכל דבריו במשפט וטוב טעם, ואם כי לא נחל כבוד בעבור חכמתו בארחות החיים ותהי להפך כי רבים הקלוהו בעבור זאת ויגבאו עתידות רעות לו, כי ברבות הימים ישכח תורתו, יען כי לא לגדול בתורה לדעת ארחות התבל, והרפה היא לו אף לדעת צורת מטבע ומה לו ולדעת דרכי המסחר והנעשה בחוץ למדינה, אשר שאף תמיד לדעת? אשר על כן גם משם אפיקורוס לא נקוהו כל אלה אשר להם היו בנות ואבי העלוי מאס בהן או בהנדה אשר לא רבה היתה לפי ערך תורת בנו, כי כסחורה תסלא התורה בארץ ההיא והמרבה יאסוף הרבה בדה והממעיט ונגרע מחלקו בבוא יום חתונתו, ואשר על כן נמצאו שונאים רבים לו ולאביו, ומעיני בן צלמונה אין כל דבר נסתר, הוא יחקור כליות ולב ואף אם יסתר איש במסתרים זילמוד ספר ראשית חכמה ידע נאמנה כי ספרי טועים היו בנגד עיניו, ובכן מצאו גם בהנער עון אשר חטא, עון נורא מאד אשר די כחו כמעט להביא מגפה על העיר, העון הזה היה כי מצאו בחדרו ספר „אפס דמים" אשר כל הקורא בו יצא מיד לתרבות רעה ויסית וידיח את בני ישראל מעל אביהם שבשמים, ועל העון הזה הוכיחו המגיד אשר בעיר וגם הרב לא כלא שפתיו מהגד לו דרכו על פניו, ואחרי כל אלה שמח העלוי בדעתו ולא חת מפני כל, בדעתו כי רב כח תורתו להגן עליו מכף כל אויב ואורב. ואחרי כי לחמו נתן בכבוד לכן הגה בכל לב כל היום ואשמורה בלילה יחד את אביו אשר אף כי גם הוא היה מגדולי חכמי התורה בכל זאת ידע כי לא לבני לבקש עוד תורה מפיו, ובאהבתו אותו מאד נתנו לקרוא גם בספרים חצונים, והוא רק הוא ידע כי גם בספרים כתובים

נולדו על ברכיו ויהי כאב רחום להקטנים, ממתקיו האכילם ומפיו השקם וגם יִשְּׂאֵם לפעמים בחיקו, אף כי מלמדו אמר לו כי עברה היא לשכב את כלבים כי רוח טומאה בהם, אך הוא לא חת מדבריו ויאמר בפה מלא כי הכלבים טהורים בעיניו ממנו, ממלמדו, והשפחות שחקו והמשרתים הללוהו על חכמתו, ואמו קראה לו „עז פנים" בפנים שוחקים ותשקהו מנשיקות פיה בהזהירה אותו לבל יהיה עז פנים בימים הבאים. והמלמד לא שחק ולא רגז כי אם עמד על דעתו כי רוח טומאה בהכלבים, ותהי מחלוקת גדולה בין הרב ותלמידו ימים רבים עד אשר נצחו התלמיד ויאלץ גם המורה לקחת כלב קטן בחיקו אף כי לגעל נפש היה לו.

— גם אותי קרה כזאת כאשר הייתי נער קטן — קרא בן־דוב — אך שם אבי לא כסלון והוא היה בריא אולם ולא שתה רפואות —.

כל היושבים הביטו איש בפני רעהו ויחרישו ובלשן הוסיף לספר: אף כי ממתקים אכל הנער בכל זאת, או אולי בעבור זאת, היו פניו כפני חולה וראשו כפוף ועיניו כהות בהיותו בן שלש עשרה שנה, וַיֵּרָאֶה „כבן עשירים" לכל משפטו וחקתו ואמו לא שתה לבה לזאת. הן רק לבני עניים ולאכרים לִהְיוֹת אדומות ועינים מבריקות, ומי יודע אם לא נשבר לב אמו לוא היו פני בנה יחידה כפני אחד העניים או האכרים. ללמודים לא הטה אזנו גם לא הביט בספר ומלמדו לא האיץ בו אחרי כי בן צִוָּה, ואף הוא הכם וידע כי איש אשר לו כסף ימצא חית ידו גם מבלי משרת מלמד או שותף או רב, ואחרי אשר לחניכו נכונו מאת אלפים שקל כסף מה לו ולתורה? לכן עזב את הנער לעשות כחפץ לבו והוא הגה יחד את בנו אשר לֻקַּח לבית הגביר למען יהיה להבר לבן הבית.

בן המלמד היה נקרא בשם „עלוי" או עלם נעלה אשר על הרוב רק בבתי מלמדים או גם בעלי מלאכה אך רק בבתי דלת העם יֻלְּדוּ בנים כאלה. הוא היה נער כבן שש עשרה שנה בעת ההיא, ויהי ההפך מן בן הבית לא רק בחכמת לבו

אשר

ברפואתו זאת התחזק כסלון ימים רבים ואשתו לא התבוננה בתחלה כי אישה יחדש כנשר נעוריו וירבה שחוק כאשר לא עשה זה כמה. גם אהבתו אליה חדשה כנשר נעוריה, כי לפעמים חבק אותה גם נשקה לעין רואים וזאת לא יעשה איש ישראל בעיר ההיא, ואף כי שפתיו לא ברור מללו הגיוני לבו בכל זאת הבינה כי אך דברי אהבה הם, ודברים כאלה ינעמו לאזני אשה תמיד ומה גם אם היא באה בשנים, ועוד יותר שמחה בלבה בראותה כי עזב את כל המסחר רק על ידה וימאן אף להשמיע עצתו, וכל אלה זרו עיניה לבל תראה כי תחת אשר לפנים אדמו לחייו החל עתה החוטם להתאדם, והלחיים הורו והעינים נשקעו מעט בחוריהן ויראה תמיד כמקיץ משנתו.

המסחר אשר לקח עתה כל לבבה הסירה מאחרי הבית עד כי לא התבוננה עוד לא רק בפני אישה כי אם גם למעשי המלמד אשר ישב בביתה ללמד את בנה יחידה וגם לא הקשיבה לדברת השדכנים אשר באו לדבר בבנה ובבתה את גדולי היחש בישראל רק לעתים רחוקות.

אולם בכל זאת לא הוקירו השדכנים רגלם מבוא ביתם כי מצאו אזנים קשובות להם באדון הבית, אשר קבלם בנחת ובמאור פנים וירבה לדבר עמהם ולכל אשר הציעו לפניו נענע בראשו, ואחרי כי מכיר טובה היה לכן לא שכח את הרופא והחסד אשר עשה עמו נשא לכל את חכמתו, ומאשר כי איש טוב לב היה ויבקש להושיע לכל איש ובלבו חשב כי גם להשדכנים תהיינה שעות אחדות ביום למותר לכן בקש להקל מעלם וחלק כהלק חלק אתם כיום תמים את רפואתו. ואחד מהשדכנים, איש אשר היה בימי נעוריו „עלוי" ובימי עלומיו עשיר גדול ובימי הרפו הון ולעת זקנתו היה לשדכן ואשר כבר ידע מהרפואה הטובה הזאת התרועע אתו יום יום, וכה עברה שנה תמימה ובדבר הבן והבת עוד לא נעשה דבר.

הבן היה נער אשר פנקוהו מנער וכל אשר שאלו עיניו לא מנעו ממנו; לחם ובשר לא אכל כי אם ממתקים, לשוח לא הלך כי אם השתעשע את הכלבים אשר שלשים וארבעים

נולדו

ולשחוק בשחוק קלפים כחרפה ועון יחשב, ויעל בן ארכו לו השעות מאוד.

יום יום בקש חשבון וימצא כי כשמונה שעות ביום למותר לו, ומה גם בעת אשר החל לזקן והשנה מאנה לאסור עוד אותו בחבליה במקדם אחת עשרה שעות, אז כמעט החל לקצות בחייו לולא סמכתהו אהבת אשתו ובנו ובתו נער כבן חמש עשרה שנה ונערה כבת ארבע עשרה. האהבה הזאת נתנה בלבו חפץ החיים לבל יחשב מחשבות רעות על נפשו, ומבלתי יכולת מלט משא שנאי בנפש, שמונת השעות אשר באו יום יום מבלי אשר נקראו לענות נפשו, ולמען קרב אליו בחזקת היד את השנה הבוגדה, המתיק סוד את רופאו, והוא נתן לו סם חיים לנפשו אשר היה כסם מות לשנאיו להשעות היתרות.

הרופא הזה אשר היה חכם גדול בחכמת הרפואה, אף כי מעודו לא הקשיב לקח בבית מדרש מדעים, רק הנסיון היה מורו ומלמדו להועיל, הרופא הזה בחן וינסה וימצא כי רפואה אחת תמצא בתבל אשר תרפא כל מכאוב, כמכאוב בשר כן מכאוב נפש, ולא רחוקה היא, גם לא לגֹעל נפש תהיה להחולה הַשָֹּם תקותו בה, הרפואה הנפלאת הזאת היא כוס יין, ואם לרגעים יחדש איש את בריתו אתה אז בידה לעשות נפלאות. כל אלה חוה הרופא הנאמן הזה מבשרו, לפי דברו, ובצדק התאונן על הרופאים החכמים אשר עיניהם בקצות הארץ לבקש האוצר הטמון תחת רגלם, ועל החכמה הארורה אשר תוליך אנשים שולל לגלות להם מסתרי הטבע וכחה הצפון ביצוריה ואת הגלויות לעין כל תסתיר מעיניהם.

כסלין ראה כרגע כי עצת רופאו טובה היא ועל נקלה האמין כי אין סם מות ברפואתו אחרי כי הרופא שתה ממנה לעיניו בתחלה, ומיום ליום נוכח כי השקוי הזה הוא באמת סם מות לשנאי נפשו, וגם את השנה הבוגדה לכד בחרמו למרות רצונה. ואחרי כי איש טוב היה לאשתו ואב טוב לבניו לכן דאג לחייו ויזהר לבל יוכיחהו רופאו כי לא שתה רפואתו כדת.

העיר ויתתתנו רק את גדולי היחש, והוא גם הוא אף כי לא ידע התורה בכל זאת חלק כבוד ליודעיה ויחזק בימינם ובכל צרכי הצבור היה מהראשונים אשר שלחו נדבתם, ואחרי אשר במסחרו הצליח לכן יבין כל איש כי כבודו היה חדש עמו ויראה רק חיי ששון ושמחה בבית ובחוץ. אשתו אשר היתה נקראת „החכמה" בפי כל הבאים אל ביתה וגם הוא כן קרא לה, היתה אשת חיל ותשא עמו בעול המסחר, ופקדתה שמרה רוח המשרתים הרבה יתר מפקדתו, אחרי כי הוא לא עמד בדעתו וגם כאשר לא עשו כמצותו לא התקצף אם רק הצליח מעשיהם בידיהם, ואז קרא תמיד: הלא מראשית כזאת אמרתי ואתם מאנתם שמוע בקולי ראו ודעו איפו כי רק אני אדע לכלכל דבר במשפט וכאשר לא הצליחו גם אז לא פקד אפו רק כרה להם אזן לשמוע מוסר יְהֻזָּהַ כי רק אם כדברו יעשו אז יצליחו, כי על כן לא כבדוהו המשרתים ויעשו כחפצם תמיד, לא כן אשתו היא כאשר יצא מפיה דבר לא שבה ממנו גם אם כל העולם כלו וגם מלאכי מרום ירדו משמים להגיד לה האותיות לאחור כי רעה נשקפה מעצתה, ועל כן כבדוה המשרתים ויגורו מפניה, אך אישה אף כי לא פחד ממנה בכל זאת כבדה ויאהבה ויתפאר בה, ומעת אשר באו בברית עד העת אשר בה אחל לספר, בעשרים שנה לא היתה מריבה ביניהם. לבד כאשר הצליח הפץ אחד בידם אז אמר הוא כי עצתו הביאה הברכה והיא אמרה כי העצה מלבה יצאה, וכאשר לא הצליח היה להפך.

בחיי שלוה כאלה מה יעשה איש אשר לא ידע לא תורה ולא דעת וגם כל המסחר נעשה על ידי אחרים? — ל ש ב ת ו ל א מ ר תהלים, לא נאוה לאיש עשיר ובעל מסחר גדול, כי זאת היא מלאכת ה ב ט ל נ י ם, לצאת לשוח לא יתאוה בן עיר צלמונה כי מעודם לא שמעו כזאת כי איש יצא לשוח בימי חול, ולשבת כל היום בבית המסחר גם זה לא לכבוד הוא לעשיר גדול כמהו, אשר לו משרתים רבים, ואף כי אשתו עשתה זאת, אך היא היתה א ש ת ח י ל ולה יאתה,

יחד ויבקשו זאת ממני —

— אתם נדברתם כאשר הלבתי מכם? ובמי נדברתם? אדמה כי לא בי נדברתם, כי לא תרהיבו עז בנפשכם לדבר בי לרעה, עוד לא תדעו מי אני, אך לא טוב עשיתם כי יעצתם עצה ולא רוחי, הזה הוא הגמול על אשר הוצאתי אתכם למרחב? —

— אמנם הן לא בך נדברנו, ומה עָול עשו האנשים אשר בקשו ממני כי אספר להם ספור? ואם כי לא הזקן ולא החכם בחברה הנני בכל זאת אוכל לעשות כחפץ החברה—

— ואני אחשוב כי לי משפט הבכורה כי אני הוצאתי אתכם ממבוכה, גם עוד אנהל אתכם בעצתי עוד לא תדעו מי אני —

— ספר אתה אם תחפוץ — ענה בלשן.

— לא לא, בלשן ספר אתה — ענו אחדים.

— נפיל גורל מי יספר לראשונה — ענה בלשן.

— נפיל גורל — ענה בן דוב — אך מי יפיל הגורל? —

— הצעיר בחברתנו — ענה בלשן וירמוז בעיניו אל הצעיר. הצעיר מהר להפיל גורל ויפול על בלשן, אז חשך בן דוב פיו אף כי למורת רוח היה לו הדבר, ובלשן אמר: אדוני נכון הנני לספר לכם אך תסלחו לי אם אשנה או אעלים שמות האנשים אשר קורותיהם אספר והעיר אשר בה היו. וזה השם אשר אקרא לספורי:

ד.

גַּאֲוַת כְּסִילִים

בעיר אשר אקראה בשם צלמונה — החל הבריא לספר אחרי אשר ישבו כל בני החבורה ויטו אזנם לשמוע — ישב איש אחד, אשר אכנהו בשם כסלון. האיש הזה נחל מאבותיו הון עתק ובית גדול ויחש, יען כי אבותיו היו מעולם עשירי

– אכבד להציג לפניכם אֲדוֹנַי את רעי, שמו שלמה איש חן טוב, סוחר מווין – אמר זרחי אל האספה – ונפשי תאוה לארח לחברה אתנו –

– האדון בן־דוב – הוסיף זרחי לדבר בשומו אל רעו פניו ובהראותו לו את בן־דוב.

– האדון כספיה – בהראותו את האיש אשר ישב לימיני בבית המשתה. ואתם אדוני היאילו נא לקרוא איש איש בשמו כי לא שם כלם אדע עוד גם אני – כלה זרחי דברו בשומו אל יתר היושבים פניו.

– בלשן שמי – ענה הבריא.

– אחימות – קרא הקטן וירם ראשו.

– שבואל, בן גדי, צבעון – קראו שלשה אחרים פה אחד.

– ידעיה – אמר האיש אשר בידו מכתב מסע.

– גנובת – ענה הצעיר בכלם אחריהם. ואחרי אשר תקעו איש לרעהו כף ישבו יחד ויבקשו מאת בלשן הבריא כי יחל לספר והוא לא הכה אף רגע ויאמר: אדוני נכון הנני לספר לכם כאשר הבטחתיכם –

– מה תספר? – שאל בן־דוב.

– אני הבטחתי לספר להם קורות איש אחד אשר ידעתי –

– האם זקן אתה בחבורה או החכם מכלם כי אתה תספר לנו ספורים? אבל אני אדמה כי יש בחברתנו אנשים כבירים ממך לימים ואולי גם חכמים ממך לימים ולמה זה תקח לך קרנים? – קרא בן־דוב כמיבר. בלשן אשר ידעניהו מאתמול כי ידע להשיב לאיש ריבו דבר התאפק בפעם הזאת מדבר בלצון כמו כבד את מוכיחו, רק שחק מעט ויאמר: אולי צדקת בתוכחתך, אך כל בני החבורה בקשוני אתמול כי אספר ואבטיח להם –

– בני החבורה בקשו זאת ממך? ואיפה הייתי אני? מדוע לא שמעתי דבר? –

– כאשר הלכת את בעל בית המלון נדברנו

אם בשם בן־חיים כאשר אמרתי להם –
– אם זה חפצך אמלאנו –

זרחי ומרעהו נגשו אל בני החברה אשר ישבו יחד על המכסה רק הקטן נעדר ואיש לא זכר אותו עד אשר שאל זרחי: ואיפו אחימות ? –

– הקטן ? – שאל הבריא בקול שחוק – אלכה לקרוא לו הן רעים נאמנים אנחנו – ובעוד המלה על לשונו מהר ויבא את הקטן אשר ישב עד הנה בדד ותארך לו העת אך גאונו לא נתנהו להתקרב אל האנשים אשר שחקו לו, אך בגשת אליו הבריא שמח מאוד ויבטיחהו כי שכח את כל רעתו ולא יחפוץ עוד לערוך אתו קרב, רק אם יחדל מהרבות לעג, וכאשר הבטיח להתהלך במישור אתו נאות כרגע לכבד את החברה במאור פניו.

רע זרחי התבונן בהחברה ועיניו בחנו רגע אחד איש איש, אך על פניו לא נראו לא אותות כבוד או בוז להחברה אשר אמר להתרועע אתה. הוא היה איש גבה קומה ולא בריא בשר אך יפה תאר עד מאוד, מצחו הגדול היה זך כספיר, שתי בבות כפתילים שחורים השתרעו על שתי עינים שחורות כעורב ומבריקות ומפיקות רוח נדיבה ואמץ לב יחד, מתחת חוטמו העקול מעט כסו שפמיו השחורות על שפתיו אשר שחוק טוב לב נראה עליהן ויחד את זקנו הקטן והשחור התוו תמונת קָנֶ״ , ואף כי כמעט דל בשר היה בכל זאת היה מבנה גויתו מפיק חן, רואיו עטרוהו חסד וכבוד כרגע.

ישנם אנשים אשר מבלי התיפות ימצאו חן, ובטרם הוציאו הגה מפיהם יחשבו לחכמים, ומבלי אשר הראו נדיבתם יחשבו כנדיבי רוח, ועל הרוב המה אלה אשר להם רוח חן ולב חכם ורוח נדיבה והדעת להתהלך את אנשים, ובין הָאֲנָשִׁים האלה נפל חבל רֵעַ זרחי, ועל כן קבלו אותו כלם כרגע במאור פנים, וגם הקטן הראה לעין כל כי לא יחשוב זאת לנפשו לקלון לדבר אתו כאת איש כערכו.

כסף אבדתי בענין הרע הזה, כסף האניה והכסף אשר נתתי שוחד למען יעבירוני בלי מכתב מסע, וזה כירח ימים לא אשתכר עוד מאומה, הן האגודה לא תשלם לי בעד העת הזאת, ומי ידע אם תשוב ותקבלני? ועתה נטל עלי לשלם שכר האניה לשוב, אך כי ישלח הזמן חצי פגעים כאלה על לא דבר, מדוע בחר כי הנובל ולא באחר? יען כי אני נכון תמיד לצלע —

— הנה שבת על דרכיך הראשונים, עתה תעורר תאניה ואניה על שתים או שלש מאות שקל כסף אשר יחסרו לך בעת אשר עשרת פעמים יותר הושבו לך, וכבודך וגם שמך הטוב ינתנו לך שנית, וכל אלה כאין בעיניך מול שלש מאות השקלים! בוש והכלם מדרכך —

אמנם צדקת, הן לא אתרושש בשלש מאות השקלים אשר הפסדתי, ואתה הלא אמרת כי אשוב גם למקומי הראשון, האין זאת? —

— בנפש חפצה יושיבוך על מקומך אחרי כי יקר אתה בעיניהם, וגם שמעתי — —

— הס הס! — קרא זרחי פתאום — הנה אחד מבני חברתי נגש הנה ולא אובה כי ידע מה עמדי —

— ולמה זה תפחד פן ידע מה עמך? נהפוך היא ידעו כלם כי חף אתה מכל פשע —

— לא אחפוץ בדבר הזה, כי ילעיגו לי, אנא אל תגלה סודי — ברגע ההוא נגש אליהם הבריא ויאמר: האין חפצך לבוא לחברתנו לשמוע קורות בן־דוב אשר עליו נשאת משל המגיד מדובנא? —

— כרגע אבוא — ענה זרחי, וכאשר הלך הבריא מהם שאלהו רעו: מי המה בני חברתך? —

— גם אני לא אדע אך זאת אדע כי כלם לבד מאחד בורחים מווין —

גם אני אלך אתך ואתה תציגני לפניהם —

— אעשה זאת, אך אל תקרא בשמי זרחי כי

אחרי אשר קראת ספרי שאפענהויער אשר אהבת מאד ואשר על הרוב היא משגע כמך או אתה משגע כמהו ותראה כי בצדק היכוח בפעם הזאת את המתוכחים על פניהם על דלגם מדבר לדבר ומענין לענין רק למען יראה כמו עלתה בידם לנצח את איש ריבם, אחרי כל אלה אחזת בדרכי האנשים האלה לענות אותי דבר ממסבת הממשלות בעת אשר נדברנו בדבר דרכי החיים באמעריקא —

— אך לשוא הרבית להוכיחני על פני, ואני אדמה כי תשובתי נכונה היתה; אחרי אשר תמאס בממשלת העם לכן תחשוב כי אין משפט בארץ אשר על פי ממשלת העם ישרי שופטיה, ואחרי אשר הגזר אמר כי אין משפט לכן תזהיר כל ישר לב מלבת שמה, אבל אני ידעתי רבים אשר גם המה ישרי לב ובכל זאת הצליחו שמה —

— בדבר דרכי הממשלה לא אענך הפעם, כי לא אדותה אדבר רק אומר לך כי תשגה מאוד בחשבך כי אמאס בה וכי אבקש לטפול עליה חטאות אני רק לא אתן יתרון לה על הממלכה כאשר אין יתרון בתבל לזה מזה, בכל דבר טובי ורעתי בקרבי ינוחו, והטוב יבקש לו הטוב והרע את הרע, אך בדבר אשר תאמר כי ידעת כי גם ישרי לב מצאו שמה עשר, אמנם כן הוא כי ימצאו גם כאלה, אך אתה תדע רק את אלה אשר הצליחו ויעשו להם שם, אך מי ימנה מספר האובדים? מי יזכיר שם האלפים והרבבות אשר יקללו יום צאתם מארצם? מי יספר את הנטבעים במצולות ים ואת הנדחים ביערות שיממים, יערות מעולם לא עלה הגרזן עליהם ורגל אנוש לא תעה בהם, אלה יאבדו ושמם בחשך יכסה ולא יהיו לאות, רק שם השנים או השלשה מאלף אשר הצליחו יצא בכל הארץ ולשמם ינהרו המון פתאים לבקש הצלחה. ברך את המקרה אשר הביאני הנה לעצר בעדך מלכת שמה כי לא לשבת בארץ החדשה נוצרת —

— אולי צדקת ממני ואין טוב לי בלתי אם לשוב על עקבי, אך הבליעל הרע לי מאוד — קרא זרחי — זכור במה

השתקע שם אך למחסור האשר או לחסרון הלב. וזה הדבר
אשר נתן בלבי להקל בכבוד ממשלת העם כי ראיתי כי גם
בה רעות רבות ואולי עוד רעות גדולות מאשר בממלכה.
לפנים השבתי גם אני כמכם כלכם, אשר רק על פי דמיונכם
תחפצו לחרון משפט ולכונן ממשלת, בחזיונכם תחזו לכם
ארץ אשר אין קץ, אשר מחוקקיה בני אלהים ושופטיה
מלאכים כלם, והמה ימטירו מגד שמים ושפעת ברכה ואשר
ושלום לכל הפושט ידו, שם שבת כל מדון ואפס המץ, אין
עושק ואין דמעות עשוקים, וגם אני כאחד מכם חלמתי חלום
ולא ידעתי מה, גם אני לבשתי חמה ונקם בהעלותי שם
ממלכה על שפתי, רק בממשלת העם ראיתי משפט ואשר
התבל כלה, אך באתי ראיתי ונוכחתי כי גם זה אך דמיון
ככל דמיוני האדם, כי בני איש לא ילמדו להיטיב, לפעמים
תיסרם רעתם ותשיבם עד דכא ואך יסור רגע אפה מהם אז
ישיבו לדרכיהם הראשונים. בני האדם לא ילמדו להיטיב.
ראה הצרפתים ומעשי תעתועיהם ושפוט אם לא אמת בפי,
וכן כל עם ועם וכל דור ודור, כמה פעמים באו צרות נוראות
על הארץ לרגלי הבארזע ומרמיתיה ובכל זאת רצו כלם
אחריה בעת אשר תקוה נשקפה להם לעשות עשר, וגם עתה
אחרי הרעה הנוראה אשר באה על העיר לרגלי השבר,
עתה אחרי אשר אנשים לאלפים נותרו בחסר לחם, ואלה
אשר פזרו לפני ששת ירחים כסף כאפר ישישו היום אם
ימצאו להם יבש, ולא רק בעיר עשתה שמה כי אם בכל
הארץ, המסחר נשבת כי אין כסף ולרגלו חדלו בתי המלאכה
מעבוד עבודתם וישארו העובדים בהם בלי משענה, ומי
יוכל לשער את הבאות אשר תקרינה, ובכל זאת התדמה
כי יקחו מוסר? ראה תראה כי אם יחלו השטרות לעלות
אך מעט למעלה, כי כשכורים יחגו סביב הבארזע במקדם
ואת שארית הפלטה יתנו בשטרות, זה דרך בני האדם כלם.
וגם אתה בדרכיהם בחרת, אף כי למדת התלמוד אשר אמר
כי קאי רבי בהאי מסכת לא תשיליה במסכת אחריתי ואף

רבם בורחם המה מארצם ואשר כל דרכי ארצותיהם ומשפטיהן היו להם לזרא, המה ישליכו אחר גום בבואם שמה כל דרכי בני אדם אשר הסכינו בהם.

אם אמנם גם אני אגיד ולא אכחד כי טוב הדבר מאוד כי שמה ישלחו האנשים רסן הבשת מעל פניהם ויבקשו עבודה להם, גם האיש אשר בביתו פֶּנֶק מנער, אשר היה בן אצילים אי רבנים וגאונים ואשר בחר מחנק לנפשו מאחוז במלאכה או במסחר, גם האיש הזה יחגור שם סינר ויקח בידו גרזן לחטוב עצים או קרדום לחפר בו למען ימצא לחם, הדבר הזה טוב מאוד, כי ילמד את בני האדם להיות עמלים ואוכלים ולא עצלים ובטלים ופשים כעגלי מרבק מעמל אחרים, אשר בתם לבם או בסכלותם יתנו להם עמלם בחפץ לב, אך גם רעה רבה תצא ממנו, כי האנשים האלה בשכחם בשת יסתירו גם הכבוד מנגד עיניהם, ובבקשם עבודה יגרשו כל רגש רחמים מלבם. המה לא יבושו עוד יען כי חדלו מכבד את היחש והתורה והחכמה, המה יעמלו לנפשם יען כי חדלו מהאמין בחמלת לב האדם וישרו, הן לא בין לילה יהיה העצל לעובד ביד הרוצים, רק פגעים רבים, עני, צרה ומחסור אשר ילוו את רוב הגרים הבאים לאמעריקא שנים רבות, המה ילמדו ידם למלאכה אך גם המה יקשיחו לבם עד מאד ואז כאשר יצליחו בדרכם ויעשו עשר וזרועם תהי רוממה ידכאו גם המה את הקטנים מהם כאשר דִּכְּאוּ המה בימי גדודיהם. לשונאים לכל היקום יהיו, לשונאים לאלהים אשר הסתיר פניו מהם ימים רבים, לשונאים לבני האדם אשר עבדו בהם בפרך ואכלו יגיעם ולא חמלו, לאויבים לכל רגש ומוסר אשר לא הושיעו להם בימי מצוקותיהם, ורק אחד הוא הנערץ והנקדש והנאהב והמרומם בעיניהם היא הכסף אשר רוב גבורתו ראתה עינם, אשר בהסתר הוא פניו מהם הַיְּפָתוּ ובעזרתו להם הֻגְּדוּ עָל, ובלב אנשים כאלה לא תמצא עוד מסלות לא אהבת ישר ומשפט ולא חנינה וחמלה, ועל כן אחת אגזור אמר כי נסיעת הגרים לאמעריקא

רמיה מכל ארצות איירופא גם יחד גם אז ימעט מספרם ממספר אלה אשר תמצא בעיר נוי יארק לבדה, וכאשר יבוא שמה גר והוא לא ידע להזהר ישיתו לו בחלקות עד כי יוציאו כל כספו מידו ואז יהיה עדי אובד, או ימכר לעבוד עבודת עבד בכל ימי חייו בעד לחם יבש, כי אין ארץ כאמעריקא אשר בה ישיתו העשירים על העניים ויעשום לעבדי עולם להם. בכל דבר בתבל אליה וקוץ בה, אנחנו נתאונן בארצותינו על דרכי הממלכה וחקיה, אשר לפעמים תכיר עשיר לפני רש, ובארץ החפש ההיא במקום אשר משפט אחד לכל, שם לא תכיר הממשלה פני עשיר, אך השופטים יעשו זאת, ועל כן ימשול איש זרוע בכל ויפשיט עור העניים מעליהם, ומה יעשו אלה הגרים אשר את מעט הכסף אשר הביאו אתם לקחו מהם ברמיה? מה יעשו אם לא להתמכר לעבדי עולם, או לארח לחברה את בני התרמית אשר פרשו לרגלם המכשלה? הן לא בפעם הראשונה אראה פני הארץ הזאת כאשר ידעת, ואדע אותה ודרכיה ומשפטיה—

הנך נודע כבר למיאס בממשלת העם, ועל כן תבקש עלילות לאמעריקא — ענה זרחי.

— עתה אראה מה רב כח אולת הקשורה בלב איש להטות את כל הלב להפצה והוא נתנה גם בפיך ברגע הזה דברים אשר לא נאוה לאיש כמוך כי יעלו על דל שפתיך. האנכי בדרכי הממשלה דברתי בעת כי תענני: אתה מואס אתה בממשלת העם ועל כן תטה משפט? אני הזהרתיך מלכת שמה יען כי שם תגוע ברעב, אני ספרתי לך הדברים כמו, כי גנבים ואנשי רמיה יארבו על כל דרכים, כי השופטים יקחו שחד ולעני אין תקומה, אבל כל הדברים האלה נודעים לכל איש אשר ראה בעיניו דרכי הארץ הזאת. קרא מעל הספרים, דבר את כל עובר דרך שמה אם אוהב הוא ממשלת העם או בוחר הוא בממלכה, כלם יגידו ויאמרו לך כדברי, כי אין משפט באמעריקא, רק הכסף יתן חק והזרוע תוציא משפט, בני אמעריקא אשר

ופניו נהרו באחזו בכף רעו באהבה.

– אתה עתה תשמע לעצתי ותשימני למורה ומנהל לך ותחשבני לאוהב נאמן, לאדם אחד מאלף, אך הלאורך ימים תעמוד בדעתך זאת?

– ראה תראה כי אֲקַיֵם דברי –

– אמנם שים אל לבך כי כבר באה העת כי אתה בנפשך תתוה לך דרך בחיים, ומה גם אחרי כי עוד מעט נפרד איש מעל רעהו –

– נפרד הן יחדו נלכה –

– לא! אני אסע לרגלי מסחרי לאמעריקא ואתה תשוב הביתה. לולא עשית מעשה הסכלות הזה לברוח ממקומך? כי אז לא חשתי ללכת לאמעריקא אך אחרי אשר נאלצתי לנבוע למען בקשך לא אוכל לשוב הביתה בטרם כליתי מלאכתי ועליך לשוב לעיר ווין על מקומך –

– עלי לשוב על מקומי? – קרא זרחי ופניו נפלו שנית – ואיך אשוב? וכל רואי ילעיגו לי! –

– ואיך תלך לאמעריקא וכסף בווין? ומה תעשה שמה? הן בווין לך מקום נאמן אשר בו תמצא חית ידך בכבוד ושם יכירוך, ואם ילעגו לך חשוב את הלעג כעונש על רפיון רוחך ובקש להיטיב דרכיך מעתה לבל תהיה כיונה פותה ולבל תפחד מקול עלה נדף, ועליך לברך את המקרה אשר הושיבך על כנך ואל תוסף להתאונן עוד עליו בראותך כי אתה סלפת דרכך ועל המקרה זעף לבך חנם, הן רק המקרה הביאנו יחד על אניה אחת ולולא הוא מי יודע אם לא בקשתיך לשוא, ואתה לא ידעת מאומה והדוד לארץ החדשה במקום אין מכיר לך, ומי יודע אם לא גועת שם ברעב –

– אבל הן גם שם יעשו אנשים העובדים באמונה עשר וכפעל ידי חרוצים יְשַׁלֵּם להם –

– אמנם כן גם שם יעשו אנשים עשר אך לא אלה אשר ברחו מארצם יען כי לא גנבו, אנשים כאלה יגועו ברעב בראש חוצות. האמין לי כי אם יתאספו כל הגנבים ואנשי

הגנב. הדבר הראה למדי כי הוא הגנב ועל כן שמו משמר על בתי מסלות הברזל ויתפש בלילה ההוא בכפו והכסף אתו —

— ראש ההושבים נתפש והכסף בידו ! — קרא זרחי וישא ראשו.

— כדבריך, ידידי החכם ובעל לב אמיץ. הוא נתפש בכפו ועתה ישב במאסר וצדקתך יצאו אור, וכלם יהללוך בפה מלא על אמץ רוחך אשר נתן לך הכח להלחם את מבקש נפשך ותוכל —

— כמעט לא אאמין למשמע אזני, ומי יודע אם לא התולים עמך ? —

— לוא הבאתי לך בשורה רעה כי אז האמנת כרגע, אך לבשורה טובה תאטום אזניך, יען מלמד בצרות הנך ורק אוי ואבוי הסכנת לקרוא ולא האח ! —

אבקשך ידידי ורעי — קרא זרחי בתחנונים — לכל תענת נפשי, השמיעני דבר אמת ואדע —

— הלא השמעתיך דבר ומה תבקש עוד ? כי אשבע בחלקי לעולם הבא כי נאמנים דברי ? ככל אשר אמרתי כן היה ואני אתפאר כי ידי עשתה אלה, ואציל אותך מצרה על אפך ועל חמתך —

— ולמה זה עשה ראש החושבים כזאת ולא מהר לברוח את הכסף ברגע אשר גנב אותו ? —

— הנך איש מזמות מאין כמוך ! לוא כזאת עשה כי אז רדפו אחריו והשיגוהו לא כן כאשר סבבך בכחש ותברח אתה תחתיו אז היתה לו עת לחכות עד אשר יצלח בידו להנצל מבלי אשר יחשדהו איש, וחפצו גם הצליח בידו לולא קמתי אני לשטן לו —

— עתה אראה כי אדם אחד מאלף אותך מצאתי, רק איהב אחד לי, זאת אראה עין בעין, ומעתה לא אסור מדבריך ימין ושמאל, הן ידעת את לבי כי אפחד לקול עלה נדף ומה אעשה ? האם בידי לשנות רוחי ? אך אתה תהיה לי מעתה מורה ומנהל — קרא זרחי בהמון רגשותיו

כרגע דברו להפשך בכל הארץ אחרי אשר משרת מבית האגודה השמיעהו בשם האגודה כי אתה גנבת הכסף ותברח. הוא לא שלח דברו לתפיש כי אם לבית האגודה שלח אחד מנאמניו לחקור היטב והוא חקר ודרש בחכמה לדרכיך ומעשיך עד הנה וכלם אמרו כי עד היום היו ישרים כל דרכיך, גם נמצאו שנים שלשה אשר אמרו בפה מלא כי לא יאמינו גם היום כי ידיך נגאלו בגנבה, ואחרי אשר הרבה חקור נודע לו כי ראש החושבים ישב עמך יחד בחדרך בעת אשר ארגז הכסף והשטרות היה פתוח ואז שם אליו פניו וישאלהו את משפטו אודותך. הוא הרבה לחלל שמך, כי הכירך מאז לחנף ומתחפש באפר תם ועתה ידע נאמנה כי אתה גנבת ולא אחר, גם זאת ידע כי לא עזבת העיר כי אם תחבא בה, ועצתו היא כי לא ישלחו לבקשך בערים אחרות כי אם בווין יחפשו אותך חפש מחפש ונמצאת–

– הבליעל הבוגד דבר סרה כזאת עלי! קרא זרחי ויתעורר – והוא השמיעני תמיד כי אוהבי הוא ואיש לא יאהבני כמהו, הה! אל תאמינו ברֵעַ, אין ישר בארץ, אוהב יכרה על רעהו שוחה ללכדו!–

– הבליעל הבוגד דבר כזאת וכזאת עליך ועתה חדל מהאמין בישר וברעים אחרי כי גם צדיק תמים כראש חושבי התאשבונות סבבך בכחש, אולם הוא לא עשה לך רעה בדברו עליך סרה ונהפוך הוא כי היטיב עמך מאוד, כי החוקר שב אל שולחהו וישמיעהו כי הוא יחשוב אשר ראש החשבים שלח בגנבה הזאת את ידו, אשר על כן עצתו לבל ישלחו להפשך פן תמצא ויודע הדבר כי חף אתה מפשע. אז שלח שר בית המשפט את החוקר ועוד אחד עמו לחקור עוד גם בבית ראש החושבים. המה באו שמה מלבשים בבגדי כל האדם לא בבגדי השוטרים ויבואו את אשתו בדברים וישאלו אותה על אחת מרעותה אשר האחד מהם בקש לקחת לאשה, ובמרוצת הדברים השמיעה אשתו כי אישה יכין לדרך פעמיו כי הוא שלוח במלאכות האגודה לבקש את

— האומנם כן הוא? — שאל זרחי ויפקח עיניו.

— אמנם כן הוא כאשר בא מכתבך לידי המלא קנים והגה והי, הה ואהה ואוי ואבוי על כל גדותיו, ואחרי אשר ראיתי בו כי אתה האמלל בכל אמללי התבל, וכי כל פגע וכל תקלה וכל קטטה וכל מיני פורעניות רק עליך יפלו ארדות אדם ועתה גרשוך ממקום מנוחתך בחזקת היד ויטלו עליך שתים: אם לטרוף נפשך בכפך או להרחיק נדוד, אחרי ראותי כל אלה אמרתי בלבי אמהר להצילך מרעתך, אף כי ידעתי נאמנה כי בנפשך לא תשלח יד אחרי אשר כבר הסכנתי לשמוע כאלה מפיך יום יום בכרם אשר מצאת מקום מחיתך ואף פעם אחת לא מלאת דבריך, לא מרוע לב ומאהבא השקר כי אם מרפיון רוח, ועל כן לא דאגתי לחייך, רק חפצתי לעצרך לבל תמהר לעזוב העיר, כי ידעתי כי הדבר הזה ירע לך יותר מכל הפגעים אשר בהם התאנף, ומן ראש חושבי החשבונות אשר הבינותי כרגע כי דבר בליעל יצוק בו ועל כן בקש להרחיקך מהעיר.

מהרתי לבוא לביתך ומה השתוממתי לראות כי פתאם נהפכת לאיש אחר, כי מיום ידעתיך ידעתי כי אלפי פעמים תבקש עצות בטרם תחליט לעשות דבר וכאשר תגמר אמר והחליט לעשות דבר מה אז לא תעשנו, ועתה דברת ותקם דבריך כי בעוד לילה עזבת בית מגורך ותחבא לברוח. כאיש עובד עצות הייתי רגע ולא ידעתי מה לעשות, אך נמלכתי ואלך אל שר בית המשפט ואתן את מכתבך על ידי—

— לידי שר בית המשפט נתת מכתבי! אהה מה עשית לי! — קרא זרחי ברעדה.

— כבר השבעתני במכתבך באהה ואויה ועתה הניחה לי לדבר — ענה האיש במנוחה — אני נתתי לו מכתבך והשמעתיו כי ידעתי נאמנה כי ראש החושבים סבבך בכחש למען תמצא ידו לעשות דבר בליעל. שר בית המשפט הודה לי על הנצורות אשר גליתי לו ויבטיחני כי הוא יחקור וידרוש הדבר היטב, וזאת היתה לך לישועה כי לא שלח

המעט ממני פגעי אשר ירדפוני כי גם אתה תספח עליהם?—

— אני ארע רק פגע אחד אשר ירע לך מאוד והפגע הזה הוא אתה ואני נשבעתי להיות לאוהב נאמן לך, לכן תושיע גם ידי לך לענות נפשך כי רק בזאת תחפוץ. אולם שני הפגעים האלה גם יחד אני ואתה עוד לא כבירי כח המה כאשר אחזה לי כי הפגעים יורו דרך החיים, והמה לא הורוך עד היום לשפוט משרים ועל כן אחרץ עוד ואציר ואציק לך עד אשר תחרץ גם אתה והיית לאיש—

— אבל מי בקש מידך כי תהיה למורה דרך לי? ואם אחרץ ואומר לך בפעם אחת כי לא אובה ולא אשמע לך ולדברי מהתלותיך—

— נסה נא אם תוכל להמלט מידי, אני בחרתי בך כי תהיה תלמידי ואני אלמדך, ואם תחפוץ או תמאן תעשה ככל אשר אצוך ותשוב לעיר ווין ותשב על מקומך ותקח לך את כספך על אפך ועל חמתך—

— בפעם הזאת תדבר אתה כמשגע—קרא זרחי.

— טוב דברת, ובזה ישמח לבי כי אראה כי לבך יחל למצוא אמיץ להתפרץ מפני מורו ומדריכו ובזאת חפצתי, ועל הדבר הזה ארנין גם אני לבך בבשורה טובה, הקשב נא כי לא אוסיף לצון, דע כי ראש חושבי החשבונות סבבך בכחש—

— הוא סבבני בכחש! והכסף הנחסר?—

— ואת הכסף הנחסר גנב הוא בידיו—

— הנה שבת לדבר לצון—

— התחפוץ כי אומר לך כי אתה שבת לדבר כמשגע? הלא תדעני מאז כי תוכל להשען על דברתי, ואני אמרתי לך כי לא לצון כי אם אמרי אמת השמעתיך—

— ומי הגיד לך כל אלה?—

— לכן שמע ואחוך פשר דבר ותראה ובחנת כי לי הצדקה ליסרך ולהיות לך למורה ומנהל אחרי כי אני הצלתי כבידך וגם כספך ותוכל לשיב בשלום הביתה—

כי חמש רבבות שקל נגנבו מאוצר האגודה וכלם יחשדוני כי אני שלחתי ידי בגנבה, ובאוהב נאמן גלה לי הסוד למען אוכל למלט נפשי, ואיך יכולתי להוכיח צדקתי אחרי כי המפתח בידי היה והכסף נעלם, האם יכולתי לקום בפני כל מנהלי האגודה להכזיבם ולהצדיק נפשי?—

— ועל כן קדמת לברוח? אכן זאת היא עצת חכם ואמיץ הלב, הגנב ישב בביתו במנוחה ואיש ישר ידוד למענו לארץ רחוקה, הן אתה ידעת, כי איש אחר גנב ויכולת לבטוח כי השופטים יחקרו וידרשו היטב עד אשר ימצא הגנב, ועתה הן טפלת עליך אתה בנפשך עון הגנבה אחרי כי ברחת. אמנם הוא אשר דברתי: דוב מרקד אתה על פי הנותן חחו בלחייך. אתה תצטדק כי כתבת אלי ומדוע לא באת בכבודך ובעצמך להועץ אתי? לוא באת אלי כי אז אמרתי לך: הרגע נא כי לא יקרך רע, בעיר כווין לא יושיבו איש בכלא על לא חמס בכפו וגם עליך לא ישימו דלתים ובריח בטרם חקרו ודרשו היטב, חכה עד אשר יצא משפטך אור וכבודך יהיה חדש עמך ואל תתן פתחון פה למרשיעך להראות באצבע כי אתה הוא הגנב, לוא באת אלי כי אז שמעת זאת מפי ואולי הקשבת לעצתי וכבר יצא משפטך אור תחת אשר עתה יחשבוך כלם כגנב —

— אבל אתה הן לא תחשוב זאת אף כי ברחתי —

— הן כמה פעמים שניתי ושלשתי כי משגע אתה ומעודי לא ראיתי משגע כי יגנוב ויברח לאמעריקא —

— שמע נא, הנה נלאיתי נשוא, כלכל לא אוכל לשמע דברי בוז כאלה — קרא זרחי ברגז.

— ואני הן כבר נלאיתי נשוא מעשיך המשגעים. הבא איפה ונעשה שלום בינינו, חדל אתה מהשתגע ואני אחדל מדבר אליך דברי בוז —

— אולם לא אדע מה יועיל לך אם תזיל רעל בפצעי, למה זה קמת גם אתה לענות נפשי בלי חמלה?

– התולים עמך, עוד לא עזבת דרכך לחמוד לצון, אך לא עת שחוק היא לי –
– נהפוך הוא, לך עת שחוק ורקוד כאשר יעשו כל המשגעים אחרי אשר בכו ויילילו –
– אבל מי נתן לך הצדקה לחרפני ולכנות אותי בשם משגע זה פעמים ?–
– הרק פעמים עטרתיך בשם הכבוד הזה ! אבל אני אדמה כי כבר שמעת זאת מפי זה אלף פעמים, או אולי תבקש לשכוח עתה עת אשר פניך מעדות לארץ החדשה את כל אשר עבר עליך בארץ הישנה ? – אם זאת תחפוץ אשמיעך כי חפצך בידך לא יצלח, כי גם פני ילכו שמה –
– ובכל זאת אדמה כי אין לך כל צדקה לחרפני ואני לא אדע מי מלא ידך להעשות למורה לי ?–
– מי מלא ידי ? אתה במעשיך הנפתלים –
– במעשי הנפתלים ? אבל התדע את אשר קרני ?–
– אני אספוק אם אתה תדע, אך אני אדע מאוד, אתה הֻכֵּיתָ פתאום בשגעון ותברח מעירך ותעזוב את כספך וכל עמלך בידי זרים ותחש מפלט לך אל ארץ אחרת מפני החזיון המתעה אשר ברא לך דמיונך –
– חזיון מתעה ? עתה אראה כי לא תדע עד מה, כי לוא נותרתי בעיר ווין כי אז ישבתי עתה בבית הכלא כגנב, ואם אמנם זך אני בלי פשע, אך מי זה הוציא כנגה צדקי ? מי זה עמד על ימיני לעזרני, אחרי אשר אדע נאמנה כי כולם האמינו כי גנב אני –
– למען הפל אימה על ילד קטן יתן איש בקול מוזר וידמה כי דוב הוא, או יראהו צלו על הקיר ויפחד ממנו, ובאף ילד גדול במוך ישים כל איש חחים וינהלהו כדוב לצאת במחול משחקים לקול דברו והוא יצבור הכסף –
– אך מה תענה על דברי ? הלא כתבתי לך בטרם ברחי מהעיר כי ראש חושבי ההשבונות בא אלי ויאמר

השליך נפשו מנגד ללכת באניה ההולכת בלב ים, ואם יפול ממנה אז ירד תהומות באין מעמד! — נורא הרעיון הזה! לא ארכו רגעי פחדו אשר הביא נחם בלבו על כי בטח בגלי הים הזדונים ולא בחר לבוא במערות צורים ובמחלות עפר להסתתר, כי בעודני מתבונן נגש אליו ברגלים מהירות איש כבן שלשים שנה ויושט ידו ויקרא בתמהון ושמחה גם יחד: הגם אתה פה? זרחי!—

— הס! — קרא המביט בגלי הים אשר מעתה בשם זרחי נקראהו אחרי כי נגלה סודו, וכל עצמותיו רעדו מפחד וישך שפתיו ויניע בידו להדובר בו כי יחריש— הס ואל תקרא בשמי—

— ומדוע זה לא אקרא בשמך? — שאל האיש במנוד ראש.

— הטרם תדע כי בורח אני ושניתי שמי? או תחפוץ לענות נפשי חנם? אבל הן יד הזמן נחתה בי ותפלא מכותי עד בלי די כי עוד תספח עליהן — ענה זרחי ואנחת שברון מתנים פרצה מלבו.

— ומה השם אשר בו תכנה עתה? — שאל האיש ושחוק קל נראה על שפתיו כשחוק הנראה על שפתי חוקר במשפט בהביטו בפני הפושע, או רופא בבית המשגעים בשמעו דבריהם בהצדיקם מעשיהם. זרחי לא ראה את השחוק הזה כי לא נשא עיניו ויענה בקול דממה: בן־חיים שמי וכן תכנני גם אתה—

— אני לא אקראך בשם הזה כי לא מצא חן בעיני—

— האם תחפוץ להשיבני עד דכא ולגלות סודי? — קרא זרחי ויתר ממקומו.

— לא! זאת לא אחפוץ, רק יען כי השם בן־חיים לא יאות לך ובשם זרחי תמאן להקרא לכן אקרא לך שם חדש—

— ומה השם אשר תתן לי אתה? —

— בן־מות, בן־מגור, או המשגע—

מרבצה, ראש החובלים עמד על מקומו ויחזק באופן המישר דרך להאניה פּ״ל מנהל את העולם הקטן הזה ומטהו לחפצו, אך פתאום חדל משק הגלגלים, האניה עמדה תחתיה ולב רבים מהיושבים בה פג ויפעם מאוד בראותם כי אניה קטנה נושאת ארבעה אנשים וממהרת לבוא אליהם ואשר על כן עמדה האניה הגדולה לחכות עד אשר תבא.

– מי יודע אם לא יעצרונו עוד מלכת בדרך! – אמר האיש אשר הביט אתמול בשלחן אל הבריא.

– אין זאת כי אם ארבעה האנשים האלה פגרו לבוא וגם המה הולכים אל הארץ החדשה כי להאניה משפט ממלכת אמעריקא ואין לו לאיש הכח לעצרה – ענה הבריא, אך המענה הזה עוד לא הניח רוח הדובר בו עד אשר ראה בעיניו כי האנשים עלו על האניה וברגע ההוא שב למרוצתה ביתר כח.

אחרי אשר כבר מהרה האניה במרוצתה כחצי שעה אחרי אשר החוף נסתר מנגד עיני היושבים עליה התאספו כמעט כל בני החברה אשר ישבו יחד במלון וישבו יחד לבד מהקטן אשר לא נלוה עמם, וגם המביט בשלחן עמד נשען על המעקה ויבט באין שלחן לפניו אל גלי הים, ומראה הקשת אשר נראה במים בצד האניה מול נוכח השמש משך את עיניו ולבו אחריו עד כי שכח איפה הוא ולא עזב מקומו עד אשר התנועעה האניה פתאום בחזקה במקום אשר תצא מנהר עלבע אל הים. עתה התעורר ויפקח עיניו ויתבונן סביבו כמו לא האמין למראה עיניו כי בלב ים הוא. הוא אשר פחד ללכת ברחובות קריה פן יהיה למרמס לרגלי הסוסים, הוא אשר חרד תמיד מכל מחלה פן תדבק בו ועת אשר עלתה צרעת כגרגיר חול על פניו דמה כי צרעת ממארת היא ותצעידהו לבאר שחת, הוא אשר בעת כיסו היה מלא זהב פחד לרגעים פן יכלה הכסף וימות ברעב, היא

ואשר גם המה מהרו לעלות על המכסה להבט בפעם האחרונה על הארץ הישנה אשר יעזבוה לבלי ראות עוד פניה עד עולם.

רגש תוגה יתעורר בלב כל עוזב ארצו להחיק נדוד ברגע אשר לא יוכל עוד לשוב מדרכו,—לא רק בלב אלה אשר עזבו בביתם נשותיהם ופרי בטנם ואהובי נפשם אשר עליהם תערוג נפשם כי אם גם בלב אלה אשר ינוסו ממגורם ובנחלצים ממסגר יחשבו נפשם, גם בלב אלה תתעורר התוגה ותעתיק מפיהם מלים ותסב את עיניהם להבט אל הארץ אשר יעזבו. הן גם הנדכא והמענה, אשר כל ימיו היו מכאובים וצרה וחייו היו עליו כמשא לעיפה, גם היא יביט באהבה אל החיים אשר יעזוב ואנחה תתפרץ מבתי נפשו בשאתו עיניו אל העתיד לבוא, וכמעט כתמורת החיים במות כן היא תמורת ארץ מולדת בארץ החדשה וזרה אשר לא נדע עוד מה היא. פחד העתיד יאפפנו ברגע התמורה וישפך רוח חן על העבר. — העבר אשר ידענוהו פנים אל פנים— אף אם נורא היה לא נורא הוא כהעתיד אשר עודנו נסתר מנגד עינינו, רק החפץ בטרם אשר יצא לפעולות ידים ימלא כל רוחנו והעמל אשר נעמול להוציאו לפעולה יקח כל לבנו עד כי לא נחשוב עוד מה יהיה במלאת כפינו, אם נמצא בו נחת או ננחם על כי רדפנו אחריו, אך ברגע אשר נחשוב כי בידינו היא אז יתעורר הספק אשר יליח אל כל מחשבה וחפץ להרגיז רוחנו בפחד העתיד פן נשמח בהוה, הנה כן המה דרכי החיים. וגם האנשים אשר נודעו לנו מאתמול אף כי רֻבם חכו בכליון עינים לרגע הזה בכל זאת הביטו אל החוף בדומיה ואף אות שמחה על כי מצאו חפצם לא נראה על פניהם. גם הבריא אשר חמד לצין והקטן אשר לבש גאות עמדו תהומם ולא דברו דבר כחוטאים העומדים לפני כסא השופט.

גלגלי האניה החלו להכות בגלים ברב כח, המכונה נתנה קול רעש כמו הרעימה בזעם אפה על אשר התרידוה

בחפצם לגרש מעל פניהם איש אשר ישלח ידו לסחור במסחרם, יען כי על פי חקי ארץ אשכנז יש לאל יד כל איש לבחר בארץ, לשבת בה ולסחר סחרה לכל אות נפשו, ביסמרק׳ הביא הרעה הגדולה על תושבי העיר כי ירב מספרם מיום ליום והמסחר יגדל, ועל כן יקללוהו בלבם היהודים והשופטים גם יחד, אך מפני שמו יֵחַתּוּ ייעשו כאשר נטל עליהם ורק בסתר אהלם ילינו כי הימים הראשונים היו טובים מאלה.

באזני התאונן איש יהודי בעל בית המלון שבו גרתי על הרעה הגדולה אשר מצאתהו כי אזלת ידו עתה מקחת מידי הגרים מחיר חדריו כחפצו. „בימי הרעה האלה לא תמצא עוד ידי לבנות בית גדול כזה — נאנח במרי שיחו — ולמעשה חמס כזה חפיש יקראו! —" אמנם ביסמארק הרע להם מאוד, אך עוד יותר מאשר הרע להם הרע להשופטים והשוטרים הקטנים; עתה לא יִמָּצֵא עוד איש אשר יבקש לְעַוֵּר עיניהם בברק הזהב לבל יביטו אליו אם יש בידו מכתב מסע או אין, אחרי כי על פי החק החדש לא יבקשו עוד מכתבי מסע, ומטה לחמם נשבר, ועל כן יבקשו להם מחיתם ממקום אחר. מאלה אשר יבקשו לשים פניהם לארץ החדשה הרשות נתונה להם לבקש מכתבי מסע למען דעת מי המה, פן גנבו או עשו רמיה בארצם ועל כן ירחיקו נדוד. על הנוסעים האלה יפקחו עין — להעבירם בשלום למחוז חפצם. וגם את האנשים אשר ראינו בבית המלון לִוָּה אחד השוטרים באהבה עד האניה ויסתירם באחת מלשכות המלחים למען ישבו שם במנוחה ולא ירגיזם שוטר אחר.

בבקר השכם נאספו שמה כלם ויחכו בכליון עינים לרגע אשר גלגלי האניה יחלו להתנועע. הפעמון צלצל שלש פעמים והחליל נתן קולו לאות כי האניה תעזוב מקומה. כאבן מעמסה הוסר לשמע הקול הזה מעל לב רבים היושבים על המכסה אשר ישבו בתחלה בתוך הַתָּאִים

היהודים תושבי האמבורג, אשר בכסף מלא קנו להם המה או אבותיהם משפט האזרחים, כעיינים את כל אחיהם אשר באו לגבולם וירבו עליהם מסים כבדים מנשוא, והגרים נשאו וסבלו כאשר הושת עליהם.

נקל לאיש להיות עבד לעם זר ולאיש זר מהכנע תחת ידי בן עמי, ויעל בן בחרו פעמים רבות בני ישראל לתת חפצם ועשרם גם חייהם בידי זרים משים אלופים לראשם מבני אחיהם. ואמנם איש זר לא יכביד כה עלו על צואר הנכבשים לפניו כאשר יעשה אחד מבני ישראל בהנתן המשרה על שכמו להיות בעמו. כבר אמר החכם: הארץ תרגז תחת עבד כי ימלוך ואף כי תחת בן ישראל אשר לא רק כמלך כי אם גם כאב יחפוץ לנהל את בני עמו, ולא רק בכספם וקנינם יאמר לשלוח יד כי אם גם ברגשי לבם להטותם לחפצו, ובכן רע מאד היה מצב הגרים מבני ישראל אשר באו לגור בעיר ההיא; התושב נשא ראש וידבר בגאון והגר השח גויתו לפני אחיו וידבר תחנונים, כי אם לא עשה כזאת אז נשלח כרגע חוץ לארץ או גם לבית האסירים, ולא שב לראות ימים רבים באור החפש. בבקר בבקר קרו כאלה וכאלה כי בלי משפט הובא איש עד ירכתי בור רק על פי אחד מהתושבים וישב שם ירחים, ולפעמים גם שנים אם לא היה די כסף בידו לתת כפר נפשו להשופטים, מבלי אשר שאלהו איש מדוע הובא שמה, ואשר על כן היה מורא התושבים על הגרים תמיד, בבמקנה וקנין כן בחקי הדת ובדרכי החיים פחדו ורהו הגרים תמיד מהתושבים לבל יחר אפם בהם. לא כן מעת אשר שלח ביסמארק ידו הארוכה גם לארץ הקטנה הזאת ויביאה בברית ארצות צפון אשכנז, מני אז נשברה זרוע השופטים הצדיקים אשר בה וגם מעדת היהודים גלה כבוד וע"ז, לא עוד בידה לשים מסים על הגרים ולתת להם חקים בהעולה על רוחה, וידי הסוחרים לא תעשינה עוד תושיה

כי היטיב עמו מאוד בהשפילו מעט גאותו ולא יוסיף לדבר סכלות. הקטן אך חפץ לענות על דבריו וברגע ההוא שב בן־דוג ויבטיחם כי עוד לא ידעו אותו ומי הוא ואת חכמתו כי רבה היא, אחרי כן שכבו איש איש על מקומו לנוח למען השכם קום לאור בקר.

ג׳.

מְפַחֵד תָּמִיד.

הימים הראשונים היו טובים מאלה — יאמרו רוב יושבי האמבורג — בימים הראשונים אשר מחוקקינו שפטונו על פי משפטי הארץ ויד ביסמארק עוד לא נגעה בארצנו להביאה בברית ארצות אשכנז ולעשותה כאחת מהן, בימים ההם ראינו בטובה. אז היינו אנחנו כאדונים וכל גר אשר בא לגור כעבד נחשב בעינינו. הוא עבד עבודתו ואנחנו מעמל כפיו שבענו, ואם ראה אחד מהגרים ברכה בעמלו וישא ראש אז מצאה ידנו לשלחו מקרב העיר בלי כל עמל, כי משפטי ארצנו היו משפטים אשר רק התושבים יחיו בהם ולגר לא נתן הרשיון לבוא ולהאחז בארץ לכל אות נפשו, ושופטינו היו מחמירים מאוד בקיום מצות הממשלה ומה גם לאיש יהודי, על דרכיו שמו מעקשים מבית ומחוץ. רק למספר היהודים, אשר כבר נאחזו בארץ, נתנו לבנות בית ולסחר את העיר אחרי אשר שנים רבות עברו עליהם שם בצרה ויגון, בבוז וחרפה ואי־משפט, כי ימים רבים נלחמו תושבי העיר והכהנים בראשם נגד היהודים, וימאנו תת להם משפטי אדם, ורק אחרי עבור ימים רבים גברה יד חמדת הכסף על השנאה, ולאלה אשר כסף היה בידם להביא קרבן נתן משפט התושבים, אך רק לאלה ולא לחדשים אשר יבואו מרחוק לגור, וינתן הכח בידי מנהלי עדת העיר לעשות באחיהם הגרים כחפצם, אשר על כן היו

– אם כן עוד העת רבה ואוכל עוד לבחר כחפצי –
– ובכל זאת חפצתי לדעת כרגע במה תבחר למען אדע במה כחך גדול –
– גם זאת אעשה לך יען כי מצאת חן בעיני באמין לבך הגדול, שני כלי קרב אומר לך ואתה תוכל לבחור אחד מהם – כי לי אחת היא, אני הסכנתי בשניהם –
– ומי המה השנים? בלי ספק חרב וקנה הרובים? –
– לא! ה' ישמרנו, זאת לא עלתה על לבי, הן בבלי מות כאלה נקל לשפוך דם! אני אחפוץ בציצית ורצועות, בחר לך אחת מהנה –
– לך מוג לב כשפן! קרא הקטן בעברה נוראה.
– ואתה תבקש כי שפן ילחם את פיל? – ענה הבריא ויתן את ידיו מתחת למדיו ויט ראשו לאחוריו.
– הן לא תבנה את איש ריבך בשם פיל, הבט אל קומתו – אמר הצעיר אל הבריא.
– לחוטם הבט ואל תפן לרגלים – שורר הבריא בשיר „לברית הבט ואל תפן ליצר" –. עתה לא כלא עוד הקטן את חמתו וינף את מטהו, בלי ספק להבריח את השפן מעליו, אך השפן לא מהר לברוח כי אם החזיק במטה במנוחה בידו האחת ובשנית אחז את הפיל ויניפהו ויושיבהו על מקומו כאשר יושיבו ילד קטן ויאמר: שכב בני וינוח לך אחרי המלחמה הגדולה, ואל תשכח לקרוא קריאת שמע למען יגינו עליך המלאכים ולא יבעתוך חזיוני ליל והרהורים רעים, וציצית ורצועות לא תראינה לך בחזיון להחריד נפשך, שכב וינוח לך –. בכלותו דבריו ובהסירו ידו מעל הקטן השתוממו כלם בשמעם קול בכיה, כי הקטן אשר קצפו עבר חק ולא יכול להניח חמתו בשנאו בכה מרוב זעמו ויחרוק שניו.
נחומי אחדים נכמרו על הבוכה ויוכיחו את הבריא על פניו על ענותו נפש חלש ממנו, אך הוא הצטדק באמרו

כעיר פרא, אז תבקש לכפר פני —

— הן לא לערוך קרב אתי תאמר על שנים שלשה דברי לצון — ענה הבריא כמפחד.

עיני הקטן האירו משמחה בשמעו מענה הבריא המדבר כמתחנן ויקרא ביתר אמץ: לא! אני לא אתן כבודי לכלמה! בחר לך אחת משתי אלה: אם תבקש סליחה ממני קבל עם, או . . .

— או תערוך אתי קרב ? —

— או נערוך קרב והדם יכפר חרפתי —

— אבל השיבה אל לבך, לשפוך דם בעבור שנים שלשה דברי לצון ואני בעל אשה ובנים! —

— או אולי לא נסית לאחוז בכלי קרב — דבר הקטן בגאות ויבט סביבו — אם כן התרפס ובקש סליחה —

— אם כה תדבר אערכה ואתיצבה לפניך לבל תאמר כי מוג לב אני, כי לא אחפוץ אשר גם עמי חרפתי ישא, ואני אדע מראש כי תגדיל במו פיך רפיון רוחי ותאמר כי כל בני ישראל עם לא־עז בלבו הוא, בעד עמי אקריב נפשי — קרא הבריא ברגש כאיש אשר יאמר לשפוך דמו באמת בעד רגש קדש.

פני הקטן אשר נפלו בשמעו המענה הזה, העידו בו כי נעים היה לו לאמר לאיש ריבו מוג־לב ולכל בני עמו עם לא־עז מערוך אתו קרב, ובכל זאת ענה ואמר: אם כן הדבר תמצא חן בעיני, ואחרי אשר אני יעדתיך לקרב לכן עליך לבחר בכלי המלחמה אשר בהם נלחם —

— רב תודות לך, בחר אתה —

— ראה אראה כי עוד לא תדע מנהגי הקרב כי לאיש אשר אותו יועידו לו הצדקה לבחר —

— אני אבחר באחד משני כלי קרב אשר רק בהם הסכנתי, אך הגידני בתחלה איפו ומתי נערוך המלחמה ? —

— בארץ החדשה —

החוטם ועל כל העם בעבורם, ובכל זאת הוסיפו האשכנזים להלעיג לו, היתכן הדבר? ואתה תהללם כי ידעו ארחות תבל –

– בלי ספק היה האיש ההוא יהודי נמבזה – ענה הקטן.

– בתוך הריפות בעלי לא תסור ממנו אולתו – קרא הבריא בקול שחוק גדול מאד, וכל היושבים לא מנעו גם הם את גרונם מקרוא בקול שחוק.

בתחלה שמע הקטן ולא הבין למה זה ישחקו כי לא עלה על לבו כי עליו כונן הלועג חצי לעגו אחרי כי חוטמו לא עד הבטן הגיע כי אם רק עד החזה ואת ראה בעיניו, ובשפת אשכנז דמה כי אין מי ישוה לו, אך עתה נפקחו עיניו לראות כי עליו כונן חצי לעגו, ואותו קרא בעל החוטם לכן התנשא כמו חפץ להראות לאיש מצותו כי שקר בפיו כי לא קטן הוא, וחוטמו אשר רק עד החזה הגיע (זאת נעיד גם אנחנו כי הבריא מדד לו ביד נדיבה ויפרז על המדה) חוטמו זה התאדם כענב, ועורקי צוארו ובדי עורו סביב עיניו התמלאו בדם ויהיו כעבותות אדומות וברב כח התאמץ להשמיע קול אשר גם הצליח בידו אחרי רגעים מעטים ואז קרא בקול כמו עדת נמרים הקיפוהו: אני לא אתן כבודי לכלמה, לא בין אלה חלקי אשר ישחו גום עד עפר לפני כל ולא ידעו מה כבוד ותפארת איש, אני אקים נקמת כבודי, תיבש ידי אם לא תקום נקמת כבודי –

– הלא היד לא גדולה היא גם אם לא תיבש, ואם חסד תבקש מאלהי אבותיך אברהם יצחק ויעקב התפלל נא כי יקציר אבר אחד מאבריך, אך לא היד –

– הן לא על החוטם תאמר כזאת, אמר הצעיר בהברה ועיניו הבריקו אך לא שחק.

– כלכל לא אוכל! נלאיתי נשוא! – קרא הקטן בשארית חמות – אדוני אם איש הנך אשר עוד לא מת כל רגש כבוד מקרב לבך ואם תחפץ להחשב באדם לא

לראות אם מצאו דבריו חן בעיניהם ויוסף להבט בשלחן ולשאוף רוח כמו כלה מלאכה כבדה מאוד. האיש אשר לו מכתב מסע והבריא הללו מאוד את המשל, והקטן הניע כתפיו ויעצם שפתיו בחזקה ואחרי כן אמר בבוז: הבל ורעות רוח! מה היא החכמה אשר תמצאי בדברים אלה? לא אבין איכה ימצאו דברים כאלה חן בעיני איש דעת היודע שפה ולשון? —

— ומאין תדע אתה את אשר בלב יודע לשון ושפה? — שאל הבריא וישחק. פני הקטן אדמו כתולע ויקרא בקצף: זה דרך היהודים בני פולין לשנן לשונם לשלוח חציה ללב המדברים עמהם, אך כן לא יעשה איש יודע ארחות תבל.

— ומאין תדע מה יעשה איש יודע ארחות תבל? — שאל שנית הבריא בשחוק.

— יען כי לא בין אלה חלקי אשר לסכלותם יאמרו משל ולעזות מצחם חכמה, לא בין אלה חלקי כי אשכנזי הנני —

— והאשכנזים? התדמה כי המה יודעים ארחות התבל? — שאל הבריא במנוחה.

— ומי יודע יותר מהם? — ענה הקטן בבטחה וגם הניח רוחו מעט בראותו כי איש ריבו לא יוסיף לעג.

— פליאה דעת ממני אמר הבריא כמשתומם — ואני ראיתי אשכנזים אשר מלאו פיהם לעג ברחוב העיר במקום רואים על איש אחד קטן מאוד כפרעויש אשר התנשא תמיד ויחפוץ להיות כאחד מהם וגם במלבושיו היה כאחד מהם, אך חוטמו הארוך כמעט עד בטנו העיד בו, להרבות שבר לבו ומפח נפשו, הוא העיד בו כי בן הוא להעם אשר יתפאר כי שכח שפת עבר, והקטן הכסיל הזה אשר ידו מצאה רק לשכוח שפת עבר אך לא למצוא שפת אשכנז ולגלח את הזקן אך לא את החוטם קצף תמיד קצף גדול על הוריו בעלי

אבין—ענו הבריא והאיש אשר בידו מכתב מסע.
– אני לא ארע אף קרוא – ענה הקטן בגאון ויבט בראי מלטש קטן אשר הוציא מצלחתו.
– השכחת כי לא בווין אתה ולא בבית הבארוע כי תתפאר כי לא תבין שפת עבר – אמר אליו הבריא– באמעריקא לא תמצא מחיה אחרת בלתי אם תלמד לנערים חומש עם רש"י – פני הקטן אדמו מקצף ויקרא: מי שמך לשר ושופט עלי להכלימני קבל עם, אני לא אתן כבודי לכלימה–
– אולי תחפוץ לערוך אתי קרב – קרא הבריא בקול שחוק גדול – השמיעני כלי המלחמה אשר בהם תבחר בציצית או ברצועה? – הקטן התעורר בחמה ויחפוץ לענות, אך האיש אשר בידו מכתב מסע לא נתנו באמרו: אל נא אדוני אל תריבו, כי לא פה המקום להתעבר על ריב, השמיענו דברי המגיד מדובנא–
– אולי לא יאבו האדונים לשמוע – קרא המביט בשלחן וישפל ראשו.
– השמיענו השמיענו – ענו אחדים.
– אם תחפצו אעשה כחפצכם; היא שאל מדוע אמר בעל משלי אם תכתיש את האויל „בתוך הריפות" ומה יהיה אם יכתישהו במכתש בעלי ולא בתוך הריפות האם תסיר ממנו אולתו? – אבל באמת צדק הממשל משלים, כי רק אם בתוך הריפות יכתשו את האויל אז לא תסור ממנו אולתו, כי כן דרך האויל כאשר יגידו לו דרכיו על פניו לא בשפה ברורה כי אם במשל וחידות אז יתברך תמיד בלבו כי לא עליו כי אם על אחרים כוננו הדברים, ועל כן אם יכתשו אותו בתוך הריפות אז יאמר בלבבי לא אותי כי אם את הריפות יכתשו. לא כן אם ישימו אותו לבדו בתוך המכתש בו אולי יבין כי באולתו הֻכָּה – המספר לא שחק אבלותו דבריו ולא הביט בפני האנשים היושבים אתו

– עתה לא עת לספר כי עוד מעט נלך לנוח למען נשכים קום מחר בבקר אך כאשר נשב במנוחה על האניה אז אספר לכם בחפץ לב –

– אבל שם יהיה גם הוא עמנו ואיך תספר קורותיו בפניו מבלי כסות על סכלותו? –

– לדבר הזה אל יפול לבבכם, אם אספר כל מעשיו אשר עשה וכל הקורות אותו דבר לא נעדר רק אם אומר כי המה מעשי סכלות, אז לא יחשוב כי מעשיו המה, כי אם את איש אחר קרו כאלה ומה גם אם אשנה שמו, ואני זאת אעשה מחר כאשר נשב על האניה, יבקש איש מכם כי נספר איש איש ספור אשר שמע או אשר קרא, ואז אחל לספר קורותיו רק כי אמיר שמו בשם כסלון, אז ישחק גם הוא עמנו –

כל היושבים שחקו וגם המביט בשלחן אשר פניו לבשו חרדות בשמעו כי פן איש מרמה הוא בן־דוב וימהר ללחש באזני רעהו כי יראה עין בעין כי המה נפלו בידי מרעים והכסף לא ישוב לידם, ומחר לא יבואו בשלום אל האניה ומי יודע אם לא ברגע הזה יבואו שוטרים וישימום במשמר, גם הוא שחק בשמעו כי אין כל פחד, ויפתח גם הוא פיו לדבר, אם למען הנצל מריבות פי רעהו אשר הוכיחו על רפיון רוחו או למען הראות כי גם לו לב אמיץ ולא יחת? זאת לא נודע עד הנה, אך הוא פתח שפתיו אשר שחוק קל נראה עליהן ויאמר: הדבר הזה יזכירני דבר נפלא מהמגיד מדובנא הממשל משלים הנפלא –

– משלי המגיד מדובנא נעימים מאד – אמר האיש אשר לו מכתב מסע – השמיענו נא כי דבריו ינעמו לי מאוד –

– לא משל חפצתי להשמיע כי אם דבר חכמה נפלא על ארחות הכסילים, על הפסוק אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי לא תסור ממנו אולתו, הלא תבינו אדוני שפת עבר? –

תשעה אנחנו — אמר בן דוב אל בעל הבית, וירזום לו בעיניו. ברגע ההוא החלו לקבין הכסף ובן־דוב נתן אותו על יד בעל הבית ויצא אחריו באמרו: אבל הן גם לי תשאירו יין —

— לא האמנתי מעודי כי כסיל אדם כזה אשר אם ילעגו לו לא ידע ואשר ידברו אתו לא יבין — אמר האיש אשר מכתב מסע בידו אחרי צאת בן־דוב מהחדר — כי כסיל כזה יהיה איש מרמה. הראיתם איך רמז בעיניו אל בעל הבית בצאתו אחריו? ידו תכון עמו ויחדו יחלקו —

— ומי לא ראה זאת מראש? — ענה הקטן — אני ידעתי כבר כי איש מזמות היא ולא האמנתי בו רק לא חפצתי להתחכם יותר מכל החבורה —

— בזאת אמנם שגיתם — אמר האיש הבריא וקצר הקומה — אני אדע אותו מאז ועד היום, הוא כסיל אבל לא איש מזמות, ואף כי יחפוץ בכל לב להתראות באיש מרמה בכל זאת לא ידע רמיה כילד ורק את נפשו יסבב בכחש. אני אתערב אתכם כי גם בפעם הזאת בקש לסבב אותנו בכחש למען נחשוב כי איש מזמות הוא ועל כן רזם בעיניו וילך אחרי בעל הבית למען נדמה כי דבר לאט עמו ויתפאר אחרי כן בחכמתו ויקרא מרגע לרגע עוד לא תדעו אותי ומי אני, וצר לי מאוד על האיש הזה אשר בסכלותו אבד את הוני העצום ועתה הנהו עני ונודד, ועד היום יחשוב לו כל מעשיו לחכמה, לוא ידעתם ראשיתו כמני כי אז נדתם לו —

— אולי צדקת ממני — ענה האיש אשר האשימו בתחלה, אני למראה עיני שפטתי ואולי התעוני, ואם יהיה את לבבך לספר לנו קורות חייו כי אז אודה לך, כי נעים לי מאוד לשמוע קורות אנשים כאלה. אשר ירעו לנפשם ויאנפו בהזמן ובכל בני האדם כי לא יבינו מי הם —

חשבת כי כאשר אתן גם בעדך שני שקלים אז יעדיפו על החסרון, ומה תעשה בשני השקלים הנותרים? —

— הרגע נא כי אדע חשבון, אנחנו נספור את הכסף ואת העודף על מאה וששים נתן בעֶ̇כ —

— אמנם איש עצות אתה זאת לא אכחד —

— אבל הגיד נא לנו, הן אנשים אחים אנחנו ואל תירא מפנינו כי לא נגלה סודך, מדוע זה תלך אתה לאמעריקא? הן זאת אראה עין בעין וכל איש יבין כי דבר לאט עמך, אחרי כי מכתב תעודה בידך ולא תדע עון בנפשך ובכל זאת תלך לאמעריקא, הן אות נאמן הוא כי לא מחפץ לב תעשה דרכך —.

האיש התאפק מתת קול שחוק גדול בשמעו את המשפט אשר חרץ החכם הזה ויאמר: אמנם חכם לב אתה וממך לא תבצר כל מזמה, בחכמתך כי רבה ראית כי המקרה הכביד עלי אכפו לעזוב את איירופא, מקרה נורא מאוד: אשתי ברחה מביתי ותעזבני גלמוד —

— ולאמעריקא ברחה ואתה תרדוף אחריה? —

— לא, בפעם הזאת לא עמדה לך חכמתך הרבה לשפוט מישרים, לא זאת, היא באירופא ועל כן אקדם לברוח לאמעריקא בטרם תשוב הביתה —

— טוב מאוד, טוב מאוד — קרא בן־דוב ויצהל קולו וגם יתר היושבים שחקו — הנך חכם לב ואשמח בך ומאוד אנחם כי בקשתי להדיחך מחברתנו, כי אוהב להתרועע את חכמים, כאשר יאמר ההמון, טוב לשבת את חכמים — —

— ולברך על כוס יין מלא — ענה האיש מבלי תת אותו לכלות משל ההמון ויצו לתת שני הין יין. המשרת מהר לעשות כמצוה ואתו יחד בא גם בעל הבית ויברך את היושבים בשלום ויבט בבן־דוב.

גמרנו הדבר והחצי תקח היום והחצי השני מחר, שמונים שקל נתן לך היום ושמנים מחר אף כי רק

– אבל למה זה תריבו אליו? – שאל הבריא – הן הוא צדק בדבריו, לוא שאלוהו והוא כחש כי אז היה לכם המשפט לריב עמדו, אך אחרי כי איש לא שאלהו איכה יעלה על לבו להשמיעכם כי בידו מכתב תעודה? האם כל אלה אשר מכתב תעודה בידם יסובבו עיר ויצעקו: בידי מכתב תעודה? –

הוא צדק בדבריו – השמיע המביט בשלחן דעתו בקול דממה.

– הצדק אתו – ענו אחדים אחריו.

– עוד תצדיקוהו – קרא בן־דוב ברגז – ומי ימנה את החסרון, הלא מאה וששים שקלים הבטחתי לתת לו, ומי יתן עתה את ששה עשר החסרים? הוי חכמים! –

– נוסיף איש איש על חלקו ולא נוסיף דבר – השמיע אחד מהיושבים את דעתו.

– תנו אם תחפצו, ואני לא אתן מאומה – ענה בן דוב כי רק ששה עשר לאיש אמרתי ולא יותר – הקטן בקש לענות אותו דבר אך המביט בשלחן הפגיע בו ויאמר: טוב הדבר אם אתה לא תתן אז נוסיף כל איש שני שקלים ונשלים החסרון –. אחדים מאנו להוסיף והאיש אשר בידו מכתב תעודה אמר: דעו כי לא על הכסף חרד לבי כי אם לא חפצתי לתת שחד באשר אין לי חפץ במליצים אך לאיש אשר יחסרו לו שני השקלים אשלים אני –

– אם כן תן גם בעדי – אמר בן־דוב.

– הן גם בלעדי לא תתן מאומה – קרא האיש בשחוק.

– לא אחפוץ להוציא את עצמי מהכלל, לכל יגיעה כמו אבקש גמול בעד עמלי, אתם לא תדעו עוד אותי ואני עושה חסד לכל איש כאשר בכחי, לכן אם לבך טוב תן גם בעדי שני השקלים – כל השומעים שחקו וגם האיש אשר אליו דבר הוסיף לשחק ויאמר: הן התפאר כי איש יודע מספר וחשבון אתה, ואיך לא

באת הנה לסבבנו בכחש ולשמוע מצפונינו —

— למה זה תצעק כהנשים המוכרות ירק? מי סבב אותך בכחש? האם דברתי אתך דבר או בקשתי ממך דבר מה כי תתקצף עלי ותחרפני? לא אתך ארחתי לחברה כי אם את האנשים האלה, ואחרי כי לא אדע בי כל עון הן בלעדי אגיד יבין כל איש כי לא אתן כסף חנם ומה לך כי נזעקת? —

— אתה לא תדע בנפשך כל עון? — קראו שנים — ואנחנו האם גנבים או מרצחים אנחנו —

— שמעו נא, הן אראה כי תחפצו לריב עמדי חנם ואני לא איש ריב הנני מעודי, ואם כעון יחשב בעיניכם כי מכתב תעודה בידי אעזבכם ולא אחלל כבודכם — ענה האיש בלעג על שפתיו.

— אבל מדוע באת בחברתנו? אות היא כי דבר לאט עמך —

— אני ישבתי בחברתכם יען כי זה דרכי להתרועע רק את בני עמי, ואולי אשגה מאוד בעשותי זאת, אך זה דרכי מאז, אך חלילה לי מעמוד במקום גדולים ממני אשר ימאסו בי — ענה ויקם ממושבו.

— ומדוע זה לא השמעתנו בתחלה כי בידך מכתב תעודה? — שאל בן־דוב כשופט וחוקר.

— אני לא ידעתי כי זאת תחשב לי להטאה, ואיש לא שאלני אם יש בידי מכתב תעודה או אין, האם שאלת זאת מפי וכחדתי תחת לשוני, כי תבקש עלי תנואות? הלא חכם אתה ובחכמה תדבר ואיש לא ידע עוד את ערך חכמתך ומי אתה ומדוע לא הורך לבך חכמה, כי בתחלה היה לך לשאל פי בטרם אשר דברת דבר אודותי, אמנם לא ככל החכמים הנך ועל כן לא ידע איש מי אתה —

אחדים מהיושבים שחקו, וגם הקטן אשר ישב לימין המביט בשלחן דמה לשמוע כי רעהו שחק.

– וכמה אמרת לו ? – קרא הקטן והצעיר בלי חמדה כי נלאו נשוא להג שפתיו.

כמה ? הלא תבינו וכל איש יבין כי לא אמרתי לו יותר מארבעה עשר שקל לגלגלת –

– והוא נאות למחיר הזה ? –

– לא, הוא לא נאות, אך אני הרביתי עמו דברים וגם הוא לא חשך פיו עד אשר גמרנו במחיר ששה עשר לגלגלת. הלא תראו כי הצלחתי בדרכי ועתה תבינו מי אני –

ואם כן נוכל לשבת במנוחה, כי במחיר ששה עשר שקל לגלגלת יעבירנו ? – שאל המביט בשלחן.

– ומי לא יבין זאת כי יעבירנו ? מאה וששים שקל הבטחתי לתת לו בעד עשרה אנשים, ואנחנו הלא עשרה אנחנו ויעלה ששה עשר לגלגלת –

– לא עשרה כי אם תשעה אתם – קרא אחד מהיושבים. האיש הזה ישב למול המביט בשלחן, איש כבן עשרים וחמש שנה, לא בריא ולא דל בשר לא גבה ולא קטן הקומה לא יפה תאר ולא רע מראה, על פניו מנוחה ובגדיו נקיים מאד.

– הן עשרה אנחנו פה – השיב בן־דוב – האם לא אדע מספר ? עוד לא תדעו אותי ואני אדע חשבון ומספר כי נסיתי באלה, עשרה ולא תשעה אנחנו –

– עשרה אנחנו פה, אך אני לא בקשתי ממך כי תדבר בעדי את בעל הבית – ענה האיש.

ואם כן תחפוץ להפרד ממנו ומה לך בחברתנו ? קרא בן־דוב בקצף.

– אני לא אחפוץ להפרד מכם, כי אם אתכם אלך באניה, אך בידי מכתב תעודה מעירי ולא אדע בי עון ולא אירא לא מהשוטרים ולא מבעל הבית ולא אבקש עזרתו –

– ולמה זה ארחת לחברה אתנו ? רק להונות אותנו

לא תדעו אותי, הן תבינו וכל איש יבין כי לא איש כמני יעשה ולא יצליח, אני דברתי עמו בחכמה והוא ראה ונוכח כי לא את איש בער ידבר וימהר ויגמור עמי להעביר כלנו –

– אבל מי יתן לו חמשים כסף לגלגלת? – קראו שנית אחדים – ואיפו חכמתך אשר תתפאר בה? הזאת תחשוב לך לחכמה כי אמרת לתת לו פי שליש מאשר יקח אחר מידנו? –

– ואתם חכמים אתם יותר ממני? האין זאת? –

– אין דרך אחרת לנטות בלתי אם לשים לאיש אחר פנינו עד מהרה פן נאחר המועד – אמר הצעיר.

– כדבריך כן נעשה – קראו אחדים ויקומו ממקומם.

– אבל אנה תלכו? פתאים! – קרא בן־דוב – הלא כבר גמרתי עם בעל הבית –

– אך אף איש ממנו לא יתן חמשים שקל –

– ומי הגיד לכם כי חמשים כסף תתנו, השמעתם זאת מפי? עוד לא תדעו אותי, לא איש כמני יתן לו חמשים כי ידעתי כי כאשר יבקש חמשים אז יקח חמשה עשר וכל איש יבין זאת, ואתם תקראו בקול ולא תדעו עד מה –

– אולם הן לא השמעתנו כמה אמרת לו? – ענו האנשים וישבו על מקומם.

– אני לא השמעתי אתכם? הן זאת יבין כל איש, ואתם לא תתנוני לכלות דברי ותשאלו ותשיבו ולא תשמעו לקולי כי אם בקול עול ימים זה –

– וכמה אמרת לו? –

– אני דברתי עמו הרבה מאוד והראיתיו כי לא את איש כמני יסבב בכחש, גם השמעתיו כי כל בני החברה שמו עיניהם בי כי אהיה למליץ, ועל כן חלילה לי מתת יתר מאשר יוכלו שאת והוא השיב כי לא יגרע מהמחיר ואני אמרתי כי לא אוסיף וכה נדברנו הרבה, עד אשר נאות להמחיר אשר אמרתי אני, ורק למעני עשה זאת –

מוצא שפתי אשמיר וגם — — כלם פקחו עיניהם ואיתות שמחה נראו על פניהם וגם המביט בשלחן הרים ראשו ויבט בדובר אך פניו העידו בו כי עוד לא יאמין אמינה אמן בדבריו.

— לוא השמעתנו בתחלה כי כבר גמרת עמו כי אז לא הרבינו לפצור בך — אמר הצעיר מבלי תת אותו לכלות דבריו.

— ואיך יכולתי להשמיע זאת ואתם כלכם עלי תתמלאו ולא תתנוני לפתוח פה —

— הראשונות לא יזכרו ועתה השמיעני במלים מעטים מה הוא המחיר אשר אמרת לו? — אמר הקטן.

— בעל הבית אמר לי כי עתה יקשה הדבר מאד להעבירנו אחרי כי עיני השוטרים צופיות על כל נוסע הרבה יותר מאז, יען כי מעיר וויען נמלטו רבים ובידם כסף רב אשר גנבו מאוצרות האגודות ויקוו למצוא שכר לפעלתם אם ימצאו את הבורחים —

פני הגדול המביט בשלחן נפלו מאד בשמעו דבריו וישפל ראשו עוד יותר לבל יראו מבוכתו — ואנחנו אף כי לא מעיר וויען אנחנו — הוסיף בן־דוב לדבר ובדברו הניד עפעפיו ויעקם שפתיו ויבט אל כל היושבים כמנצח — אנחנו אף כי לא מעיר וויען אנחנו וגם לא היינו שם מעודנו, בכל זאת יכבד מאד להעבירנו בלי מכתבי תעודה, ורק כאשר נתן איש איש חמשים שקל כסף אז יבטיח להביאנו בשלום אל האניה, ואני אמרתי כי נבונים אנחנו לתת לו כסף בעד עמלו, בחכמה דברתי עמו, אתם לא תדעו עוד אותי אך — — —

— חמשים שקל לגלגלת אמרת לתת לו! — קראו אחדים בקול — חמשים שקל בעת אשר ימצאו רבים אשר יחפצו להעבירנו במחיר חמשה עשר, לא נאבה ולא נשמע לך, תן אתה אם תחפוץ —

— הוא אשר דברתי — ענה בן־דוב בבטחה — כי עוד

בחרתם בי והיום תבחרו באחר, ומי הוא האחר אשר תבחרו בו? הן לא תדעו עוד מי אני, אבל אני אדע עת לכל חפץ, ומה ידבר האחר את בעל הבית? הגידו מה ידבר? ואני הן דברתי כבר עמו וגמרתי והחלטתי ברב הכמה, וגם לוא הייתם כלכם יחד לא מצאה ידכם חיל לעשות כזאת, כי הוא בקש הרבה, הרבה מאד ואני לקחתי לבו וגמרתי עמו, ומי? ומה? ולמה תבחרו באיש אחר? לי אחת היא בחרו לכם באיש אחר, אך ידוע תדעו כי אני אכבל עצתו ואעמוד לשטן לו, עוד לא תדעו מי אני —

— הלא זה דברי כי הוא ירע לנו — אמר המביט בשלחן.

— הזה הוא גמולך על אשר בחרנו בך!— קרא איש אחר.

— אל תיראו מפניו כי גם הוא כמונו בלי מכתב העודה ואם יבדל מחברתנו אז נעבור אנחנו בשלום והוא ישאר פה עד עולם, אני אערבכם — ענה הקטן אף הוא חלקו.

— איש אחד בקש מידי חמשה עשר שקל ויעבירני בשלום ולולא מאנתי להפרד מהחברה כי אז כבר נאותי לו ומחר ישבתי במנוחה על האניה -- אמר הצעיר לימים.

— איפו האיש? הביאהו הנה ונגמר עמו — קראו אחדים.

— בנפש חפצה אעשה זאת — ענה הצעיר ויחפוץ לצאת, אך בן־דוב התנשא ממקומו ויחזק בכנף מעילו ויקרא: ואנה תלך? האם תחפוץ לגלות סודנו כי אין בידינו מכתבי מסע למען יכנו בלשון? ואני כבר גמרתי את בעל הבית וגם הוא יקצוף וגם הוא יכנו בלשון? הינעם לכם כי גם שניהם יכונו בלשון? האין זאת? —

ואם כן גמרת את בעל הבית והוא יעבירנו בבטחה? — שאל הצעיר.

— הן כמה פעמים השמעתיך כי מחר בבקר השכם נשב יחד על האניה ואיש לא יקום לשטן לנו כי גם עם השוטר אשר יבקש את מכתבי המסע דברתי, כבר גמרתי אמר ותוכלו לבטוח בי, אתם לא תדעו עוד מי אני, אך

כרוח תגיע לשוננו ולא נציל מפיו דבר, אפחד מאד פן נגחם באחרונה אחרי אשר כבר יעבור המועד – אמר האיש המביט בשלחן בקול דק מאד אל האיש היושב לימינו ויתבונן רגע כה וכה כמו ירא פן הקשיבה אזן איש את דברו ואחרי כן הוסיף לשים עינו בשלחן.

– הוא אמר לנו כי כבר ידע את בעל הבית פנים אל פנים ועל כן בחרנו בו, אך אתה הנך מפחד תמיד ותנבא לרעה, הרגע כי אין כל פחד לנגד עינינו כי הכסף יענה את הכל – ענהו רעו איש כבן שלשים בעל שערות שחורות וחוטם ארוך ושפתים רחבות וזקן מגלח ולשון מדברת בכבדות ולב מלא חפץ למהר דברו, וידים ארוכות ורזות מתנועעות כבנפי הרחים לפני רוח, ורגלים ארוכות אשר לא ידעו מנוחה גם בשבתו.

– אבל מתי תשמיענו דבריך אשר דברת את בעל הבית? – קרא איש אשר ישב למול בן־דוב – עוד מעט אחשוב כי לא דברת מאומה אתו ורק תלעג לנו לכלנו כי תרבה דברים ואת אשר נחפוץ לדעת תמנע בתוך הבך – האיש הזה היה קטן מאד מכף רגלו עד קדקדו וגם קול דק היה לו, אך תחת זאת עשה כל אשר בכחו למען ישמעו דברתו ויעזור בידיו ורגליו לשפתיו.

– אני לא דברתי עם בעל הבית! – קרא בן־דוב ויניע ראשו – ומי דבר עם בעל הבית? האתה? –

– שמעו נא, אחי – קרא הקטן ובדי עור פניו נראו כחטי שני באמצו כחו לדבר – הן לא בדברי להג באלה נמצא עצה לשבת מחר על האניה, בחרו באיש אשר ידבר את בעל הבית, הן תראו כי לשוא נשחית את דברינו לבקש מפיו דבר –

– כן נעשה – קראו אחדים. הצעיר שחק והמביט בשלחן השפיל ראשו עוד יותר ויחרש.

– כמתפרצים תדברו היום – קרא בן דוב – אם כה תעשו אגיד לכם כי לא תמצאו דרך ישרה בחיים, אתמול

— דרכיך ? הן אתנו תלך ? אדמה כי אתנו תלך ולא תפרד מהקהל —

— ואני טרם אדע אם גם אתם תלכו, אחרי כי לא השמעתנו פשר דבר אשר דברת את בעל הבית —

— אם כן לא תאמין בדברי ותספוק א״ס אשמור מוצא שפתי ? —

— אֲדוֹנַי — אמר הצעיר אל יתר היושבים — נלאיתי הלחם בדבר שפתים ומדוע זה תחרישו אתם ? למה לא תשאלו מפיו דבר ברור, האם לא נגע הדבר בלבבם כמני ? —

— הלא תראה בעיניך כי המה חכמים ממך וידעו עת לחשות ועת לדבר ואתה — — —

— אבל הוא צדק בדברו — קראו אחדים — הן לנו לדעת זאת בעוד יומם —

— אם כן תעזבו עצתי ותלכו אחרי עצת הצעיר הזה ? — קרא בן דוב ב־גז.

— לא נעזוב עצתך, אך נדענה בתחלה — ענה הצעיר.

— לא לך אדבר כי אם לחברי אלה, התעזבו עצתי למען — —

— אך השמיענו מה דברת את בעל הבית ? — קראו שנית אחדים בקול רגז.

— אני לא אסתיר מכם הדבר, החפצי להסתיר הדבר בחבי ? עוד לא תדעו מי אני, אני לא אסתיר דבר מֵרֵ_י ואוהבי, וכרעים ואוהבים אחשוב אתכם כלכם יען האמנתם בי ואגלה לכם הכל, וכבר השמעתי אתכם ככל אשר תשאלו לולא עצר בעדי הצעיר הזה, אשר לא נתנני לפתוח פה עד הנה וכן לא ע־ָה, כי לא לאיש כמוני לשמוע לעצת ע־ל ימים, הלא תבינו כי כן הוא, וכל איש הלא ידע כי צדקתי, ואני כבר חפצתי להשמיעכם כי הצלחתי בדרכי אך הוא קם לשטן לי.

— חי נפשי כי לא אבין למה זה בחרתם בכסיל אדם כזה לעשיתו למליץ בינינו ובין בעל הבית, כגלגל

אני להתפאר כי ליא היתה לי אשה כי אז היו לי בנים גדולים.כמוני, אך הזה היא המענה על שאלתי? –

– אדמה כי לא תלעג לי, כי לא תרהיב עוז בנפשך ללעג לאיש כמוני, הן לא תדע עוד מי אני, אני מוצא שפתי אשמור, ובכל זאת לא ישרו דבריך בעיני כי לא לעול ימים לפתוח פה לפני הגדולים ממנו –

– הן לא לבחור גבאי או נאמן לעדה נאספנו הנה – ענה הצעיר מבלי הת מהמוסר אשר השמיעהו האיש אשר לא בו היה האשם כי לא היו לו בנים גדולים כמהו – כי נכיר איש בא בימים לפני צעיר ממנו, הן גם אני אחפץ לדעת אם אוכל לשים מהר לדרך פעמי או אין, ואם לא הצליח בידך לפתות את בעל הבית כי יעזרנו אז אפנה על ימין או על שמאל, כי מהר אחפוץ לשבת באניה –

– אם כה תדבר לא תמצא חן בעיני – ענה בן־דוב ויניע ראשו.

– לא למען למצוא חן בעיניך באתי הנה גם לא לשמוע להג שפתיך כי אם למען דעת את אשר לפני –

– אם אלה דרכיך אנבא לך ימי רעה בארץ החדשה, כי רק אם ישמע איש צעיר לעצת זקנים ממני ימצא שם דרך נכונה ואם אין יאבד לנצח. לדברי יקרא להג! הישמע כזאת, למוצא שפתי יתלו חכמים יעשירים ממך ואתה תקרא לדברי להג, ימי רעה נכונו לך –

– הן גם אני א י ח ל למוצא שפתיך זה כמה, אך תוחלת נכזבה היא כי רק מוסר ונבואה תשמיע ואשר לי לדעת לא ארע עוד – ענה הצעיר וישחק שנית.

– ולמה זה תראה שניך? – קרא בן־דוב ברגז.

– ומדוע זה תאריך לשונך –

– הן לא תחפוץ לריב עמדי, אדמה כי לא תחפוץ לריב עמדי, האין זאת? –

– חלילה לי מזאת, לא אחפוץ לריב עמך, אך לדעת

ועיניו יפיקו פחד־תמיד והוא כבן שלשים שנה, הוא לא נשא עיניו אל האיש אשר אליו שם דברתו כי אם בשלחן הבית כמו מחזה יקר לפניו אשר צר לו לגרוע עיניו ממנו רגע.

— ומה ענה אותי? ומה יענה? — ענה בן־דוב.

— ומאין אדע אני מה יענה? הלא אתה דברת עמו ולא אני — ענה השואל מבלי הסיר עיניו מהשלחן.

— ואם לא תדע מה יענה, אגדך אני, בחכמה בחרתם בי למליץ ביניכם ובינו, כי ידעתי נאמנה כי איש לא הצליח כמני, אני דברתי עמו והוא ענני דבר ברור, וגם בימים הבאים תוכלו לבטוח בי —

האיש המביט בהשלחן לא הוסיף לשאל ואחר פתח פיו תחתיו, הוא הצעיר יפה התאר אשר שחוק תמיד היה על שפתיו, ועיניו המבריקות אשר לא תנוחנה בחוריהן אף רגע העידו בו כי לו לב אמיץ ולא יחת גם מבן־דוב אשר בחכמה בחרו בו כל הנאספים למנהל להם, הוא שם אליו פניו ויאמר: אבל אחרי כל תשובותיך עוד לא נדע דבר ברור אם הבטיחך בעל הבית להוציאנו מזה או אין? —

— אני אדמה כי אתה הצעיר בחברתנו — ענה בן דוב בשומו ידו הנשענת על השלחן תחת זקנו לסמוך ראשו אשר הטה על צדו ויבט בעינו הימנית בספון הבית ובשמאלית בארץ — אדמה כי לא אשגה אם אומר כי אתה הצעיר בנו, ולי בנים גדולים כמוך. לא, לי היו בנים גדולים כמוך לוא היתה לי אשה, לא, גדולים כ־ך לא היו לי אך לא קטנים הרבה ממך, ואם גם היו קטנים ממך, בכל זאת כביר אני ממך לימים וכל בני חברתנו ראו חיים וארחות התבל יותר ממך, אדמה כי כן הוא וכל איש יבין כי כן הוא, האין זאת? —

טוב הדבר — ענה הצעיר ושחוק קל עבר על שפתיו — אני צעיר ממך לימים, אודה עלי פשעי ואתאמין להיטיב דרכי ולהזקין מדי שנה בשנה עד כי אוכל גם

— הדברת בן דוב את אדון הבית ? — שאל איש כבן שלשים קצר קומה ובריא בשר, ראשו כבדור עגול מכסה בשערות צהובות ועיניו הכהות מכוסות בבבות אדומות, זקנו מגלח ושפתיו עבות וקצרות עד מאד ובפתחו פיו נראו שניו הלבנות מאד — הדברת את בעל הבית ומה ענה אותך ? —

— הדברתי את בעל הבית ? הלא כל איש יבין כי דברתי וגם לך לדעת כי דברתי, האני אבטיח ולא אקים דברי ? אם כה תשאלני אות הוא כי לא תדע עוד מי אני, אני כאשר אדבר דבר לא אשוב עד אשר אקימו, עוד לא תדעני מי אני וגם אתם לא תדעו, אך עוד מעט ותראו כי בעצתי אנהל אתכם ואני אושיע לכם תמיד אם אך תבטחו בי — ענה בן־דוב בקומו ממקומו ובהניחו ידו על לבו ובהרימו ראש למעלה.

חכמת האיש הזה לא נראתה על פניו אשר לא לחן היי בעיני רואיהם, אך אחרי כי גם אנחנו לא נדע עוד אותו לבן נאמין גם אנחנו כהאנשים אשר שמעו כי בלבו היה די דעת לנהל כלם ובידו להושיעם תמיד. האיש הזה היה כבן ארבעים ושערות לבנות נראו בזקנו הקטן, אך בראשו לא זרקה שיבה אחרי כי גם עקבות שער לא נראו עליו, ומצחו הרחב עד מאד השתרע עד קדקדו אשר הבריק בקלף, ובשפל מצחו ישבו שתי עינים גדולות מאד, אשר רב המרחק היה בין אשה לרעותה, וכמו שנאת עולם היתה ביניהן הביטו האחת אל עבר האחד והשנית אל עבר השני. לא מחלצות לבש אך בגדיו היו נקיים מאד וכתנתו לבנה כשלג. אחרי עמדו רגעים אחדים על רגליו וידו על לבו וראשו כפוף מעט כאיש אשר יבוא בפעם הראשונה להתודעה לאנשים זרים ואחרי אשר הביט בשתי עיניו לשתי קצות השלחן ישב על מקומו ופניו העידו בו כי מצא נחת בדבריו.

— ומה ענה אותך ? היצלח חפצנו בידינו ? — שאל בקול דממה איש אחר גבה הקומה ובריא בשר, וזקנו גדול ושפמיו ארוכות ושחורות כעורב, ששערות ראשו קצרות

המה לו, אשר על כן יגיל לבו במצאו לו איש אשר יחשב מקרוב לו. האציל אשר בביתו ילביש גאות כמדו ויביט בשאט נפש בכל איש אשר לא יתפאר בכבוד אבותיו, ישפיל רום עיניו ויושיט ידו לבן ארצו בארץ נכריה מבלי שאל מספר אבותיו מה הוא, וגם השפל אשר בעירו יכוף ראשו כאגמון לפני האציל ולא יעיז לשאת אליו עיניו ירהיב ע"ז בנפשו בארץ אחרת לדבר אתו כאת אח ורע, אשר על כן ישכח באמעריקא המתגאה בכבוד אבותיו את גאותו והשפל את שפלותו אחרי כי כולם גרים המה ולא נכר שוע לפני נושא סבל על שכמו, ועל כן רוב האנשים המבקשים משפט אחד לכל בני האדם כאציל כאכר המה אלה אשר נסעי לארצות רבות ויסכנו לשכוח גאותם. וכל ארצות איירופא לא תרפאנה מהמחלה הזאת, מחלת גאות האצילים, אשר מעבר מזה תשפיל המון אדם עד עפר ותגרש מלבם כל רגש כבוד וע"ז, ומעבר השני תעשה רב אדם לגאים עצלים בלתי אם תמצא יד איש לאחוז בכנפות הארץ ולנער יושביה ממקומם ולהשליכם לארץ אחרת. וכל עוד אשר לא נעשה כזאת אין תקוה כי יצא משפט האדם אור באמת עד יום אחרון.

גם האנשים האלה אשר בביתם אולי לבשו גאות וישכחו צור מחצבתם ומי יודע אם לא גם בקשו בכל לבם להתנכר לעמם למען לא יכירם איש כי ממי יהודה יצאו גם המה שכחו פה מאויי לבם ויבדלו מיתר הקהל למען בקש להם חברת בני עמם. וגם האיש הצעיר לימים כבן עשרים שנה, יפה התאר וגבה הקומה, בעל עינים מבריקות ושערות שחורות אשר בביתו התפאר תמיד כי איש לא יכיר בפניו כי לישראל הוא, גם הוא שמח בהכר אותו רעו בחוץ ובהובילו אותו אל המעון הזה למען ישימו יחד לדרך פעמיהם. האנשים האלה ישבו וישיחו בתחלה במנוחה, לא הרימו קולם בשחקם, כי איש מהם לא שחק, גם לא הרעימו בריבם כי לא רבו איש את רעהו, כמעט על פני כלם נראו אותות דאגה או פחד.

הרחובות קול המון ושמחה, שם ברחוב העולה אל העיר ארמונא מקום בתי המשחק והשיר ינהרו המון אדם להשתעשע על מראה עיניהם ומשמע אזנם, ולכל גר אשר יבוא אל העיר הזאת תראה כעדן גנים מקום שעשעים וששון, ומה גם לאיש אשר כיסו לא יכביד עליו משאו, אחרי כי מחיר כל חפצי החיים וגם התענוגים האלה לא יקר הוא כביתר הערים הגדולות, ואשר על כן גם ידי איש לא רב אצרות תמצאנה אתם, ובכל זאת סגרו האנשים האלה בחדר אשר קירותיו מכוסים בפיח ושחור מעשן עלי מרורים אשר יעלה תמיד ממקטרת המלחים אשר לא לריח ניחוח יהיה לאף המריח, והרצפה מכוסה ברפש וטיט והשלחנות בלי מכסה עליהם מלאים שכר ופתותי לחם ועצמות, ורננת הלומי שכר וקול נצים ושחקים, קול הורשי שכר והמשרתים המביאים אותו יתבוללו יחד ויהיו לקול רעש מרגיז אזן, בחדר הזה ישבו עשרה אנשים אל שלחן אחד ויתנו בכוס עינם וישתו יחד בקול המנה. האנשים האלה אשר פה התודעו איש לרעהו ישבו יחד ברעים נאמנים מאז ויתיעצו על דרכם אשר יחפצו ללכת עתה עליה.

ב

הגרים.

אין מקרב לב בני עם אחד או בני ארץ אחת בארץ נכריה. בארץ נכריה ישיש מאד הגר לראות את בן ארצו או עמו וישבח את מצבו ומעלתו וגם אם לא איש כערכו הוא יבקש בכל לב להתודע אתו. בעירו וארצו ימצא כל איש ואף אם שפל ערך הוא אנשים כמהו אשר אתם יתהלך ויגלה הגות לבו להם ואז לא ישים לב אל יתר האנשים אשר לא כערכו ערכם, לא כן בעיר נכריה אף אם ידע שפת העיר ההיא יראה בעיני כאלם אחרי כי לא יוכל לפתוח פיו וכנעזב במדבר, אף אם אלפי אנשים על פני יעברו יען כי זרים

אשר שמעו נַתְּשֵׁם הבּ׳רוע, קירותיה אבלו, אין צועד בגאון ואין קורא בקול, אין עושה עושר ואין משורר מה יפית, הלא למשמע אזן תדאב נפש, וגם כל העיר אבלה, ונבחר מות מחיים, כי המתים קָבָרוּ והכסף נשאר בעיר והחיים אשר בכפם דבק מאום מרחוק ברחו לארץ החדשה, מקום אשר ימצא מפלט לו כל איש מצוק ומר נפש, כל מורד במלכתו וכל פושט ידו לכים רעהו, כל בורח מעבודת הצבא וכל שולח ידו בגרון רעהו, כלם יחד יחדו ילכו למו אל הארץ אשר תהיה עליהם סתרה, וגם רבים מעיר ווין אשר ידם מצאה לפתוח אוצר סגור אשר לאחת האגודות לקחת כסף להדרך מהרו לעשות דרכם לבל יראו ברעה אשר תמצא את העיר, אשר על כן נראה פני רבים מאלה אשר ראינום לפנים בווין יושבים עתה בעיר האמבורג באחד מבתי המשתה על חוף נהר עלבע ומחכים בכליון עינים ליום מחר, עת אשר ישבו על האניה אשר תשאם לארץ אשר אליה ישאו עתה נפשם.

יפי העיר הגאוה הזאת לא משבה אחריה לב אלה השואפים לארץ החדשה, זאת נראה עין בעין, כי בעוד היום גדול נאספו אל מעונם, אשר לא ביפי הכלים ולא ב׳רחב המקום, גם לא במנוחה אשר בו, התפאר אדוניו, אף כי התפאר תמיד בבית מלונו כי הוא כמחסה עז לאלה אשר לא ינהו אחרי ארץ מולדתם. היום היה צח מאוד, השמש הופיע בהדרו ואף לא עב קטנה נראתה על חוג השמים ובכל זאת לא הבאיבו קויו כי רוח צח נשב וישב רוח ההולכים ברחובות קריה לשוח. על „מסלת הבתולות" המקום היפה בכל העיר, אשר על חוף הברכה אלסטער יתהלכו המון אדם, בין השדרות, ישבו ויתנו בכוס עינם, או יביטו על הברכה אשר המון אניות קיטור קטנות המובילות רב אדם אל החוף השני יכסה פניה, מראה מרהיב עין, וקול המנצחים בכלי שיר ירנין לב הנחים מעמל היום, חיים וששון יֵרָאוּ על כל פנים וגם ביתר

הממלכה ואיך לא יגבה הלב? כאלה חשב עוד כל איש בימי חג הפסח, עת אשר שבחו את לחם העני אשר אכלו אבותיהם, אך מי פלל לראות את כל הכבוד, כל הגאוה וכל העשר הזה כי יפלו ישברו כשבר נובלים ביום השבר הגדול, מי חשב זאת כי אלה אשר מאסו בלחם עני בחג הפסח יאכלו לחם עני בחג השבועות וישאלו: מה נשתנה הזמן הזה מכל הזמנים, ביום צום התשיעי? מי מלל להם כי יבוא יום אשר יהפך לכלם יחד לב אחד לקרוא יחד בקול: הנני נותן, ואין לוקח?!

בא יום השבר הגדול ותהי מהומה ומבוכה נוראה בהבית אשר רק ששון ושמחה מצאו בו מסלות, יחד כלם הפנו עורף לנוס כמנוסת חרב. כסף כסף! נשמע קול מר צורח, לעשיריהם קראו: הבו כסף בנשך מאה למאה אך אין שומע. לפנים נתנו גם אלה אשר אך מעט כסף היה להם אתו בשמחה ספר השטרות ועתה היו גם העשירים לאבודים כיענים במדבר ויקפצו ידיהם. שבר על שבר נשמע מבקר עד הערב מ׳ לא ישלם וכ׳. הוקר רגליו מבוא עיר, וצעיריהם הכו כף אל כף ויתנו את צמידיהם מעל ידם בכסף לקנות אכל לנפשם ולא היה ביום האף ההוא שריד ופליט. נשמו בתי המשחק ובתי המשתה נחרבו, השדכנים הורידו ראשם והבתולות מחו דמעה מעל עפעפיהן למען הבט בפני גבר גם אשר לא יבוא אל הבאריז. כלות רבות אשר חכו ליום החתנה נמוגו בדמעות כי החתן נעלם, ואמותיהן ביונים תהגינה ותדברנה באהבה גם את המורה ילדים אשר בביתן יגור כאשר לא עשו עד הנה. והנביאים במכתבי העתים הרימו יחד קול אדיר וחזק כי נבאו האותיות מראש אך כפתן חרש אטמו אזנם משמוע לדבריהם הנבונים, והאמללים אשר להם נבאו החרישו, שמו יד לפיהם ולא הזכירום כי הם המה הללו תמיד ורוממו תחת לשנם את השטרות אשר עתה כבלויי סחבות יחשבו, כי ביום מבוכה בזה שבחו הנביאים את אשר נבאו לפנים והשומעים את

שמע איש זר הדברים האלה חשב בלבו בלי ספק כי בעיר ווין יאריכו האנשים למצער שנים כמשותלה, אם האיש הזה עוד על בני הנעורים יתחשב, אך בן הנעורים לא התנחם כי ענה: לפלגשי לא שמתי לבי כי היא כבר היתה לי לזרא ולחנם אפזר חמשת אלפים לשנה עליה, כן! חמשת אלפים ואולי עוד יותר, אך לא היא לי לאבן נגף, כי אם אחרת אשר שמה עבותים על ידי —

— ומי היא? מי היא? — שאל הזקן — הוי חכם אתה כשלמה כי לא תמצא נחת באחת, אך גם מהשנית אדמה תצא למרחב אם תחפוץ, וגם אם לא תחפוץ אחת היא, אני לא אגלה סודך —

— לא! אם לא תחפוץ לא אוכל עשו מאומה — ענה בן הנעורים ויעמוד פניו. — לא אבין דבריך, הלא כאלה וכאלה יֵעָשׂוּ לבקרים

— יען כי השנית אשתי היא —. פני הזקן נפלו כמעט כפני האנשים אשר שמעו השמועה ממחלת נפוליון וילך לו, ובן הנעורים שחק בכל כחו ויחזק בשתי ידיו את בטנו לבל יפרוץ לו השחוק דרך גם ממקום אחר מלבד המקום אשר יסד לו טבעו.

ואם נעזוב רגע את הבֶּערזע ונבוא לבתי המאכל והמשתה לבתי השחוק והמחולות, ואל כל מקום אשר יביטו עינינו נראה את האדירים האלה יושבים ראש וידברו גבה גבהָ, יצוו בקול מושל על המשרתים ויביטו בגאוה ובוז על כל איש אשר לא הובילוהו רגליו למקום מקדשם, ואין קצה להכבוד אשר יעטרם על כל מדרך כף רגליהם, העלמות אליהן תשאנה עין והאמות עליהם תצהלנה והאבות אחריהם ירוצו ויפתחו אוצרותיהם להם, כי גם בטרם אשר מצא איש עשר ינחל כבוד אם רק יבוא אל הבּאֶרזע. הן כל הבא שמה ראָטשילד יהיה ברוב הימים, בדבר הזה לא יספוק איש. ואיך שמח לב היהודי בדעתו כי כל הנכבדים האלה לעמו המה, וגם בשם אצילים ורוזנים נעטרו מאת

הנני באצר נחמד פנהו ובכל זאת יעדו גבה כי את איש אוצרות יעריסו סוד. — בלי כל כפק תכיר כרגע גם אתה הקורא אם באת שמה את האיש הצעיר לימים ושפל הקומה, המדבר את האיש הזקן אשר בגדיו יענו בו כי לא בין אדירי הבארון יחד כבודו, הלא הוא גנובת המשרת אשר שרת בבית פוטי בן פוטי לפני שנה אחת ואחרי אשר שכח להשיב את שתי מאות השקל אשר לקח מן האוצר עזב משמרתו וימצא נתיבות הבארון, ובן פוטי אדונו יחפץ להראותו כיום את יושר לבו כי ימהר לסלוח ועל כן שלח את האיש הזקן אליו כי יעשה שלום ביניהם ולאות אהבה נאמנה יתן לו את בתו הבתולה (לפי דבריו) ועשרים אלף כסף לזכרון עולם, אך גנובת לא ימהר לשכוח את הרעה אשר עשה לו אדונו בעזבו רק מאתים כסף בהאוצר, ולא יחפוץ לסלוח לו בלתי אם ישים על מתנתו נוספות, לא הבת היפיה אשר לו, כי גם את האחת נכון הוא לעזוב בביתו רק עוד עשרת אלפים כסף, אחר כי לאיש כמהו רבים המה אשר יחפצו לתת כפלים, והאיש המדבר עמו יזכירהו כי בן ישראל הוא ויהיה רחום ביום דין, אך הוא ימאן לזכור כי לישראל הוא כי השם הזה היה לו כבר לזרא והזקן נלאה ברוב דברי מוסרו ויעזבנו וישם פניו אל האיש גבה הקומה אשר עבר על פניו ויסלסל שפמו הארוך בידו וישר בקול דממה שיר אשר שמע אתמול בבית המשתה. על לב האיש הזה החל הזקן לדבר כי יחום על פוטי ויקח את עשרים אלף השקל לעזר ואת בתו לנחת, לב האיש הזה טוב מלב גנובת כי הוא ימה אזן וישמע והכסף ימצא חן בעיניו, גם מהבת לא ימשך ידו, אך צר לו מאוד כי אבן נגף לו בדרכו.

— בלי ספק פלגש אשר תמאן להסיר אסוריה מעל ידיך? — אמר הזקן ויעצום עינו הימנית וינד עפעף השמאלית כמו חפץ לאמר: המצאתי חידתך? — אך הדבר הזה לא יהיה לך לצור מכשול, כי הלא כן יעשו כל בני הנעורים —, לוא

גם אלה אשר חללו את המקדש הגדול בבוא יום הטוב וידם קצרה משלם את אשר נשו בהם, או חמלו על הכסף אשר כבר מצא מנוחה בתבת הברזל וימאנו להפריע מנוחתו לשלחו בדרך אשר לא ישוב עוד, להם היה המקדש המעט הזה, בית הקאפפע, כבית המקדש הגדול, וגם בו העמידו כהניהם ומשורריהם ויכהנו וישירו עד הלילה לכל צרת נפשם. גדול היה כבוד הבארזע בעת אשר באי שעריה עמדו צפופים איש על יד רעהו עד כי לעת מצוא נקל היה לאיש לשלוח ידו בזקן רעהו או בציצית ראשו, ויחד קראו בקול: הנני נותן, הנני לוקח, ששה, שבעה וחצי, שמונה, שמונה וחצי, תשעה, וכאלה שמות קדש עברו מרגע לרגע על דל שפתי הכהנים הגדולים והקטנים העוזרים על ידיהם, פניהם מאדמים וגרונם פתוח לשיר בקול ענות גבורה, עיניהם יפיצו גאון וידיהם נטויות. מה נעים המחזה הזה! פה יעמיד חבל אנשים וילחשו איש באזני רעהו נאפוליון חולה, ביסמארק הוסר ממשמרתו, המושל האדיר קארל אשר ימשיל על העם המפואר והנורא עם הרומאנים כבר שבע כבוד והדר עד כי היה לו לזרא ועל כן ברח מארצו, וכאלה שמועות נוראות אשר לשמען מוט תתמוטט הארץ ובאי הבארזע יחילו ויתמהו איש אל רעהו. וישם בפינה ישמיע איש לרעהו רגשי אהבתו בקול גדול וידיו תבצענה להראות את אהבתו העזה בחבקן בחזקה ראש רעהו האהוב לנפשו עד מאד עד כי יחפוץ לשים קץ לחייו בטרם יבואו ימי הרעה ורעהו ישיב אהבתו לחיקו כפלים ויתאמץ להוציא למרחב נפש אהובו זה מריבות אשתו אשר היתה עליו למשא. ועל יד הפתח יעמוד איש קומה, ראשו נטוי והמכסה אשר עליו נטוי לאחוריו על ערפו, שמאלו על צדו ובימינו יעשה ציונים ברוח וישורר בקול נעים „כל נדרי" ורעהו אשר קנא בו על כי ישכיל זמר יענה אחריו, „מה יפית". בצד הקיר יצעד איש רחב הבטן, גרונו נטוי פניו מאדמים כשערות ראשו, יצעד בגאון וימינו על בטנו כמו ישמור את האוצר היקר הזה לבל תגע בו יד, ולימינו ישמאלו אנשים אשר לא

גָאוֹן וָשֶׁבֶר׃

א

מַפֶּלֶת גֵאִים.

ברית כרת המקרה את בני האדם (אשר יחשבו את נפשם כראש להבריאה כלה ולא רק כל אשר בארץ למענם נבראו כי אם גם הזמן והמקרה אך להם המה) כי ישפילם למען ירוממם וירוממם למען ישפילם, אחרי כי באין שפל אין רום, לכן גבהו לאומים רבים ועד למרומי ההצלחה נשאו ראשם ולעת קץ ‏הָמְּבוּ וכראש שבלת התמוללו ואבד זכרם. גבורים עריצים, מושלים כבירי כח, שלוו עולם עלו וירדו ואחרים לקחו מקומם למען יעזבוהו לאחרים אשר הביא המקרה בידם, וגם על אדירי הבארזע בזין (אם אמנם אמאם במלות זרות להביאן תחת כנפי שפת עבר, אך הבארזע לא זרה היא עוד לישראל, היא והמונה ומסתריה ושערותיה ומרמיתיה) על האדירים אשר גבהו וירימו ראש ויאמרו מי לנו בארץ, נחתה יד המקרה ותשפילם עד עפר. בא היום, הגיע הקץ אשר המיבר התאבל והקינה התאנח עד אשר ספו תמו גם יחד מבית מקדשם מן בלהות.

מי אשר לא ראה את באי הבארזע בימי שלותה לא ראה גאות מימיו. במה נחשבה גאות היוני בכבשו ארצות זרים, או מה הוא רום עיני הגבור הרומי בשובו משדי המלחמה כגבור מנצח ועל ראשו יציץ נזר גבורים מול גבה אף הגבירים האלה, אשר נלחמו בלי כלי קרב ויצליחו וינחלו כבוד ?–שם בבית המקדש לזהב נאספו אלפי אנשים וסביבו גדודים גדודים מלאו את הרחוב הרחב עד מאד ועד בית הקאפפע אשר למולו עלתה צוחתם, וגם איתו שמו למקדש מעט לכהן פאר בעת אשר שערי המקדש הגדול סֻגָּרוּ, ומה

Дозволено Цензурою 18 Февраля 1905 Вильна.

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти

и

Романы.

IV.

Гоенъ Вшеверъ.

Изданіе М. Кацнеленбогена, Вильна.

ВАРШАВА,
Въ Типографіи „ГАЦЕФИРА“ Марьянская № 2.
1905.

P. Smolensky's
sämtliche Werke.

Novellen
&
Romane.

IV.

Gaon Wschewer.

Verlag von M. Katzenellenbogen, Wilna.

WARSCHAU,
Buchdruckerei von „HACEFIRA“ Marjańska № 2.
1905.

כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

גאון ושבר

ספור

בהוצאת בית מסחר הספרים
של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווארשא
בדפוס „הצפירה", מאריאנסקא 2
תרס"ה